The Works of St. Ephrem the Syrian

Syriac Studies Library

22

Series Editors

Monica Blanchard

Carl Griffin

Kristian Heal

George Anton Kiraz

David G.K. Taylor

The Syriac Studies Library brings back to active circulation major reference works in the field of Syriac studies, including dictionaries, grammars, text editions, manuscript catalogues, and monographs. The books were reproduced from originals at The Catholic University of America, one of the largest collections of Eastern Christianity in North America. The project is a collaboration between CUA, Beth Mardutho: The Syriac Institute, and Brigham Young University.

The Works of St. Ephrem the Syrian

Syriac, Greek, and Latin

Volume 1

Edited and Translated by

Stephen Evodius Assemani
Peter Benedictus

2010
gorgias press

Gorgias Press LLC, 954 River Road, Piscataway, NJ, 08854, USA

www.gorgiaspress.com

Copyright © 2010 by Gorgias Press LLC

Originally published in 1737-46

All rights reserved under International and Pan-American Copyright Conventions. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, scanning or otherwise without the prior written permission of Gorgias Press LLC.

2010 a

ISBN 978-1-60724-822-4

Reprinted from the 1737-46 Rome edition.

Digitized by Brigham Young University. Printed in the United States of America.

Series Foreword

This series provides reference works in Syriac studies from original books digitized at the ICOR library of The Catholic University of America under the supervision of Monica Blanchard, ICOR's librarian. The project was carried out by Beth Mardutho: The Syriac Institute and Brigham Young University. About 675 books were digitized, most of which will appear in this series.

Our aim is to present the volumes as they have been digitized, preserving images of the covers, front matter, and back matter (if any). Marks by patrons, which may shed some light on the history of the library and its users, have been retained. In some cases, even inserts have been digitized and appear here in the location where they were found.

The books digitized by Brigham Young University are in color, even when the original text is not. These have been produced here in grayscale for economic reasons. The grayscale images retain original colors in the form of gray shades. The books digitized by Beth Mardutho and black on white.

We are grateful to the head librarian at CUA, Adele R. Chwalek, who was kind enough to permit this project. "We are custodians, not owners of this collection," she generously said at a small gathering that celebrated the completion of the project. We are also grateful to Sidney Griffith who supported the project.

SANCTI
EPHRAEM SYRI
OPERA OMNIA
IN SEX TOMOS DISTRIBUTA.

Rev. H. HYVERNAT, D. D.
Catholic University of America,
Washington, D. C.

I completo

H. Hyvernat.
de S. Louis des Francais.

ܡܠܦܢܐ ܡܪܝܡܐ ܒܥܡܐ ܒܥܠܡ ܗܘ

ܡܪܝ ܐܦܪܝܡ ܣܘܪܝܝܐ

SANCTI PATRIS NOSTRI

EPHRAEM SYRI

OPERA OMNIA

Quæ Exſtant Græce, Syriace, Latine,

IN SEX TOMOS DISTRIBUTA

Ad MSS. Codices Vaticanos, alioſque caſtigata, multis aucta, interpretatione, præfationibus, notis, variantibus lectionibus illuſtrata

Nunc primum ſub Auſpiciis

CLEMENTIS XII.

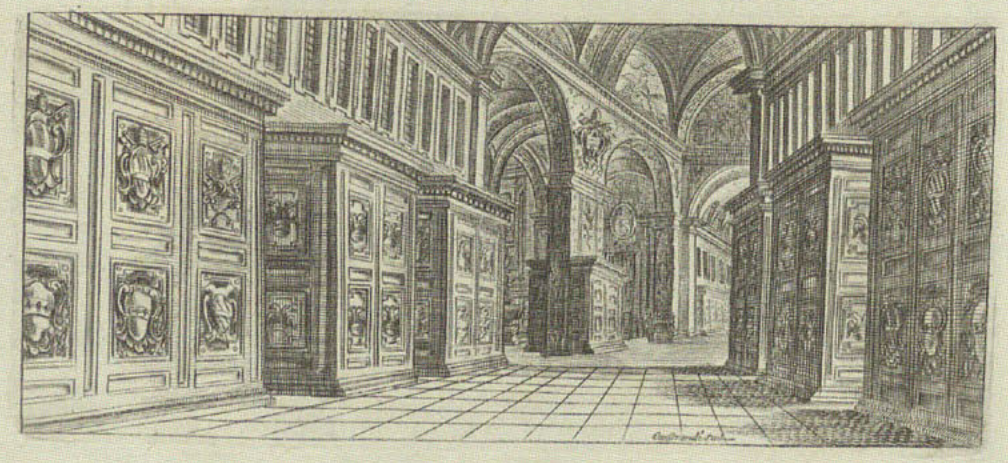
PONTIFICIS MAXIMI

E Bibliotheca Vaticana Prodeunt

Syriacum textum recenſuit PETRUS BENEDICTUS Societatis JESU, notis vocalibus animavit, latine vertit, & Variorum ſcholijs locupletavit.

TOMUS PRIMUS

SYRIACE ET LATINE

ROMAE

EX TYPOGRAPHIA VATICANA

JO. MARIAE HENRICI SALVIONI TYPOG.

M. DCC XXXVII.

SUPERIORUM FACULTATE.

Rev. H HYVERNAT, D. D.
Catholic University of America,
Washington, D. C.

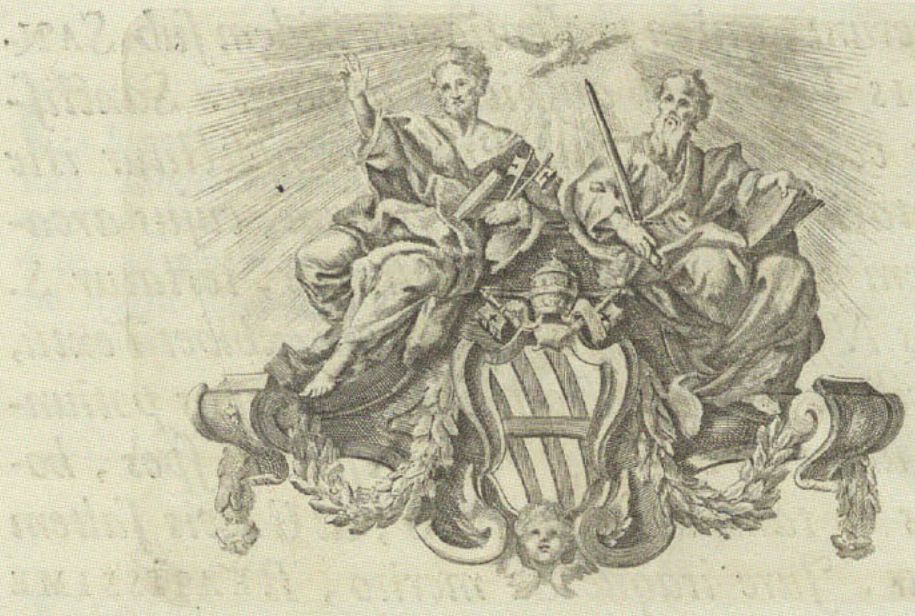

Ο ΑΓΙΟΣ
ΕΦΡΑΙΜ Ο ΣΤΡΟΣ
Η ΑΓΑΠΗ
ΚΑΙ
ΕΓΚΡΑ-
ΤΕΙΑ
ΨΥΧΗΝ
ΚΑΘΑΙ-
ΡΟΥΣΙΝ.
Hæc Veneranda Syri facies mirabilis Ephræm
Ast animi effigiem scripta diserta docent
Io: Baptista Sintes. scul. sup. perm.

TATI VESTRAE *aperire minime omitto egregiam operam, quam in hoc Volumine adornando contulit Petrus Benedictus è Societate Jesu, quemadmodum ex Præfatione eidem præfixa manifeste omnibus liquebit; Petrus, inquam, Benedictus, publicus olim Sacrarum Literarum in Pisano Athenæo Professor, mihique vel ab eo tempore magna necessitudine conjunctus: namque dum Florentiæ Monachum indui, nulla alia re felicior mihi fuisse videor, quàm quòd Virum illum omnigena literatura, Linguarum præsertim Orientalium notitia instructissimum, in ea Benedictinorum Abbatia hospitem nactus, & per decem annos, antequam scilicet Societati nomen daret, contubernalem sortitus, saniorum ac severiorum studiorum mysteriis ab eodem fuerim initiatus, quæ ut alacrius deinceps excolerem, diuturnius adhuc meum in florentissimo illo tuo,* BEATISSIME PATER, *Natali solo domicilium effecit.*

Liceat vero mihi, antequam Nuncupatoriam hanc Epistolam concludam, Pastoralis meæ villicationis rationem reddere, de Brixianæ scilicet Cathedralis ædificio, & de Salesianarum Sanctimonialium fundatione, de quibus in prioris Tomi Epistola ad SANCTITATEM VESTRAM *referre muneri meo consentaneum duxi. Magnifici Templi illius moles eo jam perducta est, ut ibidẽ in proxima sollemnitate Paschali, Deo annuente, sacrum Pontificale celebraturum me fore confidam; siquidem octo Columnæ insignis elegantiæ, & magnitudinis ad concamerati*

faſtigii ſuſtentaculum jam ſurgunt, jam pleraque portio marmorei Laquearis ſculptili opere exornati omnium oculos ad ſe rapit, jamque ſua nitet in ſede Ara maxima, quam Romæ, una cum Candelabris, & Icone, faciendam curavi, ne Romanus cultus in principe Aedis parte deſideraretur, ac demum faciem Templi magnifice ornare jam incipit Brixianorum Civium pietas. Saleſianum verò in Valle Camunica Monaſterium, cui annuum proventum ceſſi atque ſacravi, quem Brixiano Epiſcopo pendit ea Regio, tantum incrementi in dies accipit, ut nobilioribus meæ Diœceſis Aſceteriis propediem accenſendum nullus dubitem; cumque ipſe ſacra Viſitatione eam Vallem paucis ab hinc menſibus perluſtrarem, valde jucundum mihi fuit ad Cœnobium illud divertere, ac ſolemniter pro nova Eccleſia ibi ædificanda primarium lapidem benedicere, & imponere. Arduis hiſce, aliiſque Paſtoralis Officii muneribus dum pro modulo meo, divina opitulante gratia, ſatisfacio, ne animo concidam, magna faciunt exempla SANCTITATIS VESTRÆ, *quæ cũ univerſalis Eccleſiæ regiminis adminiſtratione eximios Pŏtifices æquet, ſic in ea cura, quam exſtruendis ornandiſque ſacris Aedibus impendit, ita excellit, ut omnium judicio Deceſſores ſuos ſuperaſſe merito cenſeatur. Faxit Deus O. M. ut eoſdem quemadmodum vitæ diuturnitate, ita etiam felicitate prævertat, quod dum ex animo opto, Sanctos Pedes deoſculor.*

AP-

SANCTISSIMO DOMINO NOSTRO

CLEMENTI PAPÆ XII.

ANGELUS MARIA TITULI SANCTI MARCI
PRESBYTER CARDINALIS QUIRINUS
Episcopus Brixiensis, & Apostolicæ Sedis Bibliothecarius.

BENIGNITAS illa singularis, qua SANCTITAS VESTRA *manibus meis dudum oblatum priorem Tomum novæ Editionis Operum Sancti Ephræm è Vaticanæ Bibliothecæ Lyceo prodeuntem excipere dignata est, eadem mihi persuasit, haud minus liberaliter exceptum iri To-*

mum

mum alterum, qui in præſentiarum itidem ſub SANCTITATIS *VESTRÆ auſpiciis apparet. Sanctiſſimi, ac celeberrimi illius Patris complectitur iſte Commentarios in Sacram Scripturam, cujus arcana eundem Spiritus lumine illuſtraſſe, teſtatur S. Gregorius Nyſſenus: atque Syriacum exhibet Textū, ipſum ſcilicet Syri Doctoris idioma, cujus potiundi nulla unquam eruditis Viris reſtabat ſpes, horum votis eo tantum tendentibus, ut Græcis ſaltem fruerentur. Jure itaque ac merito,* BEATISSIME PATER, *Vaticana tua Bibliotheca, cujus mihi curā demandaſti, magnopere glorietur, quòd locupletiſſimam modò Sancti Ephræm Editionem, Græcam ſcilicet, & Syriacam cum Latinis Interpretationibus proferat; quando illa, quam centum & quinquaginta circiter ab hinc annis Romæ ſuſcepit Gerardus Voſſius Præpoſitus Tungrenſis, ac trium Romanorum Pontificum ſeu juſſu, ſeu favore è Vaticana Typographia evulgavit, Sanctum Ephræm Latine ſolùm loquentem exhibeat, ea verò, quæ poſt medietatem ſeculi decimi ſeptimi, mandante Clero Gallicano de more in Comitiis generalibus congregato, ſuſcepta fuit, non ultra ſexaginta folia perducta in ipſo conatu defecerit; & poſtremo, quæ ſub initium præſentis ſeculi prodiit in Anglia, majoribus quidem Sheldoniani Theatri typis ornetur, at Græcum tantummodo Textum, Syriacis proinde, quin ipſis Latinis deſtitutum repræſentet.*

Quoniam verò ſua cuique laus debetur, SANCTI-

TATI

APPROBATIO

CUM Tomum primum S. EPHRAEM Syri operum à P. Petro Benedicto noſtræ Societatis è Syriaco latinè verſum, & illuſtratum, aliquot ejuſdem Societatis Theologi recognoverint, & in lucem edi poſſe probaverint facultatem facimus, ut typis mandetur, ſi iis, ad quos pertinet, ità videbitur, cujus rei gratia has literas manu noſtra ſubſcriptas, & ſigillo noſtro munitas dedimus.

Romæ 22. Decembris 1736.

Franciſcus Retz Præpoſitus Generalis Societatis JESU

APPROBATIO

EGO infraſcriptus juſſu Reverendiſſimi Patris Sacri Palatii Apoſtolici Magiſtri, accurate legi Commentaria S. EPHRAEM Syri in Teſtamentum Vetus è Syriaco in Latinum verſa à R. P. Petro Benedicto Syro Maronita è Societate JESU, omniaque ea Catholicæ Doctrinæ conſona reperi. In quorum fidem &c. hac die 12. Decembris 1735.

Joſeph Simonius Aſsemanus Bibliothecæ Vaticanæ Cuſtos alter.

APPROBATIO

EX Commiſſione Reverendiſſimi Patris Jo: Benedicti Zuanelli Sac. Apoſt. Pal. Magiſtri, S. EPHRAEM Syri in Heptateuchum Commentarios à R. P. Petro Benedicto Syro-Maronita Soc. JESU in latinum converſos accuratè perlegi, juſſuſque meum de ipſo opere ſenſum promere, primum, quæ mea atque omnium Catholicorum eſſe debet erga Sanctiſſimum Doctorem reverentia, affirmo, quod de magni Platonis Libris veteres Græci, & Latini dicere ſolebant: *mirare, & file.* quid enim? Num aliquid pro dignitate, & merito tanti Patris me dicturum ſperarem? aut illum non admirarer tacitus ſtupentique ſimilis, quem geminum Eccleſiæ Sydus Baſilius, & Hieronymus tantopere ſuſpexerunt? quod reliquum mei muneris erat, verſionem ſumma, qua licuit, diligentia examinavi, laudavique docti Interpretis in ejuſmodi ſuſcipiendo labore conſilium, & in perſequendo judicium: Conſilium quidem, quod viderem hodie ſcripturientium numerum admodum increviſſe, qui, meo judicio, rectius facerent, ſi ſtudium, & operam ſuam in veterum exploratæ fidei libris indagandis, & in lucem emittendis collocarent. Id ſi fieret, tantum profecto errorum novorumque dogma-

APPROBATIO

dogmatum procella Chriſti Eccleſiam neutiquam perturbaret: tales enimvero iſtorum quidam extiterunt, quibus illud Tullianum merito oggeratur: *Tu procella Patriæ, turbo, & tempeſtas pacis, & ocii.* Judicium verò, quod doctoris ſui ſenſa, non verba, mentem, non vocem Interpres repræſentare ſtuduerit, & ſane quum ipſe Romanæ Pater eloquentiæ in vertendis Græcis Oratoribus illud utrumque præſtare ſe poſſe diffiderit, mirum accidat, ſi quis uſpiam iſtud ſibi arroget in interpretando Syro ſcriptore, qui ut in ſuo idiomate diſertiſſimus eſt, ita à latini ſermonis elocutione multo longius, quam Græcus quivis Orator, aut Poeta declinat, quodergo in hac verſione, quum legerem ſuſpexi, quemlibet alium admiraturum puto, primum quidem interpretamenti ſinceritatem cum latini ſermonis puritate conjunctam: deinde Interpretis in aſſequendis ſui Auctoris ſententiis acumen, & parē in explicandis perſpicuitatem: quare tute pronuncio, opus tot nominibus inſigne publica luce eſſe digniſſimum.

Datum Romæ quinto Idus Novembris Anno reparatæ ſalutis 1736.

Andræas Scandar Cyprius Syro-Maronita Protonotarius Apoſtolicus in Romano Archigymnaſio Arabicarum literarum Publicus Profeſſor, & Orientalium Linguarum apud S. Sedem, ac Sac. Cong. de Propaganda Fide Interpres.

IMPRIMATUR,

Si videbitur Reverendiſs. P. Mag. Sac. Pal. Apoſtol.

N. Epiſc. Bojanus Viceſger.

IMPRIMATUR

Fr. Joannes Benedictus Zuanelli Sac. Pal. Ap. Magiſter Ord. Præd.

PETRI

PETRI BENEDICTI
SOCIETATIS JESU
Ad Eñum ac Rñum Dominum
D. ANGELUM MARIAM QUIRINUM
S. R. E. Cardinalem Bibliothecarium
In Novam Operum Sancti EPHRAEM Syri Editionem
PRAEFATIO

EATI EPHRÆM Syri in Heptateuchum coñentarios hortatu, jussuque tuo, Cardinalis Amplissime, in Latinum converti, summa cum animi mei voluptate, tum quia mirifice tuo delectabar imperio, tum quia res erant ejusmodi, ut ipse mecum statuerem, nihil à te imperari potuisse, quod vel supremum S. R. E. Bibliothecarium, magis deceret, ve quod universam Ecclesiam magis ornaret, ac firmius muniret. Enim verò cum inter veræ Christi Eccleſiæ notas præcipua semper habita fuerit conspiratio in doctrina cum Ecclesia antiqua, quem hujus rei testem magis idoneum appellaremus, quam Divinum illum Ephræm Doctorem, Græcis, Latinis, Barbaris ob vitæ sanctimoniam, & sapientiæ laudem spectatissimum, eundemque in Mesopotamia scribentem, in ea nempe Provincia, quæ præter Christi nomen, & Apostolorum doctrinam nihil commune usquam, vel unquam habuit cum Græcis, aut Latinis, non mores, non ritus, non linguam, adeò ut nemo suspicari queat, ejusmodi testimonium coñerciorum consuetudini, adulationi Principum, aut affinitatum necessitudini concessum. Cæterum cum Sancti Ephræmi doctrinam proponimus, non unius Syri Scriptoris producimus judicium, sed omnium Syriaci nominis gentium suffragia recitamus. Quemadmodum enim, quando Augustinum, aut Cyprianum Christianam doctrinam explicantes audimus, non eos attendimus, quasi ex solo suo sensu loquentes, imo verò velut universæ Africæ Ecclesiarum interpretes reveremur, ità profecto, si nobis ipsi constare velimus, scripta relegentes celeberrimi Doctoris, quem Syri ipsi suum profitentur Prophetam, divinorumque oraculorum interpretem, hunc velut receptę apud omnes Syriaci ritus Ecclesias doctrinæ testem admittere debemus. Syriacus porro ritus præter utramque Syriam,

Perſidem obtinebat, & Indiam, atque ultimas Oriĕtis oras, id perſpicue teſtantur adhuc exſtantia apud Sinas antiqua monumenta, Sinicis, & Syriacis literis exarata. Sed nec tantæ auctoritatis teſtimonium licebit impoſterum reiicere quorumdam Criticorum judicio, qui ex Voſſiana, vel Oxonienſi editione audientes magnum Ephræmũ, vitio non ſuo Græce balbutientem, & humili ſtylo ad Monachos de ſua plerumque profeſſione diſſerentem, Græcum aliquem de trivio Eremicolam crediderunt; quin imó iidem illi parum æqui judices, quum audient eloquentiſſimum Doctorem ſuis verbis, & inimitabili voce, ſua promentem ſenſa, quæ ipſorum eſt ingenuitas, judicium de tanto viro mutabunt, nec eos admirari pigebit, quem duo Sapientiæ lumina Baſilius, & Hieronymus ſe vehementer ſuſpexiſſe fatentur, quem Chryſoſtomus vere maximus magnum appellat, quem Theodoretus prędicat admirandum, & Divinum. Soli dolebunt Eccleſiæ hoſtes, quos nonmirum invidia dirumpi, cum videant augeri perpetuis incrementis Divinæ hujus Sponſæ opes, & invecto cum Syris, & ultimi orientis accolis commercio, Chriſtianæ doctrinæ, & Apoſtolicarum traditionum theſauros ejus filiis, legitimis nimirum hæredibus, reſtitui. Scilicet hoc Cardinalis Ampliſſime, ad cætera tua in Rempublicam Chriſtianam merita accedere, ratum erat, ut eam in poſſeſſionem relictæ ſibi à SS. Patribus hæreditatis immitteres. Quis enim tantæ molitionis opus aggredi tentaſſet, aut ſperaſſet, ſe unquam vel ex parte perfecturum? niſi neceſſaria ſubſidia opportunè ſuppeditaſſet tua liberalitas, Sapientia, & Auctoritas. Quidve profuiſſet codices ex Syriæ deſertis extractos ſitu, & ſqualore vindicaſſe? ſi innoſtris bibliothecis blattis, tineiſque arrodendos reſervaſſemus, non illi fata vitaſſent, ſed mutaſſent, ut in Vrbe orbis terrarum Magiſtra ſibi glorioſius interirent, nobis dedecus neglectæ Sapientiæ relinquerent. Nunc veró Te Vaticanæ bibliothecæ Præfecturam obtinente, quod Memnonis ſtatuæ ex inſueto ſolis aſpectu obtigiſſe, proditumeſt, codices ad ornatum bibliothecarum, quaſi inanima ſimulacra proſtantes, animam, vocemqueaccepere, Homerica tuba oppido clarius ſonante, quam nimirumnon modo Græcia, & Latium, ac proinde Europa univerſa audiant, verùm etiam major Aſiæ pars, quà ab ultima noſtri maris ora orientem verſus uſque ad indos latiſſime protenditur, tantundem quippe locorum occupat, ut dixi, Syrorum ritus, & ſermo. Nec veró iſta temere ariolando pronuncio; ſed ducta ex certis illarum gentium hiſtoriis conjectura, mihi ipſe certo perſuaſi, dum cogito Neſtorii hæreſim ſola Theodori Mopſueſteni, ac Diodori Tharſenſis operum ex Græco inSyriacum verſione ad Chaldæos, & Indos propagatam; epidemicum morbum putes ſola codicumcontagione vulgatum. Ea ſcilicet

eſt

eſt literarum, & literatorum in utramque partem poteſtas, ſeu errorem, ſeu veritatem promoveant. Veniet tempus quando Syrus reduces ab Urbe ſui Doctoris libros lætus reviſet, Vaticanis typis magnifice, elaboratiſſimeque recuſos, compertaque ex eorundē lectione Majorum ſuorum doctrina, intelliget, non Romanos à Sanctiſſimis Syrorum Patribus, ſed ipſoſmet Syros à Patriis inſtitutis moribuſque deſciviſſe: atque adeó Romanam Eccleſiam creditum ſibi ab Apoſtolis depoſitum nunc etiam fideliter, conſtantiſſimeque cuſtodire, ex eorum proinde diſciplina omnium mortalium ſaluti excubare, & omnes gentes etiam remotiſſimas effuſo ſinu, ad ſe venientes excipere. Quo porro diſſidentes ad ſuam communionem invitat, & hortatur, ut beati Petri Cathedræ, ſinè qua Catholicæ Eccleſiæ unitas conſtare non poteſt, ſe ſubmittant, non tam jura ſua perſequi, quàm filiorum ſuorum fœlicitati conſulere. Quod ut cæteri neſciant, Græci, Syrique profecto ignorare non debēt, quibus diuturna tot Seculorum ſervitus evidentiſſimè demonſtravit, diviſionem Eccleſiaſtici corporis non tantum capiti, quantùm membris ab eodem reciſis officere, & dolorem huic, illis etiam exitium afferre. Cæterum ut multa ſint, Cardinalis Ampliſſime, à te præclarè geſta, & ſcripta, quæ nomen tuum ad ſeros nepotes, & ætatem ultimam tranſmittent, profecto, ut quod ſentio ingenuè proferam, nec meritis parem fama illa rependet gratiam, nec maxima. Teſtabuntur Florentinæ academiæ obſervatum ſibi in adoleſcente ſublime ingenium, & mentem ad ſumma conſpirantem, qualem Alexandrinos in puero Origene admiratos fuiſſe, prodit eius Encomiaſtes ὑφ' τὴν ἡλικίαν προπαιδεύμνην. Prædicabunt Corcyræi in ſupremo Sacrorum Antiſtite religionis ſtudium, græcarum literarum, ac rituum peritiam. Majora adhuc dicent Brixiani, ſuſceptos pro paſtorali officio, quo nunc etiam fungeris, in ſacris viſitationibus obeundis labores, profuſam in egentes liberalitatem, excitata viris, feminiſque aſceteria, & collatas ad primarii urbis templi ædificium expenſas, & curas, eo conatu, & animi contentione, ut immanis, & penè deſperatæ molitionis ædem tibi uni perficiendam ſuſcepiſſe videreris: atque hanc laudum ampliſſimam ſegetem, ut hic ſiſtam, nec enim encomiaſtem nunc ago, Romanæ Eccleſiæ Purpuratorum faſti ex inſtituto colligent poſthuma fama, ſat ſcio, & pulchre diſpoſitam ad imitationem poſteris proponent. Sed ut graviſſima ſint hæc laudatiſſimorum virorum teſtimonia, quid? num eadem tranabunt maria vel ut multum promoveant, an Europæ fines tranſcendent? audient ne iſta Malabares, & ſubjecta Indo, & Gangi arva colentes Mogoles? aut Perſis finitimi Chaldæi, vel Aramæi Carduchorum confines montibus, *quo feſſi vix venit aura Noti*? hanc ſcicet celeberrimæ pervulgatiſſimæque famæ gratiam tibi reddiderit unus orbis terrarum magiſter Beatus

tus Ephræm, qui opera tua orienti reſtitutus, tuas pro Orientalibus ſalute curas gravis auctor teſtabitur.

Scio, te humanæ gloriæ aura, qua plurimi capiuntur, nunquam delectatum, neque tam vili merce pretioſos labores tuos licitari ſolitum: Scio, te non latere, quod patuit ethnico Poetæ canenti: Μὴ φρονεῖν ἀλαζονείᾳ καὶ ψόφοις ἀλίσκεται. ſed eò iſta memorabam, quod intelligerem, illa duo in præſenti negotio diſiungi non poſſe, nec vero tantum ex hac cura tibi laudis hærere, quin oppidò major dignitas, & ſplendor Dei Eccleſiæ accedat, & Chatholicæ religioni præſidium, quæ ambo tuarum curarum eſſe ſcopum, non dubito. Sapientiſſimè Plato, Deus, inquit, extra ſe, cur agat, non habet; ſi quis ergo inter mortales Deo ſimilis eſt, actuum ſuorum rationem extra Deum habere non poteſt, quæ enim naturà ſimilia ſunt, actione ſimilia eſſe, conſequens eſt. Ego vero quod mea meorumque Orientalium plurimum intereſſe video, non committam, Eminentiſſime, & Reverendiſſime Domine, ut in magnis hiſce tuis ad Chriſti, ejuſque Eccleſiæ gloriam conatibus meam, qualis qualis ea ſit, operam deſideres, dum alterum hujus ſecundæ partis Tomum Explanationum in omnes Prophetas paro, quanquam, & hujus extrema jam perſequor, ut brevi expeditum iri Deo aſpirante confidam. Pudet enimvero morantem in domo Dei, quod Meccanus ille Antiſtes apud Almacinum ajebat, quidpiam præter Deum ſpectare, aut Divinum quodcunque negligere. Ex domo Profeſſ. V. Kal. Novembris 1736.

LECTORI

LECTORI.

PRodiit paucis ante annis Græce & Latine primus S. Ephræmi Operum Tomus. Editionem curabat Vir Clariſſ. Joſeph Aſſemanus, parabatque alterum, ac tertium quum à Summo Pontifice in Syriam ob Eccleſiaſtica quædam negotia navigare juſſus, cæpta interrumpere coactus eſt. Hunc ſcilicet ordinem tenere ſtatutum erat, ut Sancti Doctoris Opera, quæ ex Græca vel Latina interpretatione olim impreſſa proſtabant, in tres diſtributa Tomos, prima prodirent, reliqua deinceps ſuccederent, ignota Latinis omnia, pleraque etiam Græcis. Cæterum ne negocium tantæ molis, & improbo plurium annorum labore vix perficiendum, non neceſſaria cunctatione ſine fine protraheretur, dum unda undam trudit, & dies diem; viſum eſt præſtitutum ordinem prævertere, & quartum Tomum, eundemque primum ſecundæ partis interea præmittere: in partes namque duas, ut modo innuebam; omnia S. Doctoris Opera dividere placuit, ſic ut alteram Græcolatina obtinerent, hanc Latinoſyriaca.

Quem ergo nunc edimus, Sancti Ephræmi Operum Tomus ejuſdem commentaria in priores divinæ Scripturæ libros complectitur, e Syriaco in Latinum converſa; ſummamque repreſentat rerum geſtarum à prima Mundi origine uſque ad Hebræorum in Aſſyriam, & Chaldæam tranſmigrationem. Hanc videlicet Sacræ Hiſtoriæ partem præcipuam, eandemque nobiliſſimam exhibent Pentateuchus, & libri Judicum, & Regum. Sequetur, Deo duce, Tomus alter Explanationum in omnes Prophetas, & hunc excipiet tertius varios, & diverſos tractatus complectens: plerique autem polemici ſunt, & adverſus hæreſes pugnant, quarum noſtri Doctoris natale ſolum feraciſſimum fuiſſe, teſtatur S. Epiphanius Beato Ephræmo ferè æqualis. Hiſque adhuc ſeptimus Tomus, fortaſſe etiam, octavus, & nonus addendus fuiſſet, ſiquidem S. Doctoris in novum Teſtamentum commentariis potiri nobis licuiſſet, quos S. Gregorius Nyſſenus indicat, & alter Gregorius Tagritenſis ſæculi duodecimi auctor ſe vidiſſe teſtatur, teſtantur etiam perjochæ Catenis in Matthæum, & Marcum à Corderio noſtro editis inſertæ, & fragmenta bene multa in Vaticano Indice indicata vid. in Ruth Cod. 746. in Pſal. Cod. 752. in Euang. Cod. 665. ſequioris ævi Græcis haud quamquam ignotos fuiſſe. Hinc porrò intelliges, quam verè Moſes ille Mardenus Andreæ Maſio affirmaret S. Ephræmum πολυγραφώτατον fuiſſe, & Scriptorum copia, ac varietate Chryſoſtomo, & Auguſtino comparabilem. Quæ ergo virorum illuſtrium, multa, nec ſine laude aliqua doctrinæ ſcribentium, eſt prærogativa, Divini Ephræmi ſcriptis concedendum eſt, ut ea nec Indice, nec vindice indigere arbitremur. At quoniam ea eſt quorundam ingeniis inſita diſſenſionis, & pugnæ libido, ut ubi alios in utramque partem propendere animadvertant, confeſtim in alterius patrocinium involent, non quod falli, & errare diſpliceat, ſed quia certare magis delectat, nec enim falſus canebat vates: δύο ξηλοι γάρτ' εἰμὲν ἔπὶ χθονί φυλ' ἀνθρώπων; illud in primis diſquirendum eſſe video, atque certiſſimis documentis demonſtrandum: quæ nunc edimus, S. Ephræmi commentaria titulum ſuſtinere ſuum, nec alium ab eo, quem præferunt, habere parentem. Vetus dictum eſt Syris perinde atque Arabibus familiare: ſunt res, quibus ſuus ineſt teſtis, ſunt, quæ aliunde petant: habent nimirum veterum Patrum ſcripta notas, eodem, quo exarata fuere, ſtylo impreſſas, veros auctores indicantes, quæ ſi adſint, ſupervacanei operis ſit alios indices quærere. Quorſum enim rogetur interpres, ubi hoſpes ſuo ſe vultu prodit? Contendebant Auguſtini tempore Docti quidam: Epiſtolam S. Cypriani ad Jubajanum, ejus nomini perperam fuiſſe inſcriptam, contradixit Auguſtinus *quia*, inquit *ſtylus ejus quandam propriam faciem habet, qua poſſit agnoſci*. Talem ego faciem habere ajo S. Ephræmi ſcripta, quam notæ ipſis impreſſæ, velut deſcripta docta manu lineamenta, exprimunt? Prima eſt materiarum delectus, & genus tractationum, Ephræmi inſtituto, ætatique maximè conſentanea, ſtyli æqualitas ac tenor, tametſi varius, & multiplex, ubique tamen conſonans, ſibi adeo ut alterutrum dicere cogamur; aut omnia opera, quæ hactenus Ephræmi prætulere nomen, Ephræmi calamo fuiſſe exarata, aut nulla; Hoc ſane, argumentum, quod hic tantum indicamus, uberius infra ſuis momentis expendendum, ipſa S. Doctoris autographa legentibus evidens,

Odiſſ. H

Epiſt. ad Vincent.

dens, & ineluctabile videatur. Nec mirum, ſi ſyriaci ſermonis imperitos, & ex verſione græca aut latina rem judicantes, non convincat; quotus enim quiſque eſt, qui interpretandi artem exactè teneat, ut Auctoris ſui ſenſus quod plerumque difficile non eſt, exprimat, & ſtylum non mutet? quod ut per ſe facile non eſt, ita difficillimum eſſe, ajo, ſed nec ſperabile, auctorum eloquentiſſimorum ſcripta interpretantibus. Utrum vero in hac parte S. Ephræmi interpretes peccaverint nec ne? novere Syri, quos Photius hujus rei teſtes aut judices appellat. Poſtremo perpetuum cum ſui ſæculi moribus, & hiſtoria conſenſum, qui ſi abſit, & alicubi appareat diſſenſus, hic ſe ſolo libri inſcriptionem refellit, & manifeſtam arguit ſuppoſitionem. Interim ipſum Ephræmum ſui operis teſtem audiamus. *Quamquam*, inquit in procœmio ſui commentarii in priorem Pentateuchi librum, *Geneſis explanatione ſuperſedere decreveram, ne quæ in ſermonibus, & quæſtionibus tractaveram, nullo fortaſſe operæ pretio repeterem, petentibus tamen amicis ceſſi &c.* Quam bene iſta in S. Ephræmum conveniant, teſtantur ſexdecim prolixi ſermones, quibus univerſam Patriarcharum hiſtoriam S. Doctor complexus fuerat, teſtantur etiam plures, & variæ ejusdem quæſtiones, quas ex collectaneis Severi Monachi decerptas S. Doctoris explanationi ſubjecimus pag. 116.

In Bibl. c. 196.

Rurſus pag. 23. *Quatuor*, ſcribit, *fluvii ſunt Phiſon, qui, & Danubius, Geon qui, & Nilus, Tigris, & Euphrates intra quos habitamus.* Patriam ſuam Auctor indicat fuiſſe Syriam, quam alluunt Tigris, & Euphrates, quare Meſopotamiam Græci, Syri, & Arabes Inſulam appellarunt; eadem Sancti Ephræmi natale ſolum fuit; Niſibi namque natus, Edeſſæ vixit, & extremum diem clauſit.

Præterea quonam Operæ pretio harum explanationum Auctor, quavis data occaſione in Judæos inſurgit, & crebras, atque pro inſtituto oppido prolixas digreſſiones interſerit? in Meſopotamia nimirum ſcribebat, quo migraverant Judæi bene multi, poſt generale gentis excidium ob loci ſermoniſque affinitatem, atque Ephræmi ætate in eam jam excreverant multitudinem, ut tertiam provinciæ partem ab illis occupatam fuiſſe, ſcribat Joſephus Ephræmo multo antiquior; ſed, & celeberrima ibidem Judæos habuiſſe gymnaſia, & excolendis litteris plurimum otii, paſſim docent dictis & factis, qui ex illis academiis prodiere Ephræmo ſuppares Hæbræorũ doctores apud Bartoloccium in ſua Bibliotheca Rabbinica, & eodem Ephræmo poſteriores magni apud ſuos nominis Babylonici Thalmudiſtæ.

Antiq. l. 18.

Quare ex ea cum Judæis conſuetudine, & frequentibus, ut fit, de Religione concertationibus factum conjicio, ut S. Doctor Hebraicam linguam didicerit, & Hebraicis traditionibus ſuos commentarios non uno in loco aſperſerit: qua in utraque parte Jacobus Edeſſenus illum poſtea eſt imitatus, quum & ipſe in Meſopotamia ſcripſerit.

Pag. 161. In illa Dei ad Abrahamum verba ſume tibi Capram triennem, &c. ubi lampadis miræ ſpeciei per diſſecta cæſorum animalium cadavera diſcurſum exponens, docet hanc ceremoniam ex Chaldæorum ritibus deſumtam fuiſſe, idcirco quod Deus cum Abrahamo homine Chaldæo agens patrium ejus morem etiam extra patriam uſurpare voluit. Ejuſmodi animadverſionem Ephræmo manifeſte ſuggeſſere ſui ſæculi mores, eam quippe ſacrorum legem apud Chaldæos, & Perſas eodem tempore viguiſſe, docent acta Martyrum, qui in Chaldæa, & Perſide paſſi ſunt.

Pag. 496. Ubi Eliæ ſacrificium deſcribit, laudat Interpretes ſcribentes: Baalis Myſtas aram in cameræ modum conſtruxiſſe, intraque hominem collocaſſe, qui ad nutum ſuppoſito igne aggeſtam altari lignorum ſtruem, & ſuperpoſitam victimam inflammaret, ſubdens: *id porro hodie quoque à quibuſdam impoſtoribus fieri comperimus*, eadem ſuo tempore factitatum Ephræmo contemporaneus Chryſoſtomus narrat hom. de Petro, & Elia. *Vidi ipſe*, inquit, *quod dicam: in idolorum altaribus foramina quædam ſunt, ex inferiori parte altaris eſt fovea quædam obſcura: deſcendunt autem erroris artifices in foveam illam, & ex foraminibus, quæ diximus, ignem ſuffiant ad ſacrificium conficiendum.*

Ap. Metaphraſten.

Cæterum eam Beatus Ephræm ſumpſit ſcribendi materiam, quam ſuæ profeſſioni maxime conſentaneam videbat, ſuiſque etiam Monachis apprime utilem, & univerſæ Eccleſiæ plane neceſſariam: Monaſticam quippe vitam profeſſus, ſibi ſuiſque fratribus de communi inſtituto plurima ſcripſit, ut nemo alius vel uberius vel ſuavius. Ad Monachos nempe pertinent omnes fere tractatus, qui vel in Voſſiana vel in Oxonienſi editione habentur. Commentarios in omnes divinæ Scripturæ libros in illorum perinde gratiam elaboraſſe, ipſe inſinuat & ex ejus actis non obſcure colligitur. Cæteras elucubrationes, quæ vel Sanctorum geſta celebrant, vel Gentilium & Hæreticorum errores revellunt, calamitoſus ſui temporis Eccleſiæ ſtatus Ephræmo dictavit: ſcilicet vir ſuapte acer ingenio, & tum inſtinctu divino concitatus ferre non poterat, nec vero tulit: nefaria ſectariorum, quantumvis

tumvis inter ſe diſſidentium, conſpiratione Dei Eccleſiam peſſumdari: vel quos Nicæni Concilii decreta, & magni Conſtantini pietas, dum vixit, repreſſerat, ejus Succeſſorum favore reſumptis viribus omnia rurſus miſcere, & perturbare: ſed quo erat animi robore, & acumine ingenii acerrime ſe oppoſuit, hauſtoque à Divini Spiritus lucerna, ut loquitur S. Gregorius Nyſſenus, lumine colluſtratus, adverſus omnes ſui temporis hæreticos plurima ſcripſit, quorum pleraque ad metricæ artis numeros, & poetici ſtyli nitorem, & elegantiam de induſtria compoſuit, *quod videret*, ſcribit Sozomenus, *Syros modulationis concinnitate, & venuſtate orationis delinitos Harmonii libros libenter evoluere, eaque ratione paulatim adduci, ut idem cum illo ſentirent.* Quare ad hanc præcipue S. Ephræmi lucubrationum partem ſpectare puto, quæ de Ephræmianæ elocutionis elegantia a Syris audiſſe ſe Photius affirmat. Agedum, & omnia hujus Auctoris relege in hoc genere ſcripta, ea vel Gentilium errores refellunt, quo nullum antiquis Eccleſiæ Patribus argumentum magis familiare fuit, & Ephræmi temporibus maxime congruebat: quum ſcilicet adhuc idolorum vigeret vana religio, & profana templa ſtarent: nam non multo poſt Sancti Doctoris obitum adverſus idolomaniam non tam calamis, quàm legibus, & armis pugnari cæptum eſt, dirutaque fuere magni Theodoſii edictis celeberrima Gentilium delubra, & proſcriptus publicus idolorum cultus. Vel adverſus hæreſes dimicant, & nullã deprehendes S. Doctoris ætate recentiorem, aut quæ non ſuperet Nicænæ Synodi tempora, cui B. Ephræmum cum Sancto Magiſtro ſuo Jacobo Niſibis Epiſcopo interfuiſſe utriuſque acta teſtantur. Quocirca altum de Neſtorianis & Eutychianis ſilentium; quamquam iſtorum prima & præcipua mentio fieri oportebat, quum ambo univerſam Syriam, imo omnes Syriaci ritus populos concuſſerint, & hodie quoque perturbent. E contra Marcionitarum, Chuchitarum, & Eunomianorum ſectas perpetuo oppugnat, iſtæ nimirum Ephræmi ætate totum Orientem permiſcebant. Quodſi in Manichæos creberrime invehitur, nil mirum, in vicina namque Perſide non multo ante nati, ſub idem tempus, quo S. Doctor ſcribebat, in Meſopotamiam ſe infuderant. Quare Manichæos ſuppreſſo nomine illa perſtringere nullus dubito, quæ in Commentario Geneſis habentur p. 13. Origenem vero, vel Philonem Hebræum, quæ ſub ejuſdem Commentarii initium ſtatim occurrunt, ubi Alexandrinæ ſcholæ in interpretandis Divinis Scripturis licentiam carpit.

In Encom.

Lib. 3. 16.

Hinc rurſus alia ducitur conjectura præcedenti affinis, quum enim horum Operum Auctor antiquiores Ephræmo Scriptores data occaſione laudet, nullum tamen ejus ævo recentiorem commemorat, & ſi id fieri non parvum Operæ pretium fuiſſet. Quid enim? num in illis Metris, in quibus de duabus Chriſti naturis, & unica perſona agebatur, Neſtorius & Eutyches prætereundi fuerunt? aut ſupprimenda duorum generalium Conciliorum decreta? quo quidem indicio non pauca veterum ſcripta vendicata ſunt, & ſuis Auctoribus aſſerta.

His accedit altera conjectura, quæ, ut ſupra innuebam, capi ſolet ex conſtanti & perpetuo in ſententiis, & doctrina conſenſu, quum non facile præſumendum ſit, hominem non prorſus ineptum, ne dum graviſſimum Eccleſiæ Doctorem, qualem horum Operum Auctorem prædicamus, a ſeipſo diſſidere, & pugnantia loqui. Sicubi ergo ejuſmodi diſſidium deprehenſum fuerit, ſuſpicari licebit alterutrum fætum ſuppoſititium eſſe & illegitimum. Hic porrò ſtatim oppones celebrem interpretationem ejus loci. *Et Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas.* A S. Baſilio laudatam, atque Ephræmo ut multi docti opinantur attributam, quam tamen in priori Geneſis Commentario Ephræmus rejicere videtur, & affirmare: non in eo loco de Spiritu Sancto, ut Baſilius interpretatur, ſermonem eſſe, ſed juxta hiſtoricum ſenſum, poſt indicatam terræ, & aquarum procreationem, aerem pariter à Deo factum fuiſſe, ſignificari. Hanc porrò interpretationem ejus loci Gregorius Tagritenſis Epiſcopus in Beati Ephræmi ſcriptis verſatiſſimus, laudans ejuſdem in Geneſim Commentarios, ipſi diſertè attribuit. Sed hic animadvertendum ſecundam in Geneſim explanationem pag. 16. Catenam eſſe à Severo Monacho ex Sancti Ephræmi, & Jacobi Edeſſeni Commentariis intertextam, ſicut titulus ipſe docet, quare eam de Spiritu Sancto interpretationem exiſtimo, Jacobo Edeſſeno eſſe reſtituendam, eſto hujus nomen vel à Severo appoſitum non fuerit, vel ejus loco Ephræmi nomen ſuppoſitum. Quod vitium in ejuſmodi catenis frequentiſſimum Viri docti annotarunt. Conſequenter dicendum eſt S. Ephræmum Divo Baſilio vim vocabuli hebraici מרחפת *incubabat* quod ſuis Syris commune eſſet, tantummodo explicuiſſe, nec ſuam, ſed ſuorum Syrorum de ſenſu illius periochæ ſententiam declaraſſe, nec aliud profecto probant illa Baſilii verba. τὸ ἐπεφέρετο, φησὶν, ἐξηγοῦνται, τῷ συνεθαλπε. Cæterum nemo ignorat iiſdem Divinæ

vinæ Scripturæ verbis duplicem quandoque indicari ſenſum, utrumque literalem: quare dici poteſt S. Ephræmum utramque illam probaſſe expoſitionem, & alteram priori Commentario, poſteriori alteram inſeruiſſe eſto ſibi minus probabilem.

Nec tamen idem ſtatuendum, ajo ad eum locum, ubi Melchiſedechus genere Chananæus fuiſſe aſſeritur, quod in priori Commentario expreſsè refellitur: ſed omnino credendum antilogiam ex ſola confuſione nominum in margine apponendorum natam, & priorem quidem ſententiam Ephræmo, alteram Jacobo Edeſſeno eſſe attribuendam. Cætera ſibi mirificè conſtant, & quod in veterum Patrum ſcriptis non ſemper invenies cum Orthodoxæ fidei decretis perfectè conſentiunt; ut in hoc genere, nævum ne minimum quidem ipſe deprehenderim, nec puto alios deprehenſuros. Thamarem, dices, notiſſimi criminis ream Ephræmus excuſat. Excuſarunt Chryſoſtomus hom. 62. in Geneſim. Ambroſius lib. 3. in Luc. Theodoretus quæſt. 95. in Gen. Nemo tamen præter Hebræum Maimonidem, & Marſamum hæreticum, nec illi Patres Thamarem ab omni culpa liberant, aut manifeſti inceſti communi interpretum ſententia damnatam omnino abſolvunt; damnant conſilium: ſed ejuſdem ſoceri Judæ ſenſu, qui in hac cauſa Judex poſtea fuit interpellatus, Thamaris mentem non damnant, quod non libidinis æſtu, ſed ſobolis deſiderio, eo quo non licuit, abrepta fuerit. Nec alio ſenſu exponenda ſunt, quæ ad elevandum ſimile Berſabeæ crimen diſputat pag. 470.

Nimirum Beatus Ephræm, qui omnibus flagitiis ipſe ſe coopertum rebatur, & prædicabat, ſibi conſtare volebat: ſcripſerat enim tract. de Eccleſia met. 13.... difficile mihi eſt ea arguere in quibus ipſe peccavi.

ܩܫܐ ܠܝ ܕܐܢܐ ܒܗ ܚܛܝܬ ܘܐܬܟܣܝ ܠܗ
ܟܣܝܐ ܕܐܢܐ ܒܗ ܚܛܝ ܠܐ ܐܬܟܣܝ ܠܗ

Sed ut hæc probabilia, & vera ſint, ego ſane non magni pendo, nec alios velim multum attendere, dicam, quod cuilibet viro probo non opinione ſolum, ſed ad veritatem etiam perſuadeat; quodve negare non poſſit improbus citra notam inſignis perverſitatis, ne dicam impudentiæ. Scripſit Ephræmus multa ſoluta oratione, plurima etiam metro. Ubique tanta apparet orationis ſtylique conſonantia, quod ſupra innuebam, ut ſi modo tibi conſtare velis, neceſſe ſit omnium ejuſmodi lucubrationum parentem eſſe Beatum Ephræmum ingenue fatearis, vel huic omnia ſuppoſita & afficta fuiſſe perfractè ſuſtineas. Atqui nemini profecto perſuaſeris non ſi iſtud contendas bonis lateribus, & magna voce, *inque auxilium tuum preciosa sonent æra Corinthi* prolixum illum S. Ephræmi commentationum, catalogũ, quas cum verſione latina ſex magna volumina vix capient, alium habere patrem Ephræmo minorem, parem namque Syria non protulit ne dum majorem. Magnum ſcilicet illæ flumen mentis indicant, & ſicut de Meſſalæ orationibus Quintilianus affirmabat, auctoris nobilitatem præſeferunt, & opificem operæ quodammodo repræſentant. Jam vero ut tolerabilis videatur quorundam pſeudocriticorum temeritas, qui Ephræmo aſcetica abnegant, perverſitatem non ferendam ajo eſſe illorum, qui Metrica ipſi abjudicare conentur. Quid enim? Num omnes Eccleſias Syrorum, Maronitarum, Jacobitarum, Chaldæorum, Malabarium per quatuordecem ſæcula illuſas fuiſſe, aut popularibus ſuis illuſiſſe dicas magni nominis umbra? Ephræmi ſiquidem lucubrationes Clerus ille cantare ſe credidit, & populis ad ſacram hymnodiam convenientibus hoc ipſum perſuaſit. Res eſt certa, & per univerſum Orientem vulgatiſſima. Sed quia non eſt cujuslibet Corinthum appellere. Theodoretum conſulito Eccleſiaſticæ hiſtoriæ lib. 3. cap. 1. & Sozomenum lib. 3. cap. 16. Quum Ariſtotelis libri in Scepteos Urbis Crypta reperti ſunt, dubitatum, an unius & ejuſdem ut credebatur, vel plurium ſcriptorum fœtus eſſent? Ineptam riſere dubitationem omnes Europæ lycæi, imo & Africæ atque Aſiæ. Nam & Arabes Ariſtotelem magiſtrum ſequuntur, atque hebetis palati eos eſſe pronunciarunt, qui ambigerent, eadem ne vindemia vinum ut incomparabilis, ita unius ejuſdemque ſaporis fluxiſſet. Age vero quum S. Ephræmi Metrica ipſius eſſe fateri cogamur, neceſſaria conſecutione conficitur; cætera quoque ejuſdem tituli opera eum habere, quem præferunt auctorem, ob eam quam dixi orationis & ſtyli conſonantiam, & materiæ tractationiſque dignitatem. Præterea, quod in propatulo eſt, & cujuſvis oculis obvium ipſa amanuenſium fides, qui quidem cur mentirentur nullam habuere cauſam, ipſa Codicum vetuſtas convincunt, hoſce libros ante duodecim ſæcula tanquam genuina Ephræmi opera à tota retro antiquitate fuiſſe receptos: alter quippe codex omnium antiquiſſimus exaratus dicitur anno Alexandri 863. Chriſti 551. alter Commentariorum in Scripturam anno Græcorum 1172. Chriſti 861. quam majorum ſuorum perſuaſionem Scriptores poſteriores graviſſimi Syri, Joannes Damaſcenus, Moſes bar Cephas, Gregorius Bar-

Lib. 10. c. 1.

Bar-Hebræus Hebedieſu Epiſcop. Soben. quorum teſtimonia infra dabimus, hiſque longe antiquiores Philoxenus Hierapolita, & Oſrhoenæ Eccleſiarum Clerici Syri, qui actioni decimæ Concilii Chalcedonenſis interfuere, omnes, inquam, iſti recentiores eam veterum opinionem non quaſi temerariam, & inconſideratè præſumptam, imo vero ut certam, indubitabilem, & prudentiſſimo judicio ſuſceptam approbarunt, quare ſine ulla hæſitatione illos codices velut certos Ephræmianæ doctrinæ teſtes produxerunt, adverſariis teſtimonium tanquam Ephræmi nomine ſanctum citra exceptionem admittentibus. Enim vero quando Catholici, imò & Hæretici Monophyſitæ Neſtorianis illam celebrem Ephræmi periocham opponebant ſumptam ex metris de Nativ. Domini, metro decimo. *Laudabilis ſapiens, qui divinitatem cum humanitate conjunxit; naturas, unam de ſummis, alteram ex unis miſcuit, quaſi Pharmacum, & factus eſt perſona Deus-Homo.* Vel quando ipſis Monophyſitis Catholici Syri collecta ex hiſce libris, ſui Doctoris teſtimonia in Chalcedonenſi Synodo objectabant, quam oppido libenter, quam opportune falſam allegationem accuſaſſent, quum exceptione hujuſmodi nulla validior, nulla expeditior ipſis occurrere potuiſſet. Hæc ſanè adeo certa, perſpicua & clara ſunt, ut oculus, qui ea non videat, videatur, aut invidia livere, aut hebetudine caligare, qui porro taliter affecti ſunt, hos rationibus flectere nec votum eſt, ſed nec ſpes eſſe poteſt: pulchre Euripides in Hippolyto. Stultum, qui doceat ſapere, nullus eſt, nec qui hanc didicerit, aut invenerit artem, plurimas licet excogitaverint mortales.

Sic igitur confirmata B. Ephræmo poſſeſſione ſuarum lucubrationum: notandum, in his commentariis Syriacam ſcripturæ verſionem Syris omnium antiquiſſimam Syrum interpretem ſequi. Duas ſiquidem Syri uſurpant, alteram, quam ſimplicem appellant, quod ſimplicem & purum Hebraicæ veritatis textū exhibeat, nulla alia interpretatione quovis modo immutatum, qua ratione Græci Græcam verſionem ſeptuaginta ſeniorum ſimplicem vocare potuiſſent. Alteram ex Græco textu expreſſam, quamquam nec adeo certum eſt, an iſta Ephræmi ætate extiterit: nec ejus antiquitas ſatis probatur ex eo, quod S. Doctor Græcum textum alicubi proferat, quum Hebraice & Græce perinde doctus fuerit, & utriuſque textus vocabula frequenter vel explicet, vel integra, ut in Codice hebraico vel græco extabant, repreſentet.

Stylus, quo in Commentariis utitur, quum Aſceticorum Syriacum textum non viderim, non humilis, non incomptus, qualis in Aſceticorum verſione apparet, ſed ſublimis, excultus, & pro ſcriptionis genere ſatis ornatus, in didaſcalicis enim ipſa negligentia laudatur. In Metricis vero, quod poetices natura poſtulat, longe ornatior & comptior incedit: in utroque ſcriptionum genere oratione libenter utitur vibrante & arguta ſuiſque contorta numeris. Hoſpitem ſane eſſe oportet in arte dicendi illum, qui ejuſmodi varietatem non laudet, aut inde contendat Ephræmo auferre Aſcetica, quæ omnes omnium temporum vel gentium Codices Græci, Latini, Syriaci, & Arabici Ephræmo inſcribunt; vel in divinarum ſcripturarum Commentarios, & Carmina, quæ omnes Syriaci nominis Eccleſiæ ex quatuordecim ſæculorum præſcriptione eidem adjudicant.

Methodum Sanctus Ephræmus ſequitur, quam Patriarchatus Antiocheni ſcholæ ſuo tempore tenebant, quave incedunt Theodorus cognomento Commentator, S. Johannes Chryſoſtomus, & Theodoretus. Eamque indicat idem Chryſoſtomus ſcribens: *Sic enim Patres docuerunt: non eſſe ad hiſtoriam cuncta torquenda, neque in Judaica ſolum litera commorandum.* Quum è contra Alexandrinæ ſcholæ alumni ex Phylonis, & Origenis diſciplina ad allegoricos ſenſus plerumque divertant, & in iis exponendis diligentiſſime verſentur. Ut cuique patet legenti S. Cyrilli Alexandrini in divinam Scripturam Commentationes.

Poſtremum ne de mea ipſe verſione nihil dicam, quod pro ſuſcepto munere meum erat, illud quantum in me fuit, ſedulo curavi, ne quod verbum Syriacum, quod non latino exprimeretur, prætermitterem, quamquam ejus item rei multo nobis major eſt habita ratio, ut ſacro ſepoſito textu, in quo interpretando verbum pro verbo κατάλεξιν reddidi, voces vulgatæ editionis retinens fermè ubique, niſi ubi illam deſerere Syriacæ verſionis variantes lectiones cogebant, in cæteris non verba Lectori annumerarem, ſed tanquam appenderem. Quid enim refert, an quis pecuniæ ſummam in auro acceptam in alio metallo, modo integram tibi repreſentet, aut domum intrare volenti, clavem auream aut ferream offerat ſi ingreſſum perinde commodum tibi utraque expediat? Non equidem ignoro magnorum virorum in hac parte variare judicia, & aliis verſionem placere barbaram modo ſinceram & integram, alios contra ſentire delicatioribus auribus indulgendum eſſe, nullo enim operæ pretio, ajunt, latini ſermonis leges

violan-

violantur, & ſapor græciſmis & ſyriſmis corrumpitur. Si quis tamen latices faſtidit, quos ſcatebra primos non fuderit, huic Syriacos textus proponimus, unde arbitrio judicioque ſuo ex ipſis quaſi fontibus toto ſe proluat auro.

Quod reliquum eſt ſi meus hic pro Catholicæ Eccleſiæ utilitate & ſacrarum literarum ſtudioſorum commodo conatus haud fructu caruit ſuo, primum Chriſto Jeſu, cujus ope & ductu, hoc ipſum, quod conati ſumus, conari datum eſt, gratiæ agendæ ſunt, & habendæ; deinde Angelo Mariæ Quirino Cardinali ampliſſimo, pro cujus eximiis in Eccleſiam, univerſamque literariam rempublicam meritis, benè ſi qua eſt gratia facti, doctorum ſemper vivet in ore virûm. Poſtremum Illuſtriſſimo & Reverendiſſimo Archiepiſcopo Emeſeno Carolo Majellæ & Cl. Viro Joſepho Aſſemano Vaticanæ Bibliothecæ Cuſtodibus, quorum gratia Vaticanorum Codicum uſum habere nobis licuit, pluraque ex eiſdem exſcripta ad nos tranſmiſſa ad totius operis perfectionem aſſervamus. Quamquam ad hanc verſionem adornandam præter duos Codices antiquos Syrorum charactere exaratos è Vaticana Bibliotheca nobis ſubminiſtratos, alios quatuor à Reverendiſſimo Sanctorum Marcellini & Petri in Carinis Monaſterii Abbate Joſaphate Dapſi commodatos habuimus noſtro inſtituto apprime utiles. Hæc amice Lector paucis ſubtexere libuit, ne quorum beneficentiam experti ſumus benefacti memoriam interire pateremur. Tu æqui bonique omnia conſule, & vale.

ORI-

ORIENTALIUM ECCLESIARUM
DE SANCTO EPHRÆMO
TESTIMONIA.

Syrorum Maronitarum & Melchitarum in Menologio ſub die duodevigeſima Januarii. Memoria S. Ephræmi Syri. B. Ephræmi parens Niſibis urbis civis fuit, & idolorum Sacerdos, huic ſimulacrum de filii ſui ſorte conſulenti Diabolus reſpondit, illum quantociùs domo pellendum, quod Deorum olim futurus eſſet hoſtis. Ædibus paternis hanc ob cauſam excluſus Ephræmus ad S. Jacobum ejuſdem urbis Epiſcopum profugit, ipſique aliquandiu miniſtravit: & ad Nicænam Synodum proficiſcentem ſequutus eſt. Poſt Magiſtri obitum duodevigeſimo ætatis anno baptizatus eſt, & in montem juxta Edeſſam ſecedens divinæ ſcripturæ ſtudio, ejuſque interpretum lectione ſe exercuit: Inde in urbem deſcendit, cæpitque conciones ad populum habere. Quumque orthodoxæ fidei cauſam ageret intrepidè, & auditores ad eam amplectendam retinendamque perpetuo hortaretur, multorum, ut fit, odia & ſimultates contraxit, ſectariorum præcipue, a quibus flagris aliquando conciſus, & lapidibus pene obrutus dimiſſus eſt, quod mortuum crederent. Quamobrem urbe excedere compulſus ſolitudinem repetiit. Abſtinentiam & pauperratem adeo coluit, ut præter hordeaceum panem, & aquam nullum alium cibum potumve unquam admitteret, nec amictum præter centones è ſterquiliniis relectos. Statura fuit modica, aſpectu gravi, ridere nunquam viſus eſt, exporrecta, lataque fronte, barba admodum rara.

2. *Syrorum Jacobitarum. In Officio diurno, feria tertia pag.* 98. *Rom. edit.* Duo luminaria glorioſa ſanctam Eccleſiam Chriſti Sponſam intrarunt, & in ea habitarunt, S. Ephræm venerabilis Senex, & S. Jacobus Doctor Bathnarum Sarugi pelagus ſcientiarum. Horum doctrina terra repleta eſt, & confirmata fides in Patrem & Filium & Spiritum ſanctum, Myſterium trinum.

Eadem feria pag. 108. In choro illo Beati Petri videbimus te Pater noſter ſancte Ephræm. *Ejus memoriam recolunt die* 28. *Jan.* & 19. *Febr.* & 8. *Martii*, & 14. *Maji*, & 15. *Junii*.

3. *Syrorum Maronitarum in Eccleſiaſtico officio ad Veſperas Dominicæ, & omnium Feſtorum ſolennium.* Memoria recolatur S. Jacobi & S. Eprhæm, qui fuit ſancti Spiritus, Cythara. *Et ad primam Sabbati.* In Eccleſia Catholica Apoſtolica prædicatur fides, quam nos docuerunt ſancti Patres, Orthodoxi Doctores Johannes Chryſoſtomus & S. Ephræm. *In officio Diaconali in Commemoratione Doctorum.* S Ephræm columna Eccleſiæ noſtræ.

4. *Syrorum Neſtorianorum teſtimonium habes in Eccleſiaſtico officio feria vi. poſt Dominicam quintam ab Epiphania, in qua celebratur memoria omnium Doctorum Syrorum.*

5. *Armenorum in menologio ſub die* 28. *Januarii.* Memoria S. Ephræm Syri. S Ephræm Syrus in urbe Edeſſa à puero doctus timere Deum, viſus eſt aliquando in ore habere vitem, & pendentes ex ea botros, viſæque aves advolare, & uvas carpere. Poſtquam ſeverioris vitæ diſciplinam adoleſcens in Monaſterio amplexus eſt, vidit Monachus quidam Angelum volumen oſtentantem, dicentemque audivit: unus hunc librum Ephræmus capiet, & continuo Ephræmum codicem ab Angelo acceptum devoraſſe, indeque cœpiſſe verba Spiritus fundere. Quum aliquando S. Baſilii excellentiam ex oblata ſublimis columnæ ſpecie didiciſſet, Cæſaream profectus eſt, & Baſilium convenit; Eoque orante Græca ſonare verba divinitus edoctus eſt; Inde ad propria reverſus ſcriptioni ſe dedit, compoſuitque tractatus de pœnitentia & plures libros, vitæ item Monaſticæ inſtitutiones, & ſermones de Antichriſto & de Judicio univerſali, atque de fide catholica. Quum aliquando Edeſſam veniſſet, & Deum oraret, ut ſibi utile aliquod documentum audire concederet, fœmina illi obviam facta, fixis oculis venientem contemplabatur; quod quum Ephræmus reprehenderet, reſpondit mulier, ex te facta, te aſpicio, tu vero de terra factus terram aſpicito. Laudavit dictum Ephræmus, & Deo gratias egit, quod ad votum ſuum ſibi talem dediſſet admonitorem. Edeſſam ingreſſus domum conduxerat, quum contubernalis femina è feneſtra Ephræmum proſpiciens benedictionem ab eo petiit,

tiit, cui ille : benedicat tibi Deus. Tum mulier. Eſt ne, inquit, quo indigeas Pater? Etiam, reſpondit, tribus nempe laterculis & modico calcis, quibus iſtam feneſtram obſtrui velim.

Coptorum. In Synaxario ad diem 17. *Abib.* Memoria S. Ephræm Syri..... ſcripſit Sermones, & carmina plurima. In quodam exemplari notatum reperimus, ſummam Sermonum omnium, quos per Spiritum ſanctum edidit, eſſe quatuordecim millia.

VETERUM ALIQUOT SCRIPTORUM

De his Commentariis Teſtimonia.

SANCTUS *Gregorius Nyſſenus in Encomio S. Ephræm Syri.* Omnem & antiquam & novam Scripturam aſſiduo ſtudio ut quivis alius ſtudioſe verſavit, accurateque ad verbum eſt interpretatus: & ab ipſa procreatione Mundi uſque ad poſtremum gratiæ librum, quæ abdita quæque arcana ac recondita erant, Spiritus lumine colluſtratus expoſuit.

Acta Syriaca S. Ephræm in priori to. Biblioth. Clementino Vat. p. 35. Quum in ejuſmodi curas incumbit Ephræm, profectus aliquando ad eum viſendum ſupramemoratus Senex, reperit ſcribentem Commentaria in libros Moſis (ſcripſerat autem expoſitionem in Geneſim, eaque abſoluta, Exodum explicare cæperat) quæ cum accurate perlegiſſet, vehementer ſuſpexit, reſpectabatque opes divinæ gratiæ & eximios ſapientiæ cæleſtis theſauros à Domino in B. Ephræmum effuſos.

Severus Monachus in ſuis Collectaneis, quæ ſe abſolviſſe ſcribit Anno Græcorum *centeſimo ſeptuageſimo ſupra milleſimum* (Chriſti 861.) Summa verſuum expoſitionis veteris Inſtrumenti S. Ephræm quidem 5600. Sancti vero Jacobi Edeſſeni in Pentateuchum & Job una cum reliquis ſcholiis, quæ in hoc Codice ſparſim habentur 2860.

Moſes Bar Cephas decimi ſæculi Auctor in ſuo tract. de paradiſo, quem Andreas Maſius edidit, S. Ephræm Commentarios paſſim exſcribit p. 1. c. 14. Qui hanc ſententiam tuentur, Ephræm Auctorem laudant, qui in ſuis Com mentariis ſic ſcriptum reliquit &c.

Gregorius Barhebræus Ep. Tagriten. Ephræmi Commentaria in Pentateuchum frequentiſſime producit in Horreo Myſteriorum ſeu Adnotationibus ad Scripturam. Floruit ſæculo duodecimo. Item indicat ejuſdem in Euangelia Commentarios, quos etiam laudat Dionyſius Bar Salibi Amidæ Epiſcopus Gregorii contemporaneus.

Hebedieſu Ep. Soben. in Catalogo Scriptorum Syrorum n. 51. Ephræm Magnus, qui Syrorum Propheta cognominatus eſt, edidit Commentaria in libros Geneſis, Exodi, Levitici, Joſue filii Nun, Judicum, Samuelis, in librum Regum, Davidis, Iſaiæ, duodecim minorum Prophetarum, Jeremiæ, Ezechielis, & Beati Danielis &c. *ſcribebat Sæculo tertiodecimo.*

SERIES ET ORDO EORUM

Quæ in hoc tomo continentur.

Explanatio in GENESIM. pag. 1
EXODUM. pag. 116
LEVITICUM. pag. 236
NUMEROS. pag. 250
DEUTERONOMIUM. pag. 269
JOSUE. pag. 292
JUDICUM. pag. 308
REGUM PRIMUM. pag. 331
SECUNDUM. pag. 392
TERTIUM. pag. 439
QUARTUM. pag. 417

SANCTI PATRIS NOSTRI EPHRAEM SYRI

EXPLANATIO IN GENESIM.

A QUamquam Geneſis explanatione ſuperſedere decreveram, ne, quæ in ſermonibus & quæſtionibus tractaveram, nullo fortaſſe operæ pretio repeterem: petentibus tamen Amicis ceſſi, mutataque ſententia ſic tandem ſtatui, ut quæ in illis ſcriptionibus diſperſe diffuſeque diſputata fuerant, nova ratione atque diſtributione ſimul collecta atque contracta ſub uno aſpectu ponerentur.

Moſis ſuo in hoc opere is ſcopus & finis fuit. Quod etſi Univerſi molitor Deus priſci temporis hominibus perſpicuam claramque ſui notionem impreſſerat, ut nemo Mundum à Deo factum diffiteretur; hanc tamen de Mundi origine rerumque effectione opinionem omnium, ut dixi, mortalium animis inſitam evulſit, novamque inſeruit poſterior ætas, quæ Babylonicæ Turris molitionem proxime conſecuta eſt,& uſque ad Moſis tempora duravit. Enim vero etſi apud Semi nepotes non defuere, qui veterem de Deo diſciplinam retinerent,aliiſque perſuadere niterentur; occaſione tamen Ægyptiacæ ſervitutis, humani generis communis error,Abrahæ quoque poſteritatem invaſit, adeo ut, repudiata veri Dei religione, ipſo naturæ inſtinctu repugnante, rebus non multo pridem factis æternitatem divinitatemque affingerent. Huic ergo ſuperſtitioni, per id tempus maxime graſſanti, Deus Moſen objecit; juſſitque mentes hominum, variis opinionibus confuſas, veræ religionis præceptis imbuere; vitiumque

per ſucceſſiones traditum excindere, ne in omnes ætates ac tempora proſerperet.

Propterea Moſes à Deo in Ægyptum miſſus fuit, ut redeunte veræ ſapientiæ die, ubi eruperat, error hebeſceret. Utque ejus dictis ſcriptiſque indubitabilem certamque fidem adſtrueret, per ipſum magna miracula & ſigna patravit; ejuſque mentem ſuo afflavit ſpiritu, & corpus inſolita luce colluſtravit; ut conſpicuus oris ſplendor occultum ſpiritum, in ipſo loquentem, proderet.

Ergo poſt miranda facinora apud Ægyptios geſta, & pacta in eremo fœdera, Moſes de rerum origine & creatione ſcribere orſus eſt; docuitque, Divinitatis nomen & cultum conditis rebus, niſi per ſummam inſaniam & impietatem, affingi non poſſe. Deum porrò unum eſſe, cui adſtarent millia & myriades. Inſuper myſteria Filii Dei explicuit, in rerum conſtitutione & ordinatione adumbrata; ſed & illorum imagines exhibuit, tùm quas Juſti priores ſuis moribus deſcripſerant, tùm quas ipſemet ſuis geſtis, editiſque per virgam ſignis expreſſerat. Præterea veræ pietatis præcepta, hominum vitio propemodum exoleta, reſtituit. Poſtremum populi ſui genealogiam adjecit.

Primum itaque de Mundi conſtitutione agit ſex circumſcripta diebus, quibus ſummus rerum Author omnia molitus eſt per Mediatorem, cum quo communem habet naturam atque poteſtatem. Quod autem ſubdit, *Hic eſt liber generationis Cœli & Terræ*, indicat, prætermiſſa in priori narratione ex præſenti capite eſſe ſupplenda. Pergit porrò, & de Adæ ejuſque conjugis creatione, eorumque in Paradiſo commoratione ſcribit. Narrat deinde ſerpentis ingreſſum & dolos, & protoplaſtorum circa interdictam ipſis arborem audax facinus; eiſdemque ob illud crimen Paradiſo expulſis, indictam indidem exilii pœnam.

Mox progreditur ad ſacrificia Caini & Abelis; hujuſque cædem deſcribit, & maledictiones adverſus Cainum pronunciatas. Quæ hiſtoriæ pars ad ſeptimam Cainitarum generationem perducitur, uſque ad Lamechi Caini nepotis cum uxoribus colloquium.

Subdit deinde generis humani geſta per decem ætates ab Adam uſque ad Noe: ubi utriuſque ſtirpis depravatos, ipſo Noe vivente, mores deſcribit, & per eam occaſionem Arcæ fabricam, ejuſque ope ſervata rerum ſemina. Subditque Noe ex Arca exitum & ſacrificium, & apparentem in nubibus arcum, in ſignum fœderis pacis aſſumptum. Sequuntur, quæ de vinea Noe narran-

ﬠ וּמַכְתְּדָא. דְּהַהּ וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא מִן מַלְכֵי A rantur; deque ejuſdem ebrietate, & ſopo-
בְּזַרְעֵיהּ בְּשַׁבְעִין וּתְרֵין אֻמִּין וּבְלִבְלַת re atque denudatione, de Chanaani execra-
מַלְכָּא דְּבָבֶל. tione, & benedictionibus fratrum.
וְדָא אִתְּגְלִי לְאַבְרָם וְאָמַר לֵיהּ וְלִזַרְעֵיהּ.
דְּהַהּ וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא מִן בֵּית מַלְכָּא רַבָּא Inde fit tranſitus ad duos & ſeptuaginta
דְּעָתִיד לְמִבְנֵי בְּבֶל. וּמִגְדְּלָא דְּבָבֶל. וּבִלְבֵּל Nepotes Noë, Turriſque molitionem, & in-
יְיָ מִתַּמָּן עַל אַפֵּי כָּל אַרְעָא. וְאִתְּפְרִישׁוּ ductam ea de cauſa linguarum confuſionem;
מִתַּמָּן שִׁבְעִין וּתְרֵין אֻמִּין. & quæ ſecuta eſt, hominum in varias ter-
דְּהַהּ וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא מִן בֵּית מַלְכָּא רַבָּא ras diſperſionem: quibus annectitur ſeries de-
דְּעָתִיד לְמִבְנֵי בְּבֶל. וּמִגְדְּלָא דְּבָבֶל. וּבִלְבֵּל cem generationum a Sem uſque ad Abraham.
יְיָ מִתַּמָּן עַל אַפֵּי כָּל אַרְעָא. וְאִתְּפְרִישׁוּ
מִתַּמָּן שִׁבְעִין וּתְרֵין אֻמִּין. Poſtmodum Abrahæ de Ur civitate
דְּהַהּ וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא מִן בֵּית מַלְכָּא דְּעָלְמָא B migrationem refert, ejuſque in Haran,
וְאִתְּגְלִי מִן קֳדָם יְיָ. וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא מִן בֵּית atque deinceps in Chanaanitide moram.
מַלְכָּא דְּעָלְמָא וְאִתְּגְלִי. וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא Sequuntur quæ de Saræ ad Pharaonis ædes
הָכָא קֳדָמָךְ. וְאִלּוּ כָּל חֵילָא דְּמִצְרַיִם raptu interſeruntur, & poſt plagas Pha-
וְאִלֵּין כָּל אֱלָהֵיהוֹן. raoni ejuſque familiaribus inflictas, illius
reſtitutione.
דְּהַהּ וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא מִן בֵּית מַלְכָּא דְּעָלְמָא
וְאִתְּגְלִי מִן קֳדָם יְיָ. וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא Agit deinde de Lothi ab Abrahamo ſe-
וְאָמַר לֵיהּ וְלִזַרְעֵיהּ. וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא ceſſione, ejuſque cum Sodomitis captivitate
מִן קֳדָם יְיָ. & Abrahami opera liberatione: & quomodo
דְּהַהּ וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא מִן בֵּית מַלְכָּא דְּעָלְמָא Abraham a Melchiſedecho benedictionem ac-
וְאִתְּגְלִי מִן קֳדָם יְיָ. וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא מִן קֳדָם C ceperit, poſtquam ex præteriti belli manubiis
יְיָ וְאָמַר לֵיהּ וְלִזַרְעֵיהּ. ipſi decimas obtuliſſet.
דְּהַהּ וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא מִן בֵּית מַלְכָּא דְּעָלְמָא
וְאִתְּגְלִי מִן קֳדָם יְיָ. וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא Tranſit inde ad laudandam Abrahæ de
וְאָמַר לֵיהּ וְלִזַרְעֵיהּ. וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא futura ſobole fidem, referens ejuſdem quæ-
וְאָמַר לֵיהּ וְלִזַרְעֵיהּ. וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא ſtionem: Qui nempe fieri poſſet, ut ipſius
וְאָמַר לֵיהּ וְלִזַרְעֵיהּ. וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא poſteri oppidis per id tempus frequentiſſimis
וְאָמַר לֵיהּ וְלִזַרְעֵיהּ. וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא potirentur? deſcribitque ejuſdem ſacrificium,
וְאָמַר לֵיהּ וְלִזַרְעֵיהּ. וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא & fœdus pacis eodem die a Deo acceptum.
וְאָמַר לֵיהּ וְלִזַרְעֵיהּ. וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא
וְאָמַר לֵיהּ וְלִזַרְעֵיהּ. וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא Perſequitur cætera, quæ Abrahamo ac-
וְאָמַר לֵיהּ וְלִזַרְעֵיהּ. וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא ciderunt, quomodo Saræ voluntati acquie-
וְאָמַר לֵיהּ וְלִזַרְעֵיהּ. וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא D vit in negotio Hagar; quæ mater effe-
וְאָמַר לֵיהּ וְלִזַרְעֵיהּ. וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא cta heram contemnere & inſultare cœpe-
וְאָמַר לֵיהּ וְלִזַרְעֵיהּ. וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא rat; & quomodo poſt fugam ab Angelo
וְאָמַר לֵיהּ וְלִזַרְעֵיהּ. וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא reducta fuit; ſuæque Dominæ ſe ſubdere
וְאָמַר לֵיהּ וְלִזַרְעֵיהּ. וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא juſſa eſt. Poſthæc memorat pactum Cir-
וְאָמַר לֵיהּ וְלִזַרְעֵיהּ. וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא cumciſionis a Deo ſancitum, & quomodo
וְאָמַר לֵיהּ וְלִזַרְעֵיהּ. וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא Abraham Iſmaëlem, ſuoſque domeſticos cir-
וְאָמַר לֵיהּ וְלִזַרְעֵיהּ. וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא cumcidit.
וְאָמַר לֵיהּ וְלִזַרְעֵיהּ. וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא
וְאָמַר לֵיהּ וְלִזַרְעֵיהּ. וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא Succedit adventus, & apparitio Angelo-
וְאָמַר לֵיהּ וְלִזַרְעֵיהּ. וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא rum, qui Abrahamo, ad oſtium tabernaculi
וְאָמַר לֵיהּ וְלִזַרְעֵיהּ. וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא E aſſidenti, ſub ſpecie peregrinorum ſe offerunt,
וְאָמַר לֵיהּ וְלִזַרְעֵיהּ. וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא & Saræ Iſaacum promittunt; quæ tamen pro-
וְאָמַר לֵיהּ וְלִזַרְעֵיהּ. וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא miſſum in corde ſuo riſit. His continuo ſubjun-
וְאָמַר לֵיהּ וְלִזַרְעֵיהּ. וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא gitur Angelorum Sodomam verſus profectio;
וְאָמַר לֵיהּ וְלִזַרְעֵיהּ. וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא & pro Sodomitis Abrahæ interceſſio; & illo-
וְאָמַר לֵיהּ וְלִזַרְעֵיהּ. וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא rum in Lothi domum ingreſſus, & nefaria So-
וְאָמַר לֵיהּ וְלִזַרְעֵיהּ. וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא domitarum conſpiratio; Lothi ejuſque filiarum
וְאָמַר לֵיהּ וְלִזַרְעֵיהּ. וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא diſceſſus, & pœna de Sodomitis ſumpta ob il-
וְאָמַר לֵיהּ וְלִזַרְעֵיהּ. וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא lorum impudentiam. Subditur Lothi ebrietas
וְאָמַר לֵיהּ וְלִזַרְעֵיהּ. וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא a filiabus procurata: & ipſarum cum patre in-
וְאָמַר לֵיהּ וְלִזַרְעֵיהּ. וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא ceſtus. His attexitur Saræ in domum Regis
וְאָמַר לֵיהּ וְלִזַרְעֵיהּ. וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא F Abimelech deductio: & ejuſdem evaſio,
וְאָמַר לֵיהּ וְלִזַרְעֵיהּ. וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא Deo protegente, regemque ab ejus con-
וְאָמַר לֵיהּ וְלִזַרְעֵיהּ. וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא ſuetudine prohibente. Sequuntur quæ de na-
וְאָמַר לֵיהּ וְלִזַרְעֵיהּ. וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא tivitate Iſaac referuntur; ejuſque circum-
וְאָמַר לֵיהּ וְלִזַרְעֵיהּ. וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא ciſione atque ablactatione, & Ancillæ ejuſ-
וְאָמַר לֵיהּ וְלִזַרְעֵיהּ. וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא que nati expulſione, quod filio liberæ pro-
וְאָמַר לֵיהּ וְלִזַרְעֵיהּ. וּמַלְכָּא דְּאִתְּיָא tervis irriſionibus infeſtus eſſet.

Sequitur fœdus Abrahæ cum Abimelecho. Posthæc narrantur Abrahæ tentatio, & Isaaci ad sacrificium adductio, ejusdemque, Deo jubente, dimissio, & substitutio Arietis arbori hærentis in victimam sacrificii. Sequitur Saræ funus & sepultura in spelunca duplici filiorum Heth.

Hinc transitus fit ad Abrahami cum Eliezer colloquium, ejusdemque adjurationem, & profectionem; in Mesopotamiam & ad puteum orationem: atque inde Rebeccæ in domum Abrahæ, Isaaci futuræ uxoris, deductionem. Succedunt quæ de Rebeccæ sterilitate traduntur, ejusdemque Isaaco orante prægnatione; & divino ad eam responso, de duobus populis ex ipsa nascituris; & minoris supra majorem exaltatione, & imperio.

Sequitur jurium primigeniorum ad Jacobum translatio, ex contractu cum Esau fratre natu majore: & attexitur Palæstini Regis cum Isaaco, pacti olim fœderis cum ipsius parente Abrahamo, instauratio. Subditur, qua arte Jacob matris adjutus consiliis benedictiones Esau surripuerit. Posthæc memorantur Jacobi ad Labani domum profectio; & Scalæ species, eidem dormienti oblata. Postmodum Jacobi nuptiæ; & quomodo, cum unam sibi uxorem desponsasset, tres alias ducere coactus fuerit. Subjiciuntur deinde reversio Jacob in paternam domum; & Labani eam ob causam indignatio, & quomodo divina ope Jacob ab eodem protectus est; & fœdus pacis in monte Galaad utrinque jurejurando sancitum. Continuo subditur plurium Angelorum venienti Jacobo occursus, & legatio, muneraque Jacob ad captandam Esau benevolentiam & gratiam missa. Simulque describitur ejusdem lucta cum Angelo, & quomodo ad attactum Angeli ejus coxa loco dimota fuit. Sequitur lætus Esau adventus, & amicum colloquium. Subditur Jacob in Sichem civitate mora, & quomodo ejus filii fororis raptu & injuria commoti, direptum oppidum vastarint; patre factum ægerrime ferente. Succedit Rachelis apud Ephratam obitus; & Jacobi ad patrem reditus; & Isaaci mors & funus.

Attexitur catalogus nepotum Esau & Regum Idumæorum, antequam Israelitæ Regem haberent. Succedunt somnia Josephi; & Thamaris conjugia, ejusque maritorum acerba mors: & quomodo Judas ab illa deceptus, eandem flammis

ܘܫܕܘܗܝ ܘܐܒܕܘܗܝ ܠܝܫܡܥܐܠ ܘܐܡܪ ܠܗ ܗܐ ܐܢܐ ܡܝܬ ܘܐܠܗܐ ܢܗܘܐ ܥܡܟ ܘܢܦܩ ܠܟ ܠܐܪܥܐ ܕܐܒܗܬܟ ܘܐܠܗ ܫܡܝܐ ܢܒܪܟ ܐܢܘܢ ܘܢܪܒܐ ܐܢܘܢ ܘܢܣܓܐ ܐܢܘܢ ܘܢܬܠ ܠܟ ܐܡܐ ܕܐܡܡܐ ܘܢܗܘܐ ܠܟ ܠܐܪܥ ܐܚܣܢܬܐ ܠܙܪܥܟ ܒܬܪܟ ܘܠܙܪܥ ܙܪܥܟ ܕܢܝܪܬ ܠܗ ܠܐ ܢܬܩܛܠ ܘܠܐ ܢܬܒܙ ܐܠܐ ܢܦܩ ܠܗ ܠܡܨܪܝܡ ܘܫܡܥ ܦܪܥܘ ܕܐܬܐ ܠܩܪܝܬ ܠܗ ܘܐܡܪ ܠܗ ܠܡܢܐ ܐܬܝܬ ܠܢ ܘܐܡܪ ܠܗ ܠܡܫܕܐ ܠܢ ܕܢܡܘܬ ܒܡܨܪ ܐܡܪ ܠܢ ܠܐ ܗܟܢܐ ܡܠܬܐ ܕܐܡܪܬ ܠܟ ܕܢܦܩ ܠܢ ܢܣܒ ܠܢ ܡܢ ܐܪܥܐ ܕ

CAP. I. *IN principio creavit Deus ſubſtantiam Cœli, & ſubſtantiam Terræ*: hoc eſt Cœli, & Terræ naturas vere exiſtentes. Nemo ergo in opificio ſex dierum allegoricas interpretationes quærendas eſſe, contendat; ſed neque fas eſt, ea quæ diſcretis dierum ſpatiis condita dicuntur, uno temporis momento facta fuiſſe, affirmare: neque rurſus exiſtimare, ea eſſe nomina ſine rebus, aut non ipſas res, quas illa propriè ſignificant, deſignare, ſed alias. Imo vero, ſicut Cœlum & Terram in principio creata fuiſſe legentes, intelligimus eadem fuiſſe verum Cœlum & veram Terram, nec aliud quidpiam hiſce vocabulis ſignificari: ita reliquas etiam rerum ordinationes & opera quæ ſecuta ſunt, adeo vanas appellationes non eſſe credamus oportet; ut rerum naturas nominum proprietati planiſſimè conſentire fateamur.

In principio creavit Deus Cœlum & Terram. Hic ſiſtito, quia cum Cœlo Terraque nihil aliud conditum fuit. Ipſæ quoque naturæ hac die productæ, nec dum prodierant; ſi enim Cœlo Terræque contemporaneæ fuiſſent; utique id minime Moſes reticuiſſet. Sed nec antequam conderentur, illas nominavit, ne nomina rebus antiquiora faceret. Hinc porrò planum fit, Cœlum & Terram ex nihilo educta fuiſſe; quia nec dum erant aquæ, aut ſpiritus, ignis, aut lux, aut nox: cœlo quippe terraque recentiora ſunt: Creaturæ ergo ſunt; quia illis poſteriora ſunt: neque ſempiterna ſunt; quia ante illa non fuerunt.

Indicata cœli terræque creatione, Moſes tranſit ad ea, quæ inter firmamentum terræque orbem velut in medio poſita ſunt: quæ vero ſupra firmamentum ſumma obtinent, ſilentio præterit. Nec enim ubi illa deſcripſit, ad cognoſcendas ſpirituales ſubſtantias, quonam ſcilicet die conſtitutæ fuerint, ullum aditum nobis aut patefecit, aut innuit. Subdit itaque, terram fuiſſe tohu, & bohu, hoc eſt deſertam, & vacuam, docens, vacuum & inane rerum ſubſtantiis antiquius eſſe; non quod vacuum rem eſſe credamus; ſed ut inde nobis conſtet, ſolam terram extitiſſe; præterea nihil.

His præmiſſis de creatione Cœli & Terræ, & Vacuo; (temporaneas quippe naturas tempori ſuccedere, neceſſe eſt:) progreditur Moſes ad ipſas rerum ſubſtantias. *Et tenebræ*, inquit, *erant ſuper faciem Abyſſi*. Et quidem aquas eodem tem-

A ܒܪܫܝܬ ܒܪܐ ܐܠܗܐ ܠܫܡܝܐ ܘܠܐܪܥܐ
ܗܕܐ ܡܢ ܗܕܐ ܩܠ: ܐܝܬ ܒܗ ܡܢ ܗܘ
ܘܗܕܐ ܡܢ ܗܘ ܩܠ: ܠܐ ܒܗ ܐܢܫ
ܢܗܓܐ ܘܐܢܫ ܕܚܫܒ ܘܐܝܟܐ ܡܢܐ
ܠܐܘܠܨܐ: ܘܠܐ ܗܠܝܢ ܒܢܝܢ ܘܚܙܝ
ܡܢ ܐܠܗܐ ܘܒܪܝܬܗ: ܐܝ ܠܐ
ܘܢܐܡܪ ܘܗܘܬ ܐܠܗ ܡܐ. ܐܝ
ܘܐܫܬܡܗ ܚܙܝ ܗܘܝܢ
B ܐܠܐ ܕܫܡ: ܠܐ ܫܡ ܘܐܫܬܡܗ
ܘܗܕܐ ܩܠ ܘܐܝܟܐ ܕܫܡܝܐ.
ܚܙܘ ܗܘ ܩܠ. ܘܠܐ
ܗܘܐ ܕܡ ܠܫܡ ܗܘ ܩܠ
ܐܠܐ ܕܫܡ: ܐܝ ܗܘ ܘܚܙܝ
ܐܘܠܨܐ ܘܒ ܐܠܗ ܠܫܡ ܘܐ
ܘܐܫܬܡܗ ܐܠ ܗܘ ܩܠ.
C ܕܫܡ ܐܠܗ ܗܘ
ܩܠ: ܗܘ ܒ ܗܘ ܠ
ܚܙܝ. ܗܘ ܘܚܙ ܗܘ ܩܠ ܠ
ܗܘ ܐܠ ܐܠ. ܐܝ ܡ
ܗܘ ܐܠ ܐܠ. ܚܙ
ܠ ܗܘ ܐܠ. ܘ
ܠ ܗܘ. ܘ ܗ
ܒ ܗ: ܐ
ܐ ܗ
ܗ
D ܗ
ܗ
ܗ

ﬠ̈ﬠ̈ﬠ̈ ﬠ̈ﬠ̈ﬠ̈ ﬠ̈ﬠ̈ﬠ̈

Post noctem diemque primum, secunda ineunte nocte firmamentum conditum est, cujus umbra secutas noctes constituit. Ergo sub initium primæ noctis cœlum & terra atque abyssus aquarum constitutæ sunt; quibus mox superinductæ nubes illam ascititiam noctem attulere. Postquam autem nubium umbra duodecim horas implevit, primæ nocti successit lux, quæ pridem offusas aquis ab incumbentibus nubibus tenebras dissipavit.

Dixerat: *tenebræ erant super faciem* abyssi. Nunc subdit: *& spiritus Domini incubabat aquis*. Etsi Interpretes nonnulli his verbis Spiritum Sanctum indicari crediderint, atque hinc colligant, eidem communem esse cum reliquis divinis personis naturam & virtutem rerum creatricem; nihilominus pii homines non ex iis, quæ consentanea non sunt, Spiritui Sancto divinitatem asserunt, sed ex iis dumtaxat, quæ de illo dicta fuisse, ipsis plane constiterit. Legimus enim spiritum Dei malum invasisse Saulem. Sed nec ad Spiritum Sanctum pertinere constat, quod de ejus incubatione hoc loco subjicitur. Quid enim ab ea incubatione primo die ex aquis factum est? Si autem eo die, quo aquis incubabat, nihil ex aquis factum est, die vero quinta, qua ex aquis pisces & volucres prodiere, spiritus aquis incubasse non dicitur; quis creatricem virtutem illi attribuat? qui quamvis aquis incubasse dicatur, nihil tamen ex illis produxisse dicitur eo die, quo incubabat. Ergo quemadmodum ex nubium effectu, qui umbra fuit, earundem creationem primo diei affigendam esse colligimus; ita ex effectu aëris, qui spiritus, seu ventus est, Mosen ejusdem creationem insinuare voluisse existimamus. Nam sicut nubem umbra, ita aërem spiritus seu ventus consequitur. Sunt nempe bene multa, quæ per se ignota, suis se effectis produnt, atque per eadem significantur. Cæterum quia aëri innatum est in spiritum seu ventum fluere, idcirco hic dicitur incubuisse aquis, hoc est, flasse. Spiritus ergo ille flabat super aquas, suamque a divino Opifice originem prædicabat. Post paulo, eodem nempe die, spirare desiit; quod pariter nubibus accidit, continuo atque die eodem evanescentibus.

1 Reg. 8. 10.

Hactenus de rebus sub initium noctis primæ constitutis, cœlo nempe, terra, tenebris, aquis, & aëre Moses egit. Nunc ad corpus luminosum primo die procreatum progreditur. Exactis itaque duodecim horis nocturnis, lux apparuit media inter

A inter nubes, & aquas: umbramque, & atram caliginem ex nubium coitione aquis offusam, continuo dispulit. Nisan primus mensium tunc agebatur, quo lucis & umbræ spatia æquantur: quare lucem per duodecim horas perseveraſſe necesse est; ut tantundem spatii, quantum tenebræ, lux occupasse dicatur. Nam etsi lux, & nubes momento temporis productæ sunt; attamen spatia lucis, & umbræ, primæ B diei, singula per duodecim horas mundum tenuerunt.

Lux ergo, quæ superficiem terræ tenere cœpit, vel splendentis nebulæ speciem referebat; vel solem orientem, aut columnam populi in eremo ducem, imitabatur: qualis qualis fuerit, planum est, noctem Universo incumbentem, ab ea dissipari nequivisse; nisi vel seipsa, vel emissis radiis, orientis solis adinstar, omC nia late loca compleviſſet. Erat quippe vagum lumen, longe lateque diffusum, nulli proinde certo loco affixum, noctem undique dispellens, motuque carens, præter eum, quem ferebat subitus ortus, & occasus, quibus noctis distinguebatur initium, & finis. Hunc in modum, diei noctisque spatia dirimente luce, dies fluxere tres: quibus evolutis, ne lux in nihilum, unde prodierat, rediret, a Deo laudata D fuit. *Vidit*, inquit Scriptura, *Deus lucem, quod esset bona*: & rursus: *Ecce*, ait, *erat valde bona*: quibus verbis una cum luce, reliqua etiam Dei opera, ipsa luce antiquiora, commendantur. Nam etsi ab initio quum nuda e nihilo educta fuissent, Deus nihil dixisse legitur: attamen postquam ex illis cætera coagmentata, & comparata sunt, etiam ipsa laudavit. Omnia enim quæ vel creata vel genita fuere, intra il- E lud sex dierum spatium, illis verbis, quæ sub finem sextæ diei Scriptura refert, comprehenduntur. *Vidit*, inquit, *Deus cuncta quæ fecerat, & ecce erant valde bona*.

Hæc igitur primæva lux sua præsentia triduum confecit: quo intervallo conceptionem & productionem rerum tertio die ex terra procreatarum mirifice juvit, quas scilicet sol postero die in firmamento collocandus ad perfectionem maturitatemque F erat perducturus. Interpretes nonnulli existimant, ea, quam dixi, vaga luce, atque igne prima mundi die constitutis, postmodum solem fuisse conflatum, atque perfectum: sed & eandem lucem in lunam & astra itidem coaluisse. Porrò quemadmodum sol, diurnis horis præfectus, non modo terram illuminat, sed ejus etiam genimi-

na perficit; ita præses nocturni temporis luna, præterquam quod noctis æstum suæ luce temperat, terram mirum in modum ad gignendum provocat: quod Moses innuisse visus est in suis benedictionibus: *De fructu*, inquit, *quem profert luna*. Deut. 33. 14.

Cæterum etsi multa sint in creatione lucis annotanda, in primis observant Interpretes tempus: & prima die creatam fuisse docent, ut supra indicatum est, propter terræ genimina. Interim quum die tertio cuncta, quæ e terra oriuntur, in lucem prodiisse audis, omnia in Trinitate facta fuisse intellige. Lux postmodum in plura corpora distributa fuit, adeo ut a luna, quemadmodum pridem a luce, originem deinceps ducerent omnes fructuum proventus; & a sole incrementum, & perfectionem acciperent.

Terra itaque aquarum, & lucis subsidio omnia produxit. Nam etsi Deus ad procreanda terræ genimina illorum ope minime indigeret, ita tamen ipsi placuit, ut ostenderet, rerum in terra conditarum nullam esse homini inutilem, sed omnes ad ejusdem utilitatem, usumque accommodatissime fuisse constitutas.

Porrò quæ terram primo die alluebant, aquæ salsæ non fuerunt. Nam etsi aquarum abyssus ejus superficiem obtineret, nec dum tamen in maria defluxerat; ex eo enim affluxu aquæ pridem dulces salsedinem contraxerunt. Quum enim ad terram irrigandam per totum ejus ambitum latissime oberrarent, dulces utique erant. Quum autem tertia die in maria coaluissent, sale eas condiri necesse fuit, ne stagnantes simul corrumperentur: præterea ne mare, confluentibus undique a terra aquis, auctum exundaret, ipsamque vicissim submergeret. Amnes quippe in mare devolvi necesse erat, ut eidem velut nutrimentum subministrarent, quo deficiente mare paulatim calore solis siccaretur. Ne porrò inde, ut modo ajebam, præter modum increscceret, terramque obrueret, provisum est, ut ejusdem salsedine fluvialium aquarum copia absumeretur, atque evanescceret.

Quid? quod, etsi daremus maria in prima illa rerum constitutione sub abysso aquarum quodammodo delituisse; non recte inde colliges, superas aquas eadem salsedine affectas fuisse. Nam in cataclysmo maria utique mansere; sed affluentibus aliunde aquis quodammodo occulebantur, nec tamen externas, quibus operiebantur, aquas nativa salsedine inficere potuerunt.

Si

ܐܢ ܗܟܝܠ ܗܘܘ ܠܢܘܚ ܘܠܒܢܘܗܝ ܘܠܐܢܬܬܗ ܘܠܢܫܝ ܒܢܘܗܝ ܥܡܗ ܒܬܒܐ ܗܘ ܘܠܟܠ ܚܝܘܬ ܒܪ ܥܡܗ ܒܬܒܐ ܠܡܢ ܕܢܦܩܘ ܡܢ ܬܒܐ ܘܠܟܠ ܒܥܝܪ ܕܥܡܗ ܒܬܒܐ ܠܡܢ ܕܢܦܩ

fiant; neque aër iſte in illo ſummo agit, ut piſces aliave hujuſmodi progignant; neque externarum aquarum ſupplemento egent, quum extra omnem ſolaris æſtus injuriam poſitæ ſint; utpote quæ in uſum divinæ beneficentiæ atque vindictæ ibidem recondi aſſervarique credantur.

Rurſum eas, quæ ſummum Firmamentum tenent, aquas oberrare vagarique, veriſimile non eſt; nec enim credibile eſt, ea quæ ordinata & rata ſunt, ab ordine & ratione unquam diſcedere; vel quæ extant per non extantia moveri. Sed nec dubium eſt, quin ea quæ in aliqua re præextante creantur, ab ipſâ ſua conditione habeant quæcumque ſibi naturali jure debentur, puta motum, aſcenſum, & deſcenſum, intra ipſam rem, in qua primum condita, & perpetuo conſtituta ſunt. Poſtremum quum cœleſtes aquæ nullo ambiantur corpore, ſequitur eas nec extra propria conceptacula eſtluere aut errare poſſe, quum nullus fluxui errorique proſtet, aut pateat locus.

Hoc ergo tenendum eſt, cœlum, terram, ignem, aërem, & aquam ex nihilo educta fuiſse; hoc enim Scriptura docet. Lucem vero, & quæ lucem ſecuta ſunt, ex rebus præextantibus concreata fuiſſe. Quum autem Moſes, quæ ex nihilo conflata ſunt, indicat, utitur verbo *creavit*: *creavit*, inquit, *Deus cœlum & terram*. Porro etſi ignem, & aquam, atque aërem creata fuiſſe Moſes non dicit; at neque dicit, ex præextantibus rebus comparata fuiſſe: maneat ergo, illa ex nihilo, perinde ac cœlum & terram, Deo jubente, prodiiſſe. Quum autem Deus ex rebus, quas pridem e nihilo eduxerat, cæteras univerſi partes componere moliretur; Scriptura ſubdit: *Dixit Deus: fiat lux &c.* Quum autem legis, Deum creaſſe cete grandia, repete quæ Scriptura præmiſerat: *Producant*, inquit, *aquæ reptile*. Ex nihilo igitur educta ſunt illa, quæ ſupra recenſui, cœlum nempe, terra, ignis, aër, & aqua; reliqua ex his præextantibus ſunt coagmentata.

Nam ignem etiam primo die creatum fuiſſe probabile eſt, etſi id Scriptura reticuit: alteri quippe rei ineſt. Qui autem nec a ſe, nec ſibi eſt, cum illa utique re, cui ineſt, creatus eſt: nec enim antecedere potuit, qui ſibi non eſt, rem, quæ cauſa fuit, ut eſſet. Ignem porro terræ ineſſe, natura teſtatur: at una cum terra fuiſſe conditum, Scriptura non definit: ait enim: *In principio creavit Deus cœlum & terram*. Manet nunc etiam ignis

a terra

A a terra discretus; etsi huic datum sit, ut nubium, aquarum, atque ventorum subsidio ignem perpetuo conciperet, atque generaret.

Tenebræ etiam nec sempiternæ sunt, nec aliquando cœperunt; sed umbra sunt; sicut Scriptura insinuat. Nec enim ante cœlum, nec post nubes, sed una cum nubibus, & ex nubibus natæ sunt; atque alteri substantiæ hærent; quia propriam non

B habent; eaque deficiente, continuo deficiunt. Quod autem, altero desinente, pariter desinit, non extantibus æquiparatur: aliud quippe causa est, ut sit quod est. Tenebras ergo, quæ nubes & Firmamentum sequuntur, primamque illam lucem, & solem fugiunt, quomodo sempiternas & a seipsis esse dicamus? himirum alterum, quum panditur, illas parit, alterum, quum oritur, perimit. Si enim hoc producit, efficitque

C ut sint, & illud facit, ut non sint; quomodo sempiternæ sint? Animadvertite, ut nubes & Firmamentum sub ipsam mundi constitutionem tenebras pepererunt, utque lux eodem die exorta continuo illas dissolvit. Si autem tenebras altera creatura condidit, & altera extinxit (altera quippe tenebras eadem hora perpetuo repræsentat, & altera, quo momento accidit illas evanescere, easdem discutit) af-

D firmare cogimur, alteram tenebris initium, alteram finem dare. Si autem creaturæ tenebras creant, & destruunt, sequitur ipsas esse creaturarum creaturam: quia pandente se umbra Firmamenti, tenebræ simul oppanduntur; solc autem exoriente, occidunt & evanescunt. Hoc tamen, quod perpetuo creaturis subditum cernimus, dogmata quædam inimicum creaturarum constituunt: *Taxat. Manichæos n. 1. Aug. l. 21. contra Faustum.*
& quod nec propriam habet substantiam,

E sempiternum, & ex semetipso suspensum faciunt.

Hactenus de opificio primæ diei Moses egit: nunc opera insequentis diei persequitur in hæc verba. *Et dixit Deus: fiat Firmamentum in medio aquarum, & dividat aquas, quæ sub Firmamento sunt, ab aquis, quæ super Firmamentum sunt.* Firmamentum aquis interjectum, ex aquis firmatum est, protensumque supra terræ

F superficiem, in eam amplitudinem & modum, quibus Abyssus aquarum pridem pandebatur. Divisis eum in modum aquis, pars altera summa petens, Firmamentum texit, altera pars loca terræ & igni constituta retinens, laxato sinu illud complexa est. Quamobrem Firmamentum superis inferisque aquis interceptum, speciem infan-

infantis intra materni uteri ſeptum poſiti repræſentat. Quidam Interpretes Firmamentum, utpote in meditullio ſitum, Univerſi umbilicum eſſe ſtatuunt.

Atenim ſi Firmamentum in medio Univerſi conſtitutum fuit, lux utique, & tenebræ, & ſpiritus, quæ tunc ſupra firmamentum erant, in eodem loco ſubſtiterunt. Sive autem de nocte Firmamentum conditum fuerit, tenebræ utique, & ſpiritus ibidem ſuberant: ſive de die, & præter ſpiritum & aquas, lucem etiam ibidem fuiſſe dicendum eſt. Sed ſi hoc verum ſit, iſta ergo hic poſita, alia & diverſa ſunt: & cedo quandonam condita fuerint? Quod ſi ibi nequaquam ſubſtitere, quomodo naturæ, quæ quum Firmamentum conderetur, eidem ſuperſtabant, mutatis ſedibus ſubeſſe cœperunt?

Firmamentum autem, ſecunda jam incumbente nocte, conditum fuit, quo aſſurgente, nubes, quæ in modum tentorii conformatæ, noctes hactenus conſtituerant, protinus evanuere: & quoniam Firmamentum inter lucem, ac tenebras poſitum fuerat, tenebræ ejus ſumma tenuerunt; umbra quippe nubium, diſcuſſis nubibus, ſimul evanuit. Sed nec lux eo in loco manſit, quia horarum ſpatium ſibi definitum emenſa, aquis Firmamento ſubjectis ſe merſit. Neque ſpiritus ibi conſiſtere potuit, quia ibi non erat. Legimus enim prima nocte ventum ſpiraſſe; non item ſecunda. Sique prima nocte, flante jam vento, Firmamentum conditum fuiſſet, quæſtioni locus foret. Si autem in creatione Firmamenti ventum ſpiraſſe non proditur, quis ſpiritum illic extitiſſe, tacente Scriptura, aſſeveret?

Quum itaque ventus prima mundi die ſpiraſſet; ita demum velut ſuo jam munere defunctus, conticuit: apparuitque continuo Firmamentum. Quare ventus nec ſupra ſubſtitit, nec infra deſcendit. Enimvero fruſtra quæritur extra actionem locus rei, cujus eſſe eſt agere, adeo ut actione ceſſante, ipſam ceſſare ac interire neceſſe ſit. Talis eſt ventus, cui proinde die ſuæ creationis tria accidiſſe obſervo, quod ſcilicet e nihilo eductus eſt: quodve in rebus, & intra ipſas res ſpiravit; poſtremum, quod refluens ſuo ſe ſilentio abdidit. Tria hæc ſpiritus peregerat; quum ineunte nocte diei ſecundæ creatum eſt Firmamentum. Nihil igitur cum Firmamento in ſummo locatum eſt, nihil illi ſuperſtat. Siquidem aquas ab aquis, non item lucem a ſpiritu, vel tenebris, interpoſito

A
ܘܡܥܪܟܐ ܠܐ ܡܫܬܡ ܒܝܡ ܩܕܡܝܐ.
ܚܕܐ ܘܠܐ ܡܫܬܡ ܫܡܝܐ ܕܫܡܝܐ
ܗܘ.

ܕܒܝܡ ܒܝ ܡܥܪܟܐ ܠܐ ܩܕܡܝܐ
ܪܘܚܐ ܗܘܬ ܣܒܪܐ ܕܢܗܘܐ ܘܠܐ ܗܘܐ
ܟܕܐ ܡܢ ܪܘܚܐ ܘܡܝܐ ܗܢܘ. ܟܕ ܐܬܐ
ܘܪܘܚܐ ܐܣܬܟܠ: ܠ ܡܢ ܚܕܐ ܗܘܐ.
ܟܡ ܐܬܐ ܘܟܐ ܐܝܟ. ܐ ܣܒܪܐ ܢܗܘܐ
ܟܐ ܗܘ: ܠ ܠܐ ܟܐ ܚܫܝܟܐ ܗܘܐ. ܟܡ
B ܐܬܐ ܗܘ ܠܐ ܟܐ ܗܢܘ ܢܗܘܬ ܐܝܟ ܗܘ:
ܐܬܐ ܠܐ ܟܐ ܗܘ. ܟܡ ܘܪܘܚܐ ܐܣܬܟܠ:
ܠ ܠܐ ܟܐ ܗܘ. ܟܡ ܘܪܘܚܐ ܐܣܬܟܠ:
ܠ ܠܐ ܟܐ ܗܘ: ܠ ܠܐ ܟܐ ܗܘ
ܐܬܐ. ܐ ܠܐ ܟܐ ܗܘ ܟܡ ܘܪܘܚܐ
ܕܡܝ

ﻟﻤﻴﻘﻮﻫﻪ ﻫﺰﻩ ﻫﻮﻝ. ﻣﻠﻪ ﺣﺪ ﺗﻔﻮﻝ A to Firmamento, ſecerni dividique juſſit
ﻟﻨﻔﺴﻪ ﻣﻠﺴﻌﻘﻠﻪ ﻣﻨﻴﻢ ﻭﻻ ﻟﻠﻌﻤﻴﻠﻪ. Deus.

ﺗﻔﻮﻝ ﻫﻘﻠﻪ ﺣﻠﻠﻪ ﻣﻴﻘﻠﻪ ﻟﻠﻤﻠﻪ Lux ergo prima Mundi nocte non
ﻫﻮﻝ. ﺣﻠﻠﻪ ﻭﻣ ﻭﻟﻮﻣ ﻣﻠﻠﻠﻪ ﺣﻤﻠﻪ fuit; ſecunda vero, ac tertia diffuſis ſub Fir-
ﻭﻟﻠﻪ ﻟﻘﻴﻠﻪ ﻟﻠﻤﻪ ﻫﻮﻝ ﻣﻨﻠﻲ ﻟﻤﺮ mamento aquis immergebatur, ut dictum
ﻭﻟﻤﻨﻢ. ﺣﻠﻠﻪ ﻭﻣ ﻓﻠﻠﻪ ﻭﻟﻠﻠﻪ ﻟﻤﻪ eſt, indeque ſtatutis horis rurſus erumpe-
ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻤﻪ: ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻤﻪ ﻭﻟﻠﻠﻪ bat. Quarta enim nocte, qua aquæ in
ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻫﻮﻝ ﻫﻨﻪ ﻣﻌ ﻧﻔﻠﻠﻪ ﻫﻔﻮﻝ unum locum confluxere, exiſtimant Inter-
ﻣﻘﻔﻠﻪ. ﻫﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻭﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ B pretes, lucem perfecte demum conſtitutam
ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ. ﻫﻔﻮﻝ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ordinatamque fuiſſe. Tum vero ex luce
ﻭﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻫﻮﻝ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ſimul & igne ſolem, & lunam, & aſtra
ﻭﻟﻠﻠﻪ ﻫﻮﻝ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ fuiſſe conflata. Sedes pariter luminaribus
ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻫﻮﻝ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ fuiſſe diſtributas, & lunam quidem in oc-
ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ caſu locatam fuiſſe, in ortu ſolem, reliqua
ﻟﻠﻠﻪ. ſidera per totum Firmamentum diſſemina-
ta, atque elegantiſſima ratione diſpoſita
ﻟﻠﻠﻪ ﻭﻣ ﻟﻠﻠﻪ ﻫﻮﻝ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ fuiſſe.
ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ Etſi porro Deus lucem primo die con-
ditam laudaſſet; Firmamentum tamen po-
ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ſtera die conſtitutum ſine laude dimiſit; &
ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ C recte: quia necdum perfectum fuerat, nec
ﻫﻮﻝ ﻟﻠﻠﻪ ﻭﻣ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ordinem ornatumque ſibi convenientem ac-
ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻫﻮﻝ ﻟﻠﻠﻪ ﻭﻣ ﻟﻠﻠﻪ ceperat. Reſtitit tantiſper conditor, &
ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ expectavit, dum fierent luminaria, & ſo-
ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ lis, ac lunæ, atque ſiderum luce tenebræ
ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ Firmamento offuſæ diſſiparentur; atque hiſ-
ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ce optime conſtitutis, tum demum Deus
ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ Firmamentum eiſdem, quibus reliqua ope-
ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ra ſua laudaverat, verbis valde bonum
ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ eſſe pronunciavit.
ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ Poſtquam Firmamentum, ſecundam
ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ D nempe divini opificii partem, Moſes de-
ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ſcripſit; tranſit ad narrandam aquarum or-
ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ dinationem, earumque in unum locum coi-
ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ tionem, indeque ſecutam die tertia plan-
ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ tarum, ac ſtirpium productionem. *Et dixit*
ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ *Deus congregentur aquæ, quæ ſub cœlo ſunt,*
ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ *in locum unum, & appareat arida.* Hinc
ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ planum fit, a terra aquas ſuſtineri: nec
ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ enim infra terræ globum poſitæ ſunt, ut
ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ E ſeipſas ſuſtentare dicamus. Divino itaque
ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ imperio concitæ illico in unum locum con-
ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ fluxere aquæ. Terræque ſuperficies eadem
ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ nocte, atque momento eodem, quo præ-
ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ paratos gurgites petebant aquæ, ſiccata eſt.
ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ His ita de nocte compoſitis, Deus,
ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ aperiente ſe die, juſſit terram herbas &
ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ gramina omnis generis, pomiferarum item
ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ arborum varias ſpecies proferre. Et grami-
ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ na quidem & herbæ, etſi reputanti exa-
ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ F ctum ab ortu tempus, momentum vix ex-
ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ cederent; at earundem ſubitum incremen-
ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ tum, & abſolutionem intuenti, plurium
ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ menſium id opus eſſe videbatur. Arbores
ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ſimiliter, etſi nec unum a ſua procreatio-
ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ne diem numerabant, contemplantibus ta-
ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ men ipſarum perfectionem, & fructuum ex
ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ ﻟﻠﻠﻪ earum ramis pendentium copiam, & præ-

ſtantiam, multorum annorum ætatem præ- A
ſeferebant. Interim terra fœnum animantibus, duos poſt dies in lucem prodituris parabat; & poma ferebant arbores Adæ, & ejus Conjugi quarto abhinc die e Paradiſo ejiciendis, futuram annonam.

Ab aquarum conſtitutione, atque progerminatione plantarum ad Aſtrorum fabricationem Moſes aſſurgit, ſubditque: *Et dixit Deus fiant luminaria in Firmamento Cœli, & dividant diem, ac noctem*; ita ſci- B licet, ut alterum luminare horas diei, noctis alterum diſpenſet. *Et ſint in ſigna*, utique horarum, *& in tempora*, hoc eſt tempeſtatum anni, puta hiemis & æſtatis, *& in dies*, ut ſcilicet dies definiant, quod ortu ſuo, & occaſu ſol perficit, *& in annos*. Anni quippe ex diebus ſolis, lunæque menſibus componuntur.

Subditur: *Fecit Deus duo luminaria magna: luminare majus, ut præeſſet diei: &* C *luminare minus, ut præeſſet nocti: & ſtellas*. Quamvis initium operum, quæ facta ſunt ante quartum diem, a veſpera deſumendum ſit; opus tamen quarti dici a mane inchoatum fuiſſe, ratio ipſa convincit. Quum enim tertius dies completus eſſe intelligatur poſt illa verba: *Factum eſt veſpere, & factum eſt mane dies tertius*; Deus duo illa luminaria horis veſpertinis non condidit: alioquin umbræ, luciſque ordo D turbatus fuiſſet, tempuſque matutinum veſpertino antiſtetiſſet.

Quia vero primi diei ordinem reliqui ſecuturi erant, quarti diei nox eadem, qua præcedentes, periodo lucem antegreſſa eſt. Jam ſi veſpera mane ejuſdem diei antevertit, ergo non veſpere, ſed mane condita fuere luminaria. Affirmare autem alterum veſpere, alterum mane creatum fuiſſe, id profecto facile conce- E dendum non eſt, attenta vi, & proprietate illorum verborum: *Fiant luminaria, fecitque Deus duo luminaria magna*. Jam ſi magna fuerunt tunc, quando condita ſunt, & mane condita ſunt, ſequitur Solem in Oriente, Lunam vero Soli oppoſitam in Occaſu fulſiſſe; tametſi ſol quidem humilior, & Horizonti contiguus conſpectus eſt: in eo quippe loco, in quo oriri ſolet, conſtitutus fuit. Luna vero excelſior, & planæ F conſpicua; quia in ea ab Horizonte diſtantia locata fuit, quam a ſole digreſſa, tenere ſolet, die ab ejuſdem congreſſu quintadecima. Quum igitur ſol terræ primum illuxit, ambo luminaria ſe ſe mutuo reſpectabant. Luna deinde recedens, interpoſitu interjectuque maris occultata, &

ﭐﭑﭒﭓﭔﭕﭖﭗﭘﭙﭚﭛﭜﭝﭞﭟﭠﭡﭢﭣﭤﭥﭦﭧﭨﭩﭪﭫﭬﭭﭮﭯﭰﭱﭲﭳﭴﭵﭶﭷﭸﭹﭺﭻﭼﭽﭾﭿﮀﮁﮂﮃﮄﮅﮆﮇﮈﮉﮊﮋﮌﮍﮎﮏﮐﮑﮒﮓﮔﮕﮖﮗﮘﮙﮚﮛﮜﮝﮞﮟﮠﮡﮢﮣﮤﮥﮦﮧﮨﮩﮪﮫﮬﮭﮮﮯﮰﮱﯓﯔﯕﯖﯗﯘﯙﯚﯛﯜﯝﯞﯟﯠﯡﯢﯣﯤﯥﯦﯧﯨﯩﯪﯫﯬﯭﯮﯯﯰﯱﯲﯳﯴﯵﯶﯷﯸﯹﯺﯻﯼﯽﯾﯿﰀﰁﰂﰃﰄﰅﰆﰇﰈﰉﰊﰋﰌﰍﰎﰏﰐﰑﰒﰓﰔﰕﰖﰗﰘﰙﰚﰛﰜﰝﰞﰟﰠﰡﰢﰣﰤﰥﰦﰧﰨﰩﰪﰫﰬﰭﰮﰯﰰﰱﰲﰳﰴﰵﰶﰷﰸﰹﰺﰻﰼﰽﰾﰿﱀﱁﱂﱃﱄﱅﱆﱇﱈﱉﱊﱋﱌﱍﱎﱏﱐﱑﱒﱓﱔﱕﱖﱗﱘﱙﱚﱛﱜﱝﱞﱟﱠﱡﱢﱣﱤﱥﱦﱧﱨﱩﱪﱫﱬﱭﱮﱯﱰﱱﱲﱳﱴﱵﱶﱷﱸﱹﱺﱻﱼﱽﱾﱿﲀﲁﲂﲃﲄﲅﲆﲇﲈﲉﲊﲋﲌﲍﲎﲏﲐﲑﲒﲓﲔﲕﲖﲗﲘﲙﲚﲛﲜﲝﲞﲟﲠﲡﲢﲣﲤﲥﲦﲧﲨﲩﲪﲫﲬﲭﲮﲯﲰﲱﲲﲳﲴﲵﲶﲷﲸﲹﲺﲻﲼﲽﲾﲿﳀﳁﳂﳃﳄﳅﳆﳇﳈﳉﳊﳋﳌﳍﳎﳏﳐﳑﳒﳓﳔﳕﳖﳗﳘﳙﳚﳛﳜﳝﳞﳟﳠﳡﳢﳣﳤﳥﳦﳧﳨﳩﳪﳫﳬﳭﳮﳯﳰﳱﳲﳳﳴﳵﳶﳷﳸﳹﳺﳻﳼﳽﳾﳿﴀﴁﴂﴃﴄﴅﴆﴇﴈﴉﴊﴋﴌﴍﴎﴏﴐﴑﴒﴓﴔﴕﴖﴗﴘﴙﴚﴛﴜﴝﴞﴟﴠﴡﴢﴣﴤﴥﴦﴧﴨﴩﴪﴫﴬﴭﴮﴯﴰﴱﴲﴳﴴﴵﴶﴷﴸﴹﴺﴻﴼﴽ﴾﴿﵀﵁

A

ﵐﵑﵒﵓﵔﵕﵖﵗﵘﵙﵚﵛﵜﵝﵞﵟﵠﵡﵢﵣﵤﵥﵦﵧﵨﵩﵪﵫﵬﵭﵮﵯﵰﵱﵲﵳﵴﵵﵶﵷﵸﵹﵺﵻﵼﵽﵾﵿ

B

ﶀﶁﶂﶃﶄﶅﶆﶇﶈﶉﶊﶋﶌﶍﶎﶏ﶐﶑ﶒﶓﶔﶕﶖﶗﶘﶙﶚﶛﶜﶝﶞﶟﶠﶡﶢﶣﶤﶥﶦﶧﶨﶩﶪﶫﶬﶭﶮﶯﶰﶱﶲﶳﶴﶵﶶﶷﶸﶹﶺﶻﶼﶽﶾﶿﷀﷁﷂﷃﷄﷅ

C

ﷆﷇﷰﷱﷲﷳﷴﷵﷶﷷﷸﷹﷺﷻ

D

ﭐﭑﭒﭓﭔﭕﭖﭗﭘﭙﭚﭛﭜﭝﭞﭟﭠﭡﭢﭣﭤﭥﭦﭧﭨﭩﭪﭫﭬﭭﭮﭯﭰﭱﭲﭳﭴﭵﭶﭷﭸﭹﭺﭻﭼﭽﭾﭿﮀﮁﮂﮃﮄﮅﮆﮇﮈﮉﮊﮋﮌﮍﮎﮏﮐﮑﮒﮓﮔﮕﮖﮗﮘﮙﮚﮛﮜﮝﮞﮟﮠﮡﮢﮣﮤﮥﮦﮧﮨﮩﮪﮫﮬﮭﮮﮯﮰﮱﯓﯔﯕﯖﯗﯘﯙﯚﯛﯜﯝﯞﯟﯠﯡﯢﯣﯤﯥﯦﯧﯨﯩﯪﯫﯬﯭﯮﯯﯰﯱﯲﯳﯴﯵﯶﯷﯸﯹﯺﯻﯼﯽﯾﯿﰀﰁﰂﰃﰄﰅﰆﰇﰈﰉﰊﰋﰌﰍﰎﰏﰐﰑﰒﰓﰔﰕﰖﰗﰘﰙﰚﰛﰜﰝﰞﰟﰠﰡﰢﰣﰤﰥﰦﰧﰨﰩﰪﰫﰬﰭﰮﰯﰰﰱﰲﰳﰴﰵﰶﰷﰸﰹﰺﰻﰼﰽﰾﰿﱀﱁﱂﱃﱄﱅﱆﱇﱈﱉﱊﱋﱌﱍﱎﱏﱐﱑﱒﱓﱔﱕﱖﱗﱘﱙﱚﱛﱜﱝﱞﱟﱠﱡﱢﱣﱤﱥﱦﱧﱨﱩﱪﱫﱬﱭﱮﱯﱰﱱﱲﱳﱴﱵﱶﱷﱸﱹﱺﱻﱼﱽﱾﱿﲀﲁﲂﲃﲄﲅﲆﲇﲈﲉﲊﲋﲌﲍﲎﲏﲐﲑﲒﲓﲔﲕﲖﲗﲘﲙﲚﲛﲜﲝﲞﲟﲠﲡﲢﲣﲤﲥﲦﲧﲨﲩﲪﲫﲬﲭﲮﲯﲰﲱﲲﲳﲴﲵﲶﲷﲸﲹﲺﲻﲼﲽﲾﲿﳀﳁﳂﳃﳄﳅﳆﳇﳈﳉﳊﳋﳌﳍﳎﳏﳐﳑﳒﳓﳔﳕﳖﳗﳘﳙﳚﳛﳜﳝﳞﳟﳠﳡﳢﳣﳤﳥﳦﳧﳨﳩﳪﳫﳬﳭﳮﳯﳰﳱﳲﳳﳴﳵﳶﳷﳸﳹﳺﳻﳼﳽﳾﳿﴀﴁﴂﴃﴄﴅﴆﴇﴈﴉﴊﴋﴌﴍﴎﴏﴐﴑﴒﴓﴔﴕﴖﴗﴘﴙﴚﴛﴜﴝﴞﴟﴠﴡﴢﴣﴤﴥﴦﴧﴨﴩﴪﴫﴬﴭﴮﴯﴰﴱﴲﴳﴴﴵﴶﴷﴸﴹﴺﴻﴼﴽ﴾﴿﵀﵁

E

ﵐﵑﵒﵓﵔﵕﵖﵗﵘﵙﵚﵛﵜﵝﵞﵟﵠﵡﵢﵣﵤﵥﵦﵧﵨﵩﵪﵫﵬﵭﵮﵯﵰﵱﵲﵳﵴﵵﵶﵷﵸﵹﵺﵻﵼﵽﵾﵿ

F

ﶀﶁﶂﶃﶄﶅﶆﶇﶈﶉﶊﶋﶌﶍﶎﶏ﶐﶑ﶒﶓﶔﶕﶖﶗﶘﶙﶚﶛﶜﶝﶞﶟﶠﶡﶢﶣﶤﶥﶦﶧﶨﶩﶪﶫﶬﶭﶮﶯﶰﶱﶲﶳﶴﶵﶶﶷﶸﶹﶺﶻﶼﶽﶾﶿﷀﷁﷂﷃﷄﷅ

A & velut ſubmerſa videri deſiit. Quamobrem tum ex loco, in quo luna poſita fuit, tum ex ejuſdem ſpecie, & forma, ſequitur illam creatam fuiſſe in eo ſtatu, qualem habere ſolet die a coitu ſolis quintadecima.

Cæterum perinde ut arbores, plantæ, terreſtres & volucres beſtiæ, atque ipſe homo adulti ſimul, & novelli dici poterant; adulti quidem, illorum ſpeciem, ſtaturam, & robur contemplanti; novelli vero, eorumdem ætatem ſupputanti: ita B luna ſeneſcens, & creſcens eadem die dici potuit: creſcens quidem, quia eodem nata momento; ſeneſcens vero, quia plenum ſinuata in orbem apparuit, qualis quinto decimo die prænitet. Nam ſi talis luna fulſiſſet, qualis micat poſt unum, aut alterum diem; lucem utique in terras mittere non poterat; hoc enim fieri nequit, quando luna cum ſole congreditur; imo C nec ſpectari potuiſſet. Si autem luna tantum ſolummodo lucis incrementum accepiſſet, quantum quatriduo ipſi accedere ſolet; videri quidem, non tamen lucere ſuper terram potuiſſet; unde neutrum verum eſſet: & quod quarto die Deus duo luminaria magna fabricatus fuiſſet; & quod ambo ſuper terram luxiſſent. Sicut autem luna, qualis quintodecimo die prænitet, orbe pleno creata eſt; ita & ſol quatri- D duum numerabat, quaſi primo mundi die conditus fuiſſet; quia ſcilicet dierum numerus, & ordo, non ab alio, quam a ſole petendus fuit.

Undecim porro dies, quibus luna ſolem præcurrit, ſuppleti ſunt primo ipſius anno; iidemque ſunt, quos hodieque lunari periodo adjicere ſolent, quicumque ex annuo lunæ curſu tempora ſupputare conſueverunt. Ille namque annus Adæ traditus imperfectus utique non fuit; quum E omnis defectus ſub ipſam lunæ conſtitutionem ſuppletus fuerit. Ab illo autem anno Adæ poſteri undecim dies lunari periodo deinceps adjicere didicerunt. Non enim Chaldæi temporum ordinem rationemve invenerunt, quum ipſo Adamo antiquior ſit.

A ſiderum deſcriptione ad aquarum elementum Moſes deſcendit; piſciumque F atque volucrum inde quinto die productorum creationem narrat. *Dixitque Deus producant aquæ reptile animæ viventis, & volucres volantes ſuper terram. Creavitque Deus cete grandia, & omnem animam viventem, quam produxerunt aquæ in genere ſuo.* Quoniam ſecundo mundi die, refluentibus ſuos in gurgites marinis aquis,

contractisque in proprios alveos fluviis, fontes quoque suis emicuere locis, & stagna lacusque apparuerunt; continuo, Deo jubente, distributæ per universum terræ globum aquæ, pisces & minora reptilia procrearunt. Nam Cetos & Dracones maria protulerunt. Ex eodem simul elemento prodiere aves; turmatimque in vicinum aërem involarunt. Inter cæteras Draconum species Leviathan, & Behemoth Prophetæ meminerunt; & primum quidem in mari vivere ajunt, alterum Behemoth animal terrestre esse innuit Job; & David Behemoth in montibus mille pastum quærere & stabulari ait. Fortasse ambo ex aquis primum editi sunt, & Leviathan in mari perstitit, Behemoth in terram invasit.

Job. 40. 10. *Psal.* 49. 10.

Ab opificio quinti diei, quo aves, serpentes, & ceti editi sunt, Moses ad sextum diem procedit; & creationem cæterorum reptilium, bestiarum & pecorum describit: *Dixitque Deus producat terra animam viventem in genere suo*. Pecora scilicet, & reptilia, atque bestias. Et quamvis totum terræ elementum reptilia continuo fuderit: at bestiæ & pecora juxta Paradisum constituta fuere, jussaque Adæ adventum expectare. Terra itaque divino excita præcepto protulit extemplo serpentes, bestias agrestes, & feras & pecora, quotquot exigebat commodum & usus illius, qui eodemmet die Domini sui mandatum transgressus est. Adam hic fuit, cujus formationem hoc ipso die Moses postremo loco narrare aggreditur.

Dixitque Deus. Cui? quemve alloquebatur Deus hic & alibi, quando Universum moliebatur? Patet Filio Patrem locutum fuisse, quum Evangelista scribat: *Omnia per ipsum facta sunt & sine ipso nihil factum est*: & quum Paulus de illo definiat, & dicat: *In ipso condita sunt universa in cœlis, & in terra, visibilia, & invisibilia*.

Jo. 1. 3. *Coloss.* 1. 16.

Et ait Deus. Faciamus hominem ad imaginem nostram: ea scilicet potestate præditum usque modo, ut nihil impediat, quo minus, si ipsi placeat, nobis parere possit, sui arbitrii jurisque. Qua autem in re Dei imago simus, Moses indicat subdens: *ut præsit piscibus maris & volucribus ac bestiis atque universæ terræ*: potestate ergo & imperio, quod in terram resque terreno orbe comprehensas, homo accepit, imago Dei est, qui superis inferisque dominatur.

Quod subdit: *masculum & fœminam fecit eos*: ostendit in viro mulierem comprehensam, in costa scilicet eidem mox detrahen-

ﬠ trahenda. Etſi in Adamo Eva ſecundum mentem & animum non fuerit, ſed ſecundum corpus & carnem, nihilominus non corpore dumtaxat in viro fuit, quia etiam anima & ſpiritu in ipſo fuit; Nec enim Deus quidpiam coſtæ, quam ad formandam Evam decerpſit, præter ornatum & ſtructuram adjecit. Quod ſi ex ipſa, & in ipſa coſta ſuppletum eſt quidquid ad Evæ formationem utile erat; non ﬡ immerito dictum eſt: *Maſculum & fœminam creavit eos.*

Benedixitque eis Deus & dixit: creſcite & multiplicamini; & replete terram, & ſubjicite eam; & dominamini piſcibus maris & volatilibus, & omni beſtiæ, quæ movetur ſuper terram. In hoc ergo terreno orbe protoplaſtæ benedictionem accepere. Hunc nempe locum ipſis, antequam peccarent, habitandum deſtinaverat Deus; quia antequam peccarent, peccaturos præſciebat. ﬢ

Creſcite & multiplicamini, & replete terram, non Paradiſum, ait, ſed terram, & dominamini piſcibus maris, & volatilibus, & omni beſtiæ. Quomodo autem imperium in piſces exercerent, ſi remotiſſimis a mari locis protoplaſtæ addicendi fuiſſent? aut quomodo ſibi ſubjicere juberentur aves, per aërem vagantes, ſi futurum non fuiſſet, ut illorum poſteri per ﬣ omnes ſe mundi partes circumfunderent? & quomodo omnes beſtias terræ iidem ſub jugum mitterent, ſi univerſam terram non fuiſſent occupaturi?

Sed enimvero quamquam Adam conditus, & benedictus fuerit, ut terræ & beſtiis in ea poſitis dominaretur; nihilominus illi Deus in Paradiſo domicilium fixit: ſic ſuam oſtendens præſcientiam, quum homini benediceret; bonitatem, quum illi ﬤ beatiſſimam ſedem deſtinaret. In Paradiſum namque Adamum tranſtulit, & in amœniſſimo loco collocavit; ne illum deliciarum hortum non in gratiam hominis condidiſſe diceretur; & rurſus ne ejus peccatum minime præſciviſſe crederetur, in hoc terreno orbe ei benedixit. Benedictionibus autem tranſgreſſionem antevertit; ne culpa hominis Dei benedictiones in caſſum recidirent, atque univerſum in nihilum redigeret hominis ſtultitia, ﬥ propter quem omnia pridem e nihilo Deo jubente prodierant. In Paradiſo itaque hominem Deus non benedixit; quia tum locus, tum res ibidem poſitæ ſuſceperant benedictionem: benedixit autem Adæ in hoc terreno orbe, ut benedictio, quam gratia anteferebat, maledictionem, a juſtitia

ſtitia poſt paulo ferendam dilueret. Et quamquam Dei benedictio promiſſio fuerit, quæ ante Adæ e Paradiſo exitum impleta non fuit; gratia tamen res fuit: eodem namque die in paradiſum hominem tranſtulit, gloria & honore coronavit, & ſuper ejus loci arbores conſtituit.

Hactenus de ſerpentibus, quadrupedibus & quibuſvis animantibus, præcipueque de homine, eorumque benedictionibus, ſexto die tranſactis Moſes egit. Nunc pergit porro, Deique die ſeptimo ceſſationem, & requiem deſcribit. *Perfecti ſunt*, inquit, *cæli & terra & omnis virtus eorum, & quievit Deus die ſeptimo ab omnibus operibus, quæ patrarat*. Jam quæres, quonam a labore quievit Deus? Nam ſi creaturas primi diei nutu condidit præter lucem, quæ verbo producta fuiſſe perhibetur; & quæcumque poſtmodum molitus eſt, verbo itidem creavit: num inde putes Deum labore delaſſatum, requiem optaſſe? quum nec hominem defatigatum dixeris, quod unum verbum per ſolidum diem protulerit. Sique Moſes quum mare virga verboque divideret, & Joſue filius Nun imperio ſidera cohiberet, fatigati non fuerunt; quis Deum laboraſſe dicat, quum maria & aſtra jubendo crearet?

Non ergo Deus diei ſeptimo benedixit, & ſanctificavit illum, quaſi requiem ſibi quæreret; non enim laſſitudini fatigationique obnoxius eſt. Neque eam dumtaxat ob cauſam Sabbatum ſecrevit, ut ſimile otium Iſraëlitis, eorumque famulis ſerviſque daret. Quando enim a ſervitute exemti fuerunt, dies diſtinguere necdum ſciebant; ut ſibi ſuoque ſervitio aliquam a labore vacationem indulgerent. Diſtinxit itaque Deus ſeptimum diem, ut hero etiam invito, ſervus quieſceret: idemque ad otium fuit inſtitutus, datuſque Iſraelitis, ut diſcerent in Sabbato deficiente, defecturis hominibus indulto, Sacramentum veri Sabbati, quod mundo ſine fine manſuro concedendum præſignabatur. Præterea quoniam hebdomas dierum inſtituenda erat, diem ſeptimum Deus benedictione exornavit, quem operibus minime decoraverat, ut hujuſmodi prælatione ſuis comparibus Sabbatum coæquaret; & ſeptenarius dierum numerus, utpote mundo neceſſarius, compleretur.

CAP. II.

A Sabbati otio, & ſanctificatione Moſes iterum ad primam rerum originem & creationem ſtylum reducit; ut iis quæ narraverat ſummatim perſtrictis, ad cætera quæ fuſius exponenda ſupererant, progrediatur. Cœptam ergo de Mundi origine narrationem retexens: *Iſtæ*, inquit, *ſunt generationes cœli & terræ, quando creata ſunt, in die, qua fecit Deus cœlum & terram: & omne virgultum agri nondum erat,* B *nec herba germinaverat: non enim pluerat ſuper terram: nec erat homo qui coleret terram: ſed fons aſcendebat de terra & irrigabat univerſam ſuperficiem terræ.* Animadvertin' quicumque iſta audis; quomodo, etſi Scriptura creationis dies Sabbatumque peculiari benedictione conſecratum, hactenus deſcripſerit; nihilominus divini opificii hiſtoriam ab ipſo exordio repetat: *Hæ ſunt*, inquit, *generationes cœli & terræ:* C ideſt, hæc eſt chronotaxis creationis cœli & terræ, *in die quo fecit Deus cœlum & terram. Nullas adhuc terra ſtirpes aut herbas protulerat &c.* Quamquam iſta primo die reipſa condita non fuerint; tertio enim die in lucem prodiere: attamen nec temere aut præter ſcopum opificio primi diei attexta fuere.

Subdit mox cauſam, cur nec arbores nec gramina terra hucuſque produxiſſet; D Quia nec Deus hactenus imbribus agros madefecerat; ſed fons ex ipſa terra proſiliens, ejus ſuperficiem rigabat. Quandoquidem quæcumque ex terra oriuntur, ex aquarum terræque commiſtione olim, hodieque procreantur; Moſes indicare voluit, nec plantas nec reliqua terræ genimina cum ipſa terra primum conſtituta fuiſſe; quia necdum cœlum depluerat. Quum vero poſtmodum ex abyſſo magna E magnus fons ſaliens terræ ſumma adaquare cœpiſſet; tum vero contractis in propria conceptacula aquis, terra genimina ſua tertio die fudit. Illas porro aquas, quibus primo die tenebræ incubuerant, eaſdem eſſe reor, quæ ex iſta ſcaturigine proſilientes, univerſam terram mox operuere. Et hunc eſſe fontem, qui ſub Noë tempora apertus, omnium montium cacumina texit: nec enim ex aliquo infra terF ram loco proſiliiſſe Scriptura dicit, ſed ex ipſamet terra. Aquas proinde hujuſmodi terra antiquiores non fuiſſe, ipſa terra, quæ illas velut in ſuo utero portabat, teſtatur. Fons ergo aſcendebat de terra, ipſamque irrigabat: unde fœcunditatem adepta, ſtirpes, frutices & herbas continuo profudit. Nec id factum putes quaſi Deus

Deus illa fine aquarum ſubſidio ex terra procreare nequiret: ſed quia terræ feracitatem aquis alligare, ipſi placuit; & hunc quidem ordinem a principio ita inſtituit, ut per annos recurrentes traductus, ad finem uſque temporum conſtans, ratuſque perſeveret.

In hoc itaque capite ſuppletis quæ primo die attexenda fuerant, Moſes ad formationem Adæ calamum promovet, ſubdens: *Homo non erat, qui operaretur terram*. Et quidem nullus extitit ante ſextum diem, quo Adam creatus fuit. *Formavit itaque Dominus ſexto die hominem de limo terræ, & inſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ; & factus eſt homo in animam viventem*. Et quamvis beſtiæ, pecora & volucres animam ſimul & corpus in ipſa ſua creatione ſimiliter accepiſſent; hominem tamen Deus ſupra illorum conditionem multo altius extulit. Imprimis ipſe hominis corpus ſuis manibus finxit, ſuoque ſpiritu animavit, ut hic Scriptura loquitur. Rurſus homini poteſtatem, imperiumque dedit in res omnes, quas intra, vel extra Paradiſum condiderat: dignitatem inſuper adjecit, & majeſtatem, rationem & intelligentiam, atque Numinis divini ſenſum.

Hæc de hominis magnifica formatione præfatus Moſes, Paradiſi deſcriptionem & Adæ in eundem translationem perſequens: *Plantaverat*, inquit, *Dominus Paradiſum Eden a principio, in quo poſuit hominem, quem formaverat*. Eden eſt ipſe Paradiſi locus. *A principio*: quia Deus tertio die Paradiſum plantaverat; quod Scriptura indicat illis verbis: *& produxit Deus de humo omne lignum aſpectu deſiderabile & pulchrum ad eſcendum*. Utque innueret de Paradiſo illa narrari, ſubdit: *& lignum vitæ in medio Paradiſi, & lignum ſcientiæ boni & mali*.

Hæc de Paradiſo prætexens, fluvium inde ſcaturientem indicat, quem extra primæ ſcaturiginis locum in quatuor findi flumina ſcribit: *Fluvius*, inquit, *egrediebatur de Eden ad irrigandum Paradiſum*. Hic rurſus beatiſſimam illam deliciarum ſedem, in qua Paradiſus ſitus erat, *Eden* appellat. Fluvius autem niſi Paradiſum rigaret, non utique Paradiſum tranſvectus, aquas in quatuor alveos dividere diceretur. Fortaſſe flumen illud deliciarum ortum rigare dictum eſt ex abuſione vocabuli: nam ſi Paradiſi arbores ſpirituales erant, adaquatione utique non egebant. Sin autem dicas illas quum ſpirituales eſſent, fontem pari-

pariter ſpiritualem & benedictum bibiſſe: de hoc nolim equidem contendere: ajo tamen aquas in quatuor, ut dixi, alveos diſpenſatas, non eum ſervaſſe ſaporem, quem ex ipſo fonte hauſerant: ſi enim in hac humo, quæ maledictionis ſententiæ ſuppoſita fuit, aquas variare videmus; conſequens eſt Paradiſi aquas inter ſe pro locorum diverſitate tantum variaſſe, quantum guſtus terræ benedictæ Eden diſtabat a ſapore hujus loci, qui, propter Adæ tranſgreſſionem, ſubeſt execrationi juſtiſſimi Dei.

Quatuor porro fluvii ſunt, Phiſon, qui & Danubius: Geon qui & Nilus: Tigris, & Euphrates, intra quos habitamus. Et quamvis loca, unde erumpunt, nota ſint, alius tamen fons eſt, unde primum ſcaturiunt. Paradiſus enim procul in editiſſimo loco poſitus eſt. Inde ergo delapſi, circa ipſum Paradiſum cuniculis recepti, ſe condunt, continuoque curſu, velut è ſublimi ſcatebra mare ſubeuntes, perque ejus fundum tranſvecti, diſtinctis fontibus tandem proſiliunt; Phiſon primus ad occaſum; alter Geon ad auſtrum; & Boream verſus Euphrates ac Tigris.

Proſequitur Moſes, & Adæ in Paradiſum migrationem, atque præceptum ipſi impoſitum narrat; *Et adduxit*, inquit, *Dominus Deus Adam & dimiſit in Paradiſo Eden, ut operaretur, & cuſtodiret illum*. At quomodo agrum Paradiſi excoleret homo omni agriculturæ inſtrumento deſtitutus? aut quomodo tot terræ jugera exerceret, quum tanto labori vires neutiquam pares afferret? Sed nec Paradiſus ejus opera indigebat; quum nec inutili gramine, nec vepribus infeſtaretur. Rurſus quomodo Paradiſum cuſtodiret, quum illum nec munimentis nec præſidiis ſepire poſſet? Sed & a quo cuſtodiret, quum nec fures eſſent nec latrones, quos cavere aut repellere oporteret? Profecto cuſtodia poſt mandati tranſgreſſionem appoſita teſtatur neceſſarium non fuiſſe cuſtodem, dum ipſum mandatum cuſtodiretur. Nec ergo alia, quam divini præcepti cuſtodia Adæ imperata fuit: nec aliud opus injunctum, quam ut impoſitam ſibi legem obſervaret. Si quis autem inſiſtat, Adamum cum hoc onere, gemino illo præcepto fuiſſe gravatum; non abnuo, nec contradico.

Hactenus ingreſſum Adæ in Paradiſum ejuſque cauſas Moſes retexuit: ſubdit nunc præceptum eidem impoſitum. *Et præcepit*, inquit, *Deus Adæ dicens: ex omnibus lignis Paradiſi comedes: ex ligno autem ſcien-*

ſcientiæ boni, & mali ne comedas; quacumque enim die ex eo comederis, morte morieris. Hoc ſane præceptum grave non fuit; quandoquidem Deus protoplaſtis totum Paradiſum conceſſerat, & unam dumtaxat arborem interdixerat. Si enim una ſufficiente victum arbore, reliquis abſtinere juſſi fuiſſent; profecto quæ eſurientibus cibum præbebat, eadem peccantibus elevandi criminis rationes ſuppeditaſſet. Quum autem pro una arbore, qua data, ſatis datum fuiſſet, Deus plurimas obtulerit, prævaricationem non neceſſitas fecit, ſed contemtus. Unam igitur arborem vetuit Deus, pœnæque capitalis ſepſit formidine; ut ſi forte ad parendum mandato mandantis amor minus impelleret, frænaret excubans circa arborem metus, contineretque, ne limitem a lege poſitum temere tranſilirent.

Hinc porro progeditur Moſes ad nomenclationem beſtiarum ab Adamo inſtitutam. *Formavit*, inquit, *Deus de terra cuncta animantia agri, & volatilia cœli; adduxitque ea ad Adam, ut videret, quid vocaret ea*. Animantes autem, & volucres divini utique Opificis manus non finxit; ſed terra beſtias, & aqua volucres protulerunt: nec aliud Scriptura ſignificat; quum illud verbum *formavit* hoc loco uſurpat; conſtat enim omnes ſerpentes, quadrupeda, & aves ex aqua terrave decerpta & generata fuiſſe.

Quæ mox ſubdit: *Et adduxit ea ad Adam*, indicant tum protoplaſtæ ſapientiam, tum pacem, quæ ante mandati prævaricationem hominem cum reliquis animantibus mutuo amore ſociabat. Convenere itaque ad Adam velut ad paſtorem gregem ſuum complexari paratum, atque ſingulæ in turmas & ſpecies proprias ordinatiſſime diſtributæ plane ſine metu, coram illo tranſibant, quum nec ipſum nec ſe invicem timerent: præcedebant turmæ beſtiarum noxiarum, impavidæ ſequebantur innoxiæ. Hoc ergo die Adam ſupremam poteſtatem principatumque univerſi auſpicatus eſt, Deo, quod promiſerat & impertita benedictione ſanciverat, opere ſine mora complente: adeo ut eodem die, quo hominem condiderat, ſimul ad imperium mundi provexerit: etſi ille in officio non manſerit, ſed mutata mente celerrime a ſuo Conditore defecerit. Neque vero, quod pollicitus fuerat, imperium ſolummodo dedit, ſed & nomenclationem, quam non ſpoponderat, adjecit. Quodſi Deus homini majora promiſſis præſtitit; quo-

ﻢﻬﻴﻠﻋ ﻞﻌﺠﻳ ﻢﻬﻟ ﻪ

meris absolutissimam refinxit Deus, Adæque continuo præsentavit. Adam ergo unus fuit, idemque duo: unus sane, quia unus Adam: idem duo, quia ab ipsa sua conditione fuit ita comparatus, ut vir in fœminam geminaretur.

Hæc Adami dormientis acta: sequuntur ejusdem evigilantis dicta. *Dixitque Adam: Hoc nunc os ex ossibus meis & caro de carne mea. Hæc vocabitur virago, quia de viro sumta est. Hoc nunc*, ideſt, hæc, quæ post cæteras animantes ultima nunc paruit, iis utique comparanda non est: ex humo quippe illæ decerptæ sunt; hæc vero non ita, sed *os est ex ossibus meis, & caro de carne mea*. Porro vel prophetico spiritu afflatus hæc locutus est; vel per objectum in somnis visum intellexit, sicut superius indicatum fuit. Et quoniam eodem die cunctis animantibus propria nomina Adam fecerat; costam pariter ædificatam in fœminam non proprio nomine Hevam, sed mulierem communi appellatione nominavit. Verba, quæ tunc Adam subjecit, *Relinquet homo patrem suum & matrem suam, & adhærebit uxori suæ*: designant conjugum societatem, & indissolubilem conjunctionem, qualis in primo illo conjugio fuit.

Pergit: *erant ambo nudi, & non erubescebant*: Pudore utique non suffundebantur, non quod hanc affectionem non caperent, & pueri essent: nam si tales fuissent, sicut externi quidam dixerunt, scriptura non diceret, illos nudos fuisse, & nihilominus non erubuisse: neque rursus illum modum loquendi usurparet, *Adam & uxor ejus*, nisi pubertatis annos attigissent: sed & nomina, quæ Adam animantibus imposuit, satis superque nobis ejus prudentiam sapientiamque persuadent. Præterea illa verba, *ut operaretur & custodiret illum*, Adæ corpus robustum validumque fuisse, atque laboris apprime patiens ostendunt: & præceptum utrique conjugi dictum, ambos puberes & adultos fuisse convincit: Postremum mandati prævaricatio superbiam utriusque & contumaciam accusat. Causam itaque cur erubescerent, sustulerat stola gloriæ, quam induerant; qua quum post inobedientiam exuti fuissent, merito erubuerunt, puduitque esse nudos, ut ambo ad carpenda vicinæ arboris folia festinarent; quibus tamen non corpora, sed propriæ ignominiæ membra contegerent.

Hæc Moses de nuditate protoplastarum prodidit, quæ vitiosum pudorem usque adeo excluſit, donec glorioſam ſtolam, cœle-

ﻭﻗﻨﻴﻠﺍ . ﺷﻤﻴﺍ ﻟﻌﻢ ﺣﻨﻤﻢ ﻭﻫﻭﺍ A
ﻫﻢ ﻓﻠﻪ ﺷﻤﻪﺍﻝ ﻭﻗﺤﻨﺍ ﻭﻟﺤﻨﻢ
ﻫﻨﻴﻠ . ﺍﻭﻫ ﻭﻢ ﺣﻨﻤﻢ ﻭﻫﻭﺍ : ﻫﻢ
ﺷﻤﻪﺍﻝ ﻫﻭ ﺷﻨﻬﻪﺍ ﻭﻫﻪﻭﺣﻨﻢ ﻫﻢ ﺩﻨﻠﻬﺍ
ﺣﻨﻤﻢ ﻫﻭﺍ . ﻟﻪ ﻭﻢ ﻫﻨﻴﻠ ﻭﻟﺤﻨﻢ
: ﺣﻨﻨﻤﻬﻪﺍﻭ ﻟﻨﻭﻗﺍ ﻭﺷﻤﻪﺍﻝ
ﻫﻢ ﻓﻨﻪ ﻟﻨﻭﻗ ﺍﻨﻬﺍ ﺍﻟﻠﻠﻠﻢ
ﻫﻭﺍ . ﻫﻢ ﺣﻠﻠﻤﻨﺍ ﻫﻭ ﻭﻟﺍ ﻫﻠﻠﻬﺍ
ﺣﻨﻤﻢ ﻫﻭﺍ ﻫﻢ ﺷﻤﻪﺍﻝ ﻭﻟﺍ ﻫﻨﻨﻠﻬﺍ B
ﻫﻨﻴﻠ ﻫﻭﺍ . ﺷﻤﻪﺍ ﻟﺸﻤ ﻫﻭ ﻭﻫﻨﻠﻬﺍ
ﻟﻠﻤﻪ ﻫﻭﺍ ﻟﻠﻪ : ﻟﻠﻤﻪﺍ ﻫﻢ
ﻭﺷﻠﻤﻪ ﺍﻨﻬﻪﺍ ﻟﻠﻤﻪ ﻫﻭﺍ
ﻟﻠﻪ . ﻭﻨﻭﻢ ﻟﻪﺍﻥ ﻭﻠﻨﻠﻠﻪﺍ
ﻫﻠﻨﻤﻬﺍ ﻫﻠﻭﻫﻨﺍ ﻫﻠﻤﻨﻠﻬﺍ
ﻫﻠﻠﻭﺍ ﻫﻨﻪﻭ ﻫﻢ ﺷﻤﻪﺍ :
ﻨﻨﻠﻠﻬﺍ ﻭﻨﻭﻢ ﻫﻭﺍ . ﻫﻢ ﻓﻠﻪﻢ
ﻫﻨﻪ ﻫﻨﻪﻭ ﻫﻭﺍ . ﻫﻢ ﻓﻠﻪﻢ C
ﻟﻤﻪ ﺷﻤﻪﺍ ﻫﻠﻤﻢ ﻫﻭﺍ ﻨﻭﻢ
ﻫﻭ ﻭﻤﻠﻤﻬﺍ ﻫﻠﻭﻠﻨﺍ ﻠﻠﻪ
ﺷﻤﻪﺍ ﻟﻠﻬﻤﻢ ﻫﻭﺍ . ﻫﻢ ﻓﻠﻪﻢ
ﺣﻨﻤﻢ ﻫﻭﺍ ﻫﻭ ﻭﻠﻠﻠﻪﻢ ﻫﻠﻠﻭﺍ
ﻫﻨﻢ ﻫﻭﺍ . ﻟﻤﻢ ﻭﺍﻟ ﻫﻠﻭﻫﻨﺍ
ﻫﻭﺍ . ﻫﻢ ﻠﻠﻠﻠﻬﺍ ﻠﻠﻪ ﻭﻤﻠﻤﻬﺍ
ﻟﻠﻤﻪﺍ : ﻠﻠﻠﻪﺍ ﻫﻨﻪﻭ ﻭﻤﻠﻤﻬﺍ
ﻟﻠﻤﻪﺍ ﻨﻨﻠﻠﻬﺍ ﻟﻠﻤﻪ ﻫﻭﺍ D
ﻠﻠﻪﻢ ﻫﻭﺍ ﻭﻠﻠﻪ ﻨﻨﻠﻠﻬﺍ ﻫﻢ
ﻫﻭﺍ . ﻠﻠﻪ ﻫﻠﻠﻠﻪﻢ ﻠﻠﻤﻨﻬﻪﺍ
ﻠﻠﻠﻪﻢ ﻫﻭﻫﻨﻪﻭ ﻫﻠﻠﻭﻫﻨﺍ ﻫﻠﻠﻭﻫﻨﺍ
ﻫﻭﺍ ﻫﻨﻪﻭ . ﻫﻠﻠﻭﻫﻨﺍ ﻭﻠﻠﻠﻪﻢ
ﻠﻠﻤﻨﻬﻪﺍ ﻫﻢ ﻠﻠﻠﻪﻢ ﻫﻠﻠﻭﻫﻨﺍ
ﻫﻭﺍ ﻫﻨﻪﻭ ﻫﻠﻠﻭﻫﻨﺍ ﻫﻭﺍ .
ﻫﻨﻪﻭ ﻭﻠﻠﻪ ﻠﻠﻪ ﻫﻠﻠﻭﻫﻨﺍ ﻭﻫﻠﻠﻪ E
ﻫﻨﺍ ﻭﻫﻠﻠﻪﻢ ﻠﻠﻪ ﻫﻠﻠﻭﻫﻨﺍ ﻭﻠﻠﻪ
ﻫﻠﻪ ﻫﻭ ﻠﻠﻪ . ﻫﻠﻪ ﻠﻠﻪ ﻫﻠﻪ
ﻫﻠﻠﻭﻫﻨﺍ . ﻫﻠﻠﻭﻫﻨﺍ ﻠﻠﻪ ﻫﻠﻠﻪ ﻭﻠﻠﻪ
ﻫﻢ ﻫﻠﻠﻠﻪ ﻫﻠﻭﻫﻨﺍ . ﻫﻠﻪ
ﻫﻭ ﻫﻠﻠﻪ ﻫﻠﻠﻪ ﻫﻠﻠﻭﻫﻨﺍ ﻫﻠﻪ
ﻫﻠﻠﻭﻫﻨﺍ ﻫﻠﻪ ﻫﻠﻠﻭﻫﻨﺍ F
ﻫﻠﻪ ﻫﻢ ﻠﻠﻪ ﻫﻠﻠﻭﻫﻨﺍ ﻠﻠﻠﻠﻪﻢ
ﻫﻠﻠﻭﻫﻨﺍ ﻫﻠﻪ . ﻫﻠﻠﻭﻫﻨﺍ ﻫﻠﻠﻪﻢ
ﻫﻠﻠﻭﻫﻨﺍ ﻫﻠﻠﻭﻫﻨﺍ ﻫﻠﻠﻭﻫﻨﺍ
ﻫﻠﻪ ﻫﻠﻠﻭﻫﻨﺍ ﻫﻠﻠﻭﻫﻨﺍ . ﻫﻠﻠﻭﻫﻨﺍ
ﻫﻠﻠﻭﻫﻨﺍ : ﻫﻠﻠﻭﻫﻨﺍ ﻫﻠﻠﻪ ﻫﻠﻠﻭﻫﻨﺍ
ﻫﻠﻠﻭﻫﻨﺍ ﻫﻠﻪ ﻫﻠﻠﻭﻫﻨﺍ . ﻫﻠﻠﻭﻫﻨﺍ
ﻫﻠﻠﻭﻫﻨﺍ ﻫﻠﻠﻭﻫﻨﺍ ﻫﻠﻠﻭﻫﻨﺍ ﻫﻠﻠﻭﻫﻨﺍ
ﻫﻠﻠﻭﻫﻨﺍ

D 2

cœleſte munus ipſis geſtare libuit. Subditque ſtatim callidum ſerpentis conſilium, ſcribens: *Sed & ſerpens erat callidior cunctis animantibus agri, quæ fecerat Dominus.* Etſi ſerpens mutas animantes calliditate ſuperaſſe dicitur, non inde arguitur, illum callidiorem fuiſſe homine cunctorum animalium ſummo Rectore. Neque enim quia naturali ſagacitate modum beſtiarum excederet, inde ſequitur illum hominis perſpicacitatem intelligentiamque ullo pacto adæquaſſe. Mutis ergo dumtaxat animantibus ſerpens callidior fuit, & pecudibus ratione carentibus. Serpentem enim, qui hominis ſapientiam ſenſumque non habuit, planum eſt nec ejus prudentiam habuiſſe. Præterea quum Adam mente, & ratione, ſingulari etiam formationis ſuæ ordine atque domicilii amplitudine & excellentia ſerpente longe nobilior eſſet; certum & indubitabile fit, etiam conſilio & prudentia infinito propemodum exceſſu fuiſſe illo præſtantiorem. Cunctas ergo animantes ſapientia antegreſſus eſt Adam, qui Dominus, & Rector animantibus datus fuerat, & omnes ſimiliter ſolertia & ſagacitate antecelluit: qui etiam nomina ſingulis daturus tanta in majeſtate fulſit, ut ſicut Iſraëlitæ in Moſis faciem oculos intendere ſine velo non poterant, ita nec beſtiæ Adæ vultum intueri oculis ad inuſitatæ lucis fulgorem ſubito conniventibus: quare quum nomen accepturæ ad eundem accedere cogerentur, ſubmiſſa fronte, illo coram aſſidente, tranſibant. Conſtat ergo ſerpentem, quum hoc loco animantibus callidior prædicatur, cum Adam & Heva animantium Dominis minime comparari, cum quibus ſi conferendus eſſet, ſtolidum mutumque animal veriſſime diceretur. 2. Cor. 3. 7.

Subdit Scriptura ſerpentis fraudulentum cum Heva congreſſum. *Dixit autem ſerpens ad mulierem: Etiam ne dixit Deus, ne comederetis ex omni ligno Paradiſi?* Serpentis ſermo aut ejuſdem proprius fuit, Adæ cæteroqui notus: aut diabolus per ſerpentem locutus fuit: aut ipſe ſerpens proprio inſtinctu loquelam optavit, & obtinuit: aut diabolus petiit, ut ad horam loquendi facultas ſerpenti communicaretur. Ut ut res ſe habuerit, profecto ſermo tentatoris tentatos nunquam in culpam & ruinam impuliſſet, niſi ipſorum intemperantia tentatori operam ſuam contuliſſet. Quid, quod etſi tentator nunquam veniſſet, ipſa arbor ſua ſpecie bellum illorum gulæ periculoſiſſimum conflaſſet. Et ſerpentis quidem illi ſuggeſtionem cauſati ſunt; etſi ſerpentis tentatione longe gra-

vius ipſis propria offecit incontinentia. *Et vidit mulier quod bonum eſſet lignum, & pulchrum oculis, aſpectuque delectabile, & tulit de fructibus illius, & comedit.* Si ergo arboris pulchritudine ejuſque pomorum guſtu mulier victa fuit, non ergo conſilium ab extrinſeco auribus immiſſum illam perdidit, ſed emiſſa ab intrinſeco intemperantia proſtravit. Et quoniam tentatione probandi fuerunt, præceptum intimari, & ad horam adeſſe tentatorem, conſentaneum fuit.

Enimvero quum Deus quæcumque extra vel intra Paradiſum molitus fuerat, protoplaſtis pro mera liberalitate donaſſet; adeo ut nec ab eis minimum quidpiam propterea repetere voluerit, ſive propter naturam, quam dederat; ſive propter gloriam & dignitatem, qua ampliſſime ornaverat; planum fit, unam ſolummodo excepiſſe arborem, nec iniquum, nec grave eſſe potuiſſe iis, quorum, ut dixi, obſequio, & commodis Deus admirabili beneficentia addixerat, quæcumque Paradiſus, aut extra illum immenſa terrarum aeriſque ſpatia, & diverſa maris freta copioſiſſime ſuppeditabant.

Cæterum Deus hominem condens nec morti ſubjecit, nec exemit; ut per obedientiam vel inobedientiam ex alterutra arbore, quod ſibi ipſe ſtatuiſſet, decerperet. Et arborem quidem vitæ Deus Adæ ejuſque familiæ comparavit; occultavit tamen, ne propria pulchritudine ipſis novum bellum crearet, pugnamque geminaret. Rurſus quia minus conſentaneum erat, ut aſpectabilis parentiſque mercedis amore de obſervantia mandati, mandante nec parente nec aſpectabili, admonerentur. Nam etſi Deus liberaliſſime ex mera gratia protoplaſtis univerſa largitus fuit, immortalitatis tamen dotem ligno vitæ affixam, ſtatuit promerentibus dare ex juſtitia. Quamobrem præceptum edixit, non magnum tamen, nec ampliſſimo quod propoſuerat præmio, æquale. Sed quum unam, ut dixi, dumtaxat arborem vetuiſſet, ut imperium pati aſſueſcerent, totum Paradiſum conceſſit, ne illos ad defectionem annonæ penuria ſollicitaſſe videretur.

Et quoniam, ut mox ajebam, Protoplaſtorum fides aliquo experimento exploranda fuit; non idcirco ex diaboli voto ad iſtud examen miſſus eſt aliquis ex Vigilum numero, aut alius ex ordine Seraphim, aut Cherubim; ſed nec ipſi diabolo permiſſum fuit, ut divina aut humana,

ܐ ܒܗ ܕܐܬܚܙܝ ܐܠܗܐ ܠܐܕܡ ܒܦܪܕܝܣܐ ܠܡܐܬܐ ܘܠܐ ܒܥܝܪ ܠܡܐ ܕܢܬܐ ܠܡܐ ܕܢܬܐ ܠܡܐ ܕܢܬܐ

ponendam contenderet ; atque proinde intelligerent, ab ejus fraude ſibi eſſe cavendum. Tentator itaque eos adortus, promittit magnam rem, qui parvum ſibi nomen facere nequiverat. Sic enim per ſerpentem, qui ſerpentem obſidebat, mulierem interpellavit : *etiamne præcepit Deus, ne comederetis ex omnibus lignis Paradiſi?* Conſiderandum hic eſt, quod ſicut grave fuiſſet præceptum, ſi, ut ajebat ſerpens, a cunctis Paradiſi arboribus abſtinentia protoplaſtis imperata fuiſſet: ita quia plane contrarium actum fuerat, præceptum reipſa indictum, vix præceptum dicendum fuit, quia leviſſimum fuit, & ad horam, donec tentator ab ipſis diſceſſiſſet, impoſitum fuerat.

Reſpondens autem mulier ſerpenti dixit. *De fructibus arborum Paradiſi comedimus: & de fructibus arboris, quæ eſt in medio Paradiſi, dixit; non comedetis ex ea, neque contingetis illam, ne moriamini.* Quo audito, in toto ſcilicet Paradiſi nemore unam arborem ſolummodo exceptam fuiſſe, Diabolus ratus, protoplaſtas promiſſis fruſtra ſollicitari, ſibique proinde ex præſenti negotio vix quidquam præter dedecus & ignominiam proventurum, alteram præcepti partem arripuit, in qua Adæ ejuſque conjugi vetabatur, præter eſum interdicti fructus, etiam ad ejus arborem acceſſus: planeque intelligens, Deum arboris aſpectum idcirco illis caviſſe, ne ejus pulchritudine caperentur; in hoc totus incubuit, ut Hevam ad viſendam arborem impelleret. Quare: *nequaquam*, ajebat, *moriemini; ſcit enim Deus, quod, in quocumque die comederitis ex ea, aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut Deus, ſcientes bonum, & malum.* Et ſi quidem Heva ſerpentis dicta accuratius expendiſſet, intellexiſſet utique, tentatorem divino oraculo, ſibique contraria affirmare; ſuiſque Diabolum urgere verbis potuiſſet hunc in modum. Spondes oculos meos apertum iri, at clauſi non ſunt. Addis, eſu vetiti fructus boni & mali notitiam me aſſecuturam: at habeo. Hæc tamen, quibus ſerpentem confutare debuerat, oblita, tentatori obſecuta eſt; oculiſque a ſerpente ad arborem converſis, toto animo illuc incubuit, quo nec accedere fas erat.

Hic tacuit ſerpens: ſenſerat quippe animum mulieris interdicti fructus præſentia victum captumque. Enimvero ſuggeſta auribus promiſſa, ad guſtandum vetitam eſcam minus jam titillabant, quam oculis ſubjecta arboris ſpecies. Rurſum

Heva

A Heva ſerpentem aliis argumentis repellere potuiſſet, hac vel ſimili ratiocinatione arguens. Equidem cæcam me eſſe crederem, ſi quæcumque aſpectabilia ſunt, non cernerem: ſed & ſi boni malique diſcrimina ignorarem, iſta quæ promittis, bona ſint nec ne, quomodo internoſcerem? & Deum fieri, bonum eſſe, & oculos expeditos ac perſpicaces habere, pulchrum: contra vero malum, deſinere, & mori,
B quo indice quove ſenſu intelligerem? Jam ſi nec ſenſum nec intelligentiam haberem, utique non fuit, cur tu mihi huc proſilires. Teſtaris ergo quo prorepſiſti, ſubeſſe, quæ negas bona; ſenſuque cernendi diſcernendique bonum & malum, me utique non carere, quæ tua modo conſilia exploro: Quum ergo teneam, quæ tu polliceris, me adepturam; dic age, ubi excidit illa tua calliditas, qui tuam nequi-
C tiam nec ſuſtinere, nec tegere potueris? Hæc & hujuſmodi diſſimulavit mulier, ne vinceret: defixitque oculos in arborem, ut citius vinceretur.

Heva igitur ambulans poſt concupiſcentiam oculorum ſuorum, & ambiens, quam ſerpens obtulerat, divinitatem, vetitos fructus decerpſit, & clam marito manducavit: poſtmodum illi etiam attulit, ſimulque ambo comederunt. Quo-
D niam Heva ſerpentem vera dicere credidit, comedit prima, ſperans ſe divinitate veſtitam ad eum rediturum, a quo fœmina nuda & ſimplex diſceſſerat. Rurſum ambiens capitis ſui caput fieri, & imperium exercere potius, quam pati, viroque a divina natura majorem evadere, quo ab humana conditione minor erat. At poſtquam cibo vetito paſta, ſenſit, nullam quidem ſe ſui imminutionem
E inde paſſam fuiſſe, ſed nec ullum accepiſſe incrementum, neque oculorum aciem vegetiorem acutioremque eſſe factam: neque enim divinum numen hauſerat, quod ſperabat, neque oculos futuros ad Paradiſum duces nacta fuerat; poma ex interdicta arbore decerpta marito obtulit; precibuſque ſollicitare cœpit, perſuaſitque, ut comederet, quamquam Scriptura precum nuſquam meminerit.

F Cæterum Heva, violato præcepto, neque mortua eſt, quod Deus interminatus fuerat, neque divinitatem adepta eſt, quod ſerpens promiſerat. Nam ſi Heva quidpiam paſſa fuiſſet, aut cæleſti amictu nudata; Adam utique ejus infortunio exterritus, ab eſu vetiti fructus abſtinuiſſet. Et quidem ut reus damnandus non

fuiſſet

fuiſſet, quia non comediſſet; at nec ut victor laudandus, ſi nec tentatus fuiſſet: pœna quippe uxoris a violatione præcepti virum cohibuiſſet, non amor metuſve præcipientis Dei. Quia ergo Adæ fides Hevæ blandimentis ad horæ ſpatium exploranda erat, ſicut ipſa ſerpentis pollicitationibus tentata fuerat: ideo mulier, violato præcepto, non illico ſtola gloriæ exuta fuit. Quum autem virum ſuis blanditiis ad comedendum induxiſſet, ſubdit Scriptura, amborum oculos apertos fuiſſe, ſeque nudos eſſe agnoviſſe. Aperti ſunt ergo oculi eorum; non ut Deo ſimiles eſſent, ſicut ſerpens promiſerat; ſed ut probroſam nuditatem ſuam cernerent, quod inimicus moliebatur.

Protoplaſtorum itaque oculi erant aperti, ut omnia cernerent; clauſi tamen erant, ut lignum vitæ eos lateret, nec puderet propriæ nuditatis. Interim diaboli invidiam vehementer incitabat, quod & rebus omnibus terra marique conditis poteſtate & intelligentia prælati fuiſſent; ipſiſque ſolis immortalitas uſu ligni vitæ comparanda promiſſa fuiſſet. Ex his itaque, & amplioribus donis, quæ illos adepturos conjectabat, quum inimicus invidia diſrumperetur, artem eos perdendi excogitavit. Sic horaria pugna ipſis bona abſtulit, quorum jactura diuturno etiam atrocis belli labore redimenda fuiſſet. Et ſi quidem protoplaſtæ ſerpentem viciſſent, paſti deinceps ligno vitæ, & guſtatis arboris ſcientiæ fructibus, ex altera ſcientiam non errantem adepti fuiſſent, & ex altera vitam immortalem hauſiſſent, divinamque perinde dignitatem cum humana conditione junxiſſent.

At ſi protoplaſtæ per eum modum ſcientiam minime fallacem, & perennem vitam in proprio corpore conſecuti fuiſſent; viden', ut ſerpens illis deſtinatadudum beneficia promittendo, abſtulerit, & ſuadendo, ut per præcepti violationem ad ea aſpirarent, hoc ipſo effecerit; ne per ejuſdem obſervantiam illa aſſequerentur. Divinitatem ergo pollicendo, ipſos a divinitate excluſit: obſtititque, ne arboris vitæ uſu, oculos infuſo lumine vegetiores reciperent, quorum obtuſitatem ligno ſcientiæ curaturum ſe ſpoponderat.

Nihilominus ſi protoplaſtæ a violato præcepto ſtatim reſipuiſſent; etſi, quæ ante mandati prævaricationem poſſidebant, neutiquam retinuiſſent, evaſiſſent tamen maledictiones, quibus terra, ipſique

A que poſtmodum ſubjecti fuere. Propterea-
que Deus ſuum deſcenſum diſtulit: ſa-
tagebat enim, ut ambo rei ſe invicem
redarguerent, atque mox ad judicem ad-
ducendi, ad petendam veniam ſe mutuo
adhortarentur. At contra ſerpentis op-
pugnatio dilata non fuit; ne, auctis ex
arboris aſpectu viribus, fieret periculo-
ſior. Diſtulit contra judex acceſſum, ut
fontibus locum ad pœnam precibus de-
B clinandam daret. At nec tentationis ad-
properatio illis profuit, & ſi ad eorum
ſalutem componeretur; neque judicis cun-
ctatio, etſi ad eorum correctionem præ-
tenderetur.

Et audierunt vocem Domini deambulantis in Paradiſo ſub declinationem diei: & abſconderunt ſe a facie Domini in medio arborum Paradiſi. Quare nec ſola pa-
tientia Deus reis ſuccurrere conatus eſt;
C quin etiam in Paradiſo deambulans, edito
pedibus ſtrepitu illis prodeſſe cogitavit.
Mutos ergo paſſus vocales fecit, ut ea
voce excitati, ſe præpararent ad propitian-
dum ſibi judicem, qui idcirco vocem
illam mittebat. Quum autem neque judi-
cis cunctatione, neque præſenti voce
commoti fontes, pœnam deprecaturi, ſe
ſiſterent; poſt pedum ſtrepitum Deus oris
clamorem adjunxit, reumque accerſens:
D *Adam*, inquit, *ubi es?* Nihilominus Adam
quum criminis confeſſione, & humili ob-
ſecratione ſententiam judicis antevertere
debuiſſet: *Vocem tuam*, reſpondit, *audivi in Paradiſo, & timui, quia vidi, me eſſe nudum, & abſcondi me.* Pedum ſtrepitus
judicis Dei adventum antevertens, præ-
nuncianſque impendentem Adæ, poſteri-
que damnationis ſententiam, Joannem
expreſſit præcurſurum filio Dei; quum ad
E purgandas ventilabro areas ſuas ventu-
rus eſſet, paleas utique flammis daturus,
& mundum triticum in horrea ſua condi-
turus.

Vocem tuam audivi & abſcondi me. Sed heus tu, Dei vocem necdum audi-
ſtin'? Vel quando te de luto finxit, fi-
ctumque in Paradiſum tranſtulit: vel
quando dormienti coſtam detraxit, inde-
que ædificatam uxorem tradidit? Quid ni
F inquam, toties Deum te alloquentem au-
dires? At quoniam nova tuis allabitur
auribus Dei vox, etſi ſero, vel nunc di-
ſcito, pedum ſtrepitum uſurpare Deum,
ad eliciendam tui criminis confeſſionem.
Ergo age, fatere, nec rogatus, ſerpen-
tis adventum, tuamque & Hevæ tranſ-
greſſionem. Oris fortaſſe confeſſio expia-

bit crimen, quod manus carpendo fructum admisit. Piguit tamen, quod ipsi fecerant, confiteri; quæ autem in ipsis facta fuerant, scienti omnia narrabant.

Adam ubi es? Num in sinu Divinitatis, quam tibi serpens pollicebatur? Imo intra mortis fauces, quam tibi, si pomum invasisses, fueram comminatus. At at quid Adame tibi venit in mentem, istuc cogitare? Scilicet vel si pro serpente vilissima bestia Angelus aut etiam alius Deus te interpellasset; tunc illius mandatum, qui ista omnia tibi præstiterat, parvi penderes? Idque auderes, fretus promissis ignoti capitis, a quo nec dum ullum beneficium acceperas? Atque adeo inertem ineptumque haberes, qui te de nihilo finxerat, & quasi alterum Deum Vniverso præfecerat? Benignum autem & beneficum judicares, qui tibi præter bona verba, nihil dederat? Quid, quod si alius Deus te miraculis solicitasset, ut sibi pollicenti crederes, nihilominus ei credendum non fuit: quanto magis fides neganda serpenti, nullo sua dicta signo probanti, instantique ut ex nuda ipsius assertione, vel Deo tuo contradicente, fidem adhiberes? Mendacem existimares, qui tam eximiis te ornaverat beneficiis, & Vniversi creaverat Regem? Veracem contra prædicares proditorem, qui, ut tuum tibi principatum eriperet, nihil non moliebatur?

Inter hæc castiganda est hominum quorumdam malignitas, & protervia: nam si Deus serpentem cohibuisset, ne Adamum tentaret, illi ipsi, qui hodie conqueruntur, quod non cohibuerit, adhuc obmurmurarent, dicerentque, Deum ex invidia serpentem ab Adamo coercuisse, ne conflictu horario probatus, vitam immortalem promereretur. Jam pari audacia, qui modo confidenter prædicant, Adamum nunquam lapsurum fuisse, nisi serpentis impulsione labefactatus fuisset; alias asseverare non dubitassent, Adamum, vel si a serpente tentatus fuisset, nulla tamen arte, aut vi perfringendum fuisse. Similiter qui modo arbitrantur, se nec temere, nec inepte loqui, docentes nec Adamum, nec Hevam quidpiam a ratione alienum fuisse admissuros, nisi id serpens suasisset; fidentius utique affirmassent, ante casum illos, vel impellente serpente, nunquam casuros fuisse: quis enim istuc eventurum fuisse credidisset, nisi jam evenisse constaret, ut Adam serpenti aures accommodaret, & Heva reptanti bestiæ daret manus?

Vo-

A ܩܠܬܟ ܫܡܥܬ ܘܐܬܪܥܝܬ ܘܐܟܡܪ ܠܐ ܐܬܟ ܠܡܐ ܐܬܪܥܝܬ ܐܠܐ ܕܥܪܛܢ ܐܢܐ ܘܐܟܠ ܡܢ ܐܝܠܢܐ ܕܦܩܕܬ ܠܟ ܡܢ ܗܘ ܕܐܟܠ ܡܢ ܐܝܠܢܐ ܐܡܪ ܠܐ

ramque comedes cunctis diebus, quia Adamum, ejuſque poſteros proventuro ex arbore vitæ mortis remedio privaſti. *Et inimicitias ponam inter te, & mulierem, & inter ſemen ejus, & ſemen tuum*, quia ficta charitate circumventam una cum ſobole morti ſubjeciſti. Futuram autem deſignans inter eos inimicitiam, ſubdit: *Ipſum*, ideſt ſemen mulieris, *conteret caput tuum*, cujus ſervitutem evadere cogitaſti. *Tuque* non illius aurem, ſed *calcaneum* petes.

Cæterum etſi recto juſtitiæ ordine ſerpenti primum pœna irroganda fuit; attamen nec deerat cauſa, cur ab iſto viliſſimo capite judicium inchoaretur: utnimirum, dum ira judicis in ſerpentem incumbit, Adam ejuſque ſocia ad pœnitentiam profugerent; eoque patefieret via divinæ miſericordiæ, ad liberandos reſipiſcentes a maledicto juſtitiæ. Quum vero Deus in ſerpentem invehereretur, nec inde proficerent Adam, & conjux, ſententiam in eos quoque dicturus, Hevam primam adoritur, quia per eam peccatum ad Adam traductum fuerat. Sic autem in eam animadvertit. *Multiplicans multiplicabo ærumnas, & conceptus tuos, & in doloribus paries filios*. Nam etſi ex benedictione, quam una cum cæteris animantibus Heva acceperat, fæcunditatem hauſiſſet; attamen non tanta ſobole, ut poſtmodum factum eſt, exuberaſſet; quia nec mortalem genuiſſet. Præterea exemta fuiſſet doloribus, quum proles naſceretur; ignominia, quum educaretur, & creſceret: & luctu, quum demum moreretur. *Ad virum tuum erit converſio tua*; non ut imperium exerceas, ſed ut patiaris, & ſervias; quia ſperaſti vetiti pomi eſu te dominationem in virum adepturam.

Jam vero poſtquam Deus Hevam ſevere multaſſet, nec interim Adam ulla pœnitentiæ ſigna proderet; ipſum quoque dare pœnas juſſit. *Et quia*, inquit, *audiſti vocem uxoris tuæ*, ejuſque blandimentis delinitus, *comediſti ex ligno, ex quo præceperam tibi, ne comederes; maledicta erit terra propter te*. Nam licet terra, Adamo peccante, nullam inde noxiam contraxerit, nihilominus ex culpa non ſua maledicto ſubjecta fuit: ut Adam, qui pati poterat ex impatibilis elementi execratione proprii criminis pœnam contraheret. Ex quo enim terra maledictioni ſuccubuit, maledictus etiam fuit idem, qui maledictus non eſt. Reipſa nec Adamum a maledictione terræ immunem evaſiſſe, patuit

ex

ex ſententia, quam ſtatim audivit. *In doloribus*, ſubdit Deus, *comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ*, ideſt poſt mandati violationem, quod ſi fuiſſet ſervatum, terra hominibus citra laborem alimenta ſubminiſtratura fuiſſet. *Spinas, & tribulos germinabit tibi*; ideſt, poſt peccatum, quod niſi admiſſum fuiſſet, terra mala iſthæc genimina haudquaquam fuiſſet prolatura. *Comedes herbam agri*, quia ob futile uxoris invitamentum ſuaviſſima Paradiſi poma contemnenda putaſti: *Et in ſudore vultus tui veſceris pane*: quia minime placuit, deliciis horti ſine labore frui. Hic porro rerum tuarum ſtatus eſto, *Donec revertaris in terram, de qua ſumptus es*; quia ſpreviſti mandatum, quod immortalem tibi vitam comparaſſet uſu ligni vitæ, quo veſci tibi perpetuo licuiſſet; & quia de limo fictus, terrenæ originis oblitus es, in terram tuam reverteris, quo te tuo ex luto noſcas.

Diabolus, quem intra hoc dierum ſpatium conditum fuiſſe certum eſt, perinde atque organum, quod invaſerat; quemque ante ſextum mundi diem a propria dignitate excidiſſe non conſtat (quemadmodum neque protoplaſtis ante lapſum quidquam de ſtatu ſuo imminutum eſt) hoc ipſo die Satanas, ideſt Apoſtata, jam erat; jamque defecerat, occulta, & hominibus ignota defectione: quare occulto etiam judicio condemnatus eſt. Neque enim Deus, latam in eum ſententiam, notam eſſe voluit iis, qui ejus dolos, & fraudes aliunde præſentiſcere debuerunt. *Serpens*, inquit mulier, is fuit, qui *me decepit*, non Satanas.

Diabolus itaque inviſibili judicio damnatus, cauſa cecidit, proprioque caſu ſuorum ſatellitum agmina obruit. Magni quippe criminis parva viſa eſt pœna, quæ unum, vel alterum nocentem premeret: ſed quemadmodum Hevæ noxa omnes ejus filias generatim involvit: & incommoda ærumnæque vitæ, ejuſque finis mors, ita primum illum generis humani parentem invaſere, ut in poſteros ejuſdem pœna manaret: & ſicut ſerpentis multa univerſam ſpeciem afflixit: ita ille qui ſerpentem obſederat, ſibi cum ſuis ſatellitibus communi ſententia flammis tartareis addictus fuit. Hoc arcanum in veteri lege minus notum Dominus per novum teſtamentum patefecit; quum mundum a Spiritu Sancto arguendum de judicio prædicens, ſubdidit: *Quia Princeps hujus mundi jam judicatus eſt*, ideſt condemnatus. *Joh. 16. 11.*

Hacte-

Hactenus de pœna tum tentanti, tum tentatis irrogata Moſes egit. Subjicit Deum tunicas pelliceas Adamo, & uxori confeciſſe, eoſdemque induiſſe. Hæ porro tunicæ ſi ex pellibus animalium conſutæ fuerunt, ſique vera creatione de nihilo factæ; nam a Deo factas fuiſſe Moſes diſerte affirmat; mundi utique opificium ſecutæ ſunt eadem via, qua tribuli, & rumices. Cæterum haud inveriſimile videtur, protoplaſtas folia ſua attrectantes, ſe tunicis pelliceis jam indutos animadvertiſſe. Fortaſſe, ipſis etiam præſentibus, animalia cæſa fuerunt, ut eorum carnibus ſuſtentarent vitam, & pellibus pudori conſulerent; &, quod in primis propoſitum fuerat, in illorum morte ſuorum corporum fatum intuerentur. Subdit: *Ecce Adam factus eſt quaſi unus ex nobis, ad ſciendum bonum, & malum*. His verbis, etſi Deum Trinitatis myſterium inſinuare voluiſſe, dubitandum non eſt; primus tamen loquentis ſcopus fuit, protoplaſtas ejuſmodi ſarcaſmo perſtringere cum acerba opprobratione futilis promiſſi: *Eritis, ſicut Dii ſcientes bonum, & malum*.

Enimvero quamquam Adam, & uxor bonum, & malum ab eſu vetiti fructus intellexerint; fatendum tamen, eos ante lapſum, bona quidem proprio experimento, mala vero ex auditu noviſſe: peccatum autem poſtmodum omnia ſuſque deque permiſcuiſſe; adeo ut bona quidem ex fama, mala vero ab experto deinceps didicerint: ex quo enim eximius ille decor, quo ornati fuerant, extinctus eſt, dolores & ærumnæ illos continuo invaſerunt, de quibus antehac divino beneficio exemti fuerant.

Nunc ne forte mittat manum ſuam, & ſumat etiam de ligno vitæ, & comedat, & vivat in æternum &c. quaſi dicat: Si Adam arborem ſevere ſibi interdictam violare veritus non eſt, quin iſtam ipſi hactenus conceſſam continuo invadat? Sed quoniam ſtatutum fuerat, vitam illos impoſterum exigere ærumnoſam & miſeram, laboribus & doloribus gravem, atque moleſtiſſimam; ne arboris vitæ fructibus paſti perpetuo miſeri forent; cavit Deus, ne arborem illam accederent, maledicto dudum affecti, quam eiſdem a maledicto liberis, gloriæque ſtola amictis concedere propoſuerat. Cavit, inquam, ne gratia ſupplicium perpetuaret, & graviora pati cogerentur ab arbore vitæ, quam ab arbore ſcientiæ perpeſſi fuerant. Illa quippe ærumnas invexerat, intra certum

A ܘܐܚܕ ܐܢܘܫ ܠܚܘܐ ܐܢܬܬܗ. ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ. ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܐܢܘܫ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܐܢܘܫ ܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܒܥ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܩܝܢܢ ܒܪ ܐܢܘܫ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܩܝܢܢ ܒܪ ܐܢܘܫ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܩܝܢܢ ܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܒܥ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܡܗܠܐܝܠ ܒܪ ܩܝܢܢ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܡܗܠܐܝܠ ܒܪ ܩܝܢܢ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܡܗܠܐܝܠ ܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܬܝܢ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܝܪܕ ܒܪ ܡܗܠܐܝܠ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܝܪܕ ܒܪ ܡܗܠܐܝܠ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܝܪܕ ܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܬܝܢ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܚܢܘܟ ܒܪ ܝܪܕ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܚܢܘܟ ܒܪ ܝܪܕ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܚܢܘܟ ܫܬ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܒܥ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܡܬܘܫܠܚ ܒܪ ܚܢܘܟ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܡܬܘܫܠܚ ܒܪ ܚܢܘܟ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܡܬܘܫܠܚ ܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܬܝܢ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܠܡܟ ܒܪ ܡܬܘܫܠܚ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܠܡܟ ܒܪ ܡܬܘܫܠܚ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܠܡܟ ܫܒܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܒܥ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܢܘܚ ܒܪ ܠܡܟ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܢܘܚ ܒܪ ܠܡܟ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܢܘܚ ܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܬܝܢ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܫܡ ܒܪ ܢܘܚ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܫܡ ܒܪ ܢܘܚ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܫܡ ܫ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܬܝܢ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܐܪܦܟܫܕ ܒܪ ܫܡ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܐܪܦܟܫܕ ܒܪ ܫܡ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܐܪܦܟܫܕ ܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܬܝܢ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܫܠܚ ܒܪ ܐܪܦܟܫܕ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܫܠܚ ܒܪ ܐܪܦܟܫܕ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܫܠܚ ܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܒܥ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܥܒܪ ܒܪ ܫܠܚ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܥܒܪ ܒܪ ܫܠܚ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܥܒܪ ܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܬܝܢ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܦܠܓ ܒܪ ܥܒܪ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܦܠܓ ܒܪ ܥܒܪ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܦܠܓ ܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܒܥ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܪܥܘ ܒܪ ܦܠܓ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܪܥܘ ܒܪ ܦܠܓ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܪܥܘ ܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܬܝܢ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܣܪܓ ܒܪ ܪܥܘ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܣܪܓ ܒܪ ܪܥܘ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܣܪܓ ܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܒܥ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܢܚܘܪ ܒܪ ܣܪܓ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܢܚܘܪ ܒܪ ܣܪܓ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܢܚܘܪ ܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܬܝܢ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܬܪܚ ܒܪ ܢܚܘܪ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܬܪܚ ܒܪ ܢܚܘܪ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܬܪܚ ܫ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܒܥ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܐܒܪܗܡ ܒܪ ܬܪܚ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܐܒܪܗܡ ܒܪ ܬܪܚ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܐܒܪܗܡ ܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܬܝܢ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܢܚܘܪ ܐܒܘܗܝ ܕܐܒܪܗܡ ܒܪ ܬܪܚ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܢܚܘܪ ܐܒܘܗܝ ܕܐܒܪܗܡ ܒܪ ܬܪܚ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܢܚܘܪ ܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܒܥ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܗܪܢ ܒܪ ܢܚܘܪ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܗܪܢ ܒܪ ܢܚܘܪ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܗܪܢ ܫ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܬܝܢ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܠܘܛ ܒܪ ܗܪܢ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܠܘܛ ܒܪ ܗܪܢ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܠܘܛ ܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܒܥ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܢܚܘܪ ܐܚܘܗܝ ܕܐܒܪܗܡ ܒܪ ܬܪܚ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܢܚܘܪ ܐܚܘܗܝ ܕܐܒܪܗܡ ܒܪ ܬܪܚ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܢܚܘܪ ܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܬܝܢ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܝܣܟܐ ܒܪ ܗܪܢ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܝܣܟܐ ܒܪ ܗܪܢ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܝܣܟܐ ܫ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܒܥ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܡܟܝ ܒܪ ܝܣܟܐ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܡܟܝ ܒܪ ܝܣܟܐ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܡܟܝ ܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܬܝܢ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܥܒܪ ܒܪ ܡܟܝ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܥܒܪ ܒܪ ܡܟܝ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܥܒܪ ܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܒܥ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܝܩܛܢ ܒܪ ܥܒܪ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܝܩܛܢ ܒܪ ܥܒܪ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܝܩܛܢ ܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܬܝܢ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܐܠܦܙܪ ܒܪ ܝܩܛܢ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܐܠܦܙܪ ܒܪ ܝܩܛܢ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܐܠܦܙܪ ܫ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܒܥ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܫܠܡ ܒܪ ܐܠܦܙܪ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܫܠܡ ܒܪ ܐܠܦܙܪ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܫܠܡ ܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܬܝܢ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܚܝ ܒܪ ܫܠܡ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܚܝ ܒܪ ܫܠܡ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܚܝ ܫ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܒܥ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܥܒܪ ܒܪ ܚܝ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܥܒܪ ܒܪ ܚܝ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܥܒܪ ܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܬܝܢ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܫܠܚ ܒܪ ܥܒܪ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܫܠܚ ܒܪ ܥܒܪ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܫܠܚ ܫ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܒܥ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܪܥܘ ܒܪ ܫܠܚ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܪܥܘ ܒܪ ܫܠܚ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܪܥܘ ܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܬܝܢ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܣܪܓ ܒܪ ܪܥܘ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܣܪܓ ܒܪ ܪܥܘ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܣܪܓ ܫ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܒܥ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܢܚܘܪ ܒܪ ܣܪܓ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܢܚܘܪ ܒܪ ܣܪܓ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܢܚܘܪ ܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܬܝܢ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܬܪܚ ܒܪ ܢܚܘܪ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܬܪܚ ܒܪ ܢܚܘܪ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܬܪܚ ܫ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܒܥ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܐܒܪܗܡ ܒܪ ܬܪܚ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܐܒܪܗܡ ܒܪ ܬܪܚ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܐܒܪܗܡ ܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܬܝܢ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܢܚܘܪ ܐܒܘܗܝ ܕܐܒܪܗܡ ܒܪ ܬܪܚ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܢܚܘܪ ܐܒܘܗܝ ܕܐܒܪܗܡ ܒܪ ܬܪܚ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܢܚܘܪ ܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܒܥ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܗܪܢ ܒܪ ܢܚܘܪ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܗܪܢ ܒܪ ܢܚܘܪ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܗܪܢ ܫ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܬܝܢ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܠܘܛ ܒܪ ܗܪܢ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܠܘܛ ܒܪ ܗܪܢ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܠܘܛ ܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܒܥ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܢܚܘܪ ܐܚܘܗܝ ܕܐܒܪܗܡ ܒܪ ܬܪܚ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܢܚܘܪ ܐܚܘܗܝ ܕܐܒܪܗܡ ܒܪ ܬܪܚ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܢܚܘܪ ܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܬܝܢ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܝܣܟܐ ܒܪ ܗܪܢ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܝܣܟܐ ܒܪ ܗܪܢ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܝܣܟܐ ܫ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܒܥ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܡܟܝ ܒܪ ܝܣܟܐ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܡܟܝ ܒܪ ܝܣܟܐ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܡܟܝ ܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܬܝܢ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܥܒܪ ܒܪ ܡܟܝ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܥܒܪ ܒܪ ܡܟܝ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܥܒܪ ܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܒܥ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܝܩܛܢ ܒܪ ܥܒܪ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܝܩܛܢ ܒܪ ܥܒܪ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܝܩܛܢ ܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܬܝܢ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܐܠܦܙܪ ܒܪ ܝܩܛܢ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܐܠܦܙܪ ܒܪ ܝܩܛܢ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܐܠܦܙܪ ܫ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܒܥ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܫܠܡ ܒܪ ܐܠܦܙܪ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܫܠܡ ܒܪ ܐܠܦܙܪ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܫܠܡ ܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܬܝܢ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܚܝ ܒܪ ܫܠܡ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܚܝ ܒܪ ܫܠܡ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܚܝ ܫ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܒܥ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܥܒܪ ܒܪ ܚܝ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܥܒܪ ܒܪ ܚܝ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܥܒܪ ܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܬܝܢ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܫܠܚ ܒܪ ܥܒܪ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܫܠܚ ܒܪ ܥܒܪ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܫܠܚ ܫ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܒܥ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܪܥܘ ܒܪ ܫܠܚ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܪܥܘ ܒܪ ܫܠܚ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܪܥܘ ܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܬܝܢ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܣܪܓ ܒܪ ܪܥܘ ܘܐܟܠ ܠܗ ܒܪ ܐܠܦ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܗܘ ܒܗ ܒܙܒܢܐ ܗܘ ܕܐܬܚܝ ܣܪܓ ܒܪ ܪܥܘ ܘܐܬܚܝ ܒܢܘܗܝ ܘܒܢܬܗܝ. ܘܟܠ ܝܘܡܝ ܚܝܘܬܗ ܕܣܪܓ ܫ ܡܐܐ ܫܢܝܢ ܘܫܒܥ ܫܢܝܢ ܘܡܝܬ. ܘܐܬܚܝ ܢܚܘܪ

est, ipsum a fratre hostiarum qualitate, & delectu fuisse superatum. Attamen, nisi sacrificium sacrificantis negligentia corrupisset, vota utriusque Deus suscepisset. Sed quoniam, quum ambo simul offerrent, & alter lætus gregis agnos, alter agrorum proventus immolarent; Cain Deum vilem habuisse deprehensus est ab ipso suarum oblationum initio: idcirco Deus, illius munera sibi minime grata fuisse significavit, simulque docuit, quomodo in B posterum sacra conficere illum oporteret. Tauros utique habebat, & vitulos, nec deerant quadrupeda, nec volatilia, quibus Deo commode litaret: sed ista eo die, quo primitias proventuum agrorum suorum Deo libare mens fuit, sacrificare non placuit. Quid inde? Etiam ne tanti fuisset nitidiores spicas, aut pulchriora poma in rem divinam conferre? Sed nec manipulos uberiores, aut præstantiores fructus admodum curabat Cain. Nil ergo sacrificanti defuit, præterquam numinis amor, & reverentia: meritoque despectum est, quod non sine despectu offerebatur; ne forte Cain putaret, vel Deum contemtum sui non animadvertisse, vel oblationes quærere, & non magis offerentes. Abjecit ergo Deus Caini sacrificium propter ea, quæ faciebat; oppidoque magis propter cætera, quæ facere parabat. Nam & D adversus parentes contumax erat, & in fratrem asper, & erga Deum minime pius.

Susceptum est itaque Abelis sacrificium propter offerentis in deligenda hostia solicitudinem: despecta sunt Caini munera ob impium rei divinæ neglectum: quod Cain ægerrime tulit: non quod ipsius sacrificium a Deo contemtum fuisset; poterat enim opimiore victima illum placare, quem ob muneris vilitatem sibi infensum esse sciebat: neque concidit vultus ejus, quod ipse despectus fuisset: facile namque erat Deum exorare, pacemque ab eodem impetrare. Cæterùm Cain, sive majoribus hostiis Deum placasset, sive non, voluntatem suam aperuit. Item sive Deus ejus petitioni acquievisset, sive non, ille quid sibi petendum esset clare perspexit. Sed quum pro vilibus hostiis a Deo rejectis pretiosas non attulerit, neque negligentiam, qua Deum offenderat, excusaverit, non obscure ostendit, se non ob aliam causam fuisse commotum, quam quod fratris sacrificium susceptum fuisset: vehementer enim exacerbatus est, quod delapsus cœlo ignis hostiam ab hostia discre-

A ſcreviſſet : conciditque vultus ejus , quod evidenti judicio a Deo repulſus deſpectuſque , fabulam ſe parentibus atque ſororibus factum fuiſſe putaret : viderant enim ejus munera ambientibus flammis minime arſiſſe .

Dixitque Deus ad illum . Quare iratus es , & contractus eſt vultus tuus ? Plenus es iracundia : at peccati tui dolore plenus eſſe deberes . Concidit mœrore vultus tuus : at magis decebat oculos tuos B lacrymis diffluere . *Verumtamen ſi bene egeris , tuliſti* . Viden' cauſam , cur Cain fuerit repulſus , non fuiſſe oblati muneris tenuitatem , ſed offerentis improbitatem , mentemque a pietate averſam . *Verumtamen ſi bene egeris , tuliſti* . Ideſt : ſi bene inpoſterum egeris , crede te mihi munera obtuliſſe , etſi nihil obtuleris ; & cum fratris ſacrificio tuum pariter ſuſceptum fuiſſe , etſi ſuſceptum non fuerit . Sin autem male agere perrexeris , *in veſtibulo peccatum cubat* . *Et Abel quidem ſe ad te convertet* , tibi ad planitiem vocanti obſequendo , & obtemperando : *Peccatum autem in tua erit poteſtate* , ideſt peccato adhæreſcere . Sed etſi Deus Caini ſacrificium alias rejectum pro accepto habendum decreviſſet ea conditione , ut inpoſterum pie ſe gereret ; nihilominus ille non ſolum hoc minime præſtitit , ſed novo ſcelere victimam ex parricidio ei immolare cogitavit , cui hoſtiam ex contemtu obtulerat .

Dixitque Cain ad Abel : eamus in planitiem . Quum planitiem deſignat , indicat , ambos fratres per eos dies devexa Paradiſi incoluiſſe ; atque inde in ſubjectos campos deſcendiſſe : vel Abelem eo tempore pecora ad vicinos colles egiſſe ; indeque a Caino provocatum fuiſſe ad planitiem ſibi accommodam propter ſpicarum , limique copiam : Abelem enim inter adultam ſegetem interemtum fuiſſe , ubi cadaver aggeſta humo condere pronum fuit , ſcriptura innuere videtur illis verbis . *Et quum eſſent in agro , conſurrexit Cain adverſus fratrem ſuum Abel , & interfecit eum* .

Cain , fratre interfecto , ut parentes falleret , commentus eſt , Abelem utpote hominem Deo charum ab eodem in Paradiſum fuiſſe translatum ; hujuſque rei certam fidem facere oblati pridem ſacrificii acceptationem . Divinæ legis , ajebat , obſervantia ad Paradiſum provehit pios , perinde atque ejuſdem violatio vos dudum inde deturbavit . Ratus itaque , eam

fabulam parentibus se plane persuasisse, nec occisi fratris alium adesse vindicem, repente Dei præsentis numen sensit, & voces; ubi est, ait, Abel frater tuus? Apparuit autem Deus blandienti magis, quam irato similis, ut si reum malefacti pœnituisset, parricidium impia manu peractum, pia oris confessione deleretur; sin autem restitisset, acerbissimam pœnam suo scelere dignam daret. Sed Cain adeo factum non doluit, ut inde ferocior effectus, scienti omnia, & ipsum, ut sibi amicum faceret, de fratre interpellanti, stomachanti similis responderit: *Nescio: num custos fratris mei sum?* Cui Deus: *quid*, ait, *fecisti?* Etsi enim ubi sit Abel, ignorare te dicis, quandoquidem custos illius non es; fatere tamen Deo quid feceris, qui te interrogat, ne de te alium interroget: quique nisi sciret, quid feceris, tua ex te facta non utique scisciteretur.

Quum ergo Cain nec id quod fecerat, vellet dicere; interpellavit reum Dei sapientia, planeque prodidit. *Sanguis*, inquit, *fratris tui clamat ad me de terra*. Quid ais Cain? Num justus Judex sanguinem ad se clamantem inultum relinquet? Nonne distulit pœnam, ut tibi locum pœnitentiæ faceret? Nonne notitiam facti dissimulavit, & quasi sceleris tui ignarus sollicitavit, ut ipse crimen sponte fatereris? Quia ergo bene agere, sicut ille suadebat, nec bonum, nec utile tibi est visum; eoque temere progressus es, quo ne accederes, caverat: *Ideo maledictus esto ab universa terra*; quoniam contristasti Adam & Hevam parentes universæ terræ. Iterum esto maledictus ab universa terra; quoniam occlusas inferni fores primus aperuisti universæ terræ. Quum terram colueris, suos tibi inposterum proventus negabit; quia communes redditus tibi uni arrogare cogitasti. Pavens, tremens, & exul errabis per eam; quia ambulasti super ea in superbia & elatione cordis.

Et quia Dei dictum factum sine mora consequutum est, Cain qui ante judicium contumacia superbiaque plenus, jactabat, se fratris custodem non esse; postquam Deum iratum sensit, & ex ejus maledictione se subito pavore ac tremore perculsum, concidit, pœna premente, iracundiæ æstu, animique ferocia. Tum vero, *Major*, inquit, *est stultitia mea, quam ut dimittas*. Nihilominus hæc in argumentum pœnitentiæ accepta non sunt, quia nec talia Deo primum interroganti responderat; & nunc quasi pœna cogente di-

dixit, quia pavore, ac tremore concuſſus dixit. Quare nec Dei longanimitatem oravit; ne ſcilicet precibus juſtitiam flecteret: ſed vel ex feſtinatione, vel ex arte reſpondit: *Ecce ejeciſti me a facie terræ*: quoniam a facie terræ mihi maledixiſti: quin ergo ſimul conſpectum tuum fugiam? Vultum quippe tuum ſuſtinere quis audeam? Poſtquam tibi proterve, impudenterque reſpondi, me mei fratris cuſtodem non eſſe. Jam vero quum factus ſim vagus & profugus in terra, fiet, ut quicumque invenerit me, interficiat me. Oh Cain, mortem ut optes, utve metuas, cogita, te rebus humanis ſublato, conſtare non poſſe, quæ Deus poſt damnationis tuæ judicium rata ac certa eſſe decrevit. Cæterum ſi tibi dulce eſt vivere, tot licet te obſideant premantque dolores, quanto jucundiorem futuram fuiſſe putas Abeli vitam, hiſce, quæ pateris, exemtam malis!

Quamvis nonnulli interpretes exiſtiment, Cainum his verbis a ſe deprecari voluiſſe pœnam, & mortem, alii tamen cenſuerunt, eum potius vitam ſibi quantocyus abrumpi popoſciſſe; & idcirco a Deo confeſtim audiviſſe, nequaquam ita fiet. Non enim tecum tranſigendum eſt eadem lege, qua contra futuros poſt te parricidas agi volo: nam iſti quidem ſimul ac deprehenſi fuerint, admiſſam cædem capite luent; Cain vero in ſeptuplum punietur: & quoniam mortem expetiit, ne ſibi ob præſentem calamitatem homines inſultarent, idcirco ſeptem generationes venient, & videbunt ignominiam ejus, atque ita demum morietur.

Quod autem inde colligunt nonnulli, Caino pereunte ſeptem ex ejus ſtirpe generationes ſimul cum ipſo periiſſe, ſuſtineri non poteſt. Ut enim demus, poſtremam Caini ſobolem communi Cataclyſmo fuiſſe deletam, iſtud profecto ſeptimæ dumtaxat generationi accidiſſe oportuit. Si ergo hæc ſola, Caino pereunte, periit, quomodo conſtare poteſt, ſeptenas generationes eodem tempore cum illo periiſſe? Quid? quod nec demonſtrare poſſunt, ſeptimam Caini generationem diluvium attigiſſe: nam ſcriptura Cainitarum genealogiam retexens: Cain, inquit, genuit Henoch: porro Henoch genuit Arad, & Arad genuit Maviael, & Maviael genuit Mathuſael, & Mathuſael genuit Lamech, & Lamech genuit Jubal: ipſe fuit pater habitantium in tentoriis, & poſſidentium

poſſeſſiones. Qui autem & tentoria fixerant, & peculia quærebant, non utique cœlibatum in ſuis mapalibus colebant; præſertim quum ſcriptura diſerte affirmet, omnem carnem corrupiſſe viam ſuam. Si ergo a Caino uſque ad iſtos habitantes in tentoriis, & poſſidentes peculia, novem ætates jam fluxerant, nec etiamtum Cataclyſmus advenerat, quomodo aſſentiemur affirmantibus, ſeptem generationes cum Caino ſimul interiiſſe? Quum plane conſtet novem generationes diluvii tempora anteceſſiſſe. Recte igitur dictum eſt ad ſeptem generationes productam fuiſſe Caini ignominiam, etſi a primo perpetratæ cædis die ea pœna liberari poſtularat. Cainum autem ad ſeptimam uſque generationem in vivis fuiſſe, conficitur tum ex decreto divino, tum ex longa priſci illius temporis hominum ætate. Nam ſi Adam Caini pater nonam generationem a Lamecho inchoatam attigit, ut qui anno ejuſdem quinquageſimo ſexto rebus humanis exceſſerit; magnum certe non fuit, ad ſeptimam generationem Cainum adhuc ſuperſtitem fuiſſe.

Cain itaque etſi eam ignominiam deprecatus fuerat, ab ea tamen abſolutus non eſt, imo, quod minime cogitabat, infami ſupplicio ſignum adjectum eſt: ſubdit enim ſcriptura: *Poſuit Deus ſignum Cain, ne interficeret eum omnis qui inveniſſet eum*. Caini porro perſecutores, Sethi nepotes erant, quos ad vindicandam Abelis patrui ſui cædem, ſanguinis affinitas exſtimulabat. Quæ cauſa fuit, ut etiam connubia cum ejus ſtirpe deinceps vitaverint: cui & altera poſtmodum addita eſt ex Caini probroſo tremore, & publica infamia: ab ejus nihilominus cæde abſtinuere, ſignum a Deo poſitum reveriti.

Poſtquam ea, quam diximus, pœna affectus eſt Cain, certoque ſigno notatus fuit, cujus cauſam, quoniam ſcire interat, paucis indicavimus: quale autem iſtuc fuerit, quærere nec vacat, nec noſſe refert: ſuddit ſcriptura: *Egreſſus eſt Cain a facie Domini, & habitavit in terra Nod ad orientalem plagam Eden*. Seceſſit ergo Cain a paterna domo, atque adeo a fratrum conſuetudine & convictu, certior factus ſtatutum illis jam eſſe, deinceps nulla cum ipſius ſobole inire conjugia. Terra autem Nod, quam hic ſcriptura memorat, hoc eſt regio tremoris & commotionis, ſub Caino habitatore cœpit ſimul ſuccuſſari, ac tremere. Sed & eadem, rurſum alteram ex ea Dei maledictione

ne plagam accepit, agris a divina execratione ſterileſcentibus: *Quum colueris eam*, ait Deus, *non dabit amplius tibi fructus ſuos*.

Cum autem Cain cognoviſſet uxorem ſuam, & illa concepiſſet, & peperiſſet Henoc, ædificavit civitatem, vocavitque eam nomine filii ſui Henoc. Quod a Caino factum veriſimile eſt, ne civitati ex ipſius probroſo tremore nomen adhæreret, & civitas Nod, hoc eſt, tremoris & ſuccuſſionis diceretur. Ex Henoc natus eſt Arad, qui genuit Maviael, & iſte Mathuſael, ex quo Lamech, qui duas uxores duxit, quarum prima Adda peperit Jabel, qui fuit pater habitantium in tentoriis, & poſſidentium peculia: cujus frater Jubal fuit pater canentium fidibus, & cithara. Altera Sella mater fuit Tubalcain, qui fuit faber in cuncta opera æris, & ferri: ejuſque ſoror Noema dicta fuit.

Dixitque Lamech uxoribus ſuis: audite voces meas; quoniam occidi virum in vulneribus meis, & puerum in fractionibus meis. Idcirco Cain quidem ſeptuplam retributionem accipiet, Lamech vero in ſeptuagies ſepties. Quidam interpretes, ut hoc Lamechi cum uxoribus colloquium exponerent, præſumpſere, ambas haſce mulieres Sethi nepotes fuiſſe: Quumque maritum identidem hortarentur, ut honeſtius vitam inſtitueret, hoc ab illo reſponſum tuliſſe. Quid iſtuc? Num forte meis in moribus huc uſque deprehendiſtis facinus aliquod turpe, mihique meo cum parente Caino commune? Hujuſmodi, fateor ipſe, crimen fuit, quod virum pluribus confoſſum vulneribus necavi, quod utique Cainum feciſſe ſcitis, perinde ut illud, quod Abelis fratris maxillas alapis contudit, ut pueris fieri ſolet, mox etiam eundem interfecit. Neque hoc inficior a me commiſſum nefas: puero ſiquidem os pugnis fregi, vitamque ſimul eripui. Nunc vero quoniam Caini mores ſum imitatus, & ille facinorum ſuorum ſeptuplam retributionem accepit; ego ſane pœnam adeo non deprecor, ut ipſe mihi ſtatuam ſeptuplo ſeptuagies graviorem.

Alii vero, quia cenſent, productam Caini pœnam ad ſeptimam ſtirpis ſuæ generationem; ajunt, Lamech impium fuiſſe: idque arguunt ex illis Scripturæ verbis: *Omnis caro corruperat viam ſuam*. Uxores itaque Lamech, inquiunt, quum viderent gentis ſuæ propagationem interrumpi, eo quod excluſa marium procreatione fœminæ naſcerentur; quod pariter ex

ex illis Scripturæ verbis conjiciunt. *Quumque multiplicati fuissent filii hominum super terram, & filias procreassent*: Quum, inquam, uxores Lamech viderent sobolem suam infringi, nec ultra procedere; vehementer sibi metuere cœperunt, ratæ pœnam Caino, ejusque septenis generationibus decretam jam imminere. Ut ergo Lamech fœminas eo metu afflictas erigeret, his verbis fallere cogitavit. Ut fatear, me virum inflicto vulnere necasse, quin & puero os fregisse, mortemque adproperasse: quid inde metuendum mali est? Nam si Deus Caini postremum supplicium usque adeo prorogavit, donec una cum pessimo parente nepotum septenæ ætates interirent; probabili utique consecutione credendum est, ad septuagesimam septimam progeniem pœnam meam dilatum iri; quippe qui geminato scelere duos homines sustulerim; adeoque septenas illam supra septuaginta meorum posterorum successiones haudquaquam præventuram. Interea dum isthæc exigitur tam longa dies; nostrum nos fatum abripiet: atque adeo supplicium in septem ætates differendum, hausto calice communis mortalitatis, effugiemus.

Alii aliter hunc locum exponunt, & ajunt Lamech hominem fuisse vafrum, & callidum; qui, quum videret propriam stirpem declinare, & ad interitum vergere; Sethique sobolem nullam cum Cainitis affinitatem societatemque admittere; atque hujus inimicitiæ causam esse Caini adhuc superstitis crimen, & infame supplicium; timere cœperit, neglisceute inter utramque stirpem discordia, imminuto agricolarum numero, terra silvesceret, & Cainitarum populus, ademta conjugiorum communione, omnino deficeret: publicæ salutis studium prætexens, Cainum de medio sustulerit. Cujus cæde quum populi sui honori nec dum satis provisum existimaret, quendam Caini filium necaverit, suspicatus, ne ob conspicuam cum Caino similitudinem, infamiæ notam universæ stirpi inustam, filius perpetuaret. Hoc peracto scelere, perinde ac si illis sublatis maceries corruisset, quæ mutuam amborum populorum societatem & conjunctionem dirimebat, Lamech cum uxoribus secreto deliberantem, de stabilienda inter ambas stirpes pace hæc verba feciisse. Hem, inquit, virum, & puerum sustuli: agite nunc, & vestris virginibus munditias, mundumque muliebrem quærite, atque adeo elegantissime ornatas, filiis Seth prostituite. Spero namque illos

illos comperta duorum, quos dixi, cæde, & virginum ſpecie illectos, ſepoſitis illico odiis, pacem optaturos: atque adeo interruptam ſex ætatibus connubiorum communionem redintegraturos.

Quum ergo matres filiarum formâ ornatuque Sethi filios provocarent; ipſiſque pro ſua parte Jabel ex altilium carnibus convivia inſtrueret; atque ſimili arte Jubal organorum muſicorum concentu illorum aures titillaret; fraudi ſuccubuere filii Seth; captique ejuſmodi illecebris, parentis ſui optimum ſapientiſſimumque monitum oblivioni dedere: continuo ex editis locis, in quibus a Cainitis ſegregati conſederant, in ſubjectos campos deſcenderunt. His artibus Lamech familias commiſcuit, confidens, Deum utrique genti propitium fore in gratiam Sethianæ ſtirpis ſi quidem cum Cainitis confuſa fuiſſet. Sic pœnam, ajebat, parricidii effugiemus propter cognatos, ejus noxæ minime reos.

A rebus Cainitarum, & eorum genealogia, atque Lamechi cum uxoribus colloquio tranſit Moſes ad Sethianæ ſtirpis hiſtoriam, ejuſdemque origines ab Adam repetit. *Vixit*, inquit, *Adam centum & triginta annos, & genuit Seth ad imaginem & ſimilitudinem ſuam*. Seth imaginem Adæ patris perfectiſſime repræſentans, divini Filii cum Patre ſimilitudinem, & in eodem inſeſſionem expreſſit, perinde atque Seth in parente ſuo Adamo fuiſſe intelligitur. Quum autem Seth genuiſſet Enos, Scriptura ſubdit, *tunc cæpit vocare in nomine Domini*. Quum enim Seth a Cainitis ſeceſſiſſet, ipſe & filii ejus nomine Domini cognominati ſunt, ideſt, populus juſtus Domini.

CAP. IV.

INterea Adam genuit Seth, & iſte Enos, & Enos Cainan, & Cainan Malalael, & Malalael Jared, & Jared Enoch. *Qui placuit Deo, & non fuit*. Ajunt a Deo in Paradiſum, Adamo præſente & ſpectante, translatum fuiſſe; ne ſuſpicatus, eum ſimili, qua olim Abel, morte ſublatum, dolore contabeſceret. Rurſum ut de filio juſto, qui ipſi obtigerat, ſibi gratularetur, ſimulque diſceret, omnes poſteros ſuos Enocho ſimiles, vel ante obitum, vel poſt reſurrectionem, ad eum locum eſſe venturos. *Genuitque Enoch Mathuſalam, & Mathuſala genuit Lamech, & Lamech genuit Noë*. Et prophetavit Lamech de filio ſuo dicens: *Iſte conſolabitur nos* in ſacrificio, quo Deum placaturus eſt, *ab operibus noſtris, & labore manuum noſtrarum, & a*

& a terra, cui maledixit Dominus. Quoniam propter peccata habitantium in ea, ædificia, quæ extruximus, & plantaria, in quibus laboraverunt manus noſtræ, aquis iracundiæ perdet Deus.

CAP. V. AB Adam uſque ad Noë decem generationes interfluxerunt, quibus recenſitis Moſes de Noë hæc ſcribit. *Noë quum quingentorum eſſet annorum, genuit Sem, Cham, & Japhet*. Tam longo ſcilicet temporum decurſu Noë cœlebs, ſuæ ætatis hominibus pudicitiæ & continentiæ exemplum manſit. Per quinque ergo ſæcula virginitatem cuſtodivit in medio eorum, de quibus dictum eſt: *Omnis caro corruperat viam ſuam*. Sic laudata Noë modeſtia, Moſes cæterorum ejuſdem ſæculi hominum profuſam libidinem notat. *Et factum eſt*, inquit, *quum multiplicarentur filii hominum, & filias procreaſſent*. Filios hominum Cainitas dicit; & filias procreaſſe ait, inſinuans, Cainiticæ ſtirpis propagationem interceptam fuiſſe ex ea, quam ſuperius expoſuimus, cauſa.

Et videntes filii Dei filias hominum, quod eſſent pulchræ, acceperunt ſibi uxores ex omnibus, quas elegerant. Filios Dei etiam filios Seth appellavit, qui utpote filii juſti Seth, populus Dei dicti ſunt. Filiæ autem hominum pulchræ, quæ populi Dei oculos rapuerunt, Caini ſoboles erant, quæ per cultum ornatumque ſui ſexus Sethianæ juventuti laqueum fecerunt. Quod autem ſubdit: *Et acceperunt ſibi uxores ex omnibus, quas elegerant*: ſignificat filios Seth erga filias Cain cum quadam arrogantia faſtuque ſe geſſiſſe: ita ut nec temere, nec ſine delectu, quas ſors obtuliſſet, uxores ducerent; ſed quas ex certa ratione, aut propria libidine elegerant. Tenues itaque, & egentes ſupra locupletes, & opulentas ſeſe inſolenter efferebant; florenti ætate virgines a ſenibus capularibus, atque adeo formoſiſſimæ a turpiſſimis cum faſtu deſpicabantur. Cainitæ contra nec opes, nec formam quærebant, in eam curam unice intenti, ut ſilveſcentia arva colonos inpoſterum haberent. Hanc utriuſque ſtirpis confuſionem invexere primi juvenes ſalaces, effreniſque libidinis, tum pauperes, & infimæ ſortis homines. Illi nempe formæ venuſtate ducebantur; iſti opibus inhiabant: hiſque ad Cainitas nulla non die transfugientibus, univerſa Sethi proſapia commota demum ſedes, & mores mutavit. Nam quum filii Seth, novarum videlicet nupta-

ﻡﻠﻌﻟﺍ ﻲﻓ ﻢﻬﺗﺎﻬﺷ ﻲﻓ ﻦﻴﻠﻴﺒﻘﻣ ﻥﺎﻛ ﻢﻬﻧﻷ ﻢﻬﺗﺎﻳﺮﺳ ﻦﻋ ﻢﻬﻴﻨﻋ ﺖﻴﻄﻏ ﻢﻬﻴﻠﻋ ﺔﻴﻨﺎﺜﻟﺍ ﺔﻴﻠﻌﻔﻟﺍ ﺔﻴﻨﺎﺜﻟﺍ ﺔﻴﻠﻌﻔﻟﺍ ﻦﻋ ﻢﻬﻴﻨﻋ ﺖﻴﻄﻏ ﻢﻬﻴﻠﻋ

quebantur. Quum ergo ejus roboris, & valetudinis viri, Sethi progenies, ingressi fuissent ad filias Cain, hominis videlicet ex perpetua corporis concussione afflictæ valetudinis, viros nihilominus fortissimos, & proceræ staturæ, & hoc nomine famosos Cainitis progenuerunt. Quod additur, *a seculo*, significat, prolem ex prædicto concubitu susceptam viribus atque staturæ proceritate gigantes priscæ ætatis, puta Sethum, & Enos æquasse.

Hæc Moses de Gigantibus narrat natis apud Cainitas, quorum feminæ etsi forma præstarent, nec viribus tamen, nec statura Sethianis mulieribus pares erant: mox subdit: *Vidit Dominus quod multiplicata esset hominum malitia in terra, & omnis cogitatio cordis eorum intenta esset ad malum omni die*. Annis itaque ad agendam pœnitentiam indultis, ad multiplicanda peccata abutebantur. Multiplicata est ergo malitia hominum in terra, idest crevit & propagata est morum corruptela, & depravatio, invasitque ambas stirpes. *Et cogitatio cordis eorum intenta ad malum omni die*. Quia ad flagitia, quibus se in dies singulos polluebant, accedebat perpetua peccandi voluntas, nec ipsa lucis, & umbræ vicissitudine interrupta; quum homines nequissimi nec de die, nec de nocte animum, aut cogitationem pravam deponerent.

Quum itaque homines in ejusmodi flagitia perpetuo agerentur, dixit Dominus: *Delebo ab homine usque ad pecudes & reptilia & volucres, quia pœnituit me fecisse eos*. Pœnituisse dicitur, non quia minime præsciisset, homines ad ea scelera deventuros; sed immensam eorum nequitiam futuris ætatibus prodere voluit, ut intelligerent posteri, eo provectam hominum hujus temporis intemperantiam, ut Deum, qui pœnitentiam non capit, ad pœnitentiam compulisse viderentur. Præterea Spiritus Sanctus æquissimam Dei justitiam tueri voluit, indicando causam, cur perditissimos homines aquis suffocasset. Pœnitentiæ igitur incapax natura sese abjecisse visa est, ut diceret, *Pœnituit me*; ut homines audacissimi ea doloris significatione commoverentur, & pœnitentiæ semina susciperent, quorum animus adversus pœnitentiam sese pertinacissime obfirmaverat. Profecto si in divino opificio aliqua labes fuisset, Deus novum mundum condidisset: neque opus, quod feciisse pœnitebat, servandi causa, fieri arcam jussisset. Sed attende, quomodo Deus in eo,

A eo, quod dixit, se dolere, ostendit se minime doluisse. Si enim homines peccatores creasse se doluit, quomodo pœnitere se dixit pecudum, reptilium & volucrum, quæ utique non peccaverant? Quod si pro illis non doluit, qua ratione dixit se doluisse, quum non doluerit? Pœnitentia ergo, quæ propter fontes ad insontes excesserat, ipsa Dei sermonem defendit, & explicat, hæc dicta fuisse non ex defectu præscientiæ, sed ex amoris excessu, quo peccatores complectebatur: dolebat namque Dei clementia, suis sibi flagitiis & sceleribus exitium accersivisse eos, quos fecerat: nec tamen servandos judicavit, ne præsentium impunitas futuris occasio fieret ruinæ.

Quum ergo nec præsentibus vitæ ærumnis admoniti, nec Dei voce protestantis pœnitentiam excitati, ipsi potius pœnitentiam quærerent; tum Deus Noë: Hem, ait, *finis universæ carnis venit coram me: fac ergo tibi Arcam de ligno proceræ arboris: trecentorum cubitorum erit longitudo Arcæ, & latitudo ejus quinquaginta cubitorum, & altitudo triginta cubitorum: in cubito summitatem ejus consummabis; & tres mansiones in ea facies & bitumine linies eam extrinsecus.* Ad hunc operosum molestumque laborem Deus adduxit justum, ne super peccatores diluvium adduceret. Unde enim Noë ingentes arbores cæderet? unde ferrum, bitumen & cannabem colligeret? rursus unde fabros accerseret, qui ex arte illa componerent, vel istorum subsidio operarios pararet? postremum quis jubentem attenderet ea ætate, qua omnis caro corruperat viam suam? Jam si ipse cum suis familiaribus & vernaculis tantæ molis opus suscepisset, quis hominis ausum conspicatus, non continuo insaniam risisset? Hæc tamen Noë adeo non pertimuit, ut primo statim anno ejus sæculi, quod ad pœnitentiam peccatoribus oblatum fuerat, operi manus admoverit, quod tamen non nisi postremo ejusdem sæculi anno ad tectum fastigiumque perduxit.

Quum porro Noë vitæ innocentia sui temporis hominibus virtutis & probitatis documenta daret; & pro sua justitia centum per annos impendentis Diluvii metu ad bonam frugem eosdem revocare niteretur; illi nihilominus ejus consiliis, operave minime profecerunt; quin & quum aliquando prædicantem audirent, omnes animantes perfugium in Arca apud ipsum quæsituras, hominem insanire putarunt. Nec

enim fieri posse ajebant, ut aves & feræ, immensis terrarum spatiis ab invicem disjunctæ, in unum locum velut ex condicto convenirent. Rursum dixit ad eum Dominus: *Ingredere tu & omnis domus tua in Arcam. Te enim vidi justum coram me in generatione hac. Ex omnibus animantibus mundis tolles septena paria; de animantibus vero immundis duo paria.* Mundas animantes appellavit, quas mansuetas & cicures dicimus; immundas vero dixit, quæ homini noxiæ & infestæ sunt. Sub ipsum quippe earum exordium Deus animantium mansuetarum numerum ampliarat:

CAP. VI. FRangent facta mentes, quas non fregere dicta. Ait Deus: *Adhuc & post septem dies adducam pluviam super terram quadraginta diebus & quadraginta noctibus, & delebo omnia quæ feci.* Hoc ergo ipso die videre erat, elephantes ab Oriente procurrere, ab Austro simias, & pavones, alias rursus ab Occasu venire bestias, atque alias a Septentrione: leones deseruere silvas, & spelæa immanes feræ; cervi & onagri ex saltibus prosilierunt, & quæ montes amant, animalia facto agmine ad Noë confluxere. Confluxere simul homines rei novitate exciti; nec tamen de agenda pœnitentia deliberabant; sed jucundum otium & voluptatem ab insueto spectaculo aucupabantur. Videbant leones Arcam subire, sequi sine metu boves, & utrosque idem tectum quærere. Lupos cum agnis incedere: accipitres aviculis immistos, columbas aquilis, atque in unam coëuntes turmam ad Arcam convolare.

Hæc ad impiorum correctionem agebantur. Quamobrem quum nec tot bestiarum admirabilis concursus, nec earumdem inter se consensus illis profuisset: *Dixit Deus ad Noë: adhuc & post septem dies delebo omnem carnem quam feci.* Interea Deus illis ipsis, quibus sæculum, dum Arca strueretur, indulserat, nec ideo pœnitentiam egerant, quibusve ignotarum ferarum spectaculum exhibuerat, & admirando pacis fœdere junctas cum cicuribus animantibus immanes bestias, nec inde timere didicerant; hoc etiam patientiæ suæ documentum adjecit, ut post ingressum Noë, coitionemque omnium animantium in Arcam, ejusdem januam apertam manere juberet. Qua in re illud maxime admirandum accidit, ut nec leones suos saltus requirerent, nec genus ullum bestiarum & volucrum mores suos repeteret. Sed nec minus obstupescenda fuit hominum pertinacia;

nacia; quibus, etſi omnia ſpectarent, quæ extra intrave Arcam gerebantur, a ſuis tamen moribus ut diſcederent, perſuaſum non eſt.

Cæterum Deus improborum hominum pœnam ad centum & viginti annos patienter diſtulit, primum, ut interim de pœnitentia deliberarent: rurſum, ut juſti qui cum illis uſque adeo verſati fuiſſent, eorum nequitiæ teſtes, & accuſatores fierent: poſtremum, ut illi ipſi viri boni vitam conceſſo eo ſpatio continuarent, donec definito ſibi annorum curſu expleto, ex humanis decederent, ſuoque deceſſu occaſionem interciperent impiis obtrectandi divinæ providentiæ, perinde ac ſi pios & inſontes fontium & impiorum pœna involviſſet. Et quoniam ſceleratæ gentis crimen diuturna centum annorum examinatione ſatis probatum videbatur, Deus quod reliquum erat, viginti annorum ſpatium detraxit: ſeptem enim dies, quos poſt animantium ingreſſum hominibus indulſerat, viginti annos, quos ſubtrahebat, ſignorum magnitudine & numero ſuperabant. Enim vero ſi per ſeptem dies cientibus ad pœnitentiam miraculis impii & ſcelerati homines contumaciſſime reſtitere, liquet, nec eos ad cor fuiſſe redituros, etiamſi ad reliquos viginti annos, nullo tamen ſigno ſaniora conſilia ſuadente, ipſis vivere licuiſſet. Peccatum ergo diminuit, qui tempus contraxit; & multis criminibus puros ſervavit, qui reos ante viginti annos ad ſupplicium duci juſſit.

Quumque tranſiſſent ſeptem dies, *anno ſexcenteſimo vitæ Noë, menſe ſecundo ſeptimodecimo die, rupti ſunt fontes abyſſi magnæ, & cataractæ cœli apertæ ſunt. Et incluſit Dominus Noë a foris*: ne ſcilicet invaleſcente diluvio impia gens portas Arcæ oppugnare tentaret. *Et factum eſt Diluvium, conſumtaque eſt omnis caro: remanſit autem in Arca Noë, & qui cum eo erant.* Fontes autem Abyſſi & Cataractæ cœli ad quadraginta dies ac totidem noctes apertæ manſerunt, & Arca centum quinquaginta dies inter undas fluctuavit. *Poſt centum quinquaginta dies cœperunt aquæ minui. Requievitque Arca ſuper montes Cardoos. Menſe vero decimo apparuerunt cacumina montium. Anno ſexcenteſimo primo menſe primo prima die imminutæ ſunt aquæ ſuper terram. Menſe ſecundo*, ipſe eſt Jar, *ſeptimo & vigeſimo die menſis arefacta eſt terra.* Noë itaque & qui cum eo erant, trecentos & ſexagintaquinque dies in Arca manſerunt. Supputatione autem facta a ſepti-

ſeptima die ſecundi menſis Jar uſque ad vigeſimum ſeptimum diem ejuſdem menſis ſequentis anni, habemus dies lunares trecentos & ſexaginta quinque. Animadverte ab ipſa Noë ætate diebus trecentis ſexaginta quinque definitum fuiſſe annum; ne forte dicas, Chaldæos aut Ægyptios temporum rationem computationemque aut inveniſſe, aut coordinaſſe.

CAP. VII. *Dixitque Deus ad Noë: egredere tu & uxor tua & filii tui & uxores filiorum tuorum.* Quos enim ab invicem ſeparatos introduxerat, ſine voce monens integre caſteque in Arca eſſe vivendum, nunc ſimul congregatos eduxit, præcipiens ut liberis operam darent, & orbem incolis vacuatum nova ſobole implerent. Sed & ipſas feras continentiam ſervaſſe Moſes inſinuat eodem circuitu verborum uſus: *Animantia*, inquit, *ex omni carne educ tecum, & ſoboleſcant & creſcant & multiplicentur in terra.*

Noë cum ſuis ex Arca egreſſus, altare ſtatim excitavit, & ex omnibus animantibus mundis holocauſtum obtulit: omnes quippe volucres & quadrupedia munda ipſi obſequebantur. Eodem ergo die, quo ipſo præeunte illa ex Arca ſecuta ſunt, ex omni munda carne acceptabilem hoſtiam Deo mactavit, quæ Diluvio finem ſimul impoſuit. *Odoratuſque eſt Dominus &c.* non utique nidore crematarum carnium delectatus, aut lignorum odoratorum ſuffitu, ſed offerentis pietate ac religione: intuebatur enim puram Noë mentem & devotum animum, quo ex omnibus & pro omnibus hoſtiam ſancte immolabat, & ait, illud utique, quod eum velle audire noverat: Dudum, ait, ob tuam juſtitiam mundi reliquiæ a communi naufragio ſervatæ ſunt, nec aquis merſa perierunt omnia: ſed & inpoſterum propter holocauſtum quod ex omni carne pro omni carne modo obtuliſti, *non adducam ultra Diluvium ſuper terram.* Sic Deo placuit, ſe ſuis verbis obſtringere, & homines metu Diluvii abſolvere; etſi intelligeret cogitationem cordis noſtri perpetuo ad malum intentam fore.

Et quoniam ſementis, & meſſis anno Diluvii interruptæ fuerant, & perturbatus ordo rerum ac tempeſtatum, Deus placatus terræ reſtituit, quidquid iratus abſtulerat. *Omnibus*, inquit, *diebus terræ ſementis & meſſis, frigus & æſtus, æſtas & hiems, dies & nox non requieſcent.* Imbres enim quadraginta dierum noctem induxerant.

A rant, & hiems ad integrum annum fuerat producta, donec in propria conceptacula defluentibus aquis, terraque naturali siccitati restituta, ver novum apparuit.

CAP. VIII.

B *Benedixitque Deus Noë & filiis ejus*, & fœcunditatem impertiit, præcepitque, ut crescerent & multiplicarentur: majestatem præterea eisdem imposuit, animantibus tum marinis tum terrestribus verendam: præcepta simul indixit: *Carnem*, ait, *cum anima non comedetis*, idest carnem, quæ mactata non fuerit, neque sanguine vacuefacta, qui nempe anima ejus est. Tria namque Deus cum Noë ejusque liberis pepigit: primum, præcipiendo ne sanguinem comederent: secundum, pollicendo diem Resurrectionis, spondens se hominis sanguinem a bestiis quandoque requisiturum. Tertium taxando parricidis

C pœnam capitis: *Sanguinem*, inquit, *vestrum requiram a cunctis bestiis, & de manu hominis*. Idque nunc facit & in posterum facturus est. Nunc quidem, quia parricidis ultimum supplicium decrevit; quam etiam ob causam præcepit, ut cornupeta taurus lapidibus obrueretur; supremo autem mundi die sub horam communis Resurrectionis, a bestiis vorata hominum corpora repetet. Quod autem subdit: *De*

D *manu viri & fratris ejus requiram animam hominis*; ipsemet executus est; quum a Caino pœnas cæsi Abelis exegit: idemque significant, quæ sequuntur: *quicumque effuderit sanguinem hominis, per hominem sanguis ejus effundetur: Ad imaginem Dei &c.* indicat etiam imperium vitæ, & necis homini quasi Deo participatum.

Post hæc Deus sanxit fœdus sempiternum cum Noë, & cum reliquis ex Arca cum ipso emissis, quo eos a diluvii

E metu liberavit. *Ecce*, inquit, *dabo arcum meum in nubibus, & erit pactum sempiternum inter Deum, & omnem carnem super terram &c.*

Hinc Moses ad reliqua Noë gesta progrediens, narrat, quomodo vineam plantaverit, & vini potu mentis alienationem passus fuerit. Inde sopor, & in sopore fœda corporis nudatio: quam quum

F animadvertisset Cham, fratribus in foro publicavit. Hæc porro mentis alienatio non ex nimio potu manavit, sed ex longa plurium annorum abstinentia. Noë siquidem, diluvio jam imminente, subiturus Arcam, mirum est, si in illa summa rerum perturbatione, totiusque generis humani naufragio vinum cogitavit: sed

nec

nec pereuntibus, ut illud in Arcam conveherent, mandare potuit. Unde consequitur, nec anno post diluvium altero Noë vinum bibisse, quo tempore nec vineam plantaverat; septimo quippe die supra vigesimum secundi mensis, nec uvas quidem acerbas reperire fuit, nec aptum serendis vitibus tempus: hinc porro conjectare licet, anno ab alluvione tertio vineam satam fuisse ex acinis uvæ passæ, quæ pridem in arcam condita fuerat; atque proinde ante tertium, vel quartum a satione annum uvas minime protulisse: facta autem supputatione, sexennium interfluxisse reperies, quo intervallo ostensum est, justum vino prorsus abstinuisse.

Eam sane abstinentiam, quam temulentiæ causam fuisse dixi, brevem non fuisse arguitur vel ex loco, ubi dicitur Chamus rem fratribus nunciasse, scilicet in foro: nam ubi forum, si nulla urbs fuit? Dices, illam pridem a filiis Noë conditam fuisse: at incredibile est parvam hominum manum tantæ molis ædificium intra breve temporis spatium ad consummationem fastigiumque perduxisse. Quamobrem & urbis ædificatio, & ædium, atque viarum, forique dimensio & constitutio, sancti Senis abstinentiam utique diuturnam fuisse testantur: inde vino paulatim desuefactus, ut primum ejus usum resumsit, in mentis hebetudinem confestim dilapsus est.

Sed fratres, quibus communis parentis modestia, gravitas, & castimonia perspecta erat, noverantque Angelos, (quod postmodum Jacob patriarchæ concessum est) eidem dormienti, vigilantique adesse, nudatum ejusdem corpus contegere, putarunt sui officii esse; oculis vero suis permittere, nefas.

Evigilans Noë quum didicisset, quæ sibi fecerat filius suus minor &c. Ergo dormiebat, & vigilabat: nec enim suam nuditatem ignorare potuisset, nisi dormisset; neque scire petulantiam filii, nisi vigilasset. *Maledixit ergo ei dicens: maledictus Chanaan: servus servorum sit fratribus suis.* At qui fieri potuit reus Chanaan, etiamsi in lumbis Cham extitisse diceretur, quum illum patris nuditatem spectare non puduit? Ajunt nonnulli: Cham in propria persona maledicendum non fuisse; quia olim fuerat benedictus cum cæteris, qui arcam intrarunt, & cum nova benedictione inde emissi fuerant: etsi filii maledictionem in patrem quoque redundasse affirment.

Alii

A

B

C

D

E

F

Alii negant, hunc minorem filium fuiſſe Cham, idque ex Scriptura deduci putant: *Quum didiciſſet*, inquit, *Noë omnia, quæ fecerat ei filius ejus minor*. Cham enim nec minor inter fratres, nec ultimus, ſed medius ſemper numeratur: hunc proinde minorem filium, ajunt, fuiſſe reipſa Chanaan, qui puerili levitate nuditati ſenis inſultaverit; quam poſtmodum Cham, in forum proſiliens, fratribus non ſine riſu publicaverit. Quamobrem etſi Chanaan neutiquam maledicendus fuiſſe videretur, ætate excuſante factum; attamen nec immerito maledictioni ſubjectus fuit, nec alia de cauſa, quam ex præſcientia, per quam ſancto ſeni innotuit, nunquam perducturum fuiſſe ſuam puerum ætatem ad facinus per ſe execrabile, niſi eumdem provectior ætas maledictione digniſſimum factura foret.

Nec ſine cauſa Cham benedictione, perinde atque maledictione caruit: ſi tamen maledictus fuiſſet, vel eo dumtaxat nomine, quod puero ſenem ridenti arriſiſſet; non utique immeritus pœnam illam tuliſſet; evaſit tamen, ne a primo gentis authore Cham Chananæi omnes participarent pœnam, cum quo non participaverant culpam. Idcirco Chanaan ſolus maledicitur, quia avum ſuum Noë riſit: Cham benedictione privatur, quia ridenti arriſit.

Poſtquam ergo Cham filii maledictione ipſe quoque multatus eſt, Noë ad Sem, & Japhet converſus, ampliſſimas utrique benedictiones impertiit: *Multiplicet*, ait, *Deus Japhet, & habitet in tabernaculis Sem. Sit Chanaan ſervus eorum*. Et Japhet quidem ſobolis numero, & potentia auctus fuit ad Septentrionem, & Occaſum, quæ ambæ mundi plagæ in paternæ hæreditatis diviſione illi obtigerunt. Sed & in tabernaculo Abrahæ nepotis Sem habitavit Deus: & Cham factus eſt amborum ſervus: Joſue enim duce Semi nepotes Chananæorum terras vaſtarunt, & ejuſdem gentis non modo vulgus, & abjectæ ſortis homines, verum etiam optimates & proceres infimis ſervitiis manciparunt.

CAP. IX.

HIs genealogiam Noë Scriptura ſubnectit, & in familia Japhet numerat generationes quindecim, & totidem cum ipſo ſtipite capita. In familia Cham triginta generationes, & capita totidem cum ipſo Cham, excepta gente Philiſthæorum, & Cappadocum, qui poſtea ex prædictis familiis propagati fuerunt. In familia

Sem cum ipso pariter stipite novem & viginti : summatim conficiunt capita septuaginta duo. Singulæ istæ familiæ proprium sibi populum, & linguam fecerunt, & proprias unaquæque sedes post generalem secessionem occupavit. *Et fuit Nemrod robustus venator coram Domino.* Quia nimirum Deo obsecutus, prædictas familias vi & armis compulit, ut ad constitutas sibi sedes singulæ commigrarent. *Idcirco dicitur, sicut Nemrod robustus bellator coram Domino.* Idest, inde natum est, ut viro quispiam principi benedicturus eam formulam usurpet: esto sicut Nemrod robustus venator, & bellis Domini clarus. Regnavit autem Nemrod in Arach, quæ Edessa, & in Achar, quæ Nisibis, & in Chalana, quæ Ctesiphon, & in Rahabot, quæ & Hadiab, & in Calaja, quæ Hethra, & in Rasa, alio nomine Ris-Haina, quæ ea ætate urbs amplissima fuit.

ܘܒܝܘܡ̈ܝܗ ܕܥܒܕ ܫܡ̈ܐ ܟܠ ܐܪ̈ܥܐ ܠܫܘܢ ܚܕ ܘܠܡ̈ܠܐ ܚܕ̈ܐ ܀ A
ܘܐܡܪ̈ܝܢ ܗܒ ܢܒܢ ܠܢ ܩܪ̈ܬܐ ܘܡ̈ܓܕܠܐ ܕܪܝܫ̈ܗ ܠܫܡ̈ܝܐ ܘܢܥܒܕ ܠܢ ܫܡ̈ܐ ܕܠܐ ܢܬܦܪܫ̈ ܥܠ ܦ̈ܢܝ ܟܠ ܐܪ̈ܥܐ ܀
ܘܢܚܬ ܡܪ̈ܝ ܠܡܒܢ̈ܝ ܩܪ̈ܬܐ ܘܡ̈ܓܕܠܐ ܕܪܝܫ̈ܗ ܠܫܡ̈ܝܐ ܀
ܘܐܡܪ̈ܝܢ ܗܒ ܢܒܢ ܠܢ ܩܪ̈ܬܐ ܘܡ̈ܓܕܠܐ ܕܪܝܫ̈ܗ ܠܫܡ̈ܝܐ ܀

xat fierent: Filium ergo, & Spiritum Sanctum Pater alloquitur, ut discas, neque primo, neque noviſſimo tempore linguarum notitiam ſine Filio, & Spiritu Sancto hominibus fuiſſe communicatam.

Confundamus ibi linguas eorum, ut non audiat vir linguam proximi ſui. Propria lingua infuſa ſingulis antiquam omnibus communem è memoria diſcuſſiſſe videtur: niſi enim linguam, quam hactenus uſurparant, obliti fuiſſent, nec opus quod ſuſceperant, intermiſiſſent: ſola quippe oblivio primævi ſermonis (qui apud unam dumtaxat familiam remanſit) conſilium ædificandæ urbis diſſolvit: linguarum namque novitas omnem inter eos communicationem, & neceſſitudinem diremit, ſublata mutui congreſſus, & colloquii conſuetudine. Ea linguarum ſciſſura animos pariter in ſtudia contraria diſcidit; & paulo poſt bellum etiam civile, & inteſtinum accendit inter eos, qui externi belli metu munitiſſimam arcem moliebantur. Dum ergo alius alium impellit, faceſſitque; omnes varia exilia, & diverſas terras quærere coacti ſunt: quod ferme malum a principio vel maxime expaverant, & præcavere ſtuduerant. Præcipuus tamen mutandæ ſedis illis author & impulſor Nemrod extitit; qui etiam Babelem tandem invaſit, atque in ea primus regnavit: neque enim communem hominum patriam ſolus obtinuiſſet, niſi cæteros inde deturbaſſet.

Hinc rurſus ad Noë ſobolem Moſes redit, & Abrahæ genealogiam ab ipſius ultima origine deducit hoc ordine. *Noë*, inquit, *genuit Sem, & fratres ejus: Sem genuit Arphaxad: Arphaxad genuit Sale: Sale genuit Heber: Heber genuit Phaleg: Phaleg genuit Reu: Reu genuit Sarug: Sarug genuit Nachor: Nachor genuit Thare: Thare genuit Abram, & Nachor, & Aran: Aran genuit Lot & Melcham, & Jeſcam, quæ Sara*, cui hoc nomen egregia forma fecit. Ambæ ſorores ſuis fratribus patruelibus poſtea nupſerunt. Interea Thare natalis ſoli pertæſus, ex Ur Chaldæorum migrare conſtituit. Suſtulit ergo Abram filium ſuum, & Lot nepotem ſuum, & Sarai nurum ſuam, & venit, & habitavit in Haran.

ET *apparuit Deus Abram, & dixit ad eum. Egredere de domo patris tui, & vade in terram, quam monſtrabo tibi, & faciam te in gentem magnam.* Parentes ergo ſuos & affines reliquit, quotquot ab- CAP. XI.

euntem ſequi noluerunt : abduxit autem Lot, qui promiſſionem Abrahæ factam audierat, & pie probaverat ; quamvis Deus eundem hæreditatis Abramo promiſſæ conſortem eſſe nolebat : quemadmodum ab hæreditariis ipſius Lot terris Abrahæ nepotes poſtea excluſit. Sic Abraham Sarai & Lot ſecum deducens, Chanaanitidem intravit.

Facta eſt autem fames in terra ; deſcenditque Abram in Ægyptum, & dixit Sarai : quum viderint te Ægyptii, & dixerint : uxor ipſius eſt ; dic quod ſoror mea ſis : & vivet anima mea ob gratiam tui. Tametſi ſanctum Abram hac occaſione velut hominem humano more atque ſenſu locutum fuiſſe exiſtimandum ſit; Saram tamen in ædes Regis abductam fuiſſe ſecreto Dei conſilio credimus, primum quia quum ſterilitatis probrum in maritum conjiceret, præſenti caſu docenda fuit, vanam fuiſſe præſumtam de conjuge ſuſpicionem; neque illum, ſed ipſammet ſterilem eſſe. Alterum, ut magno experimento probaretur ejuſdem erga maritum amor ; dum in ditione & poteſtate Regis poſita, delatum ab ipſo thori regnique conſortium conſtantiſſime recuſat. Poſtremum ut in matre futuri filiorum caſus, velut in propria effigie deſcriberentur, indeque monerentur poſteri, ut quemadmodum mater Ægyptiacum regnum recuſaverat, ita Ægyptiorum idola, & cepas, & allia ſibi contemnenda intelligerent : præterea diſcerent, ipſorum libertatem ab Ægypti Rege multis plagis extorquendam fore : nam & mater ex domo Pharaonis nunquam dimittenda fuiſſet, niſi multiplici caſtigatione correctus impurus Rex, abeundi licentiam feciſſet. Et merito pœna ad Pharaonis familiares ampliata eſt, quandoquidem feminæ formam Regi laudaverant, eaque commendatione ad illam abducendam ſtimulos injecerant. Et ipſe Rex juſtiſſime caſtigatus fuit, ut qui feminam in matrimonium conſentire, coëgiſſet, non utique conſenſuram, niſi certum marito, ſibique, nuptias ſi abnueret, exitium imminere præſenſiſſet.

CAP. XII. *ET facta eſt rixa inter paſtores Abram, & paſtores Lot.* Rixoſos ſervos Lot Sodomitis ſimili vitio infectis divina juſtitia ſociaſſe videtur, ut eadem pœna utroſque ſimul involveret : quam tamen juſtus Lot evaſit, divina ope ex medio impiorum abſtractus. Cæterum etſi terra Chananæorum Abrahæ promiſſa fuiſſet, at-

A attamen nepoti ſuo Lot optionem permiſit, ut quam mallet ex ea portionem, ſibi haberet. Optavit ille campos Jordani fluvio adjacentes, univerſam ſcilicet Sodomorum terram, quam Jordanes ea tempeſtate alluebat.

Jamque abierat Lot, quum rurſus apparuit Dominus Abram, dixitque ad eum: *Surge perambula terram in longitudinem, & latitudinem, quia illam tibi daturus ſum.*

B Hic deſignatur Crucis figura: tametſi terra, quæ in myſterio Crucis promiſſa fuerat Patribus, propter ipſam Crucem ad externos hæredes translata, illorum filios extorres egenteſque reliquerit.

CAP. XIII. HIc incidit bellum, quod Cadarlahomor Elamitarum Rex cum tribus aliis Regibus intulit Regi Sodomorum,

C ejuſque fœderatis Regibus quatuor, victor, Sodomorum urbem diripuit, & incolas captivos abduxit: quæ calamitas Lot etiam oppreſſit. Re comperta Abram vernaculos ſuos trecentos decem & octo armatos eduxit, conjunctiſque copiis cum Hanir, & duobus aliis ejus loci dynaſtis, antiqua neceſſitudine ſibi obſtrictis, Elamitas hoſtes inſequitur, commiſſoque prælio fugat; captivos, & prædam, quam

D extuleraut, recipit: Lot nepotem ſuum cum ſuis rebus liberat, & ſalvum Sodomam remittit. Cæterum quum ad dividendas manubias ventum eſt, Abram, quod videret res Sodomitarum a ſpoliis hoſtium ſecerni non poſſe, ſed omnia fuiſſe permixta, atque confuſa, omnia pariter recuſavit.

Et Melchiſedech Rex Salem protulit panem, & vinum, & ipſe ſacerdos fuit Dei altiſſimi, & benedixit ei dicens: Benedictus Dominus, qui tradidit hoſtes tuos in manus tuas; & dedit ei decimas ex omnibus. Iſte Melchiſedech Sem fuit, qui regia dignitate fulſit; magnamque authoritatem adeptus eſt, poſtquam quatuordecim Tribuum pater evaſit. Pontificatum quoque geſſit, a Noë parente ſuo per legitimam ſucceſſionem acceptum. Is porro non ſolum Abrahæ æqualis fuit, ſicut Scriptura narrat, ſed ad tempora etiam Jacob, &

F Eſau Abrahæ nepotum pervenit: eundemque Rebecca conſuluit, & ab eo audiit geminos populos in utero ipſius geſtari, & majorem minori fore ſubdendum. Nec enim credibile eſt, Rebeccam marito relicto, quem a cæde mirabiliter ereptum fuiſſe noverat, aut ſocero inconſulto, quem

quem frequentiſſimis viſionibus doctum a Deo ſciebat, ad alium quempiam, aut ad iſtum Melchiſedech feſtinaſſe, niſi ab ipſo Abrahamo, atque Abrahami filio ſummam ejus amplitudinem, & dignitatem didiciſſet.

Sed nec Abraham Melchiſedecho decimas obtuliſſet, niſi immenſo exceſſu ſuperiorem eſſe intellexiſſet. Præterea nec ſuſpicari quidem fas eſt, Rebeccam alicui Chananæo, aut Sodomitæ animi ſui arcana aperire voluiſſe; ſive Abrahamum cuipiam iſtorum decimas offerendas eſſe, credidiſſe. Et quia Melchiſedechum uſque ad tempora Jacob, & Eſau vitam protuliſſe probabile eſt, veriſimiliter dictum eſt, ipſum eſſe Sem. Habitabat Noë pater ejus ad orientalem plagam; ipſe vero inter duas tribus, ſuam nempe, & Chami familiam, conſederat: inde velut maceries in medio poſita, mutuam utriſque inter ſe conſuetudinem congreſſumque prohibebat: verebatur nempe pater, ne filii occaſione commeatuum & commerciorum, in idololatriam prolaberentur.

CAP. XIV. *His itaque tranſactis apparuit Deus Abrahæ in viſione, dixitque ad eum. Merces tua erit magna nimis.* Utique propter eximiæ virtutis actus, tum vel maxime propter vindicatam non ita pridem captivis libertatem. Et dixit Abram: *Quid dabis mihi, quoniam abſque liberis ego vadam? Et ecce vernaculus meus hæres meus erit. Eduxitque eum Deus foras, & ait illi: Suſpice cœlum, & numera ſtellas ejus, ſi potes. Et dixit ei: Sic erit ſemen tuum. Credidit Abram Deo, & reputatum eſt hoc illi ad juſtitiam*: Et vere maximam: credidit enim Deo affirmanti rem factu difficillimam, & hominum vulgo incredibilem. Porro laudata Abrami fidem Scriptura ſubdit: *Rurſumque dixit ad eum: Ego Dominus, qui eduxi te de Ur Chaldæorrum, ut darem tibi terram iſtam, & poſſideres eam. At ille ait: Unde ſcire potero, quod poſſeſſurus ſim eam.* Non defuere, qui dicerent Deum offenſum fuiſſe ea reſponſione, velut hominis, qui divino auxilio minus confideret, & idcirco cum aliqua acerbitate Abramo reſpondiſſe: *Sciens ſcito, quod peregrinum futurum ſit ſemen tuum in terra non ſua.* Sed talia opinantes cogitent Abramum eodem tempore credidiſſe, poſteritatem ſuam hominum multitudine arenæ maris parem fore: ſi autem hoc maximum credidit, ut ex uno homine, & femina ſterili, deve-

xæ-

ܕܙܪܥܐ ܐܦ ܟܝ ܠܐ ܡܬܚܫܒ ܠܗ ܠܐܒܪܡ ܕܢܗܘܐ ܠܗ ܙܪܥܐ ܐܝܟ ܚܘܠܐ ܕܝܡܐ ܕܠܐ ܡܬܡܢܐ ܗܘ ܠܐܒܪܡ ܕܗܝܡܢ ܐܦ ܒܡܕܡ ܕܠܐ ܫܟ ܒܗ ܐܦ ܒܕܒܪ ܕܫܟ ܒܗ

rent : vel contra externis armis profligati, terram incolis vacuam relinquerent; vel ipsius Abrahæ posteri opibus & armis divites facti, terram invaderent, & cæsis indigenis eam sibi deinceps haberent : vel terra ipsa impiam & sceleratam gentem non patiens, habitatores suos subito hiatu absorberet: aut ipsi vel fame adacti, vel nova spe, metuve exciti, aut alia quavis incidente causa in alienas terras commigrarent. Stat igitur, Abramum non de promissi constantia dubitasse; sed ignarum, qua via istuc ad effectum perducendum foret, Deo pollicenti ea verba regessisse.

Interea Deus, quid sanctus Patriarcha rogaret, intelligens, illi non modo ea, quæ scire avebat, exposuit, verum etiam arcana ipsi penitus ignota patefecit. Et in hostia quidem, a qua obscœnas volucres abigebat, legere docuit futura suorum nepotum peccata, & meritas pœnas, quas tamen justorum inter eos degentium precibus avertendas ostendit : typoque ignis è cœlo labentis illi manifestavit, salutem tunc è cœlo mittendam fore, quum in ipsius posteritate justi defecissent. Vacca porro trima, & aries, & capra triennes præsagiisse videntur, vel Israelitas post tres generationes libertatem recepturos; vel triplicem hominum ordinem in eodem populo futurum, Regum scilicet, Sacerdotum, & Prophetarum : membra vero dissecta cæsarum bestiarum, Israelitarum gentem in Tribus scindendam præmonstrasse; & aves, quæ secandæ non erant, earumdem Tribuum concordiam summopere procurandam, docuisse.

Tum vero Deus, post ostensas eventuum futurorum imagines, Abramo illa subjecit : quæ dudum scire avebas, nunc disce : *Peregrinum futurum est semen tuum in terra non sua*. Nec enim posteri tui bello capti in terram non suam abducentur; sed commodatis ultro jumentis, & curribus vecti illuc migraturi sunt: ibique miseri miserrimam servitutem servient : scilicet nec unquam animum inducent, ut exitum, & libertatem reposcant, nisi postquam cœperint iniquam sævamque dominationem sustinere, & servitutem durissimam pati. *Populum autem, qui eos in servitutem redacturus est, ego judicabo. Et post hæc egredientur cum magna substantia. Tu vero colligeris ad patres tuos in senectute bona. Generatione autem quarta revertentur huc*. Illud autem, *nondum completæ sunt iniquitates Amorrhæorum*, significat, nec dum

A dum peccata Chananæorum ad eum excessisse modum, ut in præsentia bello internecino consumti commeritas pœnas darent.

Subdit Scriptura, interea obdormisse Abramum subito sopore obrutum, quem similem credo stupori, qui Abimelechum alias invasit. Eo itaque somno oppressus est Abram, quum Deus dormienti adfuit, interpositoque pacto spo-

B pondit, decem gentes ejus posteritati se olim subditurum, & omnem terrarum tractum, qui a flumine Ægypti usque ad Euphratem porrigitur, ejusdem nepotibus hæreditario jure obtinendum cessurum.

EOdem anno Sara propriam sterilitatem ingenue fassa, viro ancillam obtulit: *Ecce*, inquit, *Deus impedivit me, ne pariam: ingredere ad ancillam meam, si*

C *forte consolationem accipiam ab ea*. Rem primum improbavit Sanctus Patriarcha, uxorem hortatus, ut istuc qualecumque malum æquo animo ferret, sustineretque paulisper, & expectaret; sed quum Sara minime acquiesceret, Abram mulieris importunitati cessit, duxitque, eadem tradente, Hagarem Ægyptiam, quam, verisimile est, Saræ donatam cum aliis ancillis a Pharaone, eandem Saram tunc sibi in

D uxorem destinante.

Hagar porro mater effecta, heram fastidire & despectui habere cœpit, sperans sobolem suam terræ promissæ dominam fore. Et quamvis Sara jure suo illam sibi repetere posset, vel ejus arrogantiam fastumque fuste compescere; cogitans tamen illam in præsentiarum Abrami conjugem esse, quæ dudum ancilla fuerat, abstinuit. Ne ergo dum mariti concubinam minus honorifice

E tractat, illum parvi pendere videretur, continuit manum, verbis nihilominus Abramum aliquando perstringens, quæcumque, ait, nunc contra jus, fasque patior, tibi culpam imputo. Et ego quidem te nec cum Rege, nuptiarum optione data, commutavi; tu vero hodie mihi ancillam antetulisti. Equidem sperabam fore, ut Hagar quum se gravidam sentiret, mihi sibique gratularetur, plane eveniisse, quod

F precabamur; sublevandi quippe doloris mei causa tibi illam tradideram; at illa pro beneficio injuriam retulit: & quod ægerrime fero, me cum suis sodalibus superbe traducit, ut jam omnes vernæ, velut familiæ probrum me habeant.

Hagar, quæ Abrami favore sese hactenus sustentaverat, ut vidit se ab eo-

dem derelictam, & heræ, quam pridem offenderat, deditam, rata se certissime, quod intulerat, laturam, fugit. Sed fugienti Angelus occurrit, & sic affatus est. *Revertere ad dominam tuam, & subdere illi: multiplicabitur semen tuum, & non numerabitur præ multitudine; eo quod audierit Deus afflictionem tuam*; eo quod tradideris animam tuam, ut redires, & servires dominæ tuæ. *Paries enim filium, vocabisque nomen ejus Ismael. Hic erit onager*; quia in eremo habitabit, & quasi onager cum cæteris hominibus non inibit pacem. *Manus ejus contra omnes*, ut ab omnibus aliquid rapiat, *& manus omnium contra eum*; & quia omnes populos concutiet, idcirco ab omnibus populis injuriam, quam intulit, referet. *E regione omnium fratrum suorum*, ideſt, filiorum Saræ, & Ceturæ, *figet tabernacula*. Divisæ quippe jam fuerant filiis Sem paternæ hæreditatis regiones.

Ex eo Angeli oraculo facile intellexit Hagar, Abramum plurimos filios laturum, nec tamen ex ipsa: videbat enim illum a communi thoro abstinere: noverat etiam Abramum eatenus ab ipsa liberos quæsivisse, donec eam gravidam factam sensit, quo comperto, ab ejus consuetudine se deinceps continuisse; nam ut Saræ solummodo morem gereret, ancillam duxerat: sperabat enim ejus dolorem tantisper ex Hagar fœcunditate interea remissurum, dum ex fructu proprii ventris plenum gaudium a Deo præstolatur. Dixitque Hagar: *Tu es Deus visionis*, qui pro tua benignitate appares eis, qui adorant te. Quod autem adjecit, dicens: *Visionem vidi, quia vidisti me*, in eo sensu accipiendum est, ut dicamus Angelum apparuisse primum Hagari, nec tamen locutum fuisse, ne fœminam præsenti specie perculsam novo metu concuteret. Quum vero ex ea animi trepidatione illa parumper se collegisset, verba quæ lecta sunt audivisse; postremum *vidisse visionem in visione*, ideſt Deum in Angelo: idcirco *appellavit puteum illum, puteum viventis, qui vidit me*. Hagar itaque domum Abrahæ postliminio reversa, heram adiit, & culpæ dimissionem exoravit, quam facile impetravit; postquam utrique visionem narrasset, dictaque Angeli retulisset, quibus significabatur filium ex ipsa nasciturum, separatas a fratrum ditione sedes occupaturum, eidem tamen confines. Sic Hagar nuncio, quem Saræ attulit, mœrorem, quo eam asperserat: detersit. *Peperitque Hagar*,

ܗܓܪ ܘܩܪܐ ܐܒܪܡ ܠܒܪܗ ܐܝܫܡܥܐܠ ܕܝܠܕܬ ܠܗ ܗܓܪ A *Hagar ; & Abram vocavit filium ſuum Iſmael*, ſicut a matre doctus fuerat.

ܘܗܘܐ ܒܪ ܬܫܥ ܫܢܝܢ ܘܬܫܥ ܡܐܐ ܫܢ

mael, & omnes vernaculos suos circumcidit.

CAP. XVII.

ET quoniam promissæ prolis largitor Deus condixerat Abrahamo annum proxime sequentem ad reddendum, quod promiserat; credibile est, inde hæsisse seni dubium, utrum determinatus dies, quo clausus Saræ uterus benedicendus & aperiendus foret, nova aliqua apparitione plene distincteque sibi declarandus esset. Hæc ille fortasse animo volutabat, quum Dominus assidenti foribus Tabernaculi, æstuante jam sole, se spectabilem obtulit: dumque Abraham dato spectaculo totus inhiat, conspectuque sibi jucundissimo oculos explere cupit avidissime, Dominus extemplo videri desiit. Interea dum Abraham visa miratur, dumque secum ipse causam requirit, cur Deus ne uno quidem ipsum verbo dignatus, suis se oculis subduxisset, in conspectum venere viri tres, quibus, ea sepositа cura, è tabernaculi ostio concitus occurrit: qua quidem festinatione ille usus est ex amore, quo in omnes promiscue hospites & peregrinos ferebatur.

Quum ergo Abraham ea solicitudine, qua hospitibus occurrerat, suam in peregrinos caritatem Deo plene approbasset; Dominus, qui paulo ante illi ad ostium tabernaculi apparuerat, rursus in uno ex tribus prædictis viris suam præsentiam prodidit. Quamobrem Abraham procidit in genua, præsentemque Deum adorans, oravit Angelum, in quo Divina Majestas se prodebat, ut domum suo ingressu sacrare dignaretur: *Si inveni*, inquit, *gratiam in oculis tuis, ne quæso transeas a servo tuo*. Nec Angelus difficilem se præbuit: respondit enim: *Sic facies, sicut dixisti*. Festinavit ergo Abraham ad Saram, præcepitque, ut tria sata similæ subigeret: ipse vero ad armentum cucurrit, & tulit inde vitulum pinguem. Tantam porro panum, & carnium copiam ideo obtulit, non ut Angelorum famem expleret; sed ut ex superantibus reliquiis universæ familiæ benedictiones dispensaret.

Laverunt, consederunt sub arbore: Abraham, quæ paraverat, attulit; nec tamen ipsis assidere est ausus; sed illis sedentibus adstitit famulantis in morem. In fine prandii hospitibus de Sara percontantibus, illa ex interiori thalamo tantisper progressa, post ostium tabernaculi constitit. Tanta illi cura pudoris, & modestiæ etiam in senectute fuit. Cæterum ex

Abrahæ

ﻟﻬﺎ ﺍﻟﺴﻴﺪ ﻫﺬﺍ ﻫﻮ ﻣﻌﻬﺎ ﻟﻬﻢ ﺣﺘﻰ A Abrahæ ſolicitudine, indictoque præſentibus domeſticis ſilentio intellexere omnes, non eſſe homines eos, qui homini Dei pedes lavandos porrexerant. Mox Dominus ad Saram verba faciens, Abrahamum alloquitur: *Hoc*, inquit, *tempore ad te revertar, & erit Saræ filius*. Hæc vero etſi a marito præſente in ſpe futuræ prolis confirmaretur, riſit in corde ſuo, dicens: *Poſtquam vetula facta ſum, juvenis fiam?* B *Sed & Dominus meus conſenuit*.

Et ſane ſi forte Sara ſignum propterea petiiſſet, illi utique dandum fuit, tum quia noverat naturæ defectu ſe ſterilem eſſe, & vires æratis vitio labefactatas concidiſſe: tum quia nullum hactenus ſimile factum aut viderat, aut audierat, quo in fidem ſpemque tanti miraculi erigeretur. Verumtamen, vel illa non petente, ex ipſa, & in ipſa datum eſt ei C ſignum. Continuo occurrit Angelus ridenti: *Quare*, ait, *riſiſti Sara, dicens, ego ne vetula pariam?* At illa quum præſens ſignum affirmare, atque approbare debuiſſet, impudente mendacio texit; ſed & ſi ſe riſiſſe illa negavit, quia timuit; Angelus tamen, ut eam admoneret, mendacem excuſationem fruſtra ſibi obtendi: *Non ita eſt*, reſpondit, *ſed riſiſti in corde tuo*. Ita cor tuum oris tui D refellit nugas.

Hæc Angeli ad affirmandam Saræ futuræ prolis ſpem prolocuti, Sodomam cogitare cœperunt: Saræ tamen eam expeditionem latere voluerunt, ne lætitiam ex nuncio futuræ prolis conceptam diluerent, nunciato pariter fratris præſenti diſcrimine, ob proximam ruinam Sodomitis eorumque ſociis impendentem. Saræ itaque rem occultarunt, ne non quieſceret a fletu; aperuerunt Abrahamo, ut ne quieſceret ab oratione; indeque nobis innoteſceret, Sodomæ nec unum repertum fuiſſe Juſtum, cujus gratia ea ſervanda foret.

Clamor Sodomæ, & Gomorrhæ multiplicatus eſt, & peccata eorum aggravata ſunt nimis. Clamor ille quinam fuerit, ſatis exponitur per peccata iſta, quæ infra dicuntur fuiſſe graviſſima. *Deſcendi ut videam, an clamorem, qui aſcendit ad me, fecerint, & compleverint. Etſi non, ut ſciam*. Peccata Sodomitarum Deum utique non latebant; dixerat enim eadem eſſe atrociſſima: ſed voluit inſigni facto Judices monere, ſuſpendendam eſſe omnem aſſenſionem, ne præcipitet, ſi forte præceſſerit: nec niſi poſt plenam, perfectamque

que causarum notitiam sententias esse ferendas. Si enim ille, cui omnia patent, homines judicaturus, eorum crimina nec dum sibi satis comperta esse præseferebat; oppido quantum ipsos decet homines, ut simili officio functuri propriam inscitiam fateantur; ne videantur judicii ordinem velle pervertere, causæque disceptationi sententiam præponere.

CAP. XVIII. INterea duo Angeli loco digressi, viam Sodomam versus ingrediuntur. Quo quum perveniissent, in ipso urbis introitu Loth invenere in limine assidentem. Sic enim solebat, ut advenientibus peregrinis in ipso vestibulo occurreret. Quare novis hospitibus de more obviam progressus, cuncta caritatis officia, quæ omnibus promiscue peregrinis præstare consueverat, effuso sinu exhibuit, cum luculentioribus etiam amoris, & observantiæ argumentis, quod divino lumine illustratus, intellexit, in altero Angelo illum latere, quem Abraham dudum in tertio agnoverat. Quamobrem humi provolutus, pronusque, præsens numen adoravit. Nec porro distat a vero, Angelos Sodomitis sub pulchra, & eleganti specie spectandos se obtulisse. Dixerat enim Deus: *Descendi, ut videam*: idest descendi, ut tentem illos. Quod si ea Angelorum apparitione Sodomitæ ad exaggerandum execrabile vitium abusi non fuissent, credibile est, eos, etsi scelerum hactenus admissorum veniam consecuti non fuissent, ruinam tamen, quæ ipsos paulo post oppressit, fuisse evasuros.

Instabat itaque Loth, sollicitabatque hospites, ut quantocyus domum se reciperent, veritus, ne occurrentes Sodomitæ in eis scandalum paterentur. At illi contra nectebant moras; videri enim ab oppidanis studebant. Et apud Abraham quidem cunctandum non fuit, quia non venerant mores ejus probaturi, sed probatos remuneraturi: nec vero apud Loth in præsenti festinandum, ad quem missi fuerant, ut Sodomitarum animos explorarent. Quare quum instaret Loth, ut ocyus in suas ædes diverterent, responderunt: *minime, sed in platea pernoctabimus*. Nihilominus quum Loth hospites suos vehementius adhuc urgeret, tandem induxit, ut è publico foro domum suam succederent.

Cœnatum est: jamque ad quietem se componebant, quum audiunt, Sodomitas facto agmine obsedisse ædes: & solici-

citare Loth, ut hoſpites, quos ſub noctem receperat, prodat. *Dixeruntque*, ſubdit Scriptura, *ubi ſunt viri, qui introiverunt ad te nocte: educ illos, ut cognoſcamus eos*. Hic obſerva Dei diſpenſationem. Non enim permiſit, ut domum Loth accederent interdiu, quando Sodomitæ Angelorum pulchritudinem ſpectare, eademque decipi facile potuiſſent; ſed juſſit expectare noctem; quando incumbentibus jam tenebris occultata hoſpitum forma oppidanis laqueum vix facere poterat; ut ſublato hoc incitamento tentatio fieret levior. At illi præſente Dei providentia nihil profecerunt, ſibique damnum atra in nocte intulerunt, quod claro die paſſuri fuiſſent. Quum ergo Sodomitæ ſanctum Loth orantem, obſecrantemque audire non ſuſtinerent; neque acquieſcerent deprecanti injuriam hoſpitum, filiarum oblata pudicitia: quin inſolentius inſiſterent, minitantes ſe in illum acerbius, quam in hoſpites, ſævituros; jamque foribus infeſto agmine incumberent: *Miſerunt manum*, ſubdit Scriptura, *viri, & introduxerunt ad ſe Loth, clauſeruntque oſtium: & eos, qui foris erant, percuſſerunt cæcitate*. Nec tamen ſceleratorum hominum petulantiam compeſcere potuerunt, quin oſtium domus quæritare pergerent. Tum vero Angeli ad Loth converſi: *Generos tuos*, ajunt, *& filios, & filias tuas, & quæcumque habes, educ de loco iſto, quia vaſtaturi ſumus locum iſtum*. Generos ſub filiorum vocabulo deſignat, quia ipſius filias ducturi erant. Interea Loth ab Angelis digreſſus generos convenit; nec tamen ejus exitum redirumve adverterunt Sodomitæ eodem loco congregati. Sed quum illi diſceſſum minime probarent, arbitrati ſenem inſanire; Angeli *apprehenderunt manum ejus, & manum uxoris, ac duarum filiarum ejus, & eduxerunt eum*. Quodque mirandum accidit, quum eos conſpicuo agmine palam deducerent, a Sodomitis tamen circumſtantibus, aut occurrentibus nec viſi, nec agniti fuerunt.

Et quoniam quidem fœminarum ſexus Sodomæ tentatus non fuerat, quæ poſtmodum inde fugerunt, præcepto probandæ fuerunt, quod & factum eſt. In ea fuga, quum Loth in vicina urbe Segor perfugium quæreret, atque proinde ſalvam eſſe optaret, reſpondit Angelus: *In hoc quoque verbo ſuſcepi faciem tuam, ut non ſubvertam urbem Segor*. Futurum eſt enim, ut tibi propter filiarum ignominiam tra-

tradatur. Jamque Loth urbem Segor intraverat, *quum Dominus pluit super Sodomam sulphur, & ignem a Domino de cœlo*, ideſt Angelus, in quo Dominus ſuam prodebat præſentiam, pluit a Domino, qui in cœlis eſt, ſulphur, & ignem ſuper Sodomam. Per eam occaſionem uxor Loth prævaricata præceptum, quod ad ipſius probationem ad breve tempus indictum fuerat, *verſa eſt in ſtatuam ſalis*. Stetit, ſuaque ſtatione tentationem geminavit conjugi, & natis ſuis. At illi, nec eo caſu victi ſunt, ut a præcepto Angeli deſciſcerent.

In ea porro rerum perturbatione puellæ ſtationem in deſerta urbe Segor ſibi minime tutam arbitratæ, patrem, ut ad proximum montem duceret, orarunt. Hic quum minime dubitarent, quin orbis præterito incendio totus deflagraſſet, eum prope in modum, quo ætate Noë aquis ſubmerſus fuerat; dixit ſoror natu major ad minorem: *Ecce pater noſter ſenex eſt, neque vir ſupereſt in terra, ut ad nos ingrediatur: inebriemus ergo patrem noſtrum vino, ut ſervare poſſimus ab eo ſemen*. Sic tertius a nobis inchoabitur mundus, perinde atque ſecundus a Noë, & primus a primis generis noſtri parentibus Adamo & Heva. Nec apud oppidum Segor vinum deerat: hoc enim affatim ſuppeditabant ejus ſuburbana, juſto Loth, & ejus poſteris poſtmodum conceſſa: ſed incolis virilis ſexus interea extinctis, ſpes omnis propagandæ ſobolis ſimul excidiſſe videbatur. Eodem quippe die, quo Angelus Lotho condixerat, ſe civitatem Segor haudquaquam ſubverſurum, ejuſdem oppidi ſolum repente ſubſidens, patefacto vaſtiſſimo hiatu, hauſit habitatores ſuos, fundos intactos reliquit: ut nimirum judicem Deum, quem incolæ ſuis flagitiis exaſperaverant, eorundem interitu placaret; & ſervatis prædiis compenſaret juſto Loth damnum Sodomæ eo incendio acceptum, mœroremque ex præterita jactura conceptum utcumque dilueret.

Interea puellæ cauſari ſpectra, quorum proinde infeſtationem, ut fugerent, noctem, ajebant, inſomnem ſibi eſſe ducendam. Perpetuo quippe matrem in ſtatuam ſalis pridem converſam ob oculos verſari, hic occurrere Sodomitas populante incendio circumventos, illic fœminarum ſequaces flammas fugitantium clamorem, & puerorum miſerabilem ploratum pulſare aures. Quin ergo vigilas, pater? Quin filias alloquio ſublevas? Quin omnes

omnes mœrorem mero depellimus, & horrendæ noctis horas compotando fallimus? Ut ergo, ſenem vino, ſomnoque gravatum profunde ſtertere, virgines animadverterunt, ſenior adrepſit clam, & colono dormienti ſuffuratur ſemen: nec ille furem, furtumve advertit, aut ſenſit. Ergo fraudem, quam ipſamet excogitaverat, lepide proceſſiſſe cernens, juniorem facile perſuaſit, ut ipſa perinde nupta ad horam fieret, celebs perpetuum manſura. Fecit quod rogabatur: caute tamen, adeo ut pater nec ipſius congreſſum intellexerit, neque digreſſum.

Poſt dies quum ambæ ſe gravidas ſentirent, natu minor majorem incuſare cœpit, & factum dolere. Atqui, ajebat, multo ſatius erat, ſterilitatem pati, quam probroſæ mortis ignominiam ſuſtinere: fuitque oppido magis optandum, filias ſine prole cum patre vivere, quam ſine illis patrem. Jam vero quamnam facto excuſationem obtendemus? Aut qua via, patrem reas perſequentem, & ad ſupplicium depoſcentem effugiemus? Siccine, dicet, quæ pudicitiam Sodomis vindicaverant, in monte prodiderunt? Quid amodo ſtatuendum, quidve conſilii capiendum ſupereſt? Nec enim vento gravidas nos eſſe mentiri poſſumus, quum prope partus immineat. Hæc ſorores inter ſe ancipiti cura verſabant; quum re comperta, pater utramque ſic interpellat: vos utique prægnantes dudum animadverti; dum furtim ventres obſervo tumidos; ſtuprum ſuſpicor: agitedum prodite auctorem, tempus, & modum. Cui filia natu major: juvenes, inquit, quos generos tibi deſignaveras, matrem exoraverant, ut domum noſtram furtim ventitare, noſque identidem alloqui, te abſente, ipſa præſens, & audiens permitteret. Annuit illa: nam etſi natura nobis illos ſponſos faciebat, fratres tamen effecerat caſus, quum nullos, pater, præter illos haberes filios. Poſt dies accidit, ut ſubito nuncio incitata mater, domo excederet: arripuere occaſionem juvenes: & qui eatenus nos ſororum loco habuerant, hac, quam vides, injuria invitas, reluctanteſque affecerunt. Quod quum reſciviſſet mater, impuros adoleſcentes cum probro, & ignominia expulit, eiſdemque domum noſtram perpetuo interdixit. Nos contra illatum ſtuprum dolentes ſolabatur. At utique mœchi non ſunt, ajebat, imo futuri propediem conjuges: terra proinde a propriis colonis ſemen accepit, etſi pudicitia veſtra vi oppugnata, expugnata fuerit.

rit. Fabulam admisit pater, filiasque absolvit, conscius memorque salacitatis Sodomitarum. Si enim, ajebat, alter in alterum scelerata libidine insaniebant, neque ipsos Angelos reveriti sunt, nil miror, ut juvenes sponsatas sibi puellas violaverint.

Peperitque major filium, & vocavit nomen ejus Moab, qui parentis Loth merito in populum postmodum excrevit. *Minor quoque peperit filium, & vocavit nomen ejus Ammon*, hoc est filius populi mei, seu patris mei: numerus itaque filiorum criminum numero respondit. Et quoniam duobus Angelis a patre posthabitæ fuerant, recte duo illis peccata remittuntur. Nec tamen deinceps aut patri, aut alteri viro sui corporis copiam fecere: non inquam patri, quia pater: nec alteri, quia vir pubertatis suæ necdum obierat: nec si obiisset, aliis; Cogitabant enim honesto etiam conjugio sibi esse abstinendum, quæ antea se illegitimis nuptiis polluissent. Sic exercitas festinato & præcipiti judicio libidines subsequens continentia purgavit.

CAP. XIX. POst hæc Abraham ad Palæstinos profectus est. Quum vero incolarum nequitiam veritus, Saram esse sororem suam dictitaret, dicenti fidem habuit Abimelech Rex Geraræ, & illam nuptiarum obtentu in regiam deduci jussit. Sed quia Sara in Pharaone tentata fuerat; tum præcipue quia Isaac in ventr gestabat, & Abraham precibus instabat, concessum est, ut è Palæstini Regis thalamo inviolata rediret. Abimelech siquidem feminam opprimere dum parat, subito sopore oppressus, non secus, ac Adam in Paradiso, audiit Deum dicentem: *En morieris propter mulierem, quam tulisti: habet enim virum*. Cui Abimelech: *Num*, respondit, *gentem justam interficies? In simplicitate cordis mei, & munditie manuum mearum feci hoc*. Tum Deus: *Ideo cohibui te, ne eam tangeres; quominus peccares in me*.

Postridie summo mane Rex Abrahamum ad se accitum præposteræ simulationis arguit, cujus causa parum abfuerat, quin in gravissimum scelus imprudens ipse prolaberetur. Cui Abraham: metus, ait, hunc dolum suasit. Sororem dixi, ne ejus causa perirem. Nec tamen dictum distat a vero: vere enim soror mea est, filia patris mei, & non filia matris meæ. Filiam dixit patris sui, quæ erat germani fratris filia: negavit autem esse

ﬠ ﬡﬢﬣﬤﬥ ﬦﬧﬨ ﬩שׁשׂשּׁ שּׂאַאָאּ בּגּדּ הּוּזּ ﬷טּיּ ךּכּלּ ﬽מּ﬿ נּסּ﭂ ףּפּ﭅ צּקּרּ שּתּוֹ בֿכֿפֿ ﭏﭐﭑ ﭒﭓﭔ ﭕﭖﭗ ﭘﭙﭚ ﭛﭜﭝ ﭞﭟﭠ ﭡﭢﭣ ﭤﭥﭦ ﭧﭨﭩ ﭪﭫﭬ ﭭﭮﭯ ﭰﭱﭲ ﭳﭴﭵ ﭶﭷﭸ ﭹﭺﭻ ﭼﭽﭾ ﭿﮀﮁ ﮂﮃﮄ ﮅﮆﮇ ﮈﮉﮊ ﮋﮌﮍ ﮎﮏﮐ ﮑﮒﮓ ﮔﮕﮖ ﮗﮘﮙ ﮚﮛﮜ ﮝﮞﮟ ﮠﮡﮢ ﮣﮤﮥ ﮦﮧﮨ ﮩﮪﮫ ﮬﮭﮮ ﮯﮰﮱ ﯓﯔﯕ ﯖﯗﯘ ﯙﯚﯛ ﯜﯝﯞ ﯟﯠﯡ ﯢﯣﯤ ﯥﯦﯧ ﯨﯩﯪ ﯫﯬﯭ ﯮﯯﯰ ﯱﯲﯳ ﯴﯵﯶ ﯷﯸﯹ ﯺﯻﯼ ﯽﯾﯿ ﰀﰁﰂ ﰃﰄﰅ ﰆﰇﰈ ﰉﰊﰋ ﰌﰍﰎ ﰏﰐﰑ ﰒﰓﰔ ﰕﰖﰗ ﰘﰙﰚ ﰛﰜﰝ ﰞﰟﰠ ﰡﰢﰣ ﰤﰥﰦ ﰧﰨﰩ ﰪﰫﰬ ﰭﰮﰯ ﰰﰱﰲ ﰳﰴﰵ ﰶﰷﰸ ﰹﰺﰻ ﰼﰽﰾ ﰿﱀﱁ ﱂﱃﱄ ﱅﱆﱇ ﱈﱉﱊ ﱋﱌﱍ ﱎﱏﱐ ﱑﱒﱓ ﱔﱕﱖ ﱗﱘﱙ ﱚﱛﱜ ﱝﱞﱟ ﱠﱡﱢ ﱣﱤﱥ ﱦﱧﱨ ﱩﱪﱫ ﱬﱭﱮ ﱯﱰﱱ ﱲﱳﱴ ﱵﱶﱷ ﱸﱹﱺ ﱻﱼﱽ ﱾﱿﲀ ﲁﲂﲃ ﲄﲅﲆ ﲇﲈﲉ ﲊﲋﲌ ﲍﲎﲏ ﲐﲑﲒ ﲓﲔﲕ ﲖﲗﲘ ﲙﲚﲛ ﲜﲝﲞ ﲟﲠﲡ ﲢﲣﲤ ﲥﲦﲧ ﲨﲩﲪ ﲫﲬﲭ ﲮﲯﲰ ﲱﲲﲳ ﲴﲵﲶ ﲷﲸﲹ ﲺﲻﲼ ﲽﲾﲿ ﳀﳁﳂ ﳃﳄﳅ ﳆﳇﳈ ﳉﳊﳋ ﳌﳍﳎ ﳏﳐﳑ ﳒﳓﳔ ﳕﳖﳗ ﳘﳙﳚ ﳛﳜﳝ ﳞﳟﳠ ﳡﳢﳣ ﳤﳥﳦ ﳧﳨﳩ ﳪﳫﳬ ﳭﳮﳯ ﳰﳱﳲ ﳳﳴﳵ ﳶﳷﳸ ﳹﳺﳻ ﳼﳽﳾ ﳿﴀﴁ ﴂﴃﴄ ﴅﴆﴇ ﴈﴉﴊ ﴋﴌﴍ ﴎﴏﴐ ﴑﴒﴓ ﴔﴕﴖ ﴗﴘﴙ ﴚﴛﴜ ﴝﴞﴟ ﴠﴡﴢ ﴣﴤﴥ ﴦﴧﴨ ﴩﴪﴫ ﴬﴭﴮ ﴯﴰﴱ ﴲﴳﴴ ﴵﴶﴷ ﴸﴹﴺ ﴻﴼﴽ ﴾﴿﵀ ﵁﵂﵃ ﵄﵅﵆ ﵇﵈﵉ ﵊﵋

A esse sororem ex matre; quia Aran filius Tharæ non duxerat Abrahæ sororem, sed aliam, quæ posthabita prole, apud suos consanguineos, Thare migrante, remansit, nec filios secuta est abeuntes, Loth, & geminas filias Saram, & Melcham. Tum vero Rex ad Saram conversus: *Ecce*, ait, *mille argenteos dedi fratri tuo*; teque muneribus donatam eidem restituo; *quia operuisti oculos omnium meorum, &* B *coram omnibus me arguisti*. Quasi dicat. Domesticos, & familiares meos pudore suffudisti, quando me ipsis audientibus objurgasti. Credibile est, Saram, quum Deum sibi propitium intelligeret, & soporem Regi repente immissum vidisset, haud veritam fuisse, Regem ipsum alta voce, palamque arguere his vel ejuscemodi verbis: iniquus es, Rex, qui uxorem tuam injuria provocas, alienam beneficio, speque nuptiarum: neutrum enim C justum est. Cæterum, nisi dicamus, Saræ juvenile robur, & formam post Isaac conceptionem rediisse, incredibile est, Regem Abimelech, vetulam nonagenariam deperisse. Extemplo orante Abraham sanavit Deus Abimelech, & uxorem, ancillasque ejus, & pepererunt. Ab ea quippe hora, qua Abimelech Saram sibi abducere statuerat, usque ad ejusdem restitutionem, D prægnantes mulieres, quotquot in Regia Abimelech morabantur, festinato partus dolore excruciari cœperant, nec tamen fœtum edere, levarique potuerant.

ﵐ ﵑﵒﵓ ﵔﵕﵖ ﵗﵘﵙ ﵚﵛﵜ ﵝﵞﵟ ﵠﵡﵢ ﵣﵤﵥ ﵦﵧﵨ ﵩﵪﵫ ﵬﵭﵮ ﵯﵰﵱ ﵲﵳﵴ ﵵﵶﵷ ﵸﵹﵺ ﵻﵼﵽ ﵾﵿﶀ ﶁﶂﶃ ﶄﶅﶆ ﶇﶈﶉ ﶊﶋﶌ ﶍﶎﶏ ﶐﶑ﶒ ﶓﶔﶕ ﶖﶗﶘ ﶙﶚﶛ ﶜﶝﶞ ﶟﶠﶡ ﶢﶣﶤ ﶥﶦﶧ ﶨﶩﶪ ﶫﶬﶭ ﶮﶯﶰ ﶱﶲﶳ ﶴﶵﶶ ﶷﶸﶹ ﶺﶻﶼ ﶽﶾﶿ ﷀﷁﷂ ﷃﷄﷅ ﷆﷇ﷈ ﷉﷊﷋ ﷌﷍﷎ ﷏ﷰﷱ ﷲﷳﷴ ﷵﷶﷷ ﷸﷹﷺ ﷻ

IMpletum est Saræ tempus pariendi, & peperit Isaac, & lactescente mirabiliter effæto corpore mater aluit; stato post- CAP. XX. modum die circumcidit. Quumque adultus a lacte amovendus esset, Abraham eodem die solemne epulum instituit, E cujus occasione Ismael cum Isaac ludens deprehensus, Saram vehementer offendit: animadvertit enim pueri mores ad matris ingenium formatos; eademque arrogantia Ismaelem supra Isaac sese efferre, quæ mater heram despicari solebat. Secum proinde deliberans: si in vivis agente me, ajebat, hunc in modum Ismael filium meum accipit; utique verendum est, F ne, me summum obeunte diem, hæreditatem cum filio meo dividat; & forte duas etiam partes, quasi primogenitorum jure sibi addictas, occupet. Hæc mente revolvens, filii jura tueri statuit quæ propria neglexerat, concessa pridem marito citra omnem animi ægritudinem ancilla Hagar. Ne ergo ancillæ filius filii

liberæ hæreditatem per fas nefasve sibi præriperet, Sara Abrahamum accepta occasione compellans : *Ejice*, ait, *ancillam istam, & filium ejus* : nec enim justum & æquum est, ut concubinæ filius filio promissionis in paterna hæreditate societur. Neque tibi fas est, Deo contraria statuere, ut quem ille ab hæreditate repulit, tu hæredem instituas. Hæc oratio quum Abrahamum non parum turbasset; ut qui nec fratres ab invicem dividere vellet, nec Ismaelem exhæredare; pro Sara tamen intercessit Deus, & Abrahamum ea de re deliberantem interpellans : *Omnia*, inquit, *quæ dixerit tibi Sara, audi vocem ejus, quia in Isaac vocabitur tibi semen, sed & filium ancillæ faciam in gentem magnam, quia semen tuum est. Surrexit itaque Abraham diluculo, & tulit panem, & aquam, & puerum, deditque Hagar : quæ quum abiisset, errabat in solitudine. Vocavitque Angelus Hagar de cœlo, dicens : exaudivit Deus vocem pueri : porro manus tuas obfirma in eo, quia in gentem magnam faciam eum. Aperuitque oculos ejus, quæ videns puteum aquæ, implevit utrem, deditque puero bibere.*

Interea Abimelech, ejusque militiæ Dux Phicol Abrahami potentiam suspectam habere cœperant : videbant quippe, Deum peculiari providentia res ejus curare : nam & olim pugnanti contra Reges victoriam concesserat, & nuper Chananæorum terras desponderat, inde metus suspicantibus, ne Abraham, Chananitide in potestatem redacta, res etiam Palæstinorum turbaret. Quocirca minime cunctandum rati, confestim ad amicitiam secum jungendam eundem invitarunt.

CAP. XXI. *Tentavit etiam Deus Abraham, & dixit ad eum : tolle filium tuum, & vade in terram Amorrhæorum, atque ibi offeres eum in holocaustum super unum montium, quem monstravero tibi.* Hujus tamen præcepti executio in tertium diem sapienter prolata fuit, ne inconsulta ratione ex fortuito mentis stupore susceptа videretur. Summo itaque mane Abraham ligna composuit, filiumque secum deducens viam ingressus est; jussi simul duo juvenes sequi. Saræ autem profectionis causas minime aperuit; nec enim istud a Deo mandatum fuerat : tametsi credibile sit, matrem, filii immolationem sibi cum patre communem fieri optasse; sicut utrique commune fuerat de illius nativitate oraculum. Quid quod & Abraham merito suspi-

A ſuſpicari poterat, ne domeſtici, re comperta, in ipſum inſurgerent, ejuſque conſilium diſturbarent, aut certe quæſtubus tabernaculum implerent. Nec forte minor ab indigenis in vicinia commorantibus metus erat, ne puerum ad necem rapi indigne ferentes, factam vim vi repellerent, & inſontem ab interitu vindicarent; aut ſi id minime ſuccederet, ejus immolationem in dies protraherent. Et ſane

B ſi Abraham geminos adoleſcentes, quos viæ ſocios habuit, conſilii tamen conſcios eſſe noluit, quanto magis illum caviſſe oportuit, ne ejus rei notitia in vulgus efflueret? Jamque montis clivum ſubierant, quum Iſaac patrem interrogat, ubi eſſet victima ſacrificii; cui Abraham futura præſagiens: *Dominus*, reſpondit, *ſibi providebit*: idemque innuerat paulo ante ſervis, quos ad radicem montis relin-

C quebat.

Quumque alligaſſet Iſaac, poſuit eum in altari ſuper ſtruem lignorum; & arripuit gladium, ut immolaret eum: & utique feciſſet, niſi Angelus Domini prohibuiſſet. Ne autem ſuſpicaretur Abraham, ſacrificium ob aliquod vitium Deo non placere, ſubjecit ſtatim Angelus: hic enimvero manifeſtam feciſti tuam in Deum pietatem: teſtatur puer, quo tibi nulla cha-

D rior res eſt, quo erga rerum omnium Dominum animo ſis. Duo autem Abrahamum in hoc ſacrificio commendant: primum quod filium mactaverit, etſi hoc minime perfecerit: alterum, quod crediderit, puerum mortuum revicturum, Deo extinctum ad vitam mirabiliter revocante: non enim de divini illius oraculi veritate dubitavit: *Quia in Iſaac vocabitur tibi ſemen*.

E *Viditque Abraham arietem arbori hærentem, quem aſſumens, obtulit holocauſtum pro filio ſuo*. Arietem quidem illic antea non fuiſſe, Iſaaci interrogatio oſtendit: ſed nec arborem extitiſſe, ligna teſtantur Iſaaci importata humeris. Mons ergo arborem protulit, fudit illa arietem, ut aries arbori hærens, & pro Iſaaco poſtmodum mactatus, diem præſignaret illius, qui ligno ſuſpenſus eſt quaſi agnus, &

F pro toto mundo mortem guſtavit. *Dixitque ad eum ſecundo: per memetipſum juravi, dicit Dominus, quia multiplicabo ſemen tuum; & benedicentur in ſemine tuo* (qui eſt Chriſtus) *omnes gentes terræ*.

POſt hæc Sara è vita migravit in urbe Hebron, annum agens vigeſimum septi- CAP. XXII.

ſeptimum ſupra centeſimum, ejuſque cadaver humatum fuit in ſpelunca emta a filiis Het.

CAP. XXIII.

JAmque inierat annus ab obitu Saræ tertius, quando *dixit Abraham ad ſervum ſuum ſeniorem : pone manum tuam ſuper femur meum, & adjurabo te, ut non accipias uxorem filio meo de filiabus Chanaan*. Per pactum Circumciſionis adjuratur ſervus, quia Deus illam noſtri corporis partem pacti fœderis ſigno notaverat, ut eo abundantiorem cæteris membris honorem haberet, quo illam homines ſub ipſa pene mundi utriuſque crepundia ante poſtque diluvium infandis flagitiis turpius dehoneſtaverant: tanto, inquam, honore partem illam circumdedit, ut homines per ipſam ſacramentum peterent, atque dicerent. Eo, quem Herus volebat, more quum ſervus juraſſet, ſe, quæ jubebatur, integerrima fide executurum, *abiit ex omnibus bonis ejus portans ſecum. Profectuſque perrexit in Meſopotamiam ad urbem Nachor*. Ut eo ventum eſt; quum feſſus ad fontem extra oppidum conſediſſet, Deum precabatur, ut quod reliquum erat, ipſe uxorem hero deſtinatam certo ſigno monſtraret: quod quum impetraſſet; inſtitit tamen quæritans, utrum puella ejus eſſet familiæ, ex qua herus uxorem filio deligi juſſerat. Quum autem intellexiſſet, virginem filiam eſſe Bathuelis filii Nachor, actis Deo ſummis gratiis, in parentum ejus ædes invitatus ſucceſſit. Cæterum Bathuel & Laban quum didiciſſent, ſervo narrante, ipſius cum Abrahamo pacta conventa, ſimulque intuerentur, votis ab illo ſecus fontem conceptis Deum annuiſſe, nullum jam deliberationi ſupereſſe locum cenſuerunt; quare ad ſervum converſi: *A Domino*, inquiunt, *egreſſus eſt ſermo tuus*, & ſermo Domini tui. *En Rebecca coram te eſt: tolle eam, & proficiſcere*. Hic, quod unum reſtabat, virginis animum explorant. At illa, tum quod intellexerat, ſervi fidem Abrahamo obligatam, tum quod ipſamet præſens teſtabatur, ejuſdem preces Deum ratas effeciſſe, exhibito protinus, quod ille optaverat, ſigno, contradicere non eſt auſa: adeo perſuaſum habebat, ſuum diſceſſum Dei conſilio fuiſſe definitum. Hunc in modum Rebecca paterna domo abſtracta in Chananitidem migravit, nupſitque Iſaaco anno a matris deceſſu tertio: & quidem eo ſucceſſu, ut gaudium ex illo conjugio ſuſceptum mariti dolorem, quem

ex

ex matris obitu per triennium ſuſtinuerat, continuo diſpulerit.

ET quoniam celibatus, & virginitatis propoſitum nulla peculiari lege ſancitum fuerat; & Abrahamo prædixerat Deus, Reges & populos ex ejus ſtirpe naſcituros, monitumque adjecerat: ſcio, inquit, quod Abraham præcepturus ſit filiis ſuis, & filiis filiorum ſuorum, ut cuſtodiant præcepta mea: tum ne concupiſcentia anteactæ vitæ innocentiam minima quantumvis labe inficeret; Abraham poſt Saræ obitum duxit concubinam; eo ſcilicet conſilio, ut proles ex eo conjugio ſuſcepta, & paulatim, ut fit, ſoboleſcens, per orbem longe lateque ſe funderet, unaque veri Dei religionem, & cultum propagaret. Quamobrem liberos, quos ex Cetura tulit, muneribus donatos orientem verſus concedere juſſit, eaſque regiones ſibi ſubigere. Per hunc vitæ curſum rebus humanis functus Abraham, vivere deſiit ætatis ſuæ anno ſeptuageſimo quinto ſupra centeſimum, & in commune cum Sara uxore ſepulcrum illatus eſt.

CAP. XXIV.

Benedixit autem Deus Iſaac, deprecatuſque eſt Dominum pro uxore ſua, eo quod eſſet ſterilis, qui exaudivit eum: poſt annos nimirum viginti, *& dedit conceptum Rebeccæ; ſed collidebantur in utero ejus parvuli: perrexitque, ut conſuleret Dominum, qui reſpondens ait: duæ gentes ſunt in utero tuo*, Hebræa, & Idumæa. Quemnam autem Prophetarum conſuluerit, diximus ſupra, ubi de Melchiſedecho egimus. Continuo ingruentibus partus doloribus, adproperare reditum coacta fuit; peperitque Eſau, & Jacob.

Adoleverant ambo, quum Jacob animadvertens fratrem primogenitum propria jura parvipendere, divinis fretus promiſſis, eadem ſibi vendicare ſtatuit. Dixerat enim Deus: *Major ſerviet minori*. Coxerat die quadam Jacob lentes: ſimul accidit, ut Eſau domum a venatione reverſus, fatigatuſque prope aſſideret: inde conſpicatus pulmentum, dixit fratri: *Da mihi rufum hoc de rufis*, ideſt lentem de lentibus tuis. *Cui dixit Jacob: da mihi primogenita tua, tibique omnia accipito*. Dedit quod rogabatur Eſau, firmataque jurejurando venditione, oblatum a fratre obſonium comedit, & abiit. Ut vero conſtaret, Eſau non adactum fame, jura primigenia vendidiſſe; Scriptura adjecit, eadem non magni ab eo habita fuiſſe. Non igitur, fame impellente, illa pro-

prodegit ; ſed quia eadem parvi pendens, credidit ſe nihil accipere, nihil dare.

A

CAP. XXV.

Orta autem fame ſuper terram abiit Iſaac ad Abimelech Regem Palæſtinorum in Gerara. Sevit autem in terra illa, & meſſuit in ipſo anno centuplum : benedixitque ei Dominus, & locupletatus eſt homo, & ibat proficiens, atque ſuccreſcens vehementer. Ea res terruit Abimelech, qui ex præſenti novi advenæ felicitate futuram Regni ſui ruinam conjectabat. Venit itaque cum Phicol duce militum ad Iſaac, *dixitque ad eum. Vidimus tecum eſſe Dominum ; ſicut fuit cum Abraham patre tuo* : teſtantur iſtuc, præter alia argumenta bene multa, aucti in centuplum agrorum tuorum proventus : *& idcirco diximus : Sit fœdus inter nos, & te, ut non facias nobis quidquam mali*, quum opibus, & ſobole auctus fueris ; *ſicut nec nos fecimus, quod te læderet*, quum abjectus in egeſtate vitam duceres. *Juraverunt ergo ſibi mutuo, & abierunt in pace.*

B

C

CAP. XXVI.

Senuit autem Iſaac, & caligaverunt oculi ejus, dixitque ad Eſau : venare mihi venationem ; & para mihi pulmentum, ut comedam, & benedicat tibi anima mea, antequam moriar. Eſau venatum abierat; quum Rebecca, ne is primogenitus inſtitueretur contra Dei ſententiam ; dixerat enim Deus : *Major ſerviet minori* ; ſuggeſſit filio Jacob, ut Primogenituræ jura, fratri a patre promiſſa, ſibi ipſe vendicaret. Quumque ille præſens periculum objiceret ; ne patre factum indignante, ipſe maledictionem pro benedictione reportaret ; pulſare nihilominus illa juvenem inſtitit ; ut quam metuebat maledictionem in ipſius caput rejiceret, modo imperata faceret. Fecit Jacob ; & coctum pulmentum, ut a matre doctus fuerat, intulit patri, & dixit : *Pater mi. At ille reſpondit : Quis es tu ? Dixitque Jacob : Ego ſum Eſau ; feci, ſicut præcepiſti mihi.* Hæſit ad hæc Iſaac dubius : vox enim Jacobum prodebat. Quare veritus, ne una cum benedictione primigenia jura ab altero in alterum fratrem imprudens transferret ; *accede*, ait, *ad me, ut tangam te.* Ita dubiis manus tangentis indiciis ſyncero vocis teſtimonio præſcribentibus, Jacob benedictionem obtinuit, eaque accepta ſtatim exceſſit. Venit poſt hæc Eſau, coctoſque cibos intulit ; patrem ut comederet, rogavit. Expavit ad hæc Iſaac, me-

D

E

F

ﻟﻪ ﺍﻟﺼﻴﺪ ﺍﻟﺬﻱ ﺍﺻﻄﺎﺩﻩ ﻟﻲ ﻭﺃﻛﻠﺖ ﻣﻦ ﺟﻤﻴﻊ ﻗﺒﻞ ﺃﻥ ﺗﺠﻲء ﻭﺑﺎﺭﻛﺘﻪ ﺃﻳﻀﺎً ﻳﻜﻮﻥ ﻣﺒﺎﺭﻛﺎً. ﻓﻠﻤﺎ ﺳﻤﻊ ﻋﻴﺴﻮ ﻛﻠﻤﺎﺕ ﺃﺑﻴﻪ ﺻﺮﺥ ﺻﺮﺍﺧﺎً ﻋﻈﻴﻤﺎً ﻭﻣﺮ ﻭﻗﺎﻝ ﻟﺄﺑﻴﻪ ﺑﺎﺭﻛﻨﻲ ﺃﻧﺎ ﺃﻳﻀﺎً ﻳﺎ ﺃﺑﺘﺎﻩ. ﻓﻘﺎﻝ ﺟﺎء ﺃﺧﻮﻙ ﺑﺤﻴﻠﺔ ﻭﺃﺧﺬ ﺑﺮﻛﺘﻚ. ﻓﻘﺎﻝ ﺑﺤﻖ ﺳﻤﻲ ﻳﻌﻘﻮﺏ ﻫﻮ ﺳﻤﻲ ﻭﺳﻤﻲ ﺇﺳﺤﻖ ﻫﻮ ﺳﻤﻲ ﻭﺳﻤﻲ ﺇﺑﺮﻫﻴﻢ ﻫﻮ ﺳﻤﻲ ﻭﺳﻤﻲ ﺁﺩﻡ ﻫﻮ ﺳﻤﻲ ﻭﺳﻤﻲ ﺷﻴﺚ ﻫﻮ ﺳﻤﻲ ﻭﺳﻤﻲ ﻫﺎﺑﻴﻞ ﻫﻮ ﺳﻤﻲ ﻭﺳﻤﻲ ﻗﺎﻳﻴﻦ ﻫﻮ ﺳﻤﻲ ﻭﺳﻤﻲ ﺃﻧﻮﺷﻲ ﻫﻮ ﺳﻤﻲ ﻭﺳﻤﻲ ﻗﻴﻨﺎﻥ ﻫﻮ ﺳﻤﻲ ﻭﺳﻤﻲ ﻣﻬﻠﻠﺌﻴﻞ ﻫﻮ ﺳﻤﻲ ﻭﺳﻤﻲ ﻳﺎﺭﺩ ﻫﻮ ﺳﻤﻲ ﻭﺳﻤﻲ ﺃﺧﻨﻮﺥ ﻫﻮ ﺳﻤﻲ ﻭﺳﻤﻲ ﻣﺘﻮﺷﺎﻟﺦ ﻫﻮ ﺳﻤﻲ ﻭﺳﻤﻲ ﻟﻤﻚ ﻫﻮ ﺳﻤﻲ ﻭﺳﻤﻲ ﻧﻮﺡ ﻫﻮ ﺳﻤﻲ ﻭﺳﻤﻲ ﺳﺎﻡ ﻫﻮ ﺳﻤﻲ ﻭﺳﻤﻲ ﺣﺎﻡ ﻫﻮ ﺳﻤﻲ ﻭﺳﻤﻲ ﻳﺎﻓﺚ ﻫﻮ ﺳﻤﻲ ﻭﺳﻤﻲ ﺃﻳﻬﺎ ﺍﻟﺮﺏ ﺍﻟﻌﻠﻲ ﺍﻟﻘﺎﺋﻢ ﻣﻦ ﺍﻟﺪﻫﺮ ﺇﻟﻰ ﺍﻟﺪﻫﺮ ﺍﻟﺬﻱ ﺧﻠﻖ ﺍﻟﺴﻤﺎﻭﺍﺕ ﻭﺍﻷﺭﺽ ﻭﺍﻟﺒﺤﺎﺭ ﻭﺟﻤﻴﻊ ﻣﺎ ﻓﻴﻬﻦ ﻭﺍﻟﺬﻱ ﺃﻧﺎ ﻭﺍﺛﻖ ﺑﻪ ﻭﺃﻣﻴﻦ ﻟﻪ ﻭﻫﻮ ﺃﻣﻴﻦ ﻟﻲ ﻭﻫﻮ ﺛﻘﺔ ﻟﻲ ﻭﻫﻮ ﺛﻘﺔ ﻟﻲ ﻭﻫﻮ ﺃﻣﻴﻦ

ut in ea cura unice versari, & velut perpetuo ascensu descensuque distineri viderentur. Sic Deus suam erga Jacob providentiam occultam latentemque manifesta scalarum visione patefecit. Is autem, qui quum dormiret Dei præsentiam non senserat, experrectus visum recogitans, contuensque curam, quæ in ea præsertim solitudine rerum suarum gerebatur, admirabundus: quasi in domo Dei dormiebam, ajebat, & quasi ante fores cœli cubabam. Nihilominus Deus, ut Jacobo clarius ostenderet, ad ipsius unice custodiam Angelos discurrere, atque proinde in ipsius solummodo gratiam, quas viderat, ire redire vias, rem disertis verbis declaravit, subdens: *Ecce tecum sum, quocumque perrexeris, & reducam te in terram hanc, nec dimittam te, nisi complevero universa, quæ dixi.*

Dixitque Jacob: *Vere Dominus adest in loco isto*, custos meus, *& ego nesciebam*. Oleum autem, quod lapidi Jacob superfudisse legitur, seu secum ipse attulerit, seu ex vicinia comparaverit, sacramentum venturi Christi, idest, Uncti manifeste adumbravit. Appellavitque nomen loci Bethel, idest, domus Dei, sicut paulo ante nominarat. *Votum autem vovit* super lapide, dicens: *Si fuerit Dominus mecum, & dederit mihi panem, & vestimentum, lapis iste erit mihi Domus Dei: cunctorumque, quæ dederis mihi, decimas offeram tibi*. Hoc scilicet sacramento Ecclesia præsignabatur in lapide, ipsique promittebantur gentium ad eam conversarum oblationes.

CAP. XXVIII. POstridie Jacob cæptum repetens iter, quum iterum fatigatus ad puteum consedisset, occurrit Rachel pecora agens, paupere cultu, pede nudo, vultuque titionem referens; adeo nativum colorem ferventissimi solis æstus adusserat, atque fuscaverat. Intellexit Jacob, ab eo sibi præparatam ad puteum Rachelem pauperem, qui pulchram Rebeccam Isaaco ad fontem obtulerat. Mox ipsa præsente, quo specimen quoddam ætatis & roboris daret, prægrandem lapidem, putei nimirum operculum, quod plures viri robustissimi vix efficere valuissent, amovit solus, vires subministrante nepote, quem in lumbis gerebat. Quumque puellam hoc signo adjunxisset Deo, sibi etiam osculo despondit.

Hanc ut haberet, ad septennium Labano operam suam locavit, quo expleto pater Liam pro Rachele fraudulenter genero substituit: & quamquam hoc ille quæ-

quæſiverit, ut Liæ conſuleret, quæ ob formæ defectum toto eo ſpatio ſponſum invenire nequiverat; præcipua tamen cauſa, cur ea arte ſibi utendum putaret, fuit proprius quæſtus, reique familiaris augendæ ſtudium. Expertus enim præterito ſeptennio, quo Jacob pro Rachele ſervierat, admodum utilem ſibi ejus operam, ſperabat utique, magno rei ſuæ emolumento futurum, ſi altero ſeptennio pro Lia ſervire, cogeretur. Quare etſi genero injuriam ſibi factam objectanti patrium morem primo loco obtendit: *Non eſt*, ajebat, *in loco noſtro conſuetudinis, ut minorem ante majorem tradamus ad nuptias*: poſtmodum tamen veram cauſam aperuit: *Imple*, inquit, *convivium hujus, & dabo tibi etiam Rachel pro opere, quo ſerviturus es mihi aliis ſeptem annis*. Quæ Labani dicta quum incolæ loci, teſtes ab illo rogati, affirmarent, Jacob tandem ceſſit, factumque ratum habuit. Accedebat præterea metus, ne repudiata Lia in paterna domo maneret; & proles apud Idololatras educata, patrio errore imbueretur. Ne ergo uxorem offenderet, prolemque perderet, Liam retinuit: ſed & Rachelem duxit, ne datam illi nuptiarum fidem mutaret: ſponſa enim viri, ipſius uxor eſt. Sed enimvero ſi Laban poſt traditam genero Rachelem cum eodem egiſſet, ut pro Lia ſeptem adhuc annos ſerviret, exiſtimo eum nec ad ſeptem dierum laborem illius gratia inducendum fuiſſe: Liam enim Jacob non quærebat, non quod diſpliceret puellæ forma, ſed quia duarum uxorum maritum eſſe non placebat.

CAP. XXIX.

PEperit autem Lia Ruben, & Simeon, & Levi, & Judam, ceſſavitque parere. Rachel autem ſterilis erat. Sed quia intellexerat a marito, Abrahamo orante pro Sara, & Iſaaco pro Rebecca, utramque præter naturæ modum fecunditatem impetraſſe, propriam ſterilitatem marito velut rem ipſius minus curanti attribuens, cum lacrymis nec ſine indignatione aliquando illum aggreſſa eſt: *Da mihi*, ajebat, *liberos, alioquin moriar*. Cui ſubiratus Jacob, eo quod dixiſſet: Da mihi liberos, quando minus inepte dixiſſet: ora ut dentur mihi liberi, reſpondit: Patres & majores ſuos iſtuc qualecumque malum pia religione tuliſſe, nec a Deo medelam impetraſſe, niſi poſt magna vota & preces ad plurimos annos productas; Abraham quidem poſt centeſimum annum, Iſaac vero poſt vigeſimum.

Quamobrem Rachel cogitans, eo in negotio patientiam ſibi eſſe apprime ne-

ceſſariam atque conſtantiam; nec enim tempus fixum certumque deſignabatur, marito reſpondit. *Ingredere ad ancillam meam, ut pariat ſuper genua mea & conſolationem ex illa accipiam*. Reſtitit ille. At quum mulier inſtaret, perpetuoque virum pulſaret, Abrahæ exemplum etiam objiceret, qui Saræ uxoris amore precibuſque inductus ancillam Hagar duxerat; & inde quereretur, ſe ab eo minus amari, qui ancillæ ſuæ nuptias reſpueret; Jacob uxoris importunitatem moleſtiſſimam non ferens, Balam externam fœminam duxit, qui Labani filiam ducturus venerat; utque ancillarum filii cum filiis liberarum ex æqua portione hæreditatem paternam participarent, ancillas cum liberis ſociavit.

Quum autem Bala Dan, & Nephtali peperiſſet; Lia, quæ parere deſierat, maritum flagitare cœpit, ut ſuam pariter ancillam ſibi matrimonio copularet: Repulſa a Jacob quod plurium filiorum jam mater effecta eſſet, nullatenus acquievit. Nec enim ſibi ferendum eſſe ajebat, ancillam ſuam Rachelis ancillæ ſubeſſe: nec ſibi Rachelis ſervam comparem fieri, niſi perinde ancilla ſua ſorori conjuga fieret. Jacob, ne Liam contriſtaret, utve diſcordiarum ſemina extingueret, pacemque domeſticam firmaret, Zelpham duxit, ex qua Gad & Aſer ſuſcepit.

Accidit interea, ut Ruben mandragoras ex agro matri Liæ deferret. Mandragora fruticis genus eſt, poma malis ſimilia ferens, odorata, & eſculenta. Hoc munere illa ſibi Jacob ad noctem conduxit, lætitiam fide condiens. *Et exaudivit*, ſubdit ſcriptura, *Deus preces ejus, concepitque & peperit Iſſachar, & ait: Dedit Deus mercedem mihi, quia dedi ancillam meam viro meo*. Si porro Deus Jacobi cum Zelpha conjugium non probaſſet, nullum utique præmium Liæ pro Zelpha reddidiſſet. Concepit itaque Lia, & peperit eo anno Iſſachar, deinceps Zabulon, ac Dinam. *Recordatus quoque eſt Deus Rachel, & peperit Joſeph: dixitque. Didici, quia Deus, & non vir meus incrementum dabit mihi*.

Poſt hæc Jacob a Labano petere inſtitit, ut ſibi liberos, & uxores, pro quibus operam ſuam illi præſtiterat, redderet, & abeundi poteſtatem faceret. Laban non quod generum amaret, imo quia ſuis ipſe commodis, rebus aliorum neglectis, impenſe ſtuderet, reſpondit: *Experimento didici, quod Deus benedixerit mihi propter te*. Ergo quamcumque pro ſervitio tuo mercedem ipſe taxaveris, libenter

ter reddam. Labano aſſenſus eſt Jacob, quia necdum a Deo illi abeundi venia conceſſa fuerat. Sed enimvero Deus, qui Jacobo affirmaverat, *ego deſcendam tecum, & reducam te*, proſpiciens, mercedem a Labano minime ſolutum iri, ejuſdem pecoribus Jacob locupletavit, excogitato conſilio, quo Laban jure offendi minime poſſet. Dum enim ipſe varios aditus ad ſuum compendium tentat, fiebat, ut ipſomet diſponente, res genero bene cederet, Deo mox multiplicante oves varias, & maculoſas, ſi quidem ille pretium hujuſmodi pecoris Jacobo ſtatuiſſet. Quo etiam admonebatur huic Deum impenſe favere, atque adeo velle, ut ab ejuſdem injuſtiſſima vexatione deſiſteret.

CAP. XXX

Sed poſtquam filii Laban patris imbuti nequitia, contra Jacob inſurrexere, affirmantes, illum, a quo ipſos magnis divitiis auctos fuiſſe plane conſtabat, ex paterna ſubſtantia luculentum ſibi patrimonium comparaſſe; & ipſe Laban, qui pridem ingenue faſſus fuerat, ſe ab experto noſſe, Deum rebus ſuis in gratiam Jacob benedixiſſe; erga eundem cum animo vultum quoque mutavit, totuſque deſiit eſſe, qui fuerat. Tum vero Deus Jacobo apparuit, & reditum quantocyus maturare juſſit. *Revertere*, inquit, *ad terram patrum tuorum*. Quamobrem accitis ad ſe uxoribus Lia, & Rachele, factas ſibi a Labano injurias ipſis expoſuit, receſſum ſuaſit. Veſter, ajebat, pater, cui cum omni contentione, ſummaque fide hactenus inſervii, meam mercedem mutavit decies: Quod tamen mihi minime obfuit, ipſius conſilia diſſipante Deo, qnodque mihi molicbatur, malum in caput ejus revolvente: nam quando mihi pro mea mercede pecora varia, & maculoſa ſe daturum paciſcebatur, ſperans pecoris ejuſmodi proventum exiguum fore, tum vero mihi idem copioſiſſimus obveniebat: ſique, mutato conſilio, pecora alba, aut nigra mihi anteponebat, ratus, fœturam plerumque non eum colorem laturam, tunc contrarium accidebat; plurimique pacti coloris agni naſcebantur. Tum Rachel, & Lia: *non eſt*, ajunt, *pars nobis in domo patris noſtri*. Omnia quippe bona ſua inter mares diviſit; nos autem fœminas vendidit, pretium ipſe conſumpſit in uſus ſuos, tuas interim vires attrivit aſſiduo quatuordecim annorum labore, quanto nimirum noſtras tibi nuptias pactus fuerat. Qnæcumque igitur tibi

tibi a Deo præcepta ſunt, exequere; paratiſſimas nos habeto; ſequemur, quando te Dominus in patriam redire juſſerit.

Diſceſſere, rapuitque Jacob cor Laban, Rachel Deos. Jamque Galaaditidis juga tenebant, quum Laban magnis itineribus eadem via eos inſequutus, in conſpectum venit. *Apparuit autem Dominus Laban in ſomnis dicens: cave ne quid aſperum loquaris adverſus Jacob, ſive magnum, ſive modicum.* Animi tamen ille ſui acerbitatem omnino diſſimulare non potuit: Sed, *valet manus mea*, ait, *reddere vobis malum*: ſed Deus patrum veſtrorum mihi, ne hoc auderem, heri veſpere cavit. Tu vero filias meas furatus, atque furum in morem repente dilapſus, cur Deos quoque meos abſtuliſti? Hic porro patuit, Rachelem haud immerito a Jacob adamatam fuiſſe, & cæteris uxoribus antelatam; ſiquidem & illa Deum, quem ipſe colebat, patriis Diis antehabuit, eique unice adhæſit: illos porro dum furatur, violat, teſtaturque vanas eſſe imagines, & inutile paternæ domus impedimentum. Sed & quum a patre eo loci quærerentur, illos in ſellam ſibi compoſuit, inſeditque, eo etiam die, quo menſtruo profluvio laborabat.

At non eadem mens Labano fuit, cui etſi Deus verus heſterno veſpere ſe ſpectabilem præbuiſſet, poſtero nihilominus mane falſos Deos, quos hactenus coluerat, repoposcit: quære antea palam faſſus fuerat negavit, beneficia ſibi in gratiam Jacob a Deo collata, auctamque ejuſdem intuitu rem familiarem: jactavitque, ſua eſſe pecora, & omnia, quæcumque in proprio cenſu Jacob in præſenti numerabat. *Nihilominus*, ait, *Veni, & ineamus fœdus, ut ſit in teſtimonium inter te, & me.* Novo fœdere concordia firmanda erat poſt natum diſſidium, & plurimam altercationem. Et Jacob quidem in Labanum invectus acerbiſſime, demum adjecit: *afflictionem meam, & laborem manuum mearum reſpexit Deus*, qui heſterno veſpere apparuit tibi. Laban contra, pecora, ajebat, mea ſunt, & quodcumque vides, meum eſt. Lis tandem dirempta eſt, decretumque, ut præteriti temporis acta omnia caſſa, miſſaque fierent. Tum vero Jacob ſublatum, quem fors obtulit, lapidem in medio ſtatuit; illico ſocii, ſuo quiſque aggeſto lapide, ingentem tumulum excitarunt. Ut agger ille a pluribus excitatus plures item teſtes repræſentaret, qui una voce arguerent

A rent eos, qui pactum, præsente tanta testium multitudine, firmatum violasset. Quare Jacob subjecit: *Ecce testis erit tumulus iste*. Quasi diceret: accipe totidem testes, quot hunc lapidum acervum collegere: isti nimirum reum redarguent, qui pactis conventis non steterit, aut quovis insultu eadem violaverit. Ut autem planius constaret, aggerem illum ad sanciendam pactorum fidem constructum fuisse,
B utque fidem illam sibi inposterum sancte servandam esse ambo intelligerent, jurarunt pariter ambo, Jacob quidem timorem patris sui Isaac; Laban autem: *Deus*, inquit, *Abraham, & Deus Nachor judicent inter nos*.

CAP. XXXI.

JAcob a Labano relictus, ab Angelis exceptus est: quo signo Deus Jacob docebat suam circa ipsum providentiam, ac si diceret: si Laban mihi ad vesperam mo-
C nenti nequaquam auscultasset, ab Angelis, quos ad tuam custodiam excubare vides, ipse cum universo suo comitatu postero mane trucidatus fuisset. Jacob itaque sicut quum Mesopotamiam peteret, Angelos sibi præsentes aspexit; ita inde recedens, eosdem sibi adesse, manifesta visione doctus est, ut disceret, quam oppido verum esset, quod Deus illi olim prædixerat: *Ego descendam tecum, & reducam te*.
D Præterea ne Jacob Esau fratris occursu consternaretur, Angelorum castra ipsi ostensa sunt, ut intelligeret, plures stare pro ipso, quam pro Esau contra ipsum. Suos nihilominus ad illum nuncios misit, qui moram suam excusarent. At quum postmodum nunciatum est, fratrem cum quadringentis viris prope esse venturum, expavit Jacob; & quamquam ad Deum continuo profugisset, orans, ut memor pacti, quod peten-
E ti Mesopotamiam dixerat, sibi in præsenti discrimine adesset; nihilominus munera ad Esau præmisit, quasi injuriam deprecaturus, quod jura primigenia olim fratri abstulisset.

Sub ejus diei noctem apparuit Jacobo Angelus, & luctabatur cum eo. Vicit autem Angelum, & ab Angelo victus est, ut infirmitatem suam hinc disceret, illinc vires & robur; fortis enim simul & infir-
F mus in hoc facto visus est: infirmus quidem, quia ad Angeli attactum illius coxa sua sede disjecta est: fortis, quia Angelus missionem ab illo petiit. Utque Jacob sciret, quantum temporis ambos ea luctа tenuisset, subdidit Angelus: *Jam ascendit aurora*. Poposcit Jacob benedictionem, ut ostenderet, pugnam non ex odio,

sed

ſed ex amore natam: dedit Angelus, ut declararet ſe minime eo offenſum, quod ſecum certare Jacob auſus fuiſſet, ex argilla & luto fictus homo.

Præſtitit ergo Deus omnia quæ Jacobo pollicitus fuerat. Nam & illum ad opulentiam non mediocrem provexit, & domo abeuntem comitatus eſt, & redeunti adfuit, viam munivit, viaticum ſubminiſtravit, & a Labani furore & ab Eſau inſidiis eundem eripuit. Quod tamen Dei beneficium minus expendiſſe viſus eſt Jacob, quando decimas, quas extorris & profugus Deo deſponderat, & modo ſolvere voti religione cogebatur, ſubito metu perturbatus collegit, & Eſau obviam venienti tranſmiſit. Quamobrem eo, quem dixi, conflictu, immutatum ſenſit femur ſuum, qui ſuum verbum mutavit. Adeo ut victor ille Angeli, qui totus ignis eſt, modo claudus debilitatuſque, citra dolorem tamen, coram Eſau vix conſiſteret.

CAP. XXXIV. HAc via Jacob Chananitidem ingreſſus eſt, habitavitque juxta oppidum Sichem. Inibi accidit, ut Dinam ipſius filiam deperiret Sichem filius Hemor, factaque manu raptam virginem opprimeret. Quumque inde puellæ conjugium optaret ac peteret, rogati fratres, diſſimulato ſororis probro, callide reſponderunt, eas ſibi nuptias placere, ſi modo Sichimitæ Circumciſionis ritum ſuſciperent: quod quum illi feciſſent, fratres eo die, quo acerbiſſimus vulneris dolor eſſe ſolet, patre ignaro, nec opinante, & inſcio, oppidum invadunt, cæſiſque maribus, feminas abducunt, cætera diripiunt.

CAP. XXXV. *POſt hæc locutus eſt Deus ad Jacob: ſurge & aſcende Bethel, facque altare Deo, qui apparuit tibi, quando fugiebas Eſau fratrem tuum. Jacob vero dixit ad filios ſuos abjicite Deos alienos*, quos tuliſtis de Sichem. *dederunt ei ſculplilia, & inaures aureas, quæ erant in auribus ſimulacrorum ſuorum, eaque ſubter Terebinthum infoderunt*, ne poſteris ſuis fierent in ſcandalum. *Venit etiam Jacob ad Iſaac patrem ſuum in Hebron*. Et poſt tres & viginti annos *mortuus eſt Iſaac centum octoginta annorum, & ſepelierunt eum Jacob, & Eſau filii ſui*.

CAP. XXXVII. INter hæc Joſeph cum filiis concubinarum, pecorum curam ſuſcepit, quorum perverſos mores quum ferre non poſſet, detulit

tulit patri: nec mirum ſi illorum odium contraxit, quorum crimina propalavit. In ejuſmodi curam dum incumbit, vidit ſomnia duo, alterum manipulorum, alterum ſolis & lunæ atque undecim ſtellarum: viſuſque ſibi eſt videre ad pedes ſuos illa accidere adorantium in morem: quæ duo inſomnia fratrum invidiam vehementius concitarunt. Non defuere tamen, qui illa riderent: ſcilicet Rachel, ajebant, quæ jamdudum rebus humanis deceſſit, recuperata vitæ uſura, filium adorabit. Sed quum dictum ſit, virum & uxorem unum corpus eſſe; quandoquidem Jacob, qui per ſolem deſignabatur, Joſephi ſceptrum adoravit, Rachel, quam luna ſignificabat, eundem adoraſſe recte dicitur, in ſuo ſcilicet conjuge; etſi per ſe ipſam hoc minime præſtare potuerit.

Eo adhuc vigente odio fratrum adverſus Joſeph, a patre miſſus eſt ad greges, ut de illorum ſalute nuncium referret: remiſere fratres tunicam cruore infectam, quæ Joſephi caſum patri nunciaret. Jam ut facti atrocitatem indignitatemque occultarent, fratrem, quem ciſterna clauſum tenebant in deſerto, extinctum lugebant domi; quem ſeminudum Arabibus vendere cogitabant, Chananæis diſcerptum a feris ſimulata triſtitia vultus, menticbantur; quem ferreis catenis vinctum pedes manuſque, negociatoribus tandem dediderant, in alienas terras procul abducendum, in domeſtico otio lugubri lamentatione proſequebantur. Sic Joſeph fratrum aſtu circumventus, a paterna domo raptus eſt, & in Ægyptum deportatus, ibique iterum venditus, paucos intra dies dominum bis mutavit.

CAP. XXXVIII.

SUb idem tempus Judas tres ſuſcepit filios, Her, Onan & Selam: Her Thamarem uxorem ſibi adjunxit. *Fuitque Her nequam in conſpectu Domini*, ideſt, a cultu Dei & pura religione remotus: quam ob cauſam acerba morte a Deo ſublatus eſt. Viduam duxit Onan, quia amabat: quod tamen priorem ejus maritum odiſſet, ſemen eidem ſuſcitare nolebat, deteſtabili etiam ad id uſus artificio: & quoniam hunc ſimilis perinde pœna ſuſtulerat, inde patri injecta ſuſpicio eſt, ne forte ob crimen uxoris conjuges ambo periiſſent. Idcirco Thamar in paternam domum ſecedere juſſa eſt, & futuras cum Sela, tunc temporis impubere, nuptias ſperare. Sed quum, eo adulto, conjugioque jam maturo, Judas nurum revocare domum, detre-

ctaret, Thamar factum ægerrime tulit. Non ego quidem, ajebat, nuptarum oblectamenta consector, sed vero benedictionem cupio Israëlitis insitam. Jam quid agam, ut hæc duo ipsis persuadeam? & continentiam quidem me amare in promptu est ostendere, recusato cum Sela conjugio; non ita fidem. Quin igitur nuptias cum illius parente pertentem? quando istæ quidem thesaurum mihi, ut spero, dabunt, præsentis inopiæ damna reparaturum; subsequens vero celibatus me in ejusmodi connubio voluptatem neutiquam aucupatam fuisse, monstrabit. Ista cogitantem subiit metus, ne si socer fraudem deprehendisset, ipsa meditati criminis pœnam daret: præsertim quum non ignoraret, illum occasionem quoquo versu captare, vindicandæ mortis duorum filiorum, quos ab ipsa interfectos suspicabatur. Interim venit in mentem antiqui illius Eliezeris consilium; arripuit illico, Deumque rogare instituit, ut exitum sibi ab iis tricis expediret, exhibito quod petebat, signo: Summe Deus, ait, equidem credo me in hoc negotio nullo carnalis desiderii crimine sapientiæ tuæ judicio damnari. Te siquidem testem appello me in Hebræorum populo nihil appetere, præter sacramentum ipsis creditum. Dum istuc persequor, viam inivi, quam tum vero majestati tuæ placere intelligam, si, quod supplex oro, in proximo congressu socero meo alia videar, tantum ne peream; sique rursum in ore ejus inveniatur verbum fornicationis. Hoc nempe signo doceri rogo, tuo consilio definitum esse, ut per filiam incircumcisorum, concessus populo circumciso thesaurus posteritati transmittatur. Sic igitur precor socero meo, ut simul videat me, simul mei corporis sibi copiam fieri petat.

Sic precata, locum rei gerendæ opportunum petiit; quo quum Judas venisset, meretricem ibidem sedere ratus, præter morem ad eam divertit, (Thamaris scilicet oratio hominem eo deflexit.) Femina subito soceri occursu exterrita, obduxit ori velum; reduxit tamen, simul ut audiit dicentem verba signi, quod ipsa paulo ante poposcerat, agnovitque Deum velle quod agitabat. Quid enim? etiam pretium a domino thesauri audacter expetiit. Dedit ille baculum, anulum, & velum. Sustulit mulier, domumque a congressu reversa, in arca reposuit, tres olim habitura testes Tertii (Mediatoris) qui per eam a progenie in progeniem traducebatur.

Tri-

ܘܐܡܪ ܠܗ ܐܬܬ ܥܡܝ ܘܢܣܒ ܠܟ ܐܓܪܟ ܘܐܙܠ ܠܗ ܐܝܟ ܕܐܡܪ ܠܐ ܐܫܬܟܚ

non probavit, qua imminentem calamitatem facile avertiſſet; ſed jactationem illam patienter ferre ſtatuit, inſpecturus, quem tandem exitum habitura forent ſomnia, quæ viderat. Herus domum reverſus, uxoris adverſus Joſeph querimonias audiit: aderant teſtes, domeſtici omnes, quin & Joſephi veſtis, in interiore thalamo reperta, eundem delati criminis reum clamare videbatur. Sic innocens Joſeph ficta cauſa oppreſſus, confeſtim ad carcerem rapitur ſine pallio, qui ſine tunica in ciſternam alias detruſus fuerat in deſerto.

CAP. XL. AT enimvero qui quum in Putipharis domo ſerviret, ſervorum delicium fuerat, in publicam cuſtodiam deportatus, magnum ſociis calamitatis levamentum attulit. Ibidem duobus Pharaonis ſervis ſomnia expoſuit, prædicens, alterum quidem e carcere ad crucem brevi ducendum; alterum contra palatio officioque ſuo reſtituendum, & Pharaoni calicem pro more porrecturum. Pincernarum princeps hic erat, quem proinde rogare inſtitit, ut interpretis ſui olim memor, ejuſdem negotium, ea qua valebat apud regem gratia, tranſigeret. Quas quidem preces potiſſimam cauſam fuiſſe reor, ut apud Pincernam beneficii & benefactoris memoria interciderit ad biennium.

CAP. XLI. *ET factum eſt poſt duos annos, & Pharao vidit ſomnium*. Duo fuere Pharaonis ſomnia, primum ſpicarum, alterum vaccarum: & in ſingulis duplex ſpecies: & eorum quidem interpretamentum non fuiſſet difficile, ſi in gratiam Joſephi Ægyptiis ſapientibus Dei nutu occultum non fuiſſet. Cæteris itaque in hac aqua hærentibus, pincerna Pharaoni poſt biennium ſuggeſſit, ut Joſephum e carcere educeret. Per hunc modum vinculis exemtus Joſeph, conditionem habitumque mutavit. Capillum, quem mœror ſummiſerat, totondit lætitia, & ſordidum amictum, quem luctus induxerat, gaudium decuſſit.

Confeſtim ad Pharaonem deducitur. Hic Regem ſua ſomnia narrantem audiit, eorundem præſagitionem edocuit, metuque futuræ famis trepidum opportuno conſilio juvit. *Provideat*, ait, *Pharao virum ſapientem, & præficiat univerſæ terræ Ægypti, ut frumenta fertilitatis tempore proventura pro annis ſterilitatis mox ſequuturis recondat, ne conſumatur Ægyptus fame*. Illud autem *provideat Pharao virum*, de ſe dicebat, nomen tamen modeſte reticuit. Nec tamen alium

A alium, cui officium committeretur, deſignavit, ut qui bene noverat, alterum fruſtra quæſitum iri, cui vires ad avertendam tantam calamitatem ſufficerent pares.

Magnam Joſeph ex hoc facto ſapientiæ exiſtimationem apud Regem adeptus eſt, tum propter inſomniorum interpretationem, tum propter conſilii opportunitatem. Idcirco nec Pharao dubitavit, ut Interpretem univerſæ ditioni ſuæ præficeret;
B & anulum inſuper, quo regias gazas obſignari mos erat, eidem crederet. Anulus igitur, quem nulli Ægyptio geſtare hactenus permiſſum fuerat, toto inſpectante populo, Rex Joſepho ceſſit, ejuſque digito inſeruit: ſummamque poteſtatem ſimul cum his inſignibus illi conceſſam declaravit. *Ego Pharao*, inquit, *præcepi: abſque tuo imperio non movebit quiſquam manum, aut pedem in tota terra Ægypti*. Nec dubium,
C quin Rex, qui generali lege univerſos Joſepho parere volebat, militiæ etiam duces, & regni proceres ejuſdem imperio ſubjectos eſſe voluerit.

Aderat Joſephi herus, rerum, quæ gerebantur, teſtis, ſtupuitque, ſervum repente provectum ad dignitatem regali quidem ſolii majeſtate minorem, auctoritate tamen & poteſtate parem. Illico tantæ rei nuncius domum ad uxorem revolat, ea ſcilicet feſtinatione, qua uxor ad ipſum alias
D procurrerat innoxium juvenem delatura: ingreſſuſque domum, & recta conjugem petens: Joſeph, ait, ille tuus quondam ſervus, noſter nunc factus eſt dominus: ille, inquam, quem pridem nos pallio exuimus, a Pharaone purpura decoratus eſt: quique noſtris ædibus ejectus hactenus in carcere jacuit, regio jam curru vehitur: & quem catena ſtrinxit ferrea, aureus ornat torques. Quid jam? Ego ne Joſepho appa-
E ream, ad quem nec oculos quidem attollere auſim? Sine cauſa times, reſpondit illa, quem non læſeris. Infamiæ nota, quam Joſeph domo noſtra rejectus, ſuſtinuit, jure ne, an injuria inuſta ſibi fuerit, ipſemet novit optime, ſed & qualis qualis ea fuerit, hanc a me ſola profectam. Perge modo: diſſimulatoque metu Joſephi currum aſſequere; ovantemque deducito cum
F cæteris ſatrapis; ne abſens de ejus fortuna triſtari videaris. Interim diſce, Joſeph non eum eſſe, quem reris, ſceleſtum & improbum ſervum. Vera narro, etſi dictis contraria meis. Joſephum ipſa amabam; accuſavi tamen, quum amarem: quumque ſuo fulgore me cœcaſſet, oculis capta meis, in ejus pallium invaſi. Juſtus ille eſt: non ergo

tibi, quam non feciſti, injuriam referet, ſed mihi. Quin imo nec mihi quidem, ſi modo recogitet, eam quam narrabas felicitatem, nunquam ſibi obventuram fuiſſe, ſi in carcerem conjectus non fuiſſet, ficta cauſa oppreſſus: inde enim Pharaoni innotuit, & vocatus in aulam, ejus ſomnia eſt interpretatus. Nos igitur ut ut Joſepho nil profuerimus, aditum certe ad hanc gloriæ & fortunæ altitudinem patefecimus; quandoquidem acceptæ injuriæ occaſione adeptus eſt ſummam poteſtatem, & ſecundum a Rege locum.

Putiphar uxoris probavit conſilium: & licet longe aliud animo agitaret, gratulantis vultu ad Joſephi currum ſe adjunxit: nec idcirco ullam a Joſeph moleſtiam uſquam tulit. Quum enim Joſeph rerum ſuarum curſus & exitus perpetuo circumſpiceret, facile intellexerat a Deo diſpoſitum fuiſſe, ut ab hero in carcerem detruderetur, quo ex humili loco mox eductum in throno Pharaonis collocaret: quemadmodum olim permiſerat fratribus in deſerto, ut fratrem in ciſternam mitterent, indeque catenatum abigerent in Ægyptum.

Jamque inierant fertilitatis anni, & futuræ famis præſcius Joſeph frumenta pro ratione annui proventus ſingularum urbium ad publica horrea undique comportari curaverat; quum evoluto fertilitatis ſeptennio, ſubiit prævisa famis tempeſtas. Apparuit per eam occaſionem Joſephi in orphanos & viduas miſericordia, quæ ſane omnes Ægypti pauperes ſollicitudine curaque quotidiani victus exemit. Et ſi quidem ea fames in ſolam Ægyptum incubuiſſet, timenda utique non fuiſſet, proſtante annona, quam Joſeph large & copioſe comparaverat. Verum quia ſimilis calamitas finitimas terras pariter invaſerat, cogebatque ab Ægypto alimenta petere; idcirco frumenta ipſis etiam indigenis cariore pretio direndanda fuerunt. Generalem autem ubique famem fuiſſe, indicant illa verba: *Omnis quoque terra veniebat in Ægyptum, ut emerent a Joſeph: invaluerat enim fames per univerſam terram.*

CAP. XLII. QUum igitur eadem annonæ difficultas Jacobi etiam familiam premeret, convocatos ad ſe filios hortabatur, ut poſito metu frumenta ſibi ex Ægypto proſpicerent. *Audivi*, inquit, *quod triticum venundetur in terra Ægypti: deſcendite & emite nobis, ut vivamus & non moriamur.* Et hæc quidem patris adhortatio indicat filiorum in

in præsenti discrimine trepidationem. Illud vero: *audivi, quod triticum venundetur in Ægypto*, innuit nullam alibi extra Ægyptum tritici copiam fuisse: & quod sequitur: *Emite nobis, ut vivamus & non moriamur*, Jacobi familiam, & reliquos Chananæos magna annonæ penuria laborasse ostendit, adeo ut de salute propemodum cuncti desperarent.

Ea causa filios Jacob impulit, ut profectionem in Ægyptum maturarent. Quo quum venissent, & ad Josephi conspectum fuissent admissi, prostrato humi corpore, fratrem venerabundi adorarunt. Agnovit ille suos, eosque tandem advenisse gavisus est: vehementer enim diuque sollicitum ejus animum tenuerat eorumdem periculum; quum nullus dubitaret, quin Israëlitæ, perinde ut cæteri Chananæi, velut in sartagine positi, fame torrerentur. Hoc interim personam dissimulans, atroci oratione fratres aggreditur. *Exploratores*, inquit, *vos estis*. Cui fratres: Atqui nec Ægyptiorum linguam callemus: proinde nec possumus eorum consilia ex insidiis clepere, aut eadem coram confabulando, ut fit, per ambages & verborum tormenta exprimere; nec nostram sortem patriamve fictis fabulis ementiri: præsertim quando vel ipsæ, quas advexímus merces, testantur, Chananitidis accolas nos esse, & inde venisse. Quid? nec credibile est, tot capita, nam fratres sumus duodecim, in hanc conspirasse nequitiam, nec vero ulli nostrum displicuisse notam, & nomen exploratoris. Jam nec huc clanculum adrepsimus; aut latibula statim invasimus; recta scilicet ad aulam venimus; admissi, vultu sereno animi securitatem indicante, coram te constitimus. Quid igitur nos tibi exploratores finxit homines lingua, moribus, cultuque corporis ad concipiendam hujusmodi fraudem ineptissimos? Quamquam generis nostri nobilitas ubique notos & claros fecit, facit & numerus, etsi hic non omnes adsumus: alterum namque fratrem domi apud communem parentem reliquimus, alter decessit.

Joseph nihilominus in eodem gradu constantiæ perstitit, maluitque suorum somniorum exitum opperiri. Nec enim hucusque impleta fuerant. Undecim namque stellas prosterni ad suos pedes alias somniarat, videbatque ex præsenti numero, eventum præsagio minime respondere. Proinde adhuc dissimulandum existimavit, ne forte si fratribus intempestive se proderet, ipse suorum somniorum exitum pervertere velle, vi-

de-

deretur. Quare iterum fratres severe interpellat: At vos, ait, esse fratres, ita demum persuadebitis, si fratrem natu minimum mihi adduxeritis. Continuo omnes in carcerem duci jubet, & sub custodia detineri ad triduum, ut nimirum vel primoribus labiis gustarent dolorem illius, qui ejusmodi incommodum plures per annos toleraverat, & quidem ipsorummet culpa.

Interea Joseph dum visa somnia secum ipse expendit, animadvertit, somniasse se bis solummodo a fratribus adoratum, semel sub specie manipulorum, & iterum sub imagine stellarum; indeque conjectabat, post secundam adorationem instare tempus, quo fratribus se ipsum manifestare oporteret. Hæc secum animo volutans, interim, dimissis reliquis, Simeonem in vinculis retineri jussit; tum quia ab eo rescire volebat, qua tandem ratione fratres Jacobo in causa Joseph satisfeciissent; tum quia prospiciebat plurimum parenti negotii facturos Simeonis filios, & uxorem; ut quantocyus Beniaminum fratrem ad se mitteret. Fortasse etiam Simeon asperius quam cæteri, in Joseph invectus fuerat, quum a fratribus vinciretur, & postmodum Ismaëlitis venderetur.

Nec tamen inde suspicari fas est, Joseph acceptam injuriam referre voluisse, quem certum est, post sui manifestationem singulos fratres cum magna amoris significatione deosculatum fuisse. Sed credendum est, Joseph, præcipuo sceleris auctore in ea, quæ alteri procuraverat, vincula, conjecto, fratres admonere voluisse, justam utique nunc pœnam ipsis pro inexcusabili crimine reponi. Quod & ipsi agnovere, & fassi sunt: *Merito hæc patimur*, ajebant: *videntes enim angustias fratris nostri, dum deprecaretur nos, & non miserti sumus ipsius*.

Audiit Joseph Ruben ista submurmurantem cum fratribus, ipsisque acerbe retexentem, quæ ipsemet egerat pro Joseph, ne is in cisternam mitteretur; nec oppido lacrymas tenere potuit, non quod doleret præteriti temporis ærumnas, sed quia cogitabat, ex quali statu, quam miserabili, quam dolendo, ad qualem felicitatem Dei beneficio provectus fuisset.

Fratres, promisso vadimonio, nec tamen sine viatico dimissi, rediere domum, patrique præteriti itineris exitum exposuerunt, & adversos casus: quomodo ab Ægyptiis male accepti fuerant, & infami exploratorum nota inusti, extremum supplicium vix effugerant: concessum quidem reditum fuisse, sed non nisi

nisi post facta pro Benjamino comparendi sistendique se apud præsidem sponsione. Hæc quidam narrabant: reliqui onera excutere aggressi, stupent singulis repositam in summo sacco pecuniam, Ægyptiis frumentariis dudum numeratam. Indoluit pater filiorum infortunio, magisque Simeonis periculo, quem in vinculis relictum fratres nunciabant. Flagitantibus tamen filiis & quotidie urgentibus, ut Benjaminum dimitteret, constanter negavit se facturum, veritus, ne, qui fratrem sustulerat casus, hunc etiam opprimeret.

CAP. XLIII.

SEd enimvero quum absumto omni commeatu, fame universi premerentur, iterum patrem solicitare cœperunt, ut Benjaminum abire permitteret. Miserere, ajebant, Simeonis, quem filii & uxor perinde atque extinctum miserabiliter lugent. Næ tua tanti non est, filii natu minimi conspectu ad paucos dies privari, quin pluris æstimandum sit, filios parente, conjugem marito perpetuo orbari. Precibus tandem fatigatus senex, imo fame compulsus, Benjaminum ægre quidem, dimisit tamen, & fratres sequi jussit. Et quamvis abeuntibus cum paterno affectu bona precaretur, se tamen in eas angustias ab ipsis redactum conquestus est. Rachelem, ajebat, jamdiu mors sustulit; sublata matre, nunc filiis culpa vestra carere cogor. Attamen justum patris dolorem lenire conatus est Judas, Benjamini dimissionem sua fide jubens: *Nisi reduxero*, inquit, *Benjamin, & reddidero eum tibi, ero peccati reus in te omni tempore.*

In Ægyptum profecturi, dona ferenda præfecto compararunt, stacten, terebinthum, & alias regionis rariores merces. Mox viam ingressi, Ægyptum post dies tenuerunt, & ex constituto vadimonio apud Josephum comparuere. Tum illi œconomo mandat, ut hospites domum cum honore introducat. Extemplo servi jumenta exonerare, oneraque & sarcinas comportare cœperunt. Ea novitate exterriti fratres, periimus, ajunt, periitque Benjamin patri, nec reditus nobis spes ulla supereſt, aut paternam revisendi domum. Patuit modo fraus, pecuniis in summo sacco repositis occultata. Hoc nempe agebatur, ut si forte intentatam de exploratione calumniam depulissemus, succederet alterum ex capite furti crimen, ob quod perpetuæ servituti adjudicandi essemus. Quod reliquum est, œconomus præoccupandus est, ipsique recepta pecunia rependenda, antequam furto

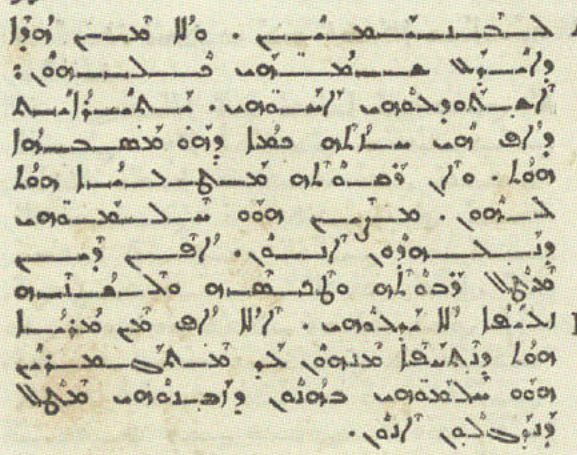
furto ablatam a nobis fuiſſe criminetur. Sic fiet, ut ab explorationis ſuſpicione Benjamin, præſtito vadimonio, nos liberet, & ſpontanea pecuniæ delatio a furti crimine abſolvat.

Ergo œconomum petunt, &, Hem, ajunt, adſumus, qui pridem huc appulimus, frumenta mercaturi; quo in negotio quum pecunia a nobis numerata imprudenti errore in noſtris ſaccis repoſita fuerit, eandem tibi integra fide redhibemus: non enim juſtum eſt, merces ſibi habere, ſimul & pretium. At œconomus hoſpites ſuos metu tantum non exanimatos animadvertens, meliora ſperare juſſit. *Pax*, inquit, *vobiſcum*, *nolite timere*: nec enim ob pecuniam, quam numeratam habeo, vos huc duximus, ſed veſtra comperta fide, veſtra etiam conſuetudine frui optamus. Non ergo furti, quod non feciſtis, cauſam dicturi, has ædes intratis, ſed Præfecti hoſpites hodie futuri, & convivæ: Herum ſcilicet habemus integerrimum, & ſuum cuique jus tribuere ſolitum: ſuo igitur more utitur, quum factarum vobis altera vice injuriarum memoriam abolendi cauſa, hunc in præſenti honorem rependit.

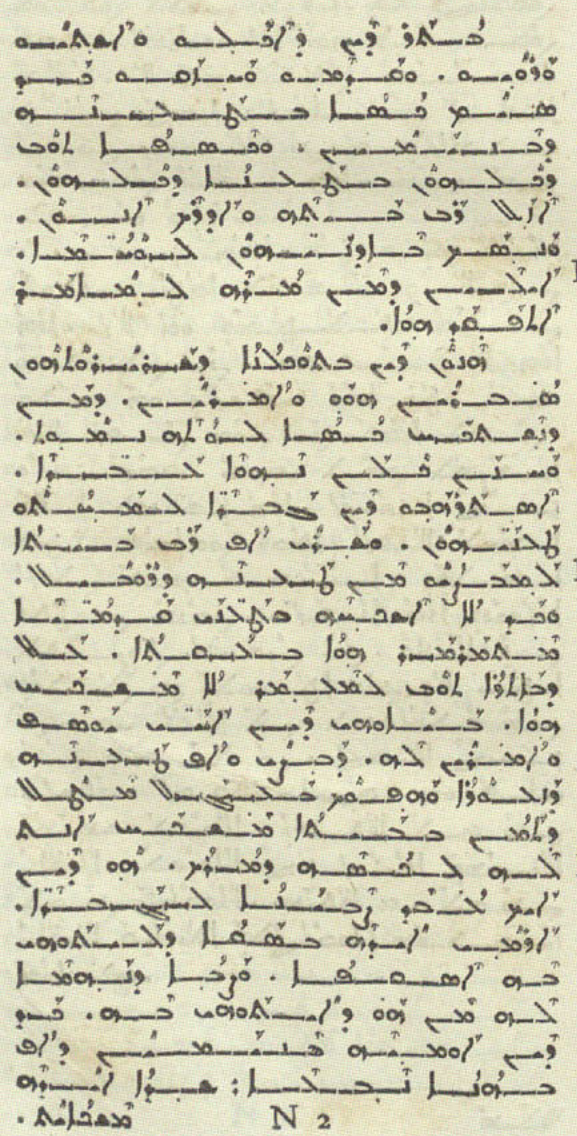
Interim advenit Joſeph: continuo fratres, quæ advexerant, dona proferunt: ſimul venerabundi procumbunt ad pedes pavidi, trementeſque: quo tamen pavore tantiſper eos relevavit Joſeph, dum clementer reſalutat; mox etiam plane liberavit, dum comiter alloquitur, ſciſcitatur de patris ſalute, rogans an ſoſpes, an bene habeat: mox Benjaminum intuitus, percontatur, num ipſorum is quoque frater? Continuo illi benedixit: *Deus*, inquit, *miſereatur tui fili mi*. Hæc & hujuſmodi verba Joſeph ad fratres faciebat Ægyptiaco ſermone, quæ per interpretem ipſis ſignificata, omnem, ut dixi, metum ſuſtulerunt.

Commota ſunt autem viſcera Joſeph ſuper fratre ſuo, & cubiculum ingreſſus flevit, quum lætiſſimum convivium cunctis inſtrueret. Aderat hora prandii; accubuere, Joſeph ſolus, Ægyptii ſuis ſinguli locis, ſeorſim ab utriſque fratres, quibus Joſeph, perinde ac ſi per ſcyphum ex arte divinaret, ſingulorum ætatem, locum diſtinxit, accubitum ordinatim diſtribuit, ut natu minores majoribus gradatim ſuccederent.

Interim mirari ſubit, quomodo Joſeph a fratribus agnitus non fuerit, neque ex eo, quod & viaticum abeuntibus ſubminiſtraverat, & ſoluta frumenti pretia redhibuerat; neque ex eo, quod Simeonem vinciri, & Benjaminum adduci mandaverat; nec

A nec quum de ſalute ſenis parentis ſui tanta cum ſolicitudine quæritaret: neque occaſione judicii, in quo apud ipſum Joſeph impactum ſibi crimen purgare compulſi fuerant: neque quum poſtmodum eos in proprias ædes honorifice exciperet, & Benjamino ſuaviſſime blandiretur: nec poſtremum, quum illorum nomina, velut vocabula ſibi notiſſima, libere recitaret. Nam etſi ad ſummum illud honoris faſtigium evectus, B ſtatum mutaverat, & habitum, & acerba fere oratione, quaſi indignabundus, & irato ſimilis, ad eos utebatur; aſpectus tamen & oris ſpecies, & lineamenta; ſomniorum præterea præſentem fortunam portendentium recens memoria, ad ejuſdem agnitionem facile eos perduxiſſent, niſi Deus fratrem fratribus occultaſſet, ut ejus ſomnia in ipſiſmet impleret; qui idcirco fratrem vendiderant, ut divinarum prædictionum C eventum diſturbarent.

CAP. XLIV.

HUnc in modum fratres a Joſeph excepti, & lauto convivio recreati, quum ſe ad reditum accingerent, præcepit Joſeph, ut pecunia pro frumenti pretio a fratribus numerata, ſingulis redhiberetur; occulte tamen, & in ſaccos clam ipſis illata: in ſacco autem Benjamin ſcyphus etiam conderetur. Hujuſce technæ plane ignari, D omnes abiere; quum œconomus citatis equis eos inſequutus, inopinos occupat; vehementerque in eos invectus, omnia, quæ herus dictaverat, maledicta in eorum aures refudit.

Ea res perculit omnes ad ſtuporem uſque; propria tamen innocentia freti: apud quemcumque, reſpondent, ſcyphus repertus fuerit, diſpereat, quiſquis ille eſt: noſque univerſos tum vero ſervos habeto. Ex- E templo jumenta exonerant, expediunt ſaccos, & excutiendos œconomo offerunt. Involat is primum in ſaccum Ruben, deinceps reliquos majorum fratrum explorat, labore ſibi illiſque moleſtiſſimo, perindeque inutili: quamobrem anxius mœſtuſque ſecum identidem obmurmurabat, certum eam ob cauſam ſibi imminere exitium. Afflictum utique ſublevare ſatagabant fratres: quare ſcyphum, ajunt, quem hic fruſtra quæras, F domi conditum fortaſſe reperies: inde igitur repetito. Nunc quod ſupereſt, juniorum ſaccos, ſi placet, excutito. Oeconomus quaſi hominem pigeret iſtud petentibus negare, alterum adhuc ſaccum pertentat; ſtatueratque, poſtremum, in quo ſcyphus poſitus fuerat, præterire, niſi Benjamin illum obteſtari cœpiſſet, ut ſuum

etiam ſaccum excuteret. Eo itaque manum perfunctorie quidem atque incurioſe intulit, ſcyphumque haud dubie ipſum, quem quærebat, confeſtim extulit.

Attonitis hæſere viri animis, incerti quid in ancipiti negotio ſtatuerent: & Benjaminum quidem crimine furti abſolvi non poſſe videbant: ſcyphus enim in ejus ſacco repertus, indidem palam extractus fuerat: ſed nec eum damnari fas eſſe, clamabat pecunia, quam ignota manu in ſuis ſaccis ſemel & iterum repoſitam ipſimet repererant. Ergo inopinato ſubitoque caſu perculſi, diſciſſis veſtibus, obortis lacrymis, conciti procurrunt ad ædes, unde ſumma cum animi lætitia dudum diſceſſerant. Quos tamen Joſeph intuitus, ſimul Ægyptiacam iram induit, trucique oratione magis perculit. Quid iſtuc, ait, quod a vobis factum? Hoccine eſt, quod dudum jactabatis, vobis nullum in præſenti negociatione culpæ hærere crimen? Et veſtram quidem nos etiam innocentiam prædicavimus, quum amice honorificeque acceptos ad epulas etiam ſocios haberemus: nunc illud eſt, quod omnes Ægyptii vos ſannis petent: non enim ignorant, furatos vos fuiſſe ſcyphum, ex quo auguria capere ſolent; nec utique vos latebat, virum in hac ſumma dignitate conſtitutum augurali ſcientia præditum eſſe. Hoc autem unde noverant, niſi ex eo, quod Joſeph ipſis ſpectantibus egerat, quando ex pulſu ſcyphi locum ſingulorum ætati convenientem ordinatiſſime diſtribuit.

Hæc Joſeph. Cui Judas: *Deus*, reſpondit, *invenit iniquitatem ſervorum tuorum*. Non hanc, ajo, cujus accuſamur, ſed aliam, cujus pœnas, utique non immeriti, rependimus. De reliquo quid ego tibi dicam? non ille modo, in cujus ſacco inventus eſt ſcyphus, duro premendus erit ſervitio; ſed omnes quotquot adſumus, dominio tuo in poſterum ſubjectos puta. Apage, reſpondit Joſeph, procul iſtuc ab Ægyptiorum moribus, qui jus juſtumque colunt, quibuſque tanta munditiæ nitoriſque eſt cura, ut communem vobiſcum, qui Hebræi eſtis, menſam habere nolint, ne forte veſtra quali quali conſuetudine polluantur. Quare ſicut jus & æquitas vetant lædere, a quibus læſi non fuimus; ita provocant, ut illatas injurias juſta animadverſione vindicemus. Qui ergo ſcyphum abſtulit, hunc ſervituti addictum volo: quæ, opinor, illi proderit oppido magis, quam libertas: hæc enim avaritiæ fecit mancipium: faciet illa, ne in poſterum furari libeat.

Hæc

CAP. XLV.

A HÆc Joſeph : quem tamen Judas mox vehementi & graviſſima oratione ita commovit & flexit, ut non modo fratrem, quod ſperabant, ipſis redderet, ſed &, quod minime cogitabant, illis ſe manifeſtaret : remotis tamen arbitris, dimiſſiſque qui aderant Ægyptiis. Nam etſi de ficto crimine eos judicaturus, arbitros minime excluſerat, nunc tamen verum crimen prodituru, nullum teſtem admittendum eſſe cenſuit.

B Externis itaque tantiſper ſecedere juſſis, illud enimvero ſecretum mirantibus, remotoque interprete, alia jam lingua, ſua ſcilicet, hebraica, ſua voce, ſuiſque verbis, fratres blando vultu intuens : *Ego ſum*, ait, *Joſeph frater veſter*. *Non poterant reſpondere fratres nimio terrore perterriti*. Metuebant ſcilicet, ne poſt criminis declarationem eos ad ſupplicium duci juberet. Quum igitur attoniti hærerent, veritus, ne ſi ſe

C quoque ab ipſis venditum memoraſſet, hoc ad Ægyptios, qui in veſtibulo hæſerant, perflueret, compertaque eorum impietate, exiſtimationi detraherent, ſubdidit : *Accedite ad me*. Tum vero moderata ſummiſſaque voce eos affari cœpit. *Ego ſum*, inquit, *Joſeph, quem vendidiſtis in Ægyptum*: contuenſque eos his verbis perturbatos & pudore ſuffuſos, necdum audere oculos in ejus vultum intendere, ea perturbatione illos relevare ſatagit. *Neque vobis*, ait, *durum eſſe videatur, quod vendidiſtis me : pro ſuſtentatione enim univerſæ terræ miſit me Deus ante vos : adhuc enim reſtant quinque anni famis, quibus nec ſeri poterit nec meti* : Quia præteritum fertilitatis ſeptennium, ſatis oſtendit me vera præſagiiſſe. *Feſtinate ergo, & aſcendite ad patrem meum, & dicetis ei. Deus fecit me Dominum non meorum ſolummodo fratrum, ſicut mea mihi ſomnia portendebant ; verum etiam Ægypti principem : quod illa utique haud quaquam pollicebantur ; & nunciate illi univerſam gloriam meam in Ægypto*, ut pro me Deo gratias agat pro omnibus quæ mihi acciderunt in Ægypto. Hæc proloquutus ruit in amplexus, primum fratris ſui Benjamin ; flevere ambo, & alter alterius cervicem complexus, perfudit lacrymis : mox reliquis fratribus diſpenſat oſcula amoris plena. Ea benevolentiæ ſynceriſſima teſtificatione, velut obliterata veterum ſimultatum memoria, reſpirarunt fratres, & animis confirmati cum fratre fidentius agere cœperunt.

D

E

F

Tum vero patefactis Prætorii foribus continuo intrarunt Ægyptii proceres, & militiæ principes, fauſtiſſimum diem Joſepho gratulaturi. Audiit factum Pharao, & ſumma

ma quidem cum animi voluptate; mirifice quippe Regem delectabat, quod non vernam ſibi in patrem cooptaſſet, præſidemve regno, nobilitati atque magiſtratibus dediſſet vile mancipium, immo virum nobiliſſimum ex Abrahæ genitum ſtirpe divinis benedictionibus veneranda.

Joſeph itaque fratres reditum in Chananitidem maturare juſſit, indeque patrem in Ægyptum quantocyus deducere: atque eam ob rem veſtes, & currus ſuppeditari mandavit, adjecitque pro munere parenti ferendos optimos Ægypti fructus, monens ne contenderent in via. Jurgium autem quod cavere monebantur, erat, ne alter alterum incuſaret, puta dicendo: Tuis, improbe, conſiliis actum eſt, ut Joſeph in ciſternam mitteretur: & alius in alium inſurgeret: Tua certe, inquiens, obſtinatione & pertinacia tandem evictum eſt, ut Joſeph ferrea catena vinctus, nuduſque Iſmaëlitis venderetur. Si ego, ajebat Joſeph, quum haberem contra vos multa, omnia condonavi, juſtum utique & æquum eſt, ut vos, poſita omni ſimultate, alteri alter jus ſuum remittat, ne forte dum invicem jurgiis probriſque inceſſitis, hodiernum diem vobis utique lætiſſimum, infauſtum reddatis.

Læti igitur fratres, quod Joſephum reperiſſent, ſolicite cogitabant, quomodo apud patrem de illius venditione ſe purgarent. Quum ergo ad Jacob veniſſent, & quæ in Ægypto geſta fuerant, eidem renunciaſſent, ſenex currus & munera contemplatus, eos vera nunciare non dubitavit: quare tam læto nuncio mirum in modum exhilaratus: *Sufficit mihi*, ajebat, *ſi Joſeph filius meus adhuc vivit*. Quumque illi Joſephi gloriam, & in adminiſtranda republica prudentiam prædicare pergerent, pluraque etiam interſererent de ſeveritate, qua ipſos tractaverat, quantave mala in prima, & graviora etiam in ſecunda in Ægyptum expeditione tuliſſent: interceſſit Jacob, interpellavitque. Ita ne vero, inquit, nuſquam vobis venit in mentem, ut ab eo diſceretis, quam ob cauſam in Ægyptum migraſſet? At illi ſe mutuo reſpectantes, quum non occurreret, quid reponerent, hæſere tantiſper, donec Judas ſic dicere orſus eſt. Culpam noſtram patri noſtro hodie confitemur. Audierant mei fratres ſua inſomnia narrantem Joſephum: illico homines rudes, & imperiti conjectarunt, inde maximam domui noſtræ portendi calamitatem: quaſi vero nobis ſub jugum miſſis, tu etiam pater Joſephi poteſtati ſubjicien-

ܕܚܝܗ ܘܐܡܪ ܠܗ ܐܒܝ ܠܡܢܐ ܢܚܙܐ ܒܟ A jiciendus fores. Quare deliberaturi con-
ܫܡܐ ܒܝܫܐ. ܗܐ ܫܡܥܢ ܐܚܝ ܘܢܚܢܐ ܢܚܙܐ venimus, viſumque, unius ſervitute com-
ܫܒܩ ܠܟ. ܟܠ ܕܥܒܕ ܥܡ ܐܒܝ ܠܟ. ܐܦ munem libertatem eſſe redimendam. Quæ-
ܠܟ ܐܫܬܟܚ ܘܐܬܚܙܝ ܠܡܐܡܪ ܠܥܒܕ cumque ergo contra Joſeph acta fuerunt
ܐܒܝ ܐܢܐ ܘܒܢܝ ܒܝܬܐ ܕܐܝܬ ܠܢ. ܐܠ non ea certe adſcribenda invidiæ ſunt,
ܬܚܫܘ ܒܥܒܕܟ ܡܛܠ ܕܥܒܕ ܐܢܐ ܠܡܪܝ quaſi vero ægre ferremus, illum cæteris
ܐܬܝܠܕ ܠܟ ܡܢ ܐܚܝ ܘܡܢ ܐܒܝ ܕܡܝܬ anteferri, imo pietati tribuenda, qua ad-
ܘܐܬ ܐܬܝ ܠܘܬ ܐܚܝ ܘܐܒܝ ܘܐܡܪ ܠܢ monebamur, tuæ atque Benjamini liber-
ܐܢܬܘܢ ܕܐܡܪܬ ܠܢ ܕܐܝܬ ܠܟ ܐܒ ܐܚ tati quovis impendio conſulere. Hem Ben-
ܘܫܐܠ ܠܢ ܡܠܐ ܐܒܝ ܐܡܪ ܗܠ ܐܝܬ ܠܟ jaminum præ omnibus a te amari cer-
ܐܒ ܐܚ ܘܐܡܪܬ ܐܝܬ ܠܝ ܐܒ ܐܚ ܘܐܡܪ B nimus, nec tamen ipſi illum odimus, quia
ܠܐ ܐܝܬ ܠܝ ܐܠܐ ܐܒ ܘܐܚ ܘܐܡܪ ܠܐ nimirum nunquam audivimus jactantem,
ܐܫܬܡܥ ܐܢܐ ܕܐܡܪ ܐܚܕ ܡܢ ܐܚܝ ܐܢܐ ſe noſtrum quandoque dominum fore.
ܐܬܐ ܐܠ ܐܒܝ ܘܐܡܪ ܐܢ ܐܝܬ ܠܟ ܐܒ Quare remitte, quæſo, injurias, quibus
ܐܚ ܘܐܡܪ ܐܝܬ ܠܝ ܐܒ ܐܚ ܘܐܡܪ ܠܐ Joſeph hucuſque a nobis affectus eſt;
ܐܝܬ ܠܝ ܐܠܐ ܐܒ ܘܐܚ ܘܐܡܪ ܠܐ præſertim quum inde factum ſit, ut ad
ܐܫܬܡܥ ܐܢܐ ܕܐܡܪ ܐܚܕ ܡܢ ܐܚܝ ܐܢܐ tanti honoris faſtigium dudum provectus
ܐܬܐ ܐܠ ܐܒܝ ܘܐܡܪ ܐܢ ܐܝܬ ܠܟ ܐܒ fuerit. Hæc pro elevando fratrum crimine
ܐܚ ܘܐܡܪ ܐܝܬ ܠܝ ܐܒ ܐܚ ܘܐܡܪ ܠܐ Judas loquutus, patri ſatisfeciſſe viſus eſt:
ܐܝܬ ܠܝ ܐܠܐ ܐܒ ܘܐܚ ܘܐܡܪ ܠܐ cui proinde ſenex: omnem, reſpondit,
ܐܫܬܡܥ ܐܢܐ ܕܐܡܪ ܐܚܕ ܡܢ ܐܚܝ ܐܢܐ C præteritarum injuriarum memoriam extin-
ܐܬܐ ܐܠ ܐܒܝ ܘܐܡܪ ܐܢ ܐܝܬ ܠܟ ܐܒ ctam putate gaudio, quod, nunciata ſalu-
ܐܚ ܘܐܡܪ ܐܝܬ ܠܝ ܐܒ ܐܚ ܘܐܡܪ ܠܐ te Joſeph, mihi modo attuliſtis.

ܐܦ ܐܢܐ ܐܫܬܡܥ ܐܢܐ ܕܐܡܪ ܐܚܕ ܡܢ ܐܚܝ ܐܢܐ JAmque Chananitidem relinquere, at- CAP.
ܐܬܐ ܐܠ ܐܒܝ ܘܐܡܪ ܐܢ ܐܝܬ ܠܟ ܐܒ que Ægyptum petere Jacob decreve- XLVI.
ܐܚ ܘܐܡܪ ܐܝܬ ܠܝ ܐܒ ܐܚ ܘܐܡܪ ܠܐ rat, quum apparuit illi Deus; & quoniam
ܐܝܬ ܠܝ ܐܠܐ ܐܒ ܘܐܚ ܘܐܡܪ ܠܐ filiis ſuis ab Ægyptiorum maleficiis, mo-
ܐܫܬܡܥ ܐܢܐ ܕܐܡܪ ܐܚܕ ܡܢ ܐܚܝ ܐܢܐ ribuſque vehementer metuebat, ea cogi-
ܐܬܐ ܐܠ ܐܒܝ ܘܐܡܪ ܐܢ ܐܝܬ ܠܟ ܐܒ tatione anxium confirmavit, jubens omnem
ܐܚ ܘܐܡܪ ܐܝܬ ܠܝ ܐܒ ܐܚ ܘܐܡܪ ܠܐ metum deponere. *Ne metuas*, ait, *deſcen-*
ܐܝܬ ܠܝ ܐܠܐ ܐܒ ܘܐܚ ܘܐܡܪ ܠܐ D *dere in Ægyptum*. Et quum contra ſuſpi-
ܐܫܬܡܥ ܐܢܐ ܕܐܡܪ ܐܚܕ ܡܢ ܐܚܝ ܐܢܐ caretur, ne nepotes Ægypti deliciis &
ܐܬܐ ܐܠ ܐܒܝ ܘܐܡܪ ܐܢ ܐܝܬ ܠܟ ܐܒ feracitate illecti, perpetuum ibidem do-
ܐܚ ܘܐܡܪ ܐܝܬ ܠܝ ܐܒ ܐܚ ܘܐܡܪ ܠܐ micilium ſibi ſtatuerent, promiſſaſque pa-
ܐܝܬ ܠܝ ܐܠܐ ܐܒ ܘܐܚ ܘܐܡܪ ܠܐ tribus terras poſtmitterent, ſubdit Deus:
ܐܫܬܡܥ ܐܢܐ ܕܐܡܪ ܐܚܕ ܡܢ ܐܚܝ ܐܢܐ *Ego deſcendam tecum, & reducam te*. Po-
ܐܬܐ ܐܠ ܐܒܝ ܘܐܡܪ ܐܢ ܐܝܬ ܠܟ ܐܒ ſtremum, quia timebat, ne interim Joſeph
ܐܚ ܘܐܡܪ ܐܝܬ ܠܝ ܐܒ ܐܚ ܘܐܡܪ ܠܐ moreretur, adjecit: *Et Joſeph filius tuus*
ܐܝܬ ܠܝ ܐܠܐ ܐܒ ܘܐܚ ܘܐܡܪ ܠܐ *ponet manus ſuas ſuper oculos tuos*. His ora-
ܐܫܬܡܥ ܐܢܐ ܕܐܡܪ ܐܚܕ ܡܢ ܐܚܝ ܐܢܐ E culis confirmatus, in Ægyptum Jacob
ܐܬܐ ܐܠ ܐܒܝ ܘܐܡܪ ܐܢ ܐܝܬ ܠܟ ܐܒ migravit: ſequutæ ſunt eum animæ ſeptua-
ܐܚ ܘܐܡܪ ܐܝܬ ܠܝ ܐܒ ܐܚ ܘܐܡܪ ܠܐ ginta: quo numero Joſeph, & ambo ejus
ܐܝܬ ܠܝ ܐܠܐ ܐܒ ܘܐܚ ܘܐܡܪ ܠܐ filii computandi ſunt. Occurrit autem ei
ܐܫܬܡܥ ܐܢܐ ܕܐܡܪ ܐܚܕ ܡܢ ܐܚܝ ܐܢܐ Joſeph magno cum comitatu, & apparatu
ܐܬܐ ܐܠ ܐܒܝ ܘܐܡܪ ܐܢ ܐܝܬ ܠܟ ܐܒ rhedarum, & curruum, *irruenſque ſuper*
ܐܚ ܘܐܡܪ ܐܝܬ ܠܝ ܐܒ ܐܚ ܘܐܡܪ ܠܐ *collum ejus*, *flevit*, collacrymante pariter
ܐܝܬ ܠܝ ܐܠܐ ܐܒ ܘܐܚ ܘܐܡܪ ܠܐ Jacob.

ܐܦ ܐܢܐ ܐܫܬܡܥ ܐܢܐ ܕܐܡܪ ܐܚܕ ܡܢ ܐܚܝ ܐܢܐ INterim Joſeph convocatis fratribus ſug- CAP.
ܐܬܐ ܐܠ ܐܒܝ ܘܐܡܪ ܐܢ ܐܝܬ ܠܟ ܐܒ geſſit, ut Pharaoni ſuam conditionem XLVII.
ܐܚ ܘܐܡܪ ܐܝܬ ܠܝ ܐܒ ܐܚ ܘܐܡܪ ܠܐ haudquaquam diſſimularent, ſed libere
ܐܝܬ ܠܝ ܐܠܐ ܐܒ ܘܐܚ ܘܐܡܪ ܠܐ faterentur, rem utique pecuariam ſe facere
ܐܫܬܡܥ ܐܢܐ ܕܐܡܪ ܐܚܕ ܡܢ ܐܚܝ ܐܢܐ more majorum; ſic enim facile impetra-
ܐܬܐ ܐܠ ܐܒܝ ܘܐܡܪ ܐܢ ܐܝܬ ܠܟ ܐܒ tum iri a Rege terram Geſſen. Satage-
ܐܚ ܘܐܡܪ ܐܝܬ ܠܝ ܐܒ ܐܚ ܘܐܡܪ ܠܐ bat quippe Joſeph fratres a conſuetudine
ܐܝܬ ܠܝ ܐܠܐ ܐܒ ܘܐܚ ܘܐܡܪ ܠܐ illorum, qui boves & oves adorabant,
ܐܫܬܡܥ ܐܢܐ ܕܐܡܪ ܐܚܕ ܡܢ ܐܚܝ ܐܢܐ ſeducere. Cui Pharao: in uberrima, reſ-
ܐܬܐ ܐܠ ܐܒܝ ܘܐܡܪ ܐܢ ܐܝܬ ܠܟ ܐܒ pon-

pondit, regni parte patrem & fratres tuos ſedem domiciliumque ſeligere jubeto. *Poſt hæc introduxit Joſeph patrem ſuum ad Pharaonem, benedixitque Jacob Pharaoni, & egreſſus eſt foras.*

Gliſcente interim fame, Ægyptii primum, numerata pecunia, frumenta a Joſeph mercabantur; poſtmodum vero, ea conſumta, annonæ pretium obtulere pecora, & armenta: poſtremum fame premente ſuos agros Joſepho addixere. Emit ille univerſos, excepta terra Sacerdotum, quibus conſtitutum erat a Pharaone pro quoridiano victu certum annonæ demenſum. Anno famis ſeptimo Joſeph Ægyptiis frumentum ad ſementem ſuppeditavit, pactus pro regio ærario quintam redituum partem; pactumque tranſiit in legem. *Quumque appropinquarent dies mortis Jacob, dixit ad Joſeph, pone manum tuam ſub femore meo.* More ſcilicet majorum: ſic enim Abraham ſervum ſuum Eliezer juraturum hanc cæremoniam adhibere voluit, velut pacti in Circumciſione fœderis proteſtationem: eodem ritu uſus nunc Joſeph promiſit quod petebatur, ſe facturum; petebat autem Jacob, ut poſt obitum in ſepulcro majorum ſuorum Abraham & Iſaac conderetur: juravit Joſeph, id ſe curaturum; eoque jurante *Jacob adoravit ad ſummitatem ſceptri ipſius.*

CAP. XLVIII. *Quum autem audiſſet Joſeph, quod ægrotaret pater ſuus, aſſumpſit duos filios ſuos, ut benedictionem ab eo acciperent, antequam moreretur. Dixitque Jacob: Deus Omnipotens apparuit mihi in Luza,* quum reclinato ſupra lapidem capite obdormiſſem, *benedixitque mihi, & ait. Faciam te in populos,* hoc eſt in Tribus. *Ephraim ergo, & Manaſſes, ſicut Ruben & Simeon, mei erunt. Reliqui autem, qui naſcentur tibi, filii tribuum Ephraim, & Manaſſis vocabuntur. Adduc eos ad me, ut benedicam illis. Commutans autem manus, poſuit dexteram ſuper caput Ephraim minoris fratris, ſiniſtram autem ſuper caput Manaſſis, qui major natu erat.* Crucis nempe ſignum expreſſit, ut myſterium illius repræſentaret, a quo primogenitus Iſrael in Manaſſe deſignatus, diminuendus erat. Populus autem gentium, cujus Ephraim natu minor perſonam gerebat, erat amplificandus. *Benedicens itaque illis, dixit: Deus benedicat pueris iſtis, & invocetur ſuper eos nomen meum, nomina quoque patrum meorum.* Hoc eſt: appellentur filii Abraham, Iſaac, & Jacob. Quum autem Jo-

A Joseph id ægre ferret ; patrisque dexteram transferre conaretur super caput Manasse ; restitit Jacob, & ait : nec tamen hic benedictione carebit : *Erit enim in populum , & magnificabitur : sed frater ejus major erit illo .* Utque certam, ratamque esse prælationem minoris supra majorem ostenderet, subjecit: *In te benedicetur Israel, & dicetur : faciat te Deus, sicut Ephraim, & sicut Manassen.*

B Et ait ad Joseph : *Dedi tibi partem unam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhei in clypeo, & arcu meo.* Idest, quam emi centum ovibus , mea industria , & labore quæsitis . Porro Jacob Rachelis in partu extinctæ acerbum fatum idcirco hoc loco commemorat , quia filiorum ejus incrementa dicere parabat .

C BENEDICTIONES JACOB.

CAP. XLIX. VOcavit autem *Jacob filios suos , & ait ad eos : Congregamini , ut annunciem vobis , quæ eventura sint vobis in diebus novissimis .* Confestim convenere omnes, tum in gratiam Joseph, qui cæteros prævenerat, tum ob debitam parenti, eidemque proxime decessuro reverentiam: ædibus namque , & contuberniis divisi
D habitabant. Ægro affidebat Joseph , circumstabant ex ordine fratres . Expectabant omnes non benedictionem, aut maledictionem ; sed suæ quisque sortis præsagium, quidve sibi, suisque posteris ætas futura allatura esset , intenti captabant.

Tunc aperuit Jacob os suum , & dixit : *Ruben tu primogenitus meus , mea virtus , & principium roboris mei .* Hinc conjectare licet Jacobum illibatam virE ginitatem ad octogesimum quartum ætatis annum pertulisse , quando Liam uxorem sibi adjunxit . *Mea virtus , & principium roboris mei .* Idest , tu prima soboles, fratres tui subsecundaria germina sunt virtutis, & fortitudinis meæ . Sive, tu quidem genitus es integris juventutis meæ viribus : cæteri hebescente, mutatoque vigore ætatis nati . Vel , si a meis moribus non exorbitasses , primam & potiorem partem primigenio jure tibi debitam consequutus fuisses . *Diffluxisti velut aqua*, quæ irriguum suum deserens, agros non suos rigatura oberrat. Quibus verbis verisimile fit Rubenum tunc cælibem non fuisse , quum patris thalamum violavit; eoque reprehensibiliorem fuisse ejus intemperantiam ; ut qui propria uxore non

non contentus, aquas furtivas appetiviſ-
ſet, nulla ad bibendum extimulante ſiti.
Non ſtabis. Ideſt, non permanſurus es in
numero Tribuum: ad quæ reſpexiſſe vi-
detur Moſes, quum Rubeniticæ Tribui
Deut. 33. 6. benedicens: *Vivat*, ait, *Ruben*, *& non*
moriatur, *& ſit in numero fratrum ſuorum*.
Aſcendiſti cubile patris tui: probabile eſt,
Rubenum Balam oppreſſiſſe dormientem,
certe invitam, & idcirco illam a Jacobo
maledictam non fuiſſe. *Vere maculaſti ſtra-*
tum meum, ſive quia turpi opere patris
thorum polluerat, ſive ipſam fœminam eo
nomine deſignat. Hæc ad Ruben. Ad
ejus fratres, quæ ſequuntur.

Simeon, *& Levi fratres*, *vaſa furoris a*
natura ſua. Ideſt, ſuo, non meo ſenſu, aut
voluntate immanem illam conſpirationem
inierunt, ut Sichimitas ad Circumciſio-
nem primum inducerent, deinde neca-
rent. *In Congregatione eorum*. Ideſt, in
conjuratione illorum ad perdendos Sichi-
mitas, & conſequuta eorumdem in oppi-
dum Sichem irruptione, *non eſt imminuta*
gloria mea: quia Deus populos circum in
vicinia habitantes immiſſo pavore frena-
navit, ne me ignominia afficerent, accep-
tamque injuriam vindicarent, etſi non
deerat poteſtas, nec voluntas. *In furore*
ſuo occiderunt viros: Non utique in juſti-
tia & ex æquitate: nam jus & juſtum
ſceleris dumtaxat auctorem Sichemum de-
poſcebat ad pœnam; ipſi contra in omnes
ſæviere cives, & integrum oppidum ever-
terunt. *In voluntate ſua ſuffoderunt mu-*
rum: ideſt, urbis ædificia diruerunt. *Ma-*
ledictus furor eorum; quia in Sichimitas im-
maniter exarſit: *Et indignatio eorum*, *quia*
pertinax: plures enim interceſſere dies,
ex quo Sichimitæ filios Jacob de nuptiis
ſororis interpellaverant, atque ex pactis
conventis ritum Circumciſionis admiſe-
rant, & a ſubſequuta inciſione dolorem
eo tempore acerrimum patiebantur: ea
tamen mora Simeonis, & Levi iracun-
diam mitigare non potuit. *Dividam eos*
in Jacob, ideſt, alterum ab altero ſe-
parabo. Quæ maledictio ſummæ conjun-
ctionis vincula laxavit; quibus hactenus
arctiſſime aſtricti fuerant, adeo ut ea,
quæ ſecreto inter ſe deliberaverant adver-
ſus Dinæ ſtupratores, cæteris ejuſdem
fratribus communicare noluerint. *Divi-*
dam eos in Jacob, ideſt, inter filios Ja-
cob, *& diſpergam eos in Iſrael*, ideſt, in-
ter filios Iſrael. Hic recole jurgium, po-
ſtea natum inter amborum nepotes, Phi-
neen nempe Levitam, & Zamri ex Tri-
bu

A bu Simeon. Enimvero ſicut Levi, & Simeon conſpiraverant ad cædem Sichimitarum propter feminam: ita Phinees propter feminam una cum ipſa femina Zamri confodit. Nec modo Simeonis, & Levi nepotes animis & ſenſibus ab invicem diſceſſere, adeoque nihil eis vetus neceſſitudo profuit: ſed etiam per agros reliquarum Tribuum diſpertiti, diſperſique fuerunt. Et Levitæ quidem propriam, &
B diſtinctam ſedem, qualis cæteris Tribubus aſſignata fuerat, nullam habuere: Simeonitæ vero quum anguſtiores, quam ferret numerus, ſedes ſorte accepiſſent, indeque in alias terras ſeſe explicare cogerentur, loca quædam in confiniis hæreditatum fratrum ſuorum occuparunt.

Juda, te laudabunt fratres tui: eo vel maxime, quod illos a cæde fratris ſui Joſeph inhibueris: quod ni feciſſes, Joſeph
C utique duarum Tribuum pater factus non fuiſſet; imo vero, eo pereunte, ſimul periiſſent reliquæ Tribus. Quum igitur fratres tuos a parricidio prohibueris, & fame laborantes Joſephi opera ſublevaveris; merito laudabunt te propter duo bona, qui tua induſtria, & virtute duo mala fugerunt. *Manus tua ſuper cervicem inimicorum tuorum*. Hæc porro ad effectum
D perducta ſunt, quando nepos Judæ David inimicas nationes, quæ a mari magno uſque ad Euphratem longe lateque ſe fuderant, ſubjugavit. *A cæde fili mi aſcendiſti*, vel quia Judas cogitationem occidendi Thamar, & geminam ejus prolem abjecit; vel quia fratribus, cædem Joſeph deliberantibus, minime conſenſit. *Curvavit ſe, & accubuit*: ſubintellige, in ſua hæreditate: ut Leo accubuit, ait: at nequaquam ut defectus annis, &
E deſertus viribus Leo, imo vero quaſi catulus Leonis, ætate integra, atque firmiſſima. Et hæc quidem ſic habeto, ſi ea verba, *accubuiſti, ut Leo*, ad hæreditatem Judæ obventuram referas, ut ſenſus ſit, illam nulla vi, nullo caſu poſteris Judæ auferendam fore. Sed Jacob de regno loqui videtur, quo Judæi ſpoliari nunquam potuerunt, eo etiam tempore,
F quo vehementer vexati, afflictique fuerunt: idcirco, quod ſempiternum iſtuc imperium proprio domino interim in ea gente condebatur, atque reſervabatur: utque nobis conſtaret, Patriarcham Jacob loquutum fuiſſe de regno per Judæ ſtirpem ad Chriſtum tranſmittendo, non vero de ipſius Judæ Tribu; Scriptura ejuſdem Jacob verba ſubjecit: *Non deficiet ſceptrum*, ideſt

ideſt Rex, *neque ſcrutator*, ideſt Propheta futurorum præſcius, *donec veniat*, non utique David, qui quum antea ignobilis, & pauper eſſet, a regno dignitatem & opes accepit; ſed Jeſus filius David regni conditor, & verus dominus. Horum ergo verborum hic ſenſus. Non deficiet Rex, neque Propheta de ſtirpe Juda, *donec veniat is, cujus eſt regnum*. Quibus hoc non placet, oſtendant, ante Davidem alios regnaſſe ex proſapia Judæ genitos, qui regnum Davidi tradendum ipſi interea tenuerint. Si autem ante Davidem nullus ex Tribu Juda Rex fuit, planum fit, per Davidem, ejuſque nepotes condendum traducendunque fore regnum ad filium, & dominum David, cujus eſt poteſtas, & imperium. Licet ergo ab illis verbis, *Juda te laudabunt fratres tui*, uſque ad ultimam periocham, *Non deficiet ſceptrum, neque ſcrutator*, ad Judam, ejuſque poſteros referenda ſint, deque Davidis, ejuſque ſtirpis regno dicta intelligantur: quæ tamen ſequuntur, *donec veniat ille, cujus eſt*, de filio Dei certiſſime exponenda ſunt; neque ullo modo referri poſſunt ad Davidem, aut Davidis poſteros. Quin imo prædicta verba: *Donec veniat &c.* innuunt, Jeſu Chriſti deceſſores, non Reges, ſed proreges extitiſſe, qui interea temporis venturi Regis vicem obtinerent. *Ipſum autem expectabunt gentes*: ideſt, Eccleſia ex gentibus collecta. *Ligabit ad vitem pullum ſuum, & ad palmitem filium aſinæ ſuæ*. Synagogam, vitem appellat, quo etiam tropo prædicatur a Davide. Prædicit autem Chriſtum pullum ſuum ad vitem ligaturum, quatenus Synagogæ annexum erat ejus regnum, & per eandem traducebatur. Idque pariter inſinuant illa verba: *Non deficiet ſceptrum de Juda, donec veniat, cujus eſt regnum*. Quum autem Dominus noſter adveniſſet, ad veram etiam vitem pullum ligavit. Ut, quemadmodum alia vaticinia abſolute perfecteque compleverat, hoc etiam myſterium, quod Judæis olim per ſpeciem fuerat præmonſtratum, ac traditum, reipſa exhiberet. Porro qui id Chriſtum præſtitiſſe ajunt, cogitant in aditu templi aſſurrexiſſe vitem, ad quam Dominus templum ingreſſurus, pullum aſinæ, quo vectus fuerat, alligaverit; vel autumant jumentum illud viti illigatum fuiſſe in Caſtello, unde fuit a diſcipulis abductum: idque ex illis Chriſti verbis conjectant: *Invenietis pullum ligatum: ſolvite illum, & adducite: & ſiquis vobis dixe-*

Pſal. 79.

Marc. 11. 2.

xerit : *quid facitis ?* Dicite, *quia Domino neceſſarius eſt. Dealbabit in vino veſtimentum ſuum*, ideſt corpus ſuum ſuo ſanguine lavabit, & *in ſanguine uvæ operimentum ſuum*, ideſt corpus illud, quo divinæ perſonæ majeſtas tegebatur. *Splendidiores oculi ejus vino*, quia clarior eſt veritas cogitationum ejus vino defæcato. *Et dentes ejus lacte candidiores*, quia pulchra & pura eſt labiorum ejus doctrina.

Iſſachar vir fortis in medio ſemitarum accubans. Gedeon hic eſt, qui miſſis litteris populum ad bellum contra Madjanitas concitavit ; & cum trecentis militibus innumeras hoſtium copias fortiter adortus eſt, conſertoque prælio fudit. *Vidit autem locum habitationis ſuæ eſſe bonum* : ideſt conſideravit terras, quæ ipſi ex communi hæreditate obtigerant : comperitque eſſe oppido feraces ac fertiles, & lacte atque melle manare. Et quidem Iſſacharis hæreditas fratrum hæreditate melior non fuit, ejus tamen, in referenda graria, voluntas utique promtior fuit. *Suppoſuit humerum ſuum ſervituti*, non utique gentium, ſed Dei : *factuſque eſt ſervus ad pendendum tributum* : ideſt : ad ſolvendas decimas pecorum, & proventuum ſuorum filiis Levi.

Zabulon ad oram maris habitabit : ideſt, juxta portus, & navalia, terras ſcilicet mari adjacentes : negociatio quippe Zabuloniticæ Tribus futura erat circa mercimonia maritima. *Terminus ejus uſque ad Sidonem*, quæ & ipſa mari alluitur.

Dan judicabit populum ſuum. Samſonem deſignat, qui per annos viginti judex Iſraëlitis præfuit. *Sicut alia Tribus Iſrael* : ideſt, ſicut & alii fratres ejus, quos Jacob ex liberis uxoribus ſuſcepit. *Dan coluber ſuper terram* : ideſt, terræ ſuperficiem radens, altera corporis parte ſerpens, altera arduus & excelſus, cujuſmodi angues per deſerta Sinai vagari ajunt. *Aſpis ſuper ſemitas* : ideſt, quemadmodum viatores vaſtam ſolitudinem ingreſſi a colubris, per circumfuſam arenam paſſim reptantibus, ſibi perpetuo metuunt : quique militari via incedunt, perinde Aſpides ejuſmodi loca obſidere ſolitos, pavidi circumſpectant : ſic Samſonem ubique ſibi infeſtum ſentient Philiſtæi, ſive deſerta oberrent, ſive viam tritam ingrediantur. *Mordens ungulas equi, dejicienſque retrorſum aſcenſorem ejus* : famem inſinuat, qua Samſon Philiſtæos afflixerit : *quid facitis ? Dicite,

flixit, quum immiſſis in agros incendiariis vulpibus, ſegetes jam maturas inflammavit: quo incendio incolæ annui proventus ſpe deturbati, perinde atque miles equo dejectus, ad terram afflicti dicuntur. *Salutare tuum expectabo Domine*. Hæc vel ad Philiſtæos pertinent, ſi quidem ea, quam dixi, clade affecti expectarunt ſalutare Dei, quod utique fecerunt, quando ab Arca Dei, quam apud ſe detinebant, ſeveriſſime caſtigati fuerunt: ſive Jacob loquitur in perſona Danitarum, vel potius generatim omnium Tribuum, oſtenditque, ſalutem illam eſſe expectandam, quam Jeſus verus Salvator cunctis gentibus allaturus erat: cæteros proinde ſalvatores illius eſſe meras umbras.

Gad per turmas egredietur: deſignat Gaditarum auxilia fratribus ſuis ſubminiſtrata, quando comparato exercitu quadraginta millium armatorum, viam in terram promiſſionis primi ingreſſi ſunt, ſequente turba ſexcentorum millium peditum, cum promiſcuo vulgo puerorum, & mulierum, & pecorum gregibus. *Et ipſe trahet calcaneum*: ideſt, eadem Gaditarum Tribus in prima acie pugnabit. Sequentur aliæ Tribus, velut infima pars corporis, caput.

Aſer terra ejus bona, quod Moſes aliis verbis expreſſit: *Aſer tingat oleo pedem ſuum*. Videtur eadem uberrima, & feraciſſima fuiſſe. *Et præbebit cibos Regibus*: deſignat puriſſimum oleum, & vina varia, quibus Aſeritarum regio abundat. Deut. 33. 29.

Nephtali nuncius velox, non qui audita referat, ſed qui *pulchra promat eloquia*. Hæc recte accomodantur Duci Barach, qui Iſraelitas Siſaræ adventu conſternatos rei bene geſtæ nuncio erexit.

Filius educationis Joſeph: ideſt, a pueritia optime educatus, & inſtitutus. *Fons ſaliens*, ad dexteram, lævamque in geminam prolem diffuſus. *Ædificium ſuis ſubnixum fulcimentis*: primum fulcimentum erat Dei adjutorium, in quo Joſeph ſpem ſuam poſuerat. Accedebant primogenituræ jura, poteſtas propemodum regalis, & valida fratrum corona. *Aſcendit murum*: ideſt, ad perfectæ virtutis faſtigium evaſit. *Contenderunt, oderuntque eum agminum Ductores*, ideſt Tribuum patres. Alii legunt: *Viri partitionis, ſeu diviſionis*, ſed idem eſt ſenſus: nam fratres hæreditatem inter ſe partiuntur, & dividunt: iidemque Joſephum oderunt, & vendiderunt

runt Ægyptiis. *Conversus est arcus ejus in fortitudine*, quia factus est fratrum suorum dominus, ipsisque præfectus fuit. *Et dissoluta sunt brachia manuum ejus*. Quia sicut inutilis est arcus fortis, si brachium perinde forte non sit; sic, etsi Josepho ad perdendos fratres nec vires, nec potestas deessent; deerat tamen voluntas, & appetitio vindictæ, quam hoc loco brachiorum robur designat: fraterna enim caritate dissoluta sunt brachia manuum ejus *a manu fortis Jacob*: Idest, ne in fratres sæviret, illum cohibuit metus Dei, quem noverat patris sui Jacob potentissimum adjutorem fuisse, & futurum omnium Hebræorum pastorem, in deserto cibum illis è cœlo, potum ex petra subministrando. *Deus patris tui auxiliabitur tibi*, adversus hostes prælianti, qui, ne fratribus injurias acceptas referres, cohibuit. *Et Deus Elsaddai benedicat tibi benedictionibus cæli desuper*: Imbribus, & copioso rore arva perfundens, & annuos proventus multiplicans benignis cœlestium corporum influxibus. *Benedictionibus Abyssi infra jacentis*. Res quidem omnes è nihilo primum eductæ fuerunt; nubes vero ex marinis aquis concrescunt, quas divina sapientia sale condivit, ne perpetuo stagnantes corrumperentur: tum jussit in nubes sublimari, & per hunc modum dulcescere: indeque diffundi in rorem, & pluviam ad potum animantium, atque ad vegetationem plantarum, & omnium fere terræ geniminum. Benedictiones itaque cœli, rorem & imbres important. Benedictiones autem Abyssi, sunt fluvii & fontes, è terra profilientes; quos proinde Jacob optat copiose affluere terris Joseph. *Benedictiones uberum, atque viscerum*, significant matrum pro carissimis infantibus vota; quum ab ubere pendent, fervensque ex mammis lac sugunt. *Et viscerum*: hic patrum benedictiones adjungit, easdemque amoris plenas, quas scilicet parentes natis, quos ferunt in corde, ex corde precantur. *Benedictiones Patris tui confortatæ sunt super benedictiones Patrum meorum*: idest, benedictiones, quas ego tibi hodie impertior, benedictiones superant, quas a patribus accepi: nam tu quidem a patre visus & agnitus, benedictionem ex fide suscipis: ego vero non ita, sed mutuata persona, & nomine mutato, etsi ex fide, benedictionem tamen clepisse visus sum. Pater enim pro sua parte me meo fratri servum addicebat eo die, quo *illum* di-

ce-

cebat dominum fratrum ſuorum. Excellunt ergo meæ mei patris benedictiones, ſi non virtute, certe benevolentia & amore: *Uſque ad ſpem collium æternorum*: ideſt: uſque ad illas benedictiones, quas Iſaac conſequutus eſt in collibus, ubi immolandus ſtetit, mihique poſtmodum participavit. *Fiant ſuper caput Joſeph*, ut ſicut hodie decus eſt, & gloria fratrum ſuorum apud Ægyptios, ita corona illorum in poſterum fiat, & in ipſorum hæreditate regnet.

Benjamin lupus rapax excubans ad prædam in medio hæreditatis ſuæ: mane comedet prædam: ſignificat manubias, quas Benjamitica Tribus captura erat ab Indis, & ab Aſſyriorum Rege Sennacherib, atque a populo Gog. *Et veſpere dividet, quas ceperat opes*, atque bello partas in otio pacis dividet cum Tribu Juda, utpote in eadem urbe Jeroſolymis commorante, ſpolia ſcilicet ex prædictarum gentium caſtris directa.

Jam nunc, quoniam liter alem ſenſum benedictionum Jacob dedimus, myſticum etiam tradere conabimur: etſi nec literalem ſenſum hactenus pro dignitate tractavimus, nec myſticum nos perfecte aſſequuturos confidimus. Quare ſi earum benedictionum proſtantem in verbis ſenſum pro noſtra tenuitate exili ſtylo perſequuti ſumus, nec profecto copioſius, neque luculentius myſteria ſub illis latentia exponemus.

Ruben virtus mea, & principium fortitudinis meæ, diffluxiſti ſicut aqua, non permanebis. Quemadmodum Ruben filiorum Jacob natu maximus juſta cum execratione abjectus eſt, ea tamen maledictio poſtmodum a Moſe Jacobi filio abolita fuit: ita Deus contra Adamum propter mandati prævaricationem mortis ſententiam tulit; ſed advenit poſtmodum Dei filius, & hominem proſtratum, oblata reſurrectionis ſpe, erexit; atque ſententiam, quæ illum è paradiſo ejectum ſequebatur, caſſavit.

Simeon, & Levi fratres, vaſa furoris: ambo diaboli, mortiſque figuram prætulerunt. Quemadmodum enim atroci iracundia acti, oppidum diruerunt, & ex avaritia Sichimitarum bona diripuerunt: ita diabolus, extimulante invidia, quod illi aperta vi Sichimitis exitium intulere, ipſe occulta molitione hominibus attulit. Mors vero eorumdem corpora invaſit & rapuit, ea plane licentia, qua illi Sichimitarum fortunas depopulati fuere. Attamen, quos diabolus per peccatum occulte peremerat,

Do-

Domini Euangelium ſuſcitavit ; & quos mortis imperium premebat, benedicta Filii Dei promiſſio erexit . *Zabulon* oræ maritimæ habitator populos repræſentat Prophetarum contubernio & conſuetudine nobiles : & ſicut illorum finibus adjacet Sidon , ſic iſtorum confinia obſidet peccatum : huc ſpectat , quod legitur : *Quid vero cenſemini Tyre , & Sidon ?* *Joel. 3. 4.*

Iſſachar vir fortis , accubans inter ſemitas , juſtitiæ homines prævaricatores , at errata ſua pœnitentia corrigentes venatus eſt ad vitam . *Vidit habitaculum ſuum bonum eſſe , terramque ſuam eſſe bonam* , ideſt vidit Eccleſiam ſuam bonam fore , & habitationem ſanctam ; humerumque crucis ligno ſubmittens , debita noſtra diſſolvit .

Dan judicabit populum ſuum , ſicut & quædam ex Tribubus . Si ergo Danitis dare jura populo ſuo conceſſum eſt ; quam oppido potiori jure natus ex ſtirpe Juda , cujus eſt regnum , judicaturus eſt omnes gentes ? Hic nempe factus eſt coluber contra antiquum ſerpentem , & aſpis contra diabolum , quemadmodum æneus ſerpens olim erectus fuerat contra ſerpentes . Et quia parva eſt ſalus hominis ; ut magna eſſe videatur , Jacob in ſpiritu de communi omnium hominum ſalute ſubdidit : *Salutare tuum expectabo Domine* . *Num. 22. 8.*

Gad per turmas egredietur : turmas dicit illa quadraginta millia pugnatorum , qui filios Iſrael præcedebant . Hæc umbra : veritas patuit in duodenario Apoſtolorum cœtu , quando cunctis gentibus præire juſſi ſunt , eoſdemque deducere ad agnitionem veritatis . Egreſſi ergo per turmas ſuas , commiſſis pluribus cum latrone præliis , libertatem humano generi aſſeruere , quam ille ſuis latrociniis oppreſſerat . *Jos. 4. 13.*

Aſer , bona eſt terra ejus , & præbebit cibum Regibus . Eccleſia hæc eſt , quæ peccatorum remiſſionem & vitæ pharmacum parat non Regibus modo , ſed etiam militibus regum populiſque ſubjectis :

Nephtali nuncius velox dans eloquia pulchra . Quum enim Dominus in partibus Zabulon , & Nephtali doceret , auditores inde digreſſi bona nuncia circumtulerunt , & eloquia pulchra repetentes , ecce , ajebant , quem expectabamus , adeſt .

Filius educationis Joſeph . Quemadmodum Jacob primogenito ſuo Ruben ſubſtituit Joſephum , ipſumque præcipue amavit , eidemque totus adhæſit : ita Adamo primogenito , qui Deum ad amaritudinem

provocaverat, alter ſuffectus eſt filius in A ſenectute natus, ideſt, in fine mundi, univerſum mundum labantem ſuſtentaturus; cui proinde velut columnæ totus orbis inniteretur, & in eo omnium hominum ſpes ſaluſque conſiſteret. *Fons ſaliens, ædificium ſuffultum*: ideſt, filiorum & fratrum corona munitum. Intuere hic genus humanum, cujus ruinas Prophetæ & Apoſtoli Chriſti virtute fulſerunt. Fuit etiam Joſeph fratribus murus, ad arcendam in B ſumma annonæ caritate famem: ſimili providentia Chriſtus, genus humanum ſanctis mœnibus cinxit, & adverſus errores munivit. Joſephum odere principes Tribuum, & Dominum ſeniores populi. *Manſit in fortitudine arcus ejus*: quia ambo inimicos fregere ſuos, ſuoque imperio ſubegerunt. *Diſſoluta ſunt brachia manuum ejus*: quia neuter pharetram ſagittis implevit, aut telum contra fratres ſuos intorſit. *Propter fortem*, ideſt propter ipſum Filii nomen, qui ab Apoſtolo, Petra ſequens Iſraëlem in ſolitudine, appellatus eſt.

Benjamin lupus rapax: Paulus hic eſt, qui contra lupos lupus fuit, & animas diabolo eripuit. *Veſpere dividet ſpolia*, ideſt in ſupremo die mundi, ipſe quoque ampliſſimam pro ſuis laboribus mercedem accipiet.

Poſtquam Jacob hunc in modum filiis ſuis benedixiſſet, deceſſit, annum D agens quadrageſimum ſeptimum ſupra centeſimum. Cadaver Joſeph ſolemni cum pompa extulit, exequias proſequentibus Ægypti proceribus, & univerſa Iſraelitarum familia, illudque in ſepulcrum patrum intulit. Inde, peracto funere, in Ægyptum revertit. Interea fratres Joſephum ſibi adhuc infenſum ſuſpicati placare ſatagebant. *Pater tuus*, ajebant, *præcepit nobis, antequam moreretur, ut diceremus tibi. Dimitte quæſo iniquitatem fratrum tuorum, atque peccatum, & malitiam, quam exercuerunt in te*. Eam fratrum trepidationem, metumque ingemuit Joſeph, mox etiam depulit, blandiſſime eoſdem ſic affatus: *Nolite timere fratres mei*: nam etſi pater veſter mortuus eſt, veſtri tamen patris Deus profecto vivit; eoque vivente ratum atque certiſſimum mihi eſt, nulla vos unquam moleſtia afficere. Eo maxime, quod ille optimus malum a vobis meditatum, mihi in bonum verterit, ut ſimul potentiſſimi populi, regnique ampliſſimi præfecturam contulerit. Enimvero non committam, ut pereant, quorum opera factum eſt, ut plurimi non perirent. Quod reliquum eſt, oro vos, ut

ſicut

ﻛﻤﺪﻫﻢ . ﻭﻝ ﻫﺬﺍﻭ ﻟﻼ ﻫﻮﻟﻮ
ﻛﻤﺪﻫﻢ . ﻫﺒﺸﻌﻪ ﻫﻠﺬﺳﻤ
ﻛﻤﺪﻫﻢ . ﻫﻌﺒﻪ ﻫﻤﻬﻪ ﻛﻨﻮ
ﻫﺪﻫ ﻫﻜﻬﻨ ﻫﺘﻤﻪ ﻫﻬﻌﻤﻫ ﻛﻮﻫﻨﺎ
ﻛﻤﺪﻫﻢ.

ﻟﻼﻫﻮﻫ ﻭﻤﻪ ﻭﻛﻤﻪ ﻛﻨﻮﻫ ﻛﻨﻮﻫ
ﻛﻮﻫﻨﻬﺎ ﻫﻤﻪ ﻟﻼ ﻫﻮﻟﻮ . ﻟﻼ ﻭﻤﻪ
ﻛﻬﻫ ﻛﻠﻤﻪ ﻫﻤﻪ ﻛﻮﻫﻨﻬﻪ .
ﻫﻤﻬﻪ ﻭﻠﻤﻮﻛﻬﻫ ﻭﻠﻮﻟﻮ ﻛﻠﻠﻤﻠﻢ
ﻫﻤﻤ . ﻫﻤﻠﻪ ﻭﻭ ﻛﻠﻮﻛﻬﻫﻮ ﻟﻤﻪ
ﻭﻤﻠﻮﻫ ﻫﻤﻪ ﻭﻫﻮﻫﻤﻮﻫ ﻫﻤﻠﻤﻪ
ﻫﻮﻟﻮ . ﻫﻮﻟﻮﻛﻨﻪ ﻫﻤﻪ ﻫﻤﻠﻪ ﻛﻨﻮﻫﻪ ﻟﻮﻫ
ﻭﻠﻠﻨﻮﻫ . ﻛﻬﻫ ﻛﻠﻤﻪ ﻫﻤﻪ ﻫﻤﻮﻫ
ﻛﻠﻨﻮﻫ ﻭﻛﻨﻮﻫﻤﻪ ﻫﻤﻪ ﻛﻨﻮﻫ
ﻭﻫﻤﻠﻮﻫ ﻫﻤﻠﻪ ﻭﻫﻬﻮﻫ ﻛﻨﻮﻫﻮﻫﻮ
ﻭﻫﻤﻪ . ﻛﻮﻫﻪ ﻫﻮﻫ ﻭﻛﻬﻫ ﻛﻠﻤﻪ
ﻛﻤﻮﻛﻨﻮﻫ ﻛﻨﻮﻫﻠﻤﻪ ﻭﻫﻤﻮﻫ
ﻫﻤﻪ ﻛﻠﻤﻪ ﻫﻤﻪ ﻫﻤﻪ ﻫﻮﻫﻤﻪ
ﻫﻬﻨﻮﻫﻤﻪ .

ﻫﻤﻪ ﻛﻬﻫﻠﻫ ﻫﻮﻫﻤﻠﻫ ﻭﻟﻼ ﻛﻬﻫ
ﻫﻮﻛﻨﻪ ﻫﻮﻫ ﻛﻠﻤﻪ . ﻫﻬﻤﻪ ﻛﻬﻫﻠﻫ
ﻫﻤﻨﻠﻫ ﻭﻫﻤﻮ ﻛﻬﻫﻠﻫ ﻫﻬﻠﻪ ﻫﻬﻬﻤﻪ
ﻛﻠﻤﻪ . ﻫﻬﻤﻪ ﻛﻤﻬﻠﻫ ﻟﻮﻫﻠﻫ
ﻭﻛﻨﻪ ﻛﻠﻪ ﻫﻬﻮﻫﻤﻮ ﻭﻫﻤﻨﻠﻫ .
ﻫﻤﻪ ﻛﻠﻤﻪ ﻭﻫﻪ ﻫﻤﻠﻪ ﻫﻤﻨﻮﻫ
ﻭﻛﻨﻪ ﻫﻤﻪ ﻛﻠﻤﻪ ﻫﻤﻪ ﻫﻤﻪ ﻫﻤﻪ
ﻫﻤﻪ ﻫﻤﻪ ﻫ

SANCTI PATRIS NOSTRI

EPHRAEM SYRI,

ET

JACOBI EPISCOPI EDESSENI

INTERPRETATIONUM IN GENESIM COLLECTANEA

Excerpta ex Catena Syriaca Severi Monachi Edeſſeni.

MOSIS GENUS, ET PROPHETIÆ TEMPUS.

MOſes Propheta in Ægypto ex Levitica Tribu natus eſt: a filia Pharaonis adoptatus, educatuſque, omnibus Ægyptiorum diſciplinis eruditus fuit. Poſtmodum a Deo ad familiare colloquium de medio Rubi vocatus, virgam & poteſtatem accepit; juſſuſque eſt populum ſuum ab Ægypto educere, & a tyrannide Pharaonis vindicare. Obiit in monte Nebo, anno ante Dei in carne adventum milleſimo quadringenteſimo octogeſimo quinto, quum annos quadraginta prophetaſſet.

CAP. I. *IN principio creavit Deus cœlum, & terram*: hoc eſt primum omnium rerum aſpectabilium, condidit Deus cœlum, & terram. Interjecta particula, את, quæ in hebraico textu hoc loco legitur, idem valet, quod syriacus articulus ܐ: nec enim legendum ܐܬ *Joth*, aut exponendum eſt, ut ſubſtantiam, ſeu naturam ſignificet cœli & terræ. Senſus hujus exordii eſt. Quoniam homines, priſcarum gentium ſuperſtitione imbuti, creaturas, & quæcumque metuebant, Deos eſſe arbitrabantur, puta ſolem, lunam, ignem, cœlum, & ſydera, eaque proinde ſemper fuiſſe, nec ulla Conditoris opera indiguiſſe: Moſes divini Spiritus afflatu doctus, illud in primis agendum ſibi intellexit, ut in ipſo ſui operis veſtibulo homines diſcerent, Univerſum fuiſſe conditum, ejuſque opificem unum eſſe Deum, non plures, ſicut Ethnici hac in re delirabant.

Terra autem erat Tuh-buh: hoc eſt, deſerta, & vacua. In alio codice legitur: *Terra erat inviſibilis, & incompoſita*: inviſibilem dixit, propter aquarum alluvionem, quæ terram a ſenis lateribus undique operiebant, & in modum epidermidis fœtum in utero obvolventis, circumſidebant. *Et incompoſita*: quia necdum aquis emerſerat, ac proinde nec hominibus

bus, aut animantibus excipiendis accommodata, nec apta ferendis ſtirpibus, herbis, plantiſve. *Tenebras* autem, quas dicit aquis incubuiſſe, ſpiſſum denſumque vaporem intelligo, qui ex abyſſo aquarum emiſſus, atque in modum obſcuræ & atræ nubis addenſatus, primam illam noctem attulit: quare eadem nubium fuit: quia necdum conditum fuerat firmamentum, quod noctem efficeret, & univerſum obumbraret. Nam quum hoc poſtmodum factum fuiſſet, infimas mundi partes, ad inſtar cujuſdam velaminis, obnupſit, & illis claram cœleſtemque lucem eripuit. Diſce porro, tenebras non fuiſſe naturam aliquam, aut rem factam, ſicut reliquas univerſi partes, ſed meram corporum umbram, quæ ſcilicet ex interpoſitione corporis cœleſtis, videlicet firmamenti, circumfundebatur, & ſuperficiem abyſſi occupabat. Ex humiditate ergo aquarum, ut ajebam, illa primæva nox coaluit, quum lux iſta, diſpultrix tenebrarum, necdum erupiſſet. Quod autem dixi tenebras non eſſe ſubſtantiam, aut naturam, aut rem factam, pronum eſt tibi proprio experimento cognoſcere: nam & ipſe tibi noctem pro libito ſub ipſum meridiem creare potes: ſi nimirum tentorium ex ſpiſſo panno figas, obſtructiſque diligenter rimis omnem lucis fulgorem excludas; ſi deinde iſtud conclave ſubeas, atram noctem tibi ipſi feciſſe comperies. Lucem vero non ita tibi parare poteris aliam ab ea, quæ a Deo creata fuit, & quædam res, & natura eſt.

Spiritus Dei incubabat ſuper faciem aquarum. *Spiritus Dei*, hic eſt Spiritus Sanctus Dei Patris, qui ab eo ſine nota temporis procedens, eidem ejuſque Unigenito Filio æqualis eſt in eſſentia, efficientiaque: cuique proprium, ſingulare & verum nomen Scriptura diſtinguens, Spiritum Dei appellat: iſque dicitur incubaſſe aquis; ut nimirum illis virtutem prolificam inderet, & univerſim aquas, terraſque ad arbores, beſtias, & volucres procreandas excitaret. Indicandum autem fuit Spiritum Sanctum incubaſſe, ut opus creationis illi cum Patre & Filio fuiſſe commune, ſciremus. Dixit Pater, fecitque Filius: conſentaneum ergo fuit, ut ſubderetur, Spiritum Sanctum ſuam interpoſuiſſe operam, quod per incubationem ſatis oſtenditur. Inde docemur, omnia per Trinitatem conſummari, perficique. Tene ergo, quod jam dictum eſt, Scripturam, dum opificium Dei deſcribit, non hunc

hunc Spiritum creatum, & liquidum ſignificaſſe, ac ſi cum ipſo Deo aquarum ſuperficiem afflaret; ſed proprie Spiritum Sanctum deſignaſſe, ut nimirum hinc diſceremus, Spiritum Sanctum aquas vitali quodam calore foviſſe, imo velut infuſo ardore ad ebullitionem concitaſſe, & per hunc modum ipſis impertiiſſe fœcunditatem. Habes in gallina quoddam hujus rei ſpecimen: incubat enim ova ſua, excitatoque per ipſam incubationem calore fœcundat. Interea Spiritus Sanctus noſtri baptiſmi ſacramentum adumbrabat, præſignabatque, fore aliquando, ut ejuſdem divini Spiritus illapſu fœcundatæ aquæ filios Dei procrearent.

A

Dixitque Deus fiat lux, & dividat a nocte diem: vocavitque Deus lucem diem, & tenebras noctem. Hic rurſus animadverte, tenebras non eſſe rem aliquam, aut naturam: quare nec earum creationem memorat, nec locum in ordine rerum deſignat, ſed eas aëri accidere, quum, exoriente die, ſolis luce colluſtratus, & cum ea permixtus varios induit colores; ea vero abeunte opacatur, & incumbit nox, non aliunde quam ex occaſu lucis: ita vides ignem ardere, mox extingui, & aquas modo in grandinem, modo in glaciem, & nivem concreſcere, & vinum variare, & ex atro perſpicuum, & clarum fieri.

B

C

Die autem ſecundo *dixit Deus: fiat firmamontum, & dividat aquas, quæ ſuper cœlum ſunt, ab aquis, quæ ſunt ſub cœlo.* Firmamentum appellat aërem hunc capiti noſtro impendentem, qui a ſua diſtantia, & elevatione ſolidi corporis ſpeciem induit: ſitum autem fuit, clauſumque intra totum ſpatium, quod a terra ad illam ſupremam, & ardentem regionem panditur. Firmamentum porro nomen illi hæſit ex duplici capite: tum quia ſolidi corporis ſpeciem præfert: tum quia in ſpiſſam denſamque ſubſtantiam comprimitur. *Diviſitque Deus aquas ſuperas ab inferis*, illas nimirum ſuper cœlum, hoc eſt, firmamentum extulit, eum in modum, quo atræ nebulæ globos ſublimari videmus: atque in aëre ſuſpendi, & immobiles manere juſſit.

D

E

F

S. Jacob. Edeſs. Quidam docuerunt, firmamentum eſſe corpus quoddam a ſummo Opifice ex ſubſtantia aquæ expreſſum: & quemadmodum ſi aër intra utrem cogatur, eundem comprimi denſarique videmus, & ſoliditatem quandam induere ipſis ſenſibus obviam: Sic, ajunt, Deus in ortu re-

A rerum ex aquarum elemento iſtud, quod firmamentum dicimus, decerpſit: corpus ſcilicet ſpiſſum, ſubtile & defæcatum; atque ita diſtribuit, ut aquas quidem terræ ſuperfuſas ſuperet, & circumquaque obſideat; cæterum ſuppoſuit aquis, quæ ſumma tenent, & cum illa aëris parte miſcentur, quæ humida eſt, & nubes generat; atque ad ſui Artificis nutum perpetuo diffundit pruinas, imbres, grandines, & nives. Idem ſuperiorum corporum calorem temperat, tutaturque homines, animantes & plantas ab æthere illo calidiſſimo, qui ſub ſole funditur, & ab ipſomet ſole, qui totus ignis eſt. Hoc inquam firmamentum eſt, quod cernimus, & modo opacatur, & nigreſcit, modo ſerenatur, & nitet. Coloris iſtud quidem expers eſt; coloris tamen ſpeciem nobis parit ejuſdem altitudo & diſtantia: quod etiam in alto mari cernere eſt: indeque fit, ut ab altitudine, perinde atque immenſa latitudine, deficiente oculorum acie, ejus ſubſtantiam explorare nequeamus, nedum evadere ad ſuperiorem ejuſdem regionem, atque intueri aërem illum aqueum ipſi impoſitum. Jam quod tute affirmare licet, ajo, ex altitudine utriuſque conſtare colorem, quem cernimus, modo obſcurum & atrum, modo clarum, & nitidum, qualem, ut ſupra notavi, exhibet altum mare: hoc eſt, quod cœlum perinde dicimus, appellatione omnibus gentibus & linguis communi: idemque eſt firmamentum, quod Deus medium locavit inter aquas terram obſidentes, & aërem illum aqueum ipſi firmamento ſuperpoſitum, quem propter naturalem humiditatem & mollitiem, aquam Scriptura paſſim appellat.

Eſt ergo aëris definitio: corpus quoddam medium inter ignem, & aquam, affectionum utriuſque capax, ab aqua participans humiditatem, calorem ab igne: ſubtile per ſe & agile, & coloris expers: aqua levius, minus igne. Affectiones ergo hujuſmodi illi aliunde ſunt: quare nec per omne ſpatium ſui ſimile eſt: facillime enim, aptiſſimeque ſuſcipit ignis & aquæ ſubſtantiam, ſeu naturam; & cum utroque miſcetur, & confunditur, ut in eorum naturam migrare videatur. Quocirca tres patitur affectiones, ſive mutationes. Ima quippe pars & vicina terris, atque procul ab ea, quam ſupra dixi, aquea regione, clarior, ac ſiccior eſt, quamvis terrenas receptet exhalationes, & ſubtili tenuique pulveri admiſceatur.

Sti-

Stipatur autem, & comprimitur a proprio A
ſitu : in medio quippe locatus eſt, clau-
ſus & cinctus, idemque per modum zo-
næ claudens, & cingens duo elementa,
terram ſcilicet & aquam : adeo ut extra
hos limites excurrere nequeat, propria
conſtitutione coërcitus, quominus aut ipſe
extra illa vagetur, aut iſta ſupra illum
aſcendant, aut extra oberrent : adeo ut
ſemper velut certo limite illa duo conti-
neat, & exitum prohibeat, in modum, ſi B
placet, corporis ſolidi atque firmiſſimi.
Talem enim operi ſuo Artifex indidit na-
turam, & ſedem conſtituit. Hanc dico
cauſam, cur cœlum, & firmamentum in
divinis Scripturis frequenter appelletur.
Altera pas aëris media dicitur, & naturæ
aquæ magis affinis, quacum etiam admiſce-
tur, & quoddam corpus componit media-
criter frigidum & humidum : cæterum ple-
nius & craſſius, magiſque ſpiſſum, ſi imis, C
ſummiſque conferas. Huic ſcilicet ſucce-
dit tertia, & ſumma regio aëris, quam
credimus admiſto igne perpetuo fervere :
eademque maximæ eſt tenuitatis, & ſicci-
tatis, omniſque prorſus humoris expers :
indeque a Græcis Αἰθὴρ, *Æther* appellatur,
aër videlicet ardens, qui niſi fixo limi-
te, eoque ſane maxime neceſſario, ab Opi-
fice contineretur, vicina corpora crema-
ret, ſimulque omnem humorem abſume-
ret. Idcirco inventæ ſunt aëriæ aquæ ex D
coitione vaporum, humidarumque exha-
lationum, quas perpetuo ſurſum impel-
lunt flumina, ſtagna, lacus, fontes, & ma-
xime maria. Sic ætheris vis coërcita eſt,
quominus omnia plane corpora inflamma-
ret, & corrumperet.

In hexaë-mer. *Et dixit Deus : congregentur aquæ in lo-cum ſuum, & appareat arida.* Id factum ter-
tio die. Voluit quippe Deus terram emer- E
gere ex abyſſo aquarum, quibus hactenus
operta & obſeſſa fuerat, quo fieret utili
fovendis feminibus, progignendis herbis, & ſtirpibus, hoſpitaliſque hominibus
& reliquis animantibus : neque vero talis
fieri poterat, niſi primum humor ille ſic-
caretur, quem neceſſe erat ab incum-
bentibus aquis continuo terram pervade-
re, atque corrumpere : & quidem humi-
ditatis exceſſum nunc etiam frugibus ob-
eſſe videmus. Diviſis eum in modum
aquis, mox Deo jubente terra nativam fi-
guram ſphœricam, planamque reliquit,
foriſque in tumulos protuberavit, & in-
tus in cavernas receſſit : aſſurrexere mon-
tes, & valles ſubſidere. Tunc, aquis ab
ejus ſuperficie defluentibus, & in pro-
prium

A prium locum coëuntibus, terra cum montibus imas quoque valles prodidit. Loca ergo, quæ aquis prominere cœperunt, excipiendis hominibus & cæteris animantibus deſtinata fuere, ſationique aptata. Aquæ vero ſic in maria congregatæ fuerunt, ut nihilominus terram ſubirent, ſimulque pervaderent, & alicubi etiam ſuperarent. Aperuitque Deus intra terræ viſcera meatus, & venas, & alveos,
B viamque dedit aquis, & ventis; præcepitque, ut per eoſdem poros frigidi, calidique vapores in ſubſidium ſtirpium, ſeminum, animantium, & volucrum, pro temporum varietate redderentur: tum præcipue, quum brumali tempore, ſole ad auſtrum declinante, frigidiſſimi venti flare incipiunt, & nix, glacies, procellæ, & turbines terram quatiunt, ſolariſque caloris vis obtunditur: neve hiemis frigus arbores, ſemina, & plantas torreret,
C atque homines & beſtias necaret; ſubterranei ignes excitati fuere in iis, quos dixi, meatibus. Præterea quoniam per hiemem calor ad intimos terræ ſinus contrahitur, huic etiam via inventa eſt, quo per poros & diverſa terræ ſpiracula ad ſumma remearet; diffuſuſque per venas arborum, vim frigoris mitigaret. Rurſus calidi vaporis æſtu, quem è terræ viſceri-
D bus diffundi diximus, fontes calorem concipere videmus, atque præter morem calidos halitus mittere: indeque patet, calorem ex intimo terræ ſinu erumpere, & uſquequaque diffuſum, frigoris vehementiam temperare. Huic additum aliud etiam ad arcendum frigus remedium pecori, ex proprio ſtercore in magna copia ſtabulis ingeſto. Aves quoque deprehenſæ ſunt ſuper fluminum alveos, ac fon-
E tium ſcaturigines, & ſtagna pernoctare, calidoſque inde vapores captare. Ferunt eos, qui Arctoas regiones incolunt, ultra montes, quos Septentrionis papillas vocant, frigidioribus hiemis menſibus ad ripas fluvii, quem Ignis amnem appellant, confluere; geminos autem eſſe montes, in quibus glacies in lapidum duritiem concreſcat. Cæterum ultra iſtorum montium fines habitatores
F nullos eſſe, quum trans fluvium Ignis occurrat Oceanus, mare illud ingens, quod univerſam terram circumambit, & reptilium atque volucrum impatiens eſt, ſicut quidam Græci ſcriptores prodidere, opinati, velut mœnibus urbes, ita terræ orbem Oceano muniri.

Jac. Edeſs. *Vocavitque terram, aridam, congregationeſque aquarum vocavit maria.* Maria in plurali numero effert. Quocirca animadvertendum eſt, quod a viris doctis proditum eſt, aquas in maria quatuor diſtributas fuiſſe, neque omnes in unum confluxiſſe alveum, neque ad unam mundi partem fuiſſe contractas; ſed in plura, ut ajebam, maria, lacus quoque, & ſtagna, fluvioſque fuiſſe diſpertitas. Jam primum notatur mare, quod Adriam vocant, quod ex Occaſu diffunditur ab ultimo terræ habitabilis limite, quem Græci Oceanum appellant, & ad ortum ſolis per mediam terram habitabilem latiſſimo ſinu procurrit. Ejus longitudinem ad quinque circiter mille milliaria excedere ajunt; latitudinem ad quadringenta: terminaturque Amano monte, cui adjacet Antiochia, alluitque oras Ciliciæ, Syriæ, Phœniciæ, atque Palæſtinæ. Alterum mare Pontum Euxinum dicunt, quod ab ortu ad occaſum protenditur uſque ad Myſiæ regiones Thraciæ finitimas: habetque longitudinem ad milliaria mille trecenta, latitudinem ad trecenta. Tertium eſt mare Hyrcanum, ſeu Caſpium, a reliquis ſeparatum, quod ab occaſu in ortum porrigitur ab extremis Armeniæ, Albaniæque partibus uſque ad fines Sogdianorum: ejuſque longitudo cenſetur ad octingenta ſupra milliaria pertingere, patetque in latitudinem ſexcentorum milliariorum. In hoc mare exonerant ſeſe ingentia flumina a locis Borealibus Sarmatarum, Scytharum, & Turcorum, magnam humoris copiam ipſa regionum natura ſubminiſtrante. Nullas habet inſulas ob aquarum altitudinem, ex eo, quem dixi, fluminum affluxu maximopere auctam. Quartum Erythræum: ex quo derivatur ſinus Arabicus; per quem tranſiere Iſraëlitæ, cujus longitudo ad quadringenta & mille milliaria producitur, latitudo ad quadringenta. Huic ſuccedit ſinus Elamitarum, ſeu Perſicus, qui ex Boreali parte Erythræi panditur, & procurrit occaſum verſus uſque ad Babyloniorum oras. In hunc ſinum devolvuntur Tigris, & Euphrates; ejuſque longitudinem procedere ajunt ad mille & quadringenta milliaria, ad ſeptingenta latitudinem. Erythræum ergo mare cum ſuis appendicibus univerſim obtinet centum & octoginta gradus longitudinis terræ habitabilis ab Oriente ad Occaſum, latitudinis duos ſupra centum; a terris ſcilicet Chuſæorum, ſeu Æthiopum uſque ad Sinas ultimi Orientis

A وَقَدَّمَ كُلَّ مَوْرَا وَمَوْرَا نَسَمَّى. وَكَلَّمَ
لَمَّا وَمَّى لَهُ وَا وَمَكَّمَتَّى حَدَّا وَجَدَّا
وَهُ هُلَّاهَمَّى وَهُوَهَمَّلَكَّمَ رَمَّى. وَكَلَّمَ
هَدَّمَّى كَمَّا هَكَّمَا كَحَنَّمَا هَمَّلَا
وَكَمَّلَا هَمَّ مَوْرَا هَمَّ كَمَّا رَالَا وَهَمَّلَمَّى
هَمَّا وَحَدَّا. هَمَّ وَسَّوْ كَحَكَّمَ وَحَدَّا هَمَّ وَكَمَّا
حَمَّا وَسَّا وَوَسَّا. رَحَدَّا وَوَقَّمَّ هَمَّ
سَّحَمَّا وَهَدَّا رَحَكَّمَ وَلَا وَهَسَّا
هَكَّمَا وَاهَّتَّ كَحَدَّا وَحَدَّا هَمَّ وَكَمَّا
B وَهَمَّ مَوْرَا وَسَّوْ كَحَكَّمَا هَكَّمَا وَهَمَّ
هَمَّ وَسَّوْ كَحَكَّمَا.

وَهَمَّ وَمَّى وَهَمَّ كَحَكَّمَا رَوَحَّا. مَحَّمَّى
وَكَحَكَّمَا وَهَدَّا هَكَّمَا هَمَّلَا مَكَّمَا
سَّا. رَوَّمَ كَحَمَّى وَرَوَحَّا هَكَّمَا هَكَّمَّى
سَّحَمَّا وَهَمَّ. مَكَّمَا سَّا حَمَّا رَمَّ سَّا
هَحَمَّا هَمَّ حَكَّمَ وَرَلَحَّمَ مَكَّمَ
حَسَّا وَحَكَّا. رَالَا حَكَّمَا هَمَّلَا هَحَكَّمَا
C هَحَكَّمَا هَحَّمَ وَحَّا. هَكَّمَا هَمَّا رَهَحَّمَ
وَهَكَّمَا هَمَّ وَهَكَّمَا رَوَّمَّا. وَرَّمَ
رَكَّمَا هَمَّ حَمَّا هَحَّمَا رَحَّمَا.
هَحَّمَا وَهَكَّمَا هَحَّمَا رَوَّمَّا. وَكَلَّمَ
هَكَّمَا وَهَكَّمَا هَحَّمَا رَوَّمَّا. وَكَلَّمَ
هَكَّمَا وَهَكَّمَا هَحَّمَا رَوَّمَّا.

D

E

F

مَحَّمَّى
وَرَوَّمَّى

tis populos; ab ortu ad occaſum, mille & octoginta circiter milliaria in longum, in latum quaſi bis mille & ſeptingenta. Quare dimidium fere terræ habitabilis occupat.

Poſtquam ergo die tertio ad ſummi Opificis nutum in ſua conceptacula defluxere aquæ, tellus emicuit, ſimulque arida fuit, & appellata eſt: aptata etiam ad generationem ſuorum geniminum, puta frugum & ſtirpium; hominumque atque animantium habitationi accommodata. Eodem die, aquis è terræ ſuperficie depulſis, arbores, & poma ſimul prodierunt. *Producat*, dixit Deus, *terra omne lignum* &c. Dixit, dictoque vim genitivam, & formatricem terræ indidit perpetuo duraturam. Idem ſemen fuit, quo terra gravidata peperit omnia.

CREATIO LUMINARIUM SOLIS, ET LUNÆ.

QUarto die, ſubdit Scriptura, *fecit Deus duo luminaria magna, ut lucerent ſuper terram: luminare majus*, ſolem, *ut præeſſet diei, & luminare minus*, lunam, *ut præeſſet nocti: & ſtellas*. In his porro luminaribus contraxit, & circumſcripſit Deus totam lucem, quæ tribus ante diebus per univerſum latiſſime diffuſa, vagabatur. Illos namque dies priores luce utique diſtinctos fuiſſe oportuit: at illa nec diſcretis horarum terminis definiebatur, neque diem in certa ſpatia dividebat; ſed in modum lucidæ nubis ſuſpenſa, nec horarum numerum deſignabat, nec ortum, nec occaſum proprio motu afferebat, neque ullam ab orbe cœleſti impreſſionem patiebatur; ſed repente ſub diluculum fundebatur, eadem- *S. Ephraim.*

demque celeritate ſub veſperam occidebat ad illius nutum, qui ſcitiſſimo, pulcherrimoque ordine opificium ſuum moliebatur, & dirigebat. Dixit ergo Deus primo die: *Fiat lux*: magno ſcilicet operæ pretio, ut univerſum circumluſtrans, tenebras diſſiparet, quas humidi vapores, ut ſupra dixi, ab aquis terram adhuc obtinentibus emiſſi, in vicino aëre fecerant. Sed nec ipſa lucidi illius corporis ſubſtantia ab humidi aëris contagione immunis fuit, ipſo calore humidas exhalationes ad ipſum trahente; nec prædicti ignis lux poterat perrumpere aërem illum craſſum, humidumque, atque tenebroſum, nec tenebras ſuperficiem aquarum obtinentes diſpellere. Hæc porro ab igne ſupero fundebatur, qui nec hactenus collectus fuerat, nec incluſus alligatuſque uni orbi, quem ſolem dicimus. Quum ergo Conditori placuit, circumfuſam lucem in unum vas coadunare, & certo loco alligare, ut regulari motu nobis mane a meridie, & primas a ſecundis veſperis exactiſſime deſignaret, excogitavit orbem iſtum clarum, & defœcatum, & in firmamento cœli collocavit: nam lux, quæ Deo jubente prodiit primo die, ex cœleſti igne profluxit: omnis quippe lux ignis filia eſt. Hic eſt ſol, qui quarto die conditus fuit: tantum autem inter ignem, & ſolem intereſt, quantum inter ignem longe poſitum, & lucernam in medio thalami locatam, copioſo lumine coruſcantem: alius nempe eſt ignis ſplendor domum maligna luce illuminans, atque alius fulgor facis, aut lucernæ continens ignem, ſeu potius ipſam naturam ſplendidam ignis. Primæva ergo illa lux per univerſum propagata, radius & ſplendor coruſcantis ignis dumtaxat fuit; ſol autem conditus quarto die, eſt velut ipſa natura ſplendida ignis, poteſtatis maximæ, & plurimarum rerum effectrix.

A

B

C

D

E

IN ILLUD, ET SINT IN SIGNA ET TEMPORA.

F

Jac. Edeſs. DIxerat: *Fiant luminaria in firmamento cœli*, deſignans locum, partemque univerſi illis conſtitutam. *Ut dividant diem & noctem*. Tametſi de utroque luminari loquitur, quum dicit: *Dividant &c.* iſtuc ta-

A tamen illius luminaris proprium, cujus
est efficere diem; hunc enim sol parit,
quum oritur; noctem, quum occidit. Mi-
noris autem luminaris alia ratio, quum
nec luceat semper, nec unquam de die:
diem ergo noctemque luminare majus se
solo efficit, & dividit. *Et stellas*: stellarum
idcirco meminit, quo sciremus, has in
supplementum majorum luminarium reper-
tas fuisse. Hic subdit: *Et sint in signa*, si-
B gnificat, cœlestia ea corpora etiam in hunc
scopum constituta fuisse, ut extraordinariis
signis salutarem metum injicerent homi-
nibus, atque admirationem: cujusmodi
esse solent luminarium eclypses, seu de-
fectus: hi porro soli accidunt a luna in
synodo, seu congressu, quum in eadem
cœli regione morantur ambo: & luna
soli oppositа radios ejus, & lumen ob-
scurat. Tum ipsa incidens in umbram
C terræ, quum est è regione solis, repente
deficit: idque contingit, quum luna a so-
le in spatium dimidiæ sphœræ longissime
digreditur. Sunt & alia a sole phæno-
mena; puta Iris, & quæ hastæ dicuntur,
& fatui ignes, cometis similes, & quæ
vulgus appellat, fel solis; similiter a lu-
na, quum in humentem aërem incidens,
circulos varios & rotas describit, præter
ea quæ in ipso corpore lunæ spectantur;
D seu quum curvatur in cornua modo ob-
tusa, modo acuta; seu quum crescit, &
deinde paulatim senescit. Hæc & hujus-
modi signa plerumque formantur in re-
gione humida, & eorumdem siderum as-
pectui propiore, magisque expositа, &
ipsis subjecta. *In tempora & dies & an-*
nos. Hæc, inquit, sidera facta sunt, ut
certa rataque per orbem cœlestem con-
versione tempora metirentur, & annos
E diesque distinguerent.

F

A

De constructione et figura luminarium.

مدنها وقعدا ه هدعدا وبدهم وبدهمسوا .

Jac. Edeſs. CORpus, ſeu ſubſtantia ſolis ignis eſt defœcatus ac purus, luce & efficacitate maxima præditus, atque a cæteris elementis plane ſecretus. Arguitur autem ſolis naturam igneam eſſe ex eo, quod in regionibus Æthiopum, & aliarum gentium, quæ ad auſtrum propius declinant, perpetuoque ſolem capiti impendentem habent, terra a ſolo ejus calore, velut præſente igne, torretur, & ſane longe acrius, quam a clibano & fornace, quantumvis ſuccenſa. Quod etiam ſolis immenſam propemodum magnitudinem indicat: nam etiamſi ſol totus ignis eſſet, terram utique calefacere non poſſet, niſi ad caliditatem magnitudo accederet. Lunam vero conſtare dicunt ex quatuor elementis: & quidem frigiditas, indeque refrigeratio terræ, quam exoriente luna, experimur, indicat, eam de terræ concretione aliquid participare: ſed & lunam cum aquæ natura commune quidpiam habere, conjectare licet ex humefactione herbarum, ſeminum & ſtirpium. Ex aëris item ſubſtantia aliquid lunæ decerptum, arguit ejuſdem levitas & nitor. Poſtremum, nec igne prorſus carere, docet flammeus color, & corpus terſum ac politum. Hæc, inquam, ſuadent ex quatuor elementis lunam eſſe comparatam. Figura autem ſolis nec plana, nec in modum laminæ attenuata, ſed ubique ſphœrica, & rotunda eſt, ad inſtar margaritæ nitidæ, & rotundæ, ut omnes ſimul mundi partes ſuo lumine colluſtraret. Hæc porro omnibus cœli luminaribus figura communis eſt.

Apparent in globo lunæ maculæ, velut atrum quoddam, de quibus docti diſputant, ajuntque, lunam proprio carere lumine, illudque a ſole mutuari, quod planum fit, inquiunt, ex ejus incrementis & decrementis: nam quum ſub radios ſolis intrat, nobis obſcuratur & latet; quum autem incipit a ſole diſcedere, illuminatur, & poſt diem paret tenuiſſima, ad inſtar ſubtilis fili; & quo longius a ſole digreditur, eo plenior nitet uſque ad quintum decimum diem, qui plenilunii dicitur, quum ex adverſo opponitur ſoli. Tum denique incipit retrocedere, ejuſque lumen ſimul minui, donec in initia recurrat, & lineam ſeu viam, quam percege-

مدعدا
وبدهم

ﺃﻭﺹ ﻫﻘﻤﻼ ﺩﻌﺒﻼ . ﻭﺤﻤﻌﻤﻩ
ﻭﻌﻤﻌﻤﻼ ﺃﻫﻘﻤﻼ ﻭﻤﻜﻩ . ﻨﻭﻭﻼ ﻫﻡ
ﻤﺭﻴﻼﻼ ﻫﻭﻘﻤﻼ ﺃﻫﻤﻫﻡ . ﻫﻫ ﻭﻤﻜﻨﻩ
ﻨﻫﻨﻭﻼ ﻫﻌﺩﻫﻭﻨﻼ . ﻫ ﻼ ﺃﻫﻩ ﺩﻫ ﻫﺩﻨﻼ ﻤﻉ
ﺃﻫﻭﻌﻤﻌﻤﻼ ﺃﻫﻨﻼ . ﻫﻫﻫﻭﻼ ﻭﻫﻌﻨﻭﻼ ﺩﻼ
ﻨﻫﻭﻨﻩﻼ ﻫﻭﻌﻤﻌﻤﻼ ﻫﻡ ﻭﻼﻼﻭﻼ ﻭﻤﻌﻤﻼ
ﻭﻤﻜﻨﻩ ﺃﻫﻤﻫﻡ ﻫﻌﻤﻌﻤﻼ ﻫﻡ ﻭﻫﻌﻤﻌﻤﻼ ﻼﻤﻩ
ﻭﻤﻫﻭﻨﻫ ﻫﻡ ﻭﻫﻌﻤﻌﻤﻼ ﻫﻡ ﻨﻭﻭﻼ ﻫﻡ ﺃﻭﻭﻼ
ﻭﻨﻤﻫﻭﻨﻫ ﻫﻡ ﻫﻌﻤﻌﻤﻼ ﻫﻡ ﺩﻼﻤﻫﻭ . ﻫﻤﻨﻩ
ﻫﻡ ﻨﻼﻨﻭﻼ ﻫ ﻼﻼﻨﻭﻼ ﻭﻫﻌﻨﻭﻼ ﻫﻡ ﻫﻭﻭﻼ .
ﻫﻌﻨﻩ ﻫﻌﻤﻌﻤﻼ ﻫﻡ ﻭﻫﻭﻭﻼ ﻫﻭﻭﻼ .
ﻼﻤﻩ ﺩﻼ ﻭﻤﻫﻼ ﻫﻡ ﻫﻭﻭﻼ . ﻭﻼﻤﻩﻼ ﺃﻫﻩ
ﻼﻤﻩ ﺩﻫ ﻭﻫﻭﻼ ﻫﻡ ﻫﻌﻤﻌﻤﻼ ﻫ ﻼﻼ ﻫﻡ
ﻫﻌﻤﻌﻤﻼ ﻭﻼﻤﻩﻼ ﻫﻌﻤﻌﻤﻼ ﻫﻡ ﻫﻭﻭﻼ ﻫﻭﻭﻼ :
ﻫﻌﻤﻌﻤﻼ ﻫﻭﻭﻼ ﻨﻭﻭﻼ ﻫﻌﻤﻌﻤﻼ ﻫﻡ ﻫﻌﻤﻌﻤﻼ
ﻫﻭﻭﻼ ﻭﻨﻤﻫﻭﻨﻫ ﻼﻼﻭﻼ ﻭﻫﻡ ﻫﻭﻭﻼ ﻫﻡ
ﻫﻌﻤﻌﻤﻼ ﻫﻭﻭﻼ ﻫﻡ ﻫﻭﻭﻼ ﻫﻭﻭﻼ ﻫﻌﻤﻌﻤﻼ ﻫﻭﻭﻼ .
ﻫﻌﻤﻌﻤﻼ ﻫﻡ ﻫﻭﻭﻼ ﻫﻭﻭﻼ . ﻫﻡ ﻫﻌﻤﻌﻤﻼ ﻫﻡ
ﻫﻭﻭﻼ ﻫﻭﻭﻼ ﻫﻌﻤﻌﻤﻼ ﻫﻡ ﻫﻭﻭﻼ ﻫﻭﻭﻼ .
ﻫﻌﻤﻌﻤﻼ ﻫﻡ ﻫﻭﻭﻼ ﻫﻭﻭﻼ ﻫﻌﻤﻌﻤﻼ ﻫﻡ ﻫﻭﻭﻼ
ﻫﻭﻭﻼ ﻫﻌﻤﻌﻤﻼ ﻫﻡ ﻫﻭﻭﻼ ﻫﻭﻭﻼ ﻫﻌﻤﻌﻤﻼ ﻫﻡ
ﻫﻭﻭﻼ ﻫﻭﻭﻼ ﻫﻌﻤﻌﻤﻼ ﻫﻡ ﻫﻭﻭﻼ ﻫﻭﻭﻼ

egerat, emensa, soli subsidat, tum vero penitus occultatur. Præterea, ajunt, nullum elementum, aut corpus, excepto igne, proprio micare lumine; proinde lunam ex quatuor elementis compositam, lumine expertem esse. Gemina porro elementa aër & aqua, quia polita sunt, & perspicua, accipiunt lumen & transmittunt, quum a sole irradiantur. Terra autem, quia prorsus opaca est, nec per eam lumini transitus patet, obscura manet: quare terram esse putant eam lunæ partem, quam atro colore infectam videmus. Siderum corpora ex ignis elemento decerpta fuisse, minime credendum est, quia nec calefaciunt, nec siccant terram, quod a sole fit; etsi per totum dispersa sint firmamentum, omnemque ferme numerum excedant. Neque ex elemento aquæ constare ea, credibile est, quia nihil humoris infundunt herbis, & stirpibus, quod luna facit. Neque rursus dicendum est, sidera ex hoc obscuro crassoque terræ elemento coaluisse. Restat igitur, ut dicamus, ea ex puro levique aëre esse concreta. Et hæc de luminaribus quarto die a Deo conditis dicta sunto.

Quinto autem die ex aquis eductæ fuere aves & pisces. Quare sicut Deus terram floribus & plantis decoraverat, cœlumque luminaribus, ita ex aquis volucrum & belluarum immensam propemodum copiam formavit: indeque aërem instruxit, locupletavitque copiosissima, pulcherrimaque familia, quæ pennarum vario multiplicique colore, florum speciem, & amœnitatem repræsentaret. Ita utrique elemento provisum fuit, ut in aquis natarent pisces, & aves in firmamento cœli volitarent.

Sexto die, postquam reliquæ omnes creaturæ conditæ atque ordinatæ fuerunt, præstoque fuit quidquid honor & majestas hominis postulabat, quem Deus universi Regem destinaverat; Adamum condidit, qui velut sponsus, paratum sibi thalamum intraret, & huic rerum universitati sese componeret, quæ, velut sponsa, cultu ornatuque suo perfecte absoluteque instructa, illum opperiri videbatur. Quod Scriptura insinuat, subdens: *Non erat homo, qui operaretur terram*: quia scilicet creatio Adæ ad finem divini opificii prorogabatur. Hoc autem factum fuisse illa etiam ex causa credimus, ut videlicet homo rerum omnium postremus conderetur, ne mundi creationem

nem impudentiſſimo errore ſibi ipſe arrogaret.

S. Ephr. *Et dixit Deus : faciamus hominem ad imaginem , & ſimilitudinem noſtram .* Patet hæc verba ad Filium , & Spiritum Sanctum dirigi a Patre , hominis creationem moliente . Prologus autem , hominis opificio præmiſſus , futuri operis dignitatem inſinuat , & omnium rerum aſpectabilium antea creatarum naturam hominis fore præſtantiſſimam . Illa namque ſolo imperio producta memorantur : *Fiat lux* : *producat terra* : *producant aquæ reptile* . Quum autem ad creationem hominis ventum eſt , inducitur Deus verba faciens , qualia homines facere ſolent , quum de rebus magni momenti inter ſe deliberant : multa nempe cogitant ; quæque cogitarunt , ſibi invicem communicant . Spiritu autem dictante , ſcriptum eſt , plurali numero Deum loquutum fuiſſe , *ad noſtram imaginem & ſimilitudinem* , non in ſingulari , *ad imaginem & ſimilitudinem meam* : ut nimirum doceremur , Deum illum inviſibilem & rerum omnium principium ad Verbum Factorem , & ſuum Spiritum Sanctum , eſſentia , poteſtate , virtute , & efficientia ſibi æquales , hæc verba feciſſe : *Faciamus hominem ad imaginem noſtram* .

Adamum porro ad imaginem , & ſimilitudinem Dei creatum fuiſſe , ex triplici capite intelligimus . At nec Adæ ſpeciem extimam , imaginem Dei appellari credas , ſed animum , libero arbitrio præditum , & in reliquas creatas res poteſtate & imperio inſtructum : ſcilicet , quemadmodum in Dei manu , & ditione cuncta ſunt poſita , ſic Mundus Adamo ſubjectus fuit . Sed & purum , integrumque animum accepit , omnium proinde virtutum & divinorum chariſmatum capacem . Intelligentiam denique & rationem , qua res omnes comprehendit , digerit & componit : ita ſeſe explicat in omnes partes , & cujuslibet rei imaginem effingit , ut omnia ipſe in ſe uno continere videatur . Adam itaque creatus fuit nec vivus , qui non poſſet mori , neque mortalis , qui non poſſet vivere . Nec enim fruſtra impoſitum fuit præceptum : & libera optio data , ut ſi quidem pareret , viveret ; ſin reſiſteret , moreretur . At ille elegit mortem , & vitam contemſit .

A

De paradiso terrestri, et arbore scientiæ boni et mali. De arbore vitæ et formatione Hevæ.

Creavit Deus hominem : masculum & fœminam creavit eos. Creavit hominem, inquit, qua una voce ambos Adam & Hevam comprehendit ; quia scilicet ambo terreni & ex *Adamta*, rubra nimirum humo concreti. Rursus quia in substantia Adæ Heva continebatur : sic enim scriptum est : *Accepit Deus costam de Adam, & fecit mulierem* : ut scilicet unum mundus haberet caput : & quidem ex Adamo desumsit, ut impleretur illud : *masculum & fœminam fecit eos* : neve quispiam suspicaretur, alium fuisse mulieris conditorem. Quod autem hoc loco nulla fiat inspirationis mentio, arguit, spiritum a spiritu non generari : *os*, inquit, *ex ossibus meis* : non item, spiritus ex spiritu meo : *& erunt duo in carne una* : non item, in spiritu uno. Quum autem costam a Deo ædificatam dicimus, reliqua omnia ad fœminæ formationem necessaria plene perfecteque suppleta fuisse, intelligimus. Cap. II. *S. Ephraim.*

Paradisus vero, in quo Protoplastæ collocati fuere, perfectam claramque rerum notitiam repræsentat ipsis infusam, mentemque sapientissimam, & ad altissimarum rerum contemplationem erectam. Porro arbor illis interdicta, nefas esse docebat, Dei majestatem investigare, aut ejus conspectum ambire. Deus enim arbor scientiæ boni & mali recte dicitur; idemque est arbor vitæ : & si quidem parentes nostri præcepto paruissent, utique arborem scientiæ boni, & lignum vitæ, sibi Deum fuissent experti ; atque ad jucundissimam contemplationem provecti fuissent, in ligno vitæ repositam, quod est ipse Deus unus & trinus. Reliquæ arbores, quibus vesci ipsis concessum fuit, designant cæterarum rerum a Deo conditarum aspectum & speculationem. Cæterum arbor scientiæ boni & mali, de qua loquitur Scriptura, non inde nomen invenit, quod ab ipsa natura insitam bonitatem, aut malitiam haberet : utramlibet enim a divini mandati dumtaxat observantia, vel transgressione mox capiebat. Improborum quippe nequitia optimam rerum conditionem immutat, indeque vitio utique suo sibi exitium parat. Bonum

ergo malum non eſt, ſed malis fit: quo-
Luc. 2. 34. circa audies dictum: *Poſitus eſt hic in ruinam, & reſurrectionem multorum*. Multorum hominum atque omnium temporum hoc vitium eſt: arborem ſcientiæ boni & mali plerique audacter invadunt; quodque Adamo malum accidit, inde fructus mortis decerpunt: illos dico, qui vel Dei naturam non ex fidei diſciplina, ſed ex temeraria curioſitate ſcrutantur; vel qui ejus mandata contemnunt.

Rurſus in arbore ſcientiæ boni & mali, in ligno vitæ, Dei præceptum Adæ impoſitum agnoſcimus: cujus obſervantia illum a morte vindicaſſet, & ad vitam immortalem perpetuo vegetaſſet. Quia vero illud contemſit, pœna mortis affectus, intellexit a bono ſe diſceſſiſſe, & inveniſſe malum; quandoquidem a bono, quod vita eſt, excidit, & in mortem, quæ malum eſt, præcipitavit. Cæteroquin Adæ corpus, ante præcepti tranſgreſſionem morti ſubjectum non fuerat, quia nec illud culpa labefactarat: nec enim mors ſine illa Adamum invadere potuiſſet, quemadmodum nec ferrum domare fabri, ſibique ſubjicere valent, niſi poſtquam ignis vi ſolutum fuit: ſicut ergo ferrum ductile efficit calor, ita corpus mortale peccatum.

Jac. Edeſs. *Faciamus hominem ad imaginem noſtram &c.* Quum ad Verbum & Spiritum Sanctum hæc a Deo Patre verba facta fuiſſe credantur, & ambo in Patre ſint, & ipſe in utroque, profecto non erat, cur alterutrum, vel utrumque Pater de creatione hominis interpellaret: nec enim hac interpellatione divinæ perſonæ indigebant, nec porro aliunde, nec uſquam neceſſaria fuiſſet. Jam ut ſolide & dilucide ſenſum hujus loci exponam, exiſtimo, tuteque affirmo, Deum neutiquam hæc verba feciſſe; quum illa allocutione, ut recte dictum eſt, opus non eſſet perſonis divinis: ſed Spiritum Sanctum divinæ Scripturæ auctorem verba ad captum noſtrum hunc in modum compoſuiſſe; quo nos ad cognoſcenda myſteria in divinis operibus latentia manuduceret, quo ſcilicet nobis innoteſcerent unius ſempiternæ Divinitatis Creatricis tres hypoſtaſes; ſimulque noſtram ipſi dignitatem agnoſceremus, honoriſque prærogativam, qua Deus hominem oppido extulit ſupra omnes creaturas, quæ ſenſu cernuntur, jamque pridem conditæ fuerant. *Faciamus*, inquit, *hominem ad imaginem noſtram*: ſubditque: *Et præſint piſcibus maris*

A ris & volatilibus cœli. Ergo non unum hominem creavit Deus, imo universum in illo uno homine humanum genus. Non enim dixit: *Faciamus hominem*, & *præsit*: sed, *faciamus hominem & præsint*. In Hebraico textu non legimus *filium hominis*, ut in nostro syriaco, sed absolute ארם Adam, hominem, quæ vox Hebræis non est singularis cujuspiam personæ proprium nomen, sed universim omnes homines appellat: ex quo videlicet rursus intelligeremus, universum genus humanum a Deo conditum fuisse in illis duobus hominibus Adamo & Eva, quos ab initio fecit & formavit. Quid? quod & alterum primi illius hominis nomen אדם Adam attenta ejus etymologia ad unam personam minus recte contrahitur, quum ex ipsa sua notione generis nomen sit, quod Scriptura etiam innuit illis verbis: *Et vocavit* C.5.2.
C *Deus nomen eorum Adam in die, quo creati sunt*. Discimus itaque tum ex gemina hominis appellatione, quam supra expendimus; tum ex illo verbo *præsint* numeri pluralis, quod supra affirmabam, universum genus humanum simul a Deo creatum fuisse in duabus illis personis Adamo & Eva, quos ab initio condidit, jussitque præesse piscibus maris & volatilibus cœli.

D *Et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ*. Quid istuc? Quæ verborum istæ ambages arcana premunt? Aut unde fluit istud summæ sapientiæ dictum? Ut quum Auctor præfatus sit, hominem a Deo conditum fuisse, formatumque in utroque sexu ad imaginem Opificis sui, atque una cum ejusdem benedictione potestatem in omnes res conditas simul accepisse; hic subjiciat: *Et inspiravit* E *in faciem ejus spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viventem*. Quorsum, cedo, ista dicuntur? Prima quidem, illa scilicet: *plasmavit hominem, & masculum & fœminam creavit eos*; ut ostendat, hominem fictum fuisse ex eodem luto, ex quo reliquæ animantes ratione carentes, stirpes & plantæ, & cætera hujusmodi: mente quidem sensuque præditum, mortalem tamen, & obnoxium F omnibus affectionibus, quas corpus, materia concretum, aut exigit, aut suscipit; brevi, reliquis similem viventibus, quæ nec mentem habent, nec sui Artificis imaginem repræsentant. At enimvero quum hominem mox Dei imaginem dicit, mundique præsidem, satis declarat illum mente & ratione instructum fuisse,

Idem in schol.

atque a cæteris animantibus longe diversum. *Formavit*, ait, *hominem & inſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viventem*. Animadvertin', quam oppido hæc a primis diverſa? Nec enim obſcure demonſtrant, alium ab antecedente ordinem, ad conciliandum homini ampliorem honorem, ab ejus Artifice fuiſſe excogitatum. Talis ſane erat, in quo corpus immortale habere cœpit, quibuſvis contrariis affectionibus exemtum: quamvis iſtuc non a natura inſitum, ſed a ſola Dei beneficentia datum, ea etiam conditione, ut novus iſte ſtatus vi atque poteſtate liberi arbitrii ab homine cuſtodiretur. *Et inſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ*, vitam ſcilicet infudit veram, atque ſpiritum vere viventem, Angelis cognatum, beatiſſimis ſcilicet illis mentibus æqualem; quibus nec fames accidit, nec ſitis, nec algor, nec æſtus, nec labor, nec ſomnus, neque aliud quodcumque corporeæ naturæ proprium malum. Hoc nempe bonum afferebat poſterior iſte ſtatus & præcellentiſſima hominis conditio, cujus prærogativa datum eſt homini Angelorum vivere vitam, a materia quodammodo abſtractam, atque beatiſſimam; utpote cujuſvis laboris, moleſtiæ & ægritudinis immunem: adeo ut, etſi corpore conſtaret, nullas tamen corporis noxias affectiones ſuſtineret: imo nec iis egeret, ſine quibus corpus vivere non poteſt. Hujuſmodi ſtatus Adamo, imo vero univerſæ ejus poſteritati, conceſſus fuit; manſiſſetque, ſi quidem ille parere voluiſſet ſui Opificis præcepto mox ipſi imponendo; quo obſervato veram manentemque ſibi vitam certiſſime comparaſſet.

Idem in hexaëmer. Habet & alium ſenſum hic locus. Quemadmodum ſi quis alteri aſpiret, proprio utique, non alieno ore id facit, nec alienum, ſed ſuum ſpiritum mittit: ſic naturæ Opificem cogita in faciem hominis inſpirantem. Hominem nempe creavit, & ſpiritum illi vitæ de ſuo ſpiritu infudit. Sic nempe fieri oportuit, ut exiſteret vivens a vivente, intelligens ab intelligente, & immortalis ab immortali prodiret. Enimvero etſi Doctores Eccleſiæ non pauci, divinarum Scripturarum interpretes, hunc textum de hominis anima intellexerint, attendentes, quæ ſequuntur: *Et factus eſt homo in animam viventem*; nihilominus ille, qui ampliorem ſpiritum a Deo accepit, ille, inquam, ma-

magnus doctor, & ſermonum Spiritus Sancti theſaurus Beatiſſimus Cyrillus, de communicatione Spiritus Sancti hanc ſententiam expoſuit, ubi ſic ſcribit. Impreſſa eſt in illo (homine) divinæ imago naturæ, inſpirato Spiritu Sancto: ipſe namque eſt ſpiritus ille vitæ, quandoquidem Deus natura ſua vita eſt..... & ſane oppido ſtultum & abſurdum eſt putare, Sanctum Spiritum in animam eſſe converſum, & in hominis tranſiſſe naturam. Sed formata illa maſſa, ineffabili virtute animata & conſtituta fuit, & è veſtigio Spiritus Sancti munere decorata: neque enim alia ratione divina imagine ditari poteramus. *Libr. 1. de Adoratione in Spiritu.*

HEVA COMMUNE CUM ADAMO PRÆCEPTUM ACCEPIT.

CAP. III. *S. Ephr.*

SI de corpore Adæ Heva decerpta eſt, & lex totum Adamum ligabat, conſequens eſt, Hevam quoque, utpote in ipſo Adam contentam, eodem præcepto fuiſſe obligatam: & vero ſi Heva quum in Adamo lateret, benedictionem accepit illis verbis: *Creſcite, & multiplicamini*: conſequenter dicendum eſt, cum ipſo, in ipſo exiſtentem, mandatum pariter accepiſſe.

CUR HEVA COMEDIT, DEINDE CONJUGI EANDEM ESCAM OBTULIT.

S. Ephr.

QUia diaboli ſeducta promiſſis, credidit per eam eſcam apotheoſim ſe eſſe conſequuturam. Comedit autem, antequam conjugi porrigeret, quia primatum ambiebat; poſtea autem obtulit, quia ſibi virum eo beneficio obnoxium volebat. Propterea fæminam principatum tenere non decet, ſed imperio ſubeſſe, quod plane ſequitur ex ſententia adverſus mulierem lata: *quia comediſti*, utique prima, & primatum ſupra conjugem affectans; *idcirco ad eum erit converſio tua, & ipſe dominabitur tui*: & quia credidiſti divinam prolem ex te naſcituram, *in doloribus paries filios*.

A

QUA CAUSA FACTUM EST, UT SERPENS LOQUERETUR.

S. *Ephr.* QUandoquidem ſerpens, animal ſuapte natura mutum, ſermonem alium de commodatum accepit, videtur diabolus illi loquendi facultatem eo animo optaſſe, quo beato Job divitias affluere cupiebat, quas ipſe poſtmodum in B argumentum tentationis converteret. Ita, inquam, loquelam ſerpenti quæſiviſſe, qua ipſe ad tentandos Adamum & Hevam abuti poſſet. Credidit enim, audientibus loquentem mutam animantem, facilius mendacio fucum ſe facturum. Serpenti autem linguæ uſus idem, qui poſtmodum aſinæ datus fuit. Cæterum ſi beatum Job optimus ejus Dominus opibus ideo inſtruxit, ut in ipſo triumpharet; C eodem utique animo Adamum locupletavit & auxit, amplioribus etiam donis muneraturus, niſi ille præpoſtera feſtinatione cauſam ſuam præcipitaſſet, & mandatum prævaricatus obligatam Conditori fidem fefelliſſet.

QUOMODO DECLINANTE DIE ADAM AUDIIT VOCEM DEI DEAMBULANTIS IN PARADISO?

D

S. *Ephr.* QUum ergo Adam fines divino præcepto ſibi præſcriptos tranſgreſſus fuiſſet, ambo conjuges nudi apparuere; & priori gloria ſpoliati, bonum unde exciderant, & malum quod incurrerant, intellexerunt. Tum vero, declinante jam die, vocem Domini deambulantis in paradiſo audierunt: præſentem E enim ſpectare non merebantur: nec vero ſuſtinebant; oculos ſcilicet, quos divina pridem lux vegetabat, hebetaverat culpa. Nihilominus ex oraculo, & declinatione diei de ſe male conjectabant, præſagiebantque rerum converſionem inſtare. Item, indicatum hoc loco pomeridianum tempus, extremæ videlicet diei horæ, innuit ſerius, quam oportuit, illos ad Deum reſpexiſſe.

Adam ubi es? Timore ſtupentem excitat, ut præſentem ignominiam agnoſcat: quaſi dicat: oblitus es Creatoris tui, ejuſque mandata contemſiſti: quamquam Divinitatem invadere conantem, dedecus oppreſſit: hunc ſcilicet ex hac tua ne-

F

ܘܐܡܪ ܠܗ ܐܝܟܐ ܐܬ ܒܗ ܐܕܡ

caput, ejus tu calcaneum in posterum petas. Quoniam vero Adam calcaneo suo, suæ scilicet uxori obsequutus, ipsaque impellente, a propria hæreditate statuque exciderat, idcirco bonus Deus hæc duo conjunxit: videlicet: homo conteret tuum, serpens, caput; tuque calcaneum ejus petes; quo scilicet diabolum coërceret: adeo ut, quamquam ille homini nusquam parcere velit, quæ est summa ejus improbiras & nequitia; judiciali tamen sententia frænaretur, quæ unum dumtaxat, idemque infimum hominis membrum, nocere volenti, subjiciebat. Quamobrem hæc altiore sensu referenda sunt ad diabolum, serpentem illum intelligibilem. Hic enimvero calcaneo nostro perpetuo imminet; nos vero oportet ipsius observare caput, initium scilicet tentationum, quibus ad peccandum pravisque affectionibus obsequendum nostram voluntarem sollicitat. Diabolus vero calcaneo nostro incumbit, idest facta, dictave nostra explorat, atque hinc occultas animi affectiones propensionesque assequi nititur, quibus deprehensis, insilit statim, & instat, ut si quidem id assequi possit, nos loco præcipitatos prosternat, & miserabiliter perdat.

QUAM OB CAUSAM SERPENTI POENA INFLICTA FUIT.

S. Ephr. SI quis objiciat, diabolo dumtaxat peccante, serpentem immerito punitum fuisse minime nocentem: primum cogitet, diabolum non una fuisse multatum pœna. Nam antehac a felicissimo nobilissimoque statu, in quo conditus fuerat, deturbatus, eo projectus est, ut
2. Petr. 3. 7. tenebris & reptilibus sit comparatus, & similis factus sit illis. Et posthac pœnam ignis etiam feret ipsi reservatam in novissimo die. Serpentem porro eadem sententia comprehendi, justum fuit, quasi participem ejus delicti, quod omnes homines perdidit: nec vero ipsis inutile, si qui serpenti paruerant, sancitam ejusdem pœna divini timoris disciplinam spectare & cognoscere voluissent: intellexissent utique, quanta foret severitate punienda voluntas libera, arbitraque suorum actuum, quando animal sui minime potens, alieni criminis pœnas luebat. Rursum: quemadmodum sancte statutum fuit, ut si quis cum bestia coivisse deprehensus fuisset, una cum ipso simul ani-

ﻟﻠﻠﻪ ﻭﻫﻮ ﺳﻤﻊ . ﻭﻟﻢ ﻳﻘﻞ ﻟﻪ ﻟﻤﺎﺫﺍ ﻓﻌﻠﺖ ﻫﺬﺍ ﻭﻫﻜﺬﺍ ﻓﻌﻞ ﺑﻞ ﺳﻜﺖ ﻭﻟﻢ ﻳﺴﺄﻟﻪ ﻋﻦ ﺷﻲﺀ ﻣﻦ ﺫﻟﻚ : ﻭﻟﻢ ﻳﻌﺎﻗﺒﻪ ﻋﻠﻰ ﺫﻟﻚ ﻛﻤﺎ ﻳﻔﻌﻞ ﺑﺎﻟﻨﺎﺱ . ﻭﻟﻢ ﻳﻌﺎﻗﺐ ﺍﻟﺤﻴﺔ ﻭﻟﻢ ﻳﺴﺄﻟﻬﺎ ﻟﻤﺎﺫﺍ ﻓﻌﻠﺖ ﻫﺬﺍ ﻭﻟﻢ ﻳﻌﺎﻗﺒﻬﺎ ﻋﻠﻰ ﺫﻟﻚ ﻭﻟﻜﻦ ﻟﻌﻨﻬﺎ ﻟﻌﻠﻤﻪ ﺑﺄﻥ ﺫﻟﻚ ﻳﻨﻔﻌﻬﺎ ﻭﻳﻀﺮ ﻏﻴﺮﻫﺎ ﻭﻟﻢ ﻳﻌﺎﻗﺐ ﺍﻟﻠﻪ ﺳﻤﻊ . ﻭﺳﺄﻝ ﻭﻟﻢ ﻳﻌﺎﻗﺐ ﺍﻟﺤﻴﺔ

nem ſuum effectum haberet ; & alterum omnino fruſtra & ſine cauſa factum videretur.

CUR ADAMO PECCANTI CAUTUM EST, NE IN POSTERUM COMEDERET DE LIGNO VITÆ.

S. Ephr. POſtquam Adamum paradiſo ejicere, Deo viſum fuit, cavit ſimul, ne ille *extenderet manum ſuam, & comederet de ligno vitæ*. Non quod Deus homini immortalitatem invideret, ſed ne ille laudaret ſerpentis promiſſa, quaſi jam cerneret expleta. Rurſum, quum Deus Adamo certiſſimam mortem interminatus fuiſſet, eodem ſubeundam die, quo interdictum arboris fructum comediſſet ; merito ab ejuſdem acceſſu prohibendus fuit, ne ſcilicet alterutrum inconveniens ſequeretur, ut, vel ſi comediſſet, & mortem nihilominus evaſiſſet, dicta in eum a Deo ſententia inanis & futilis redderetur : vel ſi eo etiam cibo utentem vita defeciſſet, videretur lignum vitæ arcendæ mortis virtute caruiſſe. Sed enimvero lignum vitæ illud ipſum fuit, ex quo tranſgreſſoribus deciſa eſt mors ; adeo ut ab ipſamet tranſgreſſione ad proferendam mortem comparatum fuiſſe, videri poſſit. Similis quippe præcepti contemtus Mannæ naturam mutaſſe viſus eſt. Certe putrefecit. Porro imputribile fuiſſe Manna natura ſua, arguitur ex eo, quod repoſitum in Arca ad futuram rei memoriam in multa ſæcula incorruptum permanſit. Item ne Adam in fructibus terræ ſpem ſuam collocaret : aut vitæ lignum Deum eſſe putaret. Poſtremum ne inerti otio ſe dederet, quin potius per pœnitentiam præterita damna reparare ſtuderet.

Quorſum hominibus veſtis data ? Veſtis homini data eſt dignitatis & honoris cauſa, velut quoddam inter illum & mutas animantes diſcrimen. Iterum ad contegendam ejus nuditatem, arcendumque inde ſequuturum pudicitiæ periculum : objecta ſiquidem nudi corporis ſpecies, concupiſcentiæ lenocinium præſentaneum & vehementiſſimum eſt. Tunc etiam terra maledicta fuit, quia Adæ limum ſubminiſtravit ; imaginis tamen ſuæ honorem ſartum tectumque Deus voluit, eandemque a maledictione liberam. Sed hominem, quem ſuam dixerat imaginem, quum conderetur ; poſtmodum, quum cecidiſſet, pulverem appellavit. *Et circumſta-*

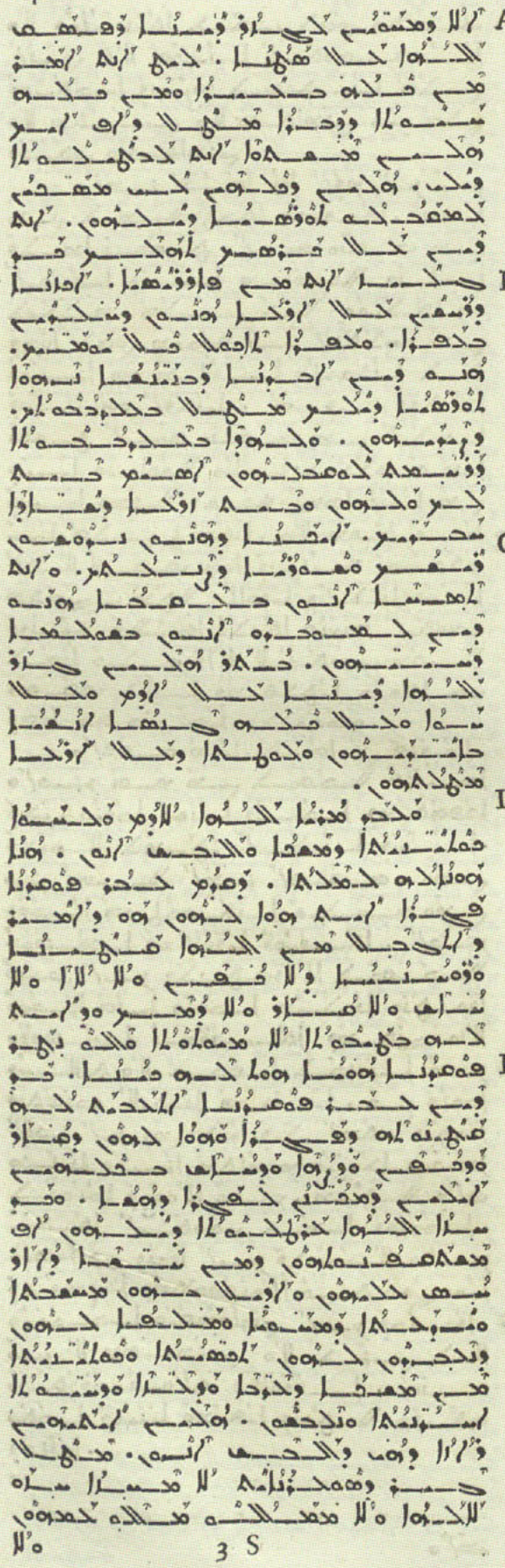
ܒܬܡܐ . ܘܩܕܡ ܗܘ ܠܓܢܬ ܥܕܢ ܘܫܕܪ ܠܗ .
ܟܪܘܒܐ ܘܠܗܒ ܣܝܦܐ ܕܡܬܗܦܟ ܠܡܛܪ ܠܡܛܪ .
ܫܪܝ ܠܗ ܠܡܚܙܐ ܘܠܡܗܘܐ ܘܠܡܫܡܥ .
ܘܠܐ ܢܫܬܟܚ ܠܗ ܡܢ ܙܒܢ ܕܡܬܝ ܗܘ
ܠܓܘܝܗ ܘܠܐ ܡܫܬܠܝ ܠܗ ܒܚܠܡ ܫܪܝ ܗܘ
ܘܠܐ ܒܥܝ ܠܗ ܒܥܝܢ ܘܐܦ ܒܫܢܬܐ ܫܪܝ
ܘܠܐ ܢܫܬܟܚ ܠܗ ܕܐܬܝ ܠܡܗܘܐ ܕܐܬܝ .
ܘܠܐ ܢܫܬܟܚ ܠܗ ܕܐܬܝ ܠܡܗܘܐ ܕܐܬܝ
ܒܫܥܬܐ ܕܐܬܝ ܗܘ . ܠܐ ܢܫܬܟܚ ܠܗ ܕܐܬܝ
ܠܡܗܘܐ ܕܐܬܝ . ܘ

perizomata. Non tegumenta dixit, vel tunicas, ſed perizomata, ideſt ſubligacula, quibus ad velanda dumtaxat pudenda, uti mos eſt. Suis, ait, manibus decerpſere folia ficus, ideſt, quæ ſpeciem & ſimilitudinem hujuſmodi foliorum gerebant, ſuiſque pudendis circumpoſuerunt.

Et audierunt vocem Dei deambulantis in paradiſo circa converſionem diei, & abſcondit ſe Adam a facie Domini. Audierunt vocem, inquit, quo ſignificet, illos ſero tandem reſipuiſſe atque recogitaſſe Deum præcipientem, ne arborem contingerent. Inde pavor & ſtupor inceſſit ambos: quumque animo perturbati, multa ſecum, ut fit, agitarent, in ſuis ſe cogitationibus velut in ſylvam abdidere. Igitur diei declinantis converſio indicat protoplaſtas pœnitentiam in ſerum diſtuliſſe. Dum porro Scriptura narrat, in medio arborum paradiſi ſeſe occuluiſſe, in eadem metaphora perſiſtens, ſignificat eos in ſuas ſe conjeciſſe cogitationes.

Vocavit Dominus Deus Adam, & dixit ei: Adam ubi es? Hæc divina Scriptura compoſuit, ut intelligeremus cogitationes & curas, quibus torqueri ſolet mala conſcientia, dum præterita malefacta dolet, atque pœnam formidat mox ſequuturam. *Et dixit Adam: vocem tuam audivi, & abſcondi me*. Ideſt, poſtquam intellexi, me ab illo feliciſſimo ſtatu, in quo poſitus fueram, excidiſſe, meamque nuditatem animadverti, latebras invaſi. Nudum porro ſe dicit, tum quod corporis amictu carere ſe deprehendit, & doluit; tum quod gratiam, qua ornatus fuerat, ſpoliatus fuiſſet. *Et abſcondi me*: Quaſi dicat: ut reſipui, ut me collegi, continuo expavi. *Cui dixit Dominus. Quis enim indicavit tibi, quod eſſes nudus, niſi quod ex ligno, de quo præceperam tibi ne comederes, comediſti? Et dixit Adam: mulier, quam dediſti mihi ſociam, dedit mihi de ligno, & comedi. Et dixit Dominus Deus ad mulierem: quid feciſti? Et dixit mulier: ſerpens decepit me, & comedi*. Hæc omnia dicenda fuerunt, quo diſceremus illorum, qui delinquunt, morem. Solent enim quicumque peccant, ſicut ſcriptum eſt, prætextus quærere, ad excuſandas excuſationes in peccatis, dum inſtantem a tergo accuſatorem fugere conantur.

Et ait Dominus Deus ad ſerpentem: Maledictus es præ omnibus animantibus, & beſtiis agri. Non hæc in eo ſo-

A solo ſenſu dicta putes, quem verba ſonant; ſed in his occultam intellige Dei adverſus diabolum ſententiam. *Maledictus*, inquit, *eſto præ cunctis animantibus, & beſtiis agri*. Nam etſi ea cura neutiquam deſtitueris, qua reliquas terræ beſtias complector, quæ me expectant, ut dem illis eſcam ipſorum: attamen tu ſuper ventrem tuum gradieris: nec enim tibi agendi & quolibet vagandi libertas conceditur. *Et terram comedes cunctis diebus tuis*: tibi inde parandus victus, unde hominibus exitium: horum ſiquidem malis tua paſcenda erit invidia. Hanc porro inimicitiam adverſus homines modo ſuſceptam, tibi tuoque ſemini, ſociis videlicet tuis malis ſpiritibus, perpetuam manere decerno. Illi porro *caput tuum conterent*, tuas ſcilicet technas elident naſcentes; tu vero illos morientes perdere ſatages. Poſt hæc Deus adverſus Adam & Hevam ſententiam pronunciavit, & in illis univerſum genus humanum condemnavit, terræque propter eos maledixit.

Et fecit Deus Adamo & Hevæ tunicas pelliceas, & induit eos. Senſus eſt, quod etſi ante tranſgreſſionem ambo conjuges corpus nacti fuiſſent a Deo, ut dictum eſt, formatum, ſubtile, & ſpirituale, adeo ut nec fami ſitive, nec labori aut dolori obnoxium eſſet, nec perinde æſtum aut algorem ſentiret, nec ſomno indigeret, ſed immortalitate frueretur, quæ quidem primum Dei munere conceſſa, in naturam aliquando tandem verſa fuiſſent, ſi quidem ille voluntati divinæ obſequutus fuiſſet: attamen poſtquam Adam ejus mandatum fregit, ſubtilitas illa corporis craſſitiem quandam ex tranſgreſſione contraxit: & inde continuo factum eſt, ut in poſterum æſtuaret, & algeret, eſuriem & ſitim ſuſtineret: brevi, omnibus noxiis affectionibus obnoxius fieret, quibus hodie humana corpora infeſtari videmus. Tum vero Deus miſeratus illorum nuditatem, & perpetuam inde a paſſionibus aëris moleſtiam, ſalutares eis cogitationes ingeſſit, viamque monſtravit, qua ſibi veſtes ex pellibus ovium, caprarum, aliorumque animalium conficerent, iiſque ſua corpora contegerent. Hunc nimirum eſſe puto arcanum ſenſum illorum verborum: *Et induit eos &c.* Cæterum ſi in propria germanaque vocum ſignificatione ſiſtamus, nec Adam, neque Heva in præſenti judicio Deum plane viderunt, nec vero ipſe lo-

loquutus est, aut tunicas fecit, & minus impendio illos sua manu vestivit. Talis quippe divinæ Scripturæ mos est, ut quæ sensu minime cernuntur, nec sermone explicari possunt, per ea, quæ sub sensum cadunt, & verbis exponuntur, nobis repræsentet.

Et ait Deus : Ecce Adam factus est quasi unus ex nobis, ad sciendum bonum & malum. Nunc ergo ne forte mittat manum suam, & sumat de ligno vitæ, & comedat, & vivat etiam in æternum &c. Hæc verba mutationem, quam passi fuerunt, designant ; quando ab illo statu felicissimo & Angelorum proprio, in hunc, quem videmus, venere statum cæteris corporibus terrenæ concretionis communem. Quæ sequuntur : *Ne forte mittat manum, & sumat de ligno vitæ* : significant, homines, ex quo ab illo felicissimo statu exciderunt, nec meruisse, nec vero potuisse mentem attollere ad intelligendum arcanum ligni vitæ, Deum scilicet tres esse hypostases. Istud mysterium nullus hominum attingere aut assequi potuit, donec deletum est malum, in quod humana natura astu adversarii sui serpentis inciderat.

Et ejecit Dominus Deus illum de paradiso : & circumstare fecit a facie paradisi Eden Cherubim, & aciem gladii versatilis atque terrifici, ad custodiendum lignum vitæ. Ejecit eum, inquit, idest a statu illo, in quo vitam hactenus duxerat beatissimam ; divinæque contemplationis deliciis, quibus affluebat, privavit. Cæterum quominus in posterum ad eum felicitatis locum accederent, pro foribus excubare jussit Deus terribili specie Cherubim, objecitque igneam hastam horrendis flammis omnia circum ambientem. Dum Cherubim ad custodiam ligni excubasse dicit, ex nostro more loquitur : nempe solemus ad custodiam rerum adhibere hominem armatum, solertem, & prudentem. Vocabulum quippe *Cherubim* connotat scientiam & cognitionem. Hasta ignea significat cogitationum recurrentium molestiam, & inde exagitatæ mentis perturbationem, & velut torrentibus flammis cruciatum ; adeo grave fuit homini a rerum divinarum contemplatione, intelligentiaque defecisse. Hæc puto latere mysteria in historia creationis hominis.

A

ET dixit Dominus ad Cain : Ecce si bene egeris ſuſcipiam : ſin contra , pro foribus peccatum cubat : quaſi dicat : Tu quidem ſi fratrem odiſſe deſieris , & cœptam parricidii cogitationem excuſſeris , ego te viciſſim ſuſcipiam , neque inofficioſi ſacrificii tibi imputabo crimen . Sin contra non recte egeris , pro foribus cordis tui peccatum jacet . Quæ verba clare demonſtrant Deum non modo pœnitentiam hominis quærere , utque demum reſipiſcat expectare ; ſed & eidem inſtare , & argumentis urgere , ut ad bonam frugem redire feſtinet . Hic præterea locus convincit ſui potentem eſſe hominem & arbitrii libertate præditum . Subdit : ſin contra non recte egeris , pro foribus animi tui peccatum cubat . Fera eſt , fores obſidet ; ſi illam acceſſeris , invadet te & ſubmittet . Verumtamen Cain divinum monitum nec attendit , nec inde correctus eſt : ſed contra ſuæ libidini indulgens , voluntate ſua peccato fores aperuit , ejuſque dominationi ſeſe ultro ſubjecit . Alii interpretes aliter hunc locum exponunt , & cum textu ſequenti connectunt : *Ad te erit converſio ejus , & tu dominaberis illius* : ajuntque Deum Caino in hanc ſententiam loquutum fuiſſe . Etſi ſacrificium Abel ſuſceperim , & hoſtiam immiſſo igne conſumſerim , tuam vero oblationem nequaquam probaverim , neque flammas ſuper eam deſcendere juſſerim ; primatum nihilominus tibi adjudico , & Abelem tibi ſubmitto , iubeboque deinceps parere & ſubeſſe : hoc tantum volo , ut ſuſceptam perpetrandæ cædis mentem dimittas . CAP. IV. S. Ephraim.

Quia in ſeptulum punietur Cain , Lamech vero ſeptuagies ſepties . Circa hæc Lamechi ad uxores verba quidam tradunt , ambas ex Sethi ſtirpe fuiſſe genitas : quumque identidem conjugem hortarentur , ut Dei gratiam quæreret , eumque ſibi propitium habere ſtuderet : tum vero Lamechum reſpondiſſe : at vos dicite , ſiquid in meis moribus reprehenſione , pœnave dignum hactenus animadverſtiſtis ? At enim puerum pugnis oneratum etiam necavi . Non inficior , & iſtuc flagitium ſimili modo a parente quoque meo fuiſſe perpetratum . At at , ut in ſcelere pares ſimus ambo , ille tamen in ſeptuplum punietur ; ego vero ipſe mihi pœnam ſtatuo ſeptuagies ſepties graviorem . Ferunt Lamechum quum Caini mores ferre non poſſet , eidem mortem intuliſſe ; ſimulque ne-

necasse ejus filium, puerum parenti perquam similem: ne scilicet, ea oris similitudo memoriam Caini, ejus nepotibus probrosam, refricaret.

Cain in septulum punietur. Prædictionem exitus comprobavit. Cain siquidem septemplici pœna multatus fuit. Nam etsi unum hominem occiderit, primus tamen parricida fuit, suoque exemplo omnibus nocuit. Eo etiam adjecta est ignominia, quod ad septem generationes posteris suis infame spectaculum fuit, perpetuo pavens tremensque. Successit tandem ineunte septima generatione universæ posteritatis ejus excidium. Idcirco Lamech parricidio generationum seriem intercidere callide tentavit. Quamobrem ejus progenies ob geminum ipsius parricidium superveniente paulo post cataclysmo penitus accisa est. Interim observa Christum post generationes septuaginta septem juxta supputationem Lucæ advenisse, qui Lamechi, ejusque nepotum crimina expiavit, imo vero omnium hominum, qui communis reparatoris adventum antecessere.

Jac. Edess. Quæcumque hoc loco de Caino narrantur, ad sensum moremque nostrum traducta fuisse, videntur, & per prosopopœjam descripta, adeo ut nec Deus more nostro talia Caino loquutus fuisse, dicatur, aut Cainus talia responsa Deo loquenti dedisse; sed hæc composita fuisse, ad exponendas pessimas Caini cogitationes, & sententiam in eum propter gravissima ipsius flagitia pronunciatam. Quæcumque ergo Cain animo sum machinatus fuit, & callide exequi statuit, Scriptura prodidisse videtur, & per prosopopœiam, seu fictam inductionem personarum repræsentasse Dei interrogantis & Caini respondentis. Quod vero indubitabile est, multa Cain in hoc facto peccavit. Quamobrem Scripturæ sermo ait, septena crimina vindicaturum illum, qui Cainum interemisset. Primum quidem, quod hostiam Deo absque ullo delectu obtulit, Numinis, cui ea sacra litabantur, majestatem visus contemnere. Secundum, quod quum ejus sacrificium approbatum non fuisset, quasi vero ipse a Deo injuriam accepisset immeritus, in eundem excanduit. Tertium, quod fratris sortem inique tulit. Quartum, quod dolo malo eundem circumvenit. Quintum: quod interfecit. Sextum, quod interrogatus, ubinam loci ageret frater? responsit: id vero esse sibi prorsus

A ſus incompertum. Septimum, quod in deſperationem delapſus affirmavit, majorem eſſe ſuam iniquitatem, quam ut veniam mereretur. Ergo propter ſeptem ejuſmodi crimina maledictus condemnatuſque fuit, & ad ſeptennium per incertas ſedes perpetuo errare, juſta Dei ſententia juſſus eſt, pavens ac tremens, extorris & profugus. Proptereaque Deus negavit Cainum occiſum iri; ideſt eo
B mortis genere, quo ipſe fratrem ſuſtulerat, interiturum; quando iſtuc cuilibet parricidæ edictum eſt, eodem, quo alium perdidit, perire letho: non hac, inquit Deus, lege cum Caino agendum erit; imo vero *ſepties multabitur*, ut qui omnium mortalium primus terram humano cruore polluerit.

CAP VI.

Fili Seth cur dicti ſint Angeli & Filii Dei.

Cæterum, qui nomen Angelorum & Filiorum Dei Sethianæ ſtirpi hæſiſſe putant, plerique, ajunt, ex ſtirpe Seth, &
C Enos homines religioſi, quoniam aſpirabant ad ſtatum illum, quem amiſerat communis parens Adamus paradiſo pulſus, & in terram maledictionum relegatus, ſedem ſibi in jugis Hermon montis delegerunt, a turba remotam: ubi Angelorum vivendi morem, quantum homini fas eſt, imitati, contemplationis & orationis ſtudium, & Factoris ſui cultum
D ex inſtituto profeſſi ſunt: ſemet interim ea quali quali ſpe felicitatis perpetuo lactantes, quam parentis culpa periiſſe ſibi, oppido quam ægre ferebant. Sic ambæ Adami ſtirpes moribus ſedibuſque ab invicem diſceſſere. Ergo poſtquam Sethiani a vulgo ſegregati, propria domicilia habere cœperunt, & omne ſibi ſuiſque cum impia Caini ſtirpe commercium interdixere, quaſi præcipui pietatis & juſtitiæ cultores honorabantur; magnamque
E apud omnes exiſtimationem adepti ſunt, tum a parentum ſuorum Seth & juſti Enos auctoritate & meritis, tum a propria pietate & moribus. At Cainitæ terram Nod occuparunt, in quam ſui generis princeps Cain, divino decreto, exul relegatus fuerat, unde terra *illa* etiam nomen invenit. Igitur quum lapſu temporis Sethi progenies vitæ probitate, & celebritate nominis mentes hominum
F oraque impleviſſet; atque in primis Enos magna virtutis & ſanctimoniæ fama tantum excelleret, ut de illo dictum ſcriptumque fuerit, *ſperavit Enos invocare nomen Domini*, cœpit apud omnes paſſim audire, *Deus*. Inde nomen manavit ad filios, qui, ut dictum eſt, devexa montis

tis Hermon habitabant, & orationi Deique laudibus se totos dediderant; adeo ut, qui sanctæ conversationis merito Angeli nuncupari meruerant, filii Dei simul dicerentur a vulgato nomine parentis sui Enos; quamvis progressu temporum illustris ea appellatio, non ad auctorem gentis Enosum jam referretur, sed ad patrem omnium hominum Deum.

CAP. VII. *S. Ephr.*

CÆterum etsi filii Seth & Enos, Caino in vivis agente, nefariæ & sceleroſæ stirpis contagione afflari non potuerunt, nec eo sæculorum intervallo, quo Cainitæ in populum jam excreverant, ullam ex eorum consuetudine in suis moribus labem contraxere: Caino tamen è vivis sublato, quum ejus nepotes Sethi sobolem ad ineundam vitæ rerumque omnium societatem induxissent, ejus pariter mores corruperunt. Objecta siquidem feminarum specie, & mollis vitæ oblato otio, excogitato insuper musico instrumento, tandem effecerunt, ut ducenti viri Sethi nepotes, loca, quæ olim insederant, desererent, & facta cum Cainitis societate, ex eorum stirpe feminas sibi copularent. Ex hac porro nefaria coitione, prodit Hebræorum historia, natam fuisse sobolem famosam: sed, divina reos premente vindicta, eam conspirationem in mutua odia bellumque intestinum tandem erupisse. Postremum reliquos etiam Sethi posteros, qui in montibus Hermon consederant, inde a Cainitis deturbatos in campos descendere compulsos fuisse.

Non habitabit spiritus meus in hominibus istis in æternum: quoniam creati fuerant æternum victuri, spiritus utique ipsis infusus in eisdem perpetuo fuisset habitaturus: sed quum illi inhabitantem spiritum suis flagitiis ad iracundiam perpetuo provocarent, Deus ea contumacia proterviaque commotus ait: *Non habitabit in eis spiritus meus in æternum, quia caro sunt*. Carnem corruptos illorum mores appellat: spiritum dicit suum divinum Spiritum, tum ipsis infusum vitale spiraculum, denunciarque ejus temporis hominibus vivendi spatium ad centum & viginti annos contractum iri: proinde nec avorum suorum, puta Adæ, Seth & Enos nongentorum annorum ætatem eos esse victuros. Is porro annorum numerus supputandus est ab initio susceptæ constructionis Arcæ usque ad ejusdem consummationem.

Quia

ܐ ܠܒ ܒܝܫ ܒܪ ܒܝܫ ܐ ܠܒ ܒܝܫ ܐ ܠܒ ܒܝܫ ܐ ܠܒ

A

QUAM OB CAUSAM NOE PLURA MUNDORUM ANIMANTIUM PARIA IN ARCAM INDUXERIT.

CAP IX. S. Ephr.

EX *animantibus*, inquit, *mundis tolles septena & septena; de animantibus vero immundis duo & duo, masculum & fœminam, sed & de volatilibus cœli septena & septena*: duo scilicet paria de immundis, & septem de mundis. Munda appellat, quæ plerumque minime noxia; immunda, quæ carnivora; pacem autem inter utraque firmavit, & immunda ad paria duo contraxit, ne præter modum suboleſcerent. Et subdit: *Septem paria ex mundis*. Plura indixit duas ob causas: prima, ut Noë sub suum ex arca exitum hostias inde deligeret, quibus Deo litaret, quem morem Christi Ecclesia probavit, adeo ut nisi munda & lectissima Deo non offerat. Secunda, quia animalia munda, ideſt mitia & innoxia, eadem sunt utilissima, puta, boves & oves, quæ homini victum cultumque suppeditant.

Jac. Edeſs.

Sub initium narrationis opificii mundi, ait Scriptura: *Terra autem erat invisibilis & incompoſita, & tenebræ erant super faciem abyſſi*. Abyssum appellat illud inane, quo continebatur elementum aquarum, terram undique a senis lateribus circumambientium. Hanc porro abyssum tum scidit Deus, quum terræ abstulit formam, quam a prima conditione dederat, in rotunditatem sphœræ figuratam, jussitque extare tumulos, & cavernas recedere, subsidere valles, montesque eminere, & aquas summa terræ deferere, atque ad ima decurrere. Continuo aquæ in præparata conceptacula coëuntes, in maria coaluerunt, & aquis expedita terræ superficies in usum hominum & animantium cessit, atque alendis plantis, ac stirpibus aptata est. Præceptum hisce verbis expressum fuerat: *Congregentur aquæ, & appareat arida*: istuc solvit Deus, imo in contrarium mutavit, quando universum Cataclysmo perdere decrevit. Jussit itaque terram pristinam formam resumere, & montes subsidere, æquari valles, omniaque locum in conditione datum repetere, ibique interea manere, dum terreno orbe superiores effectæ omnem ejus superficiem submitterent, atque universi ornatum & pulchritudinem corrumpe-

perent. Sic *aperti ſunt fontes abyſſi, & factum eſt diluvium ſuper terram*, quum maria, quæ illam olim texerant, iterum ut antea operuerunt, perdideruntque univerſa. Illud autem: *Apertæ ſunt cataractæ cœli*, ex vulgari hominum ſermone dictum accipe, ut ſignificet inſolitam, ingentem, & pene immenſam imbrium copiam: ſic enim hodie quoque vulgus dicere ſolet: jamdiu cataractæ cœli apertæ ſunt.

Prævaluerunt aquæ ad quindecim cubitos. Non hoc ſcriptum eſt quaſi res ita tunc, ut verba ſonant, ſe habuerit: ſed hoc intelligendum eſt ex more nautarum, qui aquarum altitudinem jacta bolide explorant, & ſi quidem fretum infra quindecim cubitos eſſe deprehenderint, illud nec ſatis altum, nec magna navigia pati poſſe pronunciant, ſimulque ad profundiorem aquam navim deflectere nituntur, ne ſirtibus, ſaxiſve impacta frangatur. Similiter quum Scriptura ait: *Aquas diluvii altiores fuiſſe cunctis montibus*, deſignat loca eminentia, & montana, quæ fuerant ante aquarum alluvionem: imminente namque diluvio, eadem coæquata, atque in planitudinem redacta fuere, etſi poſtmodum eo ceſſante eadem divina virtute, per quam ſubſederant, ad priſtinam eminentiam ſtatumque redierint, aquis confeſtim in mare refluentibus. *S. Ephr.*

CUR TERRA PER DIES QUADRAGINTA DIVINÆ CORRECTIONI SUBJECTA EST, COELO SINE CESSATIONE PLUENTE.

CAP X.

ETſi fœtus in ipſa conceptione animetur ſtatim ab initio ſuæ formationis, ſpatium nihilominus quadraginta dierum natura exigit, ut humani corporis figuram, & conſtitutionem abſolvat: & quoniam Noë temporibus homines in propaganda ſobole ab officio declinaverant; ſic multandi fuerunt; ut quod diebus quadraginta coagmentatum fuerat, æquali dierum numero ſolveretur. *S. Ephr.*

DE COLUMBA EX ARCA DIMISSA EJUSQUE ALLEGORIA.

CAP. XI.

COlumba a Noë dimiſſa Spiritus Sancti symbolum fuit: ergo, quod in prima miſſione requiem nullibi reperit, indicat corruptos hominum mores, quos proinde ut ſibi minime conſentaneos Spiritus *S. Ephr.*

ritus Sanctus merito fugeret. Isthæc porro morum depravatio genus humanum invasit per eos maxime annos, qui diluvium proxime antecesserunt: ejus enim ævi homines Deus illis verbis perstrinxit: *Non habitabit spiritus meus in hominibus istis, quia caro sunt*: quippe qui ad omnem sensuum libidinem profluxerant. Quæ sequuntur de postrema columbæ emissione, & aquarum imminutione, adumbrasse videntur Christi a Patre missionem, & post ejusdem in Jordane baptismum peccata imminutum iri, adeoque Spiritum Sanctum inventurum ubi requiescat pes ejus. Ramus olivæ futuram unctionem, & generis humani cum Deo Patre reconciliationem adumbrabat. Corvi exitus, diaboli casum repræsentat.

De ingressu Noe in arcam cum liberis et uxoribus et inde exitu.

Cap. XII. *S. Ephr.* Noë arcam mox subiturum Deus sic alloquitur: *Ingredere tu & filii tui, & uxor tua & uxores filiorum tuorum.* Discrevit mares a fœminis, quo intelligerent, toto eo spatio, quo in arca commoraturi erant, cælibem vitam agere eos oportere & continentiam servare. Quum vero exitum inde pararent, audierunt Deum alio verborum ordine loquentem. *Egredere*, inquit, *tu & uxor tua, & filii tui & uxores eorum*: indeque etiam colligere potuerunt, permissum sibi in posterum communem cum uxoribus thorum, & conjugii usum.

Cap. XIII. *Jacob. Edes.* *Arcum meum ponam in nubibus*. Hoc signum, quod Iridem dicimus, efficit sol, quem Deus plurimorum fecit operum effectorem & causam. Iris fit, quando solis radii per aërem, rorantibus nubibus humentem, transmissi, in nubes exadversum soli oppositas recipiuntur: ubi repercussi emicuerunt, signum istud deducto in arcum fulgore repræsentant. Videmus in eo aliquid coloris flammei, aliquid cærulei, & his commistos alios colores, in modum splendentis Zonæ, subtilibus ductos lineis. Hæc colorum mistura indicat, ex aqua, igne, & aëre ista constare. Et quoniam imperfecto gyro arcuatur fornicis in modum, arcus ei nomen etiam apud imperitum vulgus adhæsit. Causa igitur Iridis, ut dixi, in sole est, is, quum in altera parte Orizontis, puta orientali, nitet, & radios in ad-

A adverſam Orizontis partem directa linea transfundit, continuo dimidiam circuli formam deſcribit, nobis ſupra Orizontem exiſtentibus conſpicuam, parte altera circuli infra Orizontem imperfecta: inde formatur arcus. Id porro quiſque naturæ operum curioſus inveſtigator, ſpectare poterit, non a ſole dumtaxat factum; imo vero a quovis etiam lumine paſſim fieri; ſi modo in aërem humidum incurrerit: adeo ut ipſa lucernæ, & ignis flamma, fulgore in adverſum aërem incidente, idem efficiat. Sic etiam luna rotam in ſubjecto ſibi aëre humido, & craſſiore nebula obducto, ſuis radiis deſcribit, quam vulgus paſſim lunæ circulum appellat.

B

Hoc ſignum fœderis mei pono inter me & vos, & ad omnem animam viventem, quæ eſt vobiſcum: ac ſi diceret: arcum

C videtis, quem ab ipſis mundi primordiis in nubibus fieri juſſi, perpetuoque deinceps per ſtatas vices redire, quemque vos arcum meum appellare ſoletis; hunc ſtatuo futurum vobis ſignum monumentumque præſentis pacti, in quo vos ſecuros facio, me nunquam diluvio terram ſubmerſurum. Et ſubdit: *Eritque quum obduxero nubibus cœlum, recordabor fœderis mei vobiſcum*. More noſtro nobiſ-

D cum loquitur: dumque infantes alloquitur, ipſe quoque balbutit, hoc inquiens: *Erit mihi memorativum ſignum, & videbo illud, & recordabor pacti, quod pepigi vobiſcum, ut non inducam ultra diluvium*: Quum ex proprio & ſimplici uſu loquendi dicendum fuiſſet; quotieſcumque videris Noë arcum, memento datæ ſecuritatis, atque metum pone, tuteque confide, nunquam fore, ut ego cataclyſmum

E inducam: non hoc dixit: ſed ſua ad homines verba compoſuit in eum modum, quo homines loqui ſolent, quum inter ſe paciſcuntur. Si quis contradicat, contendatque, alium eſſe horum verborum ſenſum, neque ut dictum eſt, divinam Scripturam hoc loco nobiſcum balbucinari; cogitet, in Deum oblivionem non cadere, nec ejus memoria quidquam excidere; neque proinde indiguiſſe ſigno

F memoratore, ad reperendam pacti conventi notitiam. Scripturæ ergo ſenſus eſt, quem ſupra expoſuimus: arcum, qui a mundi conſtitutione ex transfuſione radiorum ſolis in nubibus perpetuo fiebat, ceſſante diluvio, in ſignum pacti cum Noë fœderis, a Deo fuiſſe aſſumtum.

Et

S. Ephr. *Et factum est, in mense septimo requievit Arca super montes cardoos.* Quare supputatione facta, Noë trecentos sexaginta quinque dies in arca mansit, a die scilicet septima decima lunæ Junii usque ad septimam & vigesimam ejusdem lunæ anni recurrentis. *Cœpitque Noë exercere terram, & plantavit vineam, bibensque vinum inebriatus est: & nudatus in tabernaculo suo.* Etsi Noë ex temulentia aliquam mentis alienationem passus fuisse dicatur, minime tamen inde sequitur, ebrietatem ex immoderato meri potu ipsi accidisse: quum longe propius vero sit, id ex eo profectum, quod vir justus plures annos abstemius egisset. Nam in arca, ut reor, vinum non bibit, nec enim erat copia. Anno autem tertio ex acinis uvæ passæ, quam in arcam attulerat, vineam plantavit: & quum hæc ante triennium ad statum incrementum venire non potuerit, sexennium intercessisse consequens est, antequam Noë vini copiam haberet. Nec propterea dicendum est vitibus, vel aliis plantis terram caruisse: a primordiis namque rerum simul ac terra aquas, quibus hactenus mersa fuerat, excussit, mandatum a Deo accepit producendi, alendique omnis generis plantas & stirpes. Seminis itaque vicem, supplente Dei verbo, terra gravidata est, & ad omnia gignenda, perque stata incrementa ad perfectionem perducenda, vegetata fuit. Ad omnia ergo mundi tempora inditam divino imperio feracitatem servat, nusquam deficiente operatione actuque producendi, alendique quæcumque primo imperata fuere. Cessante igitur diluvio, quod universa corruperat, Dei præceptum insitam terræ virtutem excitavit, ut pergeret more suo fata excipere & germina emittere. Nec objicias: olivam a columba allatam aquis etiam terram operientibus; sed Scripturæ textum relege: *Postquam*, inquit, *imminutæ sunt aquæ super terram, misit columbam &c. & attulit &c.* Est autem plane credibile, undequaque refluentibus aquis, alluvionem adeo imminutam fuisse, ut terra in pristinum statum restituta, perinde oleas, ut cætera germina, reparare potuerit.

CAP. XIV. S. Ephr. AQuis in eum, quem a principio acceperant locum, restitutis, tria Deus cum Noë transegit. Primum, perpetuam a sanguine abstinentiam imperavit. Secundum, humani sanguinis curam ad se recepit, spondens, se hunc requisiturum de

de manu omnium beſtiarum. Quod quidem plene integreque præſtabit ſupremo mundi die in illa generali omnium humanorum corporum reſtitutione. Poſtremum edixit, ut quiſquis alteri vitam eripuiſſet, ipſe ſuam amitteret. Inter hæc Chriſtum contemplare in juſto Noë expreſſum, qui dum in catalogo patrum undecimo loco numeratur, præſignat Deum in fine temporum, velut hora undecima in carne venturum, indeque incepturum diſpenſationis ſuæ ſacramentum. Rurſus conſidera divinæ juſtitiæ ſeveritatem. *Corruperat*, inquit Scriptura, *omnis caro viam ſuam*, continuo ſequutum eſt diluvium. Scilicet ubicumque revixit culpa, continuo etiam pœna revixit. *Benedixitque Noë filiis ſuis, dicens: dilatet Deus Japhet, & habitet in tabernaculis Sem.* Eductus ex arca Noë, cum tota familia a Deo benedicitur illis verbis: *Creſcite & multiplicamini*. Noë ſimiliter liberis ſuis benedixit, dicens: *Dilatet Deus Japhet, & habitet in tabernaculis Sem*. Hoc quidem impletum fuiſſe videtur, quando Angeli de via ad Abrahami tabernaculum diverterunt, & Deus eidem ſe una præſentem oſtendit: de ſtirpe enim Sem Abraham natus eſt. Illud vero, *Dilatet &c.* Japhet merito audiit, quia pallium proprios ſuper humeros explicuit, nudatum parentem tecturus. Poſt hæc Noë liberis orbem terrarum ſorte diviſit: contigitque Semo univerſa terra benedicta ab Euphrate uſque ad oras maris, adjectæque Raſan, Ninive, & reliquæ Orientis provinciæ. Obvenere Chamo torridæ regiones Æthiopum, & Indorum: Japhet terras Romanorum, oraſque boreales univerſas accepit.

CAP. XV. XVI. XVII.

S. Ephr.

Filiorum Noë ſoboles. Sem genuit Hilam, Aſſur, Arphaxad, Lud, Aram, & Cainan. Poſteri Japhet, Gomer, Magog, Thogorma, Madai. Javan, Eliſa, Tubil, Moſech, & Thiras, Javan Jonum pater fuit. Filii Javan, Eliſa, Tharſis, Cethim, & Rhodanim. Cethim pater Romæorum: pater Rhodiorum Rhodanim, qui poſtmodum Rhodum inſulam occuparunt. Soboles Cham, Chus, Meſraim, Phut, Chanaan. Meſraim Meſren, quæ *Memphis*, condidit. Chuſi filius Nemrod, dictus robuſtus venator coram Domino. *Nahſcirtana* ſiquidem venatorem Perſis ſignificat. Nomen ex facto inditum: ajunt enim, Nemrodum, quum turris ædificaretur, artificibus operiſque cibos ex venatione quærere cœpiſſe. Inde ad imperium aſſumtus, regni caput Babylonem con-

constituit, & finitimas urbes nempe Aracem, quæ & Edessa; Acharem, quæ Nisibis; Chalanem, quæ & Ctesiphon. *Sicut Nemrod robustus venator coram Domino*. Nemrodum Scriptura laudat eo nomine, quod divinæ voluntati obsequutus, contra reliquas Tribus statim a linguarum confusione bellum suscepit, coëgitque terras divinitus sibi destinatas quærere. Exactis itaque cæteris familiis, & per orbem dispersis, quum tantam multitudinem locus non caperet, solus Babylone regnavit, Regum primus.

Invenimus quosdam Expositores, qui tradunt, duos & septuaginta viros ad construendam turrim conspirasse. Heberum autem patrem Phaleg illorum consilium nequaquam probasse; quamobrem in proprio idiomate nullam passum fuisse mutationem; istud porro fuisse Hebraicum, Adæ proprium, mundique primævam linguam. Nemrodum pariter ab ea multa abiisse immunem, ut qui eo die venatione distractus inde abesset. Heber pater Hebræorum fuit. Interim rogabis, cur Chanaan filius Cham, peccante patre, ab avo Noë maledictus fuerit? Causa fuit, altera manifesta, quia ejus nuditatem risit & publicavit: altera occulta, quia prævidebatur impie defecturus Deum, & pacta conventa, legesque sibi præscriptas transgressurus. Fratres ab ea execratione merito liberi fuere. Quare terram a Chananæis occupatam Abrahami posteritas hæreditario jure sibi postea vindicavit: hæc autem a Semo originem ducebat, cujus Abraham nepos fuit.

Jac. defs. Quæret sapiens & curiosus rerum investigator. Cur, peccante Chamo, plectitur innocens Chanaan? Cham enim parentem indecore nudatum vidit, nec texit; quando Chanaan necdum infantiam excesserat. Hujus ergo facti ratio investiganda hic est, & exponenda. Existimo, Chanaan, quum ista agerentur, infantem fuisse, & parvulorum more huc illuc reptare solitum; nec enim incedere aut pedibus consistere adhuc valebat. Age nunc, quum puer ad avum crebro proreperet, senemque, ut fit, amplexaretur, & frequenter ab illo sublatus in ulnas, ejusdem in genibus assidere assuevisset, inde factum ut Noë dormienti, & turpiter nudato, more suo puer adrepperet, eoque manus injiceret, quo minime licuit. Ajunt itaque Chamum, etsi natum ab eo actu protinus abstraxerit, patris tamen ignominiam adeo non sensisse, ut

ut rem, quasi vero oppido ridiculam fratribus ostentarit: quamquam illi Chami impudentiam execrati, ea, qua decuit, reverentia, parentis verenda texerunt. Post hæc Noë ebrietate somnoque solutum, re cognita, Chanaanis petulantia commotum, illi maledixisse. Quod si insistas, contendasque, nec, si etiam id fecisset, illum maledictione fuisse plectendum; quippe qui non impudentis animi vitio, sed ætatis defectu istuc perpetrasset. Cui ergo defuit boni malique discretio, culpa utique hærere non potuit. Quare mihi videtur, Noë Patriarcha sanctissimus in hoc negotio Prophetam egisse magis quam judicem: nec præsens nepotis facinus spectasse, sed futurum ejusdem crimen punire voluisse, vel potius puniendum prædixisse. Quid istuc crimen? Produnt, Noë filiis orbem universum trifariam divisisse: limites singulis præscripsisse atque indixisse transgressoribus maledictionis pœnam. In ea porro divisione obtigere Semo, natu maximo, regiones Libani, Phœniciæ, oræque maris hujus occidentalis. Singuli Noë hæredes, suam quisque partem deinceps in posteros transcripsere, coërcitique eadem maledictionis multa quicumque fratrum ditiones invasissent. Obvenere etiam in hac secunda partitione filiis Sem provinciæ circa Libanum & Antilibanum, & Phœnicum atque Syrorum regiones, cis Euphratem positæ occasum versus; Aramo videlicet filio Semi ejusque posteris, Us & Ul. Continuo suam singuli hæreditatem adiere, uno Chanaano excepto, qui Noë patrumque decreto audacter intercessit: factaque cum suis manu prædictas regiones Libano adjacentes, oras- que maritimas scelesto & nefario facinore occupavit: quippe quas suis terris longe feraciores videbat, ac pecorum hominumque habitationi commodiores. Sic Chanaan suorum jam actuum dominus & arbiter factus, sua se voluntate, Noë, ejusque filiorum maledictioni suppositit. Sed enimvero Deus, qui nec peccata inulta relinquit, nec peccantes in sempiternum tempus sustinet; posteaquam filii iniquitatem patris compleverunt, Abramum Semi nepotem ex terris Chaldæorum rato tempore adduxit, paternamque hæreditatem se illi restituturum promisit; promissumque constituto tempore præstitit. Postquam enim impleta fuit mensura iniquitatum Amorrhæorum filiorum Chanaan, universam Chananæorum gentem

Iſraëlitarum opera afflixit & perdidit. Sic Chanaan pœnas, quibus ex maledictione patrum obnoxius factus fuerat, præfinito tempore dependit.

De Abrahamo ejusque stirpe.

CAP. XVIII. *S. Ephr.*

ABramus in generationum ſerie a generali cataclyſmo deducta nonum obtinet locum. Ab anno itaque diluvii uſque ad Abraham fluxerunt anni quadraginta duo ſupra nongentos: & ab Adamo uſque ad Abraham, generationes viginti numerantur, & anni ter mille: quare vigeſimum annum agebat Thare, quum Noë deceſſit, & ſeptuageſimum quintum, quum natus eſt Abram.

Quomodo quave de causa Aran parenti suo Thare præmortuus? Abrami vocatio, quave via Dei cognitionem sit assequutus?

TRes Thare Patriarchæ liberos Scriptura recenſet, Abramum, Nachorem, ac tertium, qui Aran dictus eſt, fuitque pater Lothi, ejuſque ſororum Melchæ & Jeſchæ, quæ & Sara. Hæc Abramo poſtea nupſit, illa Nachori. Ea tempeſtate, qua Thare in Chaldæa adhuc agebat, indigenæ, amiſſa, quam a majoribus acceperant, Dei veri notitia, fictum quoddam numen adorabant, cui nomen Cainan fecerant, & fanum excitaverant ampliſſimum, idemque celeberrimum. Dum ſic delirant incolæ, interim locuſtæ, ad vindicandam utique religionis injuriam, divinitus immiſſæ agros depopulari cœperunt. Ajunt, per eam occaſionem Abramum adhuc impuberem ad abigendas noxias beſtiolas in ſuburbanum prædium a patre miſſum fuiſſe. Sed quum puer illas ſe poſſe exigere, quamquam id ſæpe conatus, deſperaret, impetu quodam concitatus: cœli, inclamat, terræque conditor, me, quæſo, adjuva, & infeſta iſthæc inſecta abigito. Cui Deus: Hem adſum, reſpondit, exoratus, & locuſtas actutum hinc abſcedere jubeo. Dixerat: illæ continuo evanuere. Inopinato ſucceſſu obſtupefactus Abram domum revolat, quæve ſibi in agro acciderant, dictaque fuerant, patri retexuit. Tum inſtat, ut ejurata impia Cainani ſuperſtitione, Deum cœli terræque opificem & rectorem in po-

A posterum colere decernat. At enimvero poſtquam animadvertit, iſta ſenem in præſenti minime curare, vehementer excanduit, zeloque divini honoris incitatus, ad incendendum idoli delubrum ſimul procurrit: jamque ſuppoſitus ignis flammam extulerat, prodebatque ſe ſe in momenta incendium; quum Aran Abrami factum ægerrime ferens, concitus ad templum accurrit, ut, ſi quidem flammam
B reſtinguere nequiret, ſalvum ſibi certe ſimulacrum haberet. Iſta agitantem, ignis inopinum repente corripuit & abſumſit. Hæc viſa cauſa fuit, cur Scriptura acerbam Arani mortem indicaret. Inde quippe conflata eſt adverſus Thare Chaldæorum conſpiratio, auctorem incendii ad pœnam depoſcentium: quare ſolum mutare compulſus eſt. Continuo ex urbe
C Ur, ubi hactenus habitaverat, Charan cum liberis & univerſa familia commigravit, ibique deceſſit.

ABRAM ÆGYPTUM PETIT: SARA, QUAM ILLE SOROREM VOCABAT, RAPITUR: ET CUR DEUS PERMISIT, UT A PHARAONE DUCERETUR.

D QUum loca, in quibus Abram ſibi domicilium delegerat, tamen laborare cœpiſſent, & ipſe eadem annonæ caritate vehementer premeretur, Ægyptum petere cogitavit. At quum ab uxoris forma ſibi ingens periculum parari intelligeret, non ignarus incolarum ſalacitatis & intemperantiæ, conjugem monuit, ut Ægyptiis ea de re percontantibus reſponderet, ſororem ſe eſſe ſuam,
E ratus ſe hac diſſimulatione præſens diſcrimen evaſurum. Neque dictum a veritate aberat: erat enim Sara Abrahæ nepos ex fratre: quare idem nepotem ſuum Loth alloquens: *Viri*, inquit, *fratres ſumus*. Moſes item: *Viri fratres eſtis*: & Jacob Labanum ſic interpellabat: *In conſpectu fratrum meorum atque tuorum, quæ tua ſunt ſcrutare*. Idque fert uſus, ut non
F eos ſolum, qui ex communi parente nati ſunt, fratres appellemus; ſed illos quoque, qui nobis cognatione, aut neceſſitudine conjuncti ſunt. In hunc pariter ſenſum exponenda ſunt, quæ idem Abraham Abimelecho Regi Palæſtinorum dixit: *Soror mea eſt patris mei filia, non matris meæ*; ubi nepotem Tharæ, ipſius filiam eſſe aſſeruit, quum Regem certum fa-

CAP. XIX.

S. Ephr.

Int. 13. 8. *Exod.* 2. 11. *Int.* 31. 32. 37.

Int. 20. 5.

facere vellet, ſe omnino non fuiſſe mentitum. Rapitur itaque Sara in domum Pharaonis, & in tentatione relinquitur: ut Abraham per omnia probaretur. Præterea, quia Sara conjugem, non ita ſe ipſam, ſterilem arbitrabatur, inde credibile fit permiſſum fuiſſe, ut a Pharaone raperetur, quo ſe infœcundam eſſe diſceret, quod poſtmodum ingenue faſſa eſt: *Nunc*, inquit, *cognovi, quoniam concluſit me Dominus, ne parerem.* *Int.* 16. 2.

UNDE SUPPUTANDI SINT ANNI QUADRINGENTI, QUIBUS ABRAHÆ POSTERITATEM SERVITUTI SUBJICIENDAM DEUS PRÆDIXIT?

AGe vero, expoſitionem illorum verborum: *Quadringentis annis ſervituti ſubjicientur filii tui in terra non ſua*, unde petemus? Exiſtimo, iſtam annorum ſummam, cui etiam addendi ſunt anni triginta, non Abrahæ poſteros dumtaxat comprehendere, ſed & ipſum Abraham. Quare in hunc cenſum venire oportet annos quindecim Abrahami, Iſaaci ſexaginta, & Jacobi triginta ſupra centum, quo temporum ſpatio in terra ſua habitarunt, hoc eſt, in locis hæreditario jure ſibi obvenientibus. Facta autem ſupputatione ab ingreſſu Iſraëlitarum in Ægyptum, inveniemus in quarta generatione Calebum & Joſue, pueros autem duodennes, qui terram promiſſionis intrarunt, in quinta. Abrahæ ergo Deus Chananitidem addixit, ut ex Scriptura colligitur, quum annum octogeſimum quintum ageret, & hinc epocha Ægyptiacæ ſervitutis ducenda eſt, ſicut divinus Apoſtolus Paulus innuit. Supputa nunc Abrahæ annos quindecim, ſexaginta Iſaac, Jacob unum & octoginta, Levi quadraginta, Cahati octo & ſexaginta, Amrami octoginta, totidem Moſis: & in ſumma annos triginta ſupra quadringentos invenies. *S. Ephr.* *Int.* 15. 13. *Act.* 13. 20. *Galat.* 3. 17.

De terra illa, a Chaldea, *egreſſus eſt Aſſur, qui Rachabot urbem condidit, & Niniven, Chalanem, & Reſſen apud Niniven.* Ajunt Rachabot eſſe, quæ nunc Hadiab; Chalanem & Reſſen, quæ Chatra & Riſaina. Semi genealogia cum ſuo ſtipite generationes viginti complectitur, Japhet quindecim, Cham triginta. *Sup.* 10. 11.

Et

A

ܘܢܦܩ ܐܒܪܗܡ ܠܡܐܙܠ ܠܐܪܥܐ
ܘܥܒܪ ܒܐܪܥܐ ܕܟܢܥܢ ܥܕ
ܫܟܡ ܘܠܘܛ ܝܬܒ ܒܡܕܝܢܬܐ
ܕܥܪ ܘܢܛܐ ܐܗܠܗ ܥܕ ܒܝܬ
ܐܝܠ ܡܕܝܢܬܐ ܕܝܪܕܢ ܥܒܪ
ܠܗ ܡܢ ܩܕܡ ܐܒܪܗܡ ܘܗܘ
ܡܬܚܙܐ ܠܗ ܒܟܠ ܐܬܪ ܕܐܙܠ
ܠܗ ܡܢ ܩܕܡ ܐܒܪܗܡ ܘܗܘ
B ܠܗ ܠܐܒܪܗܡ ܒܝܬ ܒܪ ܠܘܛ
ܐܚܘܗ ܗܘ ܐܒܪܗܡ ܘܗܘ ܠܗ
ܠܘܛ ܐܚܘܗ ܗܘ ܐܒܪܗܡ ܘܗܘ

ceps pacis appellatus est, & Rex mansuetus & mitis, pacemque attulit, & bellum extinxit. Præterea quum audis, Melchisedecum nec habere patrem, aut matrem, nec vitæ initium aut finem, nec in patrum genealogia locum; mente assurge, & cogita Christum in carne sine patre natum, Deum sempiternum, & immortali ævo fruentem. Et hæc quidem ab expositoribus traduntur. Singulare illud, quod mihi, hunc locum attentius conderanti occurrit, puto Melchisedecum peculiari Dei providentia inter dæmonum cultores immunem servarum fuisse, non ea dumtaxat de causa, quam Apostolus exposuit, ut expressam scilicet nobis imaginem Christi suo nomine suisque gestis describeret; verum etiam istud divino beneficio dispositum fuisse, quo Abram Dei amicus, inter barbaras nationes constitutus, in Melchisedeco consolatorem inveniret: atque simul etiam intelligeret, adesse quoque inter gentes a pietate remotas pios veri Dei cultores. Et hanc existimo fuisse causam, nec forte postremam, cur Abramo designatum fuerit domicilium in ea provincia, in qua Melchisedeco quasi hospite & sodali frueretur. Iterum observa, Melchisedecum Abramo benedicentem, quum *Deum excelsum* nominasset, adjecisse: *Qui possedit cœlum & terram*. Quo nimirum Abram certior fieret, a Melchisedeco Deum, quem ipse colebat, adorari, ac proinde communem utrique esse religionem. Tum vero certus Melchisedecum non modo esse Regem, sed etiam Dei altissimi Sacerdotem, benedictionem ab eo toto pectore accepit, eique vicissim decimas tota voluntate dependit. Demum ex testimoniis Sanctorum discimus, Melchisedecum in sacris faciendis a recepto gentium more discessisse: nec enim in sacrificio pecudum carnibus aut cruore utebatur, pane dumtaxat vinoque Deo vero litare solitus: quo quidem ritu mirifice expressit typum hostiæ spiritualis, ac rationabilis, & incruentæ Corporis & Sanguinis Christi. Mihi vero eximium in primis & insigne Christi symbolum visum est, quod Melchisedec nec regnum, nec sacerdotium ab alio quopiam accepisse proditur, vel alteri tradidisse: qua in re Christi regnum & sacerdotium perfecte absoluteque expressit. Unum enim est & singulare Christi regnum, & sacerdotium, quod utique nec unquam cœpit, nec unquam finietur; quoniam Christus est *Sacerdos in æternum*, sem-

Isa. 9. 6.
Zachar. 9. 9.
Ad Hebr. 7.

A semper offerens hostiam Deo Patri, orationes illorum, qui in eum, & per eum crediderunt, eumdemque perfecta puraque religione colunt.

ISAAC, ABRAHÆ A DEO PROMITTITUR.

B ET *dixit Abram ad Deum: Quid dabis mihi, en ego vadam absque liberis? Et Eliezer Damascæus vernaculus meus erit hæres meus.* Eliezer iste Damascæ vernulæ filius erat; ac proinde & ipse vernaculus Abrahæ: non ergo frater, aut ulla ipsi cognatione affinis, sicut imperiti quidam censuerunt. CAP. XXII. *S. Ephr.*

Quidam interpretes non satis consone opinati sunt, hunc Damascenum Eliezerem Ismaelem fuisse, Abrami filium C ex Hagare Ægyptia Saræ ancilla natum. Hoc sane omnino falsum est, & cum Scriptura pugnat: quod quidem pluribus demonstrare pronum est; tum in primis ex eo, quod Abram Eliezerem vernaculum appellat, idest, servum. Huic porro filium in domo Abrahæ natum fuisse credibile est, ad quem alludens Abram: *Ecce*, ait, *filius domus meæ erit hæres meus*. Cui respondit Dominus: *Non ita, D sed filius tuus, qui egredietur de femore tuo, ipse erit hæres tuus*. Jam si Eliezer non est alius ab Ismaele, sed ipse; de femore utique Abrahæ illum egressum fuisse negari non potest, quum Ismael Abrahæ filius fuerit. At contrarium ex Scriptura manifeste deducitur, quæ Eliezerem non Abrahæ filium, sed servum, & servorum magistrum appellat, & Abrami domus præfectum, atque procuratorem. *Jac. Edess.*

Et dixit Deus ad Abram: Sume tibi capram triennem, & vitulum trimum, & arietem trium annorum, & turturem & columbam. Hujus loci expositio a Chaldæorum ritibus petenda est. Mores scilicet gentis istud ferebant, ut juraturi per dissecta victimarum cadavera, certo utrinque ordine atque loco dispositā transirent, & singuli præscripta verborum formula ita precarentur: faxit Deus, ne F similem exitum ipse feram. Ergo Deus cum Abramo homine Chaldæo agens, patrium ejus morem etiam extra patriam usurpare voluit, & per quandam dispensationem Chaldæorum solemni cæremonia suum ad Abram juramentum sancire, eo vel maxime, quod talis per dissecta ho- *S. Ephr.*

hoſtiarum membra tranſitus, qualis nempe Deum decebat, Chriſti venturi myſteria adumbrabat. Quum igitur ea, quæ dixi, beſtiarum corpora diſsecta diſtributaque fuiſsent, ſubdit Scriptura, infeſtas avium turmas in illa involaſse: quas Abram abigere oppido nitebatur, quum nefas eſse duceret, ſacras Deo hoſtias, & ad juramenti ſolemnitatem de more poſitas immundis alitibus permittere.

Quumque ſol occubuiſſet, irruit ſuper Abram timor & tremor. Quæres, quæ metus hujus cauſa? Ediſseram quantum vires ferent. Exiſtimo hoc pariter repetendum a moribus Chaldæorum. Solebat gens auguriis dedita, avium volatum explorare, & qua verſus tenderet obſervare. Hunc Deus Chaldæorum eſse morem ſciens, ſimile quidpiam tunc fieri indulſit. Quum ergo volucres turmatim circa ſubjecta cadavera volitarent, Abram vetere, ſibique a puero inolita conſuetudine ductus, intentis oculis circumſpectabat, quid aves illæ demum agere, quave verſus vellent tendere. Exiſtimabant enim Chaldæi nefaſtum dirumque eſse, ſi carnivoræ alites victimis inſiſterent. Præterea veriſimile eſt Abramum proprio etiam capiti periculum ab illis metuiſse. Sed utroque metu illum Deus ocyus liberavit. Nec enim, ait, volucres iſtæ te petunt, ſed tuos: qua de re hoc habeto, nepotes tuos in terra non ſua peregrinos fore, ibique plurimum vexandos a pluribus. Ægyptios innuit; atque ea immanitate lacerandos, qua vidiſti diſsectas carnes a feris alitibus diſcerpi. Sed & illud certum tene, poſterorum tuorum perſecutionem brevi finiendam, & perſecutores pœnam celerrime ſecuturam.

Quum autem ſol occubuiſſet, facta eſt caligo tenebroſa: & ecce clibanus fumans, & lampades ignis tranſeuntes inter diviſiones. Ignis notum lætitiæ ſymbolum Deum ſignificabat. Clibani fumantis, & ardentis lampadis tranſitus confirmat, quod ſupra notatum eſt, Deum in præſenti actu Chaldæorum moribus ſeſe accommodare voluiſse. Chaldæis nempe iſtud quoque ſolemne fuit, ut lampadem manu geſtantes, inter diſsecta hoſtiarum corpora, & certo utrinque ordine diſpoſita tranſeuntes, factas pactiones ſancirent. Nos vero ſic iſta cogitemus, ut hinc ad ſublimiorem ſenſum mentem ſublevemus: & in duodecim ſectionibus beſtiarum ſimul & volu-

ܘܗܘ ܟܕ ܐܡܪ ܠܗ ܡܐ ܕܥܒܕ ܠܝ ܗܟܝܠ. A
ܟܕ ܐܡܪ ܠܗ ܡܐ ܕܥܒܕ ܠܝ ܗܟܝܠ ܐܝܟ
ܕܐܒܪܗܡ ܗܘܐ ܒܗ ܠܡܠܐܟ ܡܪܗ ܘܒܗ
ܕܐܬܓܠܝ ܠܗ ܡܫܝܚܐ ܕܢܗܘܐ ܢܘܗܪ ܠܡܠܐܟ
ܘܠܐ ܡܬܡܫܟܚ ܕܗܘܐ ܐܠܗܐ ܘܢܗܘܐ ܚܝ
ܘܩܐܡ ܐܢܐ.

ܟܕ ܐܡܪ ܠܗ ܠܐܒܪܗܡ. ܡܢܐ ܘܫܡܗ
ܕܐܢܬܬ. ܡܫܝܚܐ ܘܐܬܬܓܠܝ ܠܗ ܒܟܠ
ܡܫܡܫܢܐ ܕܐܠܗܘܬܗ ܘܒܫܘܠܛܢܗ. ܕܗ B
ܡܫܡܫܢܐ ܟܠ ܩܠܝܠ ܘܩܝܡ ܘܫܡܗ
ܘܒܪܟܐ ܠܟܠ. ܡܟܠ ܐܡܝܢ ܘܩܘܫܛܐ
ܘܠܐ ܒܐܦܝܗ. ܟܠ ܡܢ ܕܐܬ ܒܗ ܒܐܪܥܐ
ܡܒܪܟ ܠܟܠ ܐܘܡܬܐ. ܠ ܐܬܩܛܠ ܘܠ ܐܬܓܢܒ
ܐܢܫ ܡܢ ܚܒܪܗ. ܐܢܐ ܗܘ ܕܐܬ ܒܗ
ܐܢܐ ܘܒܪ ܐܢܫ ܡܢ ܕܐܬ ܒܗ ܒܐܪܥܐ.
ܐܢܐ ܗܘ ܕܐܬ ܒܗ ܒܐܪܥܐ ܘܒܪ ܐܢܫ ܡܢ
ܕܐܬ ܒܗ ܒܐܪܥܐ. ܐܢܐ ܗܘ ܕܐܬ ܒܗ ܒܐܪܥܐ
ܘܒܪ ܐܢܫ ܡܢ ܕܐܬ ܒܗ ܒܐܪܥܐ. ܐܢܐ ܗܘ
ܕܐܬ ܒܗ ܒܐܪܥܐ ܘܒܪ ܐܢܫ ܡܢ ܕܐܬ ܒܗ
ܒܐܪܥܐ. ܐܢܐ ܗܘ ܕܐܬ ܒܗ ܒܐܪܥܐ ܘܒܪ
ܐܢܫ ܡܢ ܕܐܬ ܒܗ ܒܐܪܥܐ. ܐܢܐ ܗܘ ܕܐܬ
ܒܗ ܒܐܪܥ

ræ filius. Patet his verbis sobolem Saræ promitti : promissionem autem idcirco post prandium distulit, ne forte putaret Abram eam sibi ab hospite promitti ad aucupandum epuli lautioris honorem. Cur autem Angeli Sodoma profecturi, id Saram latere voluerunt ? Consulto hoc factum, ne illa fratri Loth interitum instare suspicata, lamentationibus & fœmineo clamore oppleret omnia. Abrahæ contra manifestandam esse profectionis causam Angeli censuerunt, ut suas preces interponeret. *Dixit Deus : non abscondam servo meo Abram quod facturus sum*. Porro si Abram pro Sodomitis orans, infra numerum decem justorum descendere noluit, credo eum intra hunc limitem se ideo continuisse, ne videretur de Lothi dumtaxat salute sollicitus : præsertim quando illum a Deo minime desertum iri, credere debebat ; nec certe suam erga nepotem caritatem esse divina majorem. Interea considera, Deum Sodomitarum neutiquam misertum fuisse, Abramo nequicquam pro illis orante. Attamen, ne in eo negotio se a Deo contemtum putaret, confestim ab illo intellexit, Sodomitarum insaniam in tantum auctam, atque pervulgatam fuisse. ut habito censu, ne justi quidem quinque in ea hominum frequentia reperti fuerint. Et vero credibile est, Deum Abrami precibus commotum, sceleratæ gentis miserturum fuisse, quamque promeruerant, cladem aversurum, si non plures, quinque saltem justos inveniisset. Inde porro factum est, ut Abram certior factus, ne paucos quidem pios inter Sodomitas inventos fuisse, non modo æquissimo animo ferret, intercessionem suam admissam non fuisse ; sed & ipse secum statueret, illos haud immeritos periisse. Aliam adhuc ob causam Deus Sodomitarum misertus non est : ne scilicet, si ruinam evasissent, vicinos populos suis moribus inficerent. Sed in hoc ipso, quod Sodomitis pœnam irrogavit, dupliciter profuit : primum, quia flagitia eorum, ne in immensum excrescerent, opportuna castigatione coërcuit. Secundum, quod propter infamem crudamque necem Dominus in futuro judicio cum ipsis mitius agere statuerat, etsi non omnem, quam meruerant, pœnam illis remittere : id enim Christus innuisse videtur, quum dicit : Sodomam & Gomorrham majorem remissionem in judicio inventuras, quam civi-

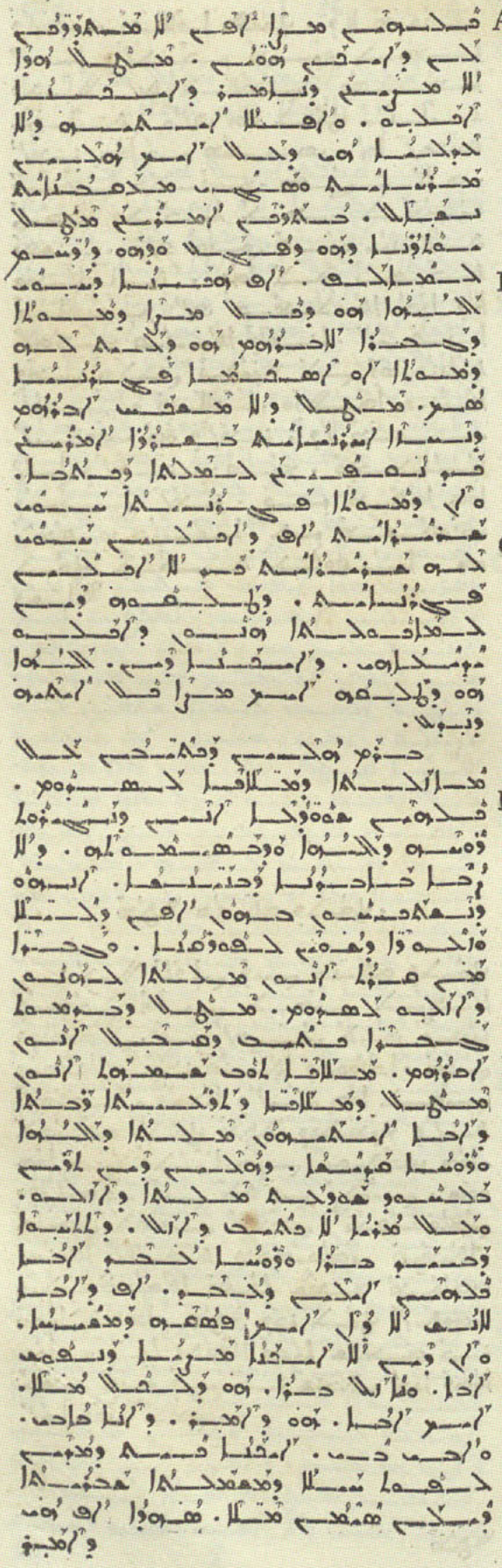
Matth. 11.

vitates, quæ Apoſtolorum prædicationem reſpuiſſent. Poſtremum, illorum ſupplicio cæteros populos abſterrere, ſimiliſque pœnæ metu emendare volebat. *Et pluit Dominus ſuper Sodomam & Gomorrham ignem, & ſulphur a conſpectu Domini*. Quod ait, *Dominum a conſpectu Domini ignem depluiſſe*, Sodomamque conſumſiſſe, Filium connotat, per quem omnia facta ſunt, & quod *Pater non judicat quemquam, ſed omne judicium dedit Filio*. Simile in Zacharia occurrit: *Dixit Dominus*, inquit, *ad Satan: increpet Dominus in te Satan*. *Jo: 5. 22.* *3. 2.*

Superiori capite Dei cum Abramo colloquium Scriptura retexens, nuſquam meminit, illum Abramo ſe aliqua ſub imagine videndum obtuliſſe: ſed, *factus eſt*, ait, *ſermo Domini per viſionem ad Abram &c.* Mox quum Abram divino inſtinctu concitus dixiſſet: *Filius domus meæ erit hæres meus*: Deus illi filium naſciturum pollicitus, adjecit: *Ego ſum, qui eduxi te de Ur Chaldæorum, ut darem tibi terram iſtam*. Quumque inſtaret Abram, ac diceret: *Unde ſciam, quod poſſeſſurus ſum eam?* Deus illi diſerte prædixit futuram nepotum ſervitutem, & celerem ſervitutis finem, & utrumque in lampadibus repræſentavit, & in victimis, quas ad ſanciendum pactum cum Abramo fœdus ab eodem mactari præceperat. Paulo poſt etiam Iſmaelem ex ancilla dedit. Cæterum in ea allocutione Deum ea quidem verba feciſſe ad Abramum Scriptura refert. Utrum autem ſeſe illi videndum exhibuerit, non indicat. Quod tamen non ſiluit hoc capite, & ſequentibus, ubi diſertis verbis narrat Deum Abramo loquutum fuiſſe, ſimul etiam ſe conſpicuum & ſpectabilem præbuiſſe, puta quando dixit: *Ego Dominus omnipotens: ambula coram me, & eſto perfectus*, promiſitque multarum gentium patrem ſe illum facturum, nomenque mutare juſſit, & circumciſionis ritum ſuſcipere. Et quando mutato ſimiliter nomine Saræ, liberos ex eadem ſe illi daturum reſpondit. In præſenti capite aliam apparitionem Scriptura narrat a ſuperioribus in eo diſſimilem, quod in illis ſignificat Deum apparuiſſe & loquutum fuiſſe, nec vero indicat utrum ſub aliqua corporea ſpecie videndum ſe obtulerit: quod quidem hoc loco late fuſeque explicuit, pluribus retexens, quomodo ſimul Deus ſe Abramo ſpectabilem fecerit, ſimul ab Abramo claro die conſpectus *Sup. 17. 9.*

ctus fuerit. *Quumque, inquit, elevaſſet Abram oculos, apparuerunt ei tres viri ſtantes prope eum.* At quidnam id eſt? Unus loquitur: *Dixit Dominus*, ait, *ad Abram &c.* idemque in numero plurium enunciatur, & ſub multiplici imagine paret. Quid? num quiſpiam in hoc vado hæſitabit, ut argutando poſt multa concludat, inepte veram hic Dei apparitionem obtrudi? Quum Scriptura contrarium affirmet, ſubdens: *Vidit tres viros, & cucurrit, & adoravit pronus in terram.* Hæc ſane verba veram fuiſſe apparitionem manifeſte convincunt, nec niſi vero temere & imperite, ad ſignificandum merum phantaſma & inane ſpectrum diſtrahuntur. Jam quum & vera fuerit apparitio, & unus apparuerit, unuſque conſpectus fuerit, idemque in tribus fuerit adoratus, quemnam hunc fuiſſe putemus? Illum certe, quem arbor vitæ in medio paradiſi locata repræſentabat, Patrem, inquam, Filium & Spiritum: unum Deum, unam eſſentiam, regnum, dominationem atque virtutem unam. Quod etiam Abram intellexit, & facto & dicto teſtatus eſt, quando tres perſonas haud aliter, quam unam & alloquutus eſt, & adoravit: *Domine*, inquit, *ſi inveni gratiam in oculis tuis, ne tranſeas ſervum tuum.* Mox mutato verborum ambitu ſubdit in numero plurium. *Tollite pauxillum aquæ, & lavate pedes veſtros, & recumbite ſub arbore &c.* Omnia audis in numero plurali; talia vero, qualia bonos hoſpites in amica domo audire oportebat. Cæterum, etſi horum geſtorum narratio per multas ambages ac tormenta verborum ducta ſit, nec oppido in multis ſibi conſtet, quin ſingularem numerum cum plurali in eodem contextu ſæpe confundat; nemo tamen talia relegens contra mutire audeat, ut dicat, tres, non unum fuiſſe Deum. Tres utique fuere perſonis & proprietatibus diſtincti, non unus: adeo ut ſi pure & vere de illis loquimur, ita ſtatuamus: eſt hoc unum tres: hi tres unum ſunt. Scilicet, nec qui alterum adſtruit dicens: eſt hoc unum tres, deſtruit alterum: hi tres unum ſunt.

Poſt hæc ſubdit Scriptura, Hoſpites, qui Abramo apparuere, comediſſe. Viſi nimirum comedere, cum reipſa non comederint. Deum enim nec manducare, neque cibo egere manifeſtum eſt. Quod ſi eos comediſſe dicas, cedo, quo modo? Sin autem negas, qua ratione Scriptura affir-

affirmat, eos comediſſe? Ita quidam diſputant, & quæſtionem urgent. Quo modo id fieri potuerit, vel factum fuerit? Quibus primum dicimus: ubi de Deo ſermo eſt, illud *quomodo* otioſum eſſe, quum omnia Deo poſſibilia ſint: etſi bene multa, quæ ab eo fieri poſſunt, non perinde a nobis poſſunt comprehendi. Modus ergo, quo Abrami hoſpites comederint, præpoſtere ac perperam a nobis quæritur. Nec vero immerito reprehenduntur, qui temere & nimis curioſe talia ſcrutantur. Interim ad legentium utilitatem, qui bono modo iſta ſcire deſiderant, hoc habeto. Quemadmodum Deus pro ea poteſtate, cui cuncta parent, Abramum alloquuturus, corpoream imaginem aſſumſit, quoniam alia ratione ab homine videri non potuit natura ab omni materiæ concretione ſejuncta: ita congruenter dicimus, Deum in præſenti apparitione ſpeciem corpoream vere exhibuiſſe, & in vera imagine comeſtionem: quandoquidem verba Scripturæ iſtuc proprie ſignificant, quamquam vero verius ſit, Deum neutiquam corpus habere, aut, quod corporum proprium eſt, comediſſe. Illud tamen pro certo habendum eſt, qualis qualis ea comeſtio fuerit, cibos utique eodem tempore ad Dei nutum evanuiſſe. Si quæras, quo modo id factum? cogita Deum id feciſſe, cui omnia obediunt.

Quæ porro ab Angelis, Sodomam petentibus, interim acta leguntur, mirifice declarant admirabilem Dei clementiam & benignitatem, qui neminem vult perire, paratus pœnam etiam peccantibus remittere, modo inter eos inveniat aliquos, etſi nec magnos, nec multos, quorum incolumitati & ſaluti ex jure & juſto cavendum ſit. Hic ſimul obſerva, eos, qui Sodomam profecti dicuntur, homines idcirco appellari, quod ſub humana ſpecie ab Abramo ſuſcepti ſunt. Eoſdem etiam Angelos quandoque nominari, quia duas divinas perſonas repræſentabant, Deum Verbum, & Spiritum Sanctum, qui magnæ mentis Dei Patris Angeli dicuntur. Quod autem Scriptura duos dumtaxat Sodomam profectos indicat, & tertium, quem Dominum appellat, præterit, myſterium eſt, quo intelligas Patrem per Filium, & Spiritum Sanctum omnia agere: rurſus, quod, ut Chriſtus ait, *Pater non judicat quemquam*. Alioquin, qui factum, aut fieri potuiſſe dicas, ut, relicto Patre, Filius diſce- Joh. 5. 22.

discederet, qui perinde ac Pater implet omnia, quique dicit, *Pater in me est, & ego in Patre*? Hic vero locus maxime confirmat, quod frequenter superius adnotavimus, hujus libri authorem Spiritum Sanctum sæpe stylum ad captum nostrum, qui pueri sumus, attemperasse, ut in sequentibus etiam manifestius apparet, dum Angelos hunc in modum Lothum alloquentes inducit: *Non potero facere quicquam, donec ingrediaris illuc*. Ubi duos præter usitatum loquendi morem singularem numerum usurpare audis. Loth similiter in eodem insistens numero illos interpellat: *Ecce*, ait, *inveni gratiam coram te: & magnificasti misericordiam tuam, quam fecisti mecum, ut salvares animam meam*. Cui illi, in numero itidem & pronomine singulari sistentes, respondent. *Ecce ego suscepi faciem tuam, etiam in verbo isto, ut non subvertam urbem, pro qua loquutus es*. Quemadmodum itaque ista manifeste convincunt, Angelorum hic vocabulum ex quadam dispensatione usurpari, nec vero Angelum fuisse, imo verum Deum, qui dicebat: *Non possum facere quidquam*: ita perspicue probant, Deum hujuscemodi loquendi modos ex usu nostro mutuatum fuisse, quum, sententiam adversus Sodomitas dictam, statim exequi nollet, moraque interim captaret, donec Loth perfugii locum, quem petebat, iniret.

Jo: 10. 38.

ܘܐܡܝܢ ܡܬܠܐ ܠܟܠܗ ܘܠܐ ܡܢܗܟܡ ܐ
ܐܢܐ ܘܐܒܐ ܒܝ ܡܝܬ ܘܐܢܐ ܒܗ ܡܝܬ ܒ
ܘܟܕ ܐܡܪ ܐܢܐ ܒܐܒܐ ܐܬܝ ܘܐܒܐ ܒܝ ܐ
ܐܢܐ . ܗܘ ܕܐܡܪ ܠܗ ܡܪܝ ܐܢܬ ܗܘ ܕ
ܐܡܪ ܠܐ ܐܡܠܠ ܐܢܐ ܡܕܡ ܕܠܐ ܐ
ܐܬܐ ܠܬܡ ܠܘܛ ܠܡܐ ܐܡܪ ܠܗ ܕ
ܠܐ ܐܬ ܠܡܥܒܕ ܡܕܡ ܥܕ ܕܬܥܘ ܐ
ܠܬܡ . ܗܘ ܕܐܡܪ ܠܗ ܠܐ ܐܫܬܘܝ ܐ
ܐܢܐ ܡܕܡ ܥܕ ܕܐܬܐ ܠܬܡ ܠܘܛ ܠ
ܬܡ ܐܬ ܠܡܥܒܕ ܡܕܡ ܥܕ ܕܬܥ
ܘ

A

De Abimelecho Saræ nuptias ambiente.

Quoniam Sara acceptum de futura prole oraculum opere complendum vix credebat : imo recogitans rei magnitudinem , & difficultatem perinde atque impoſſibilem , ſecum ipſa riſiſſe dicitur . Propterea ut miraculum miraculo fidem præſtrueret , continuo vetula anus ad priſtinam juventutem revocatur , eo utique numine , quo Naamanis *Caro reſtituta eſt ſicut caro pueri* , & arida Aaronis virga refloruit . Quamobrem nec mirum fuit , ſi Abimelech ejus nuptias ambiverit , quas tamen adeptus non eſt , quia Sara Iſaacum in ventre portabat . Rurſus quia Abrahæ oratio interceſſit , ne uxor ejuſmodi probrum ſuſtineret . Ne porro Abimelech Saram contingeret, Deus hominem ſubito ſopore oppreſſit . Divinitus ergo prohibitus eſt a Saræ concubitu , ne poſt naſciturus Iſaac non Abrahæ , ſed Abimelechi filius crederetur : quæ eſt tertia cauſa , cur tanti filii mater Regis libidini permiſſa non fuit. Correptus a Domino Abimelech , quod Saram etſi citra vim & injuriam abduxiſſet : *Domine* , ait , *num etiam gentem juſtam interficies* ? Quo oſtendit , ſe ex inculpabili ignorantia talia auſum fuiſſe . Atenim Pharaoni , Deo permittente , patuit ad Saram acceſſus , quia eadem conjugem ex præſumta opinione ſterilem eſſe credebat , ipſique palam iſtud exprobrare ſolebat . Abimelechum rurſus vehementer terruit pœna mulieribus inflicta , *quarum vulvas* , ut Scriptura ait, *Dominus concluſit* . Tradunt nimirum , Rege Saram ad proprias ædes traducere cogitante , fœminas ad ipſum quoquo nexu attinentes , vehementiſſimos dolores continuo ſentire cœpiſſe , quales parturientium eſſe ſolent ; nec tamen quotquot gravidæ erant , emiſſo fœtu iis relevari potuerunt uſque adeo , donec Sara marito reſtituta fuit .

4. *Reg.* 4. 14.

Dixitque Abimelech ad Saram : Eo quod velaveris oculos omnium , qui mecum ſunt &c. Abimelech cum Sara conqueritur injuriam , ſibi ſuiſque domeſticis factam : quandoquidem Regem palam objurgaverat , & quidem acerbiſſime , ut diceret : Iniquus es Rex , ſi legitimæ uxori ſcortum ſuperinducere paras . Jam , ſi , quod ſupra animadverſum eſt , Sara ad an-

annos primæ juventutis reducta non fuit, adeo ut repubescens deperditam oris speciem reparaverit ; quis credat Abimelechum anum capularem & nonagenariam deperisse ? Cæterum Abram non est mentitus Abimelecho affirmans Saram sororem esse suam ex eodem patre natam , non item ex eadem matre . Soror enim ejus ex patre fuit , quia filia fratris ; non etiam ex matre , quia Aran Saræ pater Abrami sororem non duxit , sed uxorem ex alia stirpe sibi quæsivit . Postremum hic subjicio , quod supra notandum fuit, Abramum, quando dixit: ego vadam absque liberis: ita loquutum, non quod existimaret se vitio ætatis jam devexæ filios procreare non posse . Constat enim eundem postmodum ex Cetura plures liberos sustulisse ; sed quia operis magnitudo, de quo Abram cum Deo tunc agebat , talibus verbis indicanda fuit . Sic David septuagenarius virginem duxit in remedium frigoris oblatam; ab ea tamen abstinuit, non quo defectus annis, liberis operam dare non posse se crederet , sed quia ob factam Uriæ injuriam castigatus, concupiscentiam frænare didicerat ; sive quia , ut alii senserunt , sic Deum oraverat : *Proba me Domine , & tenta me* : nunc rursus tentandus fuit , qui alias in Bethsabea tentatus , turpiter labi permissus fuerat , ne in superbiam laberetur .

Psal. 25.

De immolatione Isaac.

CAP. XXIV.

S. Ephr.

Post verba hujusmodi dixit Deus ad Abraham : surge tolle filium tuum unigenitum , quem diligis Isaac ; & vade offer illum mihi in holocaustum super unum montium , quem dixero tibi . Accepto Dei oraculo Abraham continuo ad imperata facienda se accinxit , nec invitus , nec trepidus , nec anxius . Non enim præcipientem interpellavit , aut secum de præcepto obmurmuravit : huccine , inquiens , recideruntingentia illa promissa : *In semine tuo benedicentur gentes : tuque multarum gentium futurus es pater : & filius tuus , qui egredietur de lumbis tuis , ipse tuus hæres erit* . Contraria dictis omnino sunt facta : hunc scilicet hæredem jubet modo mactari sibi , imo cremari . Nil minus Abraam cogitabat , imo tutissime credidit Deo dicenti : nec dubitavit fore ut ille , qui ex utero sterili prolem concesserat , hominem sibi amicum eo carere solatio minime esset passurus ; quin etiam posset puc-

ܐ puerum jugulatum & extinctum, vivum ſanumque parentibus reſtituere. Magna profecto fuit Abrahæ fides, ut omnia, quæ Deus pollicitus fuerat, citra omnem inquiſitionem crediderit fore implenda.

Tertio die elevavit Abraham oculos ſuos, & vidit locum a longe. Quo indice agnovit? Quum hoc cœleſti voce Abrahamo ſignificatum fuiſſe Scriptura non referat, exiſtimo, ſi quidem Deus Abrahamo locum ſenſibili ſigno declaravit, id verbis, aut nutibus præſtitiſſe, puta digito montem monſtrando. Sed & credibile eſt, Abrahamum, quum magno Sacerdoti Melchiſedecho in eo monte ſacra facienti frequenter adſtaret, ab eodem didiciſſe, ſacramentum ſalutis humanæ eo in loco fore complendum. Perinde probabile eſt Melchiſedechum divinitus admonitum, ob reverentiam futuri myſterii ibidem ſæpe ſacrificaſſe, & oraſſe. Iſtuc pariter in cauſa fuiſſe ajunt, ut Adami cadaver ejus filii illic humaverint; indeque, diluvio imminente, in arcam a poſteris translatum, iterum, illo ceſſante, in eodem monte fuerit repoſitum. Hunc ergo montem condixit Abrahamo Deus, mandavitque, ut filium ſuum Iſaac eodem in loco immolaret, in quo ipſe filium ſuum tradere in mortem decreverat. Porro arietem ibi non fuiſſe, indicat Iſaaci interrogatio: & ligna ejus humeris impoſita teſtantur, nec inibi arborem extitiſſe. Mons ergo arborem, arbor arietem protulit: ejus proinde ramis hærebat: inde extractus pro Iſaaco immolatur.

Dei conſilium in præcipienda Abrahamo filii immolatione fuit, primum, ut illius fides & caritas, ea data occaſione, magis innoteſceret, eoque clarior & illuſtrior virtutis ejus notitia ad poſteros propagaretur. Rurſus ut in ſacrificio Iſaaci, quod tamen perfectum non fuit, perfectam immolationem, & veram mortem Unigeniti Filii Dei, velut in propria & viva imagine intueremur. In ea ſcilicet actione Iſaac Chriſti perſonam geſſit. Pueri eidem adjuncti, viæ quidem comites, myſterii tamen ignari, Judæos ignorantes & divini conſilii minime conſcios ſignificabant; perinde atque aſinus, quo cum expectare rediturum juſſi ſunt, eorundem Judæorum ſtolidam cæcitatem. Aries Iſaaco ſubſtitutus agnum Dei figuravit, qui abſtulit peccatum mundi. Neceſſe quippe fuit ſacrificium conſummari, etſi

Jacob. Edeſ.

ab Isaaci immolatione salus mundo fieri non potuit. Postremum ne si Deus Abrahamo filium immolare concessisset, istud parentibus exemplum fieret proprios filios necandi: propterea aries pro Isaaco mactatur. Quum vero audis, illum cornibus hæsisse arbori, quam hebraicus textus hic סבך *Sebac* appellat, nec istud abesse a mysterio Crucis discito; nec hostiam a sacramento sancti altaris.

CAP. XXV. *S. Ephr.*

Dixitque Abraham ad servum suum seniorem domus suæ: pone manum tuam super femur meum, ut adjurem te per Dominum Deum cœli & terræ. Id-est: per Jesum Christum Deum cœli & terræ. In hoc scilicet sensu eum loquutum fuisse credibile est, qui ad cognoscenda divinæ mentis arcana admissus, ipso Deo docente didicerat futurum in novissimis diebus, ut Christus susceptæ ex ipsius sobole carni communicaret, ductaque a Davide origine ex Salomone, & Nathano, velut ex naturæ legisque utero nasceretur. Alium etiam sensum capiunt illa verba: *Pone manum tuam &c.* ut intelligatur Abraham adjurasse servum per pactum Circumcisionis: eodem ritu Jacob, quum mortifere ægrotaret, Josephum adjurasse dicitur.

CAP. XXVI. *S. Ephr.*

Abraham vero aliam duxit uxorem nomine Ceturam, quæ peperit ei Zamran, & Jecsan &c. Etsi Abraham plures ex Cetura liberos sustulisset, eos tamen domi retinere noluit; quin plurimis affectos donis Orientem versus secedere jussit, aliasque sibi sedes quærere, & Isaaci posteris tributa pendere.

ABRAHAMI TENTATIONES.

DEcem tentationes Abrahamo acciderunt. Prima, jussus natale solum reinquere, statim paruit, & Deo vocanti obsequutus est. Secunda, sublata est Sara in domum Pharaonis; & Abraham de Deo conquestus non est. Tertia, pastorum Loth jurgium, cujus causa nepoti optionem detulit, ut, quas vellet, terras sibi haberet, & ipse ab eodem secessit. Quarta, quando delatas a Sodomitis manubias ultro recusavit, etsi ob restitutam eisdem proprio periculo libertatem sibi obvenientes. Quinta, quum Deo pollicenti copiosam posteritatem, & stellarum numerum multitudine æquaturam,

ram, credidit : *Et reputatum eſt ei ad juſtitiam*. Sexta, quum Hagarem ſupra Saram ſeſe inſolentius efferentem, ejuſdem poteſtati iterum ſubjicere compulſus eſt, mox etiam relegare, Deo dicente : *Ejice ancillam* : nec Saræ reſtitit, ut, eadem invita, ancillam retineret. Septima, quum Circumciſionis ſignum ſuſcepit, & nomen mutavit. Octava, Saræ raptus, Abimelecho ejus nuptias optante. Nona, quum audiit Deum præcipientem : *Tolle filium tuum, quem diligis Iſaac, & offer illum mihi in holocauſtum*. Decima, quum ſervum Iſaaco uxorem quærere juſſit, dicens : *Pone manum tuam ſubter femur meum &c.*

Et egreſſus eſt Iſaac ad deambulandum ſub veſperam, ideſt, *ad orandum*, ſicut in Hebræo legitur. *Perrexitque Rebecca, ut conſuleret Dominum*. Reſponditque Melchiſedec : *Duæ gentes ex ventre tuo dividentur, & gens gentem ſuperabit*. Tradunt Rebeccam Deum conſulturam, ad Melchiſedechum ſacerdotem jam ſenem ideo profectam fuiſſe, quod confideret, eo orante, viſcerum tormento ſe fore relevandam : quod & factum eſt, ingruentibus illico partus doloribus, ut domum feſtinato redire cogeretur. Duæ gentes & duo populi, Idumæos manifeſte deſignant, & Hebræos. Et egreſſus eſt primus capillorum habens anulos, ſeu cincinnos, pro quo in Hebræo, ſtolam hiſpidam.

Perrexitque Rebecca, ut conſuleret Dominum &c. Hæc primum ad ſenſum hiſtoricum exponenda ſunt. Locus igitur, quo Rebecca profecta eſt, indicandus, & perſona, per quam Dominum conſuluit. Dicimus Rebeccam ad ſanctum ſenem Melchiſedechum acceſſiſſe, ſacerdotem Dei altiſſimi, & expreſſam Chriſti venturi imaginem. Quare per eundem mulieri Dominum reſpondiſſe in hæc verba : geminos in utero geris, futuros duarum diverſarum gentium principes. Quamquam ex præcedente Dei electione, qui natu major, dignitate minor erit, & fratri ſerviet : & hic illum ſuperabit, & ſubiget. Quæ quidem ex ſubjecto argumento, & mente dicentis, ſignificant Idumæorum gentem, cujus auctor Eſau, potentia & opibus minorem futuram populo Iſraëlitico, Jacobi minoris fratris ſobole. Eadem ad ſenſum allegoricum tradueta repræſentant, velut in propria & perfecta imagine, futuros Judæorum & gentium caſus. Judæorum namque natio omnium quondam nobiliſſima, & in Dei cultu prima, ab

Jac. Edeſs.

co-

eodem tandem filii natu maximi prærogativa, & juribus ſpoliata fuit, domoque ejecta. Populus vero gentium alias deſpectus, & a ſua conditione minimus, a Deo electus eſt, arctaque eidem affinitate adjunctus: quemadmodum vaticinatus fuerat Daniel Propheta, & affirmat divinus Apoſtolus Paulus, hæc de Rebeccæ filiis ſcribens: *quum nondum nati fuiſſent, aut aliquid boni egiſſent, aut mali, innotuit præcedens electio Dei, ut eſſet non ex operibus, ſed ex vocante: dictum eſt enim, quia major ſerviet minori, ſicut ſcriptum eſt: Jacob dilexi, Eſau autem odio habui.*

CAP. XXVII. *S. Ephr.*

Et aſcendit inde in Beer Seba. Iſtud puteo nomen hæſit ex juramento, quo Iſaac, data pace, Abimelecho ſuam in eo loco fidem obligaverat. Aqua ſcilicet, quæ præteritæ contentionis & rixæ cauſa fuerat, eadem inimicitiæ diſcordiæque symbolum ac monumentum evaſerat. Et quoniam, quid poſt eas rixas alter in alterum animo interim coqueret, neutri patebat; indeque alteri alter ſuſpectus erat: recte viſum utrique fuit, concordiam & mutuam caritatem jure jurando firmari. Juramentum, hebraice Seba, æquivocum eſt, ut ſeptenarium etiam numerum ſignificet. Credibile eſt in utraque ſignificatione nomen puteo factum fuiſſe, id eſt, tum ex ſeptenario numero ovium eo in loco ab Abimelecho accepturum, tum ex dicto ibidem, pace confecta, ſacramento.

Jac. Edeſs.

Unde nomen puteo inditum fuerit, qui paſſim Berſabea appellatur, non ſatis liquet; Divina Scriptura plures cauſas, & ab invicem longe remotas indicante. Conſtat tamen eam appellationem natam fuiſſe; vel ex ſeptem agnis, quos pro pretio putei Abraham Abimelecho conſtituit, vel ex jurejurando, quo mutuam ſibi invicem fidem ambo ſanxerunt. Juramentum quippe Hebræis eſt Seba, adeo ut Berſabea idem ſit, ac puteus juramenti. Aliam adhuc innuit Scriptura ejus nominis cauſam illis verbis: *Venerunt ſervi Iſaac annunciantes ei de puteo, quem foderant, atque dicentes: invenimus aquam: unde appellavit eum Seba, ideſt abundantiam; & nomen urbi impoſitum eſt Berſabea uſque in hodiernum diem.* Inde puteo etiam nomen hæſiſſe videtur.

S. Ephr.

Eſau quadragenarius duxit uxores Judith filiam Beeri Hethæi, & Baſemath filiam Elon Hevæi. Filia Iſmaelis Iſaaci filio Eſau nupta, primum dicta fuit Mahalath,

A lath: deinde nomen mutavit, & *Baſemath* appellari annuit, obſequuta marito, iſtuc flagitanti in gratiam filiæ Elon *Baſemath* defunctæ, uxoris ſibi quondam cariſſimæ.

Jac. Edeſs.

Eſau quadragenarius duxit uxores Judith filiam Beeri Hethæi, & Baſemath filiam Elon Hevæi, quæ ambæ offenderant animum Iſaac & Rebeccæ. Viri docti bene multi opinati ſunt, has Eſau uxores

B easdem omnino eſſe, quas infra Scriptura aliis nominibus recenſet: eas ſcilicet nomen mutaſſe putant, & poſt nuptias ea nomina ſibi aſciviſſe, quæ Scriptura infra commemorat. Alii nihilominus aliter ſentiunt, & has ab illis diverſas fuiſſe affirmant; & hanc ego opinionem ſequor. Ex prioribus namque uxoribus Eſau liberos ſuſtuliſſe non conſtat, quippe quæ ſanctorum animum offenderant. At

Infr. c. 36. 2. 3.

C iſtæ ab eodem poſtmodum ductæ, Hada videlicet filia Elon Hethæi, & Ooliba filia Anæ filiæ Sebeon, & Baſemath filia Iſmaelis, plurium filiorum fuere matres, quos Scriptura diſtincte enumerat. Invemus pariter ſanctum Job ex Eſau ſtirpe ſatum, ab Abrahamo generationum ordine quintum. Abraham ſcilicet genuit Iſaac, hic geminos Jacob & Eſau, Eſau ex Mahalath filia Iſmaelis ſuſcepit Rahuelem,

D & hic genuit Zare, cujus filius Jobab, qui & Job. Ex eodem Scripturæ loco ſimul diſcimus duos Amalech: Primus fuit, quem Scriptura commemorat, ubi narrat Reges Chodorlahomoris ſocios veniſſe ad fontem Dina, ipſa eſt Racam, & omnes Amalecitarum principes percuſſiſſe. Alter fuit ex ſtirpe Eſau filius Thamnathæ, concubinæ Eliphaz filiæ Seir: Fuere autem duo populi ejuſdem nomi-

Sup. 14. 7.

E nis, genere tamen diſtincti. Qui autem cum Iſraëlitis pugnaſſe dicitur, exiſtimo fuiſſe primum illum natione Amorrhæum.

Exod. 17. 8. Nu. 14. 43.

F

A

UTRUM IDEM ABIMELECH FUERIT, QUI PRIMUM CUM ABRAHAMO, DEINDE CUM ISAACO FOEDUS ET AMICITIAM INIIT.

Jac. Edeſs.

NArrat Scriptura, Abimelechum, Geraræ in Palæſtina Regem, cum Abramo ſocietatis & amicitiæ fœdus jurejurando ſanxiſſe. Hinc inter hujus libri expoſitores quæſtio, magna utrinque contentione, diſceptatur: dum alii affirmant, hunc Abimelechum, ejuſque militiæ principem Phicol eoſdem eſſe, quos Scriptura refert cum alio interprete Iſaacum poſt annos centum conveniſſe. Alii contra diverſos fuiſſe contendunt. Mihi ſane videtur, attenta temporis diſtantia, incredibile, eoſdem ipſos eſſe potuiſſe: qui enim ad Abrahamum venere, cum eodem pactionem feciſſe dicuntur anno ætatis Abrahami nonageſimo nono, quando nondum Iſaac natus fuerat. Qui autem poſtmodum cum Iſaaco congreſſi ſunt, convenerunt anno quadrageſimo ætatis Jacob & Eſau; & videntur, alium pacis & amicitiæ conciliatorem adhibuiſſe, communem forte utriuſque partis amicum, quem hic Ochozath Scriptura appellat. Ex hac longiſſimi temporis differentia plane conſtare videtur, multo probabilius eſſe, iſtos ab illis alios fuiſſe, atque omnino diverſos. Quare exiſtimo eos, qui Iſaaci amicitiam ambierunt, nepotes fuiſſe illorum, qui de pace parentem ejus Abrahamum interpellarunt. Hunc nempe morem hominum eſse conſtat, ut defunctorum parentum nomina filiis, ac nepotibus imponant.

SENSUS ALLEGORICUS BENEDICTIONUM ISAAC: UBI DE JACOB ET ESAU.

CAP. XXVIII.

S. Ephr.

JAcob populum ex gentibus collectum deſignat, qui quidem, antequam in Chriſtum crederet, Judaico minor fuit; Chriſti vero ſuſcepta fide, primogeniti prærogativam adeptus eſt, & per ſpiritualem regenerationem, & rerum divinarum ſcientiam non humano, ſed divino conſilio crevit in millia ſine numero, & in myriadas ſine fine. Eſau ſimiliter Iſraëliticum populum figurabat, qui primus in di-

ܕܢܝ ܚܡܝܢ ܐܝܫܪܝܠ . ܒܟܝ ܒܝ ܠܟ A Dei familiam aſcitus fuit, & ab eodem
ܠܐܠܗܐ ܐܘ ܒܟܪܝ ܠܗ ܐܝܫܪܝܠ audiit: *Filius meus primogenitus Iſrael*. Sed *Exod.* 4.23.
ܒܚܕܘܬܐ ܡܢ ܟܠ ܚܛܝܬܐ ܕܥܒܕ ܒܗ quoniam Deum, a quo mirabiliter & magnifice fuerat liberatus, deſeruit, & ab illo per Prophetas ſæpe reprehenſus, minime reſipuit, quin imo Dei Filium noviſſimo tempore ad ſe venientem indignis modis excepit, conviciiſque & contumeliis affectum egit in crucem; juſto utique judicio exhæres factus eſt & domo ejectus. Mox ingrato Judæorum populo ſubſtituta fuit eccleſia gentium, populus ſimplex dolique expers, & Jacobo admodum ſimilis. Hanc Deus ſuis benedictionibus dignam putavit & magnifice auxit. Sic Deus ad effectum perduxit, quod ab omni æternitate decreverat futurum rato tempore, ut *fierent noviſſimi primi*, & *primi noviſſimi*. Perinde Rebecca, quæ prudenti conſilio benedictionem Jacobo comparavit, Eccleſiæ, quæ domus Dei eſt, perſonam geſſit. Eccleſiæ namque filius populus gentilis per Jacobum figuratus, piæ matris opera benedictionem conſequutus eſt: & quidem duplicem, alteram ſublimem & cœleſtem, humilem alteram ac terrenam: utramque per Chriſtum, Rebeccæ nepotem, *qui factus eſt nobis a Deo* 1. Cor. 1. 3.
juſtitia & ſanctificatio. Ita demum Abrahæ facta promiſſa Deus perfecte abſoluteque complevit. Dixerat enim: *Benedicentur omnes gentes in ſemine tuo*: Gemina utique benedictione, ut dixi, ſublimi, & humili. Unus enim eſt Chriſtus ex humanitate humili, & ex divinitate ſublimi. Idemque *benedictio uberum & vulvæ* factus eſt nobis, qui pro nobis ab uberibus ſanctæ Virginis lac ſuxit, quando *per viſcera miſericordiæ ſuæ* etiam *pro nobis homo factus eſt*.

Ecce odor filii mei ſicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. Plenus ager, cui Iſaac filium ſuum ſimilem dicit, Paradiſus fuit, idemque benedictæ Mariæ figura eſt: Maria nimirum cœleſtem illam ſpicam nobis protulit Chriſtum nova ſecundum carnem generatione natum, ex qua panis vitæ confectus eſt nobis. Eadem virgo fuit ager, cui benedixit Dominus, nobiſque dedit ſpicam cœleſtem pro campo, cui idem Dominus maledixit: terra quippe maledicta Heva fuit, illa mater viventium. S. Ephr.

ET ait Eſau ad Iſaac: *num unam tantum benedictionem habes pater?* Unam utique benedictionem habuit Deus: unus enim eſt Chriſtus, *qui factus eſt nobis* S. Ephr.

CAP. XXIX.

justitia, & sanctificatio a Deo: & hanc benedictionem populus gentilis ad Christum conversus sustulit, ille, inquam, populus, qui per fidem factus est filius Abrahæ, & benedictionem perinde ut Abraham accepit ab illo, quem Abrahæ filia Virgo Maria peperit secundum carnem. Mysterium igitur attende, nec putes Isaaco benedictiones defecisse. Sed quum prævideret unum Christum esse venturum, & hunc ab Ecclesia gentium recipiendum fore, prænunciavit Judæos sine benedictione mansuros. Quod autem postmodum Esau benedictionem accepisse legis, id porro significabat, Esau posteros Christum Judæis promissum postea susceptu-ros.

CAP. XXX. *S. Ephr.*

Vidit Jacob in somnis scalam &c. Sic arcano sermone vocat viam, per quam Christus de cœlo in terram patribus promissam venit, & inde ad inferos descendit. Quum vero Patriarchæ apparuisse audis quosdam scalam ascendentes, atque alios descendentes, homines & Angelos cogita, illos quidem cœlo invectos, hos vero in terram delapsos, postquam Christus in terram è cœlo descendit, suoque descensu *maceriam inimicitiarum solvit*. Tum enimvero summa imis conjunxit, & supremos infimis sociavit. *Et Dominus stabat super eam*. Necdum enim Verbum Caro factum descenderat: sed quod rato tempore futurum in præsenti parabatur, Jacobo in visione monstrabatur. Idcirco autem scalæ speciem induxit, ut suæ de cœlo descensionis mysterium explicaret. Perge porro atque in eodem symbolo Crucem Christi agnosce. Dominus enim in summitate scalæ visus, Christus est Cruci suffixus: simul Angeli descendere visi sunt, quia ad ejusdem sepulcrum constat Angelos descendisse. Sic porro a Christi morte homines per Crucem ejus ascenderunt, & descenderunt Angeli. Hi quidem, quum nostræ salutis in Christo administratores a Deo missi, terram deinceps frequentare cœperunt. Nos vero cœlum conscendimus, postquam Christi ope Dei mandata complere, & legem observare didicimus.

Et tulit lapidem, quem supposuerat capiti suo: & erexit in titulum, appellavitque nomen loci illius Bethel, ideſt, *domum Dei*. Hæc agebat Jacob præsentia contuens, & futura præsagiens. Simul lapidem unxit, simul votum nuncupavit, & la-

ܠܗ . ܐܦ ܗܘ ܡܚܘܝ ܠܗ ܒܐܝܩܘܢܐ ܕܥܡܡܐ ܟܠܗ
ܐܬܘ ܘܡܬܠ ܘܡܫܒܚ ܠܗ ܐܠܗܐ ܕܟܠ ܒܪ ܐܢܫ
ܗܘ ܠܗ . ܕܗܘ ܪܥܝܐ ܕܐܝܟ ܗܘ ܚܙܝܐ ܠܢ
ܫܘܒܚܐ ܕܟܘܬܐ ܕܫܘܒܚܗ ܫܠܡ ܥܡ ܟܠ ܒܢܝ
ܒܝܬܗ ܩܕܡܝܬܐ .

A lapis quidem Ecclesiam Christi manifeste figurabat : conceptum autem juxta lapidem votum , vota omnium gentium & dona signabat, ad Christi Ecclesiam affluxura : quam quidem ex variis gentibus coalituram , idem Jacob prænunciavit ; quum virgas versicolores secus profluentem pecori potaturo suppositi : colorum enim varietas multiplicitatem & diversitatem gentium, ex baptismo renascentium
B adumbravit.

ܠܡܢܐ ܠܐ ܐܬܬܟܢܝ ܝܥܩܘܒ ܕܢܣܒ ܬܪܝܢ ܐܚܬܐ ܐܠܐ ܒܪ ܡܢ ܕܐܬܬܟܢܝ ܠܐ ܐܬܬܟܢܝ .

QUARE JACOB, QUI GEMINAS SORORES DUXIT, A SCRIPTURA REPREHENSUS NON EST.

ܒܬ ܐܡܪ ܠܗ ܠܝܥܩܘܒ . ܕܢܣܒ ܠܟ ܠܐܡܬ ܠܒܢ ܘܐܬܬ ܠܗ ܠܠܝܐ ܒܪ ܠܒܢ ܕܐܬܬ ܠܗ ܠܪܚܝܠ ܒܪ ܠܒܢ ܕ

ret dominum ventris, & in ventre formandi fœtus opificem. Sic Rachel, conjuge monente, didicit sterilitatis curationem a Deo esse quærendam.

CAP. XXXIII. ET XXXIV.

ET *reversus est Laban in locum suum: Jacob quoque abiit itinere, quo cœperat, fueruntque ei obviam Angeli Dei, quos quum vidisset, ait: castra Dei est locus iste: & appellavit nomen loci illius Mahanim, & misit Jacob nuncios ante se ad Esau fratrem suum &c.* Merito & jure rogabis, quæ causa fuerit, cur sancto Jacobo Angelorum agmina id temporis ostensa fuerint? Istuc divino consilio gestum & provisum fuisse, certum est. Periculum quippe imminebat, cujus apprehensio Jacobum in eam trepidationem metumque conjecerat, ut prope de salute desperaret. Afflictum itaque Deus atque trepidantem Angelorum conspectu recreat & confirmat. Idem illi paulo ante præstiterat, quum Laban adversus eum infestus veniret: nam & dilecto suo Jacob comitem se individuum dedit, & Labanum severa increpatione compescuit, cavitque, ne genero negotium facesseret. Quare oppido consentanee factum est, ut quoniam Deus illum fratris adventu consternatum videbat, propterea que donis illum placare satagentem, isto etiam metu liberaret, doceretque, timentibus Deum Angelos perpetuo adesse ipsorum salutis & incolumitatis procuratores & custodes: quod Psalmista quoque testatur: *Castrametati sunt*, inquit, *Angelorum Domini castra in circuitu timentium eum, & eripient eos.*

Psal. 33. 8.

Jacob septuagesimo septimo ætatis anno profectus est in Phadan (Mesopotamiam) Syriæ. Idem octogesimo quarto duxit Liam & Rachelem, octogesimo quinto ex Lia suscepit Rubenum, sexto Simeonem, septimo Levi, octavo Judam. Nonagesimo primo Jacobi anno Rachel peperit Joseph, & annum nonagesimum septimum agens Jacob ex Phadan Syriæ in Chananitidem revertit: & Rachel alterum Filium enixa est Benjaminum, in Ramatha juxta Ephratam in tractu Jerosolymitano.

S. Ephr.

Et apparuit Angelus, & cum eo luctabatur, & tetigit coxam ejus, & recessit, hoc est, contracta est. Luctatur Jacob cum Angelo, Angelum superat, idemque ab Angelo superatur: Docendus fuit, quid propriæ vires ferre possent, quid minime: & propriam quidem infirmitatem didicit, dum ad simplicem Angeli at-

attactum obriguiſſe ſibi femur ſenſit : ſed quantum roboris ad hanc imbecillitatem aliunde accederet, intellexit, quando Angelum validis amplexus lacertis, dimiſſionem petere coëgit, & petenti negavit uſque adeo, donec benedictionem amoris teſtem ab eo viciſſim acciperet : hoc enim contendit, ut pugna ex amore ſuſcepta videretur. Dedit Angelus, ne ſi non dediſſet, ille ſibi Angelum infenſum ſuſpicaretur, quod homo ipſe luto & argilla concretus cum illo certare auſus fuiſſet. Cæterum hujuſmodi pugnam ab Angelo compoſitam fuiſſe credo, vel quod Jacob decimas, quas Deo pridem addixerat, fratri modo tranſmittere cogitabat, vel potius ut eundem Eſau adventu conſternatum erigeret, oblata fortiſſimi luctatoris ſpecie : & Angelum quidem, ſe vidiſſe Jacob paulo poſt fratri affirmavit : *Faciem tuam*, inquit, *vidi ſicut Angeli*. Porro femoris ſtupor, & inde ſublata facultas genitiva grande myſterium portendebat. Quid iſtuc ? Jacobi ſcilicet ſoboles Iſraëlitarum gens ſterilis & ægra jacet : fructus honoris, quibus olim exuberare ſolebat, jam nullos habet, ex quo cum Chriſto pugnavit. Angelus luctator is plane fuit, qui magnæ mentis Angelus dicitur, Dei Filius, idem dum Jacobum debilitato femore claudicantem reliquit, futura ſimul adumbravit. Sic enim poſtmodum actum eſt, ut Deus homo fieret, & factus homo a Judæis acerbam luctam ſuſtineret, qua tamen illi miſerandum in modum debilitati, a ſemita fidei in poſterum claudicarent.

Contemplare quicumque diligis diſciplinam, qua charitate Deus multifariam multiſque modis iis, qui diligunt eum, proſpiciat, ſubſidia & ſolatia opportune ſubmittens, quibus confirmati, diſcant ipſius promiſſis citra omnem hæſitationem tutiſſime confidere. Enimvero providens, quale malum Jacobo a ſocero pararetur, Angelos illi corporis cuſtodes exhibuit. Iterum quum idem fratris metu perturbatus, fugam meditari cœpiſſet, & opportuna in deſerto Jaboc perfugia circumſpiceret, cavernas & ſpelæa atque inacceſſas rupes, familiamque interim in duas turmas dividere cogitaret, ut dum altera pugnando hoſtem detinet, alteri parandæ ſalutis viam muniret : bonus Deus, etſi cerneret Jacobum facta ſibi promiſſa oblitum, præcipue quod dudum ipſi diſerte affirmaverat, dicens : *Revertere in terram patrum tuorum, eroque tecum* : ni-

Jac. Edeſſ. in ſchol.

nihilominus famulum ſuum nequaquam deſeruit ; quin potius ejus animum a divina providentia ſuſpenſum attendens, & quamquam humana conſilia minime negligeret, in divino tamen auxilio ſpem ſalutis ſuæ illum poſuiſſe, alterum ei ſolatium in ea cura præbuit, illudque ſane maximum. Ergo ſicut pater parvulum filium ad pugnam erudire cupiens, cum illo certare ſe velle ſimulat, conſertiſque manibus patitur ſe ab illo ſuperari, poſtremum fingens ſeſe neutiquam pares nato habere vires, ad ejus pedes proſternitur, quaſi vero tanti adverſarii impetum ſuſtinere non poſſit : quamquam mox aſſurgens ejus ignaviam ac timiditatem ſerio increpat, & admonet, ut data occaſione quoslibet adverſarios, etſi viribus ipſe minor, adoriri non dubitet : nec aliam arbitror fuiſſe præſentem Dei cum Jacobo pugnam. Interim cogita, quomodo Deus, rem ordinaverit : nempe diſpoſuit, ut Jacob ad hanc luctam tum demum deſcenderet, quum jam nox incubuiſſet, & ipſe præſentis periculi metu conſternatus, ſolus in deſerto ageret, vallibus obſeptus & montibus, uxorumque & liberorum, atque armentorum cura fatigatus. Has inter anguſtias deprehenſum divinus luctator aggreditur, conſertaque pugna, demum per quandam utique diſpenſationem ſic verba componit ; quaſi vero de manibus ejus elabi non poſſit. *Et manſit*, inquit Scriptura, *Jacob ſolus : & ecce vir luctabatur cum eo uſque mane &c. Dixitque ad eum : dimitte me, quum videret, quod ejus virtutem ſuperare non poſſet.* Ageſis, quis hac in aqua non hæreat ? Audiens a Deo non potuiſſe ſuperari hominem, & eum hominem, ſuapte videlicet indole timidum, cuive, ex accidente tunc metu, palpitabat cor & genua tremebant ? Quid igitur ? Patet utique Deum cum parvulo ſuo Jacob luſiſſe : ea ſcilicet erat vis amoris, quo Dei Filius in eum hominem ferebatur, qui ſuus futurus erat in carne pater : carnem quippe Verbum induere, præfinitum erat, & in terris videri. Et ſane quando ajebat : *Dimitte me, quia aſcendit aurora* : quis ejus auctor moræ fuit ? Amor utique : iſta namque agebantur, ut Jacob aſſueſceret, Deum habere ſibi præſentem, eodemque præſente nullum timere. Credibile eſt, per eam occaſionem Deum Jacobo præterita etiam beneficia repræſentaſſe. Memento, ajebat, te pridem mea ope protectum, quum Laban odio iraque effera-

A

B

C

D

E

F

ratus adverſus te procurreret. Meo ſcilicet nutu factum eſt, ut nocturna viſione deterritus, ab omni vi & injuria abſtineret. Et nunc quid eſt, quod trepidas? Fratrem times, qui Angelum ſuperaſti? Cenſen' te vinci poſſe ab illo, qui a me victus non es? Talia ad patrem patrum velut in ſigno loquebatur in ea lucta Deus Verbum, Angelus ille magnæ mentis ſempiterni Patris, quo ejus animum vicino fratris adventu tremefactum trepidantemque confirmaret.

Et emarcuit coxa Jacob, quum luctaretur cum eo. Magnum his verbis myſterium latere video. Quid iſtuc? Deus Verbum ejus femoris contactum tunc deſideravit, de quo poſtea carnem aſſumſit; quam tamen in infirmitate & timore uſque adeo continere voluit, donec veniret tempus, quo ejuſdem gloria manifeſtata eſt. Interim dum concupiſcente animo femur illud palpat, ſimul ſacrat & format in myſterium, cujus comeſtio, hoc eſt comprehenſio filiis Iſraël interdicitur. *Emarcuit femur ejus, quam ob cauſam non comedunt nervum filii Iſraël, qui emarcuit in femore Jacob, uſque in præſentem diem*. Spiritus enim hodie quoque dicit, Judæos uſque in præſentem diem non comedere, hoc eſt, non comprehendere Verbum, *Chriſtum* videlicet *in infirmitate Crucifixum*, atque, quum Deus eſſet, ex illorum patre carnem aſſumſiſſe. Iſtud myſterium condunt illa verba: *Filii Iſraël non comedunt nervum contractionis*, ideſt, nervum, qui emarcuit: hoc enim ſignificat Nervus ſiquidem a lucta debilitatus obriguit in femore Jacob. 2.Cor. 13.4.

Dixitque ad Jacob dimitte me, quia aſcendit aurora. Emicat lux, & aperit ſe dies, nocturnæque fugere tenebræ, poſtquam tibi cœleſtis illuxit ſapientia. *Reſpondit*: *Non dimittam te, niſi benedixeris mihi*. *Ait ergo*: *quod nomen eſt tibi?* *Reſpondit*: *Jacob*. *At ille*: *nequaquam*, *inquit*, *Jacob appellabitur nomen tuum*, *ſed Iſrael*: *quia obfirmatus es &c.* Ideſt fortiter & conſtanter pugnam aggreſſus es cum Angelo & homine, & in poteſtate habuiſti virtutem ejus. Quamobrem non dicetur tibi nomen Jacob, illud ſcilicet nomen, quod tibi præteritæ vitæ acta fecerunt, vel quum fratrem in utero matris ſupplantaſti, vel quum benedictione & primogeniti prærogativa ſpoliaſti. Sed, ex quo Deum vidiſti, ejuſque conſpectum, homo quum ſis, ferre potuiſti, Iſrael vocaberis, ideſt, vir videns Deum: hoc

hoc enim plane reddunt totidem hebraicæ voces, quibus illud nomen componitur. Deum ergo vidit Jacob, non Angelum, etsi Angelum Scriptura dicere maluit propter Judæos, gentem oppido rudem & hebetem. *Et vocavit Jacob nomen loci illius Phanuel, dicens: vidi Deum facie ad faciem, & salva facta est anima mea.* Phanuel, ideſt, viſio Dei. Si ergo locum Dei viſionem appellavit Jacob, & indigenæ hoc etiam tempore eo nomine appellant: ergo Deum vidit, & ab eodem mutato nomine Iſrael vocatus eſt, ideſt, vir videns Deum.

Ortuſque eſt ſol, poſtquam tranſgreſſus eſt Phanuel. In veritate oritur ſol juſtitiæ Chriſtus illis, quibus aditus patuit ad Phanuel, ideſt, ad contemplationem divinorum. Conſtat itaque ex dictis, Deum in ſpecie Angeli hominis juſto Jacob apparuiſſe, tum ut adventu fratris exterritum confirmaret; tum vel maxime, ut futuram divini Verbi in carne manifeſtationem hiſce figuris, quaſi rudiore manu expreſſam nobis traderet. Hoc ergo ejus myſterii myſterium fuit.

CAP. XXXV.

S. Ephr.

Filii Sebeon Aja & Ana. Iſte eſt Ana, qui invenit aquas in ſolitudine, quum paſceret aſinas Sebeon patris ſui. In Hebræo legitur: *Invenit fortes in ſolitudine.* Nota. In utroque teſtamento occurrit frequenter vocabulum Hemre חֲמֹר pro quo imperiti quidam legerunt Hmore, idemque ſignificat, quod Atone אָתוֹן nomen aſinis & equis commune, etſi aliquando etiam ad ſignificanda quævis genimina uſurpetur.

Et hi ſunt Reges, qui regnaverunt in terra Edom, Bela filius Beor, nomenque urbis ejus Denaba, & regnavit pro eo Jobab filius Zaræ de Boſra: ipſe eſt Job.

A

QUORSUM DEUS ISRAELITAS IN ÆGYPTUM MIGRARE JUSSIT.

JAm illud in quæſtionem merito vocatur, cur Deus Jacobum de Chananitide in Ægyptum diſcedere voluerit? Quæve hujus tranſmigrationis cauſa? qui Deo propoſitus finis? ut Jacobo Ægyptum cogitanti diceret: *Noli timere: deſcende in Ægyptum. Ego deſcendam illuc tecum, & ego inde reducam te.* An ut, fame Chananæos premente, Iſraëlitæ victum in Ægypto quærerent? At palam eſt, Deum, qui alias ſe illis ubique adfuturum ſpoponderat, aliunde eiſdem annonam parare potuiſſe, & ſicut Pſalmiſta ait: *Alere eos in fame.* Quare non erat, cur ad Ægyptios profugerent. An rurſus, quia Deus ſtatuerat, Hebræos in gentem magnam facere & multiplicare vehementer, ipſos ſolum mutare, & in Ægyptum ad habitandum ire neceſſe fuit? Hæc opinio, etſi minime probanda, ſuos habet auctores, qui ajunt Iſraëlitas, ideo in Ægyptum traductos fuiſſe, quo frequentius, magiſque ſuboleſcerent. Tradunt enim, qui de rerum natura diſputant, Nili aquam ad fœminarum etiam fœcunditatem plurimum conferre. Sed ut hoc verum ſit, in comperto eſt, Deum ad propoſitum ſibi finem, eo modo haudquaquam indiguiſſe. Vera itaque divinæ ordinationis ratio ex ipſo eventu videtur eſſe petenda. Quare autumo, idcirco Iſraëlitas in Ægyptum abductos fuiſſe, ut temporis proceſſu in gentem excreſcerent, indeque Ægyptiis merito ſuſpecti, in ſervitutem redigerenrur; ex qua in eas difficultates & anguſtias inciderent, ut nullum inde ſibi exitum patere conſpicati, ad Deum Patrum ſuorum animum mentemque converterent, ejuſque clementiam toto pectore exorarent, ut idem ferret opem, qui ſpem dediſſet. Interea Deus ea accepta occaſione ſimul eos ab injuſta vexatione liberaret, ſimul de fornace ferrea ægyptiacæ ſervitutis per ſigna & portenta magnifice & mirabiliter eductos, maximiſque etiam beneficiis affectos, ſibi tandem in populum peculiarem, in partem & hæreditatem ſuam aſſumeret. Sic enim ſcriptum eſt: *Pars Domini populus ejus Jacob, funiculus hæreditatis ejus Iſrael.* Hanc fuiſſe puto veriſimiliorem cauſam, cur Jacob

Jacob. Edeſ.

Pſal. 32. 19.

Deut. 32. 22.

cob cum filiis in Ægyptum migrare juberetur.

Jac. Edeſs. Interim & hoc adnotandum, veriſimile eſſe, non eos tantum, quos Scriptura indicat, Jacobum Chananitide decedentem ſequutos fuiſſe, imo vero plurimos ejuſdem provinciæ, ſeu indigenas, ſeu advenas Iſraëlitis Ægyptum petentibus, qui forte ad multa millia exceſſerunt, ſe ſocios adjunxiſſe. Nam etſi Jacobi eo tranſmigrantis comitatum animabus B ſeptuaginta conſtitiſſe Scriptura tradat, hunc tamen numerum ad ſolam illius ſobolem referendum eſſe, ex ipſo hiſtoriæ contextu perſpicue colligitur. Neque enim in eum cenſum venire certum eſt, uxores filiorum Jacob; has vero quis dubitet, maritos fuiſſe ſequutas? Ipſiſque proinde dediſſe ſe viæ comites pleroſque earundem affines, cognatos; fratres præſertim & parentes, in ea ſcilicet temporum acerbitate, quando famem, in Chananitide adhuc graſſantem, incolæ qualibet opera impenſaque fugere cupiebant. Perinde nec ambigendum eſt, ut dominos abeuntes ſervorum ancillarumque turba aſſectata fuerit: niſi dicas Jacob & filios ejus proprio ſervitio caruiſſe. Rurſus quoniam nec hactenus lex illa lata fuerat, populo Dei vetans promiſcua ex quavis gente conjugia; fere D certum eſt, filios Jacob id temporis fœminas alienigenas bene multas familiares habuiſſe. Præterea poſtquam apud Chananæos percrebuit fama, Joſephum Ægypto præfectum fuiſſe, omniaque regni negotia pro arbitrio moderari, credibile fit, quamplurimos ſpe melioris ſortis excitos, una cum Iſraëlitis contubernalibus ſuis in Ægyptum migraſſe. Quemadmodum quum iidem Hebræi ab Ægypto Moſe duce redirent, Scriptura narrat, plures externos convenas & promiſcuam Ægyptiorum indigenarum turbam, abeuntibus ſeſe aſſociaſſe, patratis a Moſe prodigiis & ſignis invitatos.

COMPARATIO BENEDICTIONUM JACOB, ET MOSIS.

S. Ephr. JAcob Rubeno violati paterni thalami injuriam exprobrat, & pœnam ſtatuit. *Erraſti*, inquit, *ſicut aqua, & non ſubſiſtes*: ideſt, diffluxiſti velut aqua, rupto, quo cohibebatur, aggere, quando in officio continere te ipſum oportebat. Quamobrem, ſicut quæ ſtagnum non patiun-

ﬠ tiuntur, aquæ præterfluunt, & diſpereunt: ſic nec tibi in tua hæreditate diuturna dabitur mora, neque in catalogo benedictionum locus. Moſes Rubeni tribum, paterno ſcelere contaminatam, ſuis benedictionibus expiat, & in ordine & numero fratrum reponit. Ruben enim fratribus Joſephi necem deliberantibus reſtitit, & ſaniora conſilia ſuggeſſit.

ﬡ Exinde Jacob in Simeonem & Levi inſurgit, præteritæ vitæ acta utrique cum acerba opprobratione regerens: etſi, quam ſontibus comminatur, pœna poſtmodum in eorundem verſa fuerit compendium. *Simeon*, ait, *& Levi vaſa furoris: quia in iracundia ſua occiderunt viros, & in furore ſuo enervaverunt vitulum*. Vitulus ſaginatus pro nobis mactatus Chriſtus eſt: idcirco ambobus triſtia vaticinatur pater, aliud verbis, aliud in myſterio ſignificans. *Diſpergam*, inquit, *eos in Jacob, & dividam eos in Iſrael*. Quod & factum eſt. Nam Simeonis, Levique poſteri diſperſi ſunt in populum gentium, qui eſt Jacob & Iſrael Dei. Quamquam alii aliam præter eam, quam verba præferunt, aſſignant cauſam, cur Jacob tam acerba oratione in Simeonitas, & Levitas uteretur. Conſtat enim, ajunt, eos, qui Chriſti necem maxime procurarunt, Levitas fuiſſe, quibuſcum Simeonis poſteros conſpiraſſe, probabile eſt. Moſes in actis Horeb Jacobi oraculum declaravit & ex parte implevit. Nam illa vaticinii pars: *Dividam eos &c.* juxta hiſtoricum ſenſum completa eſt, quando in diviſione terræ promiſſæ, tribui Leviticæ propria nuſquam fuit conſtituta ſedes, aut fixis circumſcripta finibus provincia. Simeonis vero tribus, quod parva eſſet, intra fines hæreditatis fratrum ſuorum recepta fuit. *Exod.* 32. *Num.* 15. *Joſ.* 19. 9.

ﬢ Jacob. *Juda catulus leonis: a cæde aſcendiſti, fili mi*. Hæc ſpectant Judæ acta in cauſa Thamar & Joſeph. Thamarem namque ad ſupplicium prope ducendam abſolvit, & indemnem cum prole ſervavit: & poſtmodum fratribus Joſephi necem conſultantibus interceſſit. Moſes: *Audi Domine vocem Judæ, & ad populum ſuum duc eum*. Babylonicam captivitatem innuit, indeque Judæorum reditum. *Manus ejus judicabunt ei*. Ideſt: ipſe ſuis ſibi viribus, & armis dominationem & regnum vindicabit.

ﬣ Jacob, Zabuloni & Iſſachari hæreditatem ipſis obventuram deſcribit: promittitque Zabuloni navalia, portus & oras

maris, hiſque confines montes: Iſſachari pingues hortos & opulenta arva. Moſes: *Lætare Zabulon in exitu tuo, & Iſſachar in tabernaculis tuis: populos ad montes vocabunt.*

Jacob: *Dan judicabit populum ſuum*: quod in Samſone impletum eſt. Moſes: *Dan Catulus leonis, lac ſuget de Mathnin.*

Jacob: *Gad aget turmas & trahet agmen.* Exitu comprobata prædictio eſt, quando Moſes Gaditis, quibus proprias ſedes & agrum dudum aſſignaverat, præcepit, ut reliquis tribubus armati præirent. Sic ſequentium reſpublica, præeuntium virtute & armis conſtituta fuit. Moſes: *Benedictus, qui in latitudine poſuit Gad. Quaſi leo requievit: fregitque brachium & verticem.*

Jacob: *Aſer bona eſt terra ejus, & præbebit Regibus cibos.* Moſes: *Aſer oleo tinget pedem ſuum.* Ambo tribui Aſer pollicentur agros uberrimos & feraciſſimos.

Jacob: *Nephtali legatus celer dans pulchra eloquia.* Moſes: *Nephtali abundantia perfruetur, & replebitur benedictione Domini.*

Jacob Joſepho benedicturus commemorat primum exercita alias a fratribus in eum odia; exinde ſuam in eundem benevolentiam declaraturus, ampliſſimas a cœlo, terra, marique benedictiones precatur, eaſdemque prædicit uſque *ad ſpem collium æternorum* duraturas: ideſt, paradiſi deliciis continuandas. Moſes Jacobi benedictiones explicat, & ampliat, dum Joſephi poſteris principatum vaticinatur. *Cornua rhinocerotis*, ait, *cornua ejus: Hæ ſunt myriades Ephraim &c.* Quæ verba ſupremam Ephraimitis poteſtatem & imperium pollicentur.

Jud. 19.22. Jacob: *Benjamin lupus rapax.* Alludit, vel ad raptum uxoris Levitæ, vel ad prædam, quam Saul Benjamita devictis Amalecitis extulit. Moſes: *Benjamin amantiſſimus Domini, inter humeros illius habitabit.* Locum ſitum inter humeros Domini dicit Jeroſolymam, quam Benjamitæ habitarunt. Jeroſolyma nimirum media inter confinia duarum tribuum poſita eſt. Quamobrem Rachel eo in loco extincta, in ditione Benjamiticæ tribus mortua dicitur & ſepulta.

I. Reg. 15.9.

Sup. 35. 11. & 48. 7.

Jac. Edeſſ. *Juda te laudabunt fratres tui &c.* Quid? Iſta ne quiſpiam Judæ dicta, putet, ut ad Chriſtum neutiquam pertineant? Imo & maxime: quem enim confitemur ſempiterni Patris Verbum, hunc credimus in noviſſimis diebus de ſtirpe David filii Judæ in carne genitum, & ex Maria ſemper Virgine, Deique Genitrice natum. Illum perinde merito appellamus Ju-

ܐܘܕܐ ܕܐܢܬ ܐܚܝܟ ܒܥܠ ܐܘܕܝܬܟ ܐܝܟ ܕܐܢܬ ܡܫܒܚ ܠܐܒܘ

finitum, rato tempore effectum dedit.

Ligans ad vitem pullum suum, & ad palmitem asinam suam. Palmitem & vitem appellat Judæorum Synagogam in Sodomitico & Ægyptiaco agro subolescentes. Cætera diserte prænunciat etiam
9.9. Zacharias, dum civitatem Jerusalem hunc in modum alloquitur: *Ecce Rex tuus veniet tibi, justus, mansuetus, humilis & Salvator, sedens super asinam & super pullum asinæ.* Venit utique Christus, & asinæ pullo vectus Jerusalem intravit. Et sicut alius Propheta prædixerat, ab infantibus & lactentibus laudatus est, atque a promiscua turba cum ramis palmarum & olivarum exceptus fuit.

Dealbabit in vino stolam suam, & in sanguine uvæ pallium suum. Ille videlicet, qui per Esaiam dicebat: *Torcular calcavi solus.* Solus enim torcular calcavit, qui solus pro nobis passus est: *Cujus vestimenta aspersa sunt, & rubrum factum est indumentum ejus sanguine gentium, quum ascenderet de Edom pulcher, & decorus in stola sua.* Qui Angelis percontantibus: *Quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum?* (Hæc nempe dicebant, clavis terebratas manus & pedes ejus intuen-
Zachar. 23. 6. tes.) Respondit: *His plagatus sum in domo mea dilecta.*

Oculi ejus splendidiores sunt vino, & dentes ejus lacte candidiores. Non alius, imo idem est, cujus in judiciis æquitatem laudavit Esaias: *Non enim*, inquit, *juxta visionem oculorum suorum judicabit, neque juxta auditum oculorum suorum arguet: sed judicabit in justitia pauperes, & arguet in æquitate pro egenis terræ: & percutiet terram virga oris sui; & in spiritu*
11.3. *labiorum suorum interficiet impium.* Eodem utique afflatus spiritu David, dentium Christi candorem, sermonum scilicet puritatem significaturus: *Eloquia Domini*, ait, *eloquia munda, argentum electum probatum in terra.* Constat itaque, Jesum Christum esse verum Judam, cujus laudes Jacob suus in carne pater hisce oraculis circumscripsit, inquiens: *A cæde, fili mi ascendisti*: instinctu afflatuque divino præsentiens ejus passionem, & obitam in Cruce mortem, ejusdemque ad inferos descensum, atque mirabilem a mortuis resurrectionem.

PA-

A

PATRIARCHÆ JACOB DE ANTICHRISTO IN BENEDICTIONE DAN VATICINIUM.

Dan judicabit populum ſuum, ſicut una de tribubus Iſrael. Etſi hæc ad Dan illum Patriarchæ Jacob filium juxta hiſtoricum ſenſum pertineant; ſi tamen myſticam intelligentiam petas, Antichriſto, & quidem aptiſſime, accommodantur. *Judicabit*, inquit, *populum ſuum*, ideſt, impios homines, quotquot illi obſequentur & ejus ſe dominationi ſubjicient. Idque faciet ea auctoritate, qua Principes ſubditis ſibi populis jura dare ac dicere conſueverunt. *Sicut una de tribubus Iſrael.* Tribus Iſrael vocat populos in Chriſtum credentes, qui Iſraëlis ſecundum ſpiritum cenſentur filii. Significat igitur, gentes Antichriſto mancipatas, ab illo ſcilicet lethifero ſerpente ſeductas ejuſdem inſtitutis ac legibus victuras, ea regiminis forma, qua fideles Epiſcoporum Eccleſiæ Chriſti imperio reguntur & juriſdictioni parent. *Fiat Dan coluber in via & aſpis in ſemitis.* Colubri ſymbolum Antichriſti proprium eſt & antiquum: talem enim appellavit Eſaias: *In die illa*, inquit, *adducet Dominus gladium illum durum, & grandem, & fortem ſuper draconem, ſerpentem fugacem, ſuper ſerpentem tortuoſum: & interficiet draconem in illa die.* Quod etiam indicat Apoſtolus ſcribens: *Et cum revelabitur ille iniquus, quem Dominus Jeſus interficiet ſpiritu oris ſui.* *In via*, ideſt, quemadmodum coluber inſidioſos tranſitus obſidet, unde in prætereuntes improviſus inſiliat & perimat; ſic Antichriſtus in hominum perniciem perpetuo incumbens occupabit vias, quas viderit ab illis frequentari, ut illuc tranſeuntes pro libidine opprimat. *Aſpidem in ſemitis* item appellavit, ut ſignificaret ingentem Antichriſti malitiam: iſtud quippe genus ſerpentum omnium terræ reptilium peſſimum eſſe produnt; ajunt tamen non in viis publicis, ſed in callibus anguſtioribus, minimeque tritis, paluſtribus, & graminoſis occultum immotumque manere, indeque tranſeuntibus inſidias tendere. Eſt & alia cauſa, cur Antichriſtus colubro & aſpidi ſimilis diceretur: quippe qui dum in omnem occaſionem nocendi perdendique homines incumbit, pro eorundem opificiis, actibus, nutibus, motibuſque ſeu manifeſtis, ſeu occultis perpetuo excubabit.

Gen. 49. Jac. Edeſſ.

2. Theſſal. 2. 8.

Qui

Qui mordet equum in ungula, ut dejiciat retrorsum aſcenſorem. Locus admodum obſcurus: conſtat tamen, hiſce ænigmatis iniquitatis myſterium circumſcribi. Jam quum ſymbola equi & equitis poteſtatis indicativa ſint, quærendum eſt, quænam ſit iſta poteſtas, & quemnam equitem coluber ille dejiciat, & interimat? Et poteſtatem quidem ſeu dominationem eam eſſe puto, de qua loquitur unus de choro ſanctorum vir a Deo doctus: *Vidi*, inquit, *mulierem circumdatam auro, ſedentem ſuper beſtiam coccineam, plenam verbis blaſphemiæ, habentem capita ſeptem & cornua decem, & poculum in manu ſua plenum abominatione & immunditia fornicationis ejus, & in fronte ejus ſcriptum myſterium: Babylon magna, mater abominationum terræ. Et vidi mulierem illam ebriam de ſanguine Martyrum Jeſu.* Hanc porro *mulierem*, ideſt, gentem rerum dominam, *vectam beſtia*, ideſt orbis imperium obtinentem, invadet *coluber* Antichriſtus, ſeducet & perdet. Jam illud imperium ad eos pertinere, qui Latini dicuntur, Spiritus in ſanctis viris inhabitans declaravit, & docuit per Hippolytum Epiſcopum & Martyrem in eo libro, quo Joannis Theologi Apocalypſim interpretatur. Ergo ageſis & hauſtam ab illo lucem regeramus. *Coluber* Antichriſtus Danitica matre naſcetur, patre Latino, qui clam, nec amore legitimo, quaſi lubricus anguis ad ejus fœminæ concubitum prorepet. Ex hoc nefario commercio ille filius peccati conceptus, ſtato tempore edetur in lucem, victurus in communem perniciem & depravationem hominum, quotquot veritati mendacium antevertent. Venturi nepotis typum in ipſius avo Dan expreſſum agnoſces: hic enim de patre libero natus eſt, & ex matre ſerva, ex Bala, videlicet, Rachelis ancilla, quæ, hera eas nuptias ex zelotypia invidiaque procurante, a Jacobo ducta, marito fidem minime ſervavit: quin a diabolo ſeducta, cum Rubeno privigno ſuo inceſtum commiſit; ut ſi modo licuiſſet, prima ſemina Hebrææ gentis nefario concubitu corrumperet. Antichriſtus itaque genus ducet ex duobus populis omnium maximis & celeberrimis, maternum quidem, ut dixi, ab Hebræis, a Romanis paternum. Adultus *in equum & aſcenſorem* inſiliet, ideſt, Romanum populum & imperium invadet, capiet & perdet. Id nempe deſignat ille equitis in tergum caſus: *Invadet*, inquam, *morſibus*, ideſt, fraudibus

Apocal. 17. 3.

bus & veſtigiis. *In ungula*, ideſt, poſtrema Romani imperii mundique ætate. Quocirca Daniticæ Tribui congruenter accommodatur, propter Antichriſtum ex eadem naſciturum, illud Prophetæ oraculum: *Ab Aquilone pandetur omne malum ſuper omnes habitatores terræ*. Quemadmodum pari jure ad Tribum Juda, propter Chriſtum de eadem natum, quidam referenda putant illa alterius Prophetæ verba: *Deus ab Auſtro veniet*: attenta nimirum utriuſque Tribus ſorte: Danitæ quippe in diviſione terræ promiſſæ partem Aquilonarem obtinuerunt, Judæi Auſtralem. Quæ quum futura Jacob proſpiceret, & immenſam Danitici colubri perverſitatem, & ab eadem ſequuturam univerſi orbis cladem ſecum penſitaret, divino impetu concitatus illas voces pietatis & religionis plenas effudit: *Salutare tuum expectabo Domine*.

Jer. 1. 3.

Habac. 3. 3.

Benjamin lupus rapax, mane comedet prædam, & veſpere dividet ſpolia. Hæc de Apoſtolo Paulo Benjamini nepote Jacob vaticinabatur: quem lupum rapacem merito dixit, rapacitatem interpretatus ſummam ejuſdem in addiſcendis Moſaicæ legis inſtitutis contentionem, & inſatiabile ſtudium. Ejus porro adoleſcentiam *mane* vocat, quando ad pedes Gamalielis *comedebat prædam*, divinarum Scripturarum ſcientiam hauriebat, qua eſca ſaturatus, exinde Chriſti diſcipulos ferox & infeſtus invaſit, niſuſque eſt fugare atque diſpergere. Poſtquam vero illum Chriſtus cepit, & in vas electum refinxit, lupumque in canem gregis cuſtodem transformatum juſſit ſuam Eccleſiam tueri, & inſomnem ad ejuſdem cuſtodiam excubare; tum vero illum *ad dividenda ſpolia miſit veſpere*, ideſt, exactis adoleſcentiæ annis, *illa* utique *ſpolia*, quæ ex lectione & ſtudio legis collegerat: quod Paulus ſumma cum fide, & conſtantiſſima animi contentione exequutus eſt in omnibus Judæorum ſynagogis, & gentilium civitatibus, docens ex Lege & Prophetis, eum, quem Jacob omnium gentium ſpem & expectationem fore prædicaverat, non alium eſſe præter Jeſum Chriſtum Nazarenum. Benjamin ergo Paulus eſt, qui lupus rapax hic a Patriarcha vocatur.

SANCTI PATRIS NOSTRI EPHRAEM SYRI

IN EXODUM.

EXPLANATIO.

CAP. I. IN libro Pentateuchi ſecundo, quem Exodum dicimus, hæc narrantur. Jacobi cum ſeptuaginta liberis in Ægyptum adventus: Joſephi, & fratrum, coætanæorumque Ægyptiorum obitus: novus Rex creatur, qui Hebræorum infantes necat. Moſes per arcam ſervatur, & adoptatur a filia Pharaonis: ad fratres regreditur jam adultus, ſiqua liberandi populi occaſio ſe daret, proviſurus. Ægyptium Hebræo inſultantem interimit: Hebræum populari ſuo injuriam facientem increpat: capitis accuſatus profugit in Madianitidem: ad puteum conſidet, & ſorores ab injuria vindicat: in domum Jethri introducitur, & Sephoram ejus filiam ducit. Interea Pharao moritur, & ingemiſcentes filii Iſrael ob duriſſimam ſervitutem, orant & exaudiuntur. Apparet Deus Moſi in Rubo: virga in colubrum vertitur: manus lepra inficitur & ſanatur: Moſes in Ægyptum proficiſcitur: occurrit in diverſorio Angelus, illique necem intentat: Aaron, Ægyptum introeunti fratri fit obviam: Moſes populi ſenioribus ſuam miſſionem ſignis approbat: Pharaonem alloquitur, qui dimiſſionem populi negat, & Hebræos duplo gravioribus oneribus fatigat: paleas ſubminiſtrari vetat: virga in ſerpentem tranſit, & fluvius in ſanguinem: Ranarum plaga, deinde peſtilentia: rurſus pediculorum illuvies, & beſtiolarum noxiarum mixta colluvies: ignis, & grandinis procella, & locuſtarum turmæ & atra nox, primogenitorum denique ſtrages. Agnus mactatur, & manducatur. Iſraëlitarum poſt hæc feſtinatus ex Ægypto exitus: armati viam ineunt: profecturis viaticum providetur ex auro, argento, veſtibus & ſpoliis Ægyptiorum. Mare finditur: Hebræi trajiciunt: Ægyptii, refluente pelago, fluctibus obruuntur: Maria diviſi maris prodigium hymnis celebrat. Iſraëlitæ per triduum aquarum penuria laborant: ſalſæ, quas reperere in Marath, ligno immiſſo dulceſcunt: depluit manna: coturnix involat in caſtra: aquæ in monte Oreb de petra a Moſe percuſſa fluunt: ab Amalecitis Iſraëlitæ bel-

bello petuntur : Jethron Moſis ſocer generum inviſit : lex in monte Sinai populo traditur : Deus ſuper montem deſcendit : leges & præcepta ibidem tradita : Moſes aſcendit in montem , atque tabulas inde reportat : Tabernaculi conſtruendi forma & materies præſcribitur : populus , Moſe in monte moras nectente vitulum fabricatur : Moſes revertit , & populi flagitium atroci pœna vindicat : iterum in montem ſubit : novas tabulas accipit : Deum orat, ut cum filiis Iſrael aſcendat, & ait: *Oſtende mihi faciem tuam , ut cognoſcam te*: poſtulationi indulget Deus , ſimulque commendat leges poſt adorationem vituli traditas : deſcribitur conſtructio Tabernaculi , ejuſque inſtrumentum , & ſacræ menſæ die prima menſis primi erectio : nubes interdiu Tabernaculum perpetuo inumbrat : ad ejus motum Iſraëlitæ pariter caſtra movent . Hæc in libro Exodi ſcribit Moſes , narrationem his verbis exordiens.

Et hæc ſunt nomina filiorum Iſrael , qui ingreſſi ſunt in Ægyptum , ſeptuaginta animæ . Hoc dicit , ut oſtendat operæ completam Dei ad Abraham promiſſionem . Qui enim ſupputatis etiam parvulis, quando Ægyptum intrarunt, ſeptuaginta animarum ſummam vix implebant, ſpatio ducentorum & viginti quinque annorum, quibus ibi manſerunt , in ſexcenta millia armatorum increverunt , præteritis iis , qui vigeſimum annum necdum expleverant . Poſtquam mortuus eſt Joſeph , defecitque ipſi coæva progenies , rerum potitus Rex novus, novum conſilium perdendi infantes Hebræorum inivit . Atrox facinus , nec tamen ſine cauſa : diabolus enim non ignarus, fluxiſſe jam annos ſervitutis, Abrahæ olim prænunciatos , indicta puerorum generali internecione , eorundem Salvatorem involvere & extinguere moliebatur . Pharaonem perinde angebat , quod animadverteret Hebræorum ſobolem ampliſſime propagari , atque in dies incrementa maxima capere , adeo ut tota Ægyptus Iſraëlitis , non ſecus ac vermiculis profuſo perpetuoque proventu ſcatentibus , æſtuaret ; inviditque Hebræorum felicitati , præſertim , quod mali dæmones Iſraëlitarum ex Ægypto exitum propediem imminere nunciarent . Hanc porro notitiam , quam ex epocha annorum , quibus ejus gentis in Ægypto mora definita fuerat, facile colligebant , prædicare atque in vulgus diſſipare ſatagebant, ut futura præſagire, & ex certo divinare crederentur . Pharao itaque infan-

tes diſperdere, parentes labore vexare decrevit, cæteroqui minime neceſſario; horrea ſiquidem conſtruere juſſit. Enimvero ſi Ægyptiis & Chananæis, atque Amorrhæis annonam per ſeptennium famis Joſephi horrea affatim ſuppeditarunt; incredibile omnino eſt eadem ad ſolam Ægyptum alendam minime ſuffeciſſe. Atenim quo vehementior cura Pharaonem agitabat, ut Iſraëlitarum gentem extingueret, eo majori & frequentiori proventu ſuboleſcebat; & quo acriori contentione eos afflígere conabatur, eo acerbiore dolore Rex ipſe diſcruciabatur. Quin & Ægyptiorum vulgus Hebræorum præſentiam conſpectumque ægre ferre jam cœperat.

Interea Pharao veritus, ne ſi parvulorum corpora in profluentem mitterentur, fluminis aquæ tot cadaverum tabe infectæ putreſcerent; obſtetrices accerſit, ut faceret interfectrices, curamque officio contrariam injungens, proprium nomen mentiri cogebat: nec enim parentibus opem, ſed fœtui necem afferre jubebat. Sed illæ Regis mandata nedum exequutæ non ſunt, ut quæ juſſæ fuerant, infantibus vitam eripere, ipſæ ſuam pro illorum ſalute prodigere, non dubitarent. Deo autem ſecus diſponente factum eſt, ut die, quo piæ obſtetrices confeſſionis coronam ſe accepturas ſperabant; divino afflatu edoctæ, ſapienti reſponſo vitam, reſque ſuas in tuto planiſſime collocarent. *Et bene illis fuit*: Ideſt opibus filiiſque auctæ ſunt multis, jure merito quod multos infantes ſervaſſent propriæ familiæ periculo, quam a Pharaone ob detrectatum ejus imperium penitus exciſum iri, nec temere, nec inepte ſuſpicabantur.

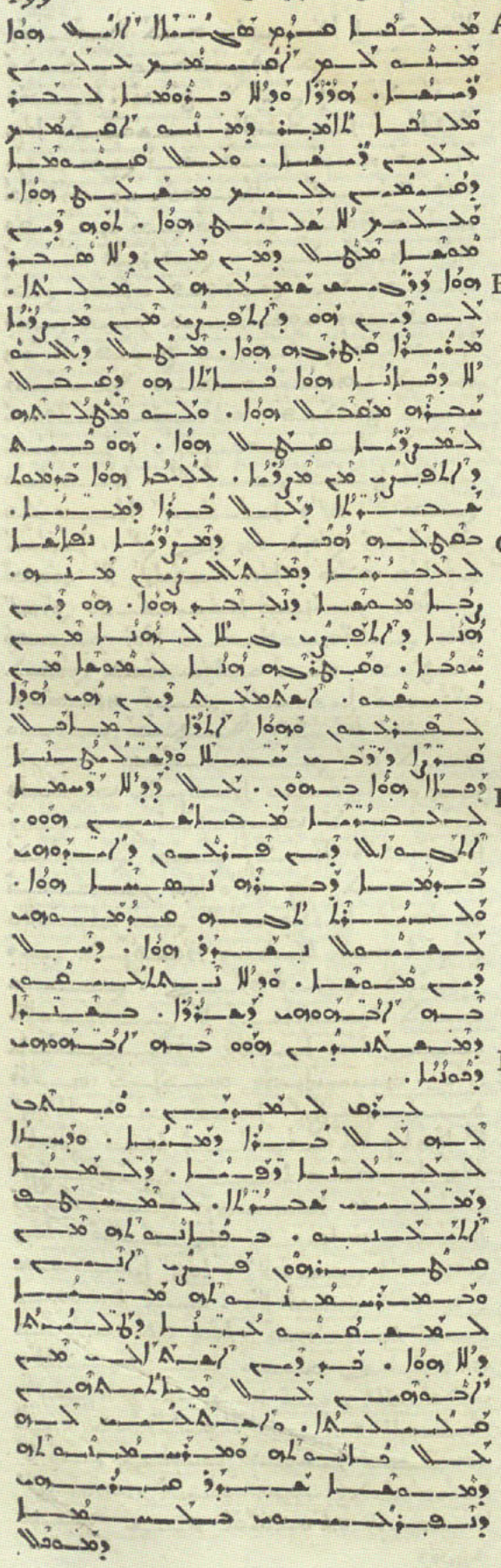
Quum itaque Rex a fœminis illuſus, ſibi tamen illudi minime intelligeret, mutato conſilio, ſtatuit, aquas puerorum ſanguine inficere, & piſces ſuos humanis carnibus ſaginare. Quocirca, tametſi luderet operam, perpetuo ſuccreſcente Iſraëlitarum ſobole, infantibus flumen opplevit, ut volebat: ſed & Ægyptus Hebræis ſimul oppleta eſt, quod nolebat. Fluvium putrefactis cadaveribus corruptum ſibi plaudebat, ſed reſpectans Ægyptum ejuſdem generis vermibus nil minus, quam antea ſcatere, vehementer angebatur. Adeo Regis votum & curam non carnificum opus fruſtrabat, ſed exitus; quando etſi rejecta a profluente cadavera, non ſecus ac locuſtarum acervi, ripis Nili aggerarentur, infantium nihilominus vagitibus vocibuſque omnia Ægypti compita viae-

viæquæ perſonabant, quo Regis animus acerbiore dolore tabeſceret.

In hæc tempora Iſraëlitis triſtiſſima incidit ortus Moſis, quem, pulcherrimam oris ſpeciem admirata mater, ſui capitis periculo diu occuluit; donec permiſit magiſtratuum metus, qui ſi factum ſuboleviſſent, puero interfecto, univerſam familiam exciſuri prævidebantur. Hinc porro colliges, quam ſolicite, quamque ſevere perſecutores latebras omnes pertentare perſcrutarique ſolerent, adeo ut mater Moſen celare ſe poſſe deſperaverit. Sed & animo etiam ſedulo perpende, quanta cura providentiaque divina gratia Iſraëlitas tueretur, atque ſuſtineret: quum ex Ægypto deceſſuri ſexcenta armatorum millia ſub ſignis habuerint. Re itaque fere deſperata, mater quum infantem in arcula compoſuiſſet, intimum ingreſſa conclave, humique provoluta, mox ſubortis lacrymis, alta ducens ſuſpiria, Abrahami Deum contra Pharaonem appellabat. Tu Domine, ajebat, benedixiſti populo noſtro, ut in gentem magnam creſceret, & ecce factum eſt, quod dixiſti. Tuis nihilominus dictis contraria agitat Pharao, & inſtat, ut intercepta generis noſtri propagatione, ſemen, cui benedixiſti, extinguat, & deficientibus colonis, terræ noſtræ regiones deſertas & incultas efficiat. Aſſederat juxta ripam fluminis Maria ſoror Moſis, viſura exitum, quem puer arcæ incluſus, & in aquas miſſus, habiturus eſſet. Lactabant parentum ſpem Dei providentia, necnon infantis ſpecies pulcherrima, ſibique pollicebantur fore, ut qui primus arculam pertentaret, pueri elegantia caperetur, ereptumque fluctibus ſibi aſſervaret. Commodum accidit, ut, flagrante ſole, Pharaonis filia vehementius eo die æſtuaret; eam ut moleſtiam declinaret, ad flumen venit lavatum. Nec dubium, quin fervor diei reginam domo pepulerit; ſua tamen voluntate prodivit; quia vero horam anticipare coacta eſt, exitum non ex voluntate fuiſſe, dici poteſt: ſua ergo voluntate ducebatur etiam invita, ut nimirum è fluvio extraheret puerum, qui toto pelago ulturus erat fluvio merſos infantes. Regina jubente, undis capſa elata fuit, prodiditque puerum formoſiſſimum, quem intuens Regina, id temporis prole deſtituta, filium credidit ſibi a patriis diis è media profluente delatum, idemque affirmabant circumſtantes ancillæ: puerum itaque perinde atque oblatum a ſuperis munus accepit: hoc

hoc amplius, quod ſperabat, fore, ut idem ejus opprobrium auferret, dolorem leniret, atque paternum etiam imperium perpetuaret. Interea infantis ſoror Maria, quæ hactenus in ejuſmodi occaſionem incubuerat, Reginæ occurrit, non quidem triſtis, nec tamen læta: nam utrumque cavendum erat, ne frons, oculi, animum proderent; perſonam ergo negotio accommodatam induit: re autem ex ſententia procedente, ſuggeſſit, ex Hebræorum gente nutricem infanti eſſe quærendam, operamque ſe daturam ajebat, ut talem haberet, quæ lactis ſimul & animi candorem ſinceritatemque ipſi afferret. His quippe moribus habituque corporis præditam eſſe oportere fœminam, Reginæ obſequio mox admittendam. Ea ultro annuente extemplo advolat illa domum, puerique matrem adducit, habitu indutam cultiore, & dona ferentem pro ſua conditione præſtantia. Flagitanti Reginæ, ut puerum caperet, ægre annuere videri voluit, cogendaque fuit, ut nutrix fieret infantis mater, quæ cunctas domeſticas opes prodigere voluiſſet, modo Moſen naufragio eriperet, & ſalvum habere liceret. Quum autem gratis habere licuit, hæret, moratur; accipit tamen, & capſulam puerumque aſportat. At enimvero, quem cum lacrymis extulerat, incredibili cum gaudio recepit; quemque ad flumen intempeſta nocte deportaverat, reportavit prælatis per viam funalibus & facibus domi flagrantibus. Nempe matri licuit videre natum, qui, ne videretur, per trimeſtre tempus latuerat. Sic lucem hauſit ex aquis, puer miſſus in aquas, ut lucem amitteret.

Hunc in modum eductus, educatuſque Moſes, poſt exactam in paterna domo infantiam, ad Pharaonis regiam delatus eſt. Et vero tametſi parentes ex illius pulchritudine eximiam capiebant voluptatem, non parum tamen circa linguæ impedimentum laborabant. Interea Moſes tum ex ſigno Circumciſionis, tum ex proprio nomine, ac præcipue ex ſecreta relatione matris & ſororis intellexit, ſe Jochabed genitrice natum: intellexit ſimul quadringentorum annorum inſtare finem: quamobrem meditari cœpit, atque pertentare, ſiqua via ſalutis daretur. Incidit in hoc tempus Ægyptii cædes. Præfectus hic erat, quem Moſes occidit, hominem nempe omnium Pharaonis procerum crudeliſſimum, qui a Moſe ſæpe ſæpius admonitus, increpituſque, ſapere nunquam di-

didicerat. Cadaver infodit arenæ: arenæ quippe infodiendus fuit, qui ſobolem ex benedictione Dei ultra numerum arenæ maris propagandam vexabat; & iſte quidem ſepulcrum juxta flumen in arena invenit: nam ſociorum cadavera maris fluctibus hauſta, mox rejecta alias arenas impletura erant. Die altero Moſes domo egreſſus, Hebræos offendit inter ſe jurgantes; & licet fontes fuſtibus caſtigare, vel etiam ultimo ſupplicio afficere poſſet, conceſſa tamen ſibi filio Regis poteſtate minime uti voluit, ſperans iniquum aggreſſorem æqua admonitione correctum iri. At homo audaciſſimus non modo monitorem non audivit, ſed etiam parricidii publice palamque poſtulavit: *Quis*, ait, *te conſtituit principem ſuper nos*? Vitiligator impudentiſſime, hæccine in filium Regis blatis, & ais: *Quis te conſtituit ſuper nos principem*? Quin & ſuper Præfectos, quibus ipſe ſubes, hic conſtitutus eſt princeps. Qui ergo præſidi præeſt tuo, hunc enimvero tibi præeſſe negas? Expavit nihilominus Moſes, quum ſecus atque ipſe ſperaverat, rem diffamatam divulgatamque animadvertit. Cæterum Hebræus, qui Moſi cædem exprobravit, non videtur is fuiſſe, qui a vexatione crudelis Ægyptii Moſis opera vindicatus fuerat; ſi enim iſte probus, & innocens non fuiſſet, utique reprehenſus a Moſe, neque pro illo Ægyptius vita privandus fuiſſet. Quare Hebræus ille, qui vindice Moſe Ægyptii manus evaſit, contra jus faſque ab eodem exercitus fuiſſe videtur, quemadmodum virgines juxta puteum poſtmodum ab eodem Moſe defenſæ. Porro Moſes voluit Ægyptii cæde Hebræos ab illo iniquiſſime oppreſſos ſublevare: & Hebræus quidem, qui beneficium acceperat, Ægyptii cædem populari ſuo amice & ſecreto, ut fit, patefecerat: at hic ex malignitate ſummaque voluntatis perverſitate ſecretum ſuæ fidei commiſſum publicavit. Hinc protinus ad Pharaonem res delata eſt, indeque data occaſio, & materies calumniarum Satrapis, & Præfectis Moſi ubique infenſis & inimicis, ut qui illos crebro objurgaret, quod injuſto ſævoque imperio Iſraëlitas premerent. Horum itaque delationibus, & impulſu citatus Pharao in tantam iram exarſit, ut Moyſen poſthabita ejuſdem adoptione, extremo ſupplicio afficere deliberaverit. Quod ſubodoratus Moſes, ſimul veritus, ne a parentibus, quos adoptio dederat, parentes, quos a natura acceperat, ſui ſupplicii cauſa pœnam ſuſtinerent, in Madianitidem profugit.

Ibidem accidit aliquando, ut dum ad puteum aſſidet, & fallit horas, cerne-

neret hauſtas a quibuſdam puellis aquas, ab ignavis paſtoribus, eo ſupervenientibus, in proprium uſum derivari. Id enimvero Moſes juſtitiæ & æquitatis perpetuus vindex, minime tulit, repulſiſque iniquis paſtoribus, virgines ab eorum inſolentia liberavit. Quin commiſeratione ſexus permotus, etiam aquam ipſe hauſit, earundem gregibus ſuffecturam. Miranti autem patri celerem filiarum reditum, cauſamque percontanti, puellæ Moſis æquitatem, & miſericordiam magnopere laudarunt; adeo ut pater hominem domum accerſiri, introducique juſſerit; venienti hoſpitaliter occurrit, & menſam apparat, gratiam, acceptam juxta puteum, domi repenſurus. Hic Moſes anceps, quo ſe verteret, quove ſe colligeret, ſimul atque a ſacerdote ſibi propriam domum oblatam audivit, intellexit a Deo, qui ipſum olim in flumen miſſum ab interitu vindicarat opera filiæ Pharaonis, atque dudum Ægyptii Regis manus fugientem protexerat, hanc modo ſacerdoti mentem injectam fuiſſe, ut ſe externum hominem ſibi familiarem, & generum aſciſceret. Sic, aſpirante Deo, Moyſes Ægyptiorum Magorum inſidias evaſit, & amicum ſacerdotem invenit; & ſicut huic res ſuas committere non dubitavit, ita nec Magos extimuit, a quibus etſi pro beneficio nullam gratiam retulit, damnum certe nullum accepit. Interea dum fratrem extorrem & profugum lugent Aaron ac Maria, & quotquot ante præſens infortunium Moyſen ſuum eſſe jactare & prædicare ſolebant, ſacerdos Madianita omneſque ejus domeſtici & affines, præſtantis formæ dignitatem & fidem hoſpitis admirati, imo verius Dei rebus Moyſis perpetuo aſpirantis, inſtinctu impulſi, eidem Sephoræ nuptias offerebant, inſtabantque, ut acciperet: ſperabant nimirum generum cura gregum, moleſtiſſimo ſcilicet negotio, uxorem ejuſque ſorores levaturum, ſicut olim Jacob Labani filias a ſimili labore atque ſordibus exemerat. Sacerdoti & hoſpiti annuit Moſes, ejuſque filiam duxit, ex qua quum duos filios ſuſcepiſſet, alterum de more circumcidit, alterum ne circumciſionem ſubiret, audacter defendit mater, patris fratrumque confiſa favore, atque præſentia. Nam etſi ſummopere ambiverat communem cum Moſe thorum, nullam tamen in religione communionem conſortiumve hactenus admiſerat; ſacerdotis nempe proles, carnibus profanarum hoſtiarum paſta, plurium Deorum cultum a pueritia imbiberat. Nec tamen

ﻭﻫﻮ ﻻ ﻳﺤﺘﺮﻕ ﻫﺬﺍ ﺍﻟﻌﻮﺳﺞ. ﻭﻗﺎﻝ ﻣﻮﺳﻰ ﻻ ﺃﺯﻭﺭ ﻫﻬﻨﺎ ﻟﻌﻞ ﺍﻟﻌﻮﺳﺞ ﻳﺤﺘﺮﻕ ﻭﻟﻢ ﻳﺤﺘﺮﻕ. ﻭﻟﻤﺎ ﺭﺃﻯ ﺍﻟﺮﺏ ﺃﻧﻪ ﻗﺪ ﺯﺍﻍ ﻟﻴﻨﻈﺮ ﻧﺎﺩﺍﻩ ﻣﻦ ﻭﺳﻂ ﺍﻟﻌﻮﺳﺞ ﻭﻗﺎﻝ ﻣﻮﺳﻰ ﻣﻮﺳﻰ ﻓﻘﺎﻝ ﻫﺎﺋﻨﺬﺍ. ﻓﻘﺎﻝ ﻻ ﺗﺪﻧﻪ ﻫﻬﻨﺎ ﺍﺧﻠﻊ ﺣﺬﺍﺀﻙ ﻣﻦ ﺭﺟﻠﻴﻚ ﻓﺎﻥ ﺍﻟﻤﻮﺿﻊ ﺍﻟﺬﻯ ﺍﻧﺖ ﻭﺍﻗﻒ ﻋﻠﻴﻪ ﺍﺭﺽ ﻣﻘﺪﺳﺔ. ﻭﻗﺎﻝ ﺍﻧﺎ ﺍﻟﻪ ﺍﺑﻴﻚ ﺍﻟﻪ ﺍﺑﺮﺍﻫﻴﻢ ﻭﺍﻟﻪ ﺍﺳﺤﻖ ﻭﺍﻟﻪ ﻳﻌﻘﻮﺏ ﻓﻐﻄﻰ ﻣﻮﺳﻰ ﻭﺟﻬﻪ ﻻﻧﻪ ﺧﺸﻰ ﺍﻥ ﻳﻨﻈﺮ ﺍﻟﻰ ﺍﻟﻠﻪ. ﻓﻘﺎﻝ ﺍﻟﺮﺏ ﻗﺪ ﺭﺃﻳﺖ ﻣﺸﻘﺔ ﺷﻌﺒﻰ ﺍﻟﺬﻯ ﻓﻰ ﻣﺼﺮ ﻭﺳﻤﻌﺖ ﺻﺮﺍﺧﻬﻢ ﻣﻦ ﻗﺒﻞ ﻇﻼﻣﻴﻬﻢ ﻓﺎﻧﻰ ﻋﺮﻓﺖ ﺍﻭﺟﺎﻋﻬﻢ. ﻓﻨﺰﻟﺖ ﻷﻧﻘﺬﻫﻢ ﻣﻦ ﻳﺪ ﺍﻟﻤﺼﺮﻳﻴﻦ ﻭﺍﺻﻌﺪﻫﻢ ﻣﻦ ﺗﻠﻚ ﺍﻻﺭﺽ ﺍﻟﻰ ﺍﺭﺽ ﺟﻴﺪﺓ ﻭﺭﺣﺒﺔ ﺍﻟﻰ ﺍﺭﺽ ﺗﻔﻴﺾ ﻟﺒﻨﺎ ﻭﻋﺴﻼ ﺍﻟﻰ ﻣﻮﺿﻊ ﺍﻟﻜﻨﻌﺎﻧﻴﻴﻦ ﻭﺍﻟﺤﺜﻴﻴﻦ ﻭﺍﻻﻣﻮﺭﻳﻴﻦ ﻭﺍﻟﻔﺮﺯﻳﻴﻦ ﻭﺍﻟﺤﻮﻳﻴﻦ ﻭﺍﻟﻴﺒﻮﺳﻴﻴﻦ. ﻭﺍﻵﻥ ﻓﻬﻮ ﺫﺍ ﻗﺪ ﺟﺎﺀ ﺻﺮﺍﺥ ﺑﻨﻰ ﺍﺳﺮﺍﺋﻴﻞ ﺍﻟﻰ ﻭﻗﺪ ﺭﺃﻳﺖ ﺍﻳﻀﺎ ﺍﻟﻀﻴﻖ ﺍﻟﺬﻯ ﻳﻀﻴﻘﻮﻥ ﺑﻪ ﺍﻳﺎﻫﻢ. ﻓﺎﻵﻥ ﻫﻠﻢ ﻓﺎﺭﺳﻠﻚ ﺍﻟﻰ ﻓﺮﻋﻮﻥ ﻓﺘﺨﺮﺝ ﺷﻌﺒﻰ ﺑﻨﻰ ﺍﺳﺮﺍﺋﻴﻞ ﻣﻦ ﻣﺼﺮ. ﻓﻘﺎﻝ ﻣﻮﺳﻰ ﷺ ﻟﻠﻠﻪ ﻣﻦ ﺍﻧﺎ ﺣﺘﻰ ﺍﺫﻫﺐ ﺍﻟﻰ ﻓﺮﻋﻮﻥ ﻭﺍﺧﺮﺝ ﺑﻨﻰ ﺍﺳﺮﺍﺋﻴﻞ ﻣﻦ ﻣﺼﺮ. ﻓﻘﺎﻝ ﺍﻧﻰ ﻫﻮ ﺫﺍ ﺍﻛﻮﻥ ﻣﻌﻚ ﻭﻫﺬﻩ ﻫﻰ ﺍﻟﻌﻼﻣﺔ ﺍﻧﻰ ﺍﻧﺎ ﺍﺭﺳﻠﺘﻚ ﻋﻨﺪ ﺍﺧﺮﺍﺟﻚ ﺷﻌﺒﻰ ﻣﻦ ﻣﺼﺮ ﺗﻌﺒﺪﻭﻥ ﺍﻟﻠﻪ ﻋﻠﻰ ﻫﺬﺍ ﺍﻟﺠﺒﻞ.

A men idcirco natum utrumque ſibi retinuit: ſed nec utrumque marito negavit: alterum conceſſit, ut in eo Abrahami circumciſionem repoſcentibus exhiberet; alterum recuſavit, ut in eo præputium, propriæ gentis ſignum propagaret. Contra Moyſes filiis nomen impoſiturus, nec parentem, nec ſocerum attendit; nam primogenito, ab exilio, quod Dei cauſa tolerabat, atque alteri a divina providentia, cujus ope Pharaonis minas eluſerat, mutuatum nomen impoſuit. Hunc vitæ curſum Moyſes ad annos quadraginta tenuit in Madianitide. Interim Iſraëlitæ ab obitu Pharaonis ſæviſſimi hoſtis perſecutione defervescente, tantiſper reſpirare cœperant. Dum ergo Dei pacta cum Abrahamo fœdera memoria repetunt, dumque ſupputant ſervitutis ſpatia, eaque ultra definitum tempus ad annos triginta excurriſſe reperiunt, Deum obteſtari, precarique cœperunt, finemque captivitati expoſcere, & exauditi ſunt; reſpexitque Deus filios Iſrael, iniquo ſævoque imperio oppreſſos, & mala, atque ærumnas, quibus miſerrime conflictabantur, recenſuit, opportunaque remedia providit.

ﻭﻫﻮ ﻓﻰ ﻫﺬﺍ ﺍﺫ ﺭﻋﻰ ﻏﻨﻢ ﺣﻤﺎ ﻣﻮﺳﻰ ﺍﻟﻰ ﺟﺒﻞ ﺣﻮﺭﻳﺐ ﺟﺒﻞ ﺍﻟﻠﻪ ﻓﺮﺁﻩ ﻣﻠﻚ ﺍﻟﺮﺏ ﺑﻠﻬﻴﺐ ﻧﺎﺭ ﻣﻦ ﻭﺳﻂ ﻋﻮﺳﺞ ﻓﺮﺃﻯ ﻭﺍﺫﺍ ﺍﻟﻌﻮﺳﺞ ﻳﺘﻘﺪ ﻧﺎﺭﺍ ﻭﺍﻟﻌﻮﺳﺞ ﻟﻢ ﻳﻜﻦ ﻳﺘﺄﻛﻞ. ﻓﻘﺎﻝ ﻣﻮﺳﻰ ﻓﻰ ﻧﻔﺴﻪ ﺍﺯﻭﺭ ﺍﻻﻥ ﻭﺍﻧﻈﺮ ﻫﺬﺍ ﺍﻟﻤﻨﻈﺮ ﺍﻟﻌﻈﻴﻢ ﻟﻤﺎﺫﺍ ﻻ ﻳﺘﺄﻛﻞ ﺍﻟﻌﻮﺳﺞ. ﻓﻠﻤﺎ ﺭﺃﻯ ﺍﻟﺮﺏ ﺍﻧﻪ ﻗﺪ ﺯﺍﻍ ﻟﻴﻨﻈﺮ ﻧﺎﺩﺍﻩ ﻣﻦ ﻭﺳﻂ ﺍﻟﻌﻮﺳﺞ ﻭﻗﺎﻝ ﻣﻮﺳﻰ ﻣﻮﺳﻰ ﻓﻘﺎﻝ ﻫﺎﺋﻨﺬﺍ. ﻓﻘﺎﻝ ﻻ ﺗﺪﻧﻪ ﻫﻬﻨﺎ ﺍﺧﻠﻊ ﺣﺬﺍﺀﻙ ﻣﻦ ﺭﺟﻠﻴﻚ ﻓﺎﻥ ﺍﻟﻤﻮﺿﻊ ﺍﻟﺬﻯ ﺍﻧﺖ ﻭﺍﻗﻒ ﻋﻠﻴﻪ ﺍﺭﺽ ﻣﻘﺪﺳﺔ. ﻭﻗﺎﻝ ﺍﻧﺎ ﺍﻟﻪ ﺍﺑﻴﻚ ﺍﻟﻪ ﺍﺑﺮﺍﻫﻴﻢ ﻭﺍﻟﻪ ﺍﺳﺤﻖ ﻭﺍﻟﻪ ﻳﻌﻘﻮﺏ ﻓﻐﻄﻰ ﻣﻮﺳﻰ ﻭﺟﻬﻪ ﻻﻧﻪ ﺧﺸﻰ ﺍﻥ ﻳﻨﻈﺮ ﺍﻟﻰ ﺍﻟﻠﻪ. ﻓﻘﺎﻝ ﺍﻟﺮﺏ ﻗﺪ ﺭﺃﻳﺖ ﻣﺸﻘﺔ ﺷﻌﺒﻰ ﺍﻟﺬﻯ ﻓﻰ ﻣﺼﺮ ﻭﺳﻤﻌﺖ ﺻﺮﺍﺧﻬﻢ ﻣﻦ ﻗﺒﻞ ﻇﻼﻣﻴﻬﻢ ﻓﺎﻧﻰ ﻋﺮﻓﺖ ﺍﻭﺟﺎﻋﻬﻢ. ﻓﻨﺰﻟﺖ ﻷﻧﻘﺬﻫﻢ ﻣﻦ ﻳﺪ ﺍﻟﻤﺼﺮﻳﻴﻦ ﻭﺍﺻﻌﺪﻫﻢ ﻣﻦ ﺗﻠﻚ ﺍﻻﺭﺽ ﺍﻟﻰ ﺍﺭﺽ ﺟﻴﺪﺓ ﻭﺭﺣﺒﺔ ﺍﻟﻰ ﺍﺭﺽ ﺗﻔﻴﺾ ﻟﺒﻨﺎ ﻭﻋﺴﻼ ﺍﻟﻰ ﻣﻮﺿﻊ ﺍﻟﻜﻨﻌﺎﻧﻴﻴﻦ ﻭﺍﻟﺤﺜﻴﻴﻦ ﻭﺍﻻﻣﻮﺭﻳﻴﻦ ﻭﺍﻟﻔﺮﺯﻳﻴﻦ ﻭﺍﻟﺤﻮﻳﻴﻦ ﻭﺍﻟﻴﺒﻮﺳﻴﻴﻦ. ﻭﺍﻵﻥ ﻓﻬﻮ ﺫﺍ ﻗﺪ ﺟﺎﺀ ﺻﺮﺍﺥ ﺑﻨﻰ ﺍﺳﺮﺍﺋﻴﻞ ﺍﻟﻰ ﻭﻗﺪ ﺭﺃﻳﺖ ﺍﻳﻀﺎ ﺍﻟﻀﻴﻖ ﺍﻟﺬﻯ ﻳﻀﻴﻘﻮﻥ ﺑﻪ ﺍﻳﺎﻫﻢ. ﻓﺎﻵﻥ ﻫﻠﻢ ﻓﺎﺭﺳﻠﻚ ﺍﻟﻰ ﻓﺮﻋﻮﻥ ﻓﺘﺨﺮﺝ ﺷﻌﺒﻰ ﺑﻨﻰ ﺍﺳﺮﺍﺋﻴﻞ ﻣﻦ ﻣﺼﺮ. ﻓﻘﺎﻝ ﻣﻮﺳﻰ ﷺ ﻟﻠﻠﻪ ﻣﻦ ﺍﻧﺎ ﺣﺘﻰ ﺍﺫﻫﺐ ﺍﻟﻰ ﻓﺮﻋﻮﻥ ﻭﺍﺧﺮﺝ ﺑﻨﻰ ﺍﺳﺮﺍﺋﻴﻞ ﻣﻦ ﻣﺼﺮ. ﻓﻘﺎﻝ ﺍﻧﻰ ﻫﻮ ﺫﺍ ﺍﻛﻮﻥ ﻣﻌﻚ ﻭﻫﺬﻩ ﻫﻰ ﺍﻟﻌﻼﻣﺔ ﺍﻧﻰ ﺍﻧﺎ ﺍﺭﺳﻠﺘﻚ ﻋﻨﺪ ﺍﺧﺮﺍﺟﻚ ﺷﻌﺒﻰ ﻣﻦ ﻣﺼﺮ ﺗﻌﺒﺪﻭﻥ ﺍﻟﻠﻪ ﻋﻠﻰ ﻫﺬﺍ ﺍﻟﺠﺒﻞ.

CAP. III.

I Nterea dum hæc in Ægypto geruntur, Moſes circa montem Oreb agens gregem, Angelum vidit in medio ardentis Rubi ſtantem; rem itaque cominus exploraturus acceſſit ſtupens, & ſecum diſputans, qui fieret, ut Rubus, qui flammam tamdiu aluerat, eo tamen incendio neutiquam deflagraſſet. Et hactenus quidem Angelum dumtaxat videre licuerat, donec propior factus audiit è Rubo vocantem, non Angelum, qui apparuerat, ſed Deum, qui, quum hactenus in Angelo occultus latuiſſet, mox terribili ſub ſpecie Moyſi ſe prodidit, acceſſumque prohibuit: *Ne appropies*, ait, *huc*, ratus fortaſſe locum eſſe profanum: *locus enim ſanctus eſt*: nec minus horrendus, quam qui dormientem olim Jacob excepit, illum ſcilicet Angeli per ſcalam deſcendentes & aſcendentes conſecrarunt, hunc Deus in Rubo ardente manifeſtus. *Solve ergo calceamenta tua*, nudoque pede, i, calca Ægyptios; quandoquidem a triginta jam annis tempus Ægyptiacæ vindemiæ defluxit. Hic Moſes, qui hucuſque ſine pavore progreſſus fuerat, oblata repente ſpecie oculis ſuis majore, faciem continuo obnupſit. Qui enim Angelos intentis luminibus aſpexerat, oculos perinde in Deum intendere vehementer expavit. Recte Rubus ad repræſentanda myſteria Dei vi-

vi deligitur; arbor nimirum est effingendis Deorum mortuorum simulacris prorsus inepta. Tu vero Moses, ex quo vidisti Deum in igne morantem, discito, oportere vos item per ignem servire Deo ignem inhabitanti.

Dixitque ei Dominus: Respiciens respexi servitutem populi mei in Ægypto ab annis octoginta: & descendi, ut liberem eum, operaque tua traducam in terram Chananæorum Patribus promissam. *Respondítque Moyses: Quis sum ego, ut vadam ad Pharaonem*; qui etiam quando Regni hæres audiebam, ipsi non placui? Nunc quando ad pastoralis curæ sordes abjectus sum, arbitror, Pharaonem nec meum quidem conspectum laturum fore. Ut vero hoc futurum non sit, quin etiam loquendi copiam faciat, ecquam tamen in me dignitatem, auctoritatemve suspiciat, ut dictis habeat fidem meis? *Et dixit ad eum Dominus: Congrega seniores, quorum clamor ascendit coram me, & dices ad eos: visitans visitavi vos, & dixi, ut educam vos ad terram Chananæorum.* Cæterum si forte ea te angit cura, quod vix speras populares tuos tibi ista pollicenti auscultaturos, hanc porro in me totam rejicere te jubeo, certoque confidere, tibi eos neutiquam restituros. Senioribus itaque deducentibus Pharaonem adito, missionemque postulato: *Ibimus*, inquies, *itinere trium dierum, ut immolemus Deo nostro*. Nec ignoro Pharaonem petitioni minime assensurum. Quamobrem & ipse, & exercitus tridui itinere ante fatigati, postremum feris alitibusque præda fient: ratum namque est impios pelagi fluctibus obruere, rejectisque inde cadaveribus littora opplere. Tene itaque, quod monebam, filios quidem populi tui tibi plane obsequuturos, Pharaonem contra tibi pertinacissime restiturum. Disce tamen neque illum istuc ausurum, fretum opum copiarumue magnitudine, aut Ægyptiacorum numinum tutela, sed ex sola superbia, quam ob audaciam *Ægyptios percutiam in cunctis portentis, quæ facturus sum in medio eorum, & postea dimittent vos*. Quin etiam, ne de exitu penitus addubites, procerto polliceor me filiis populi mei, eam apud Ægyptios gratiam præstiturum, ut dominis res suas sponte cedentibus, ingentes inde opes colligant, perinde ac si Ægyptum diripuissent, sic faciam, ut promissa Abrahæ appareant. Ita sane, ut ægyptiacarum opum direptio extortusque horrendis cladibus exitus spem reditus omnem penitus intercludant.

Ni-

A

B

C

D

E

F

NIhilominus Moſes non igna-
rus, quam difficilis moroſique ingenii eſſent po-
pulares ſui, ſigna poſtulabat, quibus eo-
rum pervicaciam infringeret, adigeretque
ad habendam divinis oraculis fidem. Alio-
quin, ait, *non audient vocem meam, ſed
dicent: non apparuit tibi Dominus*. Tum Deus
Moſen ſigna deſiderare intelligens, quo
certo credant, reſpondit, te a me miſſum:
*Projice virgam tuam in terram. Quam quum
projeciſſet, verſa eſt in colubrum, adeo ut
fugeret Moſes*. Cæterum, etſi ea ſigna
Deus adhiberi jubebat ad flectendos Iſ-
raëlitarum animos, eadem tamen ipſi Moſi
exhibebat, quo de exitu commiſſæ lega-
tionis anxium confirmaret, quaſi diceret:
ut viſa modo colubri ſpecie exhorruiſti;
ita profecto futurum eſt, ut conſpecto Pha-
raone trepides: at confidito, ſcitoque
certo futurum, ut Ægyptii Regis poten-
tiam pluribus debilitatam plagis proſter-
nas, haud ſecus quam in præſenti colu-
brum in virgam coactum apprehendiſti, qui
ad virgam in colubrum ſolutam expaveras.
Rurſum Deus: *Infer*, ait, *manum tuam in
ſinum tuum*. Quod quum feciſſet Moſes,
deformi ſuffectam lepra deprehendit, quum-
que mox indidem extuliſſet, protinus pri-
ſtino nitori reſtitutam vidit. Juſſit porro
Deus populo exhiberi ſignum colubri, &
manum lepra repente obductam, mox ſine
medicamine ſanatam, ut hujus negotii ex-
itum adumbraret. Nec enim, ait, Pha-
rao, aut populus ejus colubris duriores
ſunt, ut perinde mihi pronum non ſit eos
quovis verſare pro meo arbitratu & vo-
luntate, ipſorumque mentes, ut tuam mo-
do manum, repente mutare. Sin autem hi-
ſce duobus ſignis, quæ ſpectantibus ſimul
Iſraëlitis & Ægyptiis exhibenda erunt, mi-
nime flectantur, hauſtam è flumine aquam
in campos fundito: ſi feceris, ea protinus
in ſanguinem tranſmutabitur. Moſes etſi
quæ optaverat, ſigna jam haberet, adhuc
Deum orare perrexit, ut balbutienti, iſtuc
linguæ impedimentum auferret. *Non enim*,
ajebat, *ſum vir ſermonum ab heri & nudius
tertius: ſed neque, ex quo loquutus es me-
cum, facta eſt mutatio in mea balbutie*. Cui
Deus: hoc ipſo reſpondit, quo parvus vi-
deris, magnus fies, quando tibi, quaſi Deo
taciturno, addetur interpres Propheta. Sed
& *ego ero in ore tuo*: non quo lingua tibi
expeditior fiat, aut ſermo diſertior; ſed
ut anxia verba magna facta ſequantur.

CAP. IV.

Moſes poſt hæc in Madianitidem do-
mum reverſus, ſocerum rogavit, ut liceret

fratres in Ægypto relictos revisere. Concessit ille, nam etsi Mosis discessus universam Jethri domum mœrore complebat, nemo tamen illum remorari ausus est, Deo negotium istud administrante, rebusque amborum alta providentia consulente. Et quoniam Moses verebatur, ne Regni proceres, quos olim, dum populum ab eorum vexatione defendit, graviter offenderat, novum etiam Pharaonem contra ipsum incitarent; ab eo metu Deus illum liberat, dicens: *Defuncti sunt omnes viri, qui quærebant animam tuam*. Moses itaque vi cœlesti & divino numine animatus Ægyptum petebat, uxorem & filios secum ducens, & virgam ferens, quum rursus illum interpellat Deus, monetque, ut Pharaoni hæc suis verbis denunciet. *Dimitte filium meum primogenitum, ut serviat mihi*, ne propter primogenitum meum, quem etsi exitu prohibere velis, utique non poteris, ego, quod possum, interficiam tuum. Sic Deus primogenitorum cædem, quæ quidem omnium plagarum maxima fuit, primam interminatus est, postremam est exequutus, plagisque signum serpentis, omnium minimum, antepositit.

Jamque Moses aliquod viæ spatium Ægyptum petens emensus fuerat, quum in diversorio hospitanti occurrit Deus, mortisque pœnam intentat ob neglectam circumcisionem filii, qui in Madianitide natus, nec dum hactenus fuerat circumcisus. Nec enim Moses a die, quo factus est sermo Domini ad eum in Oreb, uxorem revisserat. Porro hæc vehementer angi animo cœperat, utpote quæ plane sibi persuadere nequiret, vera esse, quæ de se magnifice maritus narrabat, quæ quidem ex hoc capite peccabat, nec ipse Moses culpa vacabat, ut qui fœminæ circumcisionis observantiam detrectanti conniveret. Interim dum ista inter se versant, incubuit nox, & ecce Angelus utriusque errorem correcturus occurrit, & docet causam adventus sui aliam non esse, quam de neglecta circumcisione amborum culpam. Id porro factum eo consilio, ne Moses ad Israëlitas in Ægypto servientes profecturus, ab eisdem merito rideretur, ut qui extra omnem teli jactum positus, circumcisionis ritum neglexisset, quem tamen ipsi ab interitu filiorum continuo acerbissimoque mœrore affecti sanctissime coluerant. Apparet autem Mosi Angelus irato similis, ut ille nimirum disceret, quem timere eum oporteret, utrum Deum circumcisionis autorem, an costam circumcisionis disturbatricem. Illo itaque An-

A Angeli conſpectu, atque mariti periculo perterrita mulier, circumciſionis ritum, de quo pridie veſpere cum Moſe litigaverat, perficere feſtinavit, & quoniam aliud non occurrebat, acuto ſilice filii præputium circumcidit. Dumque ille ſuo ſanguine cruentus, ſe humi volutat, mater Angeli pedes complexa: *Sponſus*, inclamat, *ſanguinis eſt mihi*, quaſi diceret, ne quæſo facias luctum in die convivii. Notum quippe erat

B Abrahamum in circumciſione filii ſui Iſaac, diem ingenti cum lætitia tranſegiſſe. Idcirco Sephora, *Sponſus*, ait, *ſanguinis eſt quoque mihi*, quaſi diceret, ſi quidem nec mei gratia, quæ tamen filium meum mea manu circumcidi, neque ob conjugis merita, ſimile domui meæ gaudium præſtare placet, qualecumque certe concedendum eſt ob reverentiam mandati, quod hoc facto atque hoc die firmatum eſt. Angelo

C mox abeunte, Moſes nata ex re præſenti occaſione Sephoram ſic interpellat: te quidem tanto terrore concuſſit Angeli ad momentum horæ conſpectus, quantum porro me metum ſuſtinere putas a præſente Deo? Quave puritate præparandus animus illum advenientem excepturus, præſertim quum ſub qualibet fere hora is mihi ſeſe repræſentet? Quid? quod & opera uti mea velit ad patranda facinora admiranda? etſi ad vindi-

D canda in libertatem ſexcenta hominum millia miſſum non alio me viatico, præter hanc, quam geſto, virgam, inſtruxerit. Hæc præfatus, uxorem domum remiſit: duas ſcilicet ob cauſas, primum pueri modo circumciſi gratia, ne longi itineris labore atque fatigatione recens vulnus exaſperaretur. Rurſus, quia Sephoræ & filiorum in Ægyptum ingreſſus importunus videbatur eo tempore, quo generalis inde exitus Hebræorum imminebat. Interea Dominus apparuit

E Aaroni, præcepitque, ut venienti fratri occurreret. Voluit Deus Aaronis mentem ad fidem futurorum eventuum præparare, ut quoniam opere compleri videbat, quod de adventu fratris prædictum audierat, neutiquam dubitaret, quin cætera pariter ad exitum perducenda forent, quæ non ab alio, immo ab eodem auctore Deo nunciabantur futura.

F

CAP. V.

DIvina itaque auctoritate inſtructi fratres, populi ſeniores convocarunt, & quæ Deus præſcripſerat, ſigna exhibuerunt. Dedere manus univerſi, ut de Moyſis miſſione nemo dubitaret. Quare facto agmine Pharaonem adeunt, Deique nomine interpellant. *Hæc dicit Dominus: Dimitte po-*

populum meum, ut festum agat mihi in deserto. Pharao, sive quod Israëlitarum senatum revereretur, sive quod signa a Moyse & Aarone exhibita accepisset, tantisper cum ipsis dissimulavit, & ad Mosen atque Aaronem conversus: *Quare*, inquit, *cessare facitis populum ab opere suo?* Sed quum illi nihilominus instarent, dimissionemque flagitarent, Rex quam texerat iram, mox patefecit. Enimvero quum signa divinæ missionis quærere oporteret, illisque exhibitis acquiescere, & populum dimittere, in eas voces erupit, ut diceret: *Quis est Dominus, ut audiam vocem ejus?* Verumtamen quoniam, quis esset Dominus, impie scisciatur, necesse fuit, ut qui in propria specie Deum non viderat, in signis atque portentis agnoscaret. Nec enim dubium est, Pharaonem sibi ingentes illas, quæ postea supervenerunt, calamitates impiis hisce dictis accersivisse. Neque satis visum est homini ferocissimo illa dicere, sed factis dicta exaggeravit, populoque paleas subministrari vetuit. Hinc fiet, (sic enim cogitabat) ut perpetuo labore occupatis, abstractisque, nec otiari vacet, perinde nec exitum cogitare. *Quam ob causam dispersus est populus ad colligendas paleas*, quas vix, nec sine magno discursu invenire erat; mensis quippe Nisan agebatur, tempus nempe florum, non Thamuz aut Ab, quando areæ paleis abundant. Quamobrem Scribæ populi a regiis exactoribus miserrime flagellati Pharaonem tristi cum vociferatione appellarunt: flectere tamen non potuere atrocem animum; quominus etiam desidiæ inertiæque ipsos accusaret. *Vacatis*, inquit, *ideoque quæritis abire, & sacrificare Domino*. Quum ergo Scribæ suorum Israëlitarum calamitatem in dies ingravescere cernerent, in præsentia & ante oculos Moysis adversus ipsum & socios Deum obtestabantur.

CAP. VII. DIxitque Moses ad Dominum; ex quo Pharaonem tuo nomine conveni, quam populus tuus speraverat, salus ipsi facta non est, sed aucta calamitas. *Cui Dominus: perge porro*, ait, *& quum quæsierit Pharao signum, projice coram eo virgam, ac vertetur in colubrum. Vocavit autem Pharao incantatores, & fecerunt incantationibus suis similiter*. Idest, visi sunt feciisse: quæ enim hoc loco dicuntur suis maleficiis præstitisse, hæc non utique præter morem perfecerunt; quia suam suo more artem exercuerunt: quare inexpiabili scelere se obstrinxere, si se suis præstigiis Mosen superas-

ڕاسسە جاکتارونت. *Devoravit autem virga Moſis virgas magorum*, ut qui nequiſſima præſumtione rerum naturas immutare ſe poſſe credebant, nec virgas quidem ſuas a virga Moſis ſervare ſe poſſe, intelligerent. Rurſus virgas virga voravit, ne mors Ægyptiorum primogenitos perinde voraret. Ex virgis enim, quæ hauſtæ fuerant, Ægyptii præſagire debuerunt, filiis quoque ſuis ſimile exitium imminere, ſi quidem futuræ calamitati præſentem pœnitentiam interponere, neglexiſſent. Eo nimirum conſilio Deus plagas bene multas præmiſit, ut Ægyptios ad pœnitentiam provocaret, atque adeo horrendam illam ſuorum natorum ſtragem effugerent: quam idcirco, utpote omnium graviſſimam acerbiſſimamque, decreverat, etiam fore poſtremam.

Dixitque Dominus ad Moſen. *Roboratum eſt cor Pharaonis*. Non dixit: *Ego roboravi cor Pharaonis*; ſed, *Cor Pharaonis roboratum eſt, & non vult dimittere populum. Rurſus dixit Dominus ad Moyſen: Egredere ad eum, & ſta juxta ripam fluminis.* Fortaſſe illuc venire deſtinaverat Pharao, fluvio ſacrificaturus; vel quod ſoleret, ad captandam molliorem auram, eo alias ventitare. Et quidem veriſimile eſt Regem Ægypti patrio flumini ſtatum & ſolenne ſacrificium frequenter factitaſſe juxta decreta magorum, quibus plurimum deferebat. Hic Pharao, quum a Moyſe Dei nomine interpellatus, Hebræos ſe dimiſſurum negaret, Moyſes percuſſit flumen, quod antiquus ille Pharao polluerat; ut aquæ infantium ſanguine fædatæ in ſanguinem verterentur, & piſces hominum mortuorum carnibus ſaginati, & ipſi morerentur. Et iſthæc quidem plaga, ad injiciendum dumtaxat metum componi videbatur, in ea quippe primogenitis Ægyptiorum ſubrogati piſces immerentes pœnam ſuſtinebant. Quare poſtquam piſcium ſtrage, quod petebatur, obtinere non licuit, id porro filiorum cæde ab Ægyptiis extortum eſt. *Fecerunt autem incantatores incantationibus ſuis ſimiliter*. Neque facientibus obſtitit Moſes, quia nec adverſus eum faciebant: quum cæteroquin promtum eſſet eos nunc maleficio inhibere, quos paulopoſt ulceribus confectos fugavit. Quum itaque Moſes pro ſe magos ſtare cerneret, & contra ſuos populares pugnare, noluit prohibere, quin una cum ipſo Ægyptum quaterent. Adeo malus, pravuſque animus, qui a Deo diſſentit, nec ſecum ipſe conſentit. Si enim malefici ſibi conſtare potuiſſent, utique oppugnan-

gnantibus repugnare, atque percutientes repercutere debuiſſent: at illi contra Moſi Ægyptios obſidenti, cædentique, ſuppetias ferre videbantur: idcirco Moſes illos nec inhibere, nec morari è re ſua eſſe putavit, qui quum ruinas Ægypti ſuis artibus reſtaurare videri vellent, majores & luculentiores faciebant. Interea Magi monebantur, rerum naturas mutari non poſſe, vel quum ipſas mutare videbantur. Quandoquidem aquam in ſanguinem tranſiiſſe cernebant, quod Ægyptiis incommodum, idemque factu difficillimum fuit, ut autem Sanguis in aquam rediret, quod Moyſi maxime moleſtum, maleficis contra facillimum fore credebatur, id porro factum non eſt. Nec incantatores facere potuerunt; quæcumque enim ex arte facere ſolebant, hoc ſolummodo faciebant. Poſt hæc non ait Scriptura: *Dominus induravit cor Pharaonis*, ſed *induratum eſt cor ejus*, & addit: *Et non audivit eos, ſicut præceperat Dominus: Et avertit ſe & ingreſſus eſt domum ſuam, nec appoſuit cor ſuum ſuper hoc.*

CAP. VIII. QUum igitur Pharao poſt hoc ſignum in ſententia perſiſteret, Aaron virgam extulit. Virga crucis figuram expreſſit: ab illa cœpta ſunt adverſus Ægyptios ſigna, quando integros ſerpentes hauſit, prænuncians Deorum inanium & idolorum interitum & ruinam; & ab eadem pariter completa ſunt, quando mare interſcidit, & refluentibus fluctibus Ægyptios ſubmerſit, quo prodigio Iſraëlitis vicinum Chananæorum excidium etiam præmonſtravit. *Aſcendit autem rana, & operuit terram Ægypti. Et fecerunt incantatores ſuis incantationibus ſimiliter.* Si malefici Ægyptios amabant, utique ranas diſſipare debebant, nec fictas veris ranis Ægyptum jam obſidentibus adjungere. Non ergo ſanabant, quia ranas diſperdere non valebant: ſed neque percutiebant, quia ranarum ſpectra exhibebant. Ergo neque ſanabant, neque percutiebant, quando oculos per fictas imagines ludificabant. Perierant piſces, ſubſiliere ranæ, alterum natantium genus, ut ſcilicet de vivis ranis graviſſime laborarent, qui de piſcibus mortuis nihil laboraverant, adeo ut Pharao eas conſtituta die auferri flagitaret. Quod & impetravit, ita tamen, ut earum cadavera in tumulos aggerarentur, ne ſcilicet Ægyptii vana fuiſſe ranarum ſpectra putarent, & meras præſtigias. Sed Pharao, impetratis induciis, in flagitio obſtinatus obduruit, nec Hebræis de dimiſſione inſtantibus ceſſit.

Quam-

Qamobrem Aaron virgam iterum adhibere compulſus eſt, percuſſoque pulvere, pediculos repente excuſſit, beſtiolarum infeſtiſſimum genus, quod per univerſam Ægyptum propagatum, homines promiſcue atque beſtias invaſit. Hic malefici artem rurſus pertentarunt, non ut plagam plagæ adderent, ſicut antea ſolebant, ſed ut oberrantia circumquaque inſecta extinguerent; irrito tamen conatu, quare quum: artem ſuam eo eventu vehementer depreſſam, ejuſque vanitatem patefactam fuiſſe cernerent, palam confeſſi ſunt: *Digitus Dei eſt hic*: quamquam Pharao nec his ceſſit. *Sed induratum eſt cor ejus*. Non dixit: *Deus induravit cor ejus*; *& non audivit eos, ſicut dixerat Dominus*. Et quoniam aquarum plaga, atque ranarum, & pediculorum loca Geſſen, in quibus Iſraelitæ habitabant, occupaverat, perinde atque Ægyptiorum regiones, Deus mox adducturus plagam noxiarum beſtiolarum mixti generis, utramque gentem ita diſcrevit, ut Ægyptios quidem plecteret, ſimul Hebræos illæſos ſervaret. Hac plaga vehementer exterritus Pharao Moſen & ſocios compellans: ite, inquit, & in noſtra ditione locum deligite, ibique ture Deo veſtro ſacrificate. Cui Moyſes: Boves, reſpondit, & oves Deo noſtro immolare ſolemus, patrios nempe Deos Ægypti: quamobrem merito nobis metuendum eſt, ne ab Ægyptiis religionem ſuam violari contuentibus, & minime ferentibus, lapidibus obruamur. Locum idcirco tridui itinere ab Ægypto remotum quæremus, præſertim, quum iſtuc a Deo, qui hæc ſibi ſacra fieri juſſit, præſcriptum fuerit.

CAP. IX.

Dixitque Pharao, ego dimittam vos, tantummodo ne longius abeatis, & orate etiam pro me. Verum ceſſante culicum plaga, Pharao fidem datam fefellit, nec populum dimiſit. Quamobrem Deus in jumenta peſtem immiſit, ita tamen ut Ægyptios dumtaxat affligeret, & Hebræorum armenta intacta relinqueret; ſed nec ejuſmodi calamitate a ſententia dimoveri Rex flectique potuit; altera proinde plaga urgendus fuit, ulceribus per corpora hominum atque pecudum promiſcue ſerpentibus, quæ Moſes, ipſo Pharaone præſente, jactato cinere, induxit. Hic malefici Moſis conſpectum ferre non potuerunt, eo minus, quia arti ſuæ non erat locus. Nec enim in corporibus Hebræorum ſpectra ulcerum exhibere ipſis licebat, nec ſua, veris ulceribus ſauciata, fictam ulcerum imaginem recipiebant.

Rurſus Deus peſtem ſe immiſſurum Pharaonis domui populoque graviſſimam comminatus, ſubdit : *Idcirco ſtatui te in contentionem*. Ideſt, propterea præteritis te plagis non interfeci; ut ex calamitatibus, quibus afflicturus ſum ditionem tuam, meam potentiam intelligas. Hoc interim accipito, quod craſtino die ſæviſſimam grandinis procellam immittam. Quocirca ſatagito, ut jumenta ad ſua ſtabula redeant, ne quum peſtem evaſerint, ſuperveniente grandine, abſumantur. Hic animadvertito, quomodo Deus neutiquam delectabatur in tribulatione Ægyptiorum, proptereaque malum comminabatur, antequam inferret, ut peccatores pœnitentiam agerent, & ipſe pœnitentibus pœnam remitteret. Ægyptios monuit, ut imminenti procellæ armenta ſubducerent, & ſi quidem Deo monenti obſequuti pecora contraxiſſent, non erat, cur grando deplueret. Porro, quandoquidem monita contemnunt, ſæva cadat grando, & divinæ animadverſionis mirabilem diſcretionem impiæ genti ſuorum pecorum ſtrages teſtetur. Cogatur etiam in ſtabula armentum, ut ſuperventura grando piorum reſipiſcentium pecora, Deo ducente, præteriiſſe videatur. Ruit itaque præceps grandinis nimbus, intermicantibus fulgetris miſtus: adeo nec grando ignem extinxit, nec ignis grandinem tabefecit; quin ea adjuncta, velut aggeſtis vepribus; flammam extulit luculentiorem. Simili miraculo grando, velut in fornace ferrum, ſic igne torrente excandeſcere viſa eſt, & quod etiam mirabile fuit, ignis grandinem inflammavit, ligna minime aduſſit: quare etſi ſæviente procella annoſæ arbores fractæ diſſiliere, attamen nec hortos, nec vineas, ſed nec ſepes flamma corripuit.

Dixitque Pharao ad Moyſen : peccavi hac vice. An non ille antea peccavit, quoties obſtinatus in ſua pertinacia perſtitit? Ita ſane, ſed etſi antea peccavit, hac quantumvice non peccavit. Monitus enim, ut armenta congregaret, monita contemſit: perinde graviorem præteritis noxam contraxit, ſuamque ſtultitiam magis exaggeravit. His dictis dimiſſus a Pharaone Moſes, manus in cœlum levavit; ſimul conticuere nubium voces, pluviaque remiſit, ſive quod in auram evaneſceret, ſive quod in nubibus quodammodo ſtagnaret, aut ab eiſdem reſorberetur. Nec enim credendum eſt adeo celerem fuiſſe ejus è nubibus caſum, ut ad eaſdem reditus velocior eſſe nequiverit. Nec tamen Pharao,

rao, aut ſervi ejus ab inſtituto deſcivere, aut de populi dimiſſione conſilium ſu-ſceperunt.

CAP. X. *Dixitque Deus ad Moyſen: vade ad Pharaonem*, illiuſque fortunæ, gloriæve altitudinem ne paveto. Et mea quidem patientia cor ejus egomet obduravi, dum ejus obedientiam prætento plagis tua manu incuſſis; ejus namque pœnitentiam mihi perpetuo propoſitam fixamque habui: etſi ejuſdem verſutiam, & ſtrophas ſimul perſpectas haberem: tibimet enim prædixeram Pharaonem voluntati veſtræ nunquam obſequuturum. Nihilominus ita cum illo agendum fuit, ut ſigna fierent ſeris uſque nepotibus narranda. Dixit itaque Moſes ad Pharaonem: ſi populo exitum adhuc inhibere pergas, locuſtas accerſam, ſata, quæcumque grandinis procellam evaſere, voraturas. Dixeruntque Pharaoni ſervi ejus. Quandiu populus iſte in noſtram perniciem & ſcandalum retinebitur? Abeant, & ſacrificent Domino Deo ſuo, ne forte noſmet involvat peſtis, quæ dudum agros, pecoraque noſtra abſumſit: aut adhuc ignoras univerſam propemodum Ægyptum concidiſſe? Quamobrem Pharao Moyſen accerſit, &: abite, inquit, vaſa quoque, & ſarcinas veſtras advehite, ſed vereor ne a Regibus locorum, qua iter facturi eſtis, grande aliquod paretur malum. At ſi bona quidem fide populi hujus incolumitati cautum velles, in tua utique ditione morantem æquius tractaſſes. Sique ex ſincera etiam charitate illum retinere cuperes, profecto paleas laboranti non negares, nec novo onere gravares jugo preſſum duriſſimo. Diſce tamen, populum, cui adeſt admirandorum facinorum molitor Deus, cum homine pugnam non timere. Induxitque Moſes adhuc locuſtas, quæ herbas, & quæcumque a grandinis tempeſtate ſuperaverant, abſumſerunt: adeo ut Pharao conterritus, ſe peccaſſe confeſſus fuerit, & peccati pœnam deprecaretur. *Peccavi*, inquit, *Domino, & vobis, & nunc ignoſcite mihi peccatum meum*. Porro ſi Pharao obduratus fuiſſet, iſta non diceret, quia cor obduratum a pœnitentia alienum eſt: ſi ergo flagellatus orat, atque dimiſſus mox rebellat, huic utique liberum arbitrium fuit, iſta quippe duo ejus in ſeipſum poteſtatem atteſtantur.

Mox edicente Moſe diſperiere locuſtæ, poſtquam Pharaonem facti pœnitere cœpit. At quum a propoſito poſtmodum reſiliiſſet, continuo incubuit atra nox, univerſamque Ægyptum ad triduum tenuit.

nuit. Hebræis interim lucis uſura frui
A concеſſum fuit, tum ut aliquam ab aſſiduo
labore remiſſionem caperent, tum ut ad
vicinum exitum vaſa ſarcinaſque colligerent. Dixitque Pharao ad Moyſen: agite dum, abite, & Domino Deo veſtro ſervite: uxores natique ſequantur; ſolummodo pecora ſatiſdabitis, vos ad nos omnino redituros. Non tot ſunt nobis, reſpondit Moyſes, pecora, ut ad magna ſacrificia Deo noſtro offerenda ſufficiant:
B quamobrem ex tuo te armento oporteret Deo noſtro hoſtias ſupplere, ſi quid tamen de tuis tibi gregibus ſuperavit: quamquam nec ipſi ſcimus, quibus illi litandum ſit victimis, donec Deus ipſe nos doceat, quas ſibi decreverit hoſtias. *Et induravit Dominus cor Pharaonis, noluitque dimittere populum*. Si Deus obduraverat cor Pharaonis, cor utique divinitus obduratum nec flectitur, nec mutationem patitur. Si ergo Pharao correptus ajebat, dimittam, impetrata poſt remiſſione, reſiſtebat, nec jam dimittere volebat, iſtud profecto non ab induratione cordis a Deo immiſſa fiebat, ſed ab interno dictamine operantis, qui, pœna premente, ad cuſtodiendum mandatum ipſe ſe flectebat, at quoties a dolore metuve reſpirabat, proculcabat leges.

CAP. XI. PRæcepitque Deus populo, ut a ſuo quiſque ſodali aurea argenteaque vaſa poſtularet. Nocte quippe dimidia perituros prædixit Ægyptiorum primogenitos, necnon primos animalium fœtus. Quam ob cauſam per univerſam Ægyptum, talem complorationem futuram, qualis olim fuerat in domibus Hebræorum, quando ipſorum infantes in profluentem mittebantur. Et ait Moyſes. *Hæc dicit*
E *Dominus: media nocte egrediar in Ægyptum, & morietur omne primogenitum in terra Ægyptiorum &c. Et deſcendent ad me ſervi tui, & dicent mihi: egredere tu, & populus iſte, & tunc egrediar*. Scilicet, quoniam qualem populus meus plagam olim accepit, ea Pharaoni a principio inflicta non fuit, idcirco in hac pertinaciſſima contentione adhuc obſtinatus obdurat.

CAP. XII. MEnſis iſte erit primus menſium anni, ejuſque die decimo tollant ſinguli agnum per domos, & ſervabitur uſque ad quartam decimam diem: immolabuntque eum ad occaſum ſolis, & aſpergent ſanguinem ejus ſuper utrumque poſtem, & in ſuperliminaribus domorum, in quibus comedent illum. Agnus eſt typus Domini, qui de-

ܒ ܝܘܡ ܥܣܪ ܒܗ ܐܬܟܠ ܡܫܝܚܐ ܕܒܬܘܠܬܐ ܒܛܢܗ ܀
ܐܬܟܠ ܒܗ ܡܫܝܚܐ ܕܒܬܘܠܬܐ ܒܛܢܗ ܀ ܒܗ ܒܫܒܥ ܝܪܚܐ ܕܢܝܣܢ ܀
ܐܬܟܠ ܒܗ ܡܫܝܚܐ ܕܒܬܘܠܬܐ ܒܛܢܗ ܀ ܒܗ ܒܫܒܥ ܝܪܚܐ ܕܢܝܣܢ ܀ ܘܒܗ
ܐܬܟܠ ܒܗ ܡܫܝܚܐ ܕܒܬܘܠܬܐ ܒܛܢܗ ܀ ܒܗ ܒܫܒܥ ܝܪܚܐ ܕܢܝܣܢ ܀ ܘܒܗ
ܒܛܢܗ ܀ ܒܗ ܒܫܒܥ ܝܪܚܐ ܕܢܝܣܢ ܀ ܘܒܗ ܒܫܬܐ ܝܪܚܐ ܐܬܟܢܫ ܀
ܒܗ ܒܫܒܥ ܝܪܚܐ ܕܢܝܣܢ ܀ ܘܒܗ ܒܫܬܐ ܝܪܚܐ ܐܬܟܢܫ ܀ ܗܢܐ ܝܪܚܐ
ܘܒܗ ܒܫܬܐ ܝܪܚܐ ܐܬܟܢܫ ܀ ܗܢܐ ܝܪܚܐ ܫܬܝܬܝ ܀ ܘܒܗ ܐܬܟܠ
ܗܢܐ ܝܪܚܐ ܫܬܝܬܝ ܀ ܘܒܗ ܐܬܟܠ ܡܫܝܚܐ ܕܒܬܘܠܬܐ ܒܛܢܗ ܀
ܘܒܗ ܐܬܟܠ ܡܫܝܚܐ ܕܒܬܘܠܬܐ ܒܛܢܗ ܀ ܘܒܗ ܐܬܨܠܒ ܡܪܢ ܀
ܒ ܐܬܟܠ ܡܫܝܚܐ ܕܒܬܘܠܬܐ ܒܛܢܗ ܀ ܘܒܗ ܐܬܨܠܒ ܡܪܢ ܀ ܘܒܗ
ܘܒܗ ܐܬܨܠܒ ܡܪܢ ܀ ܘܒܗ ܐܬܩܒܪ ܀ ܘܒܗ ܐܬܩܒܪ ܀ ܘܒܗ
ܐܬܩܒܪ ܀ ܘܒܗ ܐܬܩܒܪ ܀ ܘܒܗ ܐܬܩܒܪ ܀ ܘܒܗ ܐܬܩܒܪ ܀

meſſe viri ſexcentum mille, & in Socoth caſtrametati ſunt. Illorum porro in Ægypto exilium ad quadringentos triginta ſex annos productum fuit; qui tamen annorum numerus non ab ingreſſu Jacob ſupputandus eſt, ſed a die, quo Deus cum Abrahamo fœdus inivit. Sic Hebræorum populus ex Ægypto evaſit, ſpoliis Ægyptiorum onuſtus, & inſtructus armis, Deo protegente, obtenſa per diem nube, noctuque viam monſtrante flammea columna. Eodem tempore Moſes oſſa Joſeph extulit, ſecumque aſportavit.

CAP. XIV. INterea Pharao populuſque Ægyptius factam Hebræis abeundi veniam damnare, multa, ut fit, inter ſe agitare. Quid iſtuc factum, ajebant, ut tantis affecti malis, Hebræos pateremur, impune decedere terris noſtris? quin & communes opes, & gazas diripere, & auferre ſibi? At præſtat ſane perire, quam Ægyptiacum imperium Hebræorum ludibrio permittere. Hac inflammati cogitatione procurrunt, rati ſe, cæſis Iſraëlitis, non modo direptas opes recepturos, ſed multas etiam ab hoſte manubias facturos. In hanc profecto ſpem Pharao Hebræos inſequebatur: *At illi egreſſi erant in manu excelſa*; divites auro & argento, veſtibus & armentis, *nec erat in eis infirmus*: quemadmodum Deus Abrahamo promiſerat. Porro Iſraëlitæ, conſpecto Ægyptiorum agmine, trepidare, fugamque circumſpicere cœperunt. At quid, num is erat Ægyptiorum exercitus, ut ſexcenta millia armatorum in eam trepidationem, metumque conjiceret? Haud ſane, ſed Hebræi uxorum filiorumque, atque pecorum animadverſo periculo, illico perturbati, vix mente oculiſve conſtabant. Ecquis, ajebant, imbelles fœminas a militari licentia vindicet, aut armenta tot prædonum rapacitati ſubducat? Dominus, cito reſpondit Moſes, ipſe cœptum in Ægypto bellum hic abſolvet, vobis in ipſo conflictu ceſſantibus, atque tacentibus.

Dixitque Dominus ad Moyſen: *Quorſum rogas*, quæ etiam non rogatus populo tuo præſtare conſtitui? Quin, in figuram crucis vibrata virga, feris mare? Protinus diffiſſum pelagus cedet loco: *Et ecce indurabo cor Pharaonis*, ideſt, non cohibebo audaciam Ægyptiorum. Quare diviſi quidem maris ſpectabunt miraculum, nec tamen, tanto prodigio moniti, errorem ſuum damnabunt. Hinc meritos ſequetur pœna, & ego glorificabor a ruina,

A ⁊ ⁊ ⁊

tas præliantibus. *Involvitque Dominus Ægyptios, nec unus quidem superfuit ex eis*. Atque adeo Hebræi Ægyptios fluctibus prius obrutos, mox rejectante pelago in littus projectos aspectarunt, sicut olim placuerat Ægyptiis, cadavera Hebræorum infantium ad ripas fluminis aggesta contemplari. Hæc in Ægypto, & in mari gesta sunt, ob quæ *filii Israel crediderunt Domino & Moysi servo ejus*.

A

B

CAP. XV. *Cecinerunt autem Moyses, & filii Israel canticum istud Domino*: Moyse scilicet præcinente, cæteris carmen recantantibus. *Cantate Domino magnifico*: ideſt, Domino, qui equos, & equites justa animadversione dejecit in mare. Idem *fortis & laudabilis est*: fortis, dum Ægyptios fluctibus obruit, idemque laudabilis, dum Hebræorum saluti libertatique consulit. *Jah Dominus*. Videlicet: *Qui est, ipse est Dominus, idem factus est nobis Salvator*, idem ajo, non vitulorum simulacra, quæ dudum artificis manus effinxit. Quamobrem *iste est Deus meus & glorificabo eum, Deus patris mei* Abrahæ, *& exaltabo eum. Dominus potentissimus est, & bellator*, qui, nobis ociose spectantibus, contra Ægyptios dimicavit, pelagoque dedit Pharaonem, & quem ostentabat, exercitum; sed & procerum suorum florem ab ipso lectum & in aciem eductum eodem naufragio involvit, rubrique maris fluctibus demersit. *Descenderunt in profundum*, & imos recessus subiere maris: proprioque depressa pondere corpora, quasi lapides, quas non hauserant, hauserunt aquæ. *Dextera tua Domine glorificata est in virtute*, ideſt nec quum Ægyptios profligare decrevisses, dexteræ tuæ defuere vires. *Misisti iram tuam, & devoravit eos, sicut stipulam*, in Ægypto, & in mari. *Et in spiritu tuo intumescentes coiere aquæ*. Ideſt, vel in spiritu tuo, hoc est, concitis ex adverso ventis mox scindendæ confluxere aquæ, vel oris tui præcepto didicit salum vagas undas subsistere & velut utre clausas tandiu sustinere, donec sexcenta Israëlitarum millia littus tenerent. *Densatæ sunt Abyssi in corde maris* ad perdendos Ægyptios. Crimen naufragii causam indicat subdens: *Dixit inimicus: Comprehendam eos, dividam spolia, deglutiet eos anima mea &c. Flavit spiritus tuus, & operuit eos mare*, ipsisque occidentibus superbæ simul molitiones eorum conciderunt. *Quis similis tibi Domine in Diis nominatis? Quis similis tibi, magnificus in sancto tuo?* Videlicet in habitaculo sancto

C

D

E

F

ڪڏ ڪڏ ڪڏ

ſtravit, quod quum ille in aquas miſiſſet, continuo dulces effecit. Lignum iſtuc Crucem Domini adumbrabat, cujus attactu gentium amaritudo medicanda præſignabatur. Quumque Deus eo, quem dixi, medicamine aquarum ſaporem immutaſſet, mox condidit leges, ut nimirum virga naturam corrigeret, & libertati lex blandiretur, & ſuaderet. Ea tentatione defuncti, è locis Morath progreſſi ſunt ad regiones Elim, & inde ad deſertum Sinai. Hic deſiderium carnium novarum turbarum occaſionem præbuit; & Deus annonam populo è cœlo ſuppeditavit, adjecitque præceptum, ut diurno victu contenti, craſtini diei curam non præoccuparent. Et quia non defuere, qui ex cibi aviditate præſcriptum dimenſum excederent, quive è contra ex ſegnitie, & ſocordia ab eodem deficerent, ſupplevit defectum, & exceſſum ſuſtulit de ſuo vas ipſum, quod ad explorandam quantitatem mannæ adhibendum erat. Cæterum labor colligendi manna non ſine cauſa injungitur, qui ſegnitiem & deſidiam arceret. Sabbati nihilominus otium ſancitum eſt in gratiam ſervorum & mercenariorum, boum quoque, atque jumentorum; ſed nec ſabbatum homines impii obſervarunt, qui eo die palabundi per agros manna quæſivere; incaſſum tamen, nec enim invenerunt. Subdit Scriptura: manna ſpecie quidem coriandrum, mel autem guſtu repræſentaſſe, ut inde intelligeremus, manna ad omnem ſaporem compoſitum fuiſſe. Eoque phialam impleri mandatum fuit, atque perpetuo aſſervari: quod & factum eſt, adeo ut nec plurium ſæculorum decurſu computruerit, aut vitium ſenſerit. Nihilominus idem privatis in ædibus in poſterum diem repoſitum continuo vermibus ſcatebat. Iſtud opſonii genus Iſraelitis victum diurnum ſuffecit ad quadraginta annos, nec cœlo depluere deſiit uſque adeo, donec terræ promiſſæ fines tenuerunt.

A
B
C
D
E

CAP. XVII.

VEntum tandem in loca Raphidim, ubi denuo adverſus Moyſen populus, nata ex aquarum defectu ſeditione, non ut ante ſolebat, ſecum commurmurare & demiſſe fremere, imo vero aperto jurgio contendere, & rixari cœpit. *Clamavit autem ad Dominum Moyſes*, orans & dicens: *Quid faciam? populus iſte me lapidabit*; nec profecto manus ejus effugiam, niſi aquam dedero, qua modo accepta adverſum me tumultuari deſinet. Hic

F

A Hic Moſes præſentibus ſenioribus ex cautibus montis Oreb fontem elicuit: & quoniam dixerant: quomodo Deus adeſt nobis, quibus nec ad reſtinguendam ſitim, aquæ ſuppetunt? Idcirco proceribus populi præſentibus & aſpectantibus erupit fons, certam fidem facturus, Deum a caſtris minime abeſſe. Uſque adeo populus ille pervicaciſſimus, præteriri temporis miracula oblitus, nova quærebat, & quamvis
B perpetuo oculis obverſarentur manna, nubes, & columna, ſed & conturnices in caſtra involarent; nihilominus, quia eadem in longum tempus producebantur, illa protervi homines mirari deſierant, nec miracula eſſe putabant; proptereaque nova ſigna petebant, dubitantes, hæſitantes, circumſpectantes, nec Dei præſentiam ſentientes.

Hic bellum cum Amalecitis cœptum
C eſt, duce Joſue. Moſes interim ſubiit in montem, virgam manu ferens, quam cæteroqui nunquam geſtare ſolebat, niſi quum patrandorum miraculorum neceſſitas inſtaret. Ut diſcas ſceptrum illud ſacramentum Crucis adumbraſſe, cujus proinde divina virtute admiranda illa, quæ narrantur ſigna Moſes ediderit. Moyſen ſequuti ſunt Aaron & Hur, quem utriuſque cognatum fuiſſe ajunt. Quamdiu er-
D go Moyſes in ſublime erectas manus ſuſtentabat, Iſraëlitæ perpetuo victores fuere, adeo ut populorum, qui in eorum perniciem plurimi conſpiraverunt, nemo tamen impetum, impreſſionemque tulerit. Moſe contra demitrente manus, Hebræi victi, cæſique fuere, & merito, ut qui Dominum & Moyſen perpetuis obtrectationibus & jurgiis inceſſerent. Moſes porro protenſis manibus, ſimulque virgam
E pectori applicitam gerens, Crucis expreſſam imaginem repræſentavit. Accidit itaque, ut tempore eodem Joſue in acie præliando, Moſes orando in monte rem gererent; populus vero modo ſtrenue hoſtes fugaret, modo trepidus fugeret, ut manus Moſes protenderet, ut laxaret. *Et dixit Dominus Moyſi: ſcribe monimentum iſtud in libro, & Joſue tradito, quoniam delendo delebo memoriam Amalec.* Iſtuc porro publicis tabulis inſcribi mandavit, tum
F ut vicinæ gentes, ſeveræ animadverſionis commination deterritæ Iſraëlitas laceſſere deſinerent: tum ut Amalecitæ reſipiſcerent, illiſque ad ſanam mentem ſe revocantibus, ipſe latam contra eos ſententiam pariter revocaret. *Et ædificavit Moyſes altare, & vocavit nomen ejus, Dominus*

experimentum dedit : ideſt, tale Deus potentiæ ſuæ ſpecimen in Amalec populo bellicoſiſſimo exhibuit, ut ex illo reliquæ nationes Amalecitis nec numero, nec opibus comparabiles, facile conjectarent ſimili ſe clade repellendos, ſi quidem contra Iſraëlitas bellum reparare, auſæ fuiſſent. Jam vero, etſi Chananæi optime perſpicerent, ea, quæ gerebantur, Dei geri conſilio & numine, atque proinde ab ejuſdem voluntate pendere ſuam ſalutem, perinde atque perniciem, dexteram tamen neutiquam petierunt. Præceperat nempe Deus Iſraëlitis, ut civitatibus Chananæorum ante bellum dexteram traderent. *Et ecce manus Domini in ſolio*: ideſt, in ſede judicii, in qua Moyſen collocavit. *Et bellum a Domino contra Amalec a generatione in generationem* durabit, dum Amalec perget iſtam tenere viam, Deumque contemnere.

CAP. XVIII. *Et venit Jethron ſocer Moyſis, & egreſſus eſt Moyſes in occurſum ejus, & adoravit eum*. Morem ſcilicet, quem, quum apud eum hoſpes ageret, tenuerat, retinuit etiam poſtquam omnia, quæ retulimus, admiranda facinora perpetrarat. Mox eidem miracula, quæ Deus per ipſum ediderat, narravit. Ut nimirum, quod ſimplici ſermone doctus per quadraginta annos necdum didicerat, ſignorum evidentia convictus fateretur. Nunc enimvero credo, ajebat, Deum tot, tantorumque bonorum inceptorem ac perfectorem eſſe oppido ſuſpiciendum admirandumque præ cunctis gentium Diis; quippe qui talia profecto ſuis cultoribus præſtare non poſſint. Hæc Jethron, reputans Ægyptiorum adverſus Hebræos molitiones, ſeu quum natos illorum interficerent, rati, interrupta ea arte propagatione & ſobole, gentem univerſam brevi interituram; ſive quum palearum dimenſum laborantibus negarent, ut contra Moyſen commoverent; ſive quum per deſerta loca palantes opprimere cogitarent, ingentem inde prædam ſibi pollicentes; quaſi ſua recepturi, ſuiſque confuſas non ſuas opes tute direpturi. *Tulitque Jethron hoſtias Domino*. Ideſt, vel per Moyſen obtulit, vel ſepoſuit, in eo, quem Deus deſignaſſet, loco litaturus. Eodem auctore, Moſes tribunos creavit, & centuriones, quinquagenarios, & decuriones, qui populo jus dicerent, & communicato labore ipſum Moſen utcumque relevarent. Ita demum Jethron in patriam remigravit.

Men-

A

Anno tertio, exactis ſcilicet ab exitu quinque & quadraginta diebus, *aſcendit Moyſes in montem ad Deum. Et dixit ei Deus: Vos ipſi vidiſtis, quæ fecerim Ægyptiis*, plagas, videlicet, quibus cæcidi eos terra, marique, *& aſſumpſerim vos velut ſuper alas aquilarum*, nube vobis monſtrante viam. *Et adduxerim vos ad montem iſtum. Et nunc ſi audieritis vocem* B *meam, mihi eritis dilecti, pluſquam omnes gentes, eo, quod vos ſolos elegerim mihi ex univerſis gentibus, ut ſitis mihi regnum, & ſacerdotes, & populus ſanctus*: quandoquidem ex ipſis deligendi erant Reges & Sacerdotes: ſed & illi ſancti erant, & puri ab omnibus immunditiis externarum gentium. Et conſtituit eis præcepta dicens. *Ego ſum Dominus, retribuens peccata patrum in filios in tertiam & quartam* C *generationem eorum, qui oderunt me*. Nam etſi Deus hominem peccantem pro ſua longanimitate & patientia ſuſtineat, nec ipſum aut filium, aut nepotem ſtatim puniat; niſi tamen pœnitentiam egerint, pœnam devolvet in caput quarti, ſi forte paternæ nequitiæ imitatorem inveniat. *Et faciens juſtitiam in mille generationes iis, qui diligunt me, & cuſtodiunt præcepta mea*: ſicut hodie feci tibi, & populo tuo propter patres veſtros Abraham & Iſaac. Cæterum omnia mandata Iſraëlitis tradita, comprehenſa cenſentur illa naturæ lege: quod tibi non vis, alteri ne feceris. *Non ergo occides*, ne quod nolis, alter te. *Non mœchaberis*, ne uxori tuæ referatur injuria, quam proximi tui uxori intuliſti. *Non furaberis* rem alienam, ne alii tuam. *Non dices falſum teſtimonium adverſus proximum tuum*, ne ille adverſus te. *Non concupiſces* E *res proximi tui*, ne ille tuas. Ut hinc intelligas vere ac merito a Domino dictum: *In his duobus mandatis* de dilectione Dei & proximi, *univerſa lex pendet & Prophetæ*. Naturæ ſcilicet jus a lege, & a Prophetis explicatum. Huic nihilominus aliæ leges, certis de cauſis noviter incidentibus merito poſtmodum adjectæ fuerunt. *Altare de terra ædificabis; & non levabis ſuper lapides ferrum, ne polluantur*. Pertinent hæc ad illud: *Vidiſtis quod de cœlo* F *loquutus ſum vobis. Non facietis mecum Deos aureos, vel cujuſvis generis. Neque aſcendes per gradus ad altare meum*. Cavet itaque ne ad ſtructuram altaris lapides politi adhibeantur, ne forte quum poliunt lapides altaris, altare Deum ſibi faciant.

CAP. XIX.

Luc. 6. 31.

Inf. 20. 23.

CAP. XXI.

EOdem tempore Deus officium hominis erga proximum ſuum certis legibus explicuit & ſancivit. *Si quis vendiderit filiam ſuam in famulam, illaque diſpliceuerit oculis domini ſui, ut eam ducere nolit, ſicut ei ſponderat, quando illam concupivit: populo autem alieno non venumdabit eam, quia mentitus eſt ei, poſtquam illam accepit. Si quis hominem percuſſerit, iſque mortuus fuerit, occidatur. Qui autem non eſt inſidiatus illi, ſed ipſum tradidit Deus in manu ejus*: quia nimirum definitus vitæ terminus advenerat, qui illum interfecit, imprudens & invitus, divinæ voluntatis cenſendus eſt exequutor. *Huic locum refugii conſtituito*. Nec ille, qui præter voluntatem interfectoris cecidit, Deo nolente vitam amiſit, quandoquidem ipſe interfectum interfectori objecit, ne limites divino decreto ſtatutos prætergrederetur, ſed homo mortalis vivere quandoque deſineret.

Si rixati fuerint duo, & percuſſerint mulierem prægnantem, & non fuit exitium, quia fœtus necdum plene formatus fuerat, nec ſuis compactus membris, *multam ſolvet. Sin autem fœtus perfectus fuerat, reddet animam pro anima.*

Non immolabis ſuper fermento ſanguinem victimæ. Hoc referendum eſt vel ad illud: *Non invenietur vobis fermentum in mactatione agni*. Vel cavet ne confundantur ſacrificia, & ſanguis ultimæ victimæ componatur cum prima, quæ jam mactata fuerat, & altari impoſita. *Sup.* 12. 19.

Neque remanebit adeps ſolemnitatis uſque mane. Eadem quippe die ignis altaris conſummabit illum. Adipis cura, curam victimæ præſtantioris inſinuat.

Ecce ego mitto Angelum meum ante te. Obſerva eum, quia nomen meum eſt in illo. Quia vices Dei gerebat, Dei nomen in illo fuiſſe dictum eſt.

Et ædificavit Moyſes altare, & miſit juvenes filios Iſrael, ideſt filios Aaron ad præparandos vitulos in holocauſtum. Nec enim hactenus uncti fuerant ad ſacerdotii officia rite obeunda.

Et poſtquam legit volumen fœderis coram eis, illique dixerunt, omnia, quæ dixit Deus, factemus, aſperſit ſanguine populum, dicens: Hic eſt ſanguis fœderis, quod pepigiſtis dicentes: Omnia quæcumque dixerit Dominus, audiemus & faciemus. In ſanguine fœderis, Euangelii ſacramentum per Chriſti mortem & ſanguinem gentibus inferendum præſignabatur.

Et

A

ET ascendit Moyses cum suis, & senio- CAP.
res septuaginta, videruntque Deum. XXIV.
Eratque sub pedibus ejus, quasi opus lateris
Japphirini, & quasi color cœli quum serenum
est. Later populo ægyptiacam servitutem
in mentem revocabat; & aspectus cœli,
quum clarum est, eosdem admonebat,
quod etiam alibi præceptum est, meretri-
cium fucum esse fugiendum. Et super se-
B niores non protendit manum suam, quip-
pe qui ad visionem vocati fuerant, non
item ad prophetiam, quamquam & hanc
postmodum acceperunt. *Et dabo tibi lapi-
des &c.* Moyses itaque legem tabulis la-
pideis insculptam Israëlitis tradidit, eam-
demque digito Dei fuisse exaratam signifi-
cavit, quo ipsis augustiorem ac venera-
biliorem redderet, reputantibus illam
Dei manu descriptam, ejusdemque auc-
C ritate sibi impositam fuisse. *Et ascendit
Moyses & Josue in montem, & vocavit
Dominus Moysen die septimo de medio nubis,
& vidit gloriam Domini omnis domus Israel.*
Eodem tempore Deus tabernaculi formam
& materiam, universumque instrumentum
Moysi exposuit. Sacri præterea unguenti
atque thymiamatis compositionem tradi-
dit, & sacrificiorum cæremonias & ritus.
Quum autem Deus Moysen ita alloqui-
D tur: *Omnem, quam ostendo tibi similitudi-
nem Tabernaculi, sic facies*: videtur vete-
ris testamenti Tabernaculum appellasse
similitudinem seu typum, & tabernacu-
lum temporarium, quo insinuaret, idem
ad tempus duraturum, eoque demum sub-
lato, substituendam Christi ecclesiam, &
hanc, utpote perfectum consummatumque
cœlestis Tabernaculi exemplar, in sempi-
ternum mansuram. Rursus Tabernaculum
E similitudinem, seu imaginem cœlestis Ta-
bernaculi dixit, ut Israëlitæ ex archetypi
excellentia exemplaris dignitatem conjice-
rent: idcirco etiam subdidit: *Et veniam
& loquar ad te supra propitiatorium*: adeoque
Dei voces, quasi supra alas duorum Che-
rubim arcam ambientium insidentis, defe-
rebantur ad Pontificem, cui intimum illud
adytum semel in anno fas erat intrare.

F

VIdens autem populus, quod moram fa- CAP.
ceret descendendi de monte Moyses, XXXII.
dixit ad Aaron: *fac nobis Deos, qui nos
præcedant; Moysi enim huic viro, qui nos
eduxit de terra Ægypti, ignoramus, quid ac-
ciderit.* Itane vero Moyses ignotus, quem
superato monte, nubem intrasse nuper vi-
distis? Quin ergo mittitis exploratum?

quin

quin potius ipſimet ad cacumen montis ad- A
itis ? & ſi quidem eo venientibus nec
Moyſes, nec ejus famulus Joſue appareat,
tum vero deliberate. At enimvero dum
manent quæcumque vobis ille comparavit, manna & coturnices, columna & nubes, itane contemnitur a vobis Moyſes, ut perinde ac ſi nunquam fuerit, eſſe deſiiſſe videatur ? Attamen Aaron inſanam turbam ab eo conſilio avertere conatus, adeo non perſuaſit, ut nihil propius fa- B
ctum fuerit, quam ut lapidibus obrueretur ; quo mortis genere Moſis cognatus Hur ex eadem cauſa ſublatus fuerat ; quem eodem tempore in montem ſubiturus præſentibus ſenioribus populi judicem deſignaverat. Quum ergo ejuſdem nulla poſtmodum mentio in ſacra hiſtoria recurrat, hinc docti interpretes conjectarunt, illum interfectum fuiſſe in ea ſeditione, quæ pro vituli conſtructione adverſus Aaron con- C
citata fuit. Quum enim Hur ſeditioſis animoſe & fortiter obſtaret clamans, nefas eſſe fidem cum Deo mutare ; ajunt ab eiſdem fuiſſe trucidatum. Aaron igitur, ut necem fugeret, populus pœnam ſimul veritus, ne nefarii homines pro uno plures ſibi facerent Deos, ſuſceptaque nova religione, quoniam Ægyptiorum contubernium conſpectumque fugiebant, loca Ægypto vicina occupare cogitarent ; mulierum inaures ad D
conſtructionem vituli depoſtulavit ; confidens, eaſdem maritos ab ea cogitatione certo avocaturas ; vel quod aurum ſuum habere vellent, vel quod ſuum Deum deſerere nollent ; ſiquidem utroque in poſterum carere cogebantur. Conſilium eluſit eventus : illico namque populus, quantum auri pondo petebatur, hinc inde a fœminis corrogatum ſacerdoti repræſentavit. Adeo, quantum illi Ægyptiis antea E
grati acceptique fuerant, quum aurum ab ipſis acciperent, tantum iiſdem vitulus poſt charus fuit, quum ad conflandum ejus ſimulacrum, quod collegerant, aurum prodigerent. Continuo ex ea materia aurifices vitulum conflarunt, cæteri proclamarunt Deum. *Hi ſunt Dii, qui eduxerunt te de terra Ægypti.* Negarunt itaque quæcumque Deus, quem oderant, terra marique fecerat ; ut quæ certe non fecerat F
vitulus, quem amabant, feciſſe tamen videretur. Cæterum ex eo, quod Scriptura hic narrat, Aaronem populi metu conſternatum vitulo conſtruxiſſe aram, iterum ſuadetur Hur a tumultuante populo interfectum fuiſſe, dum, ſeditioſis petentibus vitulo ſacra fieri, obſiſtit. Interea Aaron

ܐܗܪܘܢ ܕܢܦܪܫ ܠܥܡܐ ܥܕ ܕܢܬܐ ܡܫܐ ܡܢ ܛܘܪܐ ܘܐܡܪ ܥܐܕܐ ܗܘ ܠܡܪܝܐ ܘܢܩܪܒ ܠܗ ܕܒܚܐ ܘܫܠܡܐ ܘܩܡ ܥܡܐ ܠܡܫܬܐ ܘܠܡܚܝܐ ܘܩܡ ܠܡܫܚܩ ܘܐܬܝ

pulo profuiſſent, qui contemto Legislatore, vitulum ſibi fecerat Deum? Et quoniam non conſtabat, cujuſnam conſilio, operave vitulus fuiſſet conflatus, Moſes ſimulacrum ſcabit, & ſcobem aquæ inſperſam populum ebibere compulit, qua hauſta ejus flagitii autores, conſultoreſve diſtento ſtatim corpore turgeſcebant. Nam etſi univerſus populus inaures ad confectionem vituli ſubminiſtraverat, credibile tamen eſt, bene multos metu compulſos id feciſſe, quando ipſe Pontifex Aaron eadem ex cauſa idolo excitaverat aram. Illi itaque ſolummodo eo morbo correpti ſunt, qui ſimulacrum excogitaverant, cæteriſque autores fuerant, ut ejuſdem fabricationem flagitarent.

Stans Moyſes in porta caſtrorum ait: Si quis eſt Domini, jungatur mihi: congregatique ſunt ad eum omnes filii Levi: Quibus ait: *Hæc dicit Dominus Deus Iſrael &c.* Quid, hæccine Deus Moyſi edixerat? Imo vero hiſce graviora, antequam a Moyſe exoratus populo placaretur. Nam poſt orationem Moyſis ſubdit Scriptura: *Placatuſque eſt Dominus, ne faceret malum, quod loquutus fuerat adverſus populum ſuum*. Viden' Moyſen pacis ſequeſtrem in monte, in caſtris criminum vindicem? Quum Judicem alloquitur, ad miſericordiam & lenitatem ipſe ſe illumque revocat: quum populum, ardet & fervet divini honoris ſtudio. Quo porro idololatras ſevere punit, Dei decretum exequitur. *Ite & redite per medium caſtrorum, & occidat unuſquiſque fratrem, & ſocium ſuum, & proximum ſuum*. Omnes indiſcriminatim interficite, inquit, in quibus vituli notam deprehenderitis, ſive is conſanguineus ſit, ſive affinis, ſive frater, filius, aut pater: *Et fecerunt filii Levi juxta verbum Moyſis, & ceciderunt de populo in illa die tria millia virorum*.

Reverſuſque Moyſes ad Dominum ait: Obſecro, vere peccavit hic populus peccatum maximum... Et nunc dimitte eis hanc noxam: ſi non facis, dele me de libro, quem ſcripſiſti. Quaſi dicat: potius mihi ſit, vita illa venturi ſæculi carere, quam videre populi hujus interitum. Sic Moſes mortem Filii Dei pro cunctis gentibus oppetendam expreſſit, dum optat, pro populi ſui ſalute mori. *Et ecce Angelus meus præcedet te*. Non me, ait, viæ ducem in poſterum habebis, ſed Angelum. Et in die viſitationis meæ in manu ejus viſitabo ſuper illos peccata eorum: *Obſerva eum, quia nomen meum in illo*. Populum

ﻩ . ﻭﺍ ﻟﻜﻢ ﻣﻌﻪ ﻭﻟﺎ ﻣﻼﻙ ﻫﻮﻋﻤ A
ﻟﻮﻫﻮ ﻣﻨﻪ ﻫﻮﻟﻼ ﻭﻌﻤﻪ ﻟﻜﻤﻪ . ﻟﻬﻤ
ﻭﻭﻤﻪ ﻟﻠﻬﻮﻟﻼ ﻣﻨﻤﻠﻼ ﻫﻮﻟ ﻟﻌﻤ
ﻟﻠﻬﻮﻟﻼ ﻭﻟﻜﻤﻪ ﻫﻤﻤ ﻫﻮﻟ .
ﻩﻟﻌﻪ ﻫﻌﻬﻤ ﻟﻌﻨﻤﻼ . ﻫﻌﻨﻪ
ﻫﻌﻪ ﻫﻌﻤﻤ ﻩﻟﻜﻤ . ﻫﻨﻪ . ﻫﻌﻤ
ﻫﻮﻟ ﻫﻨﻤﻌﻼ ﻫﻌﻨﻪ ﻟﻼ ﻟﻌﻨﻤ .
ﻟﻼﻫﻌﻨﻪ ﻟﻪ ﻫﻤﻤﻪﻼ ﻫﻨﻌﻪ
ﻟﻼ ﻫﻨﻪ . ﻩﻟﻌﻪ ﻫﻨﻤﻼ . ﻟﻼ ﻟﻌﻨﻪ B
ﻫﻨﻌﻪ ﻫﻨﻤﻪ ﻫﻨﻤﻤ . ﻫﻨﻪ .
ﻫﻨﻪ ﻫﻤﻌﻪ ﻫﻨﻤﻤ . ﻫﻨﻪ .
ﻟﻬﻌﻤﻼ ﻫﻤﻌﻤ ﻟﻌﻨﻤ
ﻫﻨﻤﻤ . ﻩﻟﻌﻪ ﻟﻌﻤ ﻫﻨﻤ . ﻟﻼ
ﻟﻌﻨﻪ ﻟﻌﻤ ﻫﻨﻤ . ﻫﻨﻪ . ﻟﻼ
ﻫﻨﻌﻪ ﻟﻌﻤ ﻫﻨﻤ . ﻟﻼ ﻟﻌﻨﻪ
ﻫﻨﻤﻪ ﻟﻼ . ﻟﻼ ﻫﻌﻨﻪ ﻫﻨﻤ
ﻟﻌﻤﻼ ﻫﻨﻪ . ﻫﻨﻪ . ﻟﻼ ﻫﻌﻨﻪ
ﻫﻨﻤﻤ ﻫﻨﻤﻼ ﻫﻨﻤﻤ . ﻫﻨﻪ . ﻫﻨﻤ C
ﻫﻨﻤ ﻫﻨﻌﻼ ﻫﻨﻤﻤ . ﻫﻨﻪ .
ﻫﻨﻤ ﻫﻨﻌﻼ ﻫﻨﻤﻤ . ﻫﻨﻪ .
ﻫﻨﻤﻤ ﻫﻨﻤ

mino in omne tempus ſacratos eſſe cenſendos. *Non coques hœdum in lacte matris ſuæ.* Senſus eſt: ſiquis ab idolorum cultu, aliave ſecta converſus fuerit, cave, exprobres illi propriæ ſectæ errores, aut mores patrios. Hœdum ergo vocat peccatorem cum Hœdis ad ſiniſtram abigendum, matrem intelligit priſcam ejuſdem religionem & nomen. Alter ſenſus eſt: ut hoc præceptum alterum ſimile explicare dicatur. *Septem*, inquit, *diebus Hœdus ſit cum matre ſua, & octavo die*, a lacte utique avulſum, *reddes illum mihi.*

Altare de terra ædificabis; quod ſi lapideum, non levabis ferrum ſuper eo, ne polluatur. Docet offerendum eſſe Deo ſacrificium humilis cordis & laudis, non tamen coactum, nec vi expreſſum: ea enim hoſtia grata & accepta eſt, ſi homo ſe Deo ſtatuat templum & altare ſuo judicio, ſuaque voluntate, vi ſua, non aliena ductus, nec item lapidis in modum, qui ſecure & malleo dolatur, & artificis manu judicioque aptatur ædificio. Quo autem altare de terra quoque ædificari concedit, homini corpus de terra concretum in memoriam revocat, & innuit corpus etiam, piis tamen ante laboribus purgatum, ſibi eſſe offerendum.

CAP. XXXVII. *Fecit autem Besleel & arcam de ligno imputribili: veſtivitque eam auro puriſſimo intus ac foris &c.* Arca naturam corpoream Emmanuelis repræſentat, ex incorruptibili autem ligno fabrefacta dicitur, quia Chriſti corpus peccati expers fuit, & corruptionem non vidit. Aurum porro extimas ſimul, & intimas partes arcæ operiens, divinam Verbi naturam ſignat cunctis animæ corporiſque partibus ineffabiliter unitam. Unxit enim humanitatem noſtram ſua divinitate, ſicut ſcriptum eſt. Rurſus in arca quaternos præferente annulos hortum voluptatis illum intelligibilem contemplare, fluvioſque ſimul inde ſcaturientes. Item vim ſentiendi & animi intelligentes ſenſus, & in cornibus arcæ duos mundos, alterum intelligibilem, & alterum noſtris ſenſibus ſubjectum.

Propitiatorium, ex auro puriſſimo fabrefactum, operiens arcam, Emmanuelem ſignificat: Cherubim duo propitiatorio ſuperimminentia Prophetas & Apoſtolos. In menſa aurea quatuor columellis fulta cogita optimam præſtantiſſimamque

A

B

C

D

E

F

que ſummi opificis naturam, ipſique ſubſtantes & conjunctas ſubſtantias mente & ratione præditas. Geminæ coronæ, quibus aurea menſa redimitur, rurſus tibi ſubjiciunt mundum utrumque ſuperum & inferum. Labium coronas menſam ornantes diſtinguens & committens, Emmanuelem adumbrat. Mediator enim eſt, & quaſi internuncius, per quem cœleſtes & terreſtres, ſuperi inferique ſuſſenſa ſibi mutuo communicant & colloquuntur. Panis facierum, aureæ menſæ ſuperimpoſitus, myſteria hoſtiæ filiorum Eccleſiæ Chriſti præſignat.

Candelabrum aureum magnum Crucis Chriſti ſacramentum aperit: calami proinde, a candelabro protenſi, Chriſti in Cruce mortui imperium repræſentant, ad omnes mundi plagas amplificatum. In malis aureis candelabrum ornantibus Prophetas & Apoſtolos diſcimus, in liliis angelicas virtutes. In ſeptem lucernis clariſſimam Euangelii lucem & ſeptem ejuſdem luminaria, aut ſeptem Domini oculos univerſam terram circumſpicientes.

Omnia porro Tabernaculi myſteria prædicant ſummi Opificis bonitatem, ejuſque opificii præſtantiam. Ergo dum decem è byſſo cortinas, intima Tabernaculi adyta velantes intueris, ad contemplationem ſupremi ordinis ſubſtantiarum intelligentium aſſurgito; indeque ad undecim cortinas è pilis caprarum intextas digreſſus, & ad velamen ex pellibus arietum rubricatis conſutum, ad ſecundi ac tertii ordinis naturas, perinde ratione & intelligentia præditas, & ab omni corporea concretione ſolutas, ſimul digredere. Hinc porro pellem arietinam janthinam proſpectans, quartum & infimum ordinem contemplare, ſubſtantias nempe corporeas, in quibus mentem corpori unitam invenies. His tamen oppido antehabendam eſſe memento contemplationem omnium optimæ præcellentiſſimæque naturæ, ad quam provocat arca argentea, intra Sancta Sanctorum locata januæ adverſa. Viginti aſſeres & quadraginta columnæ, ſummatim ſexaginta, ad auſtralem Tabernaculi plagam erectæ, hiſque totidem è regione oppoſitæ, repræſentant Eccleſiæ Chriſti Rectores, duces & principes; quorum meminit etiam ſapientiſſimus Salomon in Canticis Canticorum: *Ecce*, inquit, *lectulum Salomonis ſexaginta fortes ambiunt*. Hinc progredere ad tria velamina ex hyacintho texta & purpura, coc-

co

co bis tincto & byſſo retorta : primum Sancta Sanctorum operiebat, reliqua duo alterum Tabernaculi, alterum atrii oſtio obtendebantur. Tria iſta velamina Chriſtum mediatorem adumbrarunt. Per Chriſtum enim perfectæ mentes, & intra Tabernaculi adyta jam admiſſæ, divina contemplantur : aliæ namque ad oſtium Tabernaculi ſubſiſtunt, & inde per Chriſtum ad cognitionem ſummi boni provehuntur : quæ autem a Tabernaculo arcentur, per Chriſtum pariter paulatim promoventur ad atrium, & caulam intelligibilem, id enim Dominus ſuis verbis ſignificat, ubi ſe oſtium appellat; oſtium quidem interius perfectis, medium juſtis proficientibus, exterius peccatoribus pœnitentibus.

Facies ܦܘܓܪܐ, ideſt vas olearium ad inſtruendas lucernas Tabernaculi. ܩܢܛܐ in modum retis, eſt ænea crates ad recipiendum conſervandumque ignem. ܦܘܬܪܡܐ Perizoma, ſeu Tunica talaris, veſtis erat hyacinthina, tegebatque humeros, indeque fuſa ad pedes uſque fluebat, habebatque tintinnabula aurea aureis malogranatis diſtincta, eadem ephod & ſuperhumerale appellatur. ܡܪܝܢܬܐ faſcia in modum Cidaris & Pilei, Thiara. ܠܘܛܝܐ veſtis linea totum corpus complectens, & a junctura humerorum ad coſtas uſque promiſſa.

Et fumant tibi oleum olivæ ad concinnandas lucernas. Oleum olivæ eſt doctrina Chriſti crucifixi, quod enim alterius generis eſt, peregrina & profana dogmata deſignat. Aaron vero & filii ejus juſſi componere lucernas extra velum uſque ad veſperam repræſentant legis Sacerdotes & Prophetas extra Chriſti eccleſiam ſua ſacra facientes, dum ſolem juſtitiæ oriturum præſtolantur, nato autem Domino illuxit, ceſſavitque officium lucernarum.

Unum Agnum facies mane, & alterum veſpere. Utrumque ſacrificium plane ſignificat Chriſtum Dei Agnum, pro nobis immolatum. Rurſus Agnus de mane mactatus, deſignat Innocentes & Juſtos; & alter veſpere ſacrificandus peccatores pœnitentiam agentes, pro quibus vere Chriſtus mortuus eſt.

Sume tibi aromata prima: myrrham primam atque puriſſimam, & cinnamomum, caſiam & oleum olivæ. Quatuor aromatum genera, totidem elementa deſignant, quibus concretum eſt corpus, a Deo Verbo aſſumtum.

Pontificis ſuperhumerale ex hyacintho

ܘܐܣܘܩܝܐ ܕܟܘܣܝܐ ܕܒܨܘܪ ܫܬܝ ܕܟܠܝܠ ܗܘ ܒܗ ܩܕܫ ܩܕܫܝܢ ܘܫܬܝܢ ܐܚܪܢܐ ܗܘ ܕܦܬܚܐ ܕܕܪܬܐ ܘܫܬܝܢ ܐܚܪܢܐ ܗܘ ܕܦܬܚܐ ܕܩܪܬܐ ܘܗܠܝܢ ܬܠܬ ܟܣܘܬܐ ܗܢܘ ܕܡܫܪܝ ܠܢ ܠܡܫܝܚܐ ܐܡܨܥܝܬܐ ܕܐܝܟ ܕܐܝ ܕܡܢ ܕܓܢܣ ܐܚܪܢ ܗܘ ܡܬܟܬܒ ܘܡܦܪܫ ܠܢ ܐܦ ܠܥܠ ܡܢ ܗܠܝܢ ܕܒܪ ܡܢ ܡܫܝܚܐ ܐܬܟܫܦ

tho contextum, & murice, cocco bis tincto præferebant. Rationale byſſinum ſuo candore ſignat indumentum juſtitiæ. Baltheus operis plumarii, Pontificis renes conſtringens, ſignificat cingulum veritatis, & æquitatis ſacerdotis mentem, animumque continens, ne ad futiles caducarum rerum curas defluat. *Et facies coronam ex auro puriſſimo*. Corona victorum inſigne victoriam Chriſti deſignat, & ex auro probatiſſimo fieri præcipitur, quia Chriſti triumphus omnibus numeris abſolutus & perfectus fuit. Item Rationale ſtringitur vitta hyacinthina, charitatis quippe ſymbolum eſt, perinde ut cidaris beatæ ſpei & fidei in Deum.

Facies rationale judicii quadrangulum & duplex: palmi erit longitudo ejus, & palmi latitudo ejus; & conſummabis in eo conſummationem lapidum: poneſque in eo quatuor ordines lapidum, in primo verſu erit lapis Sardius, & Topazius, & Smaragdus: in ſecundo Carbunculus, & Sapphirus, & Adamas: in tertio Lyncurius, & Achates, & Amethiſtus: in quarto Chryſolitus, & Berylius, & Jaſpis. Numerus & diſpoſitio gemmarum deſcribunt quatuor ordines Iſraëlis intelligibilis: numerus autem, & varietas colorum indicat eorundem ordinum ſpecies, dignitatem & officia. Nec vacat myſterio, quod tale genus, numeruſque certus gemmarum ad Pontificis pectus apponi præcipitur: nimirum ſicut gemmæ ſummi ſacerdotis pectori adhærebant, ſic omnino tenendum eſt, cogitationes cujuſvis naturæ mente ac ratione prædi æ Emmanuelis intelligentia comprehendi, ejuſdemque memoriæ inſidere. Rationale enim, imo vero rationarium judicii in pectore geſtat vivorum mortuorumque futurus judex. Rurſus obſerva mala punica a fimbriis rationalis ſuſpenſa, aureaque tintinnabula iiſdem interjecta: hæc nempe ſymbola ſunt, & alterum quidem variarum diverſarumque gentium cœtus ſignificat: alterum repræſentat Euangelicæ legis promulgatores Chriſti Apoſtolos & Eccleſiæ Doctores illis erudiendis deſignatos. Præterea dum malogranata a fimbriis Pontificis pendere cernimus, populos credentium a Chriſto filio Dei pendentes contemplamur: in tintinnabulis proinde agnoſcimus Euangeliſtas, & Euangelii præcones, Eccleſiam Emmanuelis perſonantes voce clariſſima, & ſupra omnem modum auribus jucundiſſima.

Cæterum quando Scriptura deſcribit diſpoſitionem, ornatumque Taberna-

naculi, Arcam, menſam, candelabrum, totiuſque ſacri inſtrumenti apparatum, videtur ante oculos ponere Chriſtum judicem rationes anteactæ vitæ repetentem a ſingulis, & unicuique deſignantem pro dignitate locum. Venturus eſt enim in gloria ſua, ſedenſque in ſolio regni ſui opera noſtra producet, & examinabit, ſinguliſque decernet ſedem in illo Tabernaculo, quod mente non ſenſibus cernitur, pro merito benefactorum & in pia converſatione profectu: nam qui miſericordiæ opera proferent, quaſi aurum intima Tabernaculi adyta obtinebunt; qui vero jejunium & orationem, quaſi argentum primis ſuccedent: ita cæteri deinceps locum moribus, quibus vixerint, convenientem capient.

Et ſumes vitulum unum de armento, & panem azymum, & placentas azymas oleo conſperſas, & lagana azyma oleo lita, & pone in caniſtro: & ſumes adipem, qui operit inteſtina & reticulum jecoris, & duos renes. Vides tria genera præcipua hoſtiarum, primum taurorum, ſecundum arietum, tertium agnorum: quia tres ſunt Sanctorum gradus, quorum proinde differentiæ, & diſpares animi diſpoſitiones his ſymbolis explicantur. Primus itaque gradus Perfectorum eſt, morum innocentia integritateque ſequentibus multo ſuperior. Secundus Proficientium, inferior, quique mediocritatem non excedit. Tertius omnium minimus & infimus, Novitiorum; magnitudo nempe corporum ſymbolum eſt excellentiæ animorum, taurus proinde animal utique ove majus & nobilius, pulchre declarat ſummum & ſupremum Sanctorum ordinem, quomodo ovis gradum iſto minorem. Jam in placentis ſine fermento, morum proponitur ſimplicitas & ingenuus animi candor. In laganis oleo conſperſis & frixis diſce jucundam & lætam vitam Sanctorum. Panem azymum puræ ſynceritatis ſymbolum eſſe ſatis conſtat. Renes exprimunt prudentiam diſcernendi affectus motuſque animi, quos adeps eoſdem renes operiens repræſentat: Renes quippe ad ſecretionem appoſiti ſunt. De reticulo ſeu adipe jecoris quidam diſputant contenduntque concupiſcentiam in jecore ſedem habere: hunc ergo adipem jecur & viſcera operientem Deo offerendum lex præcipit, partem ſcilicet corporis, in qua velut in proprio fonte concupiſcentiæ affectus vehementius exæſtuant.

Et aſperges de ſanguine ſuper extre-

ad-

ﬠ ﬡﬢﬣﬤ ﬥﬦﬧﬨ ﬩שׁשׂשּׁ שּׂאַאָאּ בּגּדּהּ וּזּ﬷טּ יּךּכּלּ ﬽מּ﬿נּ סּ﭂ףּפּ ﭅צּקּרּ שּתּוֹבֿ כֿפֿﭏﭐ ﭑﭒﭓﭔ ﭕﭖﭗﭘ ﭙﭚﭛﭜ ﭝﭞﭟﭠ ﭡﭢﭣﭤ ﭥﭦﭧﭨ ﭩﭪﭫﭬ ﭭﭮﭯﭰ ﭱﭲﭳﭴ ﭵﭶﭷﭸ ﭹﭺﭻﭼ ﭽﭾﭿﮀ ﮁﮂﮃﮄ ﮅﮆﮇﮈ ﮉﮊﮋﮌ ﮍﮎﮏﮐ ﮑﮒﮓﮔ ﮕﮖﮗﮘ ﮙﮚﮛﮜ ﮝﮞﮟﮠ ﮡﮢﮣﮤ ﮥﮦﮧﮨ ﮩﮪﮫﮬ ﮭﮮﮯﮰ ﮱﯲﯳﯴ ﯵﯶﯷﯸ ﯹﯺﯻﯼ ﯽﯾﯿﰀ ﰁﰂﰃﰄ ﰅﰆﰇﰈ ﰉﰊﰋﰌ ﰍﰎﰏﰐ ﰑﰒﰓﰔ ﰕﰖﰗﰘ ﰙﰚﰛﰜ ﰝﰞﰟﰠ ﰡﰢﰣﰤ ﰥﰦﰧﰨ ﰩﰪﰫﰬ ﰭﰮﰯﰰ ﰱﰲﰳﰴ ﰵﰶﰷﰸ ﰹﰺﰻﰼ ﰽﰾﰿﱀ ﱁﱂﱃﱄ ﱅﱆﱇﱈ ﱉﱊﱋﱌ ﱍﱎﱏﱐ ﱑﱒﱓﱔ ﱕﱖﱗﱘ ﱙﱚﱛﱜ ﱝﱞﱟﱠ ﱡﱢﱣﱤ ﱥﱦﱧﱨ ﱩﱪﱫﱬ ﱭﱮﱯﱰ ﱱﱲﱳﱴ ﱵﱶﱷﱸ ﱹﱺﱻﱼ ﱽﱾﱿﲀ ﲁﲂﲃﲄ ﲅﲆﲇﲈ ﲉﲊﲋﲌ ﲍﲎﲏﲐ ﲑﲒﲓﲔ ﲕﲖﲗﲘ ﲙﲚﲛﲜ ﲝﲞﲟﲠ ﲡﲢﲣﲤ ﲥﲦﲧﲨ ﲩﲪﲫﲬ ﲭﲮﲯﲰ ﲱﲲﲳﲴ ﲵﲶﲷﲸ ﲹﲺﲻﲼ ﲽﲾﲿﳀ ﳁﳂﳃﳄ ﳅﳆﳇﳈ ﳉﳊﳋﳌ ﳍﳎﳏﳐ ﳑﳒﳓﳔ ﳕﳖﳗﳘ ﳙﳚﳛﳜ ﳝﳞﳟﳠ ﳡﳢﳣﳤ ﳥﳦﳧﳨ ﳩﳪﳫﳬ ﳭﳮﳯﳰ ﳱﳲﳳﳴ ﳵﳶﳷﳸ ﳹﳺﳻﳼ ﳽﳾﳿﴀ ﴁﴂﴃﴄ ﴅﴆﴇﴈ ﴉﴊﴋﴌ ﴍﴎﴏﴐ ﴑﴒﴓﴔ ﴕﴖﴗﴘ ﴙﴚﴛﴜ ﴝﴞﴟﴠ ﴡﴢﴣﴤ ﴥﴦﴧﴨ ﴩﴪﴫﴬ ﴭﴮﴯﴰ ﴱﴲﴳﴴ ﴵﴶﴷﴸ ﴹﴺﴻﴼ ﴽ﴾﴿﵀ ﵁﵂﵃﵄ ﵅﵆﵇﵈ ﵉﵊﵋﵌ ﵍﵎﵏

mum auris dexteræ Aaron , & filiorum ejus , & ſuper pollices dexteros manuum & pedum illorum . Arietis cruor , auribus in ſummo poſitis , aſperſus ſupremum juſtorum perfectorum ordinem deſignat : nam quæ infra aures ſunt , membra , manus & pedes , ſignant juſtos proficientes , & peccatores pœnitentes . Alii interpretes in auribus contemplantur cœleſtes virtutes ad audiendam vocem ſermonum Domini paratas , in manibus terrenis corporibus demerſos immortales animos , in pedibus ipſamet corpora mortalia . Rurſus , aures , ajunt , obedientiæ atque obtemperantiæ symbolum eſſe : manus innuere laboris patientiam & piæ exercitationis ſtudium : pedes conſtantem ad omnes virtutes progreſſionem . Interim obſerva in deſcriptione Tabernaculi tria altaria , quorum allegoriam ſic accipe , ut primum figuram putes altaris , quod in præſenti habemus , ſecundum ejus , quod in cœlo ſperamus , tertium ejus , in quo ſontes ſuppliciis mactandos credimus . Cruſtula ex ſimila triticea oleo conſperſa humanam naturam oleo Divinitatis unctam , ideſt Emmanuelem ſignificat , eademque a furture ſecreta offertur ; quia Emmanuelis humanitas omnis omnino peccati expers fuit .

ﵐ ﵑﵒﵓ ﵔﵕﵖﵗ ﵘﵙﵚﵛ ﵜﵝﵞﵟ ﵠﵡﵢﵣ ﵤﵥﵦﵧ ﵨﵩﵪﵫ ﵬﵭﵮﵯ ﵰﵱﵲﵳ ﵴﵵﵶﵷ ﵸﵹﵺﵻ ﵼﵽﵾﵿ ﶀﶁﶂﶃ ﶄﶅﶆﶇ ﶈﶉﶊﶋ ﶌﶍﶎﶏ ﶐﶑ﶒﶓ ﶔﶕﶖﶗ ﶘﶙﶚﶛ ﶜﶝﶞﶟ ﶠﶡﶢﶣ ﶤﶥﶦﶧ ﶨﶩﶪﶫ ﶬﶭﶮﶯ ﶰﶱﶲﶳ ﶴﶵﶶﶷ ﶸﶹﶺﶻ ﶼﶽﶾﶿ ﷀﷁﷂﷃ ﷄﷅﷆﷇ ﷈﷉﷊﷋ ﷌﷍﷎﷏ ﷐﷑﷒﷓ ﷔﷕﷖﷗ ﷘﷙﷚﷛ ﷜﷝﷞﷟ ﷠﷡﷢﷣ ﷤ﷺﷻ

F *Acies agnos duos unum aguum mane , & alterum veſpere* . Uterque agnus Salvatoris noſtri figuram expreſſit , qui mane offerebatur Chriſti pro Sanctis morituri typus fuit , qui autem veſpere , eundem pro peccatoribus immolandum præſignavit . *Ex libamine quarta pars heminæ erit per agnos ſingulos* . Hemina in quatuor diſtincta partes corpus Chriſti ex quatuor elementis concretum ſignat , ex hoc igitur corpore ſacer ille liquor expreſſus fuit , quo ſanctificati ſunt , quotquot illo aſpergi meruerunt . CAP. XXIX.

ﷻ ﷼ ﷽ ﷾ ﷿ ﷾ ﷽ ﷼ ﷻ ﷺ ﷹ ﷸ ﷷ ﷶ ﷵ ﷴ ﷳ ﷲ ﷱ ﷰ ﷯ ﷮ ﷭ ﷬ ﷫ ﷪ ﷩ ﷨ ﷧ ﷦ ﷥ ﷤ ﷣ ﷢ ﷡ ﷠ ﷟ ﷞ ﷝ ﷜ ﷛ ﷚ ﷙ ﷘ ﷗ ﷖ ﷕ ﷔ ﷓ ﷒ ﷑ ﷐ ﶯ ﶮ ﶭ ﶬ ﶫ ﶪ ﶩ ﶨ ﶧ ﶦ ﶥ ﶤ ﶣ ﶢ ﶡ ﶠ ﶟ ﶞ ﶝ ﶜ ﶛ ﶚ ﶙ ﶘ ﶗ ﶖ ﶕ ﶔ ﶓ ﶒ ﶑ ﶐ ﵿ ﵾ ﵽ ﵼ ﵻ ﵺ ﵹ ﵸ ﵷ ﵶ ﵵ ﵴ ﵳ ﵲ ﵱ ﵰ ﵯ ﵮ ﵭ ﵬ ﵫ ﵪ ﵩ ﵨ ﵧ ﵦ ﵥ ﵤ ﵣ ﵢ ﵡ ﵠ ﵟ ﵞ ﵝ ﵜ ﵛ ﵚ ﵙ ﵘ ﵗ ﵖ ﵕ ﵔ ﵓ ﵒ ﵑ ﵐ

E *T facies labrum æneum &c.* Concha lavaturis expoſita inter tabernaculum & altare ſpiritualis lavacri typus fuit , quo anima dum ſuis ſordibus eluitur , ad ingreſſum tabernaculi præparatur . CAP. XXX.

Sume tibi aromata prima myrrhæ puriſſimæ quingentos ſiclos , & cinnamomum , & caſiam & calamum aromaticum , atque olei olivæ heminam &c. Hic iterum divini Verbi incarnationem recogita , & Emmanuelis corpus ex quatuor aromatum , ideſt elementorum ſpeciebus compoſitum , poſitaque ſimul in Chriſto omnia : hinc

porro occurrent quinque ſpeculationes, quarum prima ipſum rerum opificem ſpectat, ſecunda pendentes ab eodem ſubſtantias rationales, tertia naturas ſenſu præditas, quarta res cæteras ſenſibus obvias, quinta, quæ ex taxatione aromatum ducitur, reſpicit tempus rerum omnium creatarum menſuram. *Juxta compoſitionem ejuſmodi unguenti non facietis aliud*. Non inquit facietis, quia unus eſt Emmanuel, cujus ſimilem nullus utique faciat. *Sume tibi aromata ſtacten & onycha, galbanum & thus*. In hac ſpecierum odoratarum compoſitione Emmanuelem tertio expreſſum contemplare; ipſe enim omnes Sanctos ad currendum in odorem unguentorum ſuorum provocat, & currentes ſibi conjungit, atque in novam creaturam transfert, eritque fortaſſe, quando eoſdem unum ſecum efficiat ſimiles ſibi.

CAP. XXXIV. HÆc loquutus Deus Moyſen dimiſit, deſcendenſque Moyſes de monte *ignorabat, quod ſplendida eſſet facies ſua a conſortio ſermonis Domini*, nec vero ea notitia indigebat Moyſes, contra plurimum intererat, ut populus non modo id ſciret, verum etiam intueretur. Moſes igitur octogenarius ſenex aſcendit montem, indeque deſcendit niteſcente interea corpore, perinde ac ſi ad priſtinam juventutem reductus fuiſſet; nimirum quum aſcenderet Adami utique erat filius; quum deſcenderet, tranſierat in Adamum, non qualem ſerpens fecit, ſed qualem invenit. Quamobrem ad populum verba facturus, faciem velare cogebatur: eo autem Dei oraculum interpretante univerſa concio oculos humi defixos continere compulſa eſt, nec enim gloriam vultus ejus poterat ſuſtinere. Hinc porro Moyſes colligere potuit, perinde nec ſibi tolerabilem fore divinum fulgorem, quando ſuum ſuos populares videbat ferre non poſſe. Per idem tempus erectum fuit Tabernaculum, *& gloria Domini implevit illud*, illapſa nimirum cum nube Tabernaculum obumbrante. Nec poterat Moyſes ingredi tectum fœderis nube operiente omnia. Nubes quippe denſiſſima fuit, adeo ut in Tabernaculum immiſſa ambientem aërem reſpirationi neceſſarium depulerit. *Nec movebant filii Iſrael, donec nubes Tabernaculum deſereret*. Ideſt: nube a Tabernaculo digrediente, populus vaſa colligebat, quo illa duceret conſequururus; eadem porro inſiſtente, ſuum quiſque tentorium ſub ejus umbra metabatur.

ܘܗܘܐ ܟܕ ܡܛܠ ܥܠ ܡܫܟܢܐ ܒܝܘܡܐ ܘܢܘܪܐ ܒܠܠܝܐ
ܒܥܝܢ ܟܠ ܒܝܬ ܐܝܣܪܝܠ ܒܟܠ ܡܫܪܝܬܗܘܢ ܘܟܕ ܣܠܩ
ܥܢܢܐ ܡܢ ܥܠ ܡܫܟܢܐ ܘܗܘܐ ܢܣܒ ܘܡܛܠ ܒܗ ܟܠ
ܝܘܡܐ ܘܢܘܪܐ ܗܘܐ ܒܠܠܝܐ ܘܡܫܟܢܐ ܗܘܐ ܡܬܟܣܐ
ܘܒܥܝܢ ܥܡ ܡܢܘܗܝ ܡܬܚܙܝܢ ܗܘܐ ܠܥܝܢ ܟܠ
ܒܝܬ ܐܝܣܪܝܠ ܟܠ ܡܫܪܝܬܗܘܢ ܗܢܘ ܡܫܟܢܐ
ܡܬܟܣܐ ܒܥܢܢܐ ܘܒܢܘܪܐ ܒܠܠܝܐ ܥܠ ܟܠ ܒܝܬ
ܐܝܣܪܝܠ ܒܟܠ ܡܫܪܝܬܗܘܢ ܐܝܟ ܕܢܣܒ ܥܢܢܐ
ܘܢܣܥܘ ܘܢܬܪܘ ܐܘ ܠܐ ܢܣܒ ܥܢܢܐ ܥܠ ܡܫܟܢܐ
ܥܕ ܝܘܡ ܡܬܥܠܬܗ ܗܘܐ ܠܐ ܢܣܥܘ ܒܢܝ ܐܝܣܪܝܠ.

tur. *Nubes quippe Domini incubabat per diem Tabernaculo, & ignis in nocte, videntibus cunctis filiis Iſrael per cunctas manſiones ſuas.* Ideſt cœleſtis ignis in formam columnæ configuratus & pernox Tabernaculo ſuperimminebat, adeo ut illud ſimul & poſita circa ipſum Iſraëlitarum tentoria larga luce compleret.

A

SANCTI PATRIS NOSTRI EPHRAEM SYRI

IN LEVITICUM

EXPLANATIO.

CAP. I. *ET vocavit Dominus Moyſen de Tabernaculo, & loquutus ei de Tabernaculo*. At ſane conſtat hanc multa, quæ deinceps leguntur, ante conſtructionem Tabernaculi a Deo dicta fuiſſe. Quid? num Deum de Tabernaculo loquutum fuiſſe dicamus, quando Tabernaculum necdum extabat? Exiſtimo, indubitabile quidem eſſe Dominum, quæ hoc capite leguntur, poſt Tabernaculi erectionem loquutum fuiſſe, & quidem eodem die, quo erectum fuit. Reliqua vero, etſi in hoc libro referantur facta, vel dicta, pleraque tamen Tabernaculi fabricationi anteponenda fuiſſe, pleraque etiam multo poſt contigiſſe. Et vero incredibile eſt Aaronem Pontificem, aut filios ejus minores Sacerdotes ſacrificaſſe, vel univerſam ſynagogam victimas præſentaſſe, quando necdum ſacrificiorum leges ſtatutæ fuerant, nec ipſi ratas ſolemneſque ſacrorum ceremonias aliunde apprehendere potuerant. Ejuſmodi porro leges ſeptem hiſce diebus, quibus Moyſes intra Tabernaculum cum Deo verſatus eſt, magnam partem conſtitutæ ſunt. Altero itaque ab exitu anno Tabernaculum aſſurrexit, novæ in Chriſto creaturæ ſacramentum: & quidem die hebdomadis primo, ut futuræ mortuorum reſurrectionis diem præſignaret. Porro ritus, quos Deus obſervandos ſtatuit tum in mactatione animalium, tum circa ſanguinem, & adipem victimarum in eum univerſim ſcopum collineabant, ut legum fide ac teſtimonio hoſtiarum immolationem venerabilem, atque reverendam efficeret, quam etiam ob cauſam a filiis Aaron victimas cædi, altarique inferri juſſit, ut dum filiorum ſummi Sacerdotis manibus hoſtiæ mactantur & offeruntur, ſacrificantium auctoritas dignitatem ſacrificiorum tueretur.

Si de avibus holocauſti oblatio fuerit de turturibus, offeret eam Sacerdos &c. Hoc referendum ad illud: *Homo, qui juraverit ut vel male quid faceret, vel bene, atque affirmaverit juramento, offerat Sacerdoti, vel ſimilæ partem decimam ephi commixtam, vel par turturum, & dimittetur ei.* Infr. 5. 4.

Nec

A

CAP. II.

NEc ex fermento, neque ex melle omnino oblationem Domino facietis. Mel offerri lex prohibet, primum quia saliri nequit: lex autem jubet omnem oblationem sale esse condiendam. Secundo, quia mellis opifices apes cadaveribus residents, nec immunda a lege rejecta cavent. Tertium, quia mel futilem sæcularium voluptatum jucunditatem repræsentat, quam
B lex præcipit fugiendam. Præterea dum sacras oblationes sale condiri lex mandat, docet actus nostros charitate esse condiendos; ea enim charitatis vis est, ut res terrenæ originis vitio corruptioni mortique obnoxias proprii saporis condimento faciat immortales.

Si peccaverit Princeps, hircum de capris offerret: quod si anima de populo peccaverit, offerat capram aut ovem. Hircus im-
C maculatus pro peccato immolatus Christi immolationem significat. Eundem repræsentat capra eo, quod *pro nobis factus est maledictum*. Ovis pariter nobis illud propheticum remurmurat: *sicut Ovis ad occisionem ducetur*. Personæ, pro quibus sacrificia offerebantur sunt quatuor: Sacerdos, Synagoga, Princeps, & quilibet de populo. Primus Sacerdos primam mundi ætatem usque ad diluvium designat: Sy-
D nagoga secundam usque ad Abrahamum. Princeps tertiam usque ad legem: Homo quilibet privatus quartam usque ad Domini adventum, pro quibus occisus est Christus, qui in semetipso omnium peccata tulit. Expiatio leviorum noxarum, etsi Hebræis magno constaret, gentibus ad Christi Ecclesiam accedentibus nullo suo merito tribuendam prænunciabat; sic enim statuebat lex, ut sive Sacerdos, sive Sy-
E nagoga, sive Princeps, sive privatus peccatum, esto per ignorantiam commissum, hostia ex propriis cujusque facultatibus æstimanda purgaret. Et idcirco traditæ legis perpetua meditatio eisdem mandatur: *Scribe*, ait Deus, *mandata mea super cor tuum, & super postes portarum tuarum, ut illa recogites egrediens & ingrediens*: & Moysi pariter: *facies*, inquit, *illis fimbrias in aliis indumentorum suorum, ne obliviscantur*.

Num. 15. *Deut.* 22. 2. 14.

Et si obtuleris oblationem primitiarum Domino manipulum tostum igne, aristas fricatas glumaque purgatas offeres oblationem primitiarum tuarum. Primitiarum manipu-
F lus quis? nisi Christus, qui pro nobis moriens nobis primitiæ factus est, viamque patefecit oblationibus Justorum. Ex quadam autem analogia, thus manipulo su-

Gal. 3. 13. *Esai.* 53.

1. *Cor.* 15.

ſuperpoſitum demonſtrat commiſtionem Divinitatis Chriſti cum ejuſdem humanitate, nec enim diviſionem paſſus eſt, quum ſeipſum obtulit ad mortem.

CAP. III. *Septum hepatis etiam cum renibus faciet*. Jecoris ſeptum deſignat primam animi permotionem, ſeu impetum quibuslibet ejus operationibus præcedentem: renes cum ambiente pingui membrana ejuſdem cogitantis & deliberantis proceſſum, ſeu intelligendi diſcernendique facultatem.

Omnem adipem & omnem ſanguinem non comedetis. Adipem quidem, ut qui corpus obeſet & farciat, atque ad luxuriam provocet: ſanguinem vero, quaſi agreſtium beſtiarum & ferarum paſtum. Item quia adipem comedentes cenſentur ſacrilegi, ut qui partem animalis ſacram impie uſurpent, officioque deſint ſuo dum rem Deo obligatam eidem reddere nolunt. Poſtremum, qui animantium carne veſcuntur, illis, quibuſcum verſantur, ſuum ſpiritum afflare ſæpiſſime ſolent, propriaque vitia infundere.

Præterea filiis Aaron mandatum fuit, ſacrum ignem cuſtodire, neve aliquando extingueretur omnino cavere, materiam proinde perpetuo ſubminiſtrare, & ſubſidentes cineres ex pyræo everrere, quæ omnia provide ſanciebantur ad conciliandam reverentiam rei divinæ.

Decreta ſimul ſacrificia perennia ſingulis peragenda diebus mane & veſpere: conſtabantque ex decima parte ephi ſimilæ: cujus media pars in ſacrificio matutino conſumebatur, reſiduum ad veſperam in ſimilem uſum ſervabatur. His adjectum fuit ſacrificium confeſſionis, in eo quippe fatebatur offerens culpam ſuam, eſto ex ignorantia & errore commiſſam. Et ſacrificium votivum, quod ſcilicet Deo quiſpiam voto obligaverat, ſive quum æger ſanitatem poſtularet, ſive miles finito bello reditum; ſive quum alia quavis ex cauſa Dei auxilium ſibi quiſpiam parandum eſſe intelligeret. Item ſacrificium ſeparationis, quod ex rebus Deo ſponte ſepoſitis conſtabat, neque ex debito, aut obligatione, ſed ex ſola offerentium devotione, & pia voluntate fieri ſolebat. Et ſacrificium expiationis, quod hircorum mactatione peragebatur: ejuſmodi enim hoſtiarum ſanguine peccata expiari lex jubebat. Item ſacrificia laudis, & euchariſtica, quibus pro acceptis beneficiis Deo agebantur gratiæ. His omnibus addita fuere illa quotidiana, mane & veſpere, atque ſtatarum ſolemnitatum feſtorumque dierum propria.

Tu-

A

ⲧⲁⲓⲥ ⲙⲉⲥⲁⲓⲥ ⲁⲩⲧⲟⲩ ⲕⲁⲓ ⲁⲛⲉⲡⲗⲏⲥⲉⲛ ⲁⲩⲧⲟⲩⲥ ⲧⲟⲩ ⲑⲩⲙⲓⲁⲙⲁⲧⲟⲥ ⲕⲁⲓ ⲧⲟⲩⲥ ⲁⲣⲧⲟⲩⲥ ⲕⲁⲓ ⲧⲟⲩⲥ ⲕⲣⲟⲧⲁⲫⲟⲩⲥ

tempora ſui ſacerdotii confuderunt, dum ante conſtitutum diem incenſi oblationem occupant. Quartum, quia intimum Tabernaculi adytum, quo ſemel in anno ipſorum parenti ingredi fas erat, invadere auſi fuerunt. Dum autem Scriptura filios Aaron cum profano igne in Dei Tabernaculum profiliiſſe refert, factum ſubjicit protoplaſtorum ſtulto ambitu divinitatem ſibi arrogantium. Item lex jubens holocauſti ignem permanere uſque ad lucem ſequentis diei, prænunciabat, ignem legis uſque adeo in altari arſurum, donec illuceſceret dies manifeſtationis Chriſti.

Poſt hæc vocavit Moyſes Miſaëlem, & Eliſaphan filios Uzielis, patrui Aaron, proinde & ſui, juſſitque cadavera Nadab, & Abihu cum ſuis veſtibus efferri: unde patet eorum iudumenta ſacro oleo linita, quæ non peccaverant, una cum corporibus ſacro item chriſmate delibutis, quæ peccaverant, minime deflagraſſe: nec enim flamma nudare debuit, quos circumciſio honeſtabat. Illorum ergo, qui alieno igne Dei indignationem provocaverant, membra ignis corripuit & extinxit, veſtibus pepercit, ut nimirum geminato ſigno, eo major ac vehementior admiratio inceſſeret divinæ animadverſionis ſeveritatem contemplantes.

Dixitque Moyſes ad Aaron: Tollite reſiduum ſimilæ, illudque comedite in loco ſancto: quia hoc ſtatutum tuum eſt, & ſtatutum filiorum tuorum, quod vobis datum eſt ex holocauſtis. Inter hæc quum Moyſes hircum, altare paulo ante illatum, requiſiviſſet, & exuſtum reperiſſet, Sacerdotes increpuit, quod illum de more non comediſſent. Sed factum excuſavit Aaron: ſi meos, ait, juvenes, quum holocauſta & ſacrificia in expiationem peccatorum offerrent, cœleſtis ignis abſumſit, quod injuſſi iſtuc attentaſſent; quid putas eoſdem paſſuros fuiſſe, ſi etiam hircum manducaſſent? Senſus eſt. Si in die iræ & indignationis menſæ accubuiſſemus, & horas commeſſando, & compotando, jocando etiam, & ridendo tranſegiſſemus, hoccine pulchrum futurum fuiſſe credis in oculis Domini, aut Moyſi fuiſſe placiturum? Hæc Aaron ajebat, quia cæremoniam illam Sacerdotes omiſerant, non ex contemtu legis, ſed ex legislatoris Dei metu & reverentia, quem iratum delinire, par erat, acerbo luctu, & ingenti mœrore.

In

ﻣﻠﻜﻴﻢ ﻭﻟﻮﻁ ﻫﻤﻌﻬﻢ ﻣﻨﻬﻢ ﻭﺍﺣﺪ
ﻭﻣﻨﻬﻢ ﺍﺛﻨﺎﻥ. ﻭﻫﺬﻩ ﺍﻟﺬﺍﺋﺮﺓ ﻭﺍﻟﻤﻠﻜﺔ ﻭﻫﻤﺎ
ﺍﻟﻤﺮﺍﺩ ﻭﻣﻨﻬﻢ. ﻭﻫﻤﻬﻤﻬﻢ ﺍﻟﻤﺸﻬﻮﺭ ﻭﻫﻤﺎ
ﻭﻫﻤﺎ ﻭﻣﻨﻬﻢ. ﻭﻻ ﺗﺄﻛﻞ ﺩﻣﺎ. ﻭﻫﺬﻩ ﻟﻢ
ﺗﻜﻦ ﻣﻔﺴﺪﺓ ﻭﻣﺤﺮﻣﺔ ﻭﻣﺴﻤﻮﻣﺔ.
ﺗﻌﺪﻫﺎ ﻣﻦ ﻣﺬﻫﺐ ﻭﻟﻌﻠﻬﺎ ﻛﺎﻧﺖ ﻛﺬﻟﻚ
ﺗﻌﺪﻫﺎ ﻭﻫﻲ ﺩﻭﻧﻬﺎ ﺍﻟﻨﻔﺲ.

ﻛﻞ ﻭﺍﺣﺪ ﻣﻨﻬﺎ ﻣﻌﻠﻖ ﺑﺎﻟﻌﻘﺐ
ﻣﻌﻪ ﻭﻣﻨﻘﺎﺭ ﻭﻫﻮ ﻣﺎ ﻳﺨﺮﺝ ﻣﻦ ﺍﻟﺒﻄﻦ. ﻭﻛﻞ
ﺷﻲﺀ ﻣﻦ ﺍﻟﻬﻮﺍﻡ ﻳﻘﻊ ﺑﺎﻷﺭﺽ ﻭﻳﻔﺴﺪ
ﺩﻭﺍﺑﻬﻢ ﻟﻌﻠﺔ. ﻭﻛﻞ ﺷﻲﺀ ﻣﻦ ﻭﺣﻮﺵ
ﻟﻪ ﻟﺴﻠﻌﻔﺎ. ﻭﻫﺬﻩ ﻟﻪ ﻟﻌﻠﺔ
ﻣﻦ ﻣﺬﻫﺒﻬﻢ ﻟﻪ ﻭﻛﻞ ﻭﺣﺶ ﻭﻫﻮﺍﻡ.
ﻭﻛﻞ ﻣﺎ ﻳﻘﺘﻨﻰ ﻟﻪ ﻭﻟﻮ ﺑﻌﺪ ﻭﻫﻮ
ﻣﻦ ﺟﻨﺴﻪ ﻭﻫﻨﻴﻬﻢ. ﻭﻫﻲ ﻭﺗﻪ ﺃﻛﻞ ﻭﻟﻢ
ﻭﻫﻮ ﻣﻦ ﺩﻭﻧﻬﻢ. ﻭﻣﻦ ﺩﻭﻧﻬﻢ. ﻭﻫﻲ
ﺗﺄﻛﻞ ﻭﻟﻢ ﻳﻜﻦ ﻣﻦ ﺩﻭﻧﻬﻢ ﻭﻫﻲ ﻣﻦ
ﻭﻫﻲ ﻫﻨﻌﺎ ﻭﻟﻢ ﻫﻲ ﻭﻟﻢ. ﻛﻞ
ﺍﻟﻢ ﻟﻪ ﻣﻦ ﻭﻟﻢ ﻣﻌﻬﻢ ﻭﻣﻨﻬﻢ. ﻭﻫﻲ
ﻭﺗﻪ ﻟﻪ ﻭﻟﻢ ﻣﻌﻬﻢ ﻭﻫﻲ ﻭﻟﻢ.
ﻣﻠﻜﻴﻢ ﻭﻫﻲ ﻭﻟﻢ ﻣﻌﻬﻢ ﻭﻫﻲ ﻭﻟﻢ.
ﻭﻫﻲ ﻭﻟﻢ ﻣﻌﻬﻢ ﻭﻫﻲ ﻭﻟﻢ. ﻭﻫﻲ
ﻭﻟﻢ ﻣﻌﻬﻢ ﻭﻫﻲ ﻭﻟﻢ. ﻭﻫﻲ ﻭﻟﻢ ﻣﻌﻬﻢ
ﻭﻫﻲ ﻭﻟﻢ. ﻭﻫﻲ ﻭﻟﻢ ﻣﻌﻬﻢ ﻭﻫﻲ ﻭﻟﻢ.
ﻭﻫﻲ ﻭﻟﻢ ﻣﻌﻬﻢ ﻭﻫﻲ ﻭﻟﻢ. ﻭﻫﻲ
ﻭﻟﻢ ﻣﻌﻬﻢ ﻭﻫﻲ ﻭﻟﻢ. ﻭﻫﻲ ﻭﻟﻢ ﻣﻌﻬﻢ
ﻭﻫﻲ ﻭﻟﻢ. ﻭﻫﻲ ﻭﻟﻢ ﻣﻌﻬﻢ ﻭﻫﻲ ﻭﻟﻢ.
ﻭﻫﻲ ﻭﻟﻢ ﻣﻌﻬﻢ ﻭﻫﻲ ﻭﻟﻢ. ﻭﻫﻲ
ﻭﻟﻢ ﻣﻌﻬﻢ ﻭﻫﻲ ﻭﻟﻢ. ﻭﻫﻲ ﻭﻟﻢ ﻣﻌﻬﻢ
ﻭﻫﻲ ﻭﻟﻢ. ﻭﻫﻲ ﻭﻟﻢ ﻣﻌﻬﻢ ﻭﻫﻲ ﻭﻟﻢ.
ﻭﻫﻲ ﻭﻟﻢ ﻣﻌﻬﻢ ﻭﻫﻲ ﻭﻟﻢ. ﻭﻫﻲ
ﻭﻟﻢ ﻣﻌﻬﻢ ﻭﻫﻲ ﻭﻟﻢ. ﻭﻫﻲ ﻭﻟﻢ ﻣﻌﻬﻢ
ﻭﻫﻲ ﻭﻟﻢ. ﻭﻫﻲ ﻭﻟﻢ ﻣﻌﻬﻢ ﻭﻫﻲ ﻭﻟﻢ.
ﻭﻫﻲ ﻭﻟﻢ ﻣﻌﻬﻢ ﻭﻫﻲ ﻭﻟﻢ. ﻭﻫﻲ
ﻭﻟﻢ ﻣﻌﻬﻢ ﻭﻫﻲ ﻭﻟﻢ. ﻭﻫﻲ ﻭﻟﻢ ﻣﻌﻬﻢ
ﻭﻫﻲ ﻭﻟﻢ. ﻭﻫﻲ ﻭﻟﻢ ﻣﻌﻬﻢ ﻭﻫﻲ ﻭﻟﻢ.

A In mactatione vero vaccæ rufæ quidnam myſterii lex indicat? Myſterium utique mortis Chriſti: color enim ſanguinem ſignat. Eadem jugi inexperta dicitur, quia Chriſtus ſervitutis & peccati ſub jugo non fuit: femella, quia talis eſt humana natura divinæ comparata.

B *Omne, quod dividit ungulam, atque in duas findit partes & ruminat, comedetis.* Hujus generis animantibus comparantur homines, quorum dictis facta conſentiunt: præterea tales ruminare, vere dices, quia ſe prius circumſpiciunt, & quid faciant, conſiderant, & quid loquantur. Item, dividere ungulam, dicuntur, quo enim ungulam findunt, turpium voluptatum cœnum citius animo excutiunt. CAP. XI.

C Cæterum aliam ob cauſam Iſraëlitis præceptum eſt, ut ejuſmodi animalia comederent, quæ alias in Ægypto paſſim adorari conſpexerant: ut quum eadem mactarent, ex facto diſcerent, inutilem & vanam eſſe talium numinum religionem. Sanguinem etiam carnemque ſuillam interdixit; hoc enim cibo Hebræos in Ægypto maxime delectatos fuiſſe norat, & avide concupiviſſe in deſerto. Aves, quibus abſtinendum edixit, ſunt Aquila,

D Haliœetus, Milvus, Struthio, Accipiter, Nycticorax, Larus, Ibis, Erodius, Graculus, Pica, Upupa, Pavo, & generatim omnis avis aduncis armata unguibus, quibus arripit, & retinet. Hujus generis alitibus deſignantur homines violenti & rapaces; necnon qui noctem, tempus ſcilicet exequendis flagitiis aptum, affectant; tales enim ſunt pleræque volucres hoc loco deſcriptæ. *Iſta comedite ex omni genera-*

E *tione volucres quadrupedes: Locuſtam juxta genus ſuum, Gryllum juxta genus ſuum &c.* Ejuſmodi ſymbolis expreſſit, & veluti digito demonſtravit homines, qui a terrenarum rerum amore animum ſevocarunt; victuque parco contenti, quod huic ſuperat, egentibus erogant. *Et iſta immunda erunt ex omni reptili. Muſtela, & Mus ſilveſtris, & Crocodilus terreſtris, & Lacerta, & Talpa, & Stellio &c. Omne ſu-*

F *per quod deciderit quidpiam de corporibus illorum, immundum erit.* Hæc animorum vitia repræſentant, & homines ſpirituali lumine caſſos. Subjicit deinde animantium mundarum cenſum, in quem venire dicit Capreas & Cervos &c. quas tamen altari vetat inferri, quomodo etiam mel. *Omne, ſuper quod deciderit quidpiam de*

corporibus eorum, immundum erit. At ſi nobis etiam invitis corpus polluitur, mundities & puritas plane in animo conſtituenda eſt. Juſtorum tamen corpora munda eſſe indubium eſt, quale profecto fuit Eliſæi corpus, quod etiam exanime miraculis claruit: ſed & Moyſes extulit oſſa Joſeph, & ejuſdem Moyſis cadaver a Domino ſepultum eſt, & Samſon oſſibus armatus triumphavit, & Elias mortuum Sareptanæ mulieris filium contingens, nullam utique immunditiem inde contraxit.

Mulier quum conceperit, & pepererit maſculum, ſecundum dies fluxus ſui erit immunda, & die octavo circumcidetur caro præputii ejus, & mater non ingredietur in Tabernaculum, donec impleat dies purificationis ſuæ. Prima ſiquidem hebdomada ſanguis perpetuo fluxu funditur, mox incipit in dies paulatim deferveſcere & minui uſque adeo, donec tertio & trigeſimo die penitus exareſcat. Immunditiæ cauſam, non natos infantes dixit, ad quos pertinet illud benedictioni æquiparandum præceptum, *creſcite, & multiplicamini*. Cur autem femellam parienti duplicatur tempus purificationis? Num femina mare nobilior eſt, ut illi major honor haberetur? aut femellæ formatio tantundem temporis occupat, quantum ad matris purificationem lex exigit. Si hoc dicis, utique dicendum erit maſculi formationem ad quadrageſimum diem produci, femellæ etiam ad octogeſimum. Jubentur præterea puerperæ ante oſtium Tabernaculi orare: Hunc ſcilicet ritum ab Ethnicis uſurpari notum erat. Ne ergo Hebræi putarent, auguſtiora ſuis eſſe Gentilium ſacra, Tabernaculi aditum interdixit feminis, etſi frequenter contingebat eſſe pias, viriſque conceſſit quantumvis ſontibus & impiis.

CAP. XIV. *SI fuerit in cute carnis hominis cruſta aut macula candida, & pilus plagæ verſus fuerit in albedinem: plaga lepræ eſt. Conſiderabit eum Sacerdos, & immundum judicabit &c.* Hæc repræſentant animæ delinquentis ſtatum: nativo quippe decore nudatur coram Deo, poſtquam peccando ſtolam innocentiæ exuit, liberoque deinceps ad eundem acceſſu excluditur. *Cui lepra inciderit, veſtes ſcindantur, nudetur caput, & vitta ſtringantur labia*. Labia quippe impiorum nil prætexere poſſunt, quo ſe a culpa tueantur, & purgent: oraque fræno coercentur, demta dicendi li-

libertate, prohibitoque acceſſu. *Et præcipiet Sacerdos, & afferent duos paſſeres vivos, & mundos, lignum præterea cedrinum, & coccum, & hyſſopum: mactabuntque paſſerem unum ſuper aquas fontis, & paſſerem vivum mactati paſſeris intingent ſanguine, quo etiam aſpergent eum, qui mundandus eſt.* Gemini paſſeres, quibus leproſi mundatio conſtabat, synagogam a Deo repudiandam præſagiebant, & ſub cruce puritatis & munditiæ fonte perimendam. Mactatus pariter ad fontem paſſer Emmanuelem adumbravit; ejuſque cruor ſacramentum expreſſit incarnationis Chriſti gentibus illatum, infuſumque in modum ſanguinis influentis in arterias, venaſque ſuas.

Veſtis lanea, ſive linea, ſi habuerit lepram in ſtamine, aut in ſubtegmine: Domus, in qua fuerit lepra, & reliqua. Hæc & ejuſmodi ſtatuuntur, ut populus agnoſceret, eam, qua Deus verus cole-

(*) Leproſum Moyſes geminos jubet offerre pro ſua emundatione paſſeres; cedrum præterea, coccum, & hyſſopum. Paſſer alter mactatur ad aquas; cruor in fontem expreſſus influit; mox ſanguine jugulati paſſeris, paſſer vivus inficitur, coccus pariter, cedrus, & hyſſopus, poſtremum leproſus ipſe: avis ſuperſtes dimiſſa, in campos revolat. Hæc Domini in Cruce morientis ſunt ſymbola: factus eſt hoſtia, mortalis idem & immortalis, mors & vita ſociantur in uno eodemque ſacrificio expiationis noſtræ. Dominus Cruci ſuffixus moritur; mortuus vivit; victima occiſa & viva: ipſe unus & idem mactatur ad aquas, & ad Patrem per aëra revolat. Nullum symbolum inter plurima, quæ Moyſes dedit, clarius ad-

S. Jacobi Sarugenſis, Carmine in hunc locum.

batur, religionem longe auguſtiorem eſſe illa, quæ ad falſorum numinum cultum apud omnes gentes uſurpabatur. Cæterum domus leproſa populum hebraicum deſignat: lapides eadem infecti lue notant impios mortis Chriſti authores, qui Dominum egerunt in crucem. Ritus mundationis leproſi clare repræſentant gentium mundatarum Sacramentum: quemadmodum enim alterius paſſeris cruore paſſer alter eluebatur, elutuſque dimittebatur in ſylvas, ita vivi Corporis ſanguine abluta gentium corpora revixere, & ad inſtar avis in ſua revolantis nemora, in paradiſum invecti ſunt.

Et mittet Aaron ſortes ſuper duos capros, unam Domino, & ſortem alteram Azazieli in eremum. Caprum Domini faciet pro peccato: & caper Azazielis, mittatur ad Azazielem in deſertum, ideſt ad Deum fortem, Deum ſcilicet vindicatorem. Nam caper alter mittitur ad Deum Creatorem, & Salvatorem, qui Hebræos ſalvos eduxerat ex Ægypto. Propterea quæ mactabatur, ejuſque ſanguine ſanctuarium cum ſuo inſtrumento expiabatur; non quidem peccatis, hæc enim ſanctuarium ejuſque vaſa non capiunt, ſed ut a ſordibus Iſraëlitarum utraque purgarentur, ut qui frequenter ſive prudentes, ſive imprudentes ad Tabernaculum accederent, etiam quando mundi non erant ab iis ſordibus, quas lex eluere jubebat. Nec ideo credendum eſt, caprum illum vivum reipſa populi peccatis onerari, aut eadem expiare potuiſſe: una ſcilicet eſt hoſtia, quæ dum Crucem aſcendit, mundum expiavit. Ergo caper ille, ſordes, quæ quotidiana baptiſmata effugerant, in deſertam eremum aſportare dicebatur; quæ nempe loca ſacra polluere creduntur, deſerta utique non violabant. Hic porro caper dicebatur, facta ſortitione, obveniſſe fortitudini Dei; nam alter, quem lex decernit, ad Dominum ſimpliciter pertinet

A ... B ... C ... D ... E ...

umbrat Chriſti mortem: victima cæditur, & fundit ſanguinem, eademque & vivit & volat, magnæ occiſionis ſacramentum. Dominus in ſuo corpore moritur, in Patre vivit: vivit in propriis, cœloque inſidet apud Genitorem: moritur in noſtris, & mortuos reviſit in profundo inferno. Quid? quod Moyſes, dum ſanguinem in aquas influentem repræſentat, Baptiſmum deſignat; ideo ſecus fontem hoſtiam mactari jubet, ut per ſanguinem & aquam ſacramentum immerſionis adumbret. Fuſum in Cruce ſanguinem coccus prædicat: Cedrus fixam ſecus aquas Crucem. Hominis immundi ulceribus admovetur hyſſopus, membra aſpergit ſanguis, myſterium mundat. Mactatur ad fontem paſſer unus, alter volat, laudat uterque Domini myſteria. Occiſus aſcendit, ſuo cruentus ſanguine, immundos aſpergit, mundatque revectus per aëra. Crux, Filii Dei madefacta ſanguine, ſucceſſit ligno, quod Moyſes paſſeris cruore aſperſit. Hæc hoſtia leproſum emaculat Mundum, vanaque avium antiquat ſacrificia.

nere, mitti jubebat ad Dei juſtitiam, quæ nuper in ſolitudine multa Hebræorum millia ultimo ſupplicio affecerat. Ambos tamen lex eadem Deo prius offerri præſentarique jubet, ut dum alter occiditur, Chriſtum pro nobis occidendum ſignificaret; alter dum vivus ad Azazielem mittitur, Chriſtum ſimiliter repræſentaret in eo ſtatu, quando vivus nec unquam moriturus è ſepulcro dimiſſus eſt, & in ſemetipſo multorum peccata portavit.

CAP. XVIII.

Ego Dominus Deus veſter: juxta conſuetudinem terræ Chanaan non facietis &c. Hoc loco Deus, ut Iſraëlitas futuros Chananitidis accolas & dominos in legis obſervantia diligentiores cautioreſque reddat, ſuumque ſimul judicium tueatur, cauſam docet, cur pridem in Ægyptios ſevere animadverterit, & nunc Chananæos perditum iret: gentis proinde utriuſque ſcelera retexit: quo etiam intelligant, niſi ejuſcemodi crimina caviſſent, terram ipſis traditam, novos, nec ſecus quam priſcos habitatores, velut cibum male ingeſtum, ſuis è faucibus rejectaturam.

Si mulier ſteterit ante pecus, ut ſuccumbat illi, lapidibus obruetur ipſa & pecus. Lapidibus obrui pecus juſſit, ut una ſimul propudioſiſſimi criminis notitia obrueretur: neve populus beſtiam reſpectans ſceleris memoriam repeteret, quod audax libertas perpetrarat. c. 20. 16.

Si quiſpiam comederit ex ignorantia ſanctum, ideſt eſculentum quodvis ex devotione, vel decimatione Deo conſecratum, Sacerdoti tantundem reſtituet, & quintam partem adjiciet.

Spicas poſt meſſem veſtram remanentes non colligetis: ſed nec olivas decidentes congregabitis. Hujuſmodi præcepta præſagiebant charitatem & miſericordiam Euangelii promulgatione, & credentium moribus ſanciendam, perinde atque ſequens, *Diliges proximum tuum ſicut te ipſum.*

Pecus veſtrum non facietis coire cum alterius generis animantibus, nec veſtem, quæ ex duobus texta eſt, induetis. Hæc & alia Deus præcepta dabat, ut populum ſuum a gentibus, quarum terras occupatum ibat, ſegregaret. Inſuper ſatagebat, ne idem vanis Gentilium fabulis captus, eorumdem errores & profanos ritus cum inſtitutis divinæ legis, caſtiſque moribus permiſceret, adeoque Deum inter & homines affectum divideret.

Non augurabimini, neque divinabitis, néque nutrietis capillum capitis vestri, neque incedetis post Pythones, seu ventriloquos. Maleficorum genus est, quos *Syri Zachuræ* appellant. Feminæ autem sunt miserabiles, quarum ventres quum mali dæmones invaserint, inde puerorum voces imitantur, quas vel ex stomacho, vel per costas, vel etiam ex inferioribus corporis partibus emittunt, atque ejusmodi artificio temere credentes inducunt, ut putent futura & arcana quæque ipsis patere, eademque tute manifestare, & ex vero prædicere; quod Sauli accidisse sacra prodit historia: hac enim divinatoriæ artis specie & ipse deceptus est. Ubi etiam aliam gentium consuetudinem cavere jubet circa capillorum attonsionem: solebant enim Ethnici devotam pridem Diis suis comam nutrire, quam postmodum constituta die deponerent secus fontes illis sacros, vel in eorumdem delubris. Huic præcepto nectendum est illud.

Deut. 14. 1. *Non facietis calvitium in capitibus vestris*: quo etiam lacerare crines prohibentur.

Hebræorum festi dies. Primus Azymorum, in quo sui ex Ægypto exitus memoria colebatur. Secundus manipuli messis novæ, quo annonæ provisori Deo gratiæ agebantur. Tertius, quo ineuntis anni primordia consecrabantur. Quartus jejunio & humili pœnitentiæ datus in execrationem vituli, cui adjecta postmodum fuere alia festa & jejunia, postquam populus Babylonem deportatus fuit. Quintus Tabernaculorum, quo etiam mannæ è nubibus depluentis memoria instaurabatur. Perpetuus sacrorum ordo erat hujusmodi:

Exod. c. 27. 20. incensum quotidie adolebatur. Lucernam in Tabernaculo a vespere usque mane ardere oportebat, huic similis addita est, sed perpetua. Panes autem facierum, seu propositionis a sabbato in sabbatum in altari manebant, indeque sublati a solis Sacerdotibus comedebantur.

Cap. 21. *Non accedet ad ministerium Dei vir claudus, aut cæcus.* Homines hoc modo affecti eorum vitium innuunt, quibus præposterus rerum caducarum amor spiritualem cernendi incedendique facultatem abstulit. Aut *parvo vel grandi, vel torto naso*: lex hominem taxat, ut obolentium affectionum fœtores patulis naribus captantem, sic contra fastidientem odoratissimam suavissimamque Dei memoriam. Aut *amputata aure*. Hic vides hominem, cujus nec moribus, nec auribus consonant divinæ legis voces, vel si tale quidpiam li-

libenter audiat, confeſtim obliviſcitur, vitioſa conſuetudine implicitus & diſtractus. Aut *curvus*: animum cogita a rerum cœleſtium cura averſum, ſpe ac mente in terra defixum, terrenæ originis vitio operibus mortuis & inutilibus vacantem. Aut *albuginem in oculis habens*: habes imaginem quandam hominis, cui obtigit olim ſanis oculis arcana cœleſtia contemplari, & divinæ lucis radios excipere: ſed poſtmodum affluente lutulento terrenorum negotiorum humore, lumen amiſit. Neque *gibboſus*. Dum gibbum lex a Sacerdotio repellit, eos a ſacro miniſterio generatim arcet, quos operum mortuorum onera ſuo pondere ad ima premunt. Aut *alterutro teſte defectus*. Nec enim ad ſpiritualem gradum promovendus eſt, cui alterutrum teſtimonium deſit operis, aut ſermonis, puta ſi bona verba dicat, bonis tamen dictis non bona facta conjungat. Nec vir *lepra infectus, aut ſanguinis fluxum patiens*. Nam & illos, qui veteris hominis imaginem portant, quoſve aliorum felicitas urit, a ſacro miniſterio omnino arcendi ſunt, ſique jam obtinent, inde depellendi. Si *fracto pede*: pedem fregit, qui rerum cœleſtium memoriam oblivione contrivit. Si autem & manum, illarum etiam apprehenſionem meditationemque abjecit ab animo, perinde atque divinam ab ore laudem. Aut *pumilius*: notat eos, quos piget animum a cœno attollere, quippe qui terrenis voluptatibus inhiantes humi reptare malint: nec enim ſupra terram aſſurgere poteſt ventris mancipium. Aut *cui ſuperciliorum pili defluxerunt*. In hoc hominem contemplare, qui verecundiam abjecit, perfricuitque frontem, nec jam a ſcelere & flagitio ullo terretur pudore, aut modeſtia retinetur. Aut *cui caligant oculi*. Innuit hominem, cujus oculis incidens ſquama aciem hebetavit, mentis ſcilicet pulcherrimum lumen obtudit. Iſtiuſmodi hominibus lex interdicit, hoſtias in Sanctuario immolare; participare autem non prohibet; quia Sacerdos hominibus etiam peccatoribus ſancta myſteria miniſtrat, non quidem ad fruitionem perinde atque viris perfectis, ſed ad expiationem.

Vetat hoc capite lex immolari *beſtiam auribus mutilatam*, altera videlicet aure carentem bovem, aut ovem, ſymbolum deteſtabile inobedientiæ. *Animal amputata cauda*. Imaginem refert contentioſi, vafrique hominis, & dolis, mendaciiſque aſſueti. *Contritis aut exectis*, *aut* con-

contuſis animal teſtibus illum deſignat, qui virtutem rem pulcherrimam intra ſeipſum continet: dumque prohibet ne in proprios actus prodeat, cenſetur eidem fæcunditatem ademiſſe: corpora enim, quæ ejuſmodi contuſionem patiuntur, genitiva non ſunt; hunc ſcilicet naturæ ſtatuit ordinem author Deus. *Avulſis teſticulis ſpado* eos ſignificat, qui modo vitæ mollioris otio potiri liceat, conceſſa generandi virtute carere malint, eam dico, quæ dicendo & agendo ſpiritales filios parit: nolunt operari, volunt manducare. Exactum animal lex dicit, quod etſi integros teſtes habeat, principia generationis qualicumque ex cauſa corrupit, cui vere & merito comparantur ſocordes & ignavi homines, qui licet multa pie ſapienterque deliberent, quum tamen eadem ſtrenue exequi oporteret, hærent, pigetque bene cœpta perficere.

CAP. XXIII. *Menſe ſeptimo erit vobis requies, & memoriale clangentibus tubis, & eſt ſabbatum ſabbatorum: & lætamini coram Domino Deo veſtro &c.* Hæc ſymbolica ſunt, quibus videtur Deus populum ſuum ad lætitiam invitare ex contemplatione beatarum mentium capiendam. *Tolletis*, inquit, *citros, medullas palmarum, myrtum & ſalicem &c.* Quatuor arborum genera quatuor ordines contemplantium ſignificant, quatuor quadrigis & quatuor animalibus alibi in Scriptura deſignatos. Primum citro figurarum ad Orientalem cœleſtis Tabernaculi adſtare cogita, ſecundum in palma expreſſum Auſtralem tenere puta, tertium myrto Occaſum, quartum ſalice Boream. Diſce tamen hoc Tabernaculum manufactum non eſſe, diſpoſitoſque circa illud Sanctorum choros aſſignatam ſibi ſtationem nunquam deſerere.

Ezech. 1. *Zachar.* 4.

Tolle ſimilam, & pinſe duodecim placentas, ex decimis duabus ſingulas placentas conficies. Deſignat oblationem noviſſimam omnium gentium. Placentæ fermentatæ Eccleſias ex Hebræis & gentibus congregatas repræſentant, quas cœleſte fermentum, depulſa fatuitate & fœtore ſæculi, ſuaviſſimo odore & ſapore condivit. Rurſus in numero agnoſce Apoſtolos duodecim, alimoniæ ſpiritualis penarios. Item duodecim tribus Iſrael Dei, in circuitu menſæ vitæ diſpoſitas.

C. 24. 10. *Et jurgatus eſt in caſtris filius mulieris Iſraëlitidis, quem pepererat de viro Ægyptio, cum viro Iſraëlita, & explicuit filius*

ܒ ܫܡ ܐܠܗܐ ܘܚܛܗ ܒܗ ܘܢܦܠ ܠܗ ܚܛܗ ܕܡܐ ܘܢܩܒ ܫܡ ܐܠܗܐ ܘܡܬ ܐܝܟ ܓܒܪ ܐܝܟ ܕܢܩܒ ܫܡ ܐܠܗܐ ܢܬܩܛܠ ܐܦ ܐܢ ܓܝܪ ܐܝܬ ܒܗ ܓܢܒ ܐܘ ܓܙܠ ܐܘ ܐܒܕ ܐܘ ܡܠܐ ܐܘ ܚܣܪ ܐܘ ܫܩܪ ܐܘ

SANCTI PATRIS NOSTRI EPHRAEM SYRI

IN QUARTUM PENTATEUCHI LIBRUM, QUI NUMERI DICITUR,

EXPLANATIO.

CAP. I. IN quarto divinæ legis libro, qui Numeri dicitur, Moyses Israëliticarum Tribuum censum descripsit, ut populus divinæ benedictionis virtutem, quantave inde cœpisset incrementa, miraretur; oppido quippe mirabile erat septuaginta viros intra annos ducentos viginti in sexcenta armatorum millia soboleviisse.

Et loquutus est Dominus ad Moysen, dicens: Tolle summam universæ congregationis. Census filiorum Israel a Deo indictus, & a Moyse cœptus mense secundo, alteroque Hebræorum ex Ægypto migrationis anno, repræsentat censum in hac nova creatura a Christo institutum, quo filii veteris Adæ circa Tabernaculum mentibus non oculis aspectabile dispositi fuere. Secundus mensis Emmanuelis signat tempus, annus alter alterum novæ creaturæ statum: nec vacat mysterio, quod mares tantummodo numerantur, & prætereuntur feminæ: cœlitibus namque solum accensendi sunt, qui virilem animum gerunt, perfectamque virtutem integritate morum testantur, meritoque prætermittuntur cæteri, qui postquam luxuriæ ignaviæque se dederunt, videntur in feminas migrasse. Quum autem ad numerum duodecim Patriarcharum nomina dari describique legis, expressam agnosce imaginem novi census, in quo Apostolorum opera variæ diversæque ex toto orbe nationes in hanc terrenam ecclesiam transcribuntur. Et vero credibile est Angelos non aliunde sibi nomen adscisscere, quam a sui quemque chori principe, velut hic a suis Patriarchis Tribus. Quamquam vero Tribus Levi ab eodem parente Israële duceret originem, a communi tamen censu excluditur. Sancti namque homines etsi de mundo sint, ad mundi tamen censum non pertinent. Et Angelorum principes proprio quisque separatim choro præest, sicut sui corporis membris caput.

Et custodient Levitæ custodiam Tabernaculi. Levitæ Tabernaculi custodes præter

A ter alia officia ipſis commiſſa jubentur etiam obſervare nubem Tabernaculo obtentam, quando, quove moveret; præeuntem pone ſequebantur, ſive noctu, ſive interdiu illam mutare locum contingeret. In ſuas itaque ſingulæ Tribus diſtributæ ſtationes, juſſæque circa Tabernaculum excubare: orientalem plagam tenuere tribus Juda, Iſſachar, & Zabulon, in quarum caſtris cenſebantur peditum millia octoginta ſex & quadringenti. Porro iſtæ dato ſigno omnium primæ movebant, præibantque viam. Sequebantur Tribus Ruben, Simeon & Gad, quæ meridiem occupaverant, habebantque ſub ſignis centum quinquaginta millia armatorum & quadringentos quinquaginta. Succedebant Levitæ, qui Tabernaculum portabant, præeuntibus, quas dixi, Tribubus, & ſequentibus Ephraim, Manaſſe & Benjamin, quæ ad Occaſum conſtiterant, cenſebantque milites centum ſupra centum & octo mille. Claudebant agmen Tribus Dan, Aſer, Nephtali, quibus ad Aquilonem ſtatio aſſignata fuerat; accenſitique pugnatores ſexcenti ſupra millia quinquaginta ſeptem.

Levitæ, quibus Tabernaculum cuſtodire, nubiſque motus obſervare mandatum fuerat, a Moyſe deinceps cenſentur. *Hæc ſunt*, inquit, *nomina filiorum Levi ſeparatim, & diſtinctis familiarum nominibus, filii Gerſon, Lebni & Semei &c.* Gerſonitarum ſumma erat ſeptem millia & quingenti ſupputatis modo maribus a menſe & ſupra. Iſti primam pone Tabernaculum ſtationem nacti ſunt ad Occaſum, juſſique illud geſtare cum univerſo inſtrumento, operimenta ſcilicet, velamina, oſtii quoque velum, & cortinas atrii, hujuſque oſtio expanſum velamentum. *Filii Cahat, Aram & Jeſahar & Oziel*, maſculorum hujus familiæ numerus a menſe & ſupra, octo mille & ſexcenti. Hi caſtra metabantur ad Auſtrum, portabantque arcam, menſam, candelabrum, altare, ejuſque ſupellectilem & Sanctuarii vaſa ſacro miniſterio addicta. *Filii Merari, Moholi, & Muſi*. Maſculorum numerus a menſe & ſupra, ſex mille & ducenti. His attributa ſedes ad Aquilonem, juſſique Tabernaculi vectes, columnas, & baſes devehere. Moyſes & Aaron primum a Tabernaculo tenuere locum ad Orientem. Summa Levitarum a menſe & ſupra, millia viginti duo. Porro Gerſonitarum familiam deſignat ſervus, qui unum dumtaxat talentum accepit; qui

duo Meraritas ; qui autem quinque, Cahaitarum figura fuit . Rursus Gersonitæ pœnitentes repræsentant , quosvis Justos Meraritæ , Cahaitæ Perfectos . Similiter in Gersonitis Prophetas agnosce , in Meraritis Apostolos , in Cahaitis administratorios spiritus in ministerium missos . Postremum in Gersonitis contemplare terrenas substantias , in Meraritis cœlestes , in Cahaitis officia Thronorum .

Dixitque Moyses ad Aaron : Accipe siclos quinque per singula capita . Siclus habet viginti obolos . Siclum sanctuarii verisimile est ab ipso Aarone excusum fuisse , propriaque nota signatum . Summa ergo Levitarum ministrantium septem millia & octoginta quinque .

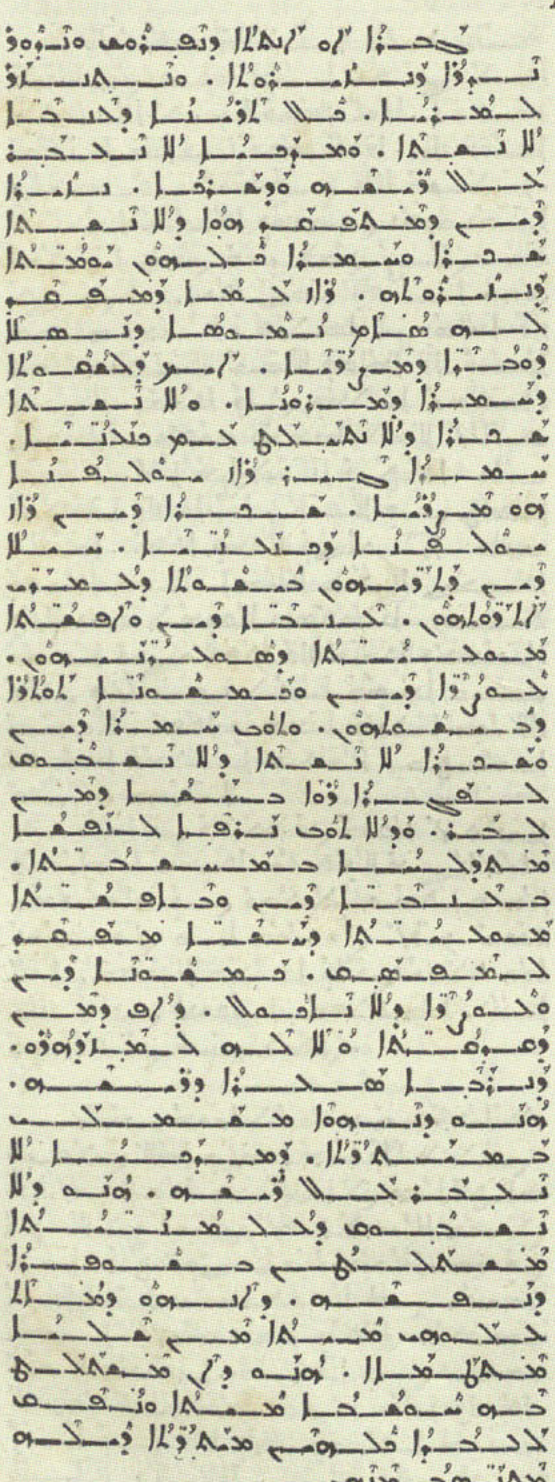
Dixitque Dominus ad Moysen : Præcipe Filiis Israel , ut ejiciant de castris omnem leprosum , & qui semine fluit . Et hæc quidem non sine causa Deus mandabat, quo nimirum populus legibus edoctus aversari maculas ab homine vel invito contractas , serio consideraret, quam oppido fœda , ac perinde fugienda essent peccata libertatis nostræ . Præterea satagebat , ut qui ob eam causam a popularium suorum consuetudine tectoque excluſi, soli agere cogebantur , elaborarent, quam possent maxime , ut tales corporis affectiones ocyus depellerent , quo recte succedente cura purificati , ad convictum communem reciperentur .

CAP. V. *Vir sive mulier , quum deliquerint , reddent ipsum caput , quintamque partem adjicient ei , in quem peccaverint* . Hoc ad decimas etiam referendum est , si quando Hebræus decimam rei suæ intra constitutos dies solvere cujusvis causæ prætextu neglexisset .

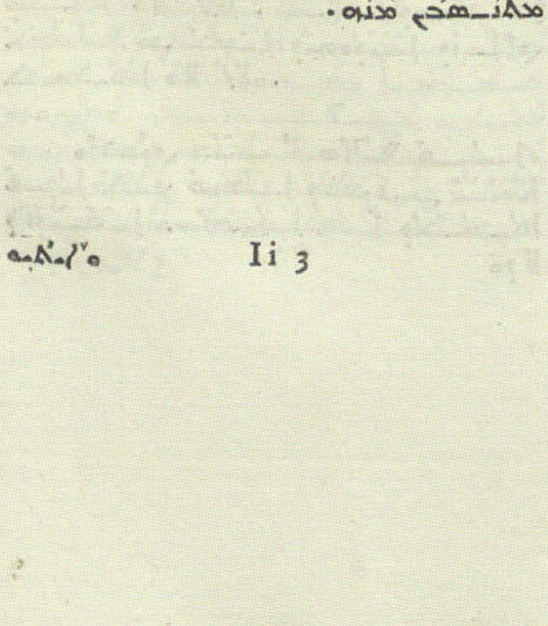
Siqua mulier erraverit , & error a marito deprehendi non quiverit , oblatas a Sacerdote exploratorias aquas bibet : & siquidem polluta non est , erit innoxia , & faciet liberos ; ita fiet , ut acceptam injuriam compenset subsequens fœcunditas . Verumtamen quia liberius agendo conjugem in eam opinionem impulit , expiationem ipsa petet , & maritus uxoris pudicitiæ vigil , collatæ ad ejusdem custodiam diligentiæ merito , ipsam omni culpa liberabit . *Et in manu Sacerdotis erunt aquæ amaræ exploratoriæ* . Quas videlicet Sacerdos diris execrationibus prosequebatur , & aquæ redargutionis , seu increpationis dicebantur .

Vir ,

A

B

C

D

E

F

CAP. VI.

Vir, sive mulier, quæ segregaverit se, votumque nazareatus emiserit, erit Nazarenus Domino, omnem siceram non bibet, & novacula non transibit super caput ejus. Hæc ab historico ad arcanum sensum traducta sic exponenda sunt, ut Nazareus Hebræorum populum Deo consecratum significet, qui proinde cavere jubetur vinum, depravatos scilicet Ægyptiorum mores, ut qui hominem a sciposo alienarent, nec vero secus, quam haustum sine modo merum. Præterea abstinere a quovis alio liquore temulentiam inferente, ideſt abhorrere a quacumque profana religione. Plurimæ namque in Chananitide ejusmodi sectæ occurrebant Hebræis eo tendentibus. Vinum itaque symbolum fuit ægyptiacarum consuetudinum, sicera profanarum religionum eo tempore in Chananitide obtinentium, utrasque tuebatur & roborabat inolitus utrique genti pietatis & sanctæ disciplinæ neglectus. Uvæ proinde seu recentes, seu passæ, Nazaræo pariter interdictæ, Ægyptiorum & Chananæorum peccata repræsentant, & quas ferre solent peccata clades; prohibitus etiam omnis uvarum succus, & ipsa lora, seu liquor ex folliculis acinorum expressus, quo populus in Dei familiam susceptus iterum monebatur, cavere mala, quæ ex Ægyptiorum & Chananæorum flagitiis fluxisse, cernebat. Rursus *vinum*, ait, *& siceram Nazaræus non bibet*, ideſt caveat, ne extima sui pars corpus quidpiam patiatur, unde stuporem incurrat sensuumque alienationem, neve intima & nobilior pars animus absurdis cogitationibus curisve perturbetur. Præterea dum lex Nazaræum uvis abstinere jubet, noxia pravarum libidinum genimina excindere jubet; dumque loram etiam & quemlibet succum ab uvis expressum interdicit, minima etiam curanda monet. Rursus jubetur Nazaræus fugere omnem immunditiam, quod perfectam absolutamque virtutem insinuat: caput novaculæ non permittere, quo pariter admonetur, ne animi sui pulchritudinem fœdis sæculi curis subjiciat. *Si quispiam moriatur juxta eum, simul polluitur.* Significat omnia virtutis ornamenta statim auferri, si animus cogitationibus mortiferis imperium semel consenserit.

A

CAP. VII. *OBtulerunt principes Iſrael munera coram Domino ſex plauſtra parata cum duodecim bobus*. Principes duodecim ſunt Spiritus adminiſtratorii Apoſtolorum ductores & duces. Horum porro principum familiæ, quoniam ex eis prodierunt Prophetæ & Apoſtoli, horum etiam typum prætuliſſe videntur. Diſcus argenteus Apoſtolorum mores adumbrat. Phialæ item argenteæ, propheticæ diſciplinæ & B converſationis ſymbola ſunt. Acerræ odoramentorum plenæ Emmanuelis animam repræſentant, in qua paſſiones ad peccatum provocantes omni caruere motu. Rurſus Diſci argentei typus ſunt Juſtorum, Phialæ pœnitentium, Acerræ Perfectorum. Item in Acerra eccleſiam agnoſce, Tabernaculo intelligibili oblatam; proinde aromata in acerram congeſta ſignant familias gentium, & Chriſtum, C qui illas ſuo odore undique traxit, & unius fidei atque religionis ſocietate conjunxit. Acerra ſimiliter odoratis ſpeciebus referta notat animum omni genere virtutis præſtantem.

Cæterum nubes quandoque ſuam ſuper Tabernaculo moram protrahebat ad dies, quandoque etiam ad horas contrahebat, ſic ut alternis acceſſibus atque receſſibus temporis ſpatia modo longiora, modo breviora metiretur, atque D
Infr. 10. 11. divideret. *Altero ab exitu anno, decimo die menſis ſecundi elevata eſt nubes a Tabernaculo*. Nunc primum nubes a Tabernaculo ſe extulit, atque a monte Sinai in Pharan ſucceſſit.

CAP. VIII. *DIxit autem Moyſes ad Hobab filium Raguel. Pergimus ad locum, quem condixit Dominus daturum ſe nobis, quodque nobis fecerit bonum Deus, faciemus tibi, ne quæſo nos deſeras*. Quæ autem mox ſubdidit: *Et eſto nobis oculorum loco*, indicant hominem fuiſſe prudentem, & ad regendam multitudinem idoneum. Hobab, qui Moyſis ſocer hic appellatur, pater erat Jethri ſoceri Moyſis: appellatur autem & ipſe ſocer, ut qui eſſet familiæ pater & natu major. Dum autem Hobab rogatus Moyſen ſequi recuſat, Judæos Chriſto ad fidem vocanti minime F aſſenſuros prænunciat.

CAP. IX. *FAciant filii Iſrael Phaſe*. Primum Phaſe in Ægypto celebratum deſcribit lætitiam ſanctorum imperfectam vitæque mortalis ærumnis dilutam: alterum poſt ex-

ܘܠܐ ܡܬܡܠܝܢ ܒܪܫܐ . ܠܘܬܢ ܕܡܕܒܪܐ A exitum in eremo aperto liberoque cœlo,
ܘܒܚܪܘܬܐ ܡܫܟܚܢ ܒܟܝܐ ܕܥܡܪ corundem plenam conſummatamque poſt
ܫܘܒܥܐ ܡܫܟܚ ܠܗ ܡܫܝܚܐ ܘܒܪܝܫ obitum felicitatem adumbrat. Rurſus pri-
ܫܘܒܥ ܡܫܟܚ ܠܗ ܡܫܝܚܐ ܘܒܬܪ mum Paſcha, durante ſervitute actum
ܐܬܝ ܠܗ . ܐܝܟ ܕܥܒܕ ܠܗ ܠܥܡܗ legis cœremonias ſtatumque deſignat; ſe-
ܒܬܪ ܡܫܟܚ ܠܗ ܡܫܝܚܐ ܘܒܬܪ cundum in ſolitudine indictum poſt ad-
ܐܬܝ ܠܗ . ܐܝܟ ܕܥܒܕ ܠܗ ܠܥܡܗ eptam libertatem, novum Phaſe in ec-
ܒܬܪ ܡܫܟܚ ܠܗ ܡܫܝܚܐ ܘܒܬܪ cleſia Chriſti inſtituendum prænunciabat:
ܐܬܝ ܠܗ . ܐܝܟ ܕܥܒܕ ܠܗ ܠܥܡܗ tertium a reditu Hebræorum in terram
ܒܬܪ ܡܫܟܚ ܠܗ ܡܫܝܚܐ ܘܒܬܪ promiſſionis, & ejuſdem ſortitione cele-
ܐܬܝ ܠܗ . ܐܝܟ ܕܥܒܕ ܠܗ ܠܥܡܗ B bratum, futurum ſignificat reditum om-
ܒܬܪ ܡܫܟܚ ܠܗ ܡܫܝܚܐ ܘܒܬܪ nium mortuorum ad vitam, & ſubſequu-
ܐܬܝ ܠܗ . ܐܝܟ ܕܥܒܕ ܠܗ ܠܥܡܗ turum hominum & Angelorum Phaſe
ܒܬܪ ܡܫܟܚ ܠܗ ܡܫܝܚܐ ܘܒܬܪ celeberrimum, ſortiſque unicuique obve-
ܐܬܝ ܠܗ . ܐܝܟ ܕܥܒܕ ܠܗ ܠܥܡܗ nientis deſignationem. Rurſum juxta
ܒܬܪ ܡܫܟܚ ܠܗ ܡܫܝܚܐ ܘܒܬܪ triplex genus hominum ad celebritatem
ܐܬܝ ܠܗ . ܐܝܟ ܕܥܒܕ ܠܗ ܠܥܡܗ Paſchæ legalis confluentium diſtingue tri-
ܒܬܪ ܡܫܟܚ ܠܗ ܡܫܝܚܐ ܘܒܬܪ plicem in illo cœli terræque conventu
ܐܬܝ ܠܗ . ܐܝܟ ܕܥܒܕ ܠܗ ܠܥܡܗ perſonarum differentiam: alii ſiquidem
ܒܬܪ ܡܫܟܚ ܠܗ ܡܫܝܚܐ ܘܒܬܪ erunt ſupra judicium, alii ſub judicio,
ܐܬܝ ܠܗ . ܐܝܟ ܕܥܒܕ ܠܗ ܠܥܡܗ C atque alii extra judicium: qui enim chri-
ܒܬܪ ܡܫܟܚ ܠܗ ܡܫܝܚܐ ܘܒܬܪ ſtianæ perfectionis ſumma tenent, & Apo-
ܐܬܝ ܠܗ . ܐܝܟ ܕܥܒܕ ܠܗ ܠܥܡܗ ſtolis ſimiles effecti ſimili luce coruſcant,
ܒܬܪ ܡܫܟܚ ܠܗ ܡܫܝܚܐ ܘܒܬܪ utique judicio ſubjiciendi non erunt; illi
ܐܬܝ ܠܗ . ܐܝܟ ܕܥܒܕ ܠܗ ܠܥܡܗ contra quos ignis pœnitentiæ hic purga-
ܒܬܪ ܡܫܟܚ ܠܗ ܡܫܝܚܐ ܘܒܬܪ tos, tranſmittit ad vitam, Chriſti judicio
ܐܬܝ ܠܗ . ܐܝܟ ܕܥܒܕ ܠܗ ܠܥܡܗ approbandi: impii vero & increduli, qui
ܒܬܪ ܡܫܟܚ ܠܗ ܡܫܝܚܐ ܘܒܬܪ nulla omnino bona egerunt, profecto non
ܐܬܝ ܠܗ . ܐܝܟ ܕܥܒܕ ܠܗ ܠܥܡܗ ad judicium, ſed ad ſupplicium ducentur,
ܒܬܪ ܡܫܟܚ ܠܗ ܡܫܝܚܐ ܘܒܬܪ & quidem ſempiternum, juxta illud Pro-
ܐܬܝ ܠܗ . ܐܝܟ ܕܥܒܕ ܠܗ ܠܥܡܗ D phetæ: *Non reſurgent impii in judicio.* *Pſal.* 1. 5.

ET *accenſus in eos ignis Domini devoravit extremam partem caſtrorum.* CAP. XI.
Hac ſcilicet pœna coërcendi fuerunt, qui
a diuturna cum Ægyptiis conſuetudine
ipſorum blaſphemiis aſſueverant. Carnium
vero deſiderium accendit promiſcuum
vulgus, quod Iſraëlitis Ægypto exceden-
tibus adhæſerat: *Carnes erant adhuc in ore*
E *ipſorum*: itaque prius quam concupitæ
carnes in ventrem deſcenderent, *aſcendit*
furor Domini, & obfirmatus eſt ſuper eos.
Quid ita? Quia ipſi ſimiliter in ſua con-
cupiſcentia perfidiaque obdurabant, & ſi-
cut ſcribit David, maligne inter ſe com-
murmurabant dicentes: *quoniam percuſſit*
petram & fluxerunt aquæ: numquid pote-
rit etiam dare nobis panem? Tentaverunt
me ecce jam per decem vices. Pſalmi-
F ſta totidem enumerat hoc ordine. *Pri-* *Pſal.* 104.
mum ad mare Rubrum ob aquarum pe-
nuriam tumultuati ſunt. 2. Tentaverunt Deum
in deſerto. 3. Irritaverunt Moyſen in ca-
ſtris. 4. Fecerunt vitulum in Horeb, &
adoraverunt ſculptile. 5. Pro nihilo habue-
runt terram deſiderabilem. 6. Initiati ſunt
idolo Phegor. 7. Irritaverunt Deum ad

aquas

aquas contradictionis. 8. *Commixti sunt inter gentes, & factæ sunt eis in scandalum.* 9. *Immolaverunt filios suos & filias suas dæmoniis.* 10. *Ad iram concitaverunt Deum in adinventionibus suis.* Promiscuum vulgus, populo Dei permixtum, externorum turba erat, qui abdomini servire assueti conceptam ex inedia rabiem doloremque Israëlitis impertierunt, illa identidem obmurmurando: *Recordati sumus piscium, quos comedebamus in Ægypto &c.* Isti inquam intempestivæ sordidæque gulæ homines, qui pisces & pepones, cæteraque hujusmodi appetivere, plane repræsentant vitiosas cogitationes, quæ quum animum semel occupaverint, ad desideria carnis pertrahunt, coguntque manna intelligibile, quod est virtutis pietatisque studium, abjicere.

Et manna erat quasi semen coriandri. Simile fuisse dicit semini coriandri, quo simul insinuet omnem escam ex manna parabilem fuisse, & cibi cujuslibet saporem, pinguedinem, atque suavitatem participasse. *Color ejus quasi color bdellii*, idest glaciei, seu crystalli: terebaturque mola & frangebatur in mortario, fiebantque inde panes. Sed sive mola comminueretur, sive in mortario frangeretur, aut aqua elixaretur, aut assaretur igne, suos nihilominus sapores ad qualitatem cujusvis generis esculentorum modulabatur pro libito comedentium. Jam hic observa quatuor hominum gradus: Perfecti namque viri manna molà tritum esitant: Justi proficientes in mortario contusum: Pœnitentes quoniam panem cum lacrymis & largo fletu miscere coguntur, recte dicuntur aqua elixatum manna manducare: Peccatores vero subcinericias placentas ex manna conficiunt, quando cupiditatibus, luto & cinere sepeliendis cor implent, aut vetitis cibis ventrem.

Eliges septuaginta senes, & duces eos ad Tabernaculum, detrahamque de spiritu qui est super te, & tradam eis. Lege tibi, inquit, viros provectioris ætatis septuaginta, quos volo tibi præsto esse contra populum: quodve auferam de spiritu tuo in eos transferam, sic, ut ignorare non possint, suam ex tua virtutem manare, nec sibi tantum placere, ut tibi præferri, aut pares esse velint.

Quis dabit nobis escas carnium &c. Et dabit vobis Dominus carnes, & comedetis, donec exeat per nares vestras, & fiat vobis quasi cibus crudus, idest vertatur in nauseam, & fastidium. Concupiscen-

A ſcentia carnium hæret adhuc populo Judæorum, quippe qui hodie quoque carnes Paſchalium victimarum appetunt & veram hoſtiam in Calvariæ monte cæſam, cunctiſque gentibus propoſitam faſtidiunt, quomodo Patres eorum cœleſte manna. Interim diſce duas eſſe cruditatis ſpecies, aliam corporis, atque aliam mentis: & prima quidem ventriculi vires debilitat, altera animi facultates obtundit & he-

B betat. Exhorreamus utramque: enimvero quum Hebræi Cournicibus temperanter, moderateque veſcerentur, ſibi utiles experti ſunt; quum autem ſine modo in illis helluari cœperunt, non naturali deſiderio, ſed voluptate ducti, cibus alias ſanus, ſanitati contrarius evaſit. Quare vehementer & ſine fine deſipiunt, qui naturæ modum excedunt, & cibi potioniſque quantitatem ex voluptate definiunt. Sed etſi quotquot habent maria,

C piſces mitterent, putaſne fieri unquam poſſe, ut hanc voraginem implerent?

Et ait Moyſes ad Dominum: Unde v. 13. *mihi carnes, ut dem univerſo populo huic?* Non ſunt hæc verba dubitantis, quaſi vero Moyſes, utrum id fieri poſſet, ambigeret, ſed percontantis, atque ſcire cupientis, quomodo id præſtandum foret, &

D unde parandæ carnes, quas Deus exhibiturum ſe ſpoponderat.

Detraxitque Deus de ſpiritu, qui erat v. 25. *ſuper Moyſen, & poſuit ſuper ſeptuaginta ſeniores.* Quemadmodum poma vitalem ſuccum ab arbore per ramos tranſmiſſum hauriunt; ita ſeptuaginta illi ſeniores ſpiritum a Moyſe in ipſos diffuſum, ſenſere per intima permeare viſcera. Dicitur autem ſpiritus Moyſi detractus, & ſeptuaginta ſenioribus transfuſus; non quod

E Moyſen ſpiritus deſeruerit, ſed ut doceremur, omnes intelligentes naturas ſpiritum a Chriſto hauſiſſe. Quum autem de ſeptuaginta ſenioribus, quos divinus ſpiritus afflaverat, viri duo, Eldad, & Medad prophetarent in caſtris, Joſue Moyſen interpellavit, ut ambos ſilere juberet. Unde iſthæc nata interpellatio eſt? Tradunt, geminos illos Prophetas tale

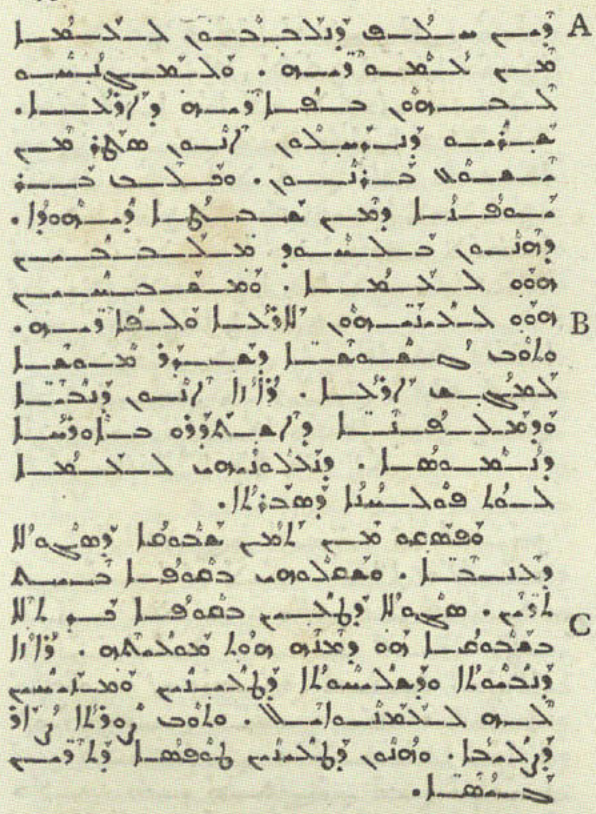
F jam tum fudiſſe oraculum: quos ex Ægypto eduxit Moyſes, Joſue in terram promiſſionis introducet. Idcirco Moyſes, equidem, reſpondit, iſtuc tibi non invideo: utinam populus univerſus hujus rei Propheta fieret, atque adeo divino ſpiritu, quem tunc conciperet, malus, quo nunc agitur, pelleretur.

CAP. XII. *Loquuta est Maria, & Aaron contra Moysen.... Et convertit se Aaron, viditque quod leprosa Maria facta est.* Maria nugas, quæ hic referuntur, effutiens, Moysen dumtaxat pupugit; Scriptura tamen Mariam etiam Moysis uxori convicium feciſſe innuit. Nec ſolummodo Maria, imo & Aaron, *Numquid*, ajebant, *cum Moyse tantum loquutus est Dominus? an non etiam nobiscum?* Senſus eſt: Si Deus unum interpretem arcanorum Moyſen ſibi delegiſſet, ſuo nos alloquio neutiquam dignaretur.

v. 2. Dixitque Aaron ad Moyſen: *Ne quæso, simus velut abortivum quod egreditur de vulva matris suæ, & cujus carnis pars dimidia consumta est.* Hoc dicit non eo ſolum quod morbus carnem corrumperet, ſed etiam quia eodem pilos depaſcente corpus glabrum reddebatur, qualis editur fœtus ante maturum partum ejectus, interrupto ab obſidente lue ſanguinis affluxu.

v. 14. Et ait Dominus ad Moyſen: *Nonne debuerat saltem, si pater ejus spuendo spuisset in faciem ejus, ad septem dies rubore suffundi? Maneat ad septem dies extra castra.* Hæc pœna Mariæ conſtituta fuit, ut per eam moram univerſa ſynagoga ejuſdem delictum & delicti correctionem cognoſceret; diſceretque cavere inſanam aliena facta dictave carpendi libidinem. Jam ſi femina ſpiritu afflata divino, ob jactam in fratrem contumeliam, omnem hanc pœnam tulit, ſi porro ipſi peccaverimus, ubi parebimus? Quod ſi Aaron eandem cum ſorore pœnam non ſolvit, id porro ejuſdem dignitati datum, quam Deus ampliori quodam honore proſequutus eſt, noſtri nos officii erga Sacerdotes commonens. Nam ſi Deus Pontificis exiſtimationem ſuſtinendam, ejuſdemque perſonæ aliquid deferendum eſſe putavit, quam oppido æquius & juſtius eſt, debitum honorem atque reverentiam Dei Sacerdotibus a nobis adhiberi?

CAP. XIII. v. 4. *Et misit Moyses exploratores, ut explorarent terram Chanaan, singulos de singulis tribubus*: quibuſcum Joſue filius Nun de tribu Ephraim ex Moyſis pariter deſtinatione profectus eſt. Quorſum hæc? Volebat Moyſes exploratorum fidem conſtare, ſimul pertentare multitudinis animum, utrum, quæ illi viſa referrent, probaret. Abiere, circumluſtrataque tota Chananitide ad caſtra redierunt. Hic porro quum populum ſpe optima implere oporteret, propoſitaque ſoli feracitate & fru-

fructuum proventu præstantiaque ad prosequenda cœpta accendere, illi contra incolarum ferociam ac numerum immodice exaggerando deterrere cœperunt, frustra contradicentibus Josue filio Nun, & Caleb filio Jephone de tribu Juda, qui de terræ promissæ fertilitate rerumque ad victum pertinentium copia & saturitate mira prædicando, populum, ut liquido animo essent, timoremque deponerent, hortabantur. Interim in hisce duobus viris, qui juxta Mosis mandatum, explorata Chananitide, populum ad eam invadendam provocabant, imaginem contemplare Prophetarum & Sapientum, qui a Deo docti ad Judæos missi sunt, ut eosdem per viam legis ad Euangelium adducerent.

Et abscíderunt ibi palmitem cum botro suo, quem portaverunt in vecte duo viri. Botrus a suo pendens palmite, & vecte gestatus, Christum plane repræsentat ab utroque Prophetarum & Apostolorum cœtu per orbem universum magnifice circumvectum. Rursus idem a palmite suspensus, Christus est è cruce pendens inter duos latrones. v. 24.

ET dixit Moyses ad Dominum: *Audient Ægyptii, quod eduxeris in virtute tua populum istum &c. Et dicent: Non potuit Dominus introducere populum in terram, pro qua juraverat eis, & idcirco occidit eos in deserto*. Hæc narranda fuerunt, ut caritas Moysis ante omnium oculos poneretur: nec enim ex metu amittendæ dignitatis, sed ex amore, quo universos complectebatur, pro Israëlitarum salute intercessit, qui si periissent, gentis longe potentioris principatum Dei oraculo sperare jubebatur. CAP. XIV. v. 13.

Et dixit Dominus: *Sicut loquuti estis, in solitudine hac jacebunt cadavera vestra*. Sed ante omnes pœna in ipsos exploratores incubuit, ut qui quum viverent, garrulitate sua promissæ terræ magnisque votis tamdiu expetitæ populo aditum occluserant, iidem præmortui sepulcrum aperirent: Sexcenta quippe millia Hebræorum simili fato sublata suos deinceps exploratores sequuta sunt. v. 28.

SEparate separationes *Domino de primitiis pastæ vestræ placentam Domino*. Præcepit Deus populo, ut de farina subacta, antequam ipsi gustarent, crustam, seu placentam, Sacerdotibus, vel egentibus seponerent. CAP. XV. v. 20.

v. 32. *Invenerunt virum colligentem ligna in die Sabbati.* Qui ex Domini ſententia mox lapidibus obtritus, pœnam ſui criminis ſolvit: ſimili quippe impudentia deliquiſſe videbatur, qua poſthac Zamri Moſe & ſenioribus populi præſentibus ad Chozbi feminam Madianitidem intravit: nam & iſte ſpectante ſynagoga univerſa & vacante, lignatum abiit, diemque communi religione obſervatum violavit, quamquam deprehenſus, ſe id ſciſſe negaret.

Facient ſibi filii Iſrael fimbrias in ala veſtimentorum ſuorum. In ſubſidium utique memoriæ Iſraëlitæ fimbrias oris palliorum aſſuere juſſi ſunt, ne illos aliquando caperet divinæ legis oblivio.

CAP. XVI. v. 1. *ET ſeceſſerunt a ſynagoga Core filius Iſaar filii Caath, filii Levi, & Abirom filius Eliab. Hon quoque filius Phaleth de filiis Ruben &c.* Tumultuabantur iſti adverſus Aaron. Quid ita? nec enim, qui modo Pontificatum Aaroni eripere conantur, aut certe aliquem in miniſterio Tabernaculi locum tenere ambiunt, iſtuc cogitarunt, quando in Ægypto ex luto & argilla lateres fingebant, aut ab Ægyptiis verberabantur, ſeu quum imminentes tergo hoſtes per diſciſſum mare fugerent, ſeu quum Ægyptiorum copias fluctibus miſerandum in modum hauſtas inſpectarent. Cauſam rogas? nimirum deſierant timere. Porro Core, & Abirom, cæterique conjurati, dum contra Aaronem legitimum Pontificem inſurgunt, & ſummo ſacerdotio illum exuere contendunt, Judæorum Sacerdotibus proluſiſſe videntur, qui contra Dominum conjuravere; & ſicut ex parabola vineæ diſcimus, eundem hæreditate ſpoliare voluerunt.

v. 31. *Et dirupta eſt terra ſub pedibus eorum, & aperiens os ſuum devoravit eos &c.* Sic Deus nullo ſtrepitu ſub terram miſit homines protervos, qui Ægypti delicias amiſſas querebantur, damnumque pontificatus honore compenſandum eſſe putabant, quaſi vero Ægypti ſordes & Sacerdotium eſſent inter ſe comparabiles.

v. 17. *Tolle thuribula de medio combuſtorum, quia ſanctificata ſunt thuribula peccatorum in animabus eorum, & produc ea in laminas, ut ſint in operimentum altaris.* Profecto ſi qui Dei indignationem provocaverant, illorum nihilominus thuribula ſanctificata dicuntur in animabus eorum, proptereaque refuſa in ornamentum altaris tranſierunt; quantam, putas, Confeſſo-

ﻭﻋﻤﻮﻧﺘﺎ ﻓﻤﻪ ﺩﻌﻠﺎ ﺗﻬﻘﺒﻌﻢ ﻟﻮﻫﻮﻫﻢ ﺩﻭﻡ ﺗﻘﻌﻬﻮﻫﻢ.

A forum corpora ab animarum ſuarum communione ducere ſanctitatem.

ﻣﻌﻠﻠﻮ ﻣﻨﻨﺎ ﻟﻤﺮ ﻣﻌﻤﻬﺎ ﻫ ﻟﻤﻪ. ﻣﻌﻠﻠﻮ ﻟﻤﺮ ﺩﺘﺐ ﻟﻤﻬﻨﺎﻟﻮ. ﻣﻬﻤﺎ ﻣﻌﻤﻬﻢ ﻣﻌﻤﻬﺎ ﻟﻤﻪ ﻟﻤﻬﻨﺎﻟﻮ. ﻣﻨﻬﻮﻫﻮ ﻟﻤﻪ ﻭﻟﻤﻬﻪ ﻟﻤﻪ ﻧﻤﻌﻬﺎ ﻣﻌﻤﻬﺎ ﻭﻤﻪ. ﻭﻟﻮﻫﻤﻪ ﻣﻪ ﻣﻠﻪﻫﻢ ﻣﻌﻤﻬﺎ ﻭﻟﻮﻫﻤﻪ ﻫ ﻫﻮﻫﻮ ﻭﻟﻮﻫﻤﻪ ﻭﻤﻪ ﻟﻤﻬﻨﺎﻟﻮ ﻭﻟﻮﻫﻤﻪ ﻟﻤﻪ ﻭﻟﻮﻫﻤﻪ ﻭﻤﻪ ﻟﻤﻬﻨﺎﻟﻮ.

mactari ante faciem ſuam. Non quo Sacerdos tali hoſtia indigeret, aut ad ſacrificium uteretur, quod quidem liquet tum ex deſtinatione cinerum ejuſdem, qui ad purificationem immundorum reponendi erant; tum ex eo, quod lex jubet, cum carnibus animalis etiam excrementa cremari; id porro fieri a Sacerdote ſacrificante, ſordidum fuiſſet: hinc ergo planum fiebat, ejuſmodi animal neutiquam ad ſacrificium poſtulari.

v. 18. *Et tollet vir mundus hyſſopum, & intinget in aquis, in quas immiſſi fuerint cineres vaccæ combuſtæ, & aſperget ex eo tentorium, & ſupellectilem*. Recte hyſſopum lignumque cedrinum & coccinum adhiberi lex juſſit: quo ſacra iſta populo redderet auguſtiora, cœremonias religionis ex rerum pretio æſtimanti: cogebatur enim purpuram & cætera emere: ne religio ipſa vileſceret ex vilitate materiæ, ſi hæc obvia fuiſſet, nec propriis ſumtibus paranda.

CAP. XX. v. 10. *Congregata multitudine ante petram, Moyſes, & Aaron dixerunt eis: Audite exaſperantes: num de petra hac vobis aquam poterimus elicere &c. Dixitque ad Moyſen & Aaron: Quia non credidiſtis mihi, ut ſanctificaretis me coram filiis Iſrael, non introducetis hos populos in terram, quam dabo eis*. Hæc a Domino Moyſes audiit, quoniam, quum ſciret oportere Dei potentiam prædicare ante petram, de petra maluit ad populum dicere. Simul eundem acriter objurgavit: ſed & ipſe arguitur, quod petram iterum percuſſerit, tetiam poſtquam aquam fundere jam cœperat.

v. 6. *Et immiſit Dominus ſerpentes urentes, qui mordebant populum*. Moyſes dolens tot hominum millia a ſerpentibus proſtrata ſupplex oravit Dominum, ut afflictis ſuccurreret, & exauditus eſt. Jam ſi ipſe deliquerat, cur pro ſe non oravit? Quod ſi oravit, oravit utique, ut ſibi ad terram promiſſam aditus daretur, non ut culpa dimitteretur. Quod ſi peccaſſet, de peccati remiſſione unice ſolicitus fuiſſet. Etenim magis præſtabat, culpa abſolutum mori in ſolitudine, quam noxæ cujuſvis reum terra promiſſa potiri. Pro peccato itaque non oravit, quia non peccaverat; pro terra oravit, negavit Deus, quo majora præſtaret. Nam & terræ promiſſionis glorioſiorem ingreſſum poſtea conceſſit, interim vero dum is in longum tempus differtur, in præſenti proſpectum ejuſdem indulſit.

Fac

A

ﻉﺎﻨﺻ ﺲﺤﻧ ﻞﺜﻣ ﻚﻴﻟ ﻞﻌﺟﺍﻭ ﺎﻴﺣ ﻞﻛ ﻥﺎﻛ ﻦﻣ ﺔﻐﻠﺴﻟ ﻥﺎﻛ

fortem obvenerat, poſtmodum reædificata eſt.

CAP. XXII. v. 13.

ET *dixit Balaam ad Principes Balac: Dominus non vult dimittere me, ut vadam vobiſcum*. Quod ait, non fuiſſe permiſſum Balaamo, malum populo imprecari, non eſt, quod ſi Balaam id feciſſet, continuo populus fuiſſet maledictus, ſed ut oſtendat Satanam Juſtis nocere non poſſe. *Et vidit aſina Angelum Domini, compreſſitque ſe ad maceriam.... Percuſſitque aſinam Balaam &c.* Aſina ter a Balaamo fuſte tunditur, nec contunditur. Jumentum Balaami typus eſt humanæ naturæ, qua pro carpento abutebatur Diabolus. Aſina, ut Angelum aſpexit, infeſtum ſeſſorem dejicere nititur, quia natura humana, quum primum ſpectare meruit ſponſum viſibilem factum, jugum externi aurigæ ſua a cervice decuſſit, effectaque eſt Chriſti currus, quæ olim adverſarias poteſtates vehere cogebatur.

CAP. XXIII. v. 10.

DIxitque Balaam: *Quis dinumerare poſſit pulverem Jacob, & numerum quartæ partis illius*? Ideſt poſteritatem, arenam maris æquaturam: quid? quod nec quartam ejus partem numerando aſſequi poſſit. Et dixit Balac: *Ad maledicendum inimicis meis vocavi te &c.* Noluit utique Deus, qui populum ad ſtuprum cum filiabus Moab ſe comparaſſe noverat, præſciebatque ſequuturam in pœnam ejus flagitii mortalitatem, permittere Balaamo, Iſraëlitas execrari diriſve devovere, ne videlicet eam calamitatem, quam ſuis ſibi ſceleribus accerſiverant, ex Arioli maledictione accidiſſe putarent, atque inde erroris occaſionem arriperent, rati Ariolos divina vi præditos eſſe, qui nullam haberent. Præterea ne Balaam ipſe ſe ſuis execrationibus eam luem Hebræis immiſiſſe jactaret, virtute divina adactus eſt eiſdem optare bona, & mala ſimul eorum hoſtibus imprecari: quin etiam interitum denunciare ipſimet Regi, & quidem præſenti adſtantique ad eas, quas nuper extruxerat aras. Id enim ſignificant illa Balaami populum Hebræorum alloquentis verba: *Maledicentes tibi in maledictione reputabuntur*. Sed enim vero tanti ne fuit, ut Balaam Hebræis malediceret? An non poſt acceptam ab illo benedictionem, nec verbis, ſed factis peſſime accepti ſunt, immiſſa divinitus peſtilentia? Interea vero, dum Balaamo præcipitur

A حتاوه حتت وحصلا قبو تنالمح
لوه.

B ٥اهبذ حلكم لتوحتهوم وحلاص
تصلا وال رجا هتنا لحمحقب
وراال لحصقم. حنوا واهبذ
وال تحقه لكوا لحلكم
وبلهتوم لحقبا. لكه
وللكه لتكه هتالكم هوا. الا
وتسبا وال محقب هؤلا هتحا لحقوقتا.
هسرا راتلا لحللاده وهتبا. ٥اتحرا
حاهتا. هحسو حلكم لالتا هوهتدا. لكاه
كبذ راحتب هسو لالتاه وه حلكم
حسوبا. ٥ال راتحبا. سهتوه وب وحلكم
هوهتا وم واتهتا. وحصوا وهو هتوحتا
لالحلهتا. وحسوا وب وسرا لحللا
وللكوا. هتاه لحلكم. اوب اوم وهدا
وهوا نهتا لكسراه وسهتا حنو كلكتوه.
هلكتا هم رتوه نكتوه وتهتبا. ٥هوا
هتوحتا لحلهتاتا. سلاف اوم وحصوا
هوا لكتلكتاتا وللحتلا.

C ٥اهبذ حلكم هكته هتهقس
لحهتبا لحهتوه وبحقحب
هتبتبا وقوحكه واهتاتا. لحهتوه
وبحقه. اوته راوكه واهبر كلا
وهتبا نتحا هتبتبا وسوا هم
راوحه واهتاتا. ٥اهبذ حلكم
لحلحبا هتحتوم وحلكه.
هلكه لكه لحلكه لكا
حتلكاه. هلحلوحقوم حلكوحقوم
وبحبا. اهبذ حنه. وحنهر حنهر.
هلكهر تهوا لحمه. حنهر وب لالاه
لكه

D

E

F

A tur Iſraëlitis benedicere, ſibi etiam illorum ſortem optare permittitur. *Fiant*, inquit, *noviſſima mea horum ſimilia*. Fiant enimvero, & Balaam eodem, quo illi periere, letho occumbat. Adeo benedictio in maledictionem ceſſit utriſque. Hebræi namque peſte ſublati ſunt, Balaam in eo prælio cecidit, quo cœſi fuere Madianitæ, qui alias ab ipſo fuerant maledicti. Nimirum & Hebræos, quibus benedixerat, & Madianitas, quibus maledixerat, ſimilis fere ruina non diu poſt oppreſſit.

B

Orietur Stella ex Jacob. Jeſus Chriſtus omnium gentium Salvator, cujus typum hoc loco præfert Zorobabel Salvator Judæorum. *Et conſurget Princeps de Iſrael*, idem Zorobabel ejuſque ſucceſſores. *Et perdet potentes Moab*, poſt reditum; *& ſubjiciet omnes filios Seth*, finitimas Judæorum ditioni nationes. *Caput gentium Amalec*, quoniam Amalecitarum populus, cæteris nihil interim moventibus, primus Iſraëlitis bellum intulit. *Venient legiones de terra Cethæorum, & ſubigent Aſſyrios, & ſubjugabunt Hebræos*. Deſignat Antiochum unum ex Alexandri ſucceſſoribus, qui ſub tempora Machabæorum Judæos vehementer afflixit. v. 17.

C

D

CAP. XXV.

Et ingreſſus eſt Phinees poſt virum Iſraëlitam in lupanar, & perfodit ambos. Dixitque Dominus ad Moyſen: Phinees filius Eleazari zelatus eſt zelum meum inter eos: Filios Iſrael, quoniam cæteris ocioſe ſpectantibus unus ipſe Dei injuriam iniquiſſime tulit, & vindicavit acerrime: quo facto populi delictum expiavit. v. 8.

E

Et nomen viri, Zamri filius Salu, quem nec circumſtantis ſynagogæ reverentia, nec præſentis magiſtratus timor cohibere potuit, quin publice & palam ſcortum Madianitidem intraret. Et Phinees quidem Chriſti figuram exhibuit, iſte diaboli; diabolus ſiquidem impudentiſſimus eſt, homines ad omne nefas perpetuo ſollicitat, quum ſit omnium ſcelerum ſuaſor & auror: hunc porro frænare nulla poteſtas, vis nulla potuit: nec enim Satanam coërcere valuerunt cœleſtes Virtutes, aut Patriarchæ, aut Prophetæ. Scilicet unus Phinees impurum Zamri confixit, unus Chriſtus diabolum haſta Crucis ſuæ perfodit, omnemque ejus virtutem afflixit, & proſtravit. *Et prohibita eſt mortalitas a populo*, nimirum ceſſante peccato plaga ceſſavit. v. 14.

F

Et nomen mulieris Madianitidis Cosbi filia v. 15.

Sur, ipſe erat Princeps gentis domus patris ſui in Madian. Qua in proprio tabernaculo interfecta, ſodales feminæ refixis trepide tentoriis confeſtim ſe inde proripuerunt. Sic Hebræis ſi non voluntas peccandi, poteſtas ablata eſt: fugerunt laquei feras, ne feræ ſe in laqueos induerent. Cæterum veriſimile eſt, Phineem ea occaſione perſonam diſſimulaſſe, habitumque tempori opportunum induiſſe, ut videretur amatoria meditari: quo Chriſti umbram deſcripſit, qui habitu inventus eſt ut homo, quum ad tollendum hominis peccatum veniret. Sed & probabile eſt feminam filiam Principis ſuos habuiſſe eunuchos, eoſque venientem Phinees ab aditu prohibere conatos fuiſſe, quos ut falleret, heræ procari ſe ſimulans: nunciate, ait, Dominæ, Phineem adeſſe. Nec id forte Zamri intra lupanar tunc moranti ingratum accidebat, cui nimirum placebat, univerſam ſynagogam ſecum in eo negocio conſentire: ſic admiſſus Phinees ambos interemit. Hinc quidam conjectant, idcirco Sacerdoti attributum fuiſſe jure perpetuo victimæ armum & pectuſculum, quod Phinees adacto in pectus telo nefarios illos confecerit, cadaveraque in humeros ſuſtulerit. Certum eſt, telum illud extitiſſe velut terminum fixum divinæ vindictæ, ne latius in populum excurreret: factumque Phineis ſalutarem metum delinquentibus injeciſſe, & interfectorum cognatis magnam queſtuum & lacrymarum præbuiſſe materiam. In ea populi trepidatione atque luctu, credibile eſt, Moyſen fuſis ad Deum precibus acerbum animi ſui mœrorem lenire ſtuduiſſe, quo tantam populi ſui ſtragem ſpectare ſuſtineret.

CAP. XXVII. v. 2.

ET hæc ſunt nomina filiarum Salphaad, Maala & Noa, & Hegla, & Melca, & Therſa. Salphaad hujus familiæ princeps abſque prole maſcula deceſſerat, quinque ſuperſtites filiæ portionem ſibi dari petunt, affirmantes patrem ſuum neutiquam conſenſiſſe illis, qui profani incenſi oblatione Dei indignationem provocaverant, populique turbaverant pacem. Idcirco nec flammis, nec terræ hiatu hauſtum fuiſſe, ſed ob commune ſynagogæ delictum communi pœna comprehenſum, cum aliis ſexcentis millibus interiiſſe. Legem ſimul protulerunt, qua cautum fuerat, ne quis Iſraëlita ab alia tribu nuptias quæreret, ne ſcilicet ſi eidem familiæ extra propriæ tribus limites bona poſſidere licuiſſet, ordo

ܐ do conſtitutus in prima terræ diviſione turbaretur. Tropologice. Filiæ Salphaad, quibus paternam cum fratribus hæreditatem adire conceditur, ſanctas feminas deſignant, communem cum viris in regno Dei hæreditatem adepturas.

CAP. XXXI. v. 2.

ܒ *Dixit Dominus ad Moyſen: Ulciſcere filios Iſrael de Madianitis.* Madianitarum reguli quinque fuerunt, qui Dei populo magnopere nocuerunt. In his recte intelligimus quinque peccati duces: ſunt autem corporis ſenſus, quos homines quum peccant, ſequuntur: idcirco dicuntur etiam portæ omnium peccatorum: viſus, auditus, guſtus, odoratus & tactus. Madianitarum igitur Reges dum Phinees interficit, Chriſti typum expreſſit, qui, mortificatis ſenſibus, peccati erroriſque vires labefactavit. Noſtri ſimiliter corporis ſenſus accuſat Propheta & mortis feneſtras appellat: *Aſcendit*, inquit, *mors per feneſtras noſtras, calcavit arces noſtras.* Jer. 9. 2.

ܓ *Vaſa quoque ſancta, & tubas ad clangendum tradidit ei.* Phinees cum Madianitis pugnaturus, ſacras tubas accepit; commiſſo prælio, eorum copias fudit, & regulos necari juſſit. Tubæ, quibus in hoc bello Phinees uſus fuit, aliæ Arcam præcedebant, & allegorice Prophetas ſignificant, qui Chriſtum tempore anteceſſerunt, ejuſque adventum prænunciarunt: aliæ ſequebantur, typuſque fuerunt Apoſtolorum & Euangeliſtarum, Chriſtum jam veniſſe renunciantium. v. 6.

ܕ *Aurum & argentum, & æs, & ferrum, & ſtannum, & plumbum, quod poteſt tranſire per flammas, igne purgabitur.* Hæc ſymbola ſunt. Vaſa itaque igne purgata, quæ aurea, Apoſtolos deſignant; quæ argentea, Prophetas; reliqua hiſce viliora, puta ænea aut ferrea, varios Eccleſiaſticorum Doctorum gradus diſtinguunt: quum & iſti Spiritus divini gratiam participaverint; etſi non quantam Apoſtoli, & Prophetæ acceperunt, ſed longe minorem. Cætera minimi pretii vaſa infimos ordines repræſentant Baptizatorum & Catechumenorum. v. 22.

ܗ *Quumque acceſſiſſent ad Moyſen Principes exercitus, Tribuni, & Centuriones, dixerunt .... Offerimus ſinguli quod in præda invenimus, vaſa auri, armillas, periſcelides, & murenulas &c.* Principes exercitus Apoſtoli fuerunt, qui Chriſto vaſa electa ex converſione gentium obtulerunt, quamquam & ipſi Apoſtoli, Prophetæ, & Doctoto- v. 48.

ctores vasa aurea eximia fuere. Porro quemadmodum Moyses & Eleazar in Tabernaculum testimonii pretiosam supellectilem intulerunt, sic Apostolos & sanctos suos Christus, salubribus doctrinis ante purgatos, cœlesti demum Tabernaculo invexit, & in magna illa atque oculis nostris abscondita gloria collocavit.

v. 28. *Unam animam de quinquaginta tam in bobus, & asinis, & ovibus dabis Levitis, quia primitiæ Domini sunt.* Primitiæ Domini fuerunt gentes ad Dominum conversæ. At sicut in præda, quam filii Israel ex Madianitarum terris extulerant, ovium numerus major fuit, sic inter eos, 1. Cor. 1. 16. qui ex gentibus fidem Christi susceperunt, *non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles*, ut non longe plures fuerint simplices & indocti. Porro quemadmodum oves vulgi credentium typus fuerunt, ita boves aratores significant Apostolos, Prophetas & Doctores. Asinus patientiæ laboris in persequenda justitia symbolum est. Postremum feminarum captivarum mœror exhibet luctum pœnitentium, & hominum infimæ sortis ærumnas.

CAP. XXXII. v. 1. *Hæ sunt profectiones filiorum Israel, qui egressi sunt de Ægypto per turmas suas*, quas Moyses distinxit, literisque prodidit, expressis locorum nominibus, unde, quove profecti sunt, donec terram laborum suorum metam intrarunt. Cogita D. Jesum Christum eodem honore Sanctos suos dignaturum, illorum itinera Angelis audientibus retexendo: itinera porro Justorum sunt ipsorum tribulationes, susceptique pro pietate labores, atque perpetuæ de virtute in virtutem progressiones.

v. 38. *Ascenditque Aaron in montem Hor jubente Domino, & ibi mortuus est.* Hic occurrit lex, qua præceptum fuerat, ut quotquot relegati in civitates refugii, clausique intra mœnia velut carcere ibidem detinebantur, incidente morte Pontificis, dimittereutur. Homicidæ hi erant, qui fugientes fusi sanguinis ultores ad ea oppida profugiebant. Talibus ergo decedente summo Sacerdote, ejusdem successore annuente, domum redire tute licebat; ubi expressam cernere est diffusam cœlestis Pontificis morte in omne genus humanum gratiam, eo quippe moriente revixit mundus universus mortis imperio subjectus, rediitque ab inferis.

SAN-

A

SANCTI PATRIS NOSTRI EPHRAIM SYRI *IN DEUTERONOMIUM* EXPLANATIO.

B HÆc *sunt verba, quæ loquutus est Moyses ad omnem congregationem Israel trans Jordanem in planitie contra mare Rubrum, inter Pharan & Thophel; & Labanam & Haseroth, & Dizahab &c.* Quæ in tres libros distributa ferebantur, in unum volumen contrahenda, atque digerenda fuerunt: ne pigeret ignavos illa quærere, neve quærendi labor studiosos frangeret, priusquam quæ sibi quærenda C proposuerant, invenirent. Hujus itaque compendii auctor Moses hunc ex præcedentibus codicem compegit, ut quos ista discere delectabat, eadem reperiendi difficultas ab utili lectione minime retardaret. Quid? quod & divinæ leges novo fœdere sanciendæ fuerunt hominibus, qui susceptæ pridem impia vituli religione, omnem illarum gloriam dignitatemque infregisse videbantur. Præterea iterum promulganda lex fuit in eorum gratiam, qui D priori legis promulgationi minime interfuerant: quibus enim lex lata fuerat, eandem referre supervacaneum fuisset. Accedebat, quod illi, quibus primum lex intimata fuerat, justo Dei judicio damnati, plerique in deserto jam occubuerant, quando hæc agebantur.

CAP. I. v. 1.

Undecim dierum iter est ab Horeb ad montem Seir. Indicandum fuit tempus & E locus, in quo Deuteronomium dictum & explanatum fuit, quo in mysterio doceretur, Christum hora pariter undecima processisse ad quærendas gentes per deserta vagantes, novique Testamenti præceptis imbuendas. Rursus Pharan, & Thophel, & Labana, & Haseroth atque Dizahab, loca quinque, quintam mundi ætatem connotant, quæ secundum allegoriam dicitur adventus Domini, & parabolæ congruit, in qua legitur, Patrem familias quinquies exiisse F ad conducendos operarios in vineam suam, mane, hora tertia, sexta, nona & undecima.

Eligite vobis viros sapientes in Tribunos, & Centuriones, Quinquagenarios, & Decanos. Tribunorum locum nunc obtinent Apostoli, Prophetæ Centurionum, Quin-

v. 13.

Quinquagenariorum Doctores, Interpretes Decurionum. Rursus Tribuni, ideſt Principes millium ſui nominis prærogativa deſignant ſupremam Dei naturam, cui millia millium miniſtrare dicuntur, & ſummam ſub illa Thronorum, & Dominationum dignitatem: Centuriones ſeu duces Centum, explicant præfecturam Principatuum & Poteſtatum: Quinquagenariorum gradus Angelos, Cherubim ac Seraphim ſignificant: Decurionum, Apoſtolos, Prophetas & Doctores. Superior itaque interpretatio ſpectat Eccleſiam viſibilem: poſterior cœleſtem menti rationique ſolummodo conſpicuam. Etenimvero Emmanuel, noſtræ factus conſors naturæ per corporeæ ſubſtantiæ ſuſceptionem, in Eccleſia viſibili viſibiles congruenter inſtituit Tribunos, Centuriones, Quinquagenarios, & Decuriones.

A

ν. 22. *Acceſſiſtis ad me omnes, atque dixiſtis: mittamus viros, qui conſiderent terram &c.* Hic Moyſes populum redarguit, ut qui nec terræ promiſſæ ubertatem, quam ex fructibus ab exploratoribus allatis ſatis conjectare poterant, nec Joſue & Calebi conſilia attendiſſent, nec vero pertimuiſſent Dei indignationem, immo novis, ait, injuriis faciem Domini exaſperaſtis.

ν. 37. *Mihi quoque iratus Dominus propter vos dixit: nec tu ingredieris illuc; ſed Joſue filius Nun miniſter tuus, ipſe tradet terram in hæreditatem Iſraëli.* Quo quidem Deus Moyſi aliquid detraxiſſe viſus eſt, ingreſſum ſiquidem in terram promiſſam negavit; ejus contra miniſtrum Joſue magnificaſſe ipſique Moyſi antetuliſſe; niſi quod Joſue Moyſe minorem declaravit, quando ejuſdem famulum appellavit, ejuſque adhortationibus & conſilio indigere dixit.

B

C

D

E

CAP. II. ν. 4. *Tranſibitis per terminos fratrum veſtrorum filiorum Eſau &c.* His verbis Moyſes filiis Iſrael Dei mandatum in mentem revocat, quo cautum fuerat, ne filios Eſau bello, aut quavis injuria laceſſerent: quum enim eorum terras Deus Iſraëlitis neutiquam deſtinaſſet, eaſdem invadere nec utile, nec juſtum erat: eam quippe regionem antiquis habitatoribus Horræis ablatam, Idumæis attributam fuiſſe conſtabat. Horræi ſcilicet montem Seir olim tenuerant, quibus deletis, filii Eſau ea juga occuparunt. Eadem perinde cum æquitate agendum intelligerent cum filiis Lot, adeoque nec bellum ipſis inferendum, quoniam, ait, terram, quam in præſenti obtinent, ſibi a Deo datam ac-

F

ce-

ceperunt eo jure, quo nobis Chananæorum regiones attributæ fuerunt. Idem pariter a Deo cautum fuisse dicit circa Ammonitarum provinciam, utpote quam ipse gigantibus ademtam posteris Lot adjudicasset. Cæterum filiis Israel regnum Sehon a Deo fuisse concessum, non quo populum Sehon aliunde odisset, sed quia idem Loti posteros immeritos sine causa vexasset; ea siquidem lege Dominum in Amorrhæos Israëlitarum opera animadvertisse, qua dudum Ægyptios afflixerat, quando Hebræos innocentes opprimere voluerunt.

Noluitque Sehon Rex Hesebon dare nobis transitum: quia induraverat Dominus Deus tuus spiritum ejus. Si dicas Deum obdurasse spiritum Sehonis, sicut Pharaonis cor antehac obfirmaverat, nec temere, nec incommode dixeris; quum alter alterius mores retulerit, perinde atque interitum. Utriusque compar Ogus Rex Basan similem etiam exitum habuit. v. 30.

CAP. III.

Exaginta urbes cepimus omnem funiculum Argob præter plurima oppida posita in planitie, quibus regnabat Og. Sexaginta civitates, quibus regnasse Ogum Scriptura refert, mystice designant sexaginta generationes præteritas ab Adam ad Emmanuelis adventum, quo temporum spatio mors per unum in omnes homines regnavit, dum *per unum, Jesum Christum, accipientes abundantiam gratiæ & donationis & justitiæ*, regnarent in vitam æternam. Viginti siquidem generationes numerantur ab Adamo usque ad Abrahamum, & demtis legalibus, quas Lucas tantum commemorat, ab Abrahamo usque ad passionem Salvatoris, quadraginta. Convenit numerus sexaginta Reginarum, qui apud Salomonem legitur, & sexaginta Fortium, qui ejusdem lectulum ambire dicuntur. v. 4. Rom. 5. 17.

CAP. IV.

Testes hodie invoco cœlum & terram, cito perituros vos esse: si quidem gentium Deos, moresque colueritis. Cavete itaque, societatem cum Ethnicis ineatis: nam, etsi a sua consuetudine se recessuras promittant; promissis neutiquam stabunt, ut peccasse eos sincere pœniteat. Consummata quippe est illorum tentatio quadringentorum annorum mora; tantum tempus si pœnitentiam agere voluissent, datum fuit. Hinc porro perspicere potestis, eos non immeritos periisse, indidemque conjectare, vos, si quid simile per- v. 26.

perpetraveritis, ſimilem etiam exitum habituros: ajo enimvero, iterumque teſtem invoco cœlum, certiſſime perituros vos eſſe, nihilo mitiori judicio, quam gentes, quas Dominus diſperdidit in conſpectu veſtro.

CAP. VII. v. 5. *Aras eorum ſubvertite, & confringite ſtatuas, & ſuccidite lucos eorum.* Fana deſtrui, ſimulacra diffringi, & excidi lucos mandat, ne populus ad idololatriam pronus talium ſpecie illectus, nemoribus & ſtatuis ibidem erectis, numen ineſſe diceret.

v. 9. *Ut ſcias, quia Dominus Deus veſter ipſe eſt Deus fortis, & fidelis cuſtodiens pactum, & miſericordiam diligentibus ſe, & iis, qui cuſtodiunt præcepta ejus in mille generationes.* Sive quia Deus filiis frequenter exhibet, quæ patribus promiſit, juxta illud: *Tu ibis* Geneſ. 15. 5. *ad patres tuos in pace, filii autem tui generatione quarta revertentur huc.* Sive quia ad plures generationes continuare ſolet gratiam, piis majoribus conceſſam, & ad ſeros etiam nepotes propagare, modo degeneres non fuerint, juxta illud: 3. Reg. 19. 34 *Saluabo Jeruſalem propter me, & propter David ſervum meum.*

v. 10. *Et reddens odientibus ſe in vitis eorum, ita ut diſperdat, & ultra non differat.* Quod quidem Deus aliquando agere ſolet: primum, ne peccatores ſcelera ſceleribus cumulent: ſecundum, ne mali male agendo liberos ſuos, aut populum ſuum corrumpere pergant: tertium, ut ſuo ſupplicio reliquis proſint, quibus exemplo minime profuerunt. *In vitis eorum*: vitam utramque intelligit præſentem & futuram, quæ corporum reſurrectionem conſequutura eſt; quando tandem Deus impiis commeritas pœnas plene rependet.

v. 13. *Cuſtodiet Dominus Deus tuus pactum tibi, & miſericordiam, quam juravit patribus tuis, & diligit te, & benedicet tibi.* Diliget te, ait, qua ratione dilexit majores tuos, propter bona ipſorum opera; & elegit ſemen eorum poſt eos ex omnibus gentibus. Sed quoniam, quod ipſis etiam atque etiam inculcaverat, ut ſe uni illi placere ſtuderent, id per ſummum ſcelus negligentiamque inſuper habuerunt, tradidit illos in captivitatem. At enimvero poſtquam nec ea cum ſeveritate caſtigati reſipiſcere voluerunt, eos ob ipſorum perfidiam repudiavit, eo æquiſſimo judicio, quo gentes ob idololatriam antea abjecerat.

Ci-

A

ﻢﻬﻨﻣ ﻞﻛﺄﺗ ﻻ ﻢﺘﻧأ ﻲﺘﻟا ﺎﻨﺘﺑﺂﻛ ﻞﻛأ ﻲﺘﻟا ﺔﻨﻴﻣ ﻚﻴﻠﻋ ﺮﻄﻣأ ﺎﻨﻫ ﻲﻧﺈﻓ ﻢﻬﻨﻣ ﻞﻛﺄﺗ ﻻ ﻢﺘﻧأ ﻲﺘﻟا ﺔﻨﻴﻣ ﻚﻴﻠﻋ ﺮﻄﻣأ ﺎﻨﻫ ﻲﻧﺈﻓ ﻢﻬﻨﻣ ﻞﻛﺄﺗ ﻻ ﻢﺘﻧأ ﻲﺘﻟا ﺔﻨﻴﻣ ﻚﻴﻠﻋ ﺮﻄﻣأ ﺎﻨﻫ ﻲﻧﺈﻓ ﻢﻬﻨﻣ ﻞﻛﺄﺗ ﻻ ﻢﺘﻧأ ﻲﺘﻟا ﺔﻨﻴﻣ ﻚﻴﻠﻋ ﺮﻄﻣأ ﺎﻨﻫ ﻲﻧﺈﻓ

C*Ibavit te manna, quod ignorabas tu, & patres tui.* Hic manna corpus Domini appellat. *Veſtimenta tua nequaquam vetuſtate defecerunt.* Tropologice ſunt dona Spiritus Sancti, credentibus iu Baptiſmo communicata. CAP. VIII. v. 3.

Dominus autem tuus introducet te in terram bonam, cujus lapides ferrum ſunt. Terræ promiſſæ regio, quam hodie Marhas appellamus, ferrique eſt feraciſſima. *Et de montibus ejus æris metalla fodiuntur*, montes innuit, qui Palæſtinam ambiunt, & ferri æriſque fodinis abundant. v. 17. Germanicia.

B

ﻢﻬﻨﻣ ﻞﻛﺄﺗ ﻻ ﻢﺘﻧأ ﻲﺘﻟا ﺔﻨﻴﻣ ﻚﻴﻠﻋ ﺮﻄﻣأ ﺎﻨﻫ ﻲﻧﺈﻓ ﻢﻬﻨﻣ ﻞﻛﺄﺗ ﻻ ﻢﺘﻧأ ﻲﺘﻟا ﺔﻨﻴﻣ ﻚﻴﻠﻋ ﺮﻄﻣأ ﺎﻨﻫ ﻲﻧﺈﻓ ﻢﻬﻨﻣ ﻞﻛﺄﺗ ﻻ ﻢﺘﻧأ ﻲﺘﻟا ﺔﻨﻴﻣ ﻚﻴﻠﻋ ﺮﻄﻣأ ﺎﻨﻫ ﻲﻧﺈﻓ

C*Quando aſcendi in montem, & perſeveravi in monte quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, panem non comedens, & aquam non bibens.* Tres quadragenas ſine cibo potuque a Moyſe exactas fuiſſe, hinc & ex ſequentibus colligitur: primam, quando legem accepit: ſecundam, quum pro populo oravit: tertiam, quum tabulas poſtremas accepturus, & pro Aarone oraturus, in montem iterum ſeceſſit. Et ex Hebræo quidem illud *oravi*, quod in hoc capite frequenter occurrit, alicubi verti potuit *jejunavi*. CAP. IX. v. 9.

A

CAP. XII. v. 3. *Cavete, ne ſanguinem comedatis; ſanguis enim eorum anima eſt*: ideſt: cave divinam naturam temere ſcruteris: lux hominum illa eſt, ſpiritus & vita.

CAP. XIII. v. 1. *Si ſurrexerit in medio tui propheta, aut qui ſomnium vidiſſe ſe dicat... non audietis verba prophetæ illius, aut ſomniatoris, quia tentat vos Dominus utrum diligatis eum*. Tentat, inquit, vos Dominus verbis & factis, per prophetam ſigna facientem, & per ſomniatorem futura prædicentem: cavete, auſcultetis eis, idololatriam ſuadentibus.

B

CAP. XIV. v. 1. *Non vos incidetis*: ſupple ex Levitico 19. 28. *neque facietis calvitium inter oculos veſtros ſuper mortuo*. Id porro Gentiles punctis facere ſolebant, adhibitis poſt inciſionem cutis medicatis ſuccis, quibus impletæ deſcriptæ notæ perſtabant indelebiles. Hunc Hebræi morem ab Ægyptiis hauſerant, qui Deorum ſuorum figuras ea arte in cute depictas, geſtabant. Calvitium, ſeu frontem notis compunctam dicit animam vitiorum conſuetudine, velut indelebili nota inuſtam; ſeu peccatis ipſi immobiliter hærentibus immortuam.

C

ET

وعنب

Jacobi Edeſ. ſeni ſcholion.

Duo hic incidunt dubia, primum de Joſue miniſtro Moyſis: an ſcilicet tres quadragenas, quas magiſter in monte ſine cibo potuque traduxit, ſimili miraculo jejunus ipſe quoque tranſegerit? An contra cibarium in capſa panem, montem ſubiturus, attulerit, ac proinde magiſtro jejunante, cibum ſumſerit. Alterum occurrit circa Moyſis cognatum Hur, quem Moyſe abſente una cum Aarone judicem populi deſignatum fuiſſe Scriptura narrat. Cęterum quæ deinceps geſſerit, quemve exitum habuerit, nuſquam commemorat. Circa primam quæſtionem, utrum Joſue in monte comederit nec ne? nihil profecto certum, & conſtans afferri poteſt, quod plene ſatisfaciat: nullum ſiquidem vel in Scriptura, vel in verbis Moyſis indicium apparet, unde liceat in alterutram partem quidquam definire. Sed enimvero quum nec Scriptura referat, Joſuam cibaria in montem intuliſſe, nec aliunde nobis opinari fas ſit, illum Dei præſentis contemplatione toto eo ſpatio occupatum, & velut a corporis ſocietate & contagione abſtractum materialis cibi appetitione fuiſſe tentatum, & huic tentationi ſuccubuiſſe; recte colligimus multo propius eſſe vero, Joſuam, etſi hoc Scriptura tacuerit, toto eo dierum ſpatio una cum Moyſe omni cibo potuve abſtinuiſſe. Ad alteram quęſtionem, quæ Moyſis cognatum tangit, hyſtoriæ bene multæ, quas ex majorum traditione acceptas Judæi legunt, produnt, illum a tumultuante populo interfectum fuiſſe eo temporis intervallo, quo Moyſes a Deo in montem ſevocatus aberat. Quum enim idem in eo ſeceſſu diutius quam populus volebat, cunctaretur, is a Moyſe proditum ſe fuiſſe ſuſpicatus, ejuſdem Vicarios Aaronem & Hur facto agmine aggreſſus eſt. Quum ergo Hur concitatam multitudinem acrius, quam res ferebat, compeſcere conaretur, ajunt illum a ſeditioſis in ore atque oculis Aaronis fuiſſe lapidatum: Aaroni, ſi moleſtus eſſe pergeret, ſimilem exitum minitantibus.

S. Jac. Sarugen.

Juſtum Hur mitiſſimi Moyſis cognatum lapidavit populus, qui vitulum finxit, & inſaniit: cauſam, cur eum lapidaverit, nulla ejus acta uſquam prodidere.

ܗܘ ܕܬܐܟܠܘܢ ܬܘܪܐ ܐܡܪܐ ܘܥܓܐ ܘܥܙܐ ܘܛܝܤܐ ܘܐܝܠܐ ܘܬܝܤܐ ܘܛܒܝܐ ܘܪܝܡܐ ܘܬܝܤ ܒܪ ܥܪ ܘܐܝܠ ܒܪ ܥܪ ܘܛܒܝ ܘܪܝܡ

generis esum interdicens admonet ejus arrogantiæ homines a spiritali mensa esse pellendos, ne audeant scrutari majestatem, & perveſtigare quæ occulta & arcana sunt, abstrusa, & a nostris sensibus remotissima.

Struthioni similes esse ajo illos, qui divinæ Scripturæ verba falsis interpretationibus pervertunt, ut merito dicantur ea frangere & molere in farinam erroris & corruptelæ. Produnt enim Struthionem ferreos clavos laminasque vorare, quas indita vi stomachi concoctas excernat in fæces: nimirum & hoc isti agunt, quum verbum Dei ad suam voluntatem ex cœca cupiditate ægrotantem detorquent, ejusque vim infringere student.

Accipiter designat grassatores deceptoresque simplicium animarum. Noctuæ libidinosos & fures, noctu quippe volant. Tenebras nimirum amant quicumque furantur, aut impure intemperanterque vivunt. Ibis & Erodius homines falsos & seductores repræsentant.

Mergus, quoniam piscibus insidiatur, significat nefarios quosdam & scelerosos homines, qui Neophytos ex aquis Baptismi dudum renatos ex insidiis petunt, atque peregrinis doctrinis inescatos capiunt & necant.

Graculus & Pica homines agrestes & garrulos notant. Hocce siquidem avium genus reptilia in locis palustribus nascentia persequitur, eisque vescitur; & in desertis locis moratur; crocitat & perpetuo strepitat.

In Ciconia & Porphyrione imaginem vides voluptuariorum, qui spe turpium voluptatum quasi tabidi corporis sanie animum pascunt, & mortuorum operum cœno gaudent.

Gallus sylvester quorundam literatorum ingenia taxat, qui scientiis Gentilium mirum in modum afficiuntur, vanas Græcorum parœmias fabulasque flagitii plenas ad multam noctem lectitant, nec ad tranquillam vitam, quæ ex doctrina Christi Crucifixi ducitur, attendunt.

Pavo aut mœchos, aut superbos & arrogantes exprimit, eos præsertim, qui vestium pompam & externum corporis cultum sine modo consectantur.

V. 22. *Non coques hœdum in lacte matris suæ.* Errantis typum in hœdo habes: erroris mater secta fuit: hic porro si quando ad scholam tuam accedat, cave ne prioris disciplinæ in mores inolescat. Rursum, hœdus

ܠܐ ܬܫܠܚ ܐܝܕܟ ܠܘܬ ܐܚܝܟ ܡܣܟܝܢܐ ܘܠܐ ܬܟܒܫ ܠܒܟ ܡܢ ܐܚܝܟ ܡܣܟܝܢܐ ܡܢ ܕܠܬ ܐܡܗ ܬܦܬܚ ܐܝܕܟ ܠܗ ܘܬܫܠܦ ܫܠܦܐ ܠܡܚܣܪܗ ܕܡܫܬܐ ܠܗ ܒܗ ܘܠܐ ܬܫܒܩ ܠܗ ܒܠܒܟ ܡܛܠ ܕܒܓܠ ܗܕܐ ܒܪܟ ܝܗܘܝ ܒܟܠ ܥܒܕܟ ܘܒܟܠ ܕܬܫܠܚ ܐܝܕܟ ܒܗ

A dus eſt a malo dæmone injecta cogitatio, cujus mater anima eſt, quam elidere oportet eadem nocte, nec cunctandum, nec committendum, ut impurus fœtus puræ matris lacte coquatur.

ܠܐ ܬܩܫܐ ܠܒܟ ܘܠܐ ܬܟܒܫ ܐܝܕܟ ܡܢ ܐܚܝܟ ܡܣܟܝܢܐ ܡܫܬܐ ܬܦܬܚ ܬܦܬܚ ܐܝܕܟ ܠܐܚܝܟ ܠܥܢܝܐ ܘܠܐ ܥܢܝܐ ܘܠܐ ܡܣܟܝܢܐ ܒܐܪܥܟ ܒܓܠ ܗܕܐ ܐܢܐ ܦܩܕ ܠܟ ܠܡܐܡܪ ܦܬܚ ܬܦܬܚ ܠܐܚܝܟ ܠܥܢܝܐ ܘܠܡܣܟܝܢܐ ܘܠܐ ܬܟܒܫ ܐܝܕܟ ܡܢ ܐܚܝܟ ܡܣܟܝܢܐ ܡܫܬܐ ܬܦܬܚ ܬܦܬܚ ܐܝܕܟ ܠܐܚܝܟ ܠܥܢܝܐ ܘܠܐ ܥܢܝܐ ܘܠܐ ܡܣܟܝܢܐ ܒܐܪܥܟ ܒܓܠ ܗܕܐ ܐܢܐ ܦܩܕ ܠܟ ܠܡܐܡܪ ܦܬܚ ܬܦܬܚ ܠܐܚܝܟ ܠܥܢܝܐ ܘܠܡܣܟܝܢܐ

B cum omni humilitate omnes publice eruditant, & ſingulorum privatim neceſſitatibus ſuccurrant, docendo quæ didicerunt.

NOn *obdurabis cor tuum, nec contrahes manum tuam a fratre tuo paupere.* CAP. XV. *v.* 7. Monentur divini verbi diſpenſatores, ne rudes & indoctos ſuperbe prætereant, ſed

Item: *Non contrahes*, ait, *manum tuam*, quaſi dicat. Si dives fueris, fac eleëmoſynas eroges. Si ſanus, operi tuo faciundo impigre allabora. Si juſtus, adverſos caſus cum omni animi æquitate tolera. Si fortis, debilium infirmitatem

C porta.

ܠܐ ܬܫܕ ܠܟ ܐܫܪܬ ܟܠ ܐܝܠܢ ܕܡܢ ܐܪܥܐ ܕܐܠܗܟ ܝܗܒ ܠܟ ܠܡܫܪܝ ܒܗ ܘܠܐ ܬܩܝܡ ܠܟ ܩܝܡܐ ܘܠܐ ܬܪܘܡ ܠܟ ܡܨܒܬܐ ܕܐܠܗܟ ܝܗܒ ܠܟ ܠܡܫܪܝ ܒܗ ܘܠܐ ܬܫܕ ܠܟ ܐܫܪܬ ܟܠ ܐܝܠܢ ܕܡܢ ܐܪܥܐ ܕܐܠܗܟ ܝܗܒ ܠܟ ܠܡܫܪܝ ܒܗ ܘܠܐ ܬܩܝܡ ܠܟ ܩܝܡܐ ܘܠܐ ܬܪܘܡ ܠܟ ܡܨܒܬܐ ܕܐܠܗܟ ܝܗܒ ܠܟ ܠܡܫܪܝ ܒܗ

D

NOn *plantabis lucum, neque omnem arborem juxta altare Domini Dei tui.* CAP. XVI. *v.* 21. Quia enim Gentiles nemora, & loca amœna conſtruendis ſuorum Deorum delubris deſignare ſolebant, atque in hortis & viridariis dæmones colere; ut ab omni idololatrarum imitatione eos removeat, prohibet hunc morem ad divinum cultum transferri. Tropologice, altare Deo erigendum, cordis humani ſymbolum eſt; arbores, cogitationes malæ, quas evellere & abjicere jubet.

ܠܐ ܢܣܓܐ ܠܗ ܣܘܣܝܢ ܘܠܐ ܢܗܦܟ ܠܒܒ ܐܢܫܬܗ ܘܟܣܦ ܘܕܗܒ ܠܐ ܢܣܓܐ ܠܗ ܣܓܝ ܡܢ ܗܢܘܢ ܕܥܒܕ ܠܗ ܫܠܡܘܢ ܐܦ ܟܕ ܐܬܐ ܠܗ ܠܐ ܢܣܓ ܠܗ ܣܓܝ ܡܢ ܗܢܘܢ ܕܥܒܕ ܠܗ ܫܠܡܘܢ ܐܦ ܟܕ ܐܬܐ ܠܗ

E

ܠܐ ܬܫܪܐ ܠܗ ܐܢ ܠܐ ܡܢ ܓܘ ܐܚܝܟ ܢܩܝܡ ܠܟ ܢܒܝܐ

perfectam cumulatamque virtutem perducentes.

CAP. XIX. v. 5. *Si quis levaverit manum ad cædenda ligna, ferrumque lapsum de manubrio percusserit & occiderit socium ejus; hic ad urbes refugii confugiet: propter quod tres civitates separabis tibi in medio terræ, & para viam.* Lex mandat civitatum refugii vias optimo, quo posset, modo complanari & muniri, nequa remora fieret fugienti, & inde commodum insequentibus, fugam ejus antevertendi.

CAP. XXI. v. 10. *Si quando accesseris ad expugnandam civitatem, pacem edices ei per præconem... Sic facies cunctis civitatibus, quæ a te procul sunt, & non sunt de his urbibus, quas in possessionem accepturus es,* quasque hodie obtinent septem gentes, quæ filios suos cremare solent: *de his enim nullum permittes vivere, ne forte doceant te facere secundum omnem abominationem, quam ipsæ faciunt Diis suis.*

Si captivam duxeris captivitatem, & videris in numero captivorum mulierem pulchram, & adamaveris eam, & volueris habere uxorem, flebit in domo tua patrem, & matrem mensem dierum. Primum, ne mulier nuptias in luctu celebrare cogeretur. Rursum ut caveretur eidem de vi & injuria; idcirco enim plurium dierum interponitur spatium, ut interim viri voluntas exploretur. Nam si herus servam uxorem habere ex vera & constanti deliberatione decrevit, non utique ægre feret brevem moram a lege definitam: sin autem eodem die, quo feminam in potestate habere cœpit, uxorem esse velit, libidinis hic æstus fuerit, qui quum primum refrixerit, mulier repudiabitur.

v. 15. *Si habuerit homo uxores duas, unam dilectam, & alteram odiosam &c.* Uxor dilecta Deo, synagoga fuit, quæ etiam omnium prima domum introducta fuit; huic nihilominus antehabita est filia gentium, esto odiosa, ejusdemque filiis jura primigenia adjudicata, quippe qui synagogæ proli antelati fuerint, duplicemque increscione hæreditatis partem acceperint, Apostolorum videlicet disciplinam & oracula Prophetarum: hac enim prærogativa lex primogenitum a fratribus distinxit, esto, ex odiosa natus fuisset, modo primus.

v. 18. *Si habuerit homo filium proterum... educent eum pater, & mater... & dicent: hic filius noster luxuriosus est & ebriosus, po-*

A *ponentque pater, & mater manus ſuas ſuper caput ejus*. Parentes lex junxit, quod vix contingat, ut ambo in filium æqualiter immites & immiſericordes ſint, aut filius in utrumque æqualiter & ex toto iniquus.

CAP. XXII.

NOn videbis bovem fratris tui, aut ovem errantem, & præteribis. Quid? ſi ex odio id fiat. Frequenter enim uſuvenit, ut concepta in perſonam ira, in rem data occaſione profundatur. Jam ſi Deus te miſericordem in pecudem eſſe jubet, quam oppido magis hominis vicem dolere? Rurſum ſi impenſam jumento curam Deus ſe remuneraturum promittit, quanto magis ſi officium præſtiteris fratri? v. 1.

B

Si inveneris nidum avis, & matrem pullis, vel ovis incubantem, non capies eam cum filiis, ſed dimittendo dimittes eam abire. Nam ſi matrem avolare patieris, illa ſuos forte repetet natos: ſin iſtos capta matre reliqueris, necaſti: ſique utroſque ſuſtuleris, aucupium civibus tuis ſuſtuliſti: atqui avibus divino præcepto quæſita caritas, oppido quam magnam homini quærit. Interim quoniam audis laudari clementiam, non continuo tibi animo excidat illud vulgare proverbium: qui in latronem animadvertit, publicæ ſalutis negotium agit: & alterum huic reſpondens: qui ſicarium vivere patitur, is & mortuos odit & vivos torquet, metu videlicet, dum quiſque timet ſimili perire ſcelere. v. 6.

C

Quum ædificaveris domum novam, ſeptum facies tecto tuo. Nova domus eſt novum teſtamentum, cujus ſepta ſunt Chriſti præcepta. v. 8.

D

Non indueris veſtimento, quod ex lana, linoque textum eſt. Hic rurſus legislator populum a Gentilium conſuetudine abducere ſatagit, edicens illorum non modo vitia, ſed externum etiam corporis habitum, eſſe fugienda. v. 11.

E

Si vir uxorem duxerit, dixeritque: Non inveni in ea ſigna virginitatis, & hinc mulierem criminandi cauſam quæſierit. Si de ſtupro quidem conſtiterit, mulier lapidibus obruetur: ſin contra compertum fuerit, feminam ficti criminis accuſari, calumniator corripietur, & centum ſiclis argenti multabitur: quare ſi dives eſt, nudabitur, & multam ſolvet; ſin pauper, nudabitur etiam & ſemet pignori opponet. Quod ſi dimiſſus accuſator uxorem, quoniam repudiare non poteſt, vexare perrexerit, judices injuriam vindicabunt. Cæ- v. 13.

F

terum ne viri inviſas uxores perimerent, quas confictis criminibus opprimere non poſſent, conceſſus eſt libellus repudii, quem tamen a Moyſe Hebræis permiſſum, Dominus docuit, propter duritiam cordis, ut etiam citra cauſam fornicationis uxores dimitterent.

v. 22. *Si dormierit vir cum uxore alterius, uterque interficietur, & exigetis malum de medio veſtri.* Ambo capite plectantur, mulier quidem, tum quia nec pudor neque metus illam cohibere potuit, quin eſcam ejuſmodi attingeret, tum quia inconceſſas dapes avide ſurripuit, & intemperanter voravit. Pari ſupplicio lex etiam virum addixit, quia quum maritum eſſe liceret, maluit eſſe mœchus. Eadem pœna afficiendum eſſe lex ſtatuit virginis deſponſæ ſtupratorem. Sitit enimvero gladius ſanguinem *bibentis aquas furtivas*. Prov. 9. 17.

CAP. XXIII. v. 3. *NOn ingredietur in Eccleſiam Domini Ammonites, & Moabites, nec decima generatione, quia mercede conduxerunt Balaam filium Beor de Pethor Meſopotamiæ Syriæ, ut malediceret tibi.* Plane illum intelligit veteratorem, qui, quum eo, quo vocabatur, proficiſceretur, negabat tamen ſe dictorum, niſi quæ Deus in ore ejus poſuiſſet, aliud habens clauſum in pectore, aliud in oratione promtum. Tropologice, Ammonites ab Eccleſia Chriſti arcendos deſignat idololatras, Moabites Hæreticos.

v. 7. *Idumæi in tertia generatione intrabunt in Eccleſiam Domini*, quoniam nec bellum vobis intulerunt, nec fecerunt injuriam. *Item Ægyptii*: nam etſi poſtremis annis vos acerbe tractaverint, memores tamen vos eſſe oportet beneficiorum, quæ olim, quum Joſeph viveret, ab ipſis accepiſtis. Non tamen, niſi ante ejuraverint pravas majorum ſuorum conſuetudines. Lex duo exigit, primum, ut in tertia generatione id fiat: ſecundum, ut non niſi poſt abdicatam patriæ religionis ſuperſtitionem. Nec vero alium capiunt illa verba ſenſum: perſeverantes enim in more, & inſtituto patrum, planum eſt, nec decima quidem generatione Eccleſiæ Domini fuiſſe aggregandos.

v. 13. *Paxillum gere ſuper arma tua, quo fodias, & egeſta humo operias, quo relevatus es.* Paxillus ſignat prudentiam diſcernendi; præterea pœnitentiam, & compunctionem cordis, atque in egentes caritatem: talibus enim inſtructa præſidiis ſapiens anima, dum malefacta deplorat, qua-

ܐ ܟܣܝܬܐ ܐ ܟܣܝܬܐ ܘܓܙܐ
ܥܦܪܐ ܘܐܣܝܐ ܠܐ ܡܬܒܥܝܢ
ܘܢܥܠ.

ܠܐ ܬܫܠܡ ܥܒܕ ܠܡܪܗ.
ܡܛܠ ܕܐܡ ܡܫܟ ܥܒܕ ܡܢ ܡܪܗ
ܘܐܙܠ ܠܘܬ ܡܪܗ ܢܣܒ ܠܗ
ܡܢ ܡܘܓܐ ܥܠܠ ܟܠ ܒܝܫ.
ܘܠܐ ܬܫܠܡ ܥܒܕ ܠܡܪܗ. ܘܠܐ
ܬܫܟܚ. ܡܛܠ ܕܐܡ ܡܫܟ ܥܠ
ܒܝܫ. ܡܢ ܡܫܬܠ ܒܗ ܡܪܗ
ܡܢ ܚܛܐ ܠܐ ܠܗ ܐܠܐ ܡܘܬ
ܒܚܛܝܬܗ.

ܠܐ ܬܗܘܝܢ ܒܢܝ ܐܢܫ ܩܕܫ
ܠܥܠܡܐ ܡܢ ܒܢܬ ܟܢܥܢ. ܒܢܝ ܐܢܫ
ܡܢ ܩܕܡ ܡܪܝ ܐܠܗܐ ܘܥܕ ܕܪ ܕܪ
ܠܐ ܬܗܘܝܢ ܠܗ. ܥܡܘܢܝ ܘܡܘܐܒܝ
ܠܐ ܬܥܠ ܠܥܠܡ ܠܐ ܬܪܥܐ ܫܠܡܗ
ܘܛܒܬܗ ܟܠ ܝܘܡܝܢ. ܠܥܠܡ
ܠܐ ܬܬܒܥ ܠܗ ܘܠܐ ܬܪܥܐ ܫܠܡܗ
ܘܛܒܬܗ ܟܠ ܝܘܡܝܢ.
ܠܐ ܬܪܚܩ ܐܝܕܘܡܝ ܡܢ ܡܨܪܝ
ܐܪܡܝ ܕܐܬܝܬ ܒܗ ܒܐܪܥ ܡܨܪ
ܘܥܒܪܬ ܒܓܘ ܐܘܡܐ ܘܐܬܝܬ
ܒܗ ܒܐܪܥ ܕܝܠܗ ܘܨܒܘ ܐܒܗܬܝ
ܡܢ ܡܨܪ ܘܥܒܕܘ ܒܗ ܒܐܪܥ
ܡܨܪ ܘܐܬܝܬ ܒܗ ܒܐܪܥ ܕܝܠܗ
ܘܨܒܘ ܐܒܗܬܝ ܡܢ ܡܨܪ ܘܥܒܕܘ
ܒܗ ܒܐܪܥ ܡܨܪ ܘܐܬܝܬ ܒܗ

v. 19. *Quando meſſueris ſegetem, & oblitus reliqueris manipulum, non reverteris, ut tollas eum.* Relinquito, ait, victum pauperi in manipulo, quem meſſuiſti, ut invenias victum in meſſe, quam collegiſti.

v. 20. *Quum decuſſeris olivas tuas, non quæritabis poſt te.* Ne velis, inquit, oliveta tua, relicta carere fruge, ne velit Deus, illa inpoſterum omni fruge carere: partibus ſiquidem factis, potiorem tibi tribuit: & quum multa tibi tuleris, modicum quoddam egentibus relinquere æquum eſt.

CAP. XXV. v. 5. *SI quis noluerit ſuſcitare fratri abſque liberis defuncto nomen in Iſrael, illius vidua accedet ad eum, & tollet calceamentum de pede ejus, ſpuetque in faciem illius, & dicet: ſic fiet homini, qui non ædificat domum fratris ſui. Et vocabitur nomen illius in Iſrael: domus diſcalceati.* Habes in iſta muliere typum Eccleſiæ. Hæc enim ſpirituales calceos Judæo abſtulit, ſuiſque filiis dedit: meritoque in os illius expuit, quia Chriſto domum ædificare recuſavit, poſtquam, per aſſumtam ex Virgine carnem, filiorum Jacob factus eſt frater. Ergo domus diſcalceati natio illa dicetur, quæ Chriſtum egit in crucem.

v. 13. *Non habebis in ſacculo tuo pondus majus, & minus. Pondus habebis juſtum, & perfectum.* Duo pondera ſunt duo amores, alter fertur in plura, alter in unum: hic rectus, & indiviſus; tortuoſus ille & multiplex: anima ſacculus eſt, nec ambos capit. *Non erit in domo tua modius major, & modius minor.* Duo modii veritatis & erroris ſymbola ſunt; duplicem proinde morum differentiam explicant, prout quiſque ſuos actus ad normam ſpiritus & veritatis exigit, vel carnis & erroris ductum ſequitur.

CAP. XXVI. v. 1. *TOlles de cunctis frugibus tuis primitias, & pones in cartallo, ſurgenſque perges ad locum, quem Dominus Deus tuus eliget, ut ibi inhabitet nomen ejus, & ſuſcipiet Sacerdos eas de manu tua, & dices in conſpectu Domini Dei tui. Quæſivi, quod ſanctificatum eſt de domo mea, & dedi illud Levitæ &c.* Ideſt primitias & decimas frugum terræ collegi, & Levitæ, & advenæ & pupillo erogavi. *Neque comedi ex iis in luctu meo.* Ideſt: Prius decimas & primitias ſeparavi tibi, non invitus nec triſtis, quo peracto, partem meam comedi. *Neque quæſivi eas in qualibet immundi-*

ܘܠܐ ܐܟܠ ܡܢܗ ܒܥܘܕܝ ܘܠܐ ܫܩܠ ܡܢܗ ܐܓܪܐ ܒܟܣܦܝ ܘܠܐ ܩܒܠ ܡܢ ܐܝܕ ܐܢܫ ܡܝܬ ܐܠܐ ܛܗܪ ܐܢܐ ܘܫܠܝܛ ܒܟܠ ܡܕܡ ܕܐܝܬ ܠܝ ܒܗ ܘܠܐ ܫܠܛ ܒܗ ܡܝܬ ܐܢܐ ܘܠܐ ܐܫܬܡܫ ܒܗ ܒܡܕܡ ܕܐܝܬ ܒܗ ܛܘܡ

gnam aggreſſuros, ſed, objecto ſeptemplici virtute chariſmatum Spiritus Sancti, uſquequaque repellendos & diſſipandos.

v. 8. *Mandabit Dominus benedictiones ſuper cellaria tua.* Cellariorum benedictionem appellat Eccleſiaſticorum Doctorum eloquia, fluentia quaſi imbrem: *Aperiet Deus theſaurum ſuum optimum cœlum*, docet Spiritus deſcenſum a natura ſempiterna. *Ut tribuat pluviam terræ tuæ in tempore ſuo*, ideſt divinorum myſteriorum notitiam.

v. 12. *Fæneraberis multis gentibus, & ipſe a nullo fœnus accipies.* Omne nimirum hominum genus inſtitutione & diſciplina Sanctæ Eccleſiæ indiget, hæc vero ad egenas vanaſque hominum ſcientias non deſcendit.

v. 23. *Sit cœlum, quod ſupra te eſt, æneum.* Maledictionum catalogum relegit & vehementius inculcat. *Fiat*, inquit, *cœlum tibi æneum*, quod quidem contigit in diebus Eliæ: *Et terra, quam calcas, ferrea*, idque etiam completum tempore Eliſæi, quando per ſeptennium fames Hebræos afflixit.

v. 25. *Confringet te Dominus corruentem ante*
Infr. 31. 30. *hoſtes tuos.* Prædixerat Moyſes: *Perſequetur unus mille, & duo decem millia*, utrumque exhibuit Deus cumulatiſſime, Davide præcipue regnante, & alias duce Gedeone: item promiſerat Deus pu-
Sup. v. 7. gnantibus certam victoriam. *Per unam viam*, inquit, *venient contra te inimici tui, & per ſeptem fugient a facie tua*, & hoc præſtitit, ut alia quæ pollicitus fuerat, temporibus Regum David, Achabi & Ezechiæ, aliorumque piorum præſertim Principum. At poſtquam Hebræi a cultu Dei deſcivere, & in idololatriam aliaque ſcelera prolapſi ſunt, res plane in contrarium verſa eſt, victique fugam per ſeptem vias cepere: quod quidem tum maxime ipſis obtigit, quando Aſſyrii, deinde Babylonii Judæam invaſerunt, quamquam vel hoc ipſum alias paſſi fuerant tempore Judicum, & poſtremis Saulis annis.

v. 38. *Multam ſegetem proferet ager tuus, & modicum congregabis*, adeo ut ex coro ſementis vix unum colligas ſatum.

Ponet jugum ferreum ſuper cervicem
v. 48. *tuam.* Ferreum jugum appellat ſævam Regum externorum dominationem.

Adducet ſuper te gentem de longinquo.
v. 49. Videlicet Chaldæos, de quibus legendus eſt Jeremias.

v. 60. *Non relinquet tibi triticum, & vinum.* Famem innuit, quæ Chaldæis Jeroſolymam

ܐܟܠܬ ܒܢܝܟ ܘܒܢܬܝܟ ܒܣܪ ܐܝܬ ܠܟ ܘܐܝܬ ܠܟ ܒܟܠ ܬܚܘܡܟ ܘܒܟܠ ܬܚܘܡ ܐܝܬ ܠܟ

CAP. XXX. v. 4. *SI pœnitentiam egeris : si ad cardines cœli fueris dissipatus, inde te retrahet Dominus Deus tuus.* Ideſt, ſi poſtquam diſperſi fueritis, egeritis pœnitentiam, Dominus Deus veſter ab extremitatibus cœli congregabit vos. Pertinent iſta ad ea tempora, quibus Hebræi ab Aſſyriis & Chaldæis diſperſi fuerunt, & poſtea Zorobabele duce congregati ſunt, & in Judæam reducti.

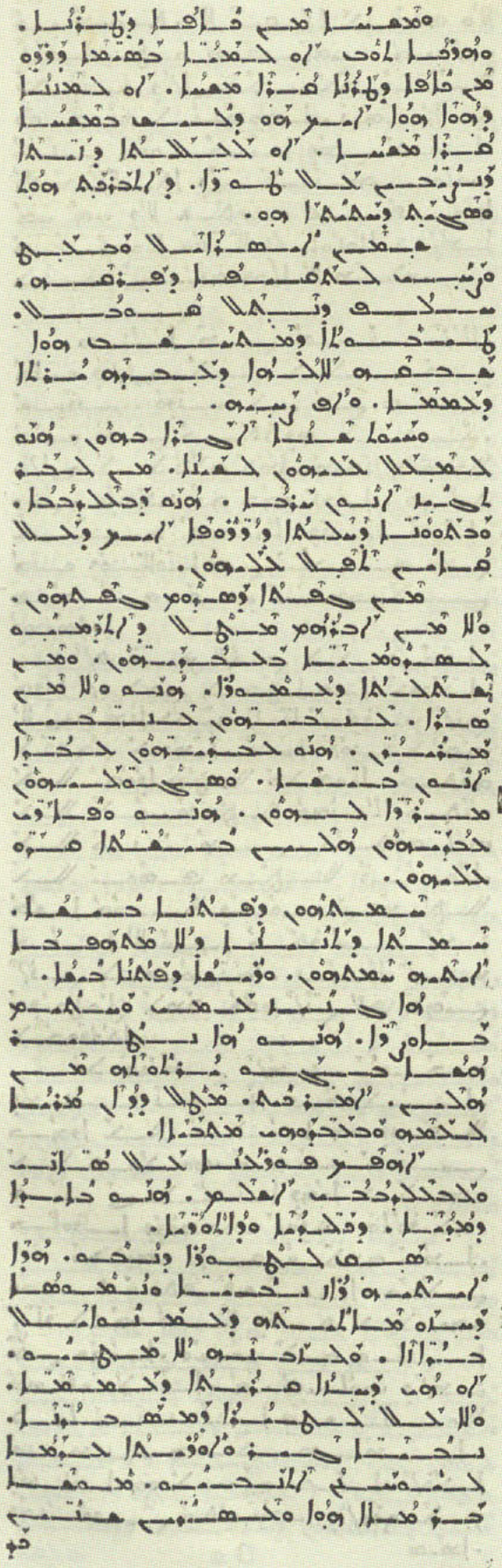
v. 19. *Teſtes invoco hodie cœlum, & terram, quod propoſuerim vobis vitam, & mortem, benedictiones, & maledictiones..... Elige ergo vitam, ut diligas Dominum Deum tuum*, ſedulo reputans, quam bona fide Deus omnia, quæ patribus tuis Abrahamo, Iſaaco & Jacobo promiſit, plene cumulateque præſtiterit, eo quod dilexerint eum; cujus rei teſtes appello hodie cœlum & terram: hoc ſcilicet innuunt illa verba: *Ut habites in terra, pro qua juravit patribus tuis Abraham, Iſaac, & Jacob, ut daret eam illis.*

CAP. XXXI. v. 4. *DEus fidelis, & abſque ulla iniquitate.* Non enim quas accepere clades, Deus illis quæſivit: quin ipſimet ſe ſponte in eas conjecerunt, dum a paterna religione ad idololatriam deflectunt. Quare nec idolorum, quæ coluerunt, numine factum putent, quod è fornace ferrea ſalvi exierint, vel in hoc deſerto ſexcentis beneficiis fuerint affecti.

Memento dierum antiquorum: recogita quando ab ipſis mundi primordiis & antiqui Adæ temporibus Deus *conſtituit terminos populorum juxta numerum filiorum Iſrael*: ideſt, nationes & linguas ſuis limitibus diſtinxit ad numerum Patriarcharum, qui cum ipſorum parente Jacob Ægyptum intrarunt, virique fuerunt ſeptuaginta.

v. 13. *Dedit ei, ut ſugeret mel de petra.* Ad literam: declarat terræ promiſſæ ubertatem, adeo ut rupes mel funderent ob ingentem apum copiam. Alii aliter exponunt, ut mel dicantur aquæ, quæ de petra fluxerunt, eo quod quemlibet ſaporem referrent, puta mel guſtare cupientibus, mel fierent, rurſum aliis butyrum & oleum ſaperent. Tropologice petra erat Chriſtus, qui ſurgentem ſeculi molem disjecit: idem eſt fons vitæ, qui ad habitum, quem volumus, ſe format, & huic quidem fit lux, alteri vero oſtium, atque aliis via & ſapientia. Sic omnibus omnia fit, ut omnes lucrifaciat.

Et

A *Et oleum de ſaxo duriſſimo*. Hic ſimiliter ſignificantur vel aquæ dulciſſimæ de petra mirabiliter eductæ, vel manna, quod oleati panis ſaporem referebat; vel quod textui Scripturæ magis conſonat, Moyſes oſtendit olivarum in ſaxoſis Judææ montibus ſuboleſcentium feracitatem, oleique proinde copioſum proventum Dei benedictione auctum.

Impinguatus eſt Iſrael, & recalcitravit, & conviciatus eſt potenti, qui ſalvavit eum. Enimvero pro tantis Dei in ſe meritis gratum ſe probare debuit: at ille poſtquam ampliſſimis beneficiis ornatus fuit, & multarum gentium opibus ditatus, nullam referendæ gratiæ curam ſuſcepit: quin imo pro benefactis rependit injurias. v. 15.

B

Beſtias ſævientes morſu immittam in eos. Ideſt, ſi nullus infeſtet hoſtis, feras adverſus eos provocabo. Sin bellum incumbat, *foris vaſtabit eos gladius, & in penetralibus exagitabit pavor*, hoſtium inſequentium expectatione ſuſpenſos, & prope imminentis periculi metu trepidos, ac trementes: quæ Caini olim pœna fuit. v. 24.

C

De vite Sodomorum vitis eorum. Sodomitarum ſunt, inquit, propago, non Abrahæ, quandoquidem Sodomitarum mores imitantur. Gomorrhæorum progenies, non Saræ. *Uvæ eorum amariſſimæ*, opera eorum peſſima: *Et botri eorum fel ipſis*. Ipſis, inquit, nam quos protulere fructus, iidem, quas patiuntur, calamitates accerſiverunt. v. 32.

D

Furor draconis furor eorum. Pertinax enim eſt, ut concitatus non reſiliat: *Et caput aſpidis peſſimum*. v. 33.

Ecce populus meus abſconditus eſt, & clauſus ſub ſignaculo in theſauris meis. Ideſt, in hac tamen rerum converſione & perturbatione populus meus in locis attributæ hæreditatis cuſtodietur. Subdit enim. *Judicabit populum ſuum, & in ſervis ſuis conſolabitur*. v. 34.

E

Reddam ultionem hoſtibus meis, & iis, qui oderunt me, tradam eos. Videlicet Hebræos Aſſyriis, Chaldæis & Medis. v. 41.

Aſcende in montem iſtum Nebo, vide terram Chanaan..... & morere in monte. Senſus tropologicus ſignat legem & Prophetas; his nempe conceſſum quidem fuit Chriſtum variis ſymbolis adumbratum videre, ejus tamen tempora attingere & præſentem intueri negatum: vocationem etiam Gentilium licuit proſpicere, caulas tamen omnibus gentibus ab Euangelii præconibus apertas intrare, non item: *Omnes enim Prophetæ, & lex uſque ad* v. 49.

F

Joan-

Joannem prophetaverunt. *Moyſes*, inquit, *mortuus eſt, non caligavit oculus ejus, neque corrugatæ ſunt genæ ejus*. Nam interea dum differtur Emmanuelis adventus, a quo lex ſepelienda erat, Prophetæ myſterium revelationis ejus clare perſpexerunt, nec enim caligavit oculus eorum; rurſus nec corrugatæ ſunt genæ eorum aut ora flaccuerunt: quandoquidem nec propheticæ unquam conticuere tubæ, nec prædicantium voces languerunt.

CAP. XXXIII. v. 1. *Dominus de Sinai venit*. Mihi, inquit Moyſes, apparuit primum, quum ſuo me conſpectu & alloquio dignatus eſt in deſerto Sinai, ſuumque legatum inſtituit. *Et de Seir ortus eſt nobis, apparuit de monte Pharan*. Deinde etiam univerſo populo noſtro ſpectandum ſe præbuit in eremo, unde proſpectus patet in montes Seir & Pharan: *Et cum eo Sanctorum myriades*. Plura ſcilicet Angelorum millia a dextris & ſiniſtris ad obſequium ejus parata, quo die etiam legem nobis tradidit.

v. 3. *Et dilexit populos*, vel tribus Iſrael ſignificat, vel Deum omnes generatim populos diligere declarat, nihil enim eorum odit, quæ fecit. Quod ordinem ſpectat, Moyſes reliquis tribubus antepoſuit Rubenitas ob primogenituræ prærogativam; proxime ſequitur tribus Juda, regia dignitate inſignis; tertio loco ſuccedit Levitica, ſacerdotio venerabilis: quarto tribus Benjamin; & quinto tribus Joſeph, utrique nimirum diverſis licet temporibus obtigit honor principatus. Hoc habe, cur Moyſes hic tribuum ſeriem & ordinem minime attenderit. Reſtat ut impertitas ab eo benedictiones pro noſtra tenuitate exponamus.

Benjamin, ait, *amantiſſimus Domini in ſilentio conquieſcet*. Exſtaſim innuit, quam Paulus Benjamini nepos paſſus eſt, Damaſcum petens: quando cœleſti viſione a ſenſibus abſtractus, obſtupuit. *Act. 9. 6.*

v. 12. *Et ſuper eum incubabit tota die, & inter humeros ejus morabitur*. Diem illam itidem deſignat, qua cœleſtis vox Pauli aures pepulit, & ſpiritus mentem implevit, cœlique intelligibilis aſpectu recreavit: ergo Moyſes ſignificat per incubationem & moram, quod illa Chriſti ad Ananiam de eodem Paulo verba: *Vas electionis eſt mihi iſte, ut portet nomen meum in gentibus*. Rurſum, quum ſitus, in quo Jeroſolyma jacet, terram Benjamiticæ tribui attributam contingat, & jami- *Act. 9. 15.*

ܗܘ ܕܫܪܝܐ ܒܝܬ ܫܟܝܢܬܗ ܕܐܠܗܐ ܒܝܬ ܡܩܕܫܐ ܕܐܬܒܢܝ ܒܝܕ ܐܢܫ ܐܠܗܐ ܕܐܬܪ ܒܗ

libus in montem intelligibilem gentes evaſerunt.

v. 19. *Quoniam inundationem maris quaſi lac ſugent, & naves arena ſepultas.* In eadem allegoria perſiſtens prædicit Gentilium converſionem Apoſtolorum opera conficiendam. Enimvero quum gentes, peccandi conſuetudine quaſi pondere gravi preſſæ, in luto hactenus hæſiſſent, nec inde exitus daretur, aut pateret via ad intelligibile mare, Apoſtoli utrumque præſtiterunt. Tum vero illæ erectis ad ſpiritualem mercaturam animis, comparataque claſſe per altum vela fecerunt.

v. 20. *Benedictus, qui dilatavit Gad*, ſignificat regnum Chriſti Apoſtolorum prædicatione fundandum; ac latiſſime propagandum. *Quaſi leo accubuit, & contrivit brachium, & verticem*: brachium appellat malorum ſpirituum catervas, verticem illorum caput & principem Diabolum, prædicitque utroſque a Chriſto conterendos.

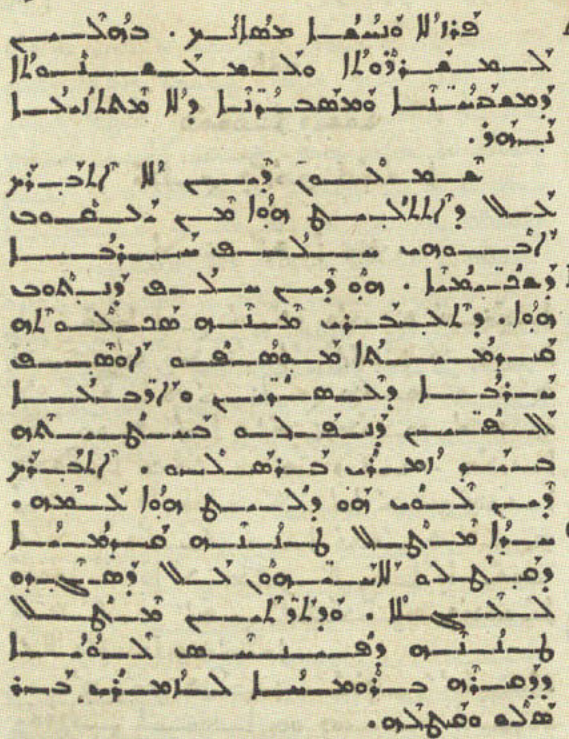
v. 21. *Quia ibi abſcondita eſt portio Doctoris.* Puta Moyſis & aliorum Prophetarum ad manifeſtanda Chriſti myſteria delectorum.

v. 22. *Dan Catulus leonis lac ſuget ex Mathanain*, quæ & Batanæa regio, peccati & Inferni ſymbolum eſt. Catulus leonis eſt Chriſtus, qui Judæos & Gentiles, quos hactenus in divina ſcientia infantes fuiſſe oſtenderat, a peccato extraxit: continuo etiam Infernum ſubiit & exhauſit, quando ſanctorum animas indidem eduxit ſuaviſſime, tamquam ſi catuli lactentis in modum è matris uberibus lac ſugeret.

v. 23. *Nephtali ſatur bona voluntate, & benedictione Domini plenus.* Nephtali omnes generatim homines cujuſvis temporis repræſentat, qui Chriſti gratia & beneficiis adjuti perfectionem aſſequuti ſunt. Chriſtus enim eſt cœleſtis Patris voluntas. *Occaſum, & meridiem hæreditabit.* Hæreditas in Occaſu eſt Chriſtus moriens, Pſal. 67. 5. de quo clamabat Propheta: *Laudem dicite ei, qui aſcendit ſuper Occaſum, Dominus nomen illi.* Hæreditas in meridie eſt idem Chriſtus in regno Sanctorum, locum honoris diſtribuens ſingulis convenientem.

v. 24. *Benedictus a filiis Aſer.* Aſer principem pſallentium interpretor, præcentoris ergo munere fungebatur. *Tinget in oleo pedem ſuum*, oleum communicationem Sancti Spiritus deſignat. Pes, laboris in excolenda juſtitia, ſymbolum eſt.

Fer-

Ferrum , & æs calceamentum tuum. Plane oſtendit conſtantia & invicto animi robore prędito eſſe oportere eos, qui ad amplificandam Dei gloriam ſeſe applicarunt. v. 25.

Porro in communi Tribuum benedictione idcirco præteriti videntur Simeonitæ , quia a parente ſuo Jacob fuerunt maledicti ob Sichimitarum cædem. Quumque hujus criminis maculam pœnitentia eluere debuiſſent , eandem novo ſcelere exaggerarunt . Zamri namque filius Salu Simeonita fuit , cujus culpa factum eſt , ut vigintiquatuor millia Iſraëlitarum uno die trucidarentur , quotquot nimirum ille ſuo exemplo corruperat . Levitæ contra etſi eadem cum Simeonitis maledictione olim involuti fuiſſent, benedictionem tamen poſtmodum conſequuti ſunt , ſemel , quando divino zelo ſuccenſi , impios vituli cultores fratres ſuos occidere , non dubitarunt , & iterum quando Phinees , ſimili divinæ gloriæ ſtudio commotus, Zamri filium Salu ſtricto ferro invaſit & interfecit .

A

SANCTI PATRIS NOSTRI EPHRAEM SYRI *IN JOSUE* EXPLANATIO.

CAP. I. v. 1. ET *factum est, postquam mortuus est Moyses servus Domini, dixit Dominus ad Josue filium Nun ministrum Moysis.* Quo Josue se Moysis ministrum dixit, ostendit, quam demisse de se sentiret. Quorsum enim non alumnum, sed Moysis famulum se prædicaret, quando Deus illum Moysi coæquasse videbatur, dicens: *Sicuti fui cum Moyse, ita ero tecum?*

v. 2. *Surge, & transi Jordanem istum.* Quoniam flumen trajicientem populum cernis, contemplare in his aquis vitæ mortisque confinia, Gehennæ & regni, cœli & terræ: hæc nempe fixo limite discreta sunt, etsi se mutuo contingant. Simul recolito, sic statuisse Deum, ut quicumque mortales fluvium trajicere nolint, orientali, quam tenent, regione contenti, cœlesti hæreditate excidant; quibus vero alteram fluminis ripam occupare obtigerit, Angelorum societate consortioque potiantur. Rursus in Jordanis transmissione relege figuram baptismi, & Christi morientis transitum.

v. 3. *Omnis locus, quem calcaverit pes vester, vester erit.* Quasi dicat. Ne dubitetis cœptis insistere, & confidite virtuti & constantiæ meæ; ratum namque est, ditionem vestram longe lateque diffundere a deserto, in quo errastis, jugisque Libani, quæ cernitis, usque ad fluvium magnum Euphratem. Sed enimvero Hebræi, delatum in eam amplitudinem imperium occupare, minime curarunt usque ad tempora Davidis, cujus virtute demum ea etiam hæreditatis portio vindicata est, regionibus ad Euphratem positis in potestatem redactis.

v. 6. *Confortare, & esto robustus, tu enim sorte dividis populo huic terram, quam juravi patribus eorum.* Confortare, inquit, nec enim ambigere potes, quin tibi præstiturus sim, quæ majoribus vestris Abramo ejusque nepotibus spopondi, firmata juramento fide. Vide tamen, ut in conditionibus & pactis maneas, quibus servatis, Moysi omnia consilio nutuque meo bene cesserunt.

Præ-

A *Præparate vobis cibaria*. Quorſum viaticum quærerent, cœlo manna depluente & victum abunde ſubminiſtrante? Nihilominus, quia poſt triduum Jordanem tranſgreſſuri erant, Joſue præcepit, ut mature ſibi de viatico providerent, quo diviſi fluminis grande miraculum, otioſi ſpectarent. v. 11.

Rubenitis quoque, & Gaditis, & dimidiæ tribui Manaſſe, ait, tranſite armati B *ante fratres veſtros*. Hæc Joſue ad Rubenitas & ſocios, non quo eorum auxiliis indigeret; ſed ne dum citra Jordanem illi ſe continent, reliquis tribubus flumen trajicere paratis, animum imminuerent. v. 12.

CAP. II. *Miſit igitur Joſue de Settim duos viros exploratores ad urbem Jericho*. Haud dubium, quin gemini hi exploratores idcirco miſſi fuerint, ut in reditu animos militum ſpe rei bene gerendæ implerent, renunciata Jerichuntinorum trepidatione; C arbitror tamen illos pro ſalute Rahab meretricis præcipue certaque Dei voluntate deſtinatos fuiſſe. Interim conſidera in eo loco, unde exploratores dimiſſi, primi Jordanem trajecerunt, mores veteris converſationis, a quibus vetus homo a Chriſto deductus fuit, vadaque ſpiritualis Jordanis ingredi juſſus eſt. v. 1.

Rahab autem fecit aſcendere viros in D *ſolarium domus ſuæ, operuitque eos ſtipula lini*. Tale mulieris factum umbra fuit converſionis gentium, quas divina bonitas velut demeſſos ex gentilitatis agro manipulos collegit, & mirabili conſilio in ſummo loco, quem Dei eccleſia tenet, compoſuit. Quod autem legis, exploratores ſub illa ſtipula delituiſſe, ſignificat, apud eccleſiam, ex gentibus collectam, E quærendos eſſe divinorum myſteriorum interpretes, & ſacræ doctrinæ ſenſum. v. 6.

Novi, quod Dominus tradiderit vobis F *terram, etenim irruit terror veſter, & elanguerunt habitatores terræ hujus*. Quaſi dicat. Equidem non ignoro, ut terram, quam habitamus, ad vos pertinere jam cœperit ante annos quadraginta, etſi eam hucuſque tenere nobis conceſſum fuit, dum ſpes aliqua pœnitentiæ fulſit. Quoniam vero hanc quoque ſublatam video, non dubito, quin parva manus veſtrorum hominum, modo rem ſerio agere velint, univerſam Chananæorum ditionem ſubactura ſit: uſque adeo perſpectum eſt, Deo veſtro cœlum, terram, inferos ſuperoſque ad nutum parere, ex quo Egyptios quidem emiſſa cœlo grandine flagellavit, mixto- v. 9.

toque imbribus igne combuſſit; maris vero freta diſcidit, undiſque cedentibus, viam veſtris tribubus patefecit.

v. 9. *Nunc ergo jurate mihi per Dominum.* Per Dominum, ait, non per Jerichuntinorum Deos, quamquam ipſa hactenus eos coluerim. Ita per Dominum jurate, mutuam vos mihi relaturos gratiam; æquum enim eſt, ut qui mea opera Chananæorum manus evaſiſtis, me viciſſim, in veſtram poteſtatem quandoque venturam, ſalvam eſſe velitis.

v. 15. *Demiſitque eos per funem de feneſtra.* Prudens feminæ in dimittendis exploratoribus conſilium ſapientis animæ prudentiam declarat, quum, diſſipata errorum caligine, divinæ legis doctores avide ſuſcipit, ſique eos diſcedere quandoque neceſſe ſit, caute dimittit ad Deum, orat, ut redeant, expectat redituros ſequaci cura.

Domus enim ejus hærebat muro. Chriſti quippe Eccleſia alto & immobili muro innititur.

v. 21. *Appendit funiculum coccineum in feneſtra.* Vitta appenſa Chriſtus eſt crucifixus, *qui ſtat in ſignum populorum*, purpura ejuſdem ſanguinem pro nobis effundendum adumbrabat. Rahab Joſuæ miſſos per feneſtram demittens, Damaſcenæ Chriſti Eccleſiæ figura fuit, Paulum Apoſtolum per feneſtram in ſporta demittentis.

Eſ. 11. 10.

Item *appendit funiculum coccineum in feneſtra*. Quo appenſo Rahab ſecura ruinam murorum opperiebatur: hac ſcilicet ſecuritate fruetur quiſquis in crucem crediderit, quum ſolutis compagibus fractus orbis diſſiliet.

CAP. III. *v.* 3. *Quando videritis arcam Domini Dei veſtri, & Sacerdotes portantes arcam.* Quoniam hactenus nubes & columna ignis viam per deſerta errantibus monſtraverant; hiſce modo deficientibus, arcam impoſterum ducem ſequi, jubetur populus, certo tamen interpoſito ſpatio, id erat bis mille cubitorum. Tropologice oſtendit, remotiſſimam eſſe, non modo ab humanis ſenſibus, verum etiam a quavis creatæ mentis intelligentia comprehenſionem illius, qui dicitur nobiſcum Deus. Quo porro definit: duorum millium cubitorum intercapedinem intereſſe oportere: admonet cavendum tum maxime ab inveſtigatione, duorum arcanorum, quæ in Chriſto penitus latent, ſempiterna videlicet ejus generatio, & temporalis in carne adventus.

In-

A ...

Ingreſſiſque Jordanem Sacerdotibus portantibus arcam Domini : ſteterunt aquæ. Id eſt. Etſi Jordanes eo tempore maxime excreviſſet, nihilominus ſimul ac Sacerdotum arcam portantium pedes attigerunt aquas, diffiſſæ ſunt ; ſic porro, ut inferioribus ad mare ſolitudinis decurrentibus, ſuperiores, fontique propiores retrocedentes ſiccum alveum reliquerint. Quorſum autem factum eſt, ut aquæ a loco longiſſimo diſcederent, fortaſſe ut exercitus eo alacrior viam invaderet. Dum autem Jordanis aquas bifariam diviſas audis, cogita ſupremam illam piorum impiorumque ſeparationem : quando Domino in terras redeunte, credentes a non credentibus, peccatores a juſtis ſegregabuntur. Quæ ergo ſuperiores aquæ dicuntur deſignant, cœlitum ordines Chriſtum è cœlo deſcendentem ſequuturos, judiciique futuros teſtes, in quo, diſpoſitis bipertito ſortibus, Judex impios mittet in tartara, & ſuis ſanctis æternum cœleſtis hæreditatis regnum tradet. Quo autem filii Iſrael decretam ſibi hæreditatem adituri, prius Jordanem ſiccare parant, monent populum ſanctorum, qui ad æternam hæreditatem aſpirat, oportere primum, laxata laſcivienti naturæ concupiſcentiæ fræna contrahere. v. 15.

Sacerdotes, qui portabant arcam, ſtabant in medio Jordanis. Arca alias viæ dux modo Jordanis alveum invecta, ſuppreſſo gradu, populo prætereunte, conſtitit, ut ſua præſentia tranſeuntes animaret, timidam præſertim feminarum ac puerorum turbam, quum ambigere non poſſent, ut aquæ perpetuo ſuſpenſæ manerent, modo arca contra ſtaret. v. 17.

E ...

CAP. IV.

Dixit Dominus ad Joſue : præcipe eis, ut tollant lapides de medio Jordanis : Jubet lapides ex alveo fluminis colligi, & in conſpicuum aggerem componi, futurum poſteris perenne monumentum diviſi Jordanis, & mirabilis Hebræorum in Chananitidem ingreſſus. v. 1.

F ...

Aſcendit autem populus de Jordane decimo die menſis primi anno ab exitu quadrageſimo primo : Decernitur decimus dies, quartodecimo paſcha celebraturis : menſis primus, maturas jam fruges colligere ſimul ſatagentibus, ſimul parantibus bellum. v. 19.

CAP. V.

Fac tibi cultros lapideos, & circumcide ſecundo filios Iſrael, quicumque in deſerto nati fuerunt : quibus utique fraudi non fuit, eo ſigno caruiſſe, quin illam mor-

mortalitatem evaderent, quæ ſexcenta hominum millia in ſolitudine abſumſit. Quidnam porro libuit adhibere lapideos cultros? Fortaſſe quia ea materia magis obvia tunc erat, vel quia vulnus ejuſmodi inſtrumento inflictum minus cruciaret, & facilius cicatricem obduceret, vel quia Joſue, ſubjecta oculis lapidum ſpecie, exprobrare populo volebat cordis duritiem, ſimulque monere, ut impoſterum corrigeret, unaque cum circumciſa carne deponeret: quare ſanguis etiam fundendus fuit, ut præter externam cutis, internam cordis circumciſionem, ſibi vel maxime neceſſariam eſſe, intelligeret. Niſi forte dicas, eam circumciſionem pœnam etiam fuiſſe, & Joſue caſtigare voluiſſe majorum præſertim culpam, quod non ſine legis injuria præputium tandiu tuliſſent, aut quod vero propius eſt, legis illum exigere voluiſſe obſervantiam: quam turpe erat, juvenes & ad arma portanda jam idoneos palam negligere. Nec myſterio vacare putes illa verba: *Circumcide filios Iſrael ſecundo*: ſignificare volebat alteram carnis depoſitionem oppido præſtantiorem, aqua & ſpiritu perficiendam. Poſt circumciſionem paſcha filii Iſrael celebrant, toſtas ariſtas & panes azymos comedunt: peracto jam paſchate, manna defeciſſe dicitur; duravit ergo uſque ad ejus feſti finem. Interim obſerva quam bene populo in ipſo introitu proponatur terræ promiſſæ ubertas maturis jam frugibus, & anni tempeſtate amœniſſima: ne ſicut majores allia & cepas mannæ prætulerant, iſti minores ſolum feraciſſimum & uberrimum Dei munere adepti, largitoris liberalitatem aſpernarentur.

A
B
C
D

Et

A ... *Et vidit Josue virum evaginatum tenentem gladium*. Homo videbatur, Angelus erat : exertum ensem gerebat : ideo populus illum non vidit, ne timeret : vidit Josue ne ignoraret, qualem quantumque militiæ præfectum haberet, quove duce præsens bellum capesseret, quamquam credibile est facti notitiam, ipso etiam Josue narrante, ad populum continuo manasse. v. 13.

B ...

Tom. I. Cir-

Severi Antiocheni.

Baptismi figura fuit circumcisio : præputium illa amputabat carnis, hic animæ, abundantiam scilicet malitiæ : nam & Jesus filius Nun figuram gerebat veri Jesu. Ille itaque postquam per obitum Moysis principatum adeptus est, & populi factus dux, eumdem in terram promissionis introduxit, atque Jordanem trajecit. Circumcidit cultris petrinis filios eorum, qui ex Ægypto egressi fuerant ; quoniam populus ille universus, qui ex Ægypto fuerat traductus, periit in deserto. Jam considera mysterii utriusque analogiam, mutuamque rerum gestarum habitudinem. Quid enim est, quod per annos quadraginta Ducatus Moysis incircumcisi mansere filii eorum, quos ipse ex Ægypto eduxerat ? Non hoc sine causa factum credo, sed ut hinc occasio manifestandi alicujus arcani peteretur. Quid ? quod etsi diserte lex præciperet : *Omnis, qui non circumciderit carnem præputii sui post octo dies, peribit anima illa* : attamen neque ipse Josue, qui Moysi successerat, antequam trajicerent Jordanem, illos circumcidit, sed postquam trajecerunt, & quidem cultris lapideis. Mysterium ergo agebatur, quo scilicet manifestum fieret, illum, qui Jordanem transmisisset, dignum effectum lavacro regenerationis, cultro petrino circumcidi, idest per Christum, qui est vera petra. Tradunt Josuam cultros, quibus filios Israel circumciderat, in suum sepulcrum recondi jussisse : quod si fecit, facto docuit, illos, qui in nomine Jesu veri Dei baptizantur, eo circumcidi baptismo, qui Christi morte perficiebatur. Interea quemadmodum nos post baptismum & divinum lavacrum ad mysticam mensam vocamur, atque panem illum cœlestem manducamus ; sic etiam Jesus ille, imago futuri, post Jordanis transitum & circumcisionem, panibus terræ promissionis pavit eos, qui circumcisi fuerant, quando Pascha celebravit. Item quemadmodum verus Jesus & Deus verus, postquam manducavit Pascha cum discipulis suis, & legem implevit, panem istum eucharisticum & calicem benedixit, simul Pascha legale solvit, & sacrificium istud novum & intelligibile instituit ; sic etiam Jesus ille filius Nun, velut in figura & designatione, in azymis panibus, ex novo tritico confectis, pascha peregit, & vetus illa esca, manna, continuo cessavit : eodem quippe die manna defeciisse, Scriptura testatur.

A

CAP. VI. v. 3. *Circuite urbem Jericho ſex diebus, ſemel per diem, ſeptimo autem die ſepties.* Fecit populus quod imperatum fuerat primo atque altero die & deinceps uſque ad ſextum, oppidanis ad inuſitatam oppugnationem neutiquam trepidantibus, & ſequenti die ob ſabbati religionem ceſſaturam arbitrantibus. Sed contra accidit, Iſraëlitis ſabbatum in primo illo bello ſolventibus: id autem ideo factum, ne Jerichuntini Hebræos vacantes opprimerent; ſecundo, ut præpoſteram religionem cavere diſcerent ſui, & externi divina lege aburi non poſſent, ut præſumta Hebræorum vacatione putarent inermes & imparatos facile poſſe ſuperari.

B

v. 26. *Maledictus vir, qui ædificaverit civitatem Jericho.* Hanc Joſue ſententiam pronunciavit hodie in hominem poſt plura ſæcula naſciturum. At quænam tam diræ execrationis cauſa? Prima, quia Jerichuntini Jordanem diviſum ſuiſmet oculis ad multas horas ſpectaverant, nec ideo arma poſuerunt, manifeſtum tanto miraculo Dei numen reveriti. Secunda, quia ſepties admoniti, Deum monentem, & judicium in multos dies conſulto deducentem contemſerunt, nec pœnitentiam egerunt. Et quoniam Joſue civitatem anathemati ſubjectam in perpetuum manere volebat, reparatori, quicumque porro ille futurus eſſet, maledixit, prædixitque reparationem etiam liberis ejuſdem exitialem fore, filiorum periculo parentes terrens. Nihilominus reædificare Jericho auſus eſt longo licet poſt tempore Hiel, qui prædictionem Joſue & contemſit, & implevit. 3. *Reg.* 16. 35

C

D

CAP. VII. v. 1. *Et abſtulit Achar filius Charmi filii Zabdi filii Zare ex Tribu Juda de anathemate.* Impius iſte fur mundi ſequaces repræſentat: ſunt plerique homines, qui opes, voluptateſque hujus vitæ cœca cupiditate conſectantur, nec pervident talia bona minima eſſe, brevique interitura, & ad interitum ſuos ſecum amatores pertractura. Cæterum Achar eam in hac hiſtoria gerit perſonam, quam in parabola ſervus ille piger, qui acceptum talentum foſſa humo operuit, ambo ſub terra quæſivere, quo perirent.

E

F

v. 29. *Dixitque ad eum Joſue, quia conturbaſti nos, conturbet te Dominus in die iſta.* Lapidatus eſt Achar, uxor liberique eodem ſupplicio affecti, quod rem domi geſtam diſſimulare maluerunt, quum indicare debuiſſent

A buiſſent. Greges & armenta, & cuncta quæ illius erant, igne conſumta, ut patefactus eo furto ad malitiam aditus, ſeveræ punitionis metu occluderetur. Quorſum autem ejus armenta, greges, & cætera in publicum proferuntur? Recte quidem, ut populus viſa viri opulentia intelligeret, illum ad anathematis violationem non inopiam, ſed cupiditatem impuliſſe, quo perſpecto in hominem impiæ
B avaritiæ eo vehementiore ira excandeſceret.

CAP. VIII.

P*Onite inſidias poſt civitatem Hai, nec longius recedetis.* Non quo Joſue eo ſtratagemate indigeret, ſed ut aliquod ſociis traderet militaris artis rudimentum. v. 1.

Et dixit Dominus ad Joſue: leva lanceam, quæ in manu tua eſt, contra urbem
C *Hai.* Tum ad indicium iis, quos in inſidiis collocaverat, ut dato ſigno ſtatim erumperent, & oppidum invaderent: tum ad myſterium: eandem quippe Joſue hic repetit cœremoniam, qua Moyſes olim uſus fuerat, quum ipſe Joſue Amalecitas cæderet. Quare ſubdit Scriptura Joſuam non contraxiſſe manum, nec lanceam demiſiſſe, niſi ſuccenſa urbe cæſiſque cunctis habitatoribus: quod quidem Moyſen pari-
D ter feciſſe Scriptura teſtatur. v. 18.

Regem quoque Hai ſuſpendit in patibulo uſque ad ſolis occaſum. Præcepitque Joſue, & depoſuerunt cadaver ejus de ligno. Id enim caverat Moyſes: *Quando peccaverit homo, quod morte plectendum eſt, &* Deut. 21. 13. *adjudicatus morti appenſus fuerit in patibulo; non permanebit cadaver ejus in ligno; quia maledictus a Deo eſt, qui pendet ex ligno.* Hanc ergo maledictionem ſuſcepit
E Chriſtus, quum in cruce pro nobis mori voluit: non quod patibulo dignum crimen, etſi id lex exigebat, commiſiſſet; ſed quod Judæi contra legis præſcriptum eo ſupplicii genere illum a populo gentili occidi petierunt. At enimvero Chriſtus, quod Judæi cogitarunt malum, in bonum convertens, maledictionem nobis ob prævaricationem legis debitam, indebita maledictione diſſolvit. v. 29.

Tunc ædificavit Joſue altare Domino
F *in monte Gebal ex lapidibus impolitis, quos non tetigerat ferrum, & obtulit holocauſta, & immolavit victimas pacificas, juxta præceptum Moyſis.* Etſi non ad hunc primario finem erectum fuerit altare, ſed ut in ejus lapidibus incideretur Deutoronomium legis. Nota bis legem fuiſſe in lapide ex- v. 30.

exaratam, & primum ſcriptum in arcam fuiſſe reconditum, ſecundum in monte cuivis legenti expoſitum, quod duplicem divinæ legis promulgationem innuit, alteram Judæis privatim factam, alteram per univerſum orbem cunctis proinde gentibus patentem & publicam. In eodem monte juſſit Joſue audiente populo a Sacerdotibus fieri repetitionem legis & benedictionum atque maledictionum catalogum alta voce recitari : id enim Moyſes præceperat. Primum, ne populus legis ignorantiam prætexeret. Secundum, ne ejuſdem obſervantiam inutilem putaret, aut tranſgreſſionem non admodum nocituram : pœnas proinde graviſſimas adjecit, propoſuitque ampliſſima præmia, ſpe ſimul & metu legem communiens. Eadem lapidibus inciditur, ut intelligatur perpetuo duratura, nec enim jota unum, aut unus apex præteribit a lege, *donec omnia fiant*. *Matth.*5.18.

CAP. IX. *v.* 3. *At qui habitabant in Gabaon callide cogitantes proſpexerunt ſibi de viatico, & ſaccos veteres aſinis imponentes, & utres obſoletos, & ſciſſos : calceamenta etiam erant aſſumentis conſuta : indutique veteribus veſtimentis perrexerunt ad Joſue.* Interim dum aliæ Chananitidis nationes bellum parant, Gabaonitæ Jerichuntinorum & Hajenſium infortunio cautiores effecti, prudens conſilium inierunt. Et quoniam audierant Iſraëlitis a Moyſe prohibitam cum Chananæis pacem, permiſſam tamen cum aliis populis circa Euphratem longe diſſitis, modo tributa penderent, ipſiſque vectigales fierent ; tales ſe eſſe ſimularunt, aſſumtaque peregrini habitus ſpecie, fictaque longiſſimi itineris ſtropha, eo induxere Joſue & Iſraëlitarum principes, ut ſibi ſuiſque ſecuritatem jurarent.

v. 17. *Moveruntque caſtra filii Iſrael, & venerunt in civitates eorum die tertio, & non percuſſerunt eos, murmuravitque vulgus contra principes* : quod Gabaonitas ſervaſſent, quos cum cæteris Chananæis internecione deleri Moyſes præceperat. Contradicebant principes, pactamque Gabaonitis ſecuritatem juramenti religione tuebantur. Compoſuit litem Joſue ſic, ut Gabaonitas, quos ſecum vivere nolebant, ad ſpeciem gravare & maledictioni ſubjicere videretur, reipſa honeſtaret : quo enim illos obligavit ad cædenda ligna & aquam comportandam in domum Domini, ſacerdotibus & miniſtris templi ſociavit.

Et

ET habitatores Gabaon miſerunt ad Joſue, & dixerunt ei: *ne retrahas manus tuas a ſervis tuis.* Obſederant Chananæi urbem Gabaon, ſuccurrit obſeſſis Joſue, & conſerto prælio obſeſſores fugavit; fugientes intercepit lapidum cœlo ruentium procella: *Et mortui ſunt multo plures lapidibus grandinis, quam quos gladio percuſſerunt filii Iſrael.* CAP. X. v. 6.

B *Tunc loquutus eſt Joſue Domino in conſpectu filiorum Iſrael. Sol quieſce in Gabaon, & Luna in valle Ajalon, & quievit Sol, & Luna ſtetit*, videntibus victoribus atque victis; ut iſti planetarum cultum dediſcerent, & illi talia numina colentium errorem caverent. v. 12.

Ecce hoc ſcriptum eſt in libro Canticorum: quid? num id eſt, quod legitur? *Sol & Luna ſteterunt in habitaculis ſuis.* Steterunt, inquam, Deo utriuſque inhibente motum, Sol quidem ſupra Gabaon, Luna vero contra vallem Ajalon. Jam ex Joſue verbis duo colliges, primum ambo iſta lumina proprio motu prædita eſſe: ſecundum, illis ſtantibus, ſimul ſtetiſſe cœlum; alioquin qui Solem ſtare jubebat, rapidam quoque cœli converſionem ceſſare juſſiſſet. Et ſane ſi geminum illud aſtrum, quum per ſe immobile eſſet, cœli motu tunc agebatur, cœlo utique imperanda fuiſſet quies: nam ſi hoc eodem tempore motum diurnum continuaſſet, Solem Lunamque inde, ubi Joſue fixos manere volebat, propria converſione in Occaſum rapuiſſet. Joſue Chananæos debellaturus duos in unum compegit dies: figuram Chriſti prætulit, quando moriendo, mortem victurus, diem in biduum produxit. C v. 13. *Hab.* 3. 11.

Nec ullus offendit quempiam de filiis Iſrael lingua ſua. Mirum ſane fuit nullum ex Iſraëlitis cecidiſſe in atrociſſimo prælio, in quo Reges quinque cum omnibus copiis victi & ad internecionem cæſi ſunt. Scilicet Iſraëlitæ, qui non ita pridem a Deo ob anathematis prævaricationem deſerti, ab Hajenſibus turpiter victi fugatique fuerant, ſex & triginta ſuorum amiſſis, nunc Deo obedientes ingentem exercitum potentiſſimorum in Chananitide Regum adeo feliciter proſtigarunt, ut ne verbo quidem quiſpiam illorum offendi potuerit, hoſtium nemine contra eos mutire auſo. D v. 21.

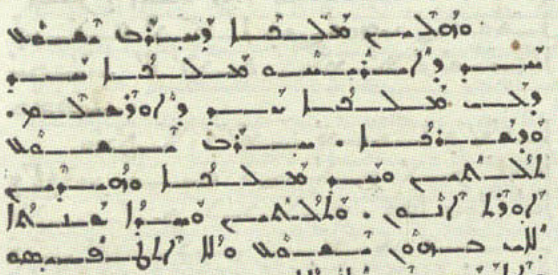
Percuſſit itaque Joſue Chananæorum ditionem a Lachis uſque ad Eglon, & a Recem Ganæ uſque ad Gazam, & univerſam terram Goſen. Reges interfecit, incolas de- E v. 40.

delevit, urbes & agros occupavit : contrahit hic Scriptura in compendium bene multa, quæ Josue a cœpto Chananitico bello per plures annos gessit, recensetque summatim regiones & loca ab eo capta & eversa. Ita tamen, ut reliquis Chananitidis populis internecione deletis, Gabaonitis parceret, ad perpetuam templi servitutem eos obligasse contentus.

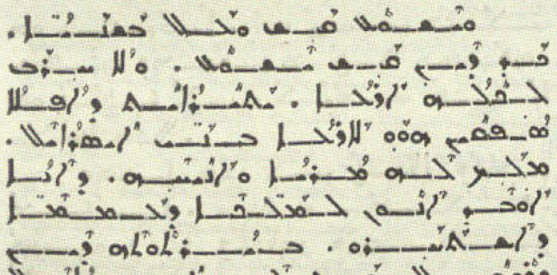
CAP. XI. v. 1. *Quæ quum audisset Jabin Rex Asor, misit ad Jobab Regem Maron &c.* Adeo nimirum Chananæorum Reges suæ religionis augures & divini vana victoriæ spe cœcaverant, ut nusquam intellexerint justum Dei judicium, quo fiebat, ut ipsimet bella quærerent, unde male perirent. Enimvero cœcos esse oportebat, qui manus ultro dare noluerunt Deo, cui omnia ad nutum parere jam ignorare non poterant. Mare quippe non ita pridem Israëlitis patefecerat, & Pharaonem eos insequentem fluctibus submerserat ; magnis post cladibus attriverat Amalecitas & Amorrhæos, & nuper, ipsis spectantibus, Jordanem siccaverat, atque Jerichuntinorum urbem succussis subversisque mœnibus nudaverat : & quod sane maximum idemque recentissimum erat, Solis Lunæque cursum inhibuerat, quos tamen Chananæi ex prisca majorum superstitione magnos Deos appellabant, sibique omnia esse gloriabantur.

v. 20. *Nec quispiam pro eis intercederet.* Domini, inquit, sententia fuerat, ut omnes Chananæi perirent, nec ullam quispiam pereuntibus misericordiam exhiberet. Josue itaque uno impetu, & continua excursione universas ferme Chananitidis civitates, paucis munitioribus exceptis, ut dictum est, expugnavit. Post hæc movit contra gigantes montium Judææ habitatores. Hos inter armorum strepitus otiosis esse licuit Gazensibus, Azotiis, Gethæis, aliisque Palæstinæ populis, fortasse in gratiam antiqui illius Abimelechi Palæstini Regis, & Phicholis militiæ ejus principis, quibuscum olim Abraham amicitiæ societatisque fœdus inierat : vel potius, ut juxta Domini sententiam Israëlitæ adversarios haberent, quorum perpetua infestatione illorum dubia fides probaretur, sicque manifesti fierent, qui vere Deo adhærerent, quive ab illo facile averti se sinerent.

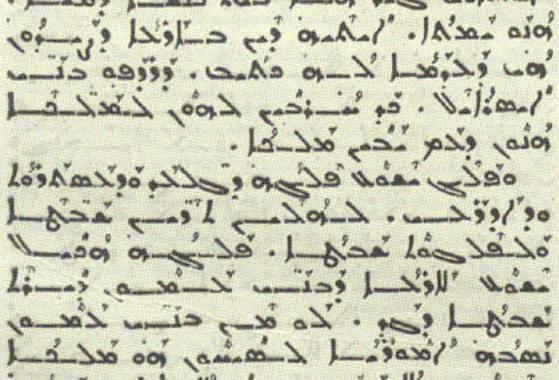
A

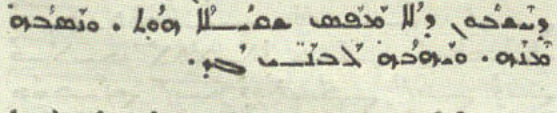
HI *ſunt Reges, quos percuſſerunt filii* CAP. XII.
Iſrael, Rex Jericho, Rex Hai, Rex v. 1.
Jeruſalem &c. Mirum ſane, ut, quum Joſue & filii Iſrael triginta fortaſſe per annos Chananæorum converſionem procurare inſtiterint, converſi tamen ii non ſint. Et quoniam longa peccandi conſuetudine obſurduerant, & ea, quæ monebantur, non audiebant; utique non immeriti perierunt,
B Deo illorum ſcelera æquiſſimo judicio vindicante.

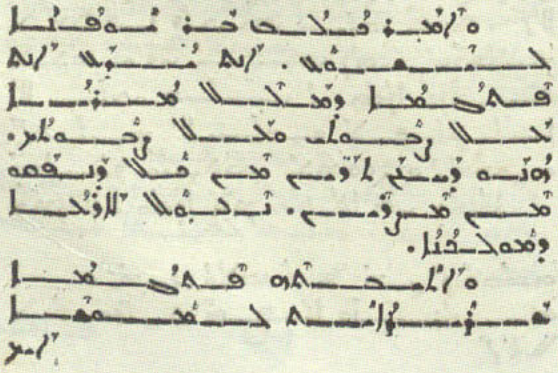
JOſue *ſenex provectæque ætatis erat*. Nec CAP. XIII.
hactenus totam Chananitidem ſubegerat: ſed nec Iſraëlitæ in eum numerum ſuccreverant, ut ad occupandam excolendamque univerſam terram promiſſam ſufficerent; quando illum jam defectum annis, deſertumque viribus Deus mortalis
C vitæ ærumnis eripere ſe velle ſignificavit, ante pollicitus Chananæorum reliquias ſe perſequuturum. Porro longe ante obitum Joſue, & ineunte cum Chananæis bello in ea, quæ Rubenitis obtigerat ſorte Balaam Ariolus ab Iſraëlitis, Schonis ditiones devaſtantibus, captus & interfectus fuit.

Qui habitant ad Orientem ſub mon- v. 6.
te Hermon ſupra Hemath. Hebraicum *Ma-*
D *ſerephot* ſtagnum ſignificat aquarum calidarum, cui ſynonymum videtur *Hemath*, in Sidonienſi agro poſitum, quouſque fugientem Jabini Regis Aſor, Regumque ſociorum exercitum inſequutos fuiſſe Iſ- *Sup.* II. 18.
raëlitas, Scriptura memorat.

Diviſitque Joſue dimidiam partem Ga- v. 31.
laad, & Aſtaroth, & Edrai &c Et dimidiam partem terræ filiorum Ammon Rubenitis, & Gaditis, & dimidiæ tribui Manaſſe.
E Sic intelligendum eſt, ut hæc oppida non Ammonitis erepta fuerint, & Iſraëlitis attributa, id enim ipſis diſerte veritum fuerat: ſed jure belli a Schone *Deut.* 2.19.
Amorrhæo Rege Heſebon olim occupata, & huic poſtmodum erepta, Gaditis tandem in ſortem ceſſerint.

LOquutuſque eſt Caleb filius Jephone Ce- CAP. XIV.
nezæus ad Joſue: *tu noſti, quod lo-* v. 6.
F *quutus ſit Dominus ad Moyſen*. Videlicet me unum, & te ingreſſuros in terram promiſſam, ejuſque poſſeſſionem adituros, reliquis excluſis, qui in hanc ipſam ſpem Ægyptum nobiſcum reliquerant.

Nunciavique Moyſi, quod mihi verum videbatur; quemadmodum erat in corde meo.

Quam-

Quamquam aliud dicere ſuaderet populi metus, quem ſocii exploratores contraria nunciantes, ad defectionem rebellionemque incitaverant.

Juravitque Moyſes in illa die dicens: terra, quam calcavit pes tuus, erit poſſeſſio tua, & filiorum tuorum in æternum. Id porro ex parte impletum fuiſſe vides, ex quo terram promiſſam intravi, annis quidem non item viribus defectus: quinque quadraginta namque anni fluxere, ex quo hic ſermo a Domino factus eſt, mihique octogeſimus quintus annus jam agitur, nec tamen ætati ſuccubuere vires, ut militiæ onera ſatis commode ferre non valeant. Ille ſcilicet, cujus numine Moyſi conſtitit acies ſenſuum & auctus infuſo lumine nitor vultus, idem mihi integram corporis valetudinem ſua benedictione conſervavit hucuſque.

v. 12. *Da ergo mihi montem iſtum*: hunc enim pollicitus eſt mihi Dominus te audiente, dicens: *Terra, quam calcavit pes tuus, erit poſſeſſio tua.* Sed etſi eam in præſenti obtineant giganres viri fortiſſimi, oppidaque, & arces validiſſimis propugnaculis communierint; equidem non dubito, ut Deus, modo tu mihi illam ceſſeris, præſtiturus ſit quæcumque mihi ſpopondit eo die, quo ambo explorata Chananitide in caſtra revertimus.

v. 13. *Tradiditque Joſue Caleb filio Jephone civitatem Arbe, ipſa eſt Hebron.* Sic extra omnem ſortem Calebo adſcriptæ fuerunt Gigantum urbes opulentiſſimæ & munitiſſimæ arces, ipſomet Calebo traditam ſibi hæreditatem armis poſtea vindicante; quo bello tres gigantes Hebrone habitantes cecidiſſe, narratur Cap. ſeq. v. 14. Adeo populus ille, qui imbelles urbis Hai habitatores dudum fugerat, modo Hebronem oppidum munitiſſimum & a gigantibus defenſum, invadere non timuit, potuitque expugnare. Quo magis mirere filiorum Juda ignaviam, qui Jeroſolymis incubantes, Jebuſæos oppugnare auſi non ſunt, etiam poſtquam Rex Jebus, quæ & Jeruſalem, a Joſue victus, & interfectus fuit, nec non Ephraimitarum, qui Gadarenos excindere noluerunt, eoſdem vectigales ſibi feciſſe contenti, quamquam & hoc aliarum tribuum peccatum fuit.

CAP. XV. v. 16. *Dixitque Caleb: qui percuſſerit Cariath-Sepher, dabo ei Axam filiam meam*

ܐܢܬܬ ܠܗ ܠܟܠܒ ܒܪ ܝܦܘܢܐ ܐܚܬ ܗ
ܕܢܣܒ ܠܗ ܥܘܬܢܝܝܠ ܐܚܘܗ ܙܥܘܪ ܡ
ܢܗ ܘܐܬܬ ܠܗ ܥܟܣܗ ܒܬܗ ܠܡܫܚ.
ܘܐܬܬ ܠܗ ܠܟܠܒ ܒܬ ܚܪܝ ܘܐܡܪ ܠܗ
ܡܐ ܐܝܬ ܠܟ ܘܐܡܪ ܠܗ ܬܠ ܠܝ ܒܪ
ܟܬ ܢܓܒ ܬܬܠܢܝ ܠܡ ܐܬܬ ܠܝ ܐܪ
ܥ ܡܝܡ ܘܢܬܠ ܠܗ ܐܬ ܥܠܝܘܬ ܡ
ܝܡ ܘܐܬ ܬܚܬܝܘܬ ܡܝܡ ܘܐܬ ܓ
ܢܬ ܢܓܒ ܘܐܬ ܓܢܬ ܒܩܥ ܝܪ
ܚܘ ܘܐܬ ܓܢܬ ܒܩܥ ܝܪܚܘ ܘ
ܐܬ ܓܢܬ ܒܩܥ ܝܪܚܘ ܘܐ
ܬ ܓܢܬ ܒܩܥ ܝܪܚ
ܘ ܐ

ܘܐܠ ܗ ܒܢ ܝܘܣܦ ܘܝܗ ܠܗ ܓ
ܪܠ ܐܚܕ ܐܚܕ ܫܒܛܗ ܘܐ
ܠܦ ܐܢܫ ܘܐܠ ܐܚܕ ܐ
ܦ ܐܢܫ ܘܐܠ ܐ
ܚ

A

CAP. XX. v. 2. *SEparate urbes fugitivorum*. Hoc tempore Josue urbes refugii designavit, ad quas profugere integrum esset illis, qui casu, & citra noxam, hominis cædem fecissent: his porro, intercedente morte summi Sacerdotis, redire licebat ad suos, ab aliorum vi ac furore jam securis.

v. 7. *Decreveruntque Recem in Galilæa in monte Nephtali, & Sichem in monte Ephraim,* B *& Cariath Arbe: Trans Jordanem contra orientalem plagam Iericho statuerunt Bosor, quæ sita est in planitie de tribu Ruben, & Ramoth in Galaad de tribu Gad, & Gaulon in Mathanain de tribu Manasse.* Hæ sunt urbes, ad quas velut in asylum, confugere debebat, qui casu homicidium commisisset.

CAP. XXI. v. 1. *ACcesserunt principes familiarum* C *Levi.* Nam & his ex Dei destinatione assignandæ erant ad habitandum urbes, & suburbana pascua ad alenda pecora. Utrumque præstitit optima fide Josue. Hinc distributi per omnes tribus Levitæ habitarunt in medio fratrum suorum, distinctis tamen sedibus & contuberniis: ubi delineatam habes imaginem Ecclesiarum & Monasteriorum, qualia in præsenti cernis, in media quidem hominum frequentia posita, ab omnium tamen ædibus & consuetudine divisa. Alterum rursus in partitione terræ promissæ mysterium occurret, consideranti habitam in eadem personarum rationem. Hinc enim facile intelliget, in illa pariter terra mitibus promissa & spiritualibus tribubus dividenda, distinctos Electorum gradus, & alios quidem futuros velut populi principes, alios patres familiarum, & alios quasi optimates E & proceres.

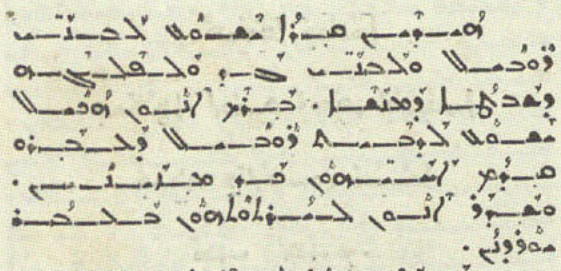
v. 41. *Deditque Dominus Deus filiis Israel omnem terram, & possederunt illam, atque habitaverunt in ea: nec unum quidem verbum ex omnibus bonis verbis, quæ loquutus est, irritum fecit.... dataque ab eo pax in omnes per circuitum nationes.* Pax Israëlitis singulari Dei beneficio constituta aptissime explicat futuram Sanctorum in cœlo pacem, quando Christus fideles suos, ex variis populis congregatos, & in beatas illas mansiones introductos, Apostolis & Prophetis suisque Doctoribus sociabit, & bellum excipiet sempiterna pax & securitas.

D

F

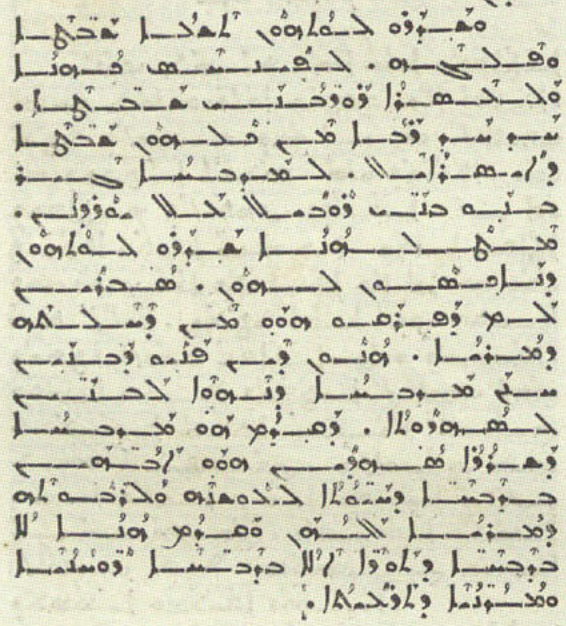
EO-

A

EOdem tempore vocavit Josue Rubenitas, & Gaditas, & dimidiam tribum Manasse &c. Merito laudavit Josue Rubenitarum & sociorum fidem, quod juxta iteratas promissiones fratres suos in vendicanda propria hæreditate fortiter constanterque adjuvissent. Illisque bona & fausta precatus, ad suas trans Jordanem regiones remisit. CAP. XXII. v. 1.

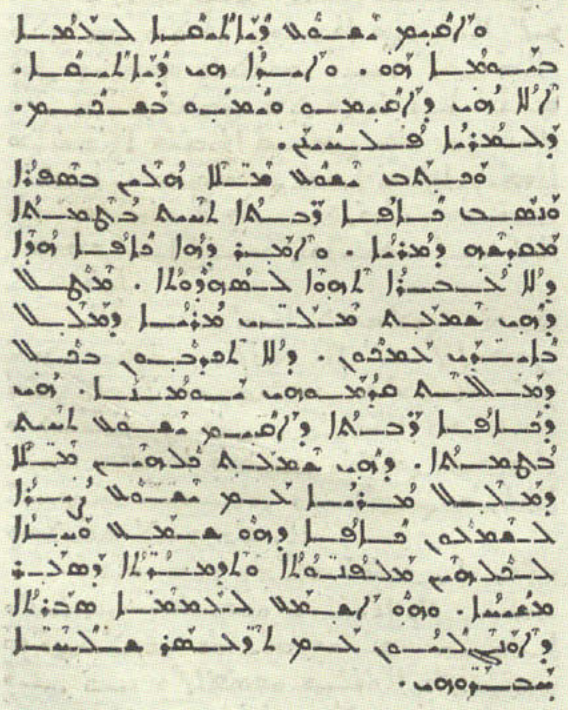
B

Miserunt ad illos in terram Galaad Phinees filium Eleazari sacerdotis, & decem principes cum eo, singulos de singulis tribubus &c. Altare ædificaverant Rubenitæ ad ripas Jordanis; ea novitate perturbati reliqui Israëlitæ, allegarunt decem principes cum Phinee sacerdote, qui publico nomine illos, quasi paternæ religionis desertores, redarguerent. Excusarunt isti factum: quod, ajebant, videtis, altare, ædificatum a nobis est, non quo in eo sacrificare cogitemus, sed quod velimus extare posteris monumentum, unde certiores fiant, majores quidem suos immolatis in legitimo altari victimis Dei majestatem & numen testari solitos fuisse: ad hanc porro aram confirmasse illud ipsum testimonium, non utique conspicuo cæsorum animalium cultu, sed certe proprio spirituale offerentes hostiam. v. 13.

C

D

PErcussit ergo Josue in die illo fœdus, & proposuit populo. Quodnam? illud utique, quod congregatæ in Sichem universæ tribus jurejurando pepigerant, dicentes: *Serviamus Domino.* CAP. XXIV. v. 25.

Scripsit autem Josue omnia verba hæc in volumine, & tulit lapidem pergrandem, posuitque eum in Sanctuario Domini, dicens: en lapis iste erit vobis in testimonium, quod audierit verba Domini, quæ loquutus est vobis; ne postea negare velitis & mentiri Domino Deo vestro in omnibus, quæ ego loquutus sum coram eo hodie. Lapis prægrandis, qui a Josue subter Terebinthum in tabernaculo statuitur, diciturque audivisse omnia verba, quæ Deus per interpretem suum Josuam fuerat loquutus, Simonis Petri figura fuit: hic enim præcepta, quæ Christus tradidit, audivit, & miraculorum, quæ fecit, testis fuit: & utraque postmodum, communicato cum reliquis Apostolis labore, ad universas per orbem nationes divulgavit. v. 26.

E

F

A

SANCTI PATRIS NOSTRI EPHRAIM SYRI

IN LIBRUM JUDICUM

EXPLANATIO.

B

CAP. I. ANimadvertendum est, Syros plerosque circa titulum hujus libri egregie hallucinatos fuisse: nam duo vocabula *Sabtæ*, & *Sophtæ* synonima esse arbitrati, præsenti volumine historiam duodecim tribuum contineri putarunt. Errare eos plane convincit literarum discrimen, quibus utrumque vocabulum communiter effertur & scribitur. Nam *Sabtæ* quidem, quod Tribus significat, litera Beth scribimus: *Sophtæ Judices*, quibus proprie liber inscribitur, litera Phe. Hoc ergo Sophtæ, vel Sophetæ, legendum est: illud Sabtæ. Judicum enim gesta complectitur, quotquot ab obitu Josue usque ad Samsonem populo Dei deinceps præfuerunt, qui etiam Salvatores appellati sunt, ob partam popularibus suis salutem, & vindicatam ab externorum Principum servitute libertatem.

C

v. 2. *Dixitque Dominus: Judas ascendet.* Judęorum quippe tribui adjudicatus fuerat principatus in benedictionibus patriarchæ Jacob. Inde factum, ut qui populo Dei postmodum dati sunt Duces, ac Reges, plerique ex ea tribu delecti fuerint; Judę namque propago fuit David, cujus de stirpe Christus pro nobis moriturus, secundum carnem, nasci voluit.

D

Et dixit Juda Simeoni: ascende mecum in sortem meam, ut ego pergam tecum in sortem tuam. Tribus Juda ad Simeonis tribum, arma jungamus, inquit, contra Chananęos, qui destinatam mihi provinciam occupant: rebusque prospere succedentibus, inde movebimus ambo junctis copiis adversus illorum socios, regionum tibi attributarum inquilinos.

E

v. 6. *Fugit autem dominus Bezechi, quem persequuti comprehenderunt, cæsis summatibus manuum ejus, ac pedum.* Dum legimus Bezechi dominum manuum pedumque pollicibus mutilatum ob exercitam in sui similes non dissimilem crudelitatem, vel hoc solo exemplo satis intelligimus, reliquos Chananitidis incolas malis tantis affectos fuisse culpa sua; ut non tam Isra-

F

ﻭﻴﺴﺘﺤﻖ ﺤﻤﻠﻪ ﻋﻠﻰ ﺒﻨﻴﻪ ﻭﺒﻨﻲ ﺒﻨﻴﻬﻢ ﻟﻤﺎ ﻗﺪ ﺍﺭﺘﻜﺒﻮﻩ ﻤﻦ ﺍﻟﺸﺮ ﻭﺍﻟﺸﺮ ﺍﻟﺬﻱ ﻗﺪ ﺍﺭﺘﻜﺒﻮﻩ . ﻭﻫﺬﺍ ﻤﺜﻞ ﺤﺴﻦ ﻭﻤﻌﻘﻮﻝ ﻭﻤﻤﻜﻦ ﻭﻗﺪ ﻴﻜﻮﻥ ﻭﻗﻊ ﻭﻫﻮ ﺍﻟﺬﻱ ﻴﻘﺎﻝ ﺍﻥ ﺍﻟﻤﻠﻚ ﺍﻟﺬﻱ ﻗﻄﻌﺖ ﺍﻨﺎﻤﻠﻪ ﻭﺍﺒﻬﺎﻤﻪ ﻭﺍﻟﺬﻱ ﻗﻄﻌﺖ ﺍﻨﺎﻤﻠﻪ ﻭﺍﺒﻬﺎﻤﻪ ﻫﻮ ﺍﻟﺬﻱ ﻴﻘﺎﻝ ﺍﻨﻪ ﻗﺪ ﺍﺴﺘﺤﻖ ﺍﻥ ﻴﻘﻄﻊ ﺍﻨﺎﻤﻠﻪ ﻭﺍﺒﻬﺎﻤﻪ ﻭﻫﺬﺍ ﻤﺜﻞ ﻤﺎ ﻴﻘﺎﻝ ﻓﻲ ﺍﻟﻌﺮﺒﻴﺔ ﻗﺪ ﻗﻄﻌﺖ ﻴﺪﻩ ﻭﺭﺠﻠﻪ ﻭﻫﻮ ﻴﺮﻴﺪ ﺍﻥ ﻴﻘﻮﻝ ﻗﺪ ﻗﻄﻌﺖ ﻴﺪﻩ ﻭﺭﺠﻠﻪ ﻤﻦ ﺨﻼﻑ

nali ſervitute Dei populum afflixit, peſſimum intemperantiæ ſpiritum deſignaſſe viſus eſt, qui mundum diu oppreſſit. Sed quemadmodum Meſopotameni Regis tyrannidem Othoniel octavo anno extinxit, ita Chriſtus dominico die, qui hebdomadæ paſſionis junctus octavus fuit, nequiſſimum illum carnalium libidinum incentorem carnis ſuæ reſurrectione vicit, nobiſque libertatem reſtituit.

v. 11. *Addiderunt autem filii Iſrael facere malum in conſpectu Domini, qui confortavit adverſus eos Eglon Regem Moab. Et ſuſcitavit eis Salvatorem vocabulo Aod filium Gera, alteram manum habentem contractam, & inutilem.* Alter hic populi Dei tyrannus mortem repreſentat, corpore licet pingui, & obeſo ventre. Aod tyranni hujus interfector nobis iterum Chriſti imaginem refert. Profecto ſicut Aod, ut conſilium de occidendo Rege occuleret, perſonam diſſimulavit, & alium ſe eſſe mentitus eſt; ſic Chriſtus mortem deſtruere volens, immortalem naturam texit, & carnem objecit morti mortalem, ut mortem mortis ſpecie falleret, & occideret. Nec porro citra myſterium ſicam in ventre Regis infixam memorat, & addit, ibi relictam fuiſſe, inde utique poſt caſum revellendam. Sanctorum namque morientium corpora morti tela ſunt ferrea: interim hæc illa in ventre portat, ad vitam aliquando reditura, indita ſibi vi a Chriſti reſurrectione: ſed age. Aod tyrannum obtruncaturus dimittit ſocios, ejuſque cubiculum incomitatus invadit: id & Chriſtus fecit, qui enim ſolus mortem ſuperare poterat, ſolus aggreſſus eſt, ſuaque in ſede obtruncavit. Rurſum Aod telum, quo Regem confodere parabat, ipſi occultavit: ſic Chriſtus cum morte conflicturus, divinam virtutem occuluit, obtenditque humanam infirmitatem, *habitu inventus ut homo. Ingreſſus eſt etiam capulus poſt vulnus, & clauſit adeps vulnus*: ideſt, ſuperimmiſit capulum poſt vulnus, & clauſit capulum adeps.

Philip. 2. 7.

v. 31. *Samgar filius Anath, qui percuſſit ſexcentos Philiſtæos ſtimulo boum.* Samgar Chriſti figura fuit. Samgaris de Philiſtæis victoria, parta fuſtis acutæ cuſpide, explicat divini verbi vim & mirabiles effectus: eſt nempe virga virtutis hominem pigreſcentem extimulans, & errantem ad ſemitam juſtorum reducens.

CAP. IV. v. 2. *TRadidit eos in manus Jabin Regis Aſor, qui habuit ducem exercitus ſui nomine Siſaram.* Jabin populi Dei tyrannus, quo Siſaram ducem habuiſſe dicitur, mortis per-

ﬠ ﬡﬢﬣﬤ ﬥﬦﬧﬨ ﬩שׁשׂשּׁ שּׂאַאָאּ בּגּדּהּ וּזּ﬷טּ יּךּכּלּ ﬽מּ﬿נּ סּ﭂ףּפּ ﭅צּקּרּ שּתּוֹבֿ כֿפֿﭏﭐ ﭑﭒﭓﭔ ﭕﭖﭗﭘ ﭙﭚﭛﭜ ﭝﭞﭟﭠ ﭡﭢﭣﭤ ﭥﭦﭧﭨ ﭩﭪﭫﭬ ﭭﭮﭯﭰ ﭱﭲﭳﭴ ﭵﭶﭷﭸ ﭹﭺﭻﭼ ﭽﭾﭿﮀ ﮁﮂﮃﮄ ﮅﮆﮇﮈ ﮉﮊﮋﮌ ﮍﮎﮏﮐ ﮑﮒﮓﮔ ﮕﮖﮗﮘ ﮙﮚﮛﮜ ﮝﮞﮟﮠ ﮡﮢﮣﮤ ﮥﮦﮧﮨ ﮩﮪﮫﮬ ﮭﮮﮯﮰ ﮱﯲﯳﯴ ﯵﯶﯷﯸ ﯹﯺﯻﯼ ﯽﯾﯿﰀ ﰁﰂﰃﰄ ﰅﰆﰇﰈ ﰉﰊﰋﰌ ﰍﰎﰏﰐ ﰑﰒﰓﰔ ﰕﰖﰗﰘ ﰙﰚﰛﰜ ﰝﰞﰟﰠ ﰡﰢﰣﰤ ﰥﰦﰧﰨ ﰩﰪﰫﰬ ﰭﰮﰯﰰ ﰱﰲﰳﰴ ﰵﰶﰷﰸ ﰹﰺﰻﰼ ﰽﰾﰿﱀ ﱁﱂﱃﱄ ﱅﱆﱇﱈ ﱉﱊﱋﱌ ﱍﱎﱏﱐ ﱑﱒﱓﱔ ﱕﱖﱗﱘ ﱙﱚﱛﱜ ﱝﱞﱟﱠ ﱡﱢﱣﱤ ﱥﱦﱧﱨ ﱩﱪﱫﱬ ﱭﱮﱯﱰ ﱱﱲﱳﱴ ﱵﱶﱷﱸ ﱹﱺﱻﱼ ﱽﱾﱿﲀ ﲁﲂﲃﲄ ﲅﲆﲇﲈ ﲉﲊﲋﲌ ﲍﲎﲏﲐ ﲑﲒﲓﲔ ﲕﲖﲗﲘ ﲙﲚﲛﲜ ﲝﲞﲟﲠ ﲡﲢﲣﲤ ﲥﲦﲧﲨ ﲩﲪﲫﲬ ﲭﲮﲯﲰ ﲱﲲﲳﲴ ﲵﲶﲷﲸ ﲹﲺﲻﲼ ﲽﲾﲿﳀ ﳁﳂﳃﳄ ﳅﳆﳇﳈ ﳉﳊﳋﳌ ﳍﳎﳏﳐ ﳑﳒﳓﳔ ﳕﳖﳗﳘ ﳙﳚﳛﳜ ﳝﳞﳟﳠ ﳡﳢﳣﳤ ﳥﳦﳧﳨ ﳩﳪﳫﳬ ﳭﳮﳯﳰ ﳱﳲﳳﳴ ﳵﳶﳷﳸ ﳹﳺﳻﳼ ﳽﳾﳿﴀ ﴁﴂﴃﴄ ﴅﴆﴇﴈ ﴉﴊﴋﴌ ﴍﴎﴏﴐ ﴑﴒﴓﴔ ﴕﴖﴗﴘ ﴙﴚﴛﴜ ﴝﴞﴟﴠ ﴡﴢﴣﴤ ﴥﴦﴧﴨ ﴩﴪﴫﴬ ﴭﴮﴯﴰ ﴱﴲﴳﴴ ﴵﴶﴷﴸ ﴹﴺﴻﴼ ﴽ﴾﴿﵀ ﵁﵂﵃﵄ ﵅﵆﵇﵈ ﵉﵊﵋﵌ ﵍﵎﵏

ﵐ ﵑﵒﵓﵔ ﵕﵖﵗﵘ ﵙﵚﵛﵜ ﵝﵞﵟﵠ ﵡﵢﵣﵤ ﵥﵦﵧﵨ ﵩﵪﵫﵬ ﵭﵮﵯﵰ ﵱﵲﵳﵴ ﵵﵶﵷﵸ ﵹﵺﵻﵼ ﵽﵾﵿﶀ ﶁﶂﶃﶄ ﶅﶆﶇﶈ ﶉﶊﶋﶌ ﶍﶎﶏ﶐ ﶑ﶒﶓﶔ ﶕﶖﶗﶘ ﶙﶚﶛﶜ ﶝﶞﶟﶠ ﶡﶢﶣﶤ ﶥﶦﶧﶨ ﶩﶪﶫﶬ ﶭﶮﶯﶰ ﶱﶲﶳﶴ ﶵﶶﶷﶸ ﶹﶺﶻﶼ ﶽﶾﶿﷀ ﷁﷂﷃﷄ ﷅﷆﷇ

A perſonam geſſit; ejuſque dux Siſara Diabolum repreſentat mortis ducem, & inductorem: ipſe enim erat *homicida ab initio*. Nec porro Siſara capi, necariqne potuit a Baracho, qui legis typum præferebat, neque a Debora, quæ ſynagogam adumbrabat, ſed ab Jaele, quæ Eccleſiam, & Eccleſiæ caput Chriſtum figuravit: Jael quippe genere Iſraëlitis non fuit. Jo. 8. 44.

B *Erat autem Debora mulier Prophetis, uxor Lapithor, quæ judicabat populum Iſrael in illo tempore*, divino ſpiritu, quo pia mulier agebatur, una rempublicam moderante: *Quæ dixit ad Barach. Numquid non præcepit tibi Dominus Deus Iſrael, dicens: vade, & duc exercitum in montem Thabor, tolleſque tecum decem millia pugnatorum?* Ideſt: Præcipit tibi Dominus, dicens: cogito peditum decem millia partim ex Nephtali tribu tua, partim ex tribu vobis finitima Zabulonitarum, ducitoque ad torrentem Ciſon, ibi occurret Siſara cum inſtructiſſimo exercitu, quem tamen commiſſo prælio Dei ope profligabis. Verumtamen non erit, quo de hac victoria magnopere tibi plaudas; quandoquidem dux belli Siſara feminea cadet manu. Jaelem innuit uxorem Haberis Cinæi ex ſtirpe ſoceri Moyſis, a qua Siſara trabali clavo tempora transfixus interemtus eſt. v. 4.

CAP. V. v. 1.

POſtquam Barachi ductu Jabini exercitus cæſus fuit, ejuſque ductor Siſara Jaelis aſtu & virtute cecidit: *Debora & Barach filius Abinoem cecinerunt in die redemptionis ſuæ, dicentes*. Quid? num ambo canticum iſtud compoſuerunt? Sola enim Debora prophetis propheticum carmen fudiſſe videtur. Quare dicendum eſt Barachum cum Debora eo die, quo fugato exercitu, dux Siſara occubuit, epinicium carmen Domino cantaſſe eo ordine, quo olim Hebræorum populum ſervituti Ægyptiorum exemtum ſimile carmen ceciniſſe conſtabat. Primam ſcilicet ſtrophen cuncti una voce concinuerunt, reliqua uſque ad finem Maria cum feminarum choro proſequuta eſt. Credibile ergo eſt eodem ordine Barachum & Deboram canticum ſimul inchoaſſe, Deboram vero, quæ ſequuntur oracula fudiſſe. Quamobrem eo præterito integrum carmen Deboræ nomine vere & merito inſcribitur.

CAN-

A

CANTICUM DEBORÆ.

ܠܡܫܚܐ ܕܕܒܘܪܐ.

Domino canam bella, quæ dudum adverſus hoſtes populi mei geſſit: *Pſallam Domino Deo Iſrael*, quæ impoſterum geſturus eſt.

ܐܫܝܪ ܠܡܪܝܐ ܩܪܒܐ ܕܥܒܕ ܒܥܡܐ. ܐܘ ܕܐܬ
ܠܡܠܟܐ ܘܡܫܒܚ ܠܐܠܗܐ ܕܝܫܪܝܠ ܘܐܡܪ.

v. 4. *Domine, quum exires de Seir*. Tropologice: Regiones Seir ſteriles & deſertæ, deſertam & inutilem ſynagogam referunt, a qua Dominus diſceſſurus, terram concuſſit, tenebraſque univerſo orbi offudit, & deſeruit. Proprie hic populi ab ægyptiaca ſervitute liberationem prædicat, ipſique per deſerta vaganti collata deinceps a Deo beneficia. *Quum tranſires per agros Edom, terra mota eſt*, Idumæorum a Dei præſentia pavorem ſignificat, agros terramque uſurpans pro colonis & habitatoribus. Simul innuit ſingularem erga Iſraëlitarum patrem Jacob Dei curam, quum olim per hæc ipſa loca iter ageret. Deo enim protegente & fratris inſidias effugit, & regulorum eam regionem obtinentium moleſtias evitavit. *Cœli, ac nubes diſtillaverunt aquis*. Cœlum enimvero divina Chriſti natura fuit, ex qua, ejus corpore è cruce pendente, nobis vitales aquæ profluxerunt. Nubes Prophetæ, vel Apoſtoli, quorum prædicatione antiquorum Prophetarum vaticinia nobis patuerunt.

ܒܡܐ ܕܐܢܬ ܡܦܩ ܡܢ ܫܥܝܪ. ܥܡ ܕܐܬ ܡܢ ܫܕܝ
ܐܕܡ ܐܪܥܐ ܪܓܙܬ ܐܦ ܫܡܝܐ ܐܬܪܥܫܘ.
ܐܦ ܥܪܢܐ ܐܬܪܥܫܘ ܡܢ ܩܕܡ ܐܠܗܐ ܗܕܐ ܣܝܢܝ
ܡܢ ܩܕܡ ܐܠܗܐ ܐܠܗ ܝܫܪܝܠ.

v. 5. *Montes fluxerunt a facie Domini, & iſte Sinai*. Ideſt, Idumææ montes Dei præſentis numine concuſſi nutarunt, ſed nec iſte Sinai Dei loquentis vocem ſuſtinuit.

ܐܦ ܛܘܪܐ ܐܬܙܘܥܘ ܡܢ ܩܕܡ ܐܠܗܐ ܗܕܐ ܣܝܢܝ
ܡܢ ܩܕܡ ܐܠܗܐ ܐܠܗ ܝܫܪܝܠ.

v. 6. *In diebus Samgar fili Anath*. Samgaris meminit viri fortiſſimi, quem ſtimulo ſexcentos Philiſtæos interfeciſſe ſupra narratum eſt: *Et in diebus Anaëlis*. Jaelem intelligit Siſaræ interfectricem.

ܒܝܘܡܝ ܫܡܓܪ ܒܪ ܥܢܬ. ܒܝܘܡܝ ܝܥܝܠ ܒܛܠܘ
ܐܘܪܚܬ ܐܪܚܬܐ ܘܗܠܟܘ ܒܫܒܠܬ ܐܪܚܬ.

v. 7. *Interciderunt vias planas Iſrael: migravit habitator ex villis, & oppidis non habentibus murum*, cunctis timore trepidantibus.

ܒܛܠܘ ܦܪܘܙܘܬ ܒܝܫܪܝܠ ܒܛܠܘ ܘܐܬܒ
ܥܕ ܕܩܡܬ ܕܒܘܪܐ ܐܡ ܒܝܫܪܝܠ.

v. 8. *Donec ſurgerem ego Debora*, & divino inflammata ſpiritu Baracum ad ferendam afflictis opem excitarem.

ܒܚܪ ܐܠܗܐ ܚܕܬܐ ܐܓܚ ܡܠܚܡܐ ܒܫܥܪܝܐ.
ܐܦ ܐܠ ܬܫܥ ܐܠܦ ܬܪܝܣ ܐܬܚܙܝ ܒܝܫܪܝܠ.

Rem novam eliget Deus. Tropologice Apoſtolorum prædicationem, rem oppido admirabilem & inuſitatam: *Tunc non videbitur hordeaceus panis &c.* Hæc Gedeonem ſpectant, qui hordeaceæ placentæ infra comparatur, & ſignificat Deum novum bellum elegiſſe, in quo nec Gedeon, nec alius illi ſimilis vir fortis pugnavit, ſed imbellis femina Jael bellum ſola confecit. Tropologice. Hordeaceus

ܚܕܬ ܒܪܝܬ ܐܠܗܐ. ܐܦ ܠܐ ܢܬܚܙܐ
ܠܚܡ ܫܥܪܝܐ ܐܦ ܠܐ ܓܒܝܐ ܕܓܕܥܘܢ
ܘܓܒܝܐ ܕܟܠ ܚܝܠ ܠܐ ܩܪܒ ܐܠܐ ܐܬܬܐ
ܕܓܒܪܐ ܠܐ ܩܪܒ ܐܠܐ ܐܢܬܬܐ.

ܘܠܐ ܐܬܚܫܡ ܠܗ ܕܢܬܚܫܡ ܒܝܘܡܐ ܗܘ ܕܐܬܐ ܐܠܐ ܒܫܢܝܢ ܫܒܥܝܢ ܕܐܬܐ ܒܗ ܡܫܝܚܐ ܘܒܥܠܡܐ ܕܐܬܐ ܒܗ ܡܫܝܚܐ ܠܐ ܐܬܚܫܡ ܠܗ ܕܢܬܚܫܡ ܒܝܘܡܐ ܗܘ

ideſt Deus meus, quem a populo meo laudari cupio, ipſe hoſtes ſubjugabit, ſint licet fortiſſimi & gigantibus pares, ſubjugabit, inquam, mihique deinceps parere coget. *Surge itaque Barac, & apprehende captivos tuos fili Abinoem.*

v. 14. *Qui deſcendit mihi in viro Ephraim, & opera ejus in Amalec &c.* Duas hic tangit Amalecitarum clades, alteram refert præteritam, quam Joſue ex tribu Ephraim Amalecitis intulit in deſerto; alteram prædicit futuram, quando Saul Benjamita eorum reliquias delevit. *Poſt te*, inquit, 1. Reg. 15. *Benjamin in ſtudio tuo. A Machir exierunt Interpretes*, ideſt: Doctores, *& a Zabulon ducentes calamum ſcribæ.* Duces quippe erant legis doctores, & ſcribæ.

v. 15. *Et Iſſachar, ſicut Barac in populis* fortiter, nec minus ſtrenue, quam Barac dimicavit. Tres præcipue Tribus laudat, quæ ad hoc prælium & victoriam operam contulerant, Manaſſitas nimirum, Zabulonitas, & Iſſacharitas, & iſtos ait fuiſſe in populis, ſicut Barac: ideſt, in eandem ſententiam circa præſens bellum conveniſſe diſſentientibus reliquis, & Baraco duce fortiter pugnaſſe. *Miſſus eſt pedibus ſuis nuncius ad diviſionem Ruben* auxilia petens. *Ibi magni inveſtigantes cor.* Taxat Rubenitarum circa hoc bellum importunas & inutiles conſultationes.

v. 16. *Quare obſediſtis ſemitas, quaſi ad captandum odorem onagrorum.* Iterum taxat eorundem intempeſtivum otium. Tropologice, Onagri agreſtes feræ dæmones mali ſunt, qui ſanctis per ſemitas juſtitiæ incedentibus, cœlumque petentibus inſidiantur, in via, qua ambulant, abſcon-
Pſal. 141. 4. dentes eis laqueos.

v. 17. *Gad trans Jordanem quievit.* Ex eodem capite de Gaditis conqueritur, ut qui ablatam Ogo Regi potentiſſimo uberrimam regionem nacti, nil otio potius ducerent. *Et Dan quare naves agit?* quaſi dicat. Itane vero Dan ille quondam laudatus quaſi ceraſtes mordens equum, Chananæorum modo conſpectum non ſuſtinuit, ſed fugam meditatur, & naves parat? *Aſer habitabat in littore maris.* Quando hoſtium adventum ſubodoratus fugam & ipſe circumſpicere cœpit: *Sedit in ſciſſuris*, ſcilicet captivitatem metuens ſpelæa & abſciſſas rupes occupavit.

v. 18. *Zabulon populus, qui obtulit animam ſuam. Nephtali, & Zabulon erunt in excelſis campi ſui.* Cæteris itaque tribubus bellum detrectantibus Zabulonitæ & Nephthalitæ vitam ſuam pro communi ſalute ad omnes

ﻢﻬﻴﻠﻋ ﺍﻭﺮﺜﻛﺍ ﺎﻤﻛ ﻢﻬﻴﻠﻋ ﺍﻭﺮﺜﻛﺍ ﺎﻤﻛ A nes belli caſus objecerunt. Et vero utriſque finito bello campi & colles frumenti vinique feraces, quos meruere, retribuentur.

ﺍﻭﺮﺼﻧ ﻚﻠﻣ ﻲﻓ ﻞﺗﺎﻘﻟﺍ ﺍﻭﺮﺼﻧ ﻚﻠﻣ ﻲﻓ ﻞﺗﺎﻘﻟﺍ *Venerunt Reges, & pugnaverunt in Thanac, congregati ſunt ad aquas Mageddo.* Locus eſt, in quo olim Joſue Chananæorum Reges ingenti clade pariter obtrivit. v. 19.

ﻢﻬﻴﻠﻋ ﺍﻭﺮﺜﻛﺍ ﺎﻤﻛ ﻢﻬﻴﻠﻋ ﺍﻭﺮﺜﻛﺍ ﺎﻤﻛ *Dimicarunt ſtellæ de locis ſuis.* Cœleſte auxilium Iſraëlitis pugnantibus præſtitum oſtendit hiſtoricus ſenſus; arcanus adminiſtratoriorum ſpirituum bellum adverſus inviſibilem Siſaram pro populo Dei perpetuo gerentium. v. 20.

ﻢﻬﻴﻠﻋ ﺍﻭﺮﺜﻛﺍ ﺎﻤﻛ ﻢﻬﻴﻠﻋ ﺍﻭﺮﺜﻛﺍ ﺎﻤﻛ B

Raptarunt eos torrens Ciſſon, & torrens Cadmonim, aut aquis ſuis, aut interfectorum ſanguine redundantes. David etiam ſignificat Siſaram ad torrentem Ciſſon fuiſſe profligatum. v. 21. Pſ. 82. 10.

ﻢﻬﻴﻠﻋ ﺍﻭﺮﺜﻛﺍ ﺎﻤﻛ ﻢﻬﻴﻠﻋ ﺍﻭﺮﺜﻛﺍ ﺎﻤﻛ C

Deciderunt ungulæ equorum ejus a fremitu exercitus robuſtorum ejus. Fugæ præſidium Siſaræ copiis ereptum oſtendit lapſis ob nimiam feſtinationem curſumque præcipitem equorum unguis. v. 22.

Maledicite Merod, dicit Angelus Domini, maledicite ei, & maledicite habitatoribus ejus. Meroditæ merito maledicti, quia popularibus ſuis pro communi ſalute præliantibus ſuppetias ferre noluerunt, tametſi ob vicinitatem hoc ipſis nec difficile, nec incommodum fuiſſet. Tropologice. Merodi Principes ſynagogæ rectores deſignant, qui, modo ſibi intacta manerent legis ſacrificia & cœremoniæ, contra legis tranſgreſſores pro lege certare nolebant. v. 23. D

Benedicta a mulieribus Anajel, non a cunctis univerſim mulieribus, nec ubique, ſed *in ſuo tabernaculo*. Maria namque eſt illa benedicta in mulieribus, & ab omnibus mulieribus ubique benedicenda, quoniam ex illa filius nobis eſt natus, qui natis omnibus ſalutem attulit. *Benedicatur*, inquit, *Jael (ſeu Anajel) uxor Haber Cinæi*, ideſt ex familia ſoceri Moyſis. Dedit autem Deus ſalutem per manum uxoris ejus, quo Cinæorum familia ob peregrinitatem antea deſpecta, in poſterum pluris fieret cum ab Hebræis quibuſcum habitare ſtatuerat, tum a popularibus ſuis Madianitis, quorum odium, ob deſertam ipſorum religionem & contubernium incurrerat. v. 24. E

Levavit cum jubilo vocem ſuam mater ejus proſpectans ex ſolario. Et quis, ait, moratur ſtridorem currus ejus..... Forte v. 28. F

prædam invenit. Hic inducitur Siſaræ mater ſtans in ſublimi ſpecula, indeque proſpectans vias, qua filium rediturum ſperabat. *Levavit*, inquit, *vocem cum jubilo*, filii nimirum victoriam præſagiens & reditum, triumphum canebat: forte etiam pulſabat organa aut calamos inflabat. *Mulos viritim diſtribuit*. Hic recole legem: *Jumentum tuum non facies coire cum alterius generis animantibus*, quæ tamen ſolos Hebræos obligabat: tacite ergo illos Debora reprehendit, quod paſſim imo ſtudioſe id facerent. *Una ſapientior inter puellas ejus*. In Hebræo legitur ſic: *Sapientiores concubinæ hoc ipſum regerebant*.

v. 30. Lev. 19. 19.

Qui autem diligunt te ſicut Sol, quum ſplendet in virtute ſua. Dei amantes Soli comparantur, Dei quippe imago ſunt, cujus miſerationes, quum ſint ſuper omnia opera ejus, Solis radiis vere & merito comparantur, cujus vim res omnes ſentiunt, tum maxime, quum Junio menſe Solis virtus tota ſe prodit.

v. 31.

CAP. VI. v. 1. *Fecerunt autem filii Iſrael malum in conſpectu Domini, qui tradidit illos in manu Madian ſeptem annis*. Scilicet peccante Dei populo, populi qui Deum ignorabant, illius hæreditatem occuparunt, & hæredes vagos in natali ſolo, atque extorres, in ſpeluncis & antris degere compulerunt.

Apparuitque Angelus Domini Gedeon ſub Terebintho in Ephra civitate Joas patris Ezri, eumdemque ad vindicandam populi libertatem ſollicitavit, ſpondens omnia Deo adjutore proſpere ſucceſſura.

v. 11.

Aſcenditque ignis de petra, & carnes, azymoſque conſumſit. Gedeon adſtantem ſibi Angelum hominem eſſe opinatus, hoſpitale epulum de more parabat. Hœdum confeſtim mactavit, carnes coxit, juſculum in ollam infudit, compoſuitque panes in caniſtro, & Angelo hoc interim ibidem, ubi apparuerat, perſiſtenti ſupra petram obtulit. Prandium utique Gedeon cogitabat, quando hoſpitem ad epulum invitabat. At ille appoſitas dapes contingens & benedicens, viatorii, quem geſtabat, baculi ſummitate ignem è ſuppoſito lapide excitavit, qui carnes & panes extemplo corripuit & abſumſit.

v. 21.

Ædificavit ergo ibi Gedeon altare Domino, vocavitque illud: Dominus pax. Gedeon miraculo doctus, eum, qui apparuerat, mortalem non eſſe, jam ſibi ipſe moriendum cogitabat, arbitratus ex commu-

v. 24.

muni ſuorum popularium perſuaſione apparitionem Angelorum hominibus lethiferam eſſe. Quamobrem mox a Domino vel per ſe, vel per aliquem Prophetam loquente audivit. *Pax tibi, nequaquam morieris*: inde altari pacis nomen hæſit. Gedeon poſthæc evertit Baalis aram, & lucum ſuccidit: tumultuantes eam ob cauſam idololatras Gedeonis pater placavit, ægre tamen nec citra periculum. Duo deinde ſigna in vellere & in area periit, & impetravit: *Et de nocte conſurgens expreſſo vellere conchàm implevit*, circumjecta area ſicca manente. Gedeonis vellus, quo rorem de cœlo accepit, Virginem figuravit, quæ Deum Verbum concepit. Concha, quæ rorem de vellere expreſſum excepit, fontem noſtri baptiſmi deſignavit, in quo inviſibili præſentia adeſt Emmanuel purgationem peccatorum faciens. Area, quæ vellere madefacto, ſicca permanſit mundus eſt, ubi triticum cum paleis confunditur, & juſti cum peccatoribus permiſti ſimul morabuntur uſque ad conſummationem. Alterum rurſus ſignum poſtulavit dicens: *Oro, ut ſolum vellus ſiccum ſit, & omnis terra rore madens*. Tropologice, ſignum Judęorum caſum prœmonſtravit, quando inhibito ḑivinæ benedictionis rore Jeroſolyma & templum flammis deflagrarunt, quum interim totus terrarum orbis divino rore maderet, Dei videlicet ſcientia impleretur; ornaretur quoque ſacris ædibus & altaribus, uni Jeroſolymitano altari ac templo plurimis ſubſtitutis, quę ſunt Chriſtianorum Eccleſiæ, quas ubique terrarum aſſurgere videmus.

A
B
C
D

E DIxitque Dominus ad Gedeon: *loquere ad populum. Qui formidoloſus eſt & timidus, revertatur.* Primum, ne populus militum numero magis quam Dei auxilio victoriam adſcriberet. Secundum, ut idem intelligeret illam Dei promiſſionem: *Unus veſtrum perſequetur mille &c.* firmam fixamque tamdiu manſuram, quandiu populus ipſe legem divinam obſervaret. Viginti duo millia bellatorum eam ob cauſam dimiſſi ſunt: inde exercitus ad decem millia redactus novo adhuc cenſu imminutus eſt. CAP. VII. v. 3. Deut. 32. 30

F *Dixitque Dominus ad Gedeon: Duc eos ad aquas, & ibi probabo illos tibi.* Abducti omnes bellatores ad aquas: retenti, qui aquam lambuerunt, *ſicut ſolet canis lambere*, ideſt qui poraturi cava manu aquam è fonte hauſtam erecto corpore ori v. 10.

ori admovebant. Reliquis missio data, qui curvatis genibus, ideſt prono corpore & ore in aquas immerſo biberunt. Tropologice. Isti, qui in terram potaturi procubuerunt, designant homines mentis nec altę, nec validę, indolis proinde ad infima, ut sunt terrena omnia, demissæ. Contra qui aquam cava manu sumentes modicis hausti bus biberunt, temperantię & frugalitatis studioſos referunt, quibus est *quæstus magnus pietas cum sufficientia, & habentes alimenta, & quibus tegantur, his contenti sunt*. Isti fuerunt trecenti: quorum magnam in Deum fidem inde conjicere licet, quod invadere non dubitarunt immensam hostium multitudinem per campos locustarum adinstar longe lateque diffusam, cujus nec conspectum quidem omnes simul junctæ Israëlitarum tribus alias sustinere potuerant.

1. Tim. 6. 6.

v. 9. *Eadem nocte dixit Dominus ad eum: surge, & descende in castra Madian. Quumque venisset Gedeon, audiit quempiam narrantem somnium proximo suo*. Dimissis sociis, verisimile est eos, qui supererant, de eventu belli dubitare cœpisse, propterea que Deum Gedeoni præcepisse, ut eadem nocte ad Madianitarum castra descenderet, ubi ex novi somnii interpretatione certum victorię præsagium acciperet, quo expoſito, sociis omnem de pugnę exitu curam eriperet.

v. 16. *Vidi somnium, & videbatur mihi quasi placenta panis ex hordeo volvi per castra Madian, quumque perveniſſet ad tabernaculum, subvertit illud*. Tropologice: Hordeaceus panis dum Madianitarum castra subvertit, docet, nullum præstantius esse remedium ad cohibendos concupiscentiæ carnalis motus, quam siquis assuescat modico & simplici cibo. Ad literam. Panis hordeacei species ideo somnianti Madianitę oblata fuit, quod omnium aptissima videbatur ad exprimendam Gedeonis ejusque exercitus imbecillitatem, & parvitatem, placenta quippe hordeacea & parva res est, & vilis cibus. Nihilominus exiguus iste Hebręorum manipulus ingentem Madianitarum exercitum profligavit.

v. 21. *Divisitque trecentos viros in tres partes, & dedit singulis tubas, lagenasque vacuas, ac lampades in medio lagenarum..... Ingressusque est Gedeon, & trecenti viri, qui erant cum eo in primam partem castrorum, & cœperunt buccinis clangere, & complodere inter se lagenas*. Allegoria. Gedeonis buccinę Euangelii tubam prę signabant.

A bant. Euangelii namque perſonante tuba, & coruſcante ſacramentorum Chriſti lampade peccati imperium everſum eſt. Rurſus hydriæ, incluſas lampades continentes, Judæorum ſynagogas ſignificabant, intra quas ſcripta Prophetarum oracula oppreſſa & abſcondita diu jacuerunt. Poſtquam vero Judæi virtute crucis Chriſti fracti contritique fuere, continuo propheticarum lampadum fulgor emicuit, & B Apoſtolorum luce adjutus totum orbem terrarum complevit. Poſtremum lagenæ ex argilla fictæ & luto, humani corporis concretionem exhibent, & in eas conditæ faces divini ſpiritus in carne ſanctorum occultas operationes repræſentant.

Gladius Domini, & Gedeonis. Domini, inquit, præſentis, non populi fugientis hoc opus eſt: non populi, qui arma abjecit, ſed Dei, qui arma Gedeoni ſubminiſtravit. Item Gedeonis, quia per illum, Deo aſpirante, reddebatur populo libertas. v. 21.

C

ET *filii Ephraim interfecerunt Oreb in petra Oreb, & interfecerunt Zeb in loco ſtagni Zeb. Dixitque Gedeon ad filios Ephraim: nonne melior eſt racematio Ephraim vindemia Jezrael?* Permiſit Deus, ut iſti principes & multi alii ex acie CAP. VII. v. 2.

D evaderent, & poſt ab Ephraimitis è fuga retracti interficerentur, quo populus victoriam interea conſideraret, indeque colligeret, illam non ſibi, ſed Deo unice adſcribendam. Et ecce nova cum Ephraimitis turba & rixa: *Quid eſt hoc, dixerunt, quod facere voluiſti, ut nos non vocares, quum ad pugnam pergeres contra Madian?* Prudenter Gedeon, manſuete agendum cenſuit, ne ſi jurgium porro pergeret, plagam, quam effugerat cum Madianitis confligens, a ſuis popularibus acciperet: quare mitiſſime reſpondit: at ſane multo magis præſtabat bello finem dari, interfectis duobus principibus, quod nunc virtute veſtra confectum eſt, quam nobis inſpectantibus, millia & myriadas Madianitarum in acie occubuiſſe; quando ad hoc factum nihil ipſi contulimus, E præter faces, & voces. Sic facili & ſuavi reſponſione jurgium & periculum diſcuſſit.

Tulit ergo ſeniores civitatis Soccoth, raptavitque illos per ſpinas deſerti, ac tribulos. Hac nimirum cum ſeveritate animadvertit Joſue in cives Soccoth, eo quod venia prorſus indignos exiſtimaret eos, qui ſuos populares pro communi ſa- v. 16.

F lu-

lute laborantes, cursu & inedia fatigatos & in summa inopia aliquod famis remedium flagitantes, crudeliter repulissent. Captis itaque Madianitarum ducibus Zebee & Salmana, quorum fugam Soccothenses Gedeoni in probrum paulo ante vertebant, spinis & tribulis immites animas a corpore exegit, quæ fugientes sociorum animas subministrato qualicumque cibo ad corpus redigere noluerant.

v. 21. *Surrexit Gedeon, & occidit Zebee, & Salmana.* Sic fratrem ultus est Gedeon, quem isti Reges in monte Thabor occiderant eo tempore, quo Israëlitę a Madianitis oppressi in montes & loca inaccessa profugere cogebantur. *Et quievit terra in diebus ejus quadraginta annis.*

v. 24. *Dixitque ad eos: Unam petitionem postulo. Date mihi singuli inaurem ex præda vestra. Inaures enim aureas Ismaëlitæ habere consueverant. Fuitque pondus inaurium, quas postulaverat, mille, & septingenti auri sicli absque monilibus aureis, & præter torques aureas... fecitque ex eis Gedeon figuram hominis, & statuit illam in Ophra.*

v. 31. *Concubina autem illius, quam habebat in Sichem, genuit ei filium, & vocavit nomen ejus Abimelech. Qui occidit fratres suos filios Jerobaal, remansitque Joatham filius Jerobaal minimus.* Mortuo Gedeone Abimelech rempublicam occupavit, qui Sichimitarum ope principatum adeptus, fratres suos statim occidit, ipsos etiam Sichimitas post urbis incendium opprimere aggressus in pugna occubuit. Hanc scilicet pœnam criminis reddi justum fuit iis, qui Gedeonis filios immeritos necaverant. Et Abimelech quidem collecta perditorum & audacium hominum manu cędem fecerat, pecuniam tamen, qua illos conduxit, Sichimitę suppeditarunt septuaginta argenteos ex fano idolorum suorum ablatos.

CAP. IX. v. 6. *Ierunt ligna, ut ungerent sibi Regem, dixeruntque Olivæ, veni, & impera nobis: quæ respondit, non deseram pinguedinem meam: Dixerunt Ficui: Veni, & impera nobis.* idest si arborum regina fiam, meum oleum perdidi; ego vero suavissimi fructus dulcedinem, respondit Ficus: alias alię arbores excusationes dedere, sic ad Rhamnum tandem ventum est, quę delatum imperium ultro admisit. Hunc apologum Joatham Gedeonis filius composuit, & dixit, postquam Sichimitę Abimelechum ducem creaverant, quo illis hujus facti indignitatem exprobravit, & malum exitum ominatus est. *Egrediatur*, ait, *ignis ex eo, & consumat habitatores Sichem, & oppidum Mello*: quę quidem

dem execratio plenum effectum habuit, ut dictum eſt. Tropologice: Abimelech à Sichimitis pecunia adjutus & inſuper ad principatum evectus, ex principe hoſtis factus, eorum civitatem ſuccendit. Tale nimirum Diabolus ſtipendium ſuis ſolvere conſuevit, quippe qui ſibi obſequentibus, atque ſervientibus ſempiternum incendium perpetuo moliatur. Joatham, qui ſummum montis verticem aſſequutus Abimelechi minas eluſit, credentium cœtum repræſentat arcem fidei in baptiſmo ſuſceptæ obtinentem: in hoc quippe loco viri ſancti tutum a Diaboli infeſtatione perfugium inveniunt, & fortes in fide rugienti leoni reſiſtunt. Porro mulier, quæ a ſumma turre librato fragmine molæ Abimelechi caput confregit, myſticæ ſponſæ typus fuit, quæ ex aquis aſcendit in victoria; tantumque roboris inde cœpit, ut fragili telo fortis contuderit ſuperbiam, & aſpidis caput contriverit.

CAP. XI. v. 1.

Fuit illo tempore Jephte Galaadites, ad quem congregati ſunt viri perditi, & audaces. Dixeruntque ad eum majores natu de Galaad: veni, & eſto princeps noſter, & pugna contra filios Ammon. Hæſit ad hæc Jephte, quemnam exitum bellum iſtud habiturum eſſet, incertus. Videbat enim populum quidem, damnata idololatria, Dei cultum recepiſſe, nec tamen Deo acceptam eſſe eorum pœnitentiam ſatis conſtabat, quia nec afflictis rebus remedium poſcenti ſuccurrebat, nec triſtiſſimæ ſervituti, qua ab Ammonitis premebatur, finem aut aliquod allevamentum afferebat. At at quis ſum ego homo, cogitabat, ut quod omnibus tribubus negavit, mihi petenti Deus concedat? Quid tandem ſtatuit? Sequitur: *Tunc votum vovit Domino dicens: ſi tradideris filios Ammon in manus meas, quicumque primus fuerit egreſſus de foribus domus meæ, mihique occurrerit revertenti in pace a filiis Ammon, eum holocauſtum offeram Domino.* Quaſi diceret. Ego quidem nunc aperio os meum ad Deum ſecreto voveoque me ipſi immolaturum, qui primus è domo mea mihi occurrerit. Cæterum Deo curæ erit parare hoſtiam ſervi ſui triumpho convenientem. Nec dubium quin Jephte humanam victimam voverit; ſperavit tamen, Deum aliam ſubſtituturum, ea videlicet providentia, qua hujus generis hoſtiæ arietem alias ſubrogaverat. *Gen. 22. 13.*

Revertente autem Jephte in Maſpha, occurrit ei filia ſua cum tympanis, & choris. Ex priſco more gentis agebat filia Jephte. v. 34.

te. Solebant nimirum Hebræi relatas noviter victorias cum apparatu & musico concentu celebrare. Sic olim Maria sorore Moysis præcinente reliquæ fœminæ triumphale carmen Deo cantarunt ob victoriam ab eodem concessam diffisso pelago & submersis cum Pharaone Ægyptiis. Similiter post Jephte tempora, Davidi & Sauli ex eo prælio revertentibus, in quo Goliath interfectus fuit victique Philisthæi, virgines occurrerunt cum tympanis & choris, ludentes atque dicentes: *Percussit*
1.Reg.18.7. *Saul mille, & David decem millia*. Dum porro filia ad sacrificium veniente scissis vestibus nudatur pater, significatur futura denudatio synagogæ: postquam enim Emmanuelem despexit, quando *in consummatione seculorum ad destitutionem peccati per*
Hebr.9.26. *hostiam suam apparuit*; continuo omnis illi ademtus fuit ornatus, detractis ac laceratis, quibus hactenus mystice tegebatur, indumentis, inops & nuda relicta est. Rursus concerptam ducis chlamydem observa, & cogita discissa Christi morte Levitico Pontifici insignia, & abrogatum synagogæ magistratum.

v.36. *Heu me filia mea, affligens afflixisti me hodie... Quæ respondit, fac mihi, quod egressum est de ore tuo, postquam Dominus fecit tibi ultionem de inimicis tuis*. Nota. Non eo ipso die, quo Jephte filiam vidit, etiam immolavit. Provisum quippe fuit, ne Judæorum Pontifices Christum natum in cunabulis occiderent; sed ejus mors ad plures annos differretur, quo plures item annos lugeret populum Judæorum in sua incredulitate obduratum, campis Israel, & montibus filiorum Jacob oberrans. Nota secundo, filia post duos menses ad patrem redit & occiditur, quia idem Deus & homo sponte sua, non aliena crucifixoribus occurrit. Nota tertio. Ad duos menses virginis immolatio protrahitur. Christi nimirum mors legem & Prophetas sequutura erat. Sic enim erat definitum, ut Lex & Prophetæ præcurrerent, & postea Christus veniret, & moreretur.

CAP. XII. v.5. *NUmquid Ephrathæus es? quo dicente, non sum: interrogabant eum, dic ergo scieble, qui respondebat seble*. Ephrathæis adversus Jephten tumultuantibus, ejusque domum incendere parantibus, ad arma utrinque procurritur. Prælio commisso Ephrathæi a Galaaditis duce Jephte cæduntur, quorum multi ad vada Jordanis, eo, quod hic notatur, linguæ indicio deprehensi, trucidantur; cæsorum numerus duo supra quadraginta millia. *Judicavitque Jephte Israel, sex annis*.

Rur-

A

CAP. XIII.

Rursumque filii Israel fecerunt malum in conspectu Domini, qui tradidit eos in manus Philistæorum quadraginta annis. v. 1.

Nova hæc fuit servitus post septimam Israëlitarum prævaricationem, a qua Samsonis gesta narrare Scriptura aggreditur.

Erat autem quidam vir de Saraa, & de stirpe Dan nomine Manue, habens uxorem sterilem: cui apparuit Angelus Domini. v. 2.

B Decebat enim, ut Samsonis ortus, qui Christi typus erat futurus, per Angelum nunciaretur. Idem, ut marito id postulanti morem gereret, uxori iterum, mox etiam illi spectabilem se præbuit, præcepitque, ut filium nasciturum ex more & instituto Nazaræorum educaret, utpote quem oporteret omnes deinceps vitæ suæ rationes ad Nazaræatus leges exigere. Quum autem Manue, quem putabat hospitem, ad

C epulum de more invitaret, hortatur Angelus, ut holocaustum Deo potius offerret. Cæterum ut intelligeret præsentem Dei in ipso loquentis majestatem, Angelus rogatus, ut nomen proderet, respondit. *Quid quæris nomen meum, quod est glorificandum*, non investigandum.

CAP. XIV.

D *Descendit ergo Samson in Thamnata, vidensque ibi mulierem, adamavit eam, & nunciavit patri suo, & matri, dicens quæso, accipite eam mihi in uxorem.* v. 1.

Nota. Samsonis cum Philistæa virgine nuptiæ disturbatæ non fuerunt, quia in illis sanctæ Ecclesiæ mysticum connubium præfigurabatur. Jam quum Samson Thamnatam urbem uxorem ducturus peteret, atque per suburbanas vineas casu incederet, vidit stare ante oculos frendentem leonem. Leo Judaici populi figuram hic exhibet dominicæ vineæ colonum. Vinea ergo operæ & laboris symbolum est, civitas mundum designat.

Et direxit spiritus Domini Samson, & dilaceravit leonem, quasi hœdum, & post aliquot dies revertens, declinavit, ut videret cadaver leonis, & ecce examen apum in corpore ejus. v. 6.

Samson leonem discerpsit & in partes distraxit, quia Emmanuel populum Judæorum scidit & dispersit. Apes vero dum in cadavere leonis favos condunt, significant mel illud præstantissimum, quod in corpore synagogæ recondiderunt Prophetæ.

E F

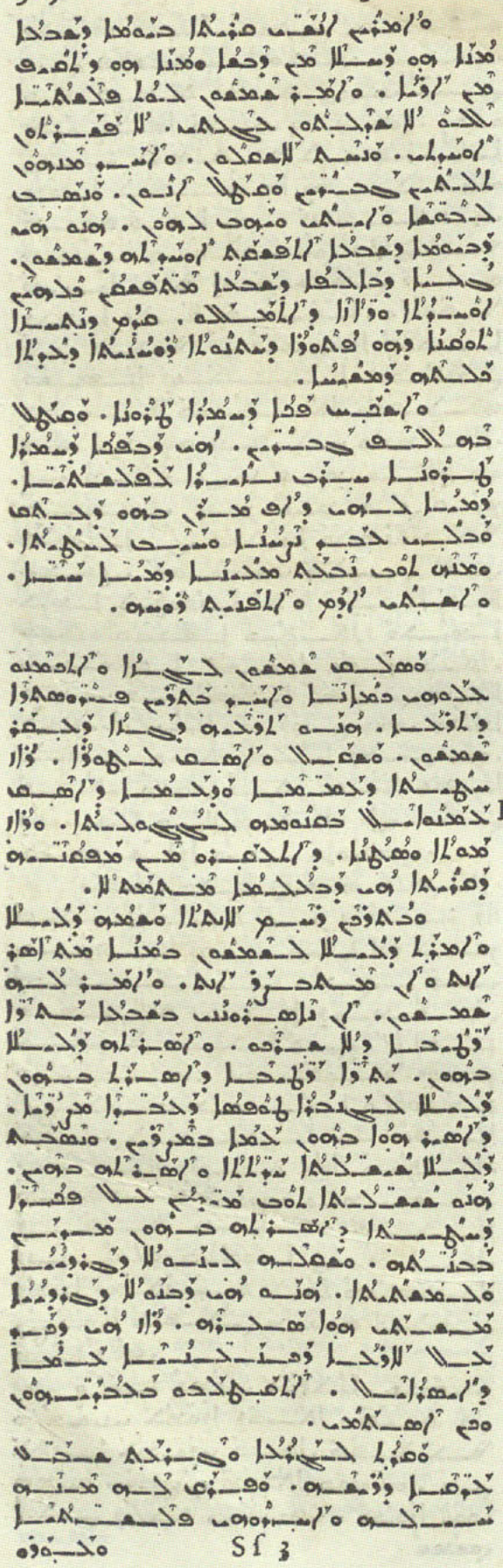
Venienseque ad patrem suum, & matrem dedit eis partem mellis; noluit tamen v. 9.

indicare eis, quod de corpore leonis mel fluxiſſet. Nota. Mel in extincto leone repertum, umbra fuit vitæ, quam ex occiſo Chriſti corpore hauſit univerſum genus humanum.

v. 12. *Dixitque Samſon Philiſtæis: Proponam vobis problema*. Gryphus a Samſone ſodalibus propoſitus, atque ab ejuſdem uxore, illis in ejus ſolutione hæſitantibus, expoſitus, myſterium fuit, quo diſceres, Emmanuelem per Eccleſiam ſuam ſuis Sanctis ſua myſteria revelare.

v. 14. Problema erat. *De comedente exivit cibus, & de amaro egreſſum eſt dulce*. Tropologice. Immanis corporum helluo mors eſt, quæ Domini etiam corpus devoravit, quando ille ſponte ſua mortem guſtavit; hoc tamen corpus, victor mortis Chriſtus è mortis faucibus cum gloria repetens, nobis refudit in pharmacum vitæ & ſalutis. *Et de amaro egreſſum eſt dulce*, vere & merito dictum, quandoquidem de morte, qua quidem nihil acerbius, tantæ dulcedinis ac virtutis cibus prodiit, ut naturæ per ſe mortali, & intractabili immortalem vitam, moreſque ſuaviſſimos infuderit. Rurſus: *De comedente exivit cibus*, Chriſti videlicet corpus a morte redivivum, quod Eccleſia manducat. *Et de amaro egreſſum eſt dulce*: ideſt dulcedo illa nobis expreſſa eſt, quæ omnes gentes ex naturali feritate ad juſtitiam & manſuetudinem tranſtulit. Ad literam. *De comedente exivit cibus*, ideſt mel: Comedens leo eſt, animal ſcilicet voraciſſimum. *Et de amaro egreſſum eſt dulce*, ideſt de leonis cadavere, quod certe palato ſuave non eſt, & naribus moleſtum: vel ipſas apes intelligit, quas amaras dicere licuit, quod infeſtis aculeis ſint armatæ, & pungendo dolorem afferant, vel vepres, & amari ſucci herbas, quarum flores apes carpere ſolent.

v. 15. *Dabo vobis triginta ſindones*. Tropologice, ſindones & veſtes a Samſone promiſſæ ænigma ſolventibus ſignant ſpiritualia indumenta ab Emmanuele iis diſtributa, quibus credita ſunt divina myſteria,
1. Cor. 12. 4. & diviſiones gratiarum, miniſtrationum & operationum, aliaque dona hominibus communicata. Nota. Samſon ænigma celavit patrem & matrem, non item ſponſam ſuam; cui nimirum ejuſdem ſolutionem candide aperuit. Id nempe præfinitum erat, ut Chriſtus myſterium Euangelii abſconditum a ſeculis & generationibus matrem ſuam ſynagogam latere per-
Coloſs. 27. mitteret, cujus tamen *Sacramenti divitias, & glo-*

A *& gloriam notas facere volebat in Gentibus Eccleſiæ ſuæ.*

Et illi dixerunt ei die ſeptimo: Quid dulcius melle, & quid fortius leone? Qui ait ad eos: ſi non vitulæ meæ blanditi fuiſſetis, nec utique expoſuiſſetis problema meum. Samſonis ænigma ſolutum die ſeptimo, Tropologice præſignabat, ſeptimo mundi millenario manifeſtanda fore myſteria, quæ per ænigmata & parabolas tradita fuerant, B antequam exhiberetur apparatus epuli nuptialis ſpiritualis connubii, a Chriſto cum Eccleſia celebrandi. v. 18.

INventamque maxillam aſini aridam arripiens, interfecit in ea mille viros. Samſon arida aſini mandibula Philiſthæos proſternens, Chriſti victoriam adumbravit: quum aſſumens naturam vietam & defectam, ea Diabolum vicit & mortem deC ſtruxit. Ex eadem porro natura aſſumta fons aquarum viventium ſcaturivit, quarum potu Adam revixit. CAP. XV. v. 15.

AScendit quoque in Gazam, & ſtructas a Gazenſibus inſidias eluſit, quum media nocte conſurgens apprehendit ambas portæ fores, & portavit ad verticem montis, qui reſpicit Hebron. Chriſtum hic contemplare utriuſque populi Judæorum & D gentium peccata ad montem Calvariæ in ſemetipſo portantem, ſimul exterminantem a civitate mortem & Diabolum. Civitas autem mundus eſt. CAP. XVI. v. 1.

Poſthæc amavit mulierem, quæ vocabatur Dalila: quæ dixit ad Samſon: quid eſt, quo ligatus erumpere nequeas? cui reſpondit: ſi ſeptem nerviceis funibus adhuc humentibus &c. Samſon ter ligatus, ac tandem exoculatus tria populi ſui tempora, ac E totidem vinculorum genera expreſſit, moram ſcilicet in Ægypto, & inde exitum, & ingreſſum in Chananitidem. Samſon iraque nerviceis primum conſtrictus funibus, Hebræorum populum Ægyptiorum vitiis & erroribus implicitum deſignat. Idem novis ex cannabe reſtibus ligatus, eundem populum figuravit filiarum Madian illecebris in itinere captum. Idem, dum tertio plexis licio crinibus tenetur, F tertium eorundem Iſraëlitarum ſtatum adumbravit, quando occupatis Chananæorum terris, ipſi viciſſim eorum vitiis flagitiiſque occupati ac tenti fuerunt: tandem a Chriſti adventu excœcati ſunt. v. 4.

Vocavitque Dalila tonſorem, & raſit ſeptem crines ejus: & ſtatim ab eo fortitudo receſſit. Quumque apprehendiſſent Philiſtæi v. 19.

liſtæi , eruerunt oculos ejus ; & clauſum in carcere , molere fecerunt . Philiſtęi oculos Samſoni confeſtim effoderunt , ut quoniam ei vitam adimere nollent , lucis uſuram auferrent : ſic enim etſi non eandem , at ſimilem certe referrent injuriam , qua ille viros ex Philiſtęorum gente illuſtres mille necando ipſos affecerat . Interim nota : Samſonis caput crinibus Nazaręatus inſignibus expoliatum pręſignabat olim caſurum populo Judaico diadema ſpeciei , & coronam gloriæ : Prophetas ſcilicet & Apoſtolos a Judęis ſeparandos ; peccatum contra tantopere corroborandum , ut idem populus afflictus , & excœcatus ſervire malis ſpiritibus cogeretur miſerrimam ſervitutem , ipſaque fere mala ſuſtinere , quæ Samſon a Philiſtęis toleravit . Sin autem in Samſonis caſu pręteritas mundi vices & calamitates relegere cupis , cogita primæ ætatis hominum vincula fuiſſe quaſi funes nerviceos adhuc humentes , nec enim mundus ante diluvii tempora in flagitio obduruerat : nam qui infra diluvium vixere homines , peccatis velut reſtibus ex cannabe confectis obſtricti fuere uſque ad legem : qui vero legem acceperunt quaſi licio textorio illigati ſunt . Cęteri cœco in carcere jacuerunt uſque ad adventum Domini , nudo capite ambo , defluxerat nimirum illis omnis decor Sanctorum , cujus figura fuit ſacra Nazaręorum cęſaries : malis hoc interim ſpiritibus homini inſultantibus , ejuſque ruina gaudentibus .

v. 23. *Jamque capilli ejus renaſci cœperant .* Dixi ſacram Nazaręorum comam ſymbolum eſſe decoris Sanctorum , ejus videlicet pulchritudinis , quæ ſanctitatis flos eſt , ac proinde Sanctorum propria : quum ergo Samſonis capillos in carcere renaſci , & creſcere audis , recole , refloruiſſe formam Sanctorum , & ſanctitatem revixiſſe , poſtquam Chriſtus in cruce mortuus fuit , & clauſus tumulo . Rurſus quum legis , Samſonis caput reſciſſis Nazaręatus crinibus decalvatum fuiſſe , poſtquam cor ejus importunis amoribus implicitum fuit , contemplare velut in propria imagine perfecti hominis caſum . Enimvero ſiquis libidini ſemel imperium conſenſerit , huic omnino neceſſe eſt , cæteras virtutes , & animi bona ſimul deperire .

v. 26. & 30. *Dixitque Samſon puero : dimitte me , ut tangam columnas domus .... Concuſſiſque columnis , cecidit domus ſuper omnes principes , & cæteram multitudinem : & plures interfecit moriens , quam ante vivus occiderat .*

A

B

C

D

E

F

rat. Hic etiam habes Samſonem expreſſam Chriſti figuram. Samſon moriens Philiſtęorum idolum, ejuſque ædem evertit. Chriſtus moriens omnium gentium ſimulacra contrivit, & idololatriam extinxit. Samſon moriens plures interfecit, quam vivus occiderat: Chriſtus moriendo mortificavit omnes, quos Apoſtolus mortuos peccato, & Chriſto conſepultos per baptiſmum ſcribit, qui quidem omnem numerum ſuperant. *Rom. 6. 4.*

CAP. XVII.

ET *fuit vir quidam de monte Ephraim nomine Michas, qui dixit matri ſuæ,* v. 1.
mille, & centum argenteos, qui tibi ablati fuerunt, ego abſtuli. Simul author fuit, ut quod mater olim ſe voviſſe ajebat, actutum exequeretur, & ex eo argento idolum fabricaret.

Cui illa reſpondit: benedictus filius meus v. 2.
Domino. Benedixit filio, non tam quod ablatam pecuniam redderet, quam quod uſum, quem ipſa ſecum ſtatuerat, laudaret. Hujus vero hiſtoriæ tempus Scriptura paulo inferius indicat, quum narrat idolum ab Ephraimitis conflatum, a Danitis poſtea cultum fuiſſe, ejuſque ædituum fuiſſe conſtitutum Jonathanem filium Gerſon filii Moyſis. Sic idololatria ab Ephraimitis excitata, per Daniticam tribum ſerpere cœpit, poſt etiam ea contagio quaſi peſtilentia reliquas tribus invaſit.

CAP. XVIII.

TUlerunt igitur *filii Dan ſimulacrum*, v. 18.
non ut illud confringerent, imo ut Deum ſibi facerent.

Et Sacerdos tulit Ephod, & ſimula- v. 20.
cra, ac ſculptile, & profectus eſt cum eis. Levita hic erat, qui a Micha mercede conductus, idoli illius ſacrificus inſtitutus fuerat. Hunc aliquando Danitæ, Michæ domum ingreſſi, de eventu ſuſceptæ dudum expeditionis idolum conſulere rogarunt, poſt etiam, ut auferret, & abeuntes ſequeretur, perſuaſerunt, polliciti, ſe illum patris & antiſtitis loco inpoſterum habituros.

Manſitque apud eos idolum Michæ om- v. 31.
ni tempore, quo fuit domus Dei in Silo. Videlicet uſque ad tempora Samuelis: quando tabernaculum Domini è Silo translatum, in urbe Nobe collocatum fuiſſe legitur in libro Samuelis.

CAP. XIX.

FUit *quidam vir Levites, habitans in la-* v. 1.
tere montis Ephraim, qui accepit uxorem concubinam de Bethlehem Juda. Et fornicata eſt contra eum concubina ejus, & ſurgens

gens discessit ab eo, reversaque est in do- A
mum patris sui in Bethlehem Juda, mansit-
que apud eum quatuor menses: surgensque
vir ejus sequutus est eam, volens cor ejus
delinire, & reducere eam. In historia hujus
mulieris humanæ naturæ casum considera.
Quarto ab ejus discessu mense a marito
reducitur: quia quarta anni tempestate
adulta jam hyeme Christus natus est, &
hominem sua culpa a Deo separatum, &
per avia errantem requisivit, & quidem B
in oppido eodem, ad quod Levita venisse
dicitur, uxorem revocaturus. Idem Levi-
ta in urbe Gabaa a Benjamitis tecto ex-
cluditur, & insuper ignominiose tracta-
tur. Christus a synagoga illusus, etiam ci-
Heb. 13. 12. vitate ejectus est, quando *extra portam*
passus est. Universum proinde Judæorum
populum in hac allegoria tribus Benjamin
repræsentat: cujus in Levitam ejusque
uxorem inauditum facinus hic fuse descrip- C
tum habes.

CAP. XX. v. 11. *ET congregati sunt omnes viri Israel, &*
miserunt nuncios ad omnem tribum Ben-
jamin, qui dicerent: tradite homines de Ga-
baa, qui hoc facinus perpetrarunt: qui no-
luerunt fratrum suorum filiorum Israel man-
datum audire. Quid ita? quia nempe tales
erant Benjamitarum principes, quales illi
ipsi Gabaenses, qui ad supplicium depo- D
scebantur. Cæterum istud a Deo justissi-
mo judicio permissum fuisse credo, quo
Israëlitæ, dum mulieris injuriam bello per-
sequuntur, iidem a Benjamitis magnis
cladibus affecti, commeritas pœnas darent
prepostera indulgentiæ, quando Ephrai-
mitis & Danitis idololatriam inducenti-
bus, in tanta religionis injuria connivere
illos non puduit.

v. 19. *Consulueruntque Deum, atque dixe-* E
runt: Quis ascendet nobis primus contra fi-
lios Benjamin? Respondit Dominus: Judas
sit dux vester. Idest: Quum Benjamitæ
facinorosos in ultionem dedere detrecta-
rent, bellum adversus eos decretum at-
que susceptum est. Consultus Deus, quem
juberet esse in ea expeditione ducem,
de tribu Juda hunc eligendum esse res-
pondit. Ita respondit, simul concessit,
ut bellum susciperent, & susceptum etiam F
persequerentur, non tam, ut Benjamitas
punirent, quam ut ipsi a Benjamitis, quod
minime rebantur, punirentur: eo quod
alias jussi, antiqua Chananæorum idola,
Baalim puta & Astaroth, confringere &
eorum fana destruere, id per summam
ignaviam Deique contemtum perficere
omi-

omiſerant : nunc vero ad vindicandam feminæ necem, integram Benjamitarum tribum delere pararent. Scilicet, qui religionis negotium ſummi utique momenti, ideoque iteratis a Deo præceptis injunctum, curare neglexerant, rem modo, ſi non frivolam, certe non magnam, toto pectore perſequuntur. Quid enim? num ideo, quod facta fuerat injuria mulieri impudicæ, nec omnino immerenti, omnes univerſim tribus vocarentur ad arma, & exitioſum atque turbulentiſſimum bellum ſuſciperetur, & gereretur, maximo diſpendio, ſummo periculo, & exitu victoribus victiſque funeſtiſſimo?

Egreſſique filii Benjamin de Gabaa occiderunt de filiis Iſrael die illo viginti duo millia virorum. Ideſt: quoniam Benjamitæ fontes dedere noluerunt, ad arma utrinque procurſum eſt; commiſſoque prælio Benjamitæ filios Iſrael cum ingenti clade repulerunt, cæſis hoſtium duobus & viginti millibus. Altera nihilominus clade docendi fuerunt Iſraëlitæ veram mali tanti cauſam. Quamobrem conſultus iterum Deus, bellum eſſe reparandum reſpondit. Enimvero ſi Iſraëlitæ ſuam ſtultitiam in prioris pugnæ eventu agnoviſſent, non utique alia noxa fuiſſent monendi. Sed quoniam nec præterita ſcelera hactenus vera pœnitentia eluerant; & modo ſuis viribus temere confidebant, nova clade caſtigandi fuerunt, qui primam non divinæ ordinationi, ſed fortuitis bellorum caſibus adſcribebant. Commiſſa itaque acie, Iſraëlitæ victi ſunt, amiſſis ſuorum duodeviginti millibus. v. 21.

Ingravatumque eſt bellum contra filios Benjamin. Percuſſitque eos Dominus in conſpectu filiorum Iſrael. Scilicet, poſtquam meritas pœnas dedere, tum qui antiqua Chananæorum idola evertere omiſerant, tum qui novum idolum Michæ invexerant, Deo in Iſraëlitas nocentes, Benjamitarum ipſis nocentiorum opera animadvertente, filii Iſrael, victoriam a Deo petendam eſſe intelligentes, ejus auxilium jejuniis & lacrymis implorarunt. Phineæ itaque Pontifice orante, & pro communi ſalute ſacrificante, Iſraëlitæ divino oraculo moniti, & ſpe certa victoriæ animati, bellum tertio inſtaurarunt, quo Benjamitarum tribus ingenti prælio victa, acciſa ac fere extincta eſt, incenſis etiam eorum urbibus, & interfectis ubique feminis & pueris. v. 34.

A

CAP. XXI. v. 16. *Dixeruntque majores natu : quid faciemus reliquis, qui non acceperunt uxores ? Omnes in Benjamin feminæ conciderunt* . Hæc consultabant, dolentes amissam tribum Benjamin, quam jacturam progressu temporis etiam repararunt . Hic porro dum tribum Benjamin post casum misericordiam inveniſse audis, in spem futurorum assurgito, & expecta similem Judæorum Deo aspirante restitutionem & ad B fidem in Christum conversionem .

v. 19. *Ecce solemnitas Domini in Silo anniversaria . Quumque videritis filias Silo ad ducendos choros procedere, exite, & rapite ex eis singuli uxores singulas* . Id nempe fieri cogebat necessitas: factumque a Benjamitis legitime annuente magistratu ob commune Reipublicæ bonum . Ne videlicet, si Benjamitæ uxores ab externis quæsiviſsent, idololatriæ aditus patefieret; vel si C celibes permansiſsent , ea tribus penitus excinderetur . Puellas porro , earumque parentes seniorum dispositioni tandem acquieviſse, ex consequenti eventu probabili conjectura deducitur . Vides interim virgines in solemnitate sacra choros ducere & pulsare tympana ? typum Eccleſiarum Christi agnosce : futurum enim erat , ut a multis gentibus, in unum spiritum convenientibus, Prophetarum & Apostolorum D oracula spiritualium tympanorum concentu celebrarentur : & Judæi atque Gentiles in unius populi corpus coaleſcerent .

A

SANCTI PATRIS NOSTRI
EPHRAEM SYRI
IN SAMUELEM,

QUI ET PRIMUS LIBER REGNORUM

B

EXPLANATIO.

ET *fuit vir unus de Ramatha Sophim.* Ideſt de colle ſpeculantium. Allegoria. Collis ſpeculantium fuit Calvarius mons, quem Prophetæ veteris teſtamenti quaſi a longe ſtantes intenta acie proſpectabant. Speculatores ergo & exploratores populi Dei fuere Prophetæ: *Scrutantes, in quod vel quale tempus ſignificaret in eis Spiritus Chriſti prænuncians eas, quæ in Chriſto ſunt paſſiones, & poſteriores glorias.* Rama Prophetarum domicilium, cœleſte regnum deſignat, propriam Prophetarum & Juſtorum ſedem. Eadem urbs, alio nomine, ejuſdem tamen ſignificationis, dicitur Ramath Maſpha, ideſt ſpecula, ſeu locus unde proſpectus longe lateque patebat. *De Ephraim*, ideſt poſita in monte Ephraim, ideo additum, ne cum alia ejuſdem appellationis urbe ſita in tribu Benjamin confunderetur. *Cui nomen Elcana filius Jeroham filii Eliu, filii Tohu, filii Suph, Ephrataeus.* Patria utique non genere, idcirco ejus proavos Scriptura retexit, quo doceat Samuelem Elcanæ filium Levitica ſtirpe natum, quod magis diſtincte explicat in primo libro Annalium, ubi Elcanæ aſcendentes ſingillatim recenſet, & Samuelem in quintadecima generatione a primo Levitarum parente ſtatuit. Profecto ſi Samuel Levita non fuiſſet, nec a matre ſacris miniſteriis obligari poterat, nec porro ab illa oblatus, a Pontificibus filiis Heli ad Leviticum officium admiſſus fuiſſet.

CAP. I. *v.* 1.

1. *Pet.* 1. 11.

Infr. 10. 17.

Habebatque duas uxores, nomen uni Anna, & nomen alteri Phenna. Hinc polygamiam in veteri teſtamento permiſſam fuiſſe liquet, quum nec Elcanam, nec alium quempiam ex hoc capite Scriptura reprehendat, & exceſſum dumtaxat expreſſe Regibus prohibeat.

v. 2.

Deut. 17. 17. & 21. 15.

Et aſcendebat vir ille ſtatutis diebus, ut adoraret, & ſacrificaret Domino exercituum in Silo. Ut adoraret, inquit, & ſacrificaret, non ut decimas ſolveret: de-

v. 3.

cimas quippe ipſe Levita non pender-, A
ſed exigere ex legis præſcripto debebat.
Hoſtias itaque pacificas vel propitiatorias,
quas Levitæ, ut quilibet alius de po-
pulo, tenebantur offerre, offerebat, non
quidem ipſe per ſe, qui ſacerdos non-
erat, ſed per tabernaculi cuſtodes & ejus
temporis Pontifices Ophnim & Phineem.

v. 5. *Et Dominus concluſerat vulvam ejus.* Cur ita? ut ſterilis feminæ partus, Virgi-
nis fœcunditati fidem conciliaret. Rurſus B
ut a matris ſterilitate futura Samuelis
dignitas illuſtrior ſuo tempore redde-
retur.

v. 6. *Irritabat quoque eam æmula ejus vehe-
menter, ut eo magis ipſam tæderet, quod
concluſiſſet Dominus vulvam ejus. Sicque
faciebat per ſingulos annos, quum redeunte
tempore, aſcenderent ad templum Domini.*
Hinc liquet rixam fuiſſe non ſolum acer-
bam, ſed quod adhuc acerbiorem redde- C
bat, in multos annos deductam atque in
ipſum Dei tabernaculum, ut nimirum An-
na ea moleſtia divino munere liberare-
tur, ubi experta fuerat emulam ſibi magis
infeſtam.

v. 8. *Dixit ergo ei Elcana vir ejus. Num-
quid non melior ſum ego tibi, quam decem
filii.* Ideſt. Quum Anna fleret & præ
animi dolore cibum faſtidiret, Elcana mœ-
rentem uxorem conſolatur & interrogat: D
Numquid non ego tibi melior ſum &c. Ideſt:
Anna non plura commoda ſperare debes
ab uno me, quam a decem filiis? Non-
eſt ergo cur orbitatem tuam tantopere-
doleas. Nam etſi decem filios Phenenna
haberet ad obſequium, confidito tamen-
ab uno me majorem te utilitatem omnino
conſequuturam.

v. 9. *Et ſurrexit Anna poſtquam comederat,
& biberat in Silo.* Comedit & bibit, ut E
marito obſequeretur, ſuum interim alto
premens pectore dolorem, quem videlicet
in conſpectu Domini profunderet.

v. 10. *Et oravit, & votum vovit Domino di-
cens: Si dederis ſervæ tuæ ſexum virilem:
dabo eum Domino omnibus diebus vitæ ſuæ.*
Oravit, inquit, optimum ſcilicet triſtitiæ
remedium eſſe rebatur orationem, & ab
auctore naturæ naturalis ægritudinis me-
dicinam eſſe petendam. Cur autem maſ- F
culinam prolem optavit? Pia ſiquidem fe-
mina uteri ſui primitias Deo reddere vo-
lebat. Idque ex divino utique inſtinctu
fecit, ut miniſtris templi luxuriæ atque
intemperantiæ deditis, Annæ filius ſuc-
cederet, qui pure & caſte Deo mini-
ſtraret.

Di-

ܐܡܪ ܠܗ ܥܠܝ ܥܕܡܡܝ ܬܬܚܡܪ ܚܡܪܬܟ ܐܦ ܥܠ ܦܘܪܫܢܐ ܕܐܢܬ ܡܫܟܚ ܠܗ ܡܢ ܥܠ ܐܬܬܟ ܘܗܒ ܠܗ ܚܡܪܐ ܕܫܬܝܬ ܘܐܟܠ ܒܪܡ ܬܫܬܒܩ ܡܢ ܒܢܝ ܥܡܘܢ ܘܡܘܐܒ ܐܦ ܥܠ ܦܘܪܫܢܐ ܕܐܢܬ ܡܫܟܚ ܠܗ ܡܢ ܥܠ ܐܬܬܟ ܘܗܒ ܠܗ ܚܡܪܐ ܕܫܬܝܬ ܘܐܟܠ ܒܪܡ ܬܫܬܒܩ ܡܢ ܒܢܝ ܥܡܘܢ ܘܡܘܐܒ

A *Dixit Heli : uſquequo ebria eris ? Vi-* v. 14.
debat nimirum Annam præter morem intra tabernaculum diutius hærere, animoque orationis intenſione commoto ejus vultum minime conſtare, ſed inconditos ciere motus. Noverat etiam paulo ante comediſſe & bibiſſe, temulentam credidit, & proclamavit. Sic Anna, quam cœperat, orationem abrumpere ſacerdotis importuna interpellatione coacta eſt. Allegoria. In Annæ typo Apoſtolos agnoſce Spiritu Sancto plenos a Judæis quaſi ebrios fuiſſe judicatos.

Reſpondens Anna : Nequaquam, inquit, v. 15.
Domine mi. Quum Heli Annam muſto ebriam crederet, eo quod affectus, fervida precatione excitatus, illam a ſenſibus alienaſſe videretur, Anna ſacerdoti, qui in ea ſcandalum paſſus fuerat, veram rei cauſam aperuit. *Mulier*, ait, *triſtis nimis ego ſum*, ideſt : nequaquam, ut reris, potus mihi ſenſum abſtulit, ſed dolor, nec merum bibentem, ſed orantem affectus abſtraxit. Equidem triſtis non eſſem, ſi vino plena forem.

Tunc Heli ait ei : Deus Iſrael det tibi v. 17.
petitionem tuam, quam rogaſti eum. Intellexit enim eam, quam Anna præferebat patientiam cum temulentia ſtare non poſſe. Quare mutata ſtatim ſententia mœſtam potius conſolari ſtuduit, & opprobrationem in benedictionem convertit.

Et factum eſt poſt circulum dierum v. 20.
concepit Anna, & peperit filium, vocavitque nomen ejus Samuel, eo quod a Domino poſtulaſſet eum. Vocavit, ideſt nato nomen impoſuit jure ſuo, intelligebat enim Pontificis benedictione, & ſua oratione patefactum fuiſſe ſterilis uteri clauſum.

Et adduxit eum poſtquam ablactavit v. 24.
in vitulo trimo, & ſimilæ ſato uno, & amphora vini, & adduxit eum ad domum Domini in Silo. Expectavit igitur donec infantem ab uberibus amoveret, convivium de more celebratura in domo Domini pro ejus ablactatione. Sic votum eo, quo illum poſtulaverat, die conceptum ſolvit : hoſtias ſimul attulit a lege præſcriptas. Samuel quippe primogenitus erat, idemque Nazaræus. Obtulit itaque Domino ex duplici obligatione duplex ſacrificium, fructus ventris ſui, ſuorumque agrorum proventum.

A

CANTICUM ANNÆ.

CAP. II. v. 1. *Convaluit cor meum in Domino*. Quia sibi quodammodo videbatur convaluisse ex gravi animi ægritudine, quam & sterilitas, & æmulæ diuturnum jurgium afferebant.

Exaltatum est cornu meum in Deo meo, per filium mihi divino munere concessum, hactenus scilicet, quamdiu infœcunda fui, dejecta & humilis jacui.

Et apertum est os meum super inimicos meos. Patuit tunc os illud, quod orbitatis meæ tempore ad convicia & Phenennæ contumelias conticuit. Reticuit nomen caute, ne rivalem offenderet.

Quia lætificasti me in salute tua: beneficio, quo me affecisti doloris mei causas sustulisti, sublata quippe orbitate mea, meorum etiam inimicorum petulantiam cohibuisti.

v. 2. *Non est sanctus, ut est Dominus*. Hic Dei laudes aggreditur, ejusque sanctitatem inprimis prædicat. Quos, ait, idololatræ Deos appellant, sancti utique non sunt, sed profana simulacra, & gentium numina mera sunt nomina, neque enim est alius extra te Deus.

v. 3. *Nolite loqui grandia*, quę vestram superant tenuitatem. *Nec de ore vestro prodeat iniquitas, quia Deus cognitionum Dominus est* Censor sapientissimus, & equissimus judex: apud quem equidem rea non sum quorum a vobis accusor. *Neque dirigentur in conspectu ejus adinventiones*, quas meditamini vos inimici mei: porro imprudentiam consiliorum vestrorum exitus declarabit.

v. 4. *Arcus fortium confringentur, & infirmi accincti sunt robore*. Idest fortes exarmabuntur, arcus quippe eorum conterentur, idest ora obstruentur Phenennæ & similium, qui mihi insultare solebant. Et infirmi vires, quas non habebant, adepti sunt, non tamen ad regerendas contumelias, aut referendam injuriam; sed ad dicendas Dei laudes, ejusque sanctitatem & potentiam prædicandam.

v. 5. *Repleti prius pro panibus se locaverunt, & famelici abundaverunt*: Sterilis mater effecta est, quare quid appeteret amplius non habuit: desideravit hæredem, quæ multos habebat liberos. Allegoria spectat gentium multitudinem per Christum fœcundatam, & synagogam Judæorum post Chri-

ܠܐ ܡܬܚܫ ܒܡܘܬܐ ܘܒܚܝܐ ܡܚܬ ܠܫܐܘܠ ܘܠܐ ܐܝܟ ܕܡܬ ܒܪ ܐܢܫ ܘܠܐ ܐܝܟ ܕܚܝ ܒܪ ܐܢܫ ܐܠܐ ܡܢ ܡܪ ܗܘ ܕܡܡܬ ܘܡܚܝ ܒܟܠ ܚܕ ܘܚܕ ܐܝܟ ܕܨܒܐ ܗܘ ܡܬܚܫ ܒܡܘܬܐ ܘܒܚܝܐ ܡܚܬ ܠܫܐܘܠ ܘܠܐ ܐܝܟ ܕܡܬ ܒܪ ܐܢܫ ܘܠܐ ܐܝܟ ܕܚܝ ܒܪ ܐܢܫ ܐܠܐ ܡܢ ܡܪ ܗܘ ܕܡܡܬ ܘܡܚܝ ܒܟܠ ܚܕ ܘܚܕ ܐܝܟ ܕܨܒܐ ܗܘ

A Christi mortem & resurrectionem sterilem effectam.

Dominus mortificat, & vivificat. Vel in sensu proprio vitam & mortem intelligit, vel fœcunditatem & sterilitatem significat, utramque enim Deus pro sua voluntate dispensat, sterilibus prolem impertiens, & immittens fœcundis orbitatem. *Pauperes facit, & ditat.* Opulentorum circumcidit pennas, & tenujorum alas aureas facit. Quoniam *suscitat de pulvere egenum.* Anna se ipsam cum Phenenna componit, simul populum suum cum Philisthæis, a quibus Hebræi opprimebantur & orat, *ut collocet eum cum principibus*, ideſt, Populum Israel Philisthæis subjectum. Quandoquidem & alias id ipsum populo suo præstiterat opera Gedeonis, Jephtis & Samsonis. v. 6.

B

Domini enim sunt termini terræ, & super eos tetendit orbem, singulas quippe universi partes cura providentiaque sua complectitur: terram enim, & plenitudinem ejus ipse fecit. v. 8.

C

Pedes sanctorum suorum servabit. Id-est Hebræorum, hunc scilicet titulum illi sibi proprium fecerant: hinc Core Moysen & Aaronem alloquens: *Sufficiat vobis*, ajebat, *quia omnis multitudo Sanctorum est. Et impii in tenebris conticescent.* Impii Philisthæi & similes peccatores in tenebras inferni carceris relegabuntur. v. 9.

D

Dominus judicabit fines terræ. Suum in Philisthæos judicatum exequetur hoc tempore, & in fine temporum in omnes peccatores. v. 10.

Et dabit fortitudinem Regi suo, & exaltabit cornu Christi sui. Optantis oratio est, in qua Anna vel Sacerdotum sacro oleo unctorum exaltationem prædicit, vel regnum tribui Judæ juxta antiquas promissiones conferendum. Verius tamen est, Annam detersо mœrore lætam, lætissima Messiæ è Davidica stirpe nascituri tempora hoc loco respexisse, ejusque vaticinari fortitudinem & exaltationem.

E

Dabit Dominus fortitudinem, & exaltabit cornu Christi sui. Hæc Anna divino spiritu plena vaticinabatur, prospiciens, quæ a Deo in futuram ætatem disponebantur a moribus sui temporis diversa. Nec enim hactenus Israëlitis datus fuerat Rex: nec porro, qui ejus populi duces creabantur, Christi ideſt uncti dicebantur, sed ejusmodi appellatio postmodum inducta fuit, quum ex facto populus didicit, Christos appellare Reges, quos *Jac. Edess. in Comment.*

F

vi-

videbat oleo ſacro liniri. Patet ergo Annam non ex vulgi uſu Regem & Chriſtum appellaſſe præſentem aliquem populi principem, ſed futuri Meſſiæ adventum in mente habuiſſe, ac proinde non hominem aliquem de populo deſignare, ſed ipſum Deum Verbum, omnium Regum creatorem & dominum, qui in fine temporum propter noſtram ſalutem venturus erat in carne: *Rex conſtitutus* a Deo patre *ſuper Sion montem ſanctum ejus*, *prædicans præceptum ejus*, atque Judex judicaturus fines terræ. Hic porro merito appellatur Chriſtus, quoniam ut homo factus ſub lege, in forma ſervi ungendus erat oleo lętitiæ, Sancto videlicet Spiritu, qui ex ipſo exiſtit, & de ſuo accipit. Indeque aſpectabilis nobis factus, Rex & Chriſtus erat declarandus. De hoc igitur Rege & Chriſto Anna prophetavit, dicens: *Dabit Dominus fortitudinem Regi ſuo, & exaltabit cornu Chriſti ſui.*

CAP. III. ℣. 1. *Samuel erat miniſter in conſpectu Domini ante faciem Heli Sacerdotis.* Ita plane: Dominus Samuelis Deus, filiorum Heli, venter erat: ille Domino, iſti abdomini ſerviebant: quamobrem *fecerunt ſibi fuſcinulam tridentem*. Hoc ſcilicet inſtrumentum excogitaverunt, ut quoniam lex in ſacrificiis armum & pectuſculum ſolummodo concedebat, ipſi ſibi raperent, quidquid triſulca illa fuſcina extrahebatur, quod quidem & conſtitutam illis portionem frequenter ſuperabat, nec ſemper partem victimæ reddebat Sacerdoti attributam. Dum autem grandiores cacabos hac arte ſacrilegi myſtę populabantur, nec ollulas prætерire ſolitos fuiſſe Scriptura notavit. Tropologice. Telum triſulcum triplex improborum hominum genus deſignat: impios ſacerdotes, malos principes, & prophetas mendaces, eorumque præſertim aviditatem & intemperantiam taxat. Solent enimvero tales homines populos publicæ utilitatis aut religionis prætextu circumvenire, & exacta eo nomine tributa & oblationes ad inſtruendam ſibi menſam, & ad ſimiles abuſus traducere.

℣. 22. *Heli autem erat ſenex valde, & audivit omnia, quæ faciebant filii ſui univerſo Iſraëli: & quomodo contumeliam inferebant mulieribus, quæ orabant in tabernaculo.* Sacerdotalis officii duæ ſunt partes, altera erga Deum, erga populum altera: Scriptura filios Heli primam neglexiſſe ſupra oſtendit, hic in populum etiam peccaſſe de-

declarat retexens mala, quæ a filiis Heli tolerabat, & feminarum præſertim de ipſis querimonias. Et illa quidem ſuperius Scriptura tetigit, ubi filiorum Heli notat intemperantiam, populique ea de cauſa ſcandalum & a divino cultu averſionem. Quod autem hic ſubdit, filios Heli contumelioſe tractaſſe mulieres in tabernaculo orantes, non iſtuc arbitror ad impudicos actus aut inhoneſtos ſermones eſſe referendum, adeo ut Heli de talium feminarum honeſtate dubitaverit, aut pudicitiam caſdem proſtituiſſe crediderit, ſed de iis potius matronis exponendum eſſe, quæ ad templum Domini ventitabant & ibi vota & hoſtias offerre ſolebant, & pleræque etiam tenebantur, quibus ſcilicet primogenitum naſci contingebat, quod Annam feciſſe dictum eſt ſupra: quamobrem ſacrificiorum ceſſationem objectat: *Non eſt bona fama, quam audio de vobis: quod ceſſare faciatis populum Domini*: quaſi dicat: Populum religionis curam abjicere cogitis, dum in ventris curam vos ipſi incumbitis. Veſtris quippe moribus exacerbati viri atque feminæ legitima etiam ſacrificia omittere coguntur, quamquam ad ea offerenda provocent vel culpa commiſſa, vel natus hæres.

v. 25. *Si peccaverit vir in virum, Dominum orabit: ſi autem in Dominum peccaverit, quemnam orabit?* Ideſt ſi homo hominem offenderit, ad Deum profugiet, communem ſcilicet partis utriuſque judicem; orabitque, ut pro ſua poteſtate nocentem abſolvat. Sin autem homo in Deum peccaverit, quem appellabit judicem, aut pacis habebit ſequeſtrem? Hinc liquet, eos, qui circa res Deo ſacras vel hoſtias & altaris oblationes ab officio deflectunt, in Deum peccare & graviſſime offendere. Sed etſi hoc verum eſt, nemini tamen inde deſperandum de venia; aut pœnitentiam ſuſque deque habendam. Enimvero Deus, qui injuriam aliis factam ignoſcit, ſi nocens quidem nocuiſſe ſe doleat, utique multo facilius proprias offenſas condonabit: quamquam & illud animadvertendum recogitandumque eſt, pœnitentiam in hoc caſu, duram & laborioſam eſſe oportere, nec niſi morte finiendam.

v. 27. *Venit autem vir Dei ad Heli, & ait: ſic dicit Dominus: Revelando revelatus ſum domui patris tui, & elegi eum mihi in ſacerdotem, ut aſcenderet ad altare meum.* Etiam, ait, manifeſtavi meipſum Aaroni

patri tuo, quum populus in Ægypto mo- A
raretur, illique postea in deserto sexcentorum millium hominum oblationes addixi. Beneficium fuisse ostendit singulare, eo quod solam Aaronis familiam, cæteris præteritis, Sacerdotio & Pontificatu decorasset, idemque summæ dignitatis ex officio & potestate Sacerdotum atque Pontificum ordini annexis, magnæ demum utilitatis ob amplissimos reditus ex oblationibus, decimis, & sacrificiis proveB
nientes.

v. 29. *Quare ergo fraudem feciſtis in ſacrificiis, & oblationibus meis?* Patrem alloquitur, & filios objurgat, quod in sacrificiorum administratione multa peccarent, indeque fieret, ut populus sacrificorum petulantia offensus, ipsa etiam sacrificia jam fastidiret & omitteret.

v. 31. *Ecce dies venient, dicit Dominus, & præcidam brachium tuum, & brachium patris tui.* Præcidam, inquit, brachium C
tuum, idest interficiam filios tuos, & brachium domus patris tui, teipsum, quod quidem non multo post contigisse Scriptura narrat. *Et non erit in do-*
Infr. 4. *mo tua senex.* Insuper, ætatem posteris ejus contrahendam denunciat, quod pœnæ genus Deus impiis frequenter comminatur: Justis contra senectutem bonam & longitudinem dierum promittit. *Neque* D
tenens ſceptrum in habitaculo tuo. Judiciariam & Pontificiam potestatem hic significari patet: utramque tenebat Heli, & utriusque ut insigne, ita symbolum est sceptrum. Ambæ itaque potestates illis merito adimebantur, qui neutram pro dignitate gerebant, & principatus quidem, Heli adhuc vivente, Samueli destinabatur, cui etiam statim illo demortuo collatus fuit. Pontificatus vero ab Heli familia E
ad Eleazari & Phineæ nepotes translatus fuit anno ab ejus obitu octogesimo.

v. 33. *Verumtamen non exterminabo tibi virum ex te ab altari meo.* Hæc Deus ex quodam commiserationis affectu loquutus videtur, ne scilicet, penitus excisa Heli posteritate, Aaronis familia altero velut oculo orbaretur. Vel quod contextui magis convenit, potius pœnam exaggerat: subdit enim: *Ut tenebras inducam oculis* F
tuis, & tabefaciam animam tuam. Idest, ut nepotes tui, dum recogitant præteritam familiæ opulentiam, & præsentem egestatem intuentur & comparant cum sociorum felicitate, urantur, & mœrore tabescant; & illi quidem tunc doleant, tu modo.

Et

A

Et ſuſcitabo mihi ſacerdotem fidelem juxta cor meum. Samuelem indicare videtur, ſi vocabulum Cohen in ſuo ampliori ſenſu ſumatur, ut ſignificet quemlibet ſacrorum miniſtrum, aut etiam virum dignitate, vel opibus ſpectabilem. Verius Sadocum Pontificem Propheta intelligit, in quem optime quadrant cætera, quæ ſequuntur. Quod ad rerum geſtarum veritatem attinet, conſtat Samuelem demortuo Heli in principatu ſucceſſiſſe, & Sadocum ejus familiæ ereptum pontificatum adeptum fuiſſe. Allegoria præſignabat Aaronici Sacerdotii ceſſationem, & novum Sacerdotum & Pontificum ordinem a Chriſto inſtituendum. v. 35.

B

Futurum eſt autem, ut quicumque remanſerit in domo tua, veniat, ut adoret eum pro moneta argenti, & torta panis. Alteram Heli pœnam denunciat, poſterorum ſcilicet paupertatem, adeo ut obolo & panis torta imo fruſtulo indigeant, & pro hoc tenui victu ad ſummum ejus temporis Sacerdotem confugere cogantur. Triplici ergo pœna Heli peccatum expiandum prædicitur, fortunarum, & honorum, atque vitæ jactura. Senſus myſticus, Judæos deprimendos, ſignificat, & Eccleſiam gentium opulentiæ & honoris locum, unde illi dejiciendi erant, adepturam, idque implendum regnante Salomone, quem ſatis liquet, Chriſti perſonam geſſiſſe. v. 36.

C

D

Et verbum Dei erat pretioſum in diebus illis. Pretioſum dicit, quia rarum: quum enim ſermo divinus nullo non tempore ſit pretioſus, in diebus Heli erat etiam rarus, & ex hac ipſa raritate pretioſus. Porro verbum Domini evaſerat pretioſum, quia viluerat ejuſdem templum, & ſacra negligebantur: & hìc quidem Levitarum ſacerdotale officium detrectantium ſocordia fiebat, ut Dei reſponſa ceſſarent: alibi occurret, hæc ipſa oracula interrupta fuiſſe Regum arrogantia, Sacerdotum munera invadentium: quod dum Oziam attentaſſe Scriptura commemorat, nec omnino reticuit, eo vivente, Prophetas ſiluiſſe, & illo mortuo prophetaſſe & Dominum vidiſſe. *Non erat viſio manifeſta*. Ita plane, eo quod filiorum Heli crimina erant oppido manifeſta & compertiſſima. CAP. III. v. 1. *Eſai. 6. 1.*

E

F

Intellexit ergo Heli, quia Dominus vocaret puerum. Samuel iterum ac tertio a Deo vocatur. Cur autem de nocte? Mala ſcilicet Deus horrenda denunciaturus, intempeſtæ noctis tenebras delegit, ut rebus dicendis magis congruentes. v. 9.

tes : Samuelem porro ideo ter vocat, terque excitat dormientem, ut ejus in somno capiendo sobrietatem, & obsequentissimam in parendo solertiam iteratis experimentis probaret & omnium oculis testatam relinqueret. Idem vocis similitudine deceptus semel & iterum ad Heli ducitur, quippe qui a Pontifice, cui a longo tempore assueverat, docendus fuit, quomodo mentem & animum componere ipsum oporteret, qui Deo vocanti respondere, & loquentem audire jubebatur; res enim erat nova & Samueli prorsus insolita. Sed inerat adhuc alia causa, cur Samuel ad Pontificem iterum ac tertio remitteretur, ut nimirum Heli ter repetito signo monitus plane intelligeret, rem non humano, sed divino consilio agitari, nec hominem somniare, sed Deum loqui.

ٱوْلَمِ مَتْفَعُلَا وُهِدُلَاثَهْ . هُوَ لَاوْلَمِ A
وَلَاحْفَا حَهْلَاثَهْ هُتَوِهُ لَحْتُوهُ
وُهِدُمْلَا مَتْرُهُهُ هُ مَعْهَهْدُنُهُ هُ .
هُوَلَاثَهْ لَمْحُنَا وُهِدُمْلَا حَمْ هُتَحْتُ
وَهِدُهُنَا هَمْ لَحْلَاثَ حَمْ هُلَا لَحْلَاهُ
وُهِدُلَا . هُهُ نَهْلَاحْتُ هَمْ هُلَاهُ وُهِدُمْ B
لَحْهُ لَهِدُهُنَا هَمْ هَلَاهُتُهُ هُ
وَلَاثَلَاثَ لَاهِدُهُتُهُ هُ هَلَاهِدُمْلَا
لَحْهُلَاهُ وُلَاهُوَا وَلَا هَلَاثَمْ لَحْهُ
هُلَاهُ لَاهِدُهُوَ هُلَاثَهْ لَاحْتُمْ
لَحْهُلَا لَحْلَاثَ لَامْحُنَا وَهُهُ
ثَهْلَاثَمْ وَهُوَا هَلَاثَهْلَا هَمْ
هُتَمْلَا هَمْ هُوَلَا هَلَاثَمْلَا
هُ لَاهُلَا هَمْ هُوَلَا هَلَاثَمْلَا
وَهُ لَاهِدُهُتُهُ هُ وَلَاحْتُهُوَ هُلَاهُمْلَا
وُهُلَا .

v. 10. *Et venit Dominus, & stetit, & vocavit semel, & iterum Samuelem.* En quarta vice Dominus Samuelem vocat, nec eo jam vocis sono, quo Samuel Heli loquentem solebat audire, sed grandiore, & quæ prodebat auctorem Heli majorem.

هُلَاهُ هُتَمْلَا هُمْ هُتَمْلَا لَاهْدُمْلَا
ٱوْلَمِ لَاحْتَمِ لَاوَا هُتَمْلَا لَاهِدُهُ لَاحْتَمِ C
لَاهُ هُذَا لَاهُ لَاهْدُمْلَا حَتَمِ لَا حَتَدُهُ
لَحْلَاثَ لَاهُلَا لَحْهُلَا لَحْهُتَمْلَا هُدُهُوَحْلَا
وُلَاهُدُوَهُ وَحْ هُوَهُ هُمْ لَحْلَاثَ .

v. 11. *Et dixit Dominus ad Samuelem: ecce ego facio verbum, quod quicumque audierit, tinnient ambæ aures ejus.* Sensus est. Id faciam, quod quicumque audierit factum, exterritus contremiscat & horreat: similem metum seu horrorem simili metaphora explicat Jeremias: *Ecce ego*, inquit, *inducam afflictionem super locum istum, ut quicumque audierit, tinniant aures ejus.* Manifeste ad cymbala alludit, quæ pulsata resonant. Cymbalum Sislo Syri appellant vocabulo ab eadem radice deducto, quam uterque codex Hebraicus & Syrus hoc loco repræsentat.

هُ لَاهِدُهُتُهُ هُ لَاهُلَا هُتَمْلَا لَاهْدُمْلَا
لَاهُ هُذَا لَاهُ لَاهْدُمْلَا حَتَمِ لَا حَتَدُهُ
لَحْلَاثَ لَاهُلَا لَحْهُلَا لَحْهُتَمْلَا هُدُهُوَحْلَا
وُلَاهُدُوَهُ وَحْ هُوَهُ هُمْ لَحْلَاثَ .
هُوَلَاثَهْ لَمْحُنَا وُهِدُمْلَا حَمْ هُتَحْتُ
وَهِدُهُنَا هَمْ لَحْلَاثَ حَمْ هُلَا لَحْلَاهُ
وُهِدُلَا . هُهُ نَهْلَاحْتُ هَمْ هُلَاهُ وُهِدُمْ
لَحْهُ لَهِدُهُنَا هَمْ هَلَاهُتُهُ هُ
وَلَاثَلَاثَ لَاهِدُهُتُهُ هُ هَلَاهِدُمْلَا
لَحْهُلَاهُ وُلَاهُوَا وَلَا هَلَاثَمْ لَحْهُ
هُلَاهُ لَاهِدُهُوَ هُلَاثَهْ لَاحْتُمْ
لَحْهُلَا لَحْلَاثَ لَامْحُنَا وَهُهُ
ثَهْلَاثَمْ وَهُوَا هَلَاثَهْلَا هَمْ
هُتَمْلَا هَمْ هُوَلَا هَلَاثَمْلَا
هُ لَاهُلَا هَمْ هُوَلَا هَلَاثَمْلَا
وَهُ لَاهِدُهُتُهُ هُ وَلَاحْتُهُوَ هُلَاهُمْلَا
وُهُلَا .

Cap. 19. 3.

v. 12. *In die illa suscitabo super domum Heli omnia, quæ loquutus sum super domum ejus, incipiam, & consummabo.* Diem reticuit, ut injecto supplicii terrore nocentes perpetuo timerent; distulit, ut illud si non ex toto, saltem ex parte pœnitentia averterent. *Incipiam* a cæde Ophni & Phineæ. *Et consummabo*, quum Abiatharem postremum de stirpe Heli summum Sacerdotem Pontificatu dejecero.

v. 14. *Idcirco juravi domui Heli, quod non expietur iniquitas ejus victimis in æternum.* Illis videlicet, quas filii Heli sui Pontificatus tempore offerent. Non inquam expiabuntur illorum iniquitates, ut pœnam, quam jurejurando comminatus sum, effugiant.

v. 15. *Et Samuel timebat indicare visionem Heli.* Nec porro Deus Samueli præceperat audita referre, sed nec vetuerat. Ratio-

A tiones autem cur ſilentium prætulerit, fuere pudor & timor. Puduit puerum, & ſimplicem Levitam arguere ſenem & ſummum Sacerdotem, triſtique ſupplicii denunciatione terrere. Timuitque ſimul, ne Deum offenderet, ſi ſecretum ex nocturno colloquio ſibi creditum ſine cauſa temere divulgaret.

Vocavit ergo Heli Samuelem. Qui a Pon- v. 16.
tifice jurejurando & execrationibus adſtri-
B ctus, quæ præterita nocte ſibi ſignificata fuerant, bona fide reddidit. Nec tamen Heli mali tanti denunciatione admodum commotus eſt, nec enim cauſam ſuſtulit: at ſuſtuliſſet, ſi filiorum peccata caſtigare, non utique illum piguiſſet. Reſponditque; ſi Dominus Ithamaris familiæ Pontificatum hactenus obtinere conceſſit, nunc vero ipſi libet, hunc Eleazari poſteris reſtituere: *Domi-*
C *nus eſt, quod bonum eſt in oculis ſuis faciat*.

Porro Philiſtæi venerunt in Aphec, & CAP. IV.
inſtruxerunt aciem contra Iſrael. Hujus v. 2.
belli, indeque ſequutarum calamitatum cauſa fuere tum propria Heli & filiorum peccata, tum, quod eorundem ignavia & malo exemplo fiebat, ut populus divinam legem paſſim & impune proculcaret. Interim divulgata Samuelis fama
D univerſus Iſrael intellexit, proximam inſtare mutationem, & Samuelem Dei Prophetam eſſe, futurum etiam reipublicæ rectorem.

Pugnaverunt ergo Philiſtæi, & cæſus v. 10.
eſt Iſrael. En altera clades priore utique longe atrocior, in qua triginta Iſraëlitarum millia ceciderunt, & arca Dei in poteſtatem hoſtium venit, ejuſque cuſtodes Ophni & Phinees filii Heli interfecti ſunt. Arcæ in caſtra deportatio Chriſti in
E carne manifeſtationem præfigurabat, eadem a Philiſtæis capta illum a Judæis capiendum & gentibus tradendum ſignificavit. Rurſus: Arcæ adventum maxima clades ſubſequuta eſt, quia etſi Judæi ante Chriſti adventum pluribus affecti fuerint malis, omnium tamen præteritarum plagarum teterrimam ipſo præſente acceperunt, & hactenus patiuntur. Item Arcę
F ex ditione Hebræorum ad Philiſtæorum terras translatio præſagiebat regnum Dei Judæis auferendum, atque tradendum populo facienti fructum ejus. Similiter illa matris Ichabod verba: *Translata eſt gloria de Iſrael, quia capta eſt Arca Dei*, præfignarunt, Chriſto Judæos deſerente, & abeunte ad gentes, illos continuo priſcæ nobilitatis inſignibus exuendos, atque ad ſummam egeſtatem, & abjectionem fore redigendos.

v. 18. *Et factum est, quando ille memoravit arcam Dei, Heli cecidit de sella retrorsum juxta ostium, & fractis cervicibus mortuus est.* In vestibulo tabernaculi sedebat legis antiquæ summus antistes, quia Judæus in tabernaculum non manufactum intrare non poterat, nec enim hominibus per legem patuit in cœlum ascensus: idem moritur juxta ostium templi, quia Moysis legem & cœremonias in limine evangelicæ veritatis cessare oportebat & desinere. Postquam arca Domini sublata fuit, summus Sacerdos è cathedra sua dejectus est, quia postquam Christus Judæis subtractus fuit, ipsorum scribæ & doctores è cathedra Moysis super quam sedebant, exciderunt, & populus in summam rerum divinarum ignorationem prolapsus est. Simul cum mystica Arca, quam sustulit in crucem, templum amisit, quod non multo post Romani incenderunt.

CAP. V. v. 3. *Ecce Dagon jacebat pronus in terram ante arcam Domini.* Philistæi arcam in urbem Azotum asportarunt, intuleruntque in templum Dei sui Dagon. Hic tamen illa intrante in sua sede non restitit, quin inde dejectus, in terram pronus eandem visus est adorare. Sed & iterum suo loco restitutus, iterum est prostratus & insuper manibus & capite imminutus. Similiter Philistæi, qui arcam ceperant, multiplici plaga afflicti, illius potentiam proprio damno compererunt, & confessi sunt. Sic Arca Domini, quæ Philistæorum armis victa credebatur, & ipsos profligavit, & ipsorum Deum Dagonem sibi subjecit. Hinc porro duæ rationes occurrunt, cur Arca a suis hostibus caperetur: prima, ut Philistæi & Hebræi Arca præsente magnis affecti cladibus propriam stultitiam agnoscerent, illi, quod inanes Deos colerent, isti, quod veri Dei cultum in externis signis reponerent, legis cœremonias observarent, præcepta transgrederentur, tergum verterent Deo, modo Arcæ genua submitterent. Et Philistæi quidem suorum Deorum vanitatem discere potuerunt ex Dagonis Dei sui imbecillitate, quandoquidem nec cultores suos ab infestis reptilibus custodire potuit, nec Arca præsente locum suum, imo nec seipsum tueri. Altera, ut ambæ nationes solverent pœnam peccati, quod in Arcam admiserant, Hebræi primum illius tabernaculum profanando, & legem in ea repositam transgrediendo; deinde Philisthæi, Arcam non ea, qua par erat reverentia tra-

tractando, eique Deos ſuos anteferendo: remiſerunt enim Arcam, & Dagonem retinuerunt.

Aggravata eſt autem manus Domini v. 5.
ſuper Azotios, & demolitus eſt eos, & percuſſit in poſtertore parte natium. Primum in opprobrium, ut interpretatur David: *Opprobrium ſempiternum dedit illis*. Dixerant alias Philiſtæi: *Confortamini Philiſtæi, & viri eſtote*; nunc vero victoriam propriæ virtuti adſcribebant, perinde quaſi in heſterna pugna ipſi viri, feminæ Hebræi fuiſſent: quamquam Hebræis non virtus, ſed vera pietas defuiſſet, & Philiſtæis non ſua virtus, ſed aliena ſcelera victoriam contuliſſent. Idcirco infami ſupplicio caſtigari juſtum fuit hominum ſuam virtutem ſuperbe prædicantium oſtentationem. Hanc porro plagam alia ſimilis ſequuta eſt, ut ex ſequentibus colligitur, poſtquam Philiſtæorum regiones immenſam ſcorpionum copiam effudere, agris villiſque exitialem. Sic enim futurum erat, ut capta Arca, qui Chriſtus eſt, & loco non ſuo illata, Chriſto nempe ſepulto, ſepultas Sanctorum reliquias mors & Infernus refunderent, ita tamen ut quemadmodum illa reptilia terram unde naſcebantur, demoliebantur, ſic, ſuperata morte, Juſtorum corpora Inferno emitterentur, ipſumque Infernum ſubruerent, & ipſam mortem deſtruerent.

Dimittite arcam Dei Iſrael, & reverta- v. 11.
tur in locum ſuum. Arcam vero ad ſua redeuntem ſequuntur ani, & ſcorpiones aurei, Philiſtæorum anathemata. Divina ſcilicet diſpoſitione iſta fiebant, quo cunctis circa gentibus innoteſceret, Philiſtæorum regnum opibus modo & armis ſuperbum a Deo depreſſum fuiſſe & profligatum congruente ipſius arrogantiæ telo, viliſſimorum nempe reptilium colluvie, plagaque, qua nulla inhoneſtior, ano quippe inflicta, quo in humano corpore pars nulla magis pudenda.

CAP. VI.

Facite plauſtrum novum, & vaſa aurea v. 8.
ponetis in ciſta ad latus ejus. Philiſtæi, Arcam intra fines Hebræorum aſportandam, plauſtro imponunt, non ſuis humeris vehunt, quia nec homines habebant, quibus ex aliqua conſecratione iſtud ex officio competeret: nec ſi homines Arcam portaſſent, augurio locus fuiſſet; Philiſtæorum quippe Sapientes reſponderant, ex curſu boum, ſeu recta incederent, ſeu retrocederent, illud eſſe capiendum. Rurſus ad avehendam Arcam, plauſtrum conſtru-

ſtruxere novum, aliquod ſcilicet Arcæ numen ineſſe credebant, cogitabantque qualem illa ſibi ſedem nuper in æde Dagonis vindicaſſet.

v. 15. *Levitæ autem depoſuerunt arcam Domini ſuper lapidem grandem. Viri autem Bethſamitæ obtulerunt holocauſta, & immolaverunt victimas Domino.* Iſti ſcilicet animalia de proprio dederunt; ſacerdotes vero, quod ſui muneris erat, ſacrificia peregerunt. *Holocauſta*, inquit, in quibus tota hoſtia cremabatur: & *victimas*, ideſt hoſtias pacificas: generis enim utriuſque, ſive altereutrius ſacrificia offerre pro acceptis beneficiis tenebantur, quæ quidem lex Hebræos tum maxime pro Arca recepta urgebat. Tropologice. Arca prius in ædem Dagonis condita, indeque poſt ad ſuos revecta in agro Joſue Hebræis reſtituitur. Hæc futuram Prophetarum in Chriſto reſtitutionem ſignificabant. Omnes ſiquidem Prophetæ, qui Chriſti adventum prædixerunt, Chriſto præmortui ſunt, ipſiſque morientibus commori credebantur eorumdem oracula; proinde nec vera eſſe, nec ullum effectum aliquando habitura. Sed poſtquam Chriſtus natus eſt, & mortuus reſurrexit, quem Prophetæ venturum, ac moriturum prædixerant, & a mortuis reſurrecturum, ſimul ipſi, ſimul ipſorum vaticinia reſurgere viſa ſunt, Chriſto exhibente quæcumque ab eo exhibenda prænunciaverant. Tum vero Arca antiqui fœderis ad nos reducta fuit in agro veri Joſue, ideſt Salvatoris, in quo, ut ait Apoſtolus: *Ephes. 1. 10.* *Inſtauravit Deus omnia*. Quum ergo Judæi Chriſtum interim occidere cogitarent, vere & merito illis denunciavit, ab eis requirendum fore omnem ſanguinem Juſtorum & Prophetarum, qui hactenus effuſus fuerat, a ſanguine juſti Abel uſque ad ſanguinem Zachariæ, quem ſciebant poſtremum Prophetarum a ſuis majoribus fuiſſe interfectum. Occiderunt Judæi dominum Prophetarum, & Prophetas ipſos occiderunt, qui in illo vivebant, & loquebantur.

CAP. VII. v. 1. *ET venerunt viri de civitate Jarin*, ideſt ſylvarum, *& reduxerunt Arcam Domini, & intulerunt eam in domum Abinadab in Gabaa*, ideſt in colle, hic nempe ſita erat civitas ſylvarum, cui ſuberant in proxima valle Bethſamitæ. Myſtice. Arca Domini in civitatem ſylvarum transfertur, quia lex Chriſti ad multitudinem gentium traducenda erat: quo-

quocirca dicit Propheta : *invenimus eam in campis ſylvæ* : quæ enim ſylva fuerat inculta & horrida , verſa eſt in campum cultiſſimum , atque amœniſſimum , ideſt in populum novum , æmulatorem bonorum operum . *Tit. 2. 4.*

Eleazarum autem filium ejus ſanctificaverunt , ut cuſtodiret illam . Eleazar Levita erat , quare Levitarum communi jure ad cuſtodiendam arcam deputatus fuit , ipſe non Abinadab pater ejus , qui familiari cura diſtentus ad arcæ cuſtodiam excubare non poterat . Fuit Eleazar Ozæ frater , ambo Abinadabi filii , hic arcam religioſe cuſtodit & benedicitur , ille temerarie contingit , & occiditur .

Ait autem Samuel ad univerſam domum Iſrael , auferte Deos alienos de medio veſtri , & lucos . Hinc colligitur prædicationem Samuelis non uno fuiſſe definitam loco : dicitur enim abſolute facta ad univerſum populum Iſrael , idque manifeſtius deducitur ex iis , quæ infra leguntur , ubi dicitur Samuel per ſingulos annos circumire ſolitus fuiſſe Bethel , Galgala & Maſphat . Luci , quos Samuel hic ſuccidi , extirparique jubet , erant loca quædam ſecretiora proceris denſioriſque frondis arboribus opacata , Deorum fanis & ſtatuis veneranda , quibus Hebræi ex gentium errore divinum numen ineſſe credebant , indeque ſibi laqueum fecerant , ut a patrum religione diſcederent . *v. 3.*

Et convenerunt in Maſphat , hauſeruntque aquam , & effuderunt in conſpectu Domini . Hac ſcilicet cœremonia novum cum Domino fœdus firmandum fuit , quę quidem ab Hebræis uſurpari ſolebat in modum execrationis , quaſi dicerent : ſicut aquas iſtas effundimus , ſic noſter ſanguis effundatur , ſi inpoſterum a Domino defecerimus , & ad Deos gentium tranſierimus . Myſtice hæc cœremonia divini Verbi cum terreno corpore conjunctionem deſignat , juxta illud Davidicum : *Deſcendet ſicut pluvia in vellus , & ſicut ſtillicidia ſtillantia ſuper terram* : adumbratque futuram mundi per baptiſmum expiationem . *v. 6.* *Pſal. 71. 6*

Judicavitque Samuel filios Iſrael in Maſphat , ideſt Judex factus pro officio ſubditum ſibi populum reprehendit , quod Baalim & Aſtaroth Chananęorum Deos coluiſſent , monuitque , ut in patrum religione conſtanter perſiſterent . Quod etſi ab inito magiſtratu facere non omiſerat , in hanc tamen curam tum maxime incubuit , poſtquam univerſus populus ad pœnitentiam perfe-

ste disposítum reperit. Recte porro dicitur Samuel populum in Masphat judicasse, speculam quippe significari hoc vocabulo supra annotavimus: Judicem namque in specula sedere oportet, & ante sententiam omnia explorare, & perquirere.

A

v. 7. *Et ascenderunt Satrapæ Philistæorum in Israel*, armati utique paratique ad prælium. Suspicabantur enim Israëlitas sibi subjectos in Masphat convenisse ad vendicandam communem libertatem, & Samuele duce bellum moliri: quod quidem aliquo post acceptas clades temporum spatio contigit, adeo ut Philistæi non sine ratione crediderint Hebræos attritas præteritis cladibus vires reparasse.

B

Quod quum audissent filii Israel, timuerunt a facie Philistæorum. Primum, quia nec dum sciebant Deum sibi placatum, & præteritorum scelerum conscii divino auxilio non multum confidebant. Secundo, quia ipsi inermes cum instructissimo Philistæorum exercitu sibi confligendum cogitabant. Nec enim ad ineundum prælium, sed ad agendam pœnitentiam convenerant. Tropologice. Populus postquam resipuit & ad pœnitentiam conversus est, infestiores sibisensit Philistæos: id enim pœnitentibus plerumque contingit, ut dum pie vivere incipiunt, graviores a diabolo & ab hominibus persequutiones patiantur.

C

D

v. 9. *Et clamavit Samuel ad Dominum pro Israel*, cunctis timore trepidantibus & de exitu belli vehementer sollicitis: & obtulit holocaustum, etsi non sacerdos, sed simplex Levita esset, ut supra ostendi. Sacrificavit autem vel per ordinarios ministros sacerdotes, vel ea facultate, qua ex Dei dispensatione etiam laicis quandoque sacrificare licebat, nam Heliam sacrificasse Scriptura testatur, quamquam & ipse nec Sacerdos fuerit, nec Levita.

E

v. 10. *Intonuit autem Dominus in die illa super Philistæos, & perturbavit eos, & contriti sunt a facie Israel*. Dominus Philistæos cœlestibus tonitruis, ac tempestatibus exterruit, populus territos & attonitos adortus cecidit & fugientes insequutus est. Sic Hebræi Philistæis acceptas clades Samuele orante & Deo pro ipsis pugnante, retulerunt. Duo ergo significabat inusitatus ille tonitruum fragor, Deum videlicet, & Samuelis precationem exaudisse, & Philistæos perditum venire. Inde rursus intelligebat populus, Deum qui-

F

ܘܐܡܪܘ ܠܗ ܐܝܬ ܒܢܝܟ ܗܠܟܝܢ ܒܐܘܪܚܬܟ ܗܫ ܠܢ ܡܠܟ ܕܕܝܢ ܠܡܐ ܐܡܪ ܫܡܘܐܝܠ ܠܐ ܐܝܬ ܒܢܝ ܗܠܟܝܢ ܒܐܘܪܚܬܝ ܗܫ ܠܢ ܡܠܟ ܘܠܐ ܐܝܬ ܒܢܝ ܗܠܟܝܢ ܒܐܘܪܚܬܟ

cæ administratione amovere studerent, nec tamen auderent, aut possent mores arguere, ipsi ætatem, filiis avaritiam objectabant, ne non sine causa postulasse viderentur regiminis mutationem.

Ecce tu senuisti, Regem petituri alteram rationem præmittunt. En, ajebant ad Samuelem, confectus senio & viribus defectus militiæ labores ferre non vales, nec exercitum ducere, nec arma tractare, aut castra sequi. Ergo *da nobis Regem, & erimus sicut cæteræ gentes, & judicabit nos Rex noster, & egredietur ante nos, & pugnabit bella nostra*. Hinc liquet Israëlitas existimasse summam potestatem in summo reipublicæ periculo esse constituendam, summum autem periculum eo tempore ab Ammonitis imminebat, & regiam potestatem esse omnium maximam sciebant. Certe hanc solummodo causam, cur Regem postulassent, postea Samuel
Infr. 12. 12. expressit in ea concione, quam habuit ad populum post Saulis inaugurationem.

v. 6. *Displicuit sermo in oculis Samuelis*. Non quod hęc petitio in ejus, aut filiorum depressionem despectumque redundaret, nec quod rectorem simpliciter postularent, nam a temporibus Patriarchæ Jacob Israëlitæ duces, & judices fere semper habuerant. Moyses vero latis de regimine Regum legibus, Reges utique sibi præficere illis tacite permittebat. Sed quia dixerant: *Da nobis Regem, & erimus sicut cæteræ gentes*, quare petitio ex superbia manabat, quod ipsis viderentur aliæ gentes regia dignitate præcellere: sive ex ingenito in idololatriam affectu talem rectorem sibi præesse volebant, qui more gentium omnes promiscue Deos colere permitteret: quod quidem si hoc tempore minime intendebant, certe postea a suis Regibus extorserunt. Hebræi Samuelem contemnentes, & Regem depostulantes, posterorum suorum insaniam adumbrarunt, Christum Regem a Deo constitutum coram Pilato negantium, & a Cæsare gubernari se velle protestantium,
Jo. 19. 15. dixerunt enim: *Non habemus Regem, nisi Cæsarem*.

v. 7. *Non enim te abjecerunt sed me, ne regnem super eos*. Consolatur Deus Samuelem, merito egre ferentem, se ab eo populo contemni, quem tot tantisque beneficiis affecerat, suamque Dominus servo patientiam imitandam proponit. Non enim, inquit, te, sed me abjecerunt, ne per te nomine meo, meisque legibus ipsos gubernantem regnem super eos: & alium

A alium Regem poſtulant, & leges a gentibus uſurpatas: non hoc novum eſt, aut ipſis inſolitum, quum id faciant *juxta omnia opera ſua, quæ fecerunt a die, qua eduxi eos de terra Ægypti*. Peregrinas religiones innuit, ab Hebræis poſt Ægyptiacam ſervitutem ſuſceptas, ut mox declarat. *Sicut*, inquit, *dereliquerunt me, & ſervierunt Diis alienis, ſic faciunt tibi.*

Verumtamen conteſtare eos. Ideſt vi- v. 9.
B de, ut adhibitis teſtibus illos commoneas, qui occulta & parva furta filiorum tuorum tolerare minime potuerunt, (nam magnas & manifeſtas rapinas facere auſi non ſunt, ne ſi feciſſent tuam indignationem incurrerent) commoneas, inquam, de præficiendorum ſibi Regum moribus & legibus, quænam videlicet onera, quam gravia quamque iniqua ipſis impoſituri ſint, quave licentia & rapacitate privatas
C & publicas opes ſint depeculaturi. Quum ergo nec acerbæ ſervitutis denunciatione ex ea regiminis mutatione certo ſequuturæ a ſententia dimoveri potuerint, palam factum eſt, eos qui Samuelis liberos a reipublicæ adminiſtratione amovere nitebantur, non illorum avaritia, quæ, ut dixi, facile diſſimulari potuiſſet, ad petendum Regem permotos fuiſſe, ſed callida in primis ambitione impulſos, quod una-
D quæque tribus illam ſummam poteſtatem ſibi depoſceret, vel quia omnes univerſim ſperabant, creato Rege, ſibi de cætero liberum fore, quoslibet Deos colere, horumque deinceps feſta agitare, atque adeo obtentu religionis obſcœnas libidines more gentium exercere, atque ebrietati impune vacare, in hortis, & ſecus fontes turpiſſima cum voluptate inſanire, legis divinæ frenum ſolvente religionis ſuſceptæ licentia. Hoc fuiſſe Hebræorum in
E petendo Rege votum, mere conjicimus; conjecturam tamen eſſe bonam, oſtendit eventus, quum teſtes habeamus Prophetas, Judæos Regibus inſtigantibus, vel conniventibus in ea omnia, quæ dixi, ſcelera poſtea prolapſos fuiſſe.

E*T erat vir unus de filiis Benjamin nomine Cis, & erat ei filius vocabulo* CAP. IX. v. 1.
F *Saul vir fortis & bonus*. Quoniam omnes tribus, & in primis Juda gubernationem Samuelis, atque adeo inſtitutam a Deo regiminis rationem non probabant, Regemque poſtulabant, quia ſingulæ ſibi regnum obventurum ſperabant, merito excluduntur univerſæ, & aſſumitur tribus Benjamin omnium minima, quæ ad paucos re-

da-

dacta tribui Judæ ſe junxerat, atque in A
preſenti vix antiquum nomen ednum gloriam retinebat. Tropologice. Saul, ideſt *poſtulatus* ſuo nomine ac dignitate Chriſtum preſignabat, qui primus & ſolus eſt
Agg. 2. 9. *Gen. 49. 26.* Rex, idemque *deſideratus cunctis gentibus*, *& ſpes collium æternorum*.

v. 3. *Et dixit Cis ad Saul filium ſuum : tolle unum de pueris , & conſurgens vade , & quære aſinas* . Saul aſinas quærens invenit regnum, ſic populus gentium, quum intenB tus terrenis rebus huc illuc oberraret, cœleſte regnum per Chriſtum accepit, poſtquam doctus eſt, non infra, ſed ſupra humana, bonum ſuum ſibi eſſe quærendum. *Qui quum tranſiſſent per terram Ephraim*. Hic humanam naturam poſt lapſum incertis ſedibus vagantem intuere. Saulis quippe tranſitus per terram Ephraim, ideſt *creſcentis*, primam naturæ adoloſcentis ætaC tem repreſentat, quum in agris homines beſtiarum more vagarentur. Et per montem Gumore, nomen loci, quod agrum cucumerum verto, & ſubſequentes annos a diluvio uſque ad legis lationem deſignat, quo temporum intervallo genus humanum, confuſa per idololatriam mente, velut viæ ignarum huc illuc, quo cœca voluntas ferebat, erravit. Tranſierunt etiam per terram Tahalim, ideſt VulD pium, tranſactum poſt legis promulgationem tempus ſignificat, & Hebræorum regreſſum in Chananitidem, quam Vulpium terram recte dixeris, attentis moribus Regum & populorum, quos Joſue & reliqui Judices exterminarunt. Hucuſque Saul de amiſſis aſinis ſollicitus, ac triſtis erravit, & errantem Adamum expreſſit. Hinc enim ad terram Sur, ideſt Tyri provectus, ſpiritualis ſponſæ ditionem intraE vit, indeque ad Prophetæ diverſorium recta ducitur, a quo per ſacram unctionem Rex inauguratur, & caput ei diademate cingitur. Eſt ergo filia Tyri Eccleſia ex
Pſal. 44. gentibus congregata, de qua David magnifice cecinit, ubi filias Tyri dona ferentes ad templum Regis Chriſti prophetico ſpiritu deſcribit. In hac porro Eccleſia Adam unctus eſt, & coronam cœleſtis regni accepit.

v. 14. *Quumque aſcenderent clivum civitatis, invenerunt puellas egredientes ad hauriendam aquam*. Virgines ad fontem venientes ſunt mentes Sanctorum, haurientes
Iſ. 12. 3. *aquas de fontibus Salvatoris*, Sancti Spiritus chariſmata, ſapientiam, ſcientiam &c. Ab urbe egrediuntur, dum a terrenarum curarum tumultu ſecedunt.

Le-

A *Levavit autem Cocus armum* , & *quod ſupra* , & *poſuit ante Saul* . Sauli venienti occurrit Samuel , & ambo aſcendunt ad excelſum , peracto ſacrificio Saul in triclinium a Samuele introducitur & convivio excipitur . Viden' , ut Samuel aſcendit ad excelſum & ſacrificat , deſcendit in triclinium & Saulem Regem deſignat : utrumque Prophetæ & Judici congruebat , alta petere ad rerum divinarum contemplationem , & ad ima deſcendere , ad reipublicæ adminiſtrationem . Poſt ſacrificium Samuel epulum parat , id nempe in ſacrificiis pacificis fieri ſolebat , fecitque pater ejus Helcana . Quod ait , Cocum extuliſſe armum , & quod ſupra , ſignificat , Crus & Coxendicem ſimul Sauli appoſita fuiſſe . Tropologice . Armus & Coxa corporis oſſa fortiſſima Saulem monebant , populi moderatorem forti magnoque animo eſſe oportere , utpote cui tota reipublicæ moles incumbat. v. 24.

B

C

Tulit autem Samuel cornu olei , & effudit ſuper caput ejus . Ungitur Saul primus Regum , ut eſſet typus Chriſti , qui eſt princeps Regum terræ a Deo conſtitutus , & unctus oleo lętitiæ . Oleum ſacrum non fuit , Saul enim reprobandus erat , & a Propheta non a Pontifice ungebatur , ſolebant enim Pontifices oleum ſacrum ad Sacerdotum & Regum unctionem adhibere. CAP. X. v. 1.

D

Quum abieris hodie a me , invenies duos viros juxta ſepulcrum Rachel . Samuel , Saulem de ſua exaltatione dubitantem quadruplici ſigno confirmat : primum , prædicendo duorum virorum occurſum , inventionem aſinarum nunciantium . Secundum , ipſius Saulis cum quibuſdam viatoribus ad orandum in Bethel tendentibus congreſſum . Tertium , Prophetarum cantantium & ducentium choros conſpectum . Quartum , ſpiritus in eundem Saulem illapſum . Nihil horum Sauli non accidit , poſtquam a Samuele diſceſſit . Ajunt Prophetas illos , adveniente Saule , de futura ejuſdem inauguratione vaticinari cœpiſſe , & hoc ipſum vaticinium Saulem illabentis ſpiritus impetu actum recinuiſſe , quod quum Samuel prævideret , dictis Saulem ſuis moroſe obluctantem cum his verbis dimiſit . Heus tu , qui me tibi verba dare reris , ipſemet , quæ vera cano , recantabis , poſtquam Prophetarum choro fueris ſociatus. v. 2.

E

F

Et

v. 9. *Et factum est, quum avertisset humerum, ut abiret a Samuele, immutavit ei Deus cor.* Saulis nec alta, nec ad gubernationem valida mens, divino spiritu nunc ad summa erigitur, & infuso animi robore novo muneri aptatur. Non ergo spiritus cor illius refinxit ad justitiam, sed ad magnanimitatem, ut qui paulo ante asinas quærebat, de regni administratione deinceps cogitaret.

v. 11. *Et insiluit in eum Spiritus Dei.* Angelus autem ad Mariam: *Spiritus Sanctus*, ait, *superveniet in te*: & ad Joseph. *Quod in ea natum est, de Spiritu Sancto est.* Spiritum Sanctum dicit, quem hic Spiritum Dei Scriptura nominat, ibi enim Spiritus divinus Virginem sanctam faciebat, hic Saulem, ut dixi, non sanctificabat, sed tantummodo roborabat. *Et prophetavit*, vel quia ea, quæ Prophetarum cœtus ille canebat, ipse recinebat, vel quia, Spiritu docente, didicit futura prædicere, & cantare.

v. 13. *Et cessavit prophetare, & ascendit in excelsum.* Cessavit, inquit, quia Saul ad regni administrationem vocabatur, ad quam perpetuum prophetiæ donum utique necessarium non fuit. Contra septuaginta seniores, quos Moysis vices supplere oportebat, prophetasse dicuntur, nec ultra cessasse. Inde ubi Prophetarum cuneum invenerat, Saul ascendit in excelsum, Deo gratias acturus, cui prophetiam, & regnum accepta referebat. Num. II. 25.

v. 21. *Et quum rursus applicuisset tribum Benjamin, deprehensa est cognatio Metri.* Quoniam omnes, ut dixi, tribus, & inprimis tribus Juda principatum affectabant, videbat Samuel, populum electioni Saulis neutiquam assensurum, sicut nec eorum majores Moysi Aaronem ad Pontificatum promoventi obtemperaverant. Idcirco electionem secreto factam, publico signo confirmat, jactis sortibus more majorum. Sic enim sacrilegium Achar a Josue sortibus deprehensum fuit, & post hæc tempora Jonathæ inobedientia prodita est. Sors, Deo urnam temperante, Saulem extulit, litem diremit, Saulem ambitu absolvit, & Samuelis æquitatem & sapientiam declaravit.

v. 27. *Filii autem peccati dicebant: in quo salvabit nos iste? Et despexerunt eum, & non attulerunt ei munera.* Postquam Saul Domino ejus latebram indicante, è sarcinis, intra quas se abdiderat, eductus est, & Rex in publico conventu proclamatus fuit,

ﻟﻤﺪﺧﺎ ﻩﻟﺍ ﺧﺘﻡ ﻟﻫﻭ ﻫﻠﺨﻤﻟﺍ ﺣﺘﺏ ﺧﻫﻟﺍ ﻣﻨﻡ ﻭﺩﻫﻭﺍ ﻭﺫﺍ ﻫﻟﺍﻛﻫﻭﻡ ﻟﻤﺪﺧﺎ ﺧﻭ ﺧﺘﻡ ﻟﻫﻭ ﻫﻠﺨﻤﻟﺍ ﺣﻫﺫ ﻭﺭﻟﺍﻭﺡ ﻟﻫﻭ ﻫﻠﺨﻤﻟﺍ ﻩ ﺭﻟﺍﻭﻗﻡﺭ ﻫﺩﻧﺍ ﻭﻫﻠﺨﻤﻟﺍ ﻟﺍ ﺭﻟﺍﻭﻫﻫﻩ ﻟﺩﻧﺍ ﻫﻠﺨﻤﻟﺍ ﻭﺭﻟﺍﻭﺡ ﻫﺘﻩ ﻫﻭﻫﻭﻡ ﺧﻭ ﺭﻫﻡﻡ ﻭﻟﺍ ﻫﻫﻭﻫﻭ ﻫﻭﻫﻭ ﻫﻭﻫﻭﻡ ﻫﻭﻫﻭ ﻫﻭﻫﻭ ﻫﻭﻫﻭ

CAP. XII. ℣. 3.

A

Dixit autem Samuel ad universum Israel : Ecce præsto sum, testificamini de me coram Deo , & coram Christo ejus . Saul fugatis ab urbe Lachis Ammonitis , solutaque obsidione , Galgalam profectus est : hunc nempe locum Samuel generalibus populi habendis comitiis condixerat, statueratque ibidem novi Regis electionem omnium tribuum conjunctis suffragiis confirmare , suæque administrationis B rationem Regi populoque præsentibus reddere . Et quoniam audierat liberis suis avaritiæ crimen maxime objectari , in hoc primum incubuit , ut ostenderet quantum ab eo vitio ipse abfuisset . Certus proinde bonæ conscientiæ testimonio fidenter universam concionem provocat . *Testificamini adversum me* , inquit , *coram Domino , & coram Christo ejus , utrum bovem cujusquam tulerim , aut asinum , si quempiam calumniatus sum , si oppressi aliquem , si de manu cujusquam munus accepi , aut oculum intendi in illud* : quasi C dicat . Loquimini utrum tauros cujuspiam aratro meo junxerim , aut addixerim areis meis ad trituram , utrum alicujus jumenta ad meos usus averterim , si quantulumcumque munus , vel sponte oblatum admiserim . Testes igitur habeo vos universos , me nec rapinis delectatum fuisse , nec fuisse insidiatum pecuniis aut rebus vestris ; imo vero crimine ab isto tantopere abhorruisse , ut non modo manus , sed oculos quoque meos ab omni munere continuerim . Similis conscientiæ testimonio fretus magnus Paulus ad Corinthios scribebat : *Capite nos , neminem* 2. Cor. 7. 2. *læsimus , neminem corrupimus , neminem circumvenimus* . Cæterum , etsi Samuel res in sua administratione præclare gestas E commemorare poterat , suam tamen solummodo integritatem , & in omnes subditos suos charitatem comprobare studuit : primum , quia , ut dixi , crimen filiis objectum , imo & ejusdem suspicionem a se amoliri satagebat . Secundum , quia prævidebat Saulem in contraria vitia avaritiæ & crudelitatis impacturum , commonere voluit , qua modestia , quave benignitate erga suos subditos illum uti F oporteret . Verumtamen dum hic Samuelis in suorum popularium gubernatione clementiam & charitatem commendari audis , cogita Christi nobiscum conversantis in Judæos & Gentiles , in benevolos & adversarios mansuetudinem Psal. 44. & facilitatem . *Myrrham* , inquit divinus

D

Da-

A David, *& caſiam, & ſtacten olent omnia veſtimenta tua*; Chriſti in omnibus ſuis dictis & factis ſuavitatem commendans.

Nunc ergo ſtate, ut judicio contendam adverſum vos coram Domino pro omni juſtitia, quam fecit vobiſcum, & cum patribus veſtris ..... Qui obliti ſunt Domini Dei ſui: & tradidit eos in manu Siſaræ magiſtri militiæ Haſor. v. 7.

B Poſtquam divinus Samuel ſuam in adminiſtranda republica innocentiam adverſariorum etiam teſtimonio probavit, eo liberius progreditur ad reprehendendam populi in petenda regiminis mutatione ſtultitiam, Deoque irrogatam in hoc facto injuriam. Petitis itaque ex antiqua ac recenti hiſtoria exemplis demonſtrat, Iſraëlitas nunquam a Deo fuiſſe deſertos, quin ſincere reſipiſcentibus & illius opem poſcentibus ſuccurrerit; ut concludat, oppido importunam fuiſſe, Deoque injurioſam populi petitionem, quaſi vero ipſos ab imminente Ammonitarum invaſione tutari nollet, aut non valeret. Tres proinde ſervitutes commemorat, primam in manu Eglon Regis Moab, ſecundam in manu Siſaræ præfecti militiæ Jabin Regis Haſor, tertiam in manu Philiſtæorum.

C

D

Et miſit Dominus Deboram, & Barac, & Gedeonem, & Jephten, & Samſonem, & eruit vos de manu inimicorum veſtrorum. Eruit, ait, *Dominus vos*, non veſtri Duces & Judices: nec enim ſua virtute, ſed Deo ipſis opitulante, & interdum etiam hoſtium copias mirabiliter fugante, viceruñt. v. 11.

Per circuitum Iſraëlitarum ſcilicet ignavia factum eſt, ut in medio terræ promiſſæ conſtituti a gentibus undique obſiderentur: quas utique pro bono pacis, ac religionis delere juſſi fuerant, ac facile exterminare potuiſſent, ſi non ſecuritatem publicam, privatæ ſuæ quiſque utilitati poſthabuiſſet: diſperdere ſcilicet noluerunt, quia ſervos & vectigales habere volebant, quam ob cauſam ab Angelo reprehenſi ſunt. *Jud. 2. 1.*

E

F

Videntes autem, quod Naas Rex filiorum Ammon veniſſet adverſum vos dixiſtis, nequaquam, ſed Rex imperabit nobis, quum Dominus Deus veſter regnaret in vobis. Quod quidem dixiſſe, imo etiam feciſſe ſtultum & impium fuit. Huic namque providentiæ magnis hucuſque documentis perſpectæ minime confidere, ſed aliun- v. 12.

de præsidia sibi quærere profecto Dei injuria fuit & magna stultitia. Sed ut hoc feciſſe malum est, sic *maledictus homo es, qui confidis in homine*, ait Propheta, quum quotidianis experimentis doctus ejus imbecillitatem ignorare non possis. *Jer.* 17. 5.

Et nunc state, & videte rem istam grandem, quam facturus est Dominus in conspectu vestro. Hactenus dictis, nunc factis Samuel populum redarguit; & quidem eodem signo, quo alias hunc ipsum populum subita Philistæorum irruptione perterritum animaverat, ut Deo confideret, nunc increpat, quod Ammonitis Galaaditidem invadentibus Deo minime confiderint, sed petierint Regem, belli ducem futurum. *v.* 16.

Et clamavit Samuel ad Dominum, & dedit voces, & pluvias in illa die. Hæ voces & pluviæ horrenda fuere tonitrua, & insolita imbrium ruentium procella: quæ repentina cœli mutatio per se quidem horribilis, horribiliorem adhuc speciem populo afferebat, quod hæc adulta jam æstate fiebant, quo tempore nullæ cadunt in Palæstina pluviæ. *v.* 18.

CAP. XIII. *Dixitque Samuel ad Saul, stulte egisti: nequaquam ultra regnum tuum consurget.* Samuel Saulem increpat, quod contra Dei præceptum sacrificasset. Peccavit itaque Saul, quod jussus Samuelem ad septimum diem in castris expectare, minime paruit, sed sacrificium, Samuele præsente ex condicto offerendum, antevertit. Rursus, quia fortasse etiam sacerdotum officium sibi arrogavit ratus, quod sicut Benjamitica tribus promissam tribui Judæ regalem dignitatem nuper acceperat, ita sibi liceret concessum Levitis sacerdotium usurpare. Peccavit, inquam, Saul, & peccatum suum excusando exaggeravit. Istuc certe David non fecit, & ideo quamquam Saule nocentior, regno multatus non est: Saul vero, quia culpam non agnovit, audivit a Samuele, nequaquam ultra regnum tuum consurget. Non consurget, inquit, quia Saul datum sibi regnum suis posteris non tradidit: regnum namque Sauli usque ad obitum mansit, cœpit nihilominus ab hac die concuti, & nutare. Allegoria, Saul, ut in præsenti facto, ita in sequentibus Adami lapsum descripsit. Primum, quod uterque expressum Dei mandatum contem- *v.* 14. 2. Reg. 12. 13.

temsit, & insuper propriam inobedientiam excusavit. Secundum, quod ambo & sibi, suisque posteris nocuerunt. Tertium, ambo indebitum sibi honorem præsumserunt. Cæterum utriusque ruina admonentur impii sacrorum ordinum invasores, qui quum manus impositionem nusquam susceperint, ad gradum sacerdotii prosiliunt.

Quæsivit Dominus sibi virum juxta cor suum. Hæc annectenda sunt superiori periochæ, in qua describitur Israëlitarum post Philistæorum irruptionem trepidatio & fuga. Quum enim hostibus numero & viribus longe inferiores essent, *absconderunt se in speluncis, & in abditis*, cæteri transmisso Jordane in Galaaditidem profugerant. Sensus ergo horum verborum literalis quidem Davidem designat a Deo electum in eum finem, ut Philistæos Saulis scelere victores vinceret & subjugaret, populumque sublevaret illorum jugo oppressum. Arcanus vero sensus humani generis priorem statum exhibet, quando communis parentis culpa omnes homines a diabolo oppressi, malorumque Angelorum infestatione perpetuo afflicti sub terra habitare cogebantur, rerum videlicet terrenarum curis incumbere, vitamque in tenebris & cœca nocte traducere. Nec enim Adamus sicut filios suos sua culpa in has angustias conjecerat, sic illos sua pœnitentia in pristinum restituere potuit. Succurrit tandem miseris filius Dei Davidis in carne nepos ex Virgine Davidicæ stirpis natus. Hunc scilicet testatus est Pater, esse illum virum juxta cor suum, dicens: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Hic est, qui *visitavit nos oriens ex alto, illuminare iis, qui in tenebris, & in umbra mortis sedent*, hic animas solvit, quas ferreo compede vinctas habebat mors, & sempiterno carcere claudebat Infernus.

Matt. 3. 17. Luc. 1. 71.

Erant autem ascensus, per quos nitebatur Jonathas transire ad stationem Philistæorum eminentes petræ, nomen uni Basus, nomen alteri Sia. Erant geminæ rupes, quibus Hebræorum castra a Philistæorum statione dividebantur, & muniebantur, altera vulgo appellabatur *Basus*, ideſt Exilis, forte quia vel molles habebat clivos, vel latera ad modicum spatium porrecta; altera *Sia*, ideſt acervus, vocabulum indicat, rupem fuisse ex pluribus scopulis

CAP. XIV. v. 4.

in unum jugum coëuntibus compactam. Tropologice. Duæ rupes duo sunt testamenta, hoc gemino velut vallo castra sua tuetur Israel Dei ab intelligibilium Philistæorum infestatione. Hisce consentanea loquuntur, qui dicunt duos lapidum ordines Ponrificis rationali insertos symbola fuisse novi & veteris instrumenti.

v. 6. *Et dixit Jonathas ad armigerum suum.... Si taliter loquuti fuerint : ascendite, ascendamus.* Mirabilis eventus testatur, humano ne an divino instinctu hæc Jonathas loqueretur. Enimvero Philistæi duorum hominum impetum sustinere adeo ausi non sunt, ut mentem præcipitante metu, partim in fugam conversi sint, partim mutua se cæde confecerint. Sic brevis horæ spatio ingens exercitus, numero bellatorum maris arenæ, ut hic loquitur Scriptura, comparabilis profligatus, dissipatusque fuit. Quamobrem vix dubitari potest, quin istud factum ex virtute profectum fuerit, & ex magna in Deum fiducia inchoatum, præsentis numinis ope fuerit perfectum. Promiserat nimirum Deus cunctis generatim Israëlitis, si quidem legem observassent, futurum ut unus ipsorum persequeretur mille, & duo fugarent decem millia : hac itaque promissione fretus Jonathas ad armigerum suum : *Non est*, ajebat, *Domino difficile, salvare vel in multis, vel in paucis*. Quæ profecto verba & Jonathæ fidem commendant, & satis indicant, quo ille spiritu duceretur rem aggressurus suis viribus tantopere majorem.

Sup. c. 12. 5.

Deut. 32. 30

v. 32. *Et mactaverunt in terra, comeditque populus cum sanguine*. Populus Philistæis terga vertentibus ad prædam conversus armenta abegerat bene multa ; quumque fatigatis cibumque appetentibus nullum aliunde suppeteret obsonium, captos boves & arietes mactarunt, & carnes cum sanguine comederunt. Porro jure antiquissimo & Noëticæ ætati noto cautum erat : *Carnem cum sanguine ne comedatis*. Idem Israëlitis edixerat Moyses. In hanc legem peccasse, hoc loco notat Scriptura, quum abactos ex pręda boves & arietes jugulavit *in terra*, nec ut fieri solebat in sublimi aliquo loco, ut defluente sanguine puræ carnes esculentæ fierent : sed festinante agmine & fame extimulante, nec locum, nec legem attendit. Arguitur ergo populus, quod contra Dei præceptum, ac temperantiæ leges ferarum

Levit. 17. 14.

rum more cruentas carnes voraſſet. Præterea quia victimas ſacrificiis, quæ tunc fiebant, deſtinatas minime diſcreviſſent, nec ſanguinem & adipem juxta legem altari Domini intuliſſent, ſed comediſſent una cum carnibus, pacificas hoſtias immolanti, a lege conceſſis. Quamquam hujus tranſgreſſionis nec ab accuſatoribus, nec ab ipſo Saule fiat hic mentio: utrumque errorem Saul correxit, & lapidem prægrandem advolvit, & altare Domino excitavit.

Et ait Saul: mittite ſortem inter me, v. 42. *& Jonathan filium meum. Et captus eſt Jonathas.* Conſuluerat Saul Dominum, utrum fugientes Philiſtæos inſequi deberet nec ne? Et quoniam nullum ab eo reſponſum retulerat, merito ſuſpicabatur aliquid a populo peccatum, ob quod Dominus orantem minime exaudiret, & interroganti reſponſum negaret, quare magni Joſue, ut videtur, exemplum ſequutus, ſortibus rem explorare ſtatuit, juſſit itaque populum ſeorſim in altera parte conſiſtere, ſtetit ipſe & Jonathas in altera: ſortitione facta, Jonathan urna protulit. Hic filium pater quaſi reum convictum, & divino judicio condemnatum ad ſupplicium depoſcit. Hæc hiſtoricus ſenſus præfert, alia myſticus docet. Captus eſt Jonathas patris maledictione, quam non noverat, quia Emmanuel *nos redemit de maledicto, factus pro nobis maledictum, & qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit.* *Gal. 3. 10. 2. Cor. 5. 11.*

Ergo ne morietur Jonathas, qui fecit v. 45. *ſalutem hanc in Iſrael?* Sauli Jonathan occidere cogitanti recte contradixit populus, cui tandem Saul ipſe aſſenſus eſt. Nec enim mori juſtum erat immerentem: Jonathas quippe nec præceptum audierat, nec ſi audiſſet continuo ob ejus violationem capitali ſupplicio plectendus fuit, cauſam, cur ea pœna abſolvendus foret, populus ſignificat, quia fecerat ſalutem magnam in Iſrael, imo & facturus in poſterum credebatur. Jonathas populi ſalvator proclamatus Chriſtum perſpicue figurabat, quem omnes gentes Salvatorem agnoſcerent & prædicarent. In eo autem, quod deficientibus inedia viribus naturali neceſſitati modico melle Jonathas ſuccurrit, Chriſtum pariter adumbravit, quum humanæ naturæ defectui obnoxium ſponte ſua ſe fecit, cibi tamen potuſque modum ita temperavit, ut neceſſitati non voluptati pareret. Poſtremum: Jonathas Domini judicio proditus, & Saulis

lis judicio condemnatus, idem populi suffragio absolvitur. Mortalis itaque agnoscebatur, *morieris Jonatha*, ajebat pater: imo in mortuis numerabatur: *en morior*, ipse Jonathas dicebat. Idem immortalis prædicabatur, quum populus contra diceret: *Vivit Dominus, si capillus de capite ejus ceciderit in terram*, ideſt nequaquam morietur Jonathas. Idem ergo in utroque ſimul ordine ſtetit mortalium, & immortalium. Expreſſa ergo fuit imago Emmanuelis, quando noſtram operaturus ſalutem idem indiviſus mortalis & immortalis apparuit. Certum nihilominus eſt Jonathan guſtato melle præceptum violaſſe, ſique opponas ob eam violationem puniendum non fuiſſe, quum illud citra culpam ignorare potuerit, non abnuo. Atenim poſtquam reſcivit mandatum, cur non excuſavit erratum, nec ut ignoſceretur oravit? quod fecit Paulus. Cur mandantis palam improbavit conſilium, atque importunum & imprudens fuiſſe temere affirmavit? Equidem non dubito, quin decreto Saulis populus reſtiterit ob cauſas ſupra allatas: attamen, quum pro comperto haberet parenti graviſſimum fore tantæ virtutis filio orbari, adeo ut quovis impendio ſalvum eſſe vellet, credo populum ad ejus voluntatem etiam loqui ſtatuiſſe, nec juſtitiæ, aut æquitatis vindicem ſic egiſſe, ut adulatoris partes omnino negligeret. Et ſane, quum poſt hæc Saul Pontificem Achimelech & plurimos ſacerdotes utique immerentes trucidari juſſit, neminem habuit contradictorem, nec legimus quempiam iſtorum operam ſuam ullatenus interpoſuiſſe, ne cædes fieret. Jam vero ſi Jonathas ob guſtatas paucas mellis guttulas paterni mandati tranſgreſſor arguitur, & capitali ſententia damnatur, quanto nocentior ipſius pater & graviore pœna dignus, qui expreſſum Dei præceptum contemſit, & ejus altare impio ſacrificio profanavit? Quare nec mirandum, quod a Samuele objurgatus fuerit, & a Deo fuerit abjectus, donec in graviora ſcelera prolapſus regno tandem vitaque ſpoliatus fuit.

Act. 19. 5.

Infr. 22.

CAP. XV. v. 3. NUnc ergo vade, & percute Amalec. Cauſæ hujus belli fuerunt, prima, quia Iſraëlitis terram promiſſionis petentibus Amalecitæ hoſtiliter ac duriter obſtiterant, & ſine cauſa tranſitum per ſuas ditiones negaverant, eoſque coëgerant cum magno diſpendio deſerta oberra-

A errare. Altera quia inedia & labore fatigatis, quum facile poſſent, minime ſuccurrerant commeatum & cibaria ſubminiſtrando, imo extremum agmen carpendo multos ex inſidiis oppreſſerant.

Interfice a viro uſque ad mulierem, parvulum, atque lactentem, bovem, & ovem. Ipſum hoc Deus Moyſi mandaverat illis verbis. *Delebis nomen Amalec ſub cœlo, cave ne obliviſcaris.* Acerbiſſimum hoc fuit anathematis genus, in quo nec perſonis, nec rebus parcendum fuit, ſed omnia omnino perdenda, adeo ut nihil in uſum proprium victores reſervarent: iſtuc porro ſummæ indignationis argumentum erat, nec niſi in populos execrandorum ſcelerum reos indici ſolebat, neque in alios præter Amalecitas indictum legimus. *Exod. 17. 17.*

B

Dixitque Saul Cinæo: Declinate ab Amalec, ne forte involvam te cum eo. Cinæi prognati erant Jethro ſoceri Moyſis, & de Iſraëlitis multis nominibus optime meriti. Nam primum, quod hic Saul memorabat, illis ex Ægypto deſertum intrantibus amice occurrerunt. Rurſus in eo prælio, in quo Debora & Barac Regis Haſor exercitum delevere, Anajel, ſive Jahel Siſaram ejus belli ducem occidit, hæc autem uxor fuiſſe dicitur Haber Cinæi. Longe ante hæc tempora floruit in eadem familia etiam Hobab filius Raguelis Moyſis æqualis, qui ab eodem rogatus fuit, ut ſe ducem Iſraëlitis per deſerta loca vagantibus daret. *Jo: 4. 21.*

C

Et pepercit populus Agag, & gregibus ovium, & armentorum, cætera ferro flammiſque conſumſit, quæ vilia minuſque ſibi utilia credidit. Qua in re haud dubie Saul graviſſime deliquit, ut ob hoc delictum merito ipſe reprobatus fuerit, & ejus poſteri regno ſpoliati. Factum excuſare conatus eſt Saul prætextu religionis. Vera cauſa fuit primum Saulis ſuperbia victoriam ſpoliorum magnitudine, & copia oſtentare ambientis. Præterea inconſulta, & vitioſa commiſeratio in hominem ex ſumma altitudine fortunæ gloriæque dejectum, nec tam ſuo, quam alieno crimine damnatum: poſtremum cupiditas & avaritia, quæ eſt idolorum ſervitus. Verum etſi Amalecitæ hoc bello maximam cladem acceperint, & magnopere imminuti fuerint, certum tamen eſt plurimos communi excidio ſub- *v. 9.*

D

E

F

tractos fuisse, & fuga aliave via sibi consuluisse. Amalecitam enim fuisse tradunt Amanum, quem ajunt, ideo in Judæos Persarum imperio tunc subjectos commotum eosdem delere, & funditus exscindere statuisse, quod illatam a Saule Amalecitis injuriam ejus posteris & popularibus referre peroptaret, quamquam non negant Amanum Mardochęi simul odio huc provectum fuisse.

v. 11. *Pœnitet me, quod constituerim Regem Saul.* Ostendit primum Deus suam supremam potestatem, qua humana omnia agit & versat, Reges extollit & deprimit: proinde Saulem non suo jure, sed ipsius favore & gratia Regem esse. Secundum, dicit se pœnitere, non quia mutaverat consilium, sed quia mutare volebat factum: quod Samuel declarat illis ad eundem Saulem verbis: *Neque enim homo est, ut agat pœnitentiam.* Quorsum ergo ista? ut nimirum Saul audiens, Deum velle bonum factum suum mutare, ipse sua malefacta mutare disceret. Similibus ferme verbis Deus justo Noë consilium suum de perdendis ejus temporis hominibus aperuit: *Pœnitet*, ajebat, *me feciſſe eos*, non quo ipse suam pœnitudinem, qui peccare non poterat, fateretur, sed quo pœnitentiam peccantibus suaderet: quamobrem sancto Patriarchæ simul injunxit, ut peccatores ad agendam pœnitentiam hortaretur, ut si quidem illi ea divinæ indignationis significatione conterriti, delinquere cessarent, ipse delicti pœnam suspenderet.

v. 12. *Et ecce statuit sibi locum.* Hæc de Saule nunciabantur, quod debellatis Amalecitis in Carmelum venisset, indeque in Galgala fuisset profectus. Quod ajunt, Saulem statuisse sibi in Carmelo locum, locus iste fuit, vel ad castra locanda designatus, vel ad dividenda spolia ab Amalecitarum regionibus eo avecta, vel altare fuit ad offerendum Deo sacrificium eucharisticum pro reportata ipsius favore victoria, quod etiam in Galgalis populum feciſſe, Saul Samueli narrabat. Hic rursus Saul sacerdotum officium occupat, & hostias altari infert, quas disperdere debuerat, nec locum sibi pro sacris faciendis constitutum observat.

v. 14. *Quæ est vox gregum, quæ resonat in auribus meis?* Hæc Samuel, cui Saul: *De Amalec adduxerunt ea: ut immolaret Domino Deo tuo.* Respondit Samuel:

muel : at non immolare iſta , ſed demoliri juſſus fueras : nec ſacrificare, ſed parere debebas : *Melior eſt enim obedientia , quam victimæ* . Sed utinam hic finis , video namque te in graviora adhuc ſcelera hinc ocyus prolapſurum , ſicut præterita nocte me Dominus docuit . Quamquam ille , qui eſt victoria & triumphus populi ſui Iſrael , nec hominem fallit , nec mutat ſententiam , nec enim homo eſt , nec ab homine conſilium petit . Senſus eſt . Quandoquidem Deus tribui Judæ regnum tradere decrevit : idque a diebus Jacob Patriarchæ Judæis promiſit , haudquaquam fallet fidem , qui ſententiam non mutat .

Saul autem apprehendit ſummitatem pallii ejus , quæ & ſciſſa eſt . Saul , ut ajunt , quoniam regnum nec ſibi , nec poſteris manſurum , ſuſpicari jam cæperat , Samuelem rogabat , ut ſibi ſuum ſucceſſorem indicaret . Reſpondit Propheta poſt hoc factum : regnum Iſraëlis ad illum fore tranſiturum , qui regiæ veſtis ſummitatem præciditſet , ſicut ipſe pallium ipſius Samuelis conſciderat . Quare , quum poſtea Saul oſtenſam a Davide regii paludamenti oram vidiſſet , audiviſſetque ſibi fuiſſe præciſam , velut jam certus , Samuelis prædictionem in Davide fuiſſe completam , Davidem illico inclamans : *Nunc ſcio* , inquit , *quod certiſſime regnaturus ſis , & habiturus in manu tua regnum Iſrael* .

v. 27.

Et dixit Samuel , adducite ad me Agag .... & in fruſta concidit eum . Samuel ſua manu Amalecitarum Regem obtruncat , membratimque diſſecat : Levitæ , jubente Moyſe , idem fecere, fecit & Phinees ; nec indignum ſua dignitate Propheta putavit manus ſuas lavare in ſanguine peccatoris . Sic facto oſtendit , quod antea verbo docuerat , obedientiam Deo gratiorem eſſe , quam victimas , populique præpoſteram indulgentiam extraordinariæ ſeveritatis exemplo damnavit . Interim dum audis Regem Amalecitarum nec a Saule , nec ab ejus exercitu interfectum fuiſſe , diſcito , nec Diabolum rectorem tenebrarum harum ab homine vinci potuiſſe , ab homine , inquam , quem Deus , quod feciſſet , dolere ſe , dixit , nec ſecus , quam , quod Sauli regnum contuliſſet : ſed a ſolo Emmanuele ejiciendum fuiſſe principem hujus mundi , qui , ſicut Samuel

v. 32.

muel Agago exprobrabat, probroſam orbitatem in terram ſanctorum intulerat.

CAP. XVI. v. 1. *Dixitque Dominus ad Samuelem, uſquequo luges Saul?* Luctum importunum & inutilem prohibet: eo quod Saul decretoria ſententia reprobatus, regnoque dejectus fuiſſet, ut nulla ſupereſſet reſtitutionis, aut reconciliationis ſpes. Hinc cauſam luctus diſcimus, quæ profecto alia non erat, quam quod Saulem, ſua opera factum Regem, regno excidiſſe videret.

Veni, & mittam te ad Iſai Bethlehemitem, provìdi enim mihi in filiis ejus Regem. Quemnam ex fratribus elegiſſet, minime explicuit, quo Propheta intelligeret, hocce negotium caute & ſecreto gerendum eſſe. Geſſitque Samuel cautiſſime, ne ſi res ad Saulis aures perveniſſet, non modo Samuelis, ſed Davidis etiam ſalus in ſummum diſcrimen vocaretur. Quæ enim hoc factum conſequuta ſunt, Saulis in Davidem implacabile perpetuumque odium, & Sacerdotum ſtrages plane oſtendunt, Samuelem haud temere loquutum, quando novi Regis inaugurationem Deo mandanti reſpondit: *Quomodo vadam? audiet enim Saul, & interficiet me.* Proviſum ergo fuit ne Davidis unctio cuipiam hominum uſquam innoteſceret, nec fratribus quidem. Juvenum enim fidei tantæ rei ſecretum committere ſummæ imprudentiæ fuiſſet, præterquamquod palam erat, magnam hinc in Davidem invidiam fore concitandam. Porro ſecretum in toto hoc negotio cautiſſime tutiſſimeque fuiſſe cuſtoditum, ipſa quæ infra leguntur facta declarant. Et licet Saul aliunde, vel ſciverit, vel conjectare potuerit, regnum ad Davidem translatum iri, iſtud certe ex hoc Samuelis facto arguere non potuit. Addunt quidam: ideo Samueli occultatum fuiſſe hoc interim Davidis nomen, ut interrogatus a Saule, cuinam hominum regnum ſibi, ut præferebatur, auferendum, conferendum eſſet? Samuel interpoſito etiam jurejurando affirmare poſſet, rem plane ſibi eſſe incompertam.

v. 2. *Vitulum de armento tolles in manu tua.* Expoſuerat Samuel Domino certum imminere ſibi vitæ diſcrimen, ſicunde Saul rem ſubodoratus fuiſſet: Dominus, ut periculum averteret, ſi Samuel

muel, quod in præsenti moliebatur, quovis indicio propalasset, docet, ut dissimulato præcipuo suæ profectionis scopo, sacrificium, quod in eadem urbe Bethlehem simul offerre statuerat, viæ suæ causam rogantibus prætenderet. Ne ergo mentiretur, vera diceret, neve violaret secreti fidem, quæ dicere nefas erat, sancte reticeret.

Pacificus ne est adventus tuus? Et *ait*: *pacificus*. Verba sunt primorum civitatis Bethlehem, quos, credibile est, nonnihil perturbatos fuisse inopinato Samuelis adventu, indeque suspicari cœpisse, num quid mali, aut ipsi Prophetæ instaret, ut fugeret, aut sibi, ut prænmonerentur, sive crimen aliquod in civitate fuisset perpetratum, ut puniretur, aut sacrificio expiaretur, victimam siquidem ab illo duci videbant. v. 8.

Dixit Samuel ad Isai. Numquid jam completi sunt pueri? Qui respondit: adhuc reliquus est minimus, & pascit oves. David hic erat, qui unus quærebatur. Fratres repulerat Samuel, divino oraculo monitus; hoc enim diserte Scriptura affirmat, etsi nonnulli ex veteri forte traditione dixerint, id Samuelem indicio olei, quod secum attulerat, cognovisse. Confestim David a pascuis accersitus venit, & ad Samuelis conspectum introducitur. Samuel adolescentis formam contemplatus, flavamque cæsariem & micantes oculos, statim intellexit, eum esse, qui futurus erat typus & pater magni Regis, quem pater patrum Jacob in suis benedictionibus descripserat: *Splendidiores*, dicens, *oculi ejus vino*. Christus enim est Rex Regum & verus David, idest *dilectus, & amabilis, cujus oculi vident æquitatem*, quem laudat Ecclesia gloriosa sponsa in suis Canticis, dicens: *Dilectus meus candidus, & rubicundus*. Tum vero, *ait Dominus ad Samuelem, surge, unge eum, ipse est enim*, simul oleum cœpit in cornu fervere & affluere, confestim *unxit eum Samuel*, & osculatus est eum. Interim, quum Sauli Davidem substitutum legis, agnosce figuram filii Dei, qui factus homo, omnium hominum parenti successit, & appellatus est secundus Adam. Contemplare simul Gentilem populum ex simili Dei electione Judæorum synagogæ fuisse subrogatum. v. 13. Gen. 49. 12. Psal. 16. 2. Cant. 5. 10.

Spiritus autem Domini recessit a Saul, & ta-

& tabefaciebat eum Spiritus nequam a Domino. Poſtquam David ſacra unctione Rex fuit deſignatus, directus eſt Spiritus Domini a die illa in eum: Spiritus nempe, qui a Saule receſſerat, ideſt Spiritus fortitudinis, quod conſequentia ejus facta oſtendunt. Item Spiritus ille, quem filius ejus Salomon poſtulavit, Spiritus ſcilicet ſapientiæ & conſilii, quem mulier illa Thecuitis laudabat. Item ſpiritus Prophetiæ, quem ipſe David ſibi divinitus infuſum inſinuat & ejus Pſalmi teſtantur. Eodem porro tempore, quo ſpiritus Dei in Davidem illapſus eſt, Saulem reliquit. Profecto divini ſpiritus a Saule receſſum plane demonſtrant manifeſta ejuſdem a Deo apoſtaſia & defectio, plurimaque errata in adminiſtrandis rebus tum publicis, tum privatis: regnum enim domumque propriam ſua impietate, atque imprudentia peſſum dedit.

2. Reg. 14.

Pſal. 45. 2.

Et tabefaciebat eum Spiritus nequam a Domino. Spiritus hic fuit immundus, quo ſæpe homines miris modis exagitari videmus, adeo ut ex perpetua vexatione, velut a diuturna ægritudine liquari videantur, ac tabeſcere.

v. 14. *Jubeat Dominus noſter, & ſervi tui quærent virum ſcientem pſallere Cinnara, ut pſal-*

وَمَعْبَدُهُا كَمَا وُمْسَا دُمْعَاهُا مِنْ صُوْمِ مُدْنَا.
وَلَكْسَا وُمْسَا وَمُدْنَا كَلَا وُمْسِ مِنْ هُوَ
مَعْلَا. هُوَ هُوَ وَنْعَقَا مِنْ هَاهُلَا. هُمَا وُمْسَا
وَلِحْدُوهُا وَلِحْدُوهُ هُوَا هَسْقُسِ هُوَّمَ
وَلِحْدُوهُا وَهَلِحْدُ حُدَاهُ هَعْمُسْهُمَا.
لَهُ هُوَ هُوَ وُمْسَا وَلِحْدَا هَلِحْمُدِ
حُدُوهُ مِنْ مُدْنَا هُمَا وُمْسَا وَمُدْعَدَاهُا
وَوَلِحْمُدَاهُا هُوَ وَهَلِحْدَاهُا هُوَ هُوَ
لَحْمُدَاهُا. مَلَهُ وُمْسَا وَلِحْدُوهُا لَهُ هُوَ
وُمْسِ مُدْلِحْدُ لَهُ هُمْدُوهُ حَدَاهُا
وَمَدْهَدَوْا وَلَلَاهُمِ لَهُ. حَدَاهُ هُمَا
حَاحْدَا وَحَدَاهُ وُمْسَا لَلَا لَهُ
وُمْسِ. هَحَدَاهُ لَعْلَا لَهُ وَحَدَا
وَلَلَا هُوَ هُوَ لَهُ هُوَ هُوَ هُوَ هُوَ
هُوَ هُوَ هُوَ هُوَ هُوَ هُوَ هُوَ هُوَ
لَحْدَا.

مَعْبَدُهُا كَمَا وُمْسَا دُمْعَاهُا مِنْ
مُدْنَا. هُوَ هُوَ وُمْسَا وَلِحْدُوهُا وَلِحْدَا
وَلَمَا لَحْدَلَحْ لَحْمَسَا مَعْدُوهُا
حَاحْدَا لَحْمَسَا لَلَا وُمْسَا وَلَمَحْدَاهُ
لَهُ مَعْبَدُهُا هُوَ حُدُوهُا حَدَاهُا
وَمَسْحَا لَهُ هُوَ هُوَ هُوَ هُوَ.

هُوَا لَحْبَسِ مُوْمَسِ. لَحْدَمِ لَحْمَا
وَمُدْ لَحْمَدَاهُ حَحْدُوا. مَهُا وُمْسَا
لَحْمَسِ

وَلِحْدُوهُ هُوَ هُوَا وَهَلِحْدَا لَلَا وُمْسَا هُوَا مِنْ
وَهُوَ صُوْمِ مُدْنَا لَحْمَلَا هُوَ وَهَلِحْدَا مِنْ حُدُوهُ مَلَاحْسَ هُوَا. وَهَدُوْ
لَحْلَا لَحْمَلَا مُدْلِحْدُ هُوَا هُوَ لَحْمَلَا. لَحْدَلَحْ حُمَا لَاوْلَحْ.
صُوْمَا هُوَا وَحُدُوهُ وَلَلَا مَلَاحْسَ وَوَلَاوْلَحْ هُوَا وَمُدْ لَحْمَلَا.
هُمَا لَحْمَسِ وُمْ هَلَا حُمَا. مَلَحْ وَحَمَا لَحْمَا هَمَا وُمْ
لَهُ. حَرْحُدُوهُ هُوَا حَرْحُدُوهُ. حَرْحُدُوهُ هُمَا هُوَا وَهُمَا
لَحْدُمَا وَهَلَاهُ وُحُوهُا مُسْمِ حَوْلَحْمَ لَحْمَ هَلَحْمَا وَمَعْمَلَحْمَ.
لَهُ مَا هُوَا لَحْمَمِ لَحْمَا لَهُ لَحْمَ وَلَحْمَ لَحْمَ
وَلَلَا. مَهُ لَحْمَلَا لَهُ لَحْمَلَا هُوَسْمَا وَهُ لَحْمَا
وَلَحْمَ هُلَحْ. هَحَدَاهُ وُمْ حَسْلَا وَلَلَا. هَحَمَا لَحْمَ هُوَلَا
وَلَحْمَ وُمْ وَهُمَا هَمَا هَلَا لَحْمَا هُمَا هَلَحْمَا لَحْمَ لَلَحْمَ
هَلَحْمَا هُوَ سَلَا لَحْمَا وَهَمَا وَهَلَحْ هُوَ هَمَا لَهَلَحْمَ وَلَا
مَلَحْمَ حَسْحَا وَهَمَا.

Jac. Edeſs. Quidnam iſtuc, quod Scriptura divina, divinus ſcilicet Spiritus, ſpiritum a Domino appellat Angelum illum apoſtatam, qui ex quo a Deo defecit, ei perpetuo adverſatur, unde ipſi etiam nomen Satanæ adhæſit? Reſpondeo duplici ex capite: primum, quia a Deo factus eſt: ſecundum, quia ab eodem miſſus: frequenter enim Angelus malus a Deo mittitur, & plerumque ad ſcelerum vindictam. Exequitur autem libens ſimul & invitus, libens quidem, quia Dei & hominum inimicus gaudet conceſſa poteſtate vexandi hominem Dei imaginem. Sed hoc ipſum invitus facit, quia nollet ſimul divinæ voluntati obſequi & parere, nec vellet modum a Deo conſtitutum tenere, aut promovere fines ab illo intentos: cogitur tamen & invitus. Et quidem in hoc ſenſu dixit David: *Fieri immiſſiones a Deo per Angelos malos*: Et Micheas narrabat Achabo, viſum ſibi fuiſſe ſpiritum mendacem a Deo miſſum, ad illum decipiendum perdendumque opera Syrorum.

Pſ. 77. 99. 3. Re. 22. 22.

A *pſallat manu ſua, & levius feras.* Iſta Sauli familiares ſuggerebant arte, vel experimento docti, paſſiones ejuſmodi melodia mitigari; & ita fieri videmus: nam etſi in dæmonas nihil agere valeant res corporeæ, ipſa tamen corpora ab illis obſeſſa mutare poſſunt, & in tantum alterare, ut ipſorum vexationem plus minuſve ſentiant juxta diverſam rerum eiſdem applicatarum impreſſionem.

B Nihilominus, ut hæc vera ſint, adeo ut ſervi Saulis ex communi ſenſu melodiam velut naturale maniæ remedium exiſtimaverint. Credo tamen, adhibitas in ipſo facto a Davide cantiones & preces fuiſſe potiſſimam cauſam, ut fugaretur malus ſpiritus, & Rex ejus vexatione & interna pariter ægritudine relevaretur. Hac via primus Davidi ad Saulem atque aulam aditus patuit: & quoniam Rex ejus operam ſibi inprimis neceſſariam exiſtimabat, armigerum ſibi illum inſtituit, ut familiarem haberet. Sic Deus per varios nexus exituſque latentium cauſarum Davidem ad regnum ducebat.

CAP. XVII. v. 4.

ET *egreſſus eſt vir fortis de caſtris Philiſtæorum nomine Goliath.* Viri hujus omnium Philiſtæorum fortiſſimi ſta-

D turam, armorumque apparatum Scriptura ſigillatim deſcribit, ut Davidis victoriam tanto mirabiliorem fuiſſe oſtendat. Et quemadmodum David fere ubique Chriſtum repræſentat, ita hoc loco Goliath diaboli perſonam gerit. Quadraginta ergo dies, quibus contra Dei populum, terroribus ac minis dimicavit, deſignant tempus, quo diabolus genus humanum oppugnavit, non vi, nec ar-

E mis, ſed arte ſua, alliciendo, terrendo, ac decipiendo, donec ad ſingulare illud certamen ventum eſt, in quo a Chriſto primum in deſerto poſt quadraginta ejus ſeceſſus dies, deinde in monte Calvario in fine diſpenſationis ſuę victus & proſtratus fuit.

v. 17. *Dixit autem Iſai ad David filium ſuum, curre in caſtra ad fratres tuos.* Iſai de filiorum ſalute ſollicitus minimum

F fratrem miſit, qui militantibus ferret annonam, deque illorum incolumitate & ſalute patrem faceret certiorem. Hæc ſcilicet ille cogitabat, alia Deus, qui ex facto maxime illuſtri & reipublicæ utiliſſimo communem populi exiſtimationem & benevolentiam Davidi quærebat. Quum enim ad caſtra veniſſet, Regemque

que, & universum exercitum inveniſſet, A gigantis Goliæ conſpectu, miniſque conſternatum, Dei zelo accenſus fidenter ſe obtulit certamini, certamque ſpem fecit victoriæ Dei favore obtinendæ, cujus agminibus impius ille Philiſtæus jam per dies quadraginta continuos quotidie mane & veſpere inſultare nunquam ceſſaverat. Depoſitis itaque armis, quibus a Rege fuerat indutus ſolo baculo & funda munitus in campum proceſſit. At at, B unde tantus Davidi animus, tantaque audacia, ut cum gigante veterano milite ipſe armorum inſolens pugnam optaret? Nimirum certo perſuaſum habebat, in privata fortuna ſe neutiquam deceſſurum, nec imperium ſibi divinitus decretum ullius hominis arte, aut virtute præripiendum. Noverat etiam ab experto, quales per illapſum ſpiritum vires accepiſſet. Cur autem oblatam Saulis armaturam rejecit? Primum, quia inter paſtores educatus militaria arma tractare necdum aſſueverat. Rurſus, quia necdum certus erat utrum illa armorum mutatio Deo placeret nec ne. Nec enim ſibi omnino perſuadebat, ut paſtor ad pugnam vocatus, non etiam paſtoralibus armis pugnare juberetur. Poſtremum præſenti facto minime congruere exiſtimavit, ſi regia arma ipſe ſervus indueret, Domini D ſui futurum cum diabolo prælium repræſentaturus: præſciebat nimirum humilitate Crucis Chriſtum de Rege ſuperborum triumphaturum. Rurſus attende, Davidem ad pugnam cum gigante fuiſſe delectum: contra, Saulem ejuſque exercitum non modo ejus impetum, ſed nec aſpectum ſuſtinere potuiſſe. Hoc ſcilicet illuſtri ſymbolo magnifice inſinuabatur, neminem quantavis præſtantiſſimæ naturæ prærogativa præcellentem de Diabolo triumphare potuiſſe, ejuſque metu atque poteſtate genus humanum liberare, ac proinde in ſolo Chriſto omnem noſtræ ſalutis, & libertatis ſpem fuiſſe repoſitam.

v. 50. *Lupum, & leonem interfeci ego ſervus tuus*. Certum eſt Davidem vera loquutum fuiſſe, etſi non æque certum, utrum iſta Sauli, ejuſque ducibus perſuaſerit: incredibile namque videri potuit, adoleſcentem tantum præſtare viribus, ut lupos & leones ferociſſimas beſtias, quaſi per ludum & quavis data occaſione, aut concerperet manibus, aut eliſis faucibus proſterneret. Mirabile dictu! dixit tamen, & utique fecit David, fecit autem

tem poſtquam unctionem accepit , eadem Sauli & ejus ducibus retexuit , non ut virtutem ſuam oſtentaret , ſed ut rerum geſtarum teſtimonio rebus gerendis fidem faceret . Tropologice . Lupus & leo diabolum , & mortem repreſentant . Illis animam eliſit David , & raptas oves excuſſit , quia Chriſtus mortem & diabolum profligavit , & quem voraverant , Adamum reddere coëgit . Si quis rurſus inquirat , cur David minime timuerit Goliam , hominem tam immani corporis mole , qualem eſſe oportuit , qui præter cætera arma thoracem ſuſtineret quinque millium ſiclorum pondo . Contra vero expaverit Jesbinob alterum de ſtirpe Arapha gigantem , qui ſane nec vires habuit Goliatho pares , nec æqualem magnitudinem corporis , quantum conjectare licet ex loricæ ejus pondere , quam trecentos dumtaxat ſiclos æris pependiſſe Scriptura teſtatur . Sapientes nimirum animæ , ut diabolum formident , cujus figuram fuiſſe diximus Goliam , magis tamen mortem pertimeſcunt . Et diabolus quidem magnas habet vires , nullas mors . Diabolus ob naturæ prærogativam omnia corpora movet , nihil mors , quum ſit ceſſatio motus . Certum tamen eſt diabolum intelligentibus videri minus timendum , quam mortem , primum , quia diabolus animæ non nocet niſi volenti . Secundum , quia eſto corpori officere poſſit , raro tamen uti ſua poteſtate permittitur . Tertium , contra diabolum pugnamus in nomine Domini Dei exercituum , cui diabolus injuriam intendit , quum ejus imaginem vexat . Mors contra magis nos terret , primum , quia etiam invitos rapit . Secundum , quia ejus ictus inevitabilis eſt . Tertium , quia mors Dei juſtitiam & ſanctitatem prædicat , quare non nos illam , ſed ipſa nos aggreditur in nomine Domini , cui non illa , ſed nos injuriam facimus . Quartum , quod cordatos maxime terret , & omnes terrere debet , mortem conſequitur Dei judicium , & decretoria ſententia vitæ mortiſve ſempiternæ . Sanctæ nihilominus animæ Dei clementia , & bonæ conſcientiæ teſtimonio fretæ plerumque

nec mortem, nec diabolum pertimescunt.

v. 50. *Prævaluitque David adversus Philistæum in funda, & lapide, percussumque Philistæum interfecit.* David illis, ut dixi, armis instructus adversus gigantem procurrit: directoque in frontem ictu eo impetu lapidem funda jecit, ut adacto ad cerebrum saxo Philistæus exanimatus, è vestigio pronus corruerit. Eo prolapso, institit victor, exertoque hostis gladio caput ejus præcidit. Dixi Goliathum diaboli figuram fuisse, qua populo Dei infestus occurrit, & insultavit; qua vero in faciem pronus cecidit, peccatorum symbolum fuit: qui enim peccant, *Nesciunt, ubi corruant, percutiuntur enim super domum oculorum suorum.*

v. 55. *Et dixit Saul ad Abner principem militiæ: de qua stirpe descendit hic adolescens?* Hic obtendunt quidam veterem traditionem, & ajunt: ideo Davidem a Saule agnitum non fuisse, quia lux quædam cœlestis nativam oris speciem occultaret. Alii tamen multo verius observant Saulem non de persona, sed de stirpe Davidis interrogasse. Vix enim credibile est, illi Davidis personam ignotam fuisse, quem frequenter audierat canentem, ac toties sibi utilem expertus fuerat, quem armigerum, adeoque familiarem tamdiu domi habuerat. Quod ergo Saulem angebat, dubium erat, ne forte is esset, ad quem juxta Samuelis vaticinium, regnum foret transferendum. Et fortasse quidem non ignorabat, Davidem a tribu Juda originem ducere, at certior fieri cupiebat, utrum esset ea stirpe natus, per quam juxta patrum traditionem regia dignitas ad Judæ nepotes traducebatur, puta, utrum ex Phares familia descenderet. Hanc scilicet Sauli suspicionem injecerant, primum & Davidis indoles regno digna, & tribus nobilissima regnandique cupida: postea etiam vehementissime auxerant ejusdem reportata de gigante victoria, & consequutæ populi acclamationes, & plausus.

ET

ET *dilexit eum Jonathas, quaſi animam ſuam*: Divino conſilio fiebat, ut David Saulis poſt futurus inimicus, nunc filii ejus Jonathæ amicus fieret. Quo nimirum Davidi aliquod in adverſis ſolatium & auxilium contra potentiſſimum adverſarium provideretur. Tropologice. Saulis mortale in Davidem odium deſignat ſynagogæ Judæorum in Chriſtum conſpirationem & invidiam, adeo ut ad necem illum quæſierint, & gentibus crucifigendum tradiderint. Hunc tamen Jonathas, ideſt Apoſtoli ſynagogæ malignantium filii dilexerunt pluſquam animas ſuas, quando *ibant gaudentes a conſpectu concilii, quoniam digni habiti ſunt pro nomine Jeſu contumeliam pati*. CAP. XVIII. v. 1. Act. 5. 41.

Egreſſæ ſunt mulieres de omnibus urbibus Iſrael cantantes: Percuſſit Saul mille, & David decem millia. Non fuit, opinor, harum cantatricum animus, quidpiam Saulis laudibus & exiſtimationi detrahere, id enim ſummæ impudentiæ fuiſſet, habebant quippe præſentem. At eſto iſtud quædam feciſſent, hoc profecto Saulem movere non debuit, ut benefactorem jam pro hoſte habere inciperet. Quamquam non deerant aliæ cauſæ, quas v. 6.

Jac. Edeſs. Numquid nam Saul ignoraret Davidem? Eum ſcilicet, quem familiarem ſibi fecerat, & armigerum, cujus cantu frequenter a dæmonis vexatione fuerat liberatus. Cedo quid arbitraris dicendum de homine, quem divinus Spiritus reliquerat, quem dæmones invaſerant, quem de mente deturbabant ſæpiſſime? Congruenter, opinor, dices, ſimilem effectum a cauſa ſimili provenire potuiſſe, ſic ut idem ſpiritus, qui Sauli omnem ſenſum frequenter adimebat, Davidis etiam notitiam, qualem qualem habuerat, vel abſtulerit, vel obſcuraverit. Quod attinet ad Abneris ignorantiam, credo hunc fuiſſe de Davide interpellatum, poſtquam ille a Saulis conſpectu diſceſſerat, adeo ut Abner nec venientem, nec abeuntem, alio digreſſus, viderit. Quare interrogatus, quiſnam eſſet adoleſcens, qui pugnam cum gigante ſuſceperat, reſpondit ſibi incompertum id eſſe, non quod Davidem ignoraret, ſed quod illum, qui ſe certamini obtulerat, ipſe minime advertiſſet. Quamquam eundem a cæde gigantis redeuntem ſtatim agnoverit, & velut hominem ſibi notum ad Saulem introduxerit.

etiam ſupra indicavimus, unde conceptum hac occaſione odium in apertam & irreconciliabilem inimicitiam poſtmodum prorupit. Tropologice. Audis Davidis a cæde gigantis, & Philiſtæorum fugæ reditum plane triumphalem, atque puellarum obviam prodeuntium gratulationes? Cogita Chriſtum victorem ab inferis redeuntem, & cœleſtes ſpiritus, ſanctorumque animas illum in cœlum deducentes. Iterum contemplare populum Juſtorum ex omnibus gentibus congregatum in noviſſimo die è tumulo reſurgentem, atque Angelorum occurſum hominibus ſuæ naturæ reparationem mortiſque deſtructionem gratulantium.

v. 10. *Poſt diem alteram invaſit ſpiritus malus Saul, & prophetabat in medio domus ſuæ.* Ideſt inſaniebat, vaticinabatur tamen, & futura prædicebat, ſpiritu, quo obſidebatur verba modulante. Quare prædictiones illæ non a divini ſpiritus impetu, ſed a mali dæmonis impulſu prodibant: quæ autem hic vaticinabatur, ex ſignis ſibi naturaliter notis conjectabat, præſertim ſi, ut aliqui tradiderunt, Saul in eo furore Davidi regnum prophetabat.

v. 17. *Ecce filia mea major Merob, ipſam dabo tibi uxorem.* Callidum hoc Saulis conſilium fuit, quo David non ſuo, ſed alieno ferro occumberet, dumque nova hac affinitate Regi obſtrictus de referenda gratia cogitat, indeque novas pugnandi cum ejus hoſtibus occaſiones quærit, in nova etiam pericula ſe conjiceret. Nimirum Saul hoc Davidi moliebatur, quod ipſe, poſtmodum Uriæ, ut propriæ ſcilicet necis auctor fieret.

v. 20. *Dilexit autem David Michol filia Saul altera.* Idem ſcilicet ſpiritus, qui Jonathæ Davidis amorem infuderat, ſororem impulit, ut eundem ſibi ſponſum optaret. Pater filiæ voluntati libens conſenſit, quod crederet ejus operam ad perdendum Davidem ſibi utilem fore. Sed contra accidit, ut ejuſdem potiſſimum ope ille Saulis inſidias eluſerit. Tropologice. Merob, & Michol geminæ ſorores ſignificant ſynagogam, & Eccleſiam ambas ab uno genitas parente Adamo. David, dum Goliathi & aliorum centum Philiſtæorum capitibus Saulis filias ſibi ſtipulatur uxores, Chriſti figuram expreſſit, quando ſynago-

A gogam & Eccleſiam ſibi acquiſivit ſponſas, exhibito ſui ſanguinis pretio. David tandem a Merob filia Saulis majore, quæ Hadrieli nupſit, rejectus, minorem Michol duxit. Quia Chriſtum *ſui non receperunt*, quare relicta ſynagoga ſponſam ſibi quæſivit ex gentibus ſanctam Eccleſiam *non habentem maculam, neque rugam*. *Epheſ.* 5.27.

B

CAP. XIX.

Niſuſque eſt Saul configere David lancea. Poſtquam Saul nec filię dolis, nec Philiſtæorum armis Davidem perdere ſe poſſe intellexit, rem ipſe per ſe aggreditur, & quod antea fruſtra tentaverat, nunc iterum lanceam in Davidem ex adverſo ſtantem intorſit. Simili tamen ſucceſſu: ictum ſiquidem ille modica corporis declinatione fruſtravit, proripuitque ſe domum, inde ſine mora in Ramatha ad Samuelem profugit. Interim miſſi lictores, dum Davidem domi opprimere ſperant, Micholis aſtu eluduntur. v. 10.

C

Tulit autem Michol ſtatuam, & poſuit eam ſuper lectum, & pellem caprarum poſuit ſuper caput ejus. Ita lictoribus Davidem quærentibus reſpondit Michol ægrum decumbere, ſimul in lecto jacentem demonſtrat. Satagebat Davidi fugienti conſulere, adeo ut dum ſatellites ultro citroque diſcurrunt, & filiæ reſponſa ad patrem reportant, dum nova mandata capeſſunt, dum exequuturi redeunt; David Ramatham, quo contendebat, tute teneret. v. 13.

D

Miſit ergo Saul viros, ut raperent David. Lictores in Prophetas tranſierunt: Prophetarum ſiquidem conſpectu divinitus mutati, regnum Davidi vaticinari cœperunt; id enim, ut quidam tradunt, Prophetarum ille conventus occinebat: recinere ergo audita compellebantur. Scilicet iſtis accidebat a bono ſpiritu, quod Saul antea paſſus fuerat a malo, quando *in medio domus ſuæ prophetabat*. v. 20.

E

F

Et iratus iracundia magna Saul abiit etiam ipſe in Ramatha, inde in Najoth, & expoliavit ſe ipſe veſtimentis ſuis, & prophetavit cum cæteris: & cecidit nudus tota die illa, & nocte. Spiritus, qui Saulem ad prophetandum impulit, etiam induxit, ut regia inſignia deponeret humique ſe proſterneret. Ut ni- v. 22.

nimirum , dum regale paludamentum exuit hac velut teſſera regnum Davidi tranſcriberet , dumque *cadit nudus in terram* , regno excidiſſe ſe teſtaretur .

CAP. XX. v. 4.

ET *ait Jonathas ad David , quodcumque dixerit mihi anima tua faciam tibi* . Vides , ut Davidem dilexerit . Noverat , regnum ſibi aliquo jure debitum ab illo occupandum , nec tantum patris fortunam , quin magis ſuam ab eodem evertendam , nec tamen occidit , nec patri occidendum prodidit . Immo contra ſollicitus omnia pertentat , ut ſalvum & incolumem habeat , poſt multa ſe ſuamque domum ejus fidei committit , & obteſtatur , ut regno potitus , in ea fortunæ altitudine ſe veterem amicum reſpectet , ſique interim contingat , ipſum è vivis decedere , ſuis liberis benevolum ſe præſtet , paternæque amicitiæ memorem . Contra perpende quantum David Jonathæ confidat ; ut quum omnes Saulis & filiorum conatus clandeſtina fuga antevertere poſſet , id tamen exequi nolit , inconſulto Jonatha . Orat , ut patris animum exploret , nec dubitat , quin is vera referat , quando mentiri & fallere facillimum erat , quin & utiliſſimum videbatur . Merito igitur David talis amici amplexu divellendus *abundantius fleviſſe* dicitur , *quam Jonathas* : nec enim Jonathas ullum beneficium acceperat a Davide , hic ab illo bene multa . Quamquam lacrymarum cauſæ præter Jonathæ amorem , aliæ plures occurrebant reputanti , quanta ſibi ſuiſque ex ea perſecutione pericula & incommoda incumberent , adeo ut inter magna a Deo accepta beneficia , quæ Pſalmo 17. retexuit , iſtud in primis retulerit , quod a tanto adverſario ipſum ſervaſſet .

CAP. XXI. v. 1.

VENIT *autem David in Nobe ad Achimelech Sacerdotem : & obſtupuit Achimelech* . Mirum videbatur Pontifici , quod David gener Regis & Chiliarchus , inermis , & ſolus eo appuliſſet . Idcirco rogat : *Quare tu ſolus* ? Factum ille diſſimulavit , ne ſi veram cauſam aperuiſſet , Sacerdotem reum faceret , quod compertum Regis hoſtem excepiſſet hoſpitio , armiſ-

A

B

C

D

E

F

misque & commeatu juvisset. Mentitus est causam dispensatorie, respondit-que: *Rex misit me*. Nec tamen a vero deflexit ex toto: nec enim ex toto falsum erat, Davidem a Rege missum fuisse, quando Rex in causa erat, ut David ab aula excederet & ad sacerdotem profugeret. Et illud, *nemo sciat rem propter quam missus es*, ex parte verum fuit, si tempus illud respicias, quando Saul consilium perdendi Davidem occultum volebat.

Et pueris condixi locum secretum, & absconditum. Socios siquidem occultaverat, ne inopinatus militum conspectus Nobæ cives perturbaret: quare credibile est, Davidem non omnino incomitatum accessisse, quum unus, vel alter socius nullam Nobensibus perturbationem afferre posset. v. 2.

Et respondens Sacerdos ait illi, non habeo panem solutum. Idest, quem cuivis liceat comedere. Sic Paulus feminam obeunte marito solutam dixit, ut possit nubere, cui velit. *Sed tantum panem sanctum*, sanctis seu sacratis hominibus concessum: panem propositionis significat, qui & *panis facierum* dicebatur ex eo, quod in tabernaculo ante faciem Domini poneretur. Respondit ergo sacerdos, nullum alium panem suppetere *ad manum*, idest in tabernaculo, ubi hoc negotium agebatur, præter illum, quem proxime a facie Domini ipse sustulerat, nam per singulas hebdomadas panem recentem & calidum substituere tenebatur: & quoniam id suaderet necessitas, hunc panem daturum se respondit, dummodo pueri mundi essent. Merito itaque reprehensi fuere, qui a Rege Ezechia ad celebrandum Phase vocati legem istam transgressi fuerant. Subdit nihilominus Scriptura: *Et oravit pro eis Ezechias dicens: Dominus propitiabitur cunctis, qui in toto corde requirunt Dominum Deum patrum suorum, & non imputabit eis, quod sanctum non fuit mundum ab eis*. Idest, quod paschales victimas immundi comederint. Unde liquet ejusmodi transgressionem venialem fuisse, & facile excusari potuisse vel ob ignorationem legis & bonam fidem, vel, ut in casu præsenti, ob urgentem necessitatem. Credidit ergo eam necessitatem legi præscribere, modo legalis immunditia abesset. Legem certe hoc facto nec a Pontifice, v. 4. 1. Cor. 7. 39. 1. Par. 30. 18

nec a Davide violatam fuisse indubitabile est, quum Dominus urriusque exemplo Judæos discipulis sabbati violationem objectantes refellerit. Porro necessitas, quæ potissime hoc factum excusat, non indoriebatur, quod sacerdos vel ex propria domo, vel ex foro civitatis panes comparare non posset, sed ex eo, quod Davidi fugienti & fugam latere volenti, negotium erat transigendum in tabernaculo, secretissimo videlicet in loco, & quidem quam celerrime, ne cunctando ipse sibi certum periculum crearet, si, quod facile contingere poterat, facti notitia in vulgus manasset: nec vanum hunc fuisse Davidis metum, consequuta Achimelechi sociorumque cædes, & civitatis Nobe excidium non multo post docuerunt.

v. 5. *Dixitque David ad Sacerdotem: oblatio nobis permissa est ab heri, & nudius tertius, ex quo egressus sum*, quasi dicat. Nullius mihi conscius sum immunditiæ, ob quam a cibis sanctis prohibendus sim. *Et vasa puerorum munda sunt*, iudicat illorum continentiam a consuetudine conjugali. *Porro via hæc soluta est*. Hoc dixit David, quod ipse etiam intelligeret præsentem casum lege minime comprehendi, quare nec vetitum esse inedia laborantibus, & longum iter statim ingressuris sacro etiam pane deficienti naturæ succurrere, quando nullus aliunde cibus suppetebat. Tropologice. Quemadmodum David, quum ungeretur, Dominum nostrum præfigurabat Regem unctum oleo lætitiæ, ita nunc dum in comestione sancti panis cum sacerdotibus communicat, Christi sacerdotium adumbrat.

v. 7. *Erat autem ibi vir de servis Saul, absconditus coram Domino, Doeg Idumæus*. Vocabulum Hebraicum *Neasar* nobis cum Hebræis commune est, & proprie significat actum calcantium oleas, vel uvas in torculari: producta deinde a specie ad genus significatione, quamlibet pressionem, seu coactionem, & coërcitionem designat. Doeg itaque intra tabernaculum coërcitus suam personam, seu præsentiam suppresserat, adeoque illud *Neasar* suppressus, & absconditus verti potest, libens an invitus incertum, fortasse lege adstrictus, qua tenebatur peccatum suum legitimo sacrificio expiare.

v. 9. *Ecce hic gladius Goliath, si vis istum tollere, tolle*. Nota. Quatuor a Davide ge-

A geſta, quæ a lege exorbitaſſe videntur: habent tamen myſticum quid, & arcanum, unde diſpenſatorie facta credantur. Primum: viſus eſt ſacerdoti imponere voluiſſe mentiendo ſe a Rege fuiſſe miſſum, quando Regem ipſe fugiebat. Et iterum Achin Gethæorum Regem fefellit, ut amens & fatuus haberetur, qui plenus erat Spiritu ſapientiæ & intellectus. Secundum: panem ſanctum manB ducavit, quem id lex diſerte laicis prohiberet, ſed nec Levitarum uxoribus & filiabus permitteret. Tertium, Goliæ gladium, quem olim Deo conſecraverat, ad profanum uſum iterum convertit. Quartum: quum poſthæc factus Rex Arcam de domo Obededom in arcem Sion transferri juſſiſſet, Ephod Levitarum veſtem aſſumſit. Ad primum & ſecundum punctum vide dicta ſuperius. Ad C tertium: uſum hujus gladii licitum faciebat neceſſitas, quam nullus dubitare poteſt ſancti panis eſum licitum feciſſe. Ad ultimum: Ephod, ſeu ſtola byſſina, nec omnis ſacra fuit, nec Levitarum adeo propria, ut in quibuſdam circumſtantiis ejus uſum laicis communicare nefas eſſet. Conceſſit enim Heli puero Samueli, cui profecto ante Leviticam conD ſecrationem ſacris veſtibus uti non licuit. Stola igitur, quam David in translatione Arcæ aſſumſit hujus generis fuit, longe diverſa ab ea, quam Levitæ in Tabernaculo miniſtraturi ſumere ſolebant, atque magis diverſa ab illa, quæ ſummi Sacerdotis peculiare ornamentum fuit.

CAP. XXII. v. 16. MOrte morieris *Achimelech*. Adeo Saul, qui Amalecitarum gentem perdere juſſus fuerat, ſervavit, & Achimelech Pontificem ejuſque collegas occidit, utrobique religionis & juſtitiæ contemtor. Doeg Idumæus hujus cædis primum auctor, deinde executor fuit: is enim & Pontificis cum Davide congreſſum Sauli nunciavit, & imperatam ab eodem carnificinam exequutus eſt, cæteris impium, & barbarum facinus exE F ecrantibus. *Et trucidavit in illa die octoginta quinque viros veſtitos Ephod lineo. Nobe autem civitatem Sacerdotum percuſſit Saul in ore gladii, viros & mulieres, & parvulos & lactentes, bovem & aſinum.* Hac ſcilicet cum ſeveritate Saul juſſus fuerat in Amalecitas animadvertere, quod ut laudandum ſi feciſſet contra nocentes, ſic innocentibus & immeritis

pœnam ejuſmodi intuliſſe, horrendum facinus fuit, & omnium Saulis ſcelerum fere graviſſimum. Interim, quod tactum eſt ſupra, obſtupeſce Iſraëlitarum in ſuorum Sacerdotum cæde ſtuporem: qui enim alias pro ſalute unius hominis, qui Jonathas fuit, tanta cum animorum contentione contra Saulem declamaverant; hic eundem in Sacerdotum collegium, & urbem inaudita crudelitate ſævientem nemo inhibuit, nemo increpuit, vel, ut temperaretur immane decretum interceſſit. Scilicet filium Regis ſervare viſum eſt intereſſe plurimum, nihil Domini Sacerdotes & urbem perire. Tropologice. Ut iniqua Levitarum cædes Diſcipulorum Chriſti perſecutiones & necem adumbravit, ſic Saul Tyrannorum in eos ſævientium figuram expreſſit. Et quemadmodum Saul in Sacerdotibus nihil pœna dignum reperit præter eorum qualecumque in Davidem ſtudium, ita perſecutores profeſſi ſunt, nihil ſe in Chriſtianis odiſſe præter amorem Chriſti.

v. 20. *Abiathar fugit ad David*. Filius hic erat Pontificis, qui è manibus Doeg elapſus ad Davidem profugit, & triſtem ſuorum exitum patriæque excidium eidem nunciavit. Reſpondit David: *Ego ſum reus omnium animarum patris tui*. Non quo David ejus cædis auctor eſſet, ſed quod Saul non utique eam imperaſſet, ſi David ad Sacerdotem non veniſſet, nec ab eodem cepiſſet cibaria & arma. *Sciebam, quod quum ibi eſſet Doeg Idumæus, procul dubio annunciaret Saul*. Si ſcivit, cur non cavit? Scivit utique, quando jam cavere non potuit: occultus enim intra Tabernaculum jacuerat. At ſi in Tabernaculo morabatur, ergo non religione, ſed genere, vel patria Idumæus fuit, nec enim Idumæis & Ægyptiis licebat *ingreſſus in Eccleſiam Dei*, niſi poſt ejuratos patrios ritus, nec ante tertiam generationem.

Deut. 23. 8.

v. 23. *Mane mecum*. Quaſi dicat. Unus idemque amborum hoſtis eſt Saul, qui quærit animam tuam & meam. Sed pone metum: *Quia cuſtos mecum eſt* Deus, qui miſit ad me Prophetam ſuum & unxit me.

ET

A

ET ait Dominus ad David : *vade , & percute Philiſtæos , & Ceilam ſalva-bis* . Abiathar ad Davidem profectus Ephod , ſeu Pontificis rationale ſecum attulerat utili conſilio , ſicut in præſenti caſu patuit . Nam quum David dubius hæreret , utrum expediret Philiſtæos Ceilitarum agrum populantes invadere , conſultus per Ephod Dominus : id expedire , reſpondit , & victoriam promiſit & præſtitit . Iterum David incertus , an tutum foret Ceilæ ſe continere , & eo venturum Saulem expectare , audiit , excedendum ab urbe , nec Ceilitis credendum . Quare in ſylvas deſerti Ziph ſe abdidit. CAP. XXIII. v. 2.

Aſcenderunt autem Ziphæi ad Saul in Gabaa dicentes : Ecce David latitat apud nos . Gratum utique Sauli accidit , Ziphæos habere ſuis conſiliis conſentientes , ſibique ad perdendum Davidem adjutores fore ſperabat . Quare inſtat , ut ocyus redeant , ejus omnia diverticula explorent . Callidus eſt , ajebat , nec facile eſt incautum opprimere prudentem omniaque circumſpectantem , quum non ignoret ſibi undique inſidias parari , quare nec fixum habet locum , ſed huc illuc vagus oberrat : quumque illius diverſorium inveniſſe te , narras , mutavit . Videte ergo , ut vera & certa nuncietis , nam in incertum venire non expedit , ne ſi noſtros conatus iterum eluſerit , vulgi jocus & fabula fiamus. v. 19.

Ivit ergo Saul ad quærendum eum , & felici quidem ſucceſſu , adeo ut Davidem in eas anguſtias conjecerit , unde niſi Deus , qui ſoſpitem illum & Regem volebat , hominem opportune adduxiſſet , qui nunciata Philiſtæorum irruptione Saulem inde exigeret , cogeretque intermiſſa Davidis perſecutione ad hoſtes reprimendos procurrere . Quod hic occurrit vocabulum hebraicum *Senoor* rupem ſignificat , quæ ideo petra diviſionis appellata eſt , quia in medio poſita Saulis , Davidiſque ſtationes dividebat : eademque ſita eſt è regione montium Daiſe , hoc eſt, *Cervorum* . v. 25.

ET *venit ad caulas ovium , quæ ſe offerunt vianti , eratque ibi ſpelunca , quam ingreſſus eſt Saul , & dormivit illic* . Caverna erat in montibus CAP. XXIV. v. 4.

Engaddi ſatis ampla, ut ſocios Davidis, qui pauci non erant, commode capere & occultare potuerit. In hoc ſpelęum ingreſſus eſt Saul, qui repreſſis Philiſtęorum incurſionibus, intermiſſam eam ob cauſam Davidis perſecutionem reſumſerat. Cauſam cur ſolus antrum ſubierit, Scriptura his verbis indicavit: *Ad tegendos pedes ſuos*, quæ noſter interpres vertit, *& dormivit*.

v. 5. *Et dixerunt ad Davïd viri ejus: hæc eſt illa dies, quam dixit tibi Dominus: Ecce ego tradam inimicum tuum in manu tua.* Magna hæc tentatio fuit, quam plures, & graves cauſæ conflabant, occaſio pręſens, ſociorum conſilium, Prophetæ oraculum, propriæ ſalutis cura, & ſtudium publicæ tranquillitatis. Quin ergo uno ictu telam iſtam recideret, & negotium uno momento conficeret? Confeſſus eſt ipſe David cogitaſſe ſe, Saulem occidere, etſi mutata in medio curſu mente, chlamydis dumtaxat oram pręcidit, qua producta ſuam in Saulem voluntatem teſtaretur.

v. 6. *Et poſthæc percuſſit cor ſuum Davïd, eo quod abſcidiſſet ſummitatem pallii Saul.* Angor iſte ex pietate proficiſcebatur, & ſumma erga Regis perſonam reverentia, nimirum in mente habebat illud: *Nolite tangere Chriſtos meos.* Pſ. 104. 12.

v. 8. *Et effecit David ſermonibus iſtis, ut viros, qui erant cum eo, pœniteret.* Illis ſcilicet rationibus, quibus ipſe ſibi, ſociis etiam perſuaſit, ut ceptum conſilium occidendi Regis damnarent.

v. 9. Poſtquam Saul ſpeluncam reliquit, *David inde egreſſus clamavit poſt tergum ejus*, ſimul oſtenſo abſciſſæ chlamydis fruſto: *Ecce*, ait, *hodie viderunt oculi tui, quod tradiderit te Dominus in manu mea in ſpelunca.* Tradidit, inquit, te Dominus in manu mea, non ut occiderem te, nec iſtud ego ab illo poſtulavi unquam, ſed quod ſemper optavi, ut populus univerſus ex evidenti & indubitabili facto perſpiceret, alium eſſe in te animum meum, ac in me tuum, neque me tibi, perinde ac tu mihi, necem machinari, quam quum facile poſſem, non intuli.

v. 13. *Judicet Dominus inter me, & te, & ulciſcatur me Dominus ex te, manus autem mea non ſit in te, ſicut & in proverbio*

A *bio antiquo dicitur , ab impiis egredietur impietas* . Idem innuit vulgaris parœmia : a fodiente opplebitur fovea . Saul Davidis dictis imo factis vehementer commotus lacrymas continere non potuit : filium appellat , quem hostem capitalem hactenus habuerat : atque justiorem se agnoscit & fatetur . Compertissima siquidem , & eximia erant Davidis in eum merita , quibus tamen sciebat se neutiquam respondisse .

Et nunc , quia scio , quod certissime regnaturus sis . Unde hæc Sauli scientia ? Ex eo , ajunt , quod videret in hoc Davidis facto impletum Samuelis oraculum . Eum scilicet fore Saulis successorem , qui ipsius pallii summitatem præcidisset . Verius alii docent Saulem ejusmodi scientiam hausisse ab iisdem fontibus , ex quibus Jonathas filius ejus eam de futuro regno Davidis notitiam acceperat ; quando in agro & in deserto Ziph ante illud factum , cum Davide sic agebat & pacisebatur , ut quem certo crederet regnaturum : ex communi videlicet vulgi opinione & publica fama orta ex minaci vaticinio Samuelis adversus Saulem , & in dies aucta ex manifesta Dei circa Davidem providentia , quæ vel maxime enituit in persecutione adversus eum a Saule excitata , & irrito semper conatu exercita , Deo ubique Davidem mirabiliter protegente . v. 21.

Jura mihi in Domino , ne deleas semen meum post me , neque auferas nomen meum de domo patris mei . Atque id se facturum David jurejurando spopondit , & suo tempore præstitit : nam etsi aliquos Saulis nepotes divino oracului compulsus Gabaonitis necandos postea tradiderit , reliquos tamen , quos licuit , servavit & benigne tractavit . v. 22. 2. *Reg.* 21.

CAP. XXV.

MOrtuus *est autem Samuel* . Interea dum Saul & David inter se certant , alter ut regnum , alter ut vitam tueatur , moritur Samuel Propheta Domini , cujus in universam domum Israel ingentia merita supra ex Scriptura retulimus : ut mirum non sit , si ad ejus funus universus populus convenerit . Hac scilicet cum pompa efferri solebant viri magnis in rempublicam meritis insignes : quare Moysis & Aaronis , Jacobi Patriar- v. 1.

triarchæ & Stephani Diaconi exequias Scriptura refert magno cum planctu, & hominum frequentia fuisse celebratas.

v. 2. *Consurgensque David descendit in desertum Pharan*. Hic occurrunt Davidis cum Nabale, & ejus uxore Abigail gesta. Intellexerat David Nabalem in Carmelum ad tondendos greges suos venisse, montem in eadem solitudine Pharan situm, atque per eam occasionem suis familiaribus & pastoribus splendidum instruxisse convivium. Id enim consuetudo ferebat, sive fruges colligerentur, sive pecora tonderentur: nam & idem fecisse Absalonem infra habetur, ac simili de causa convivium adornasse, *quasi convivium Regis*. David itaque, quum in vasta & sterili solitudine annonæ inopia premeretur, decem ex sociis ad Nabalem misit oratum, ut indigentibus succurreret. Is, ajebant, quem sospitem optamus, David tibi, tuque domui pacem apprecatur; rogat ut mercedem, qualem qualem ipse statueris, solvi jubeas servis tuis, ob navatam pecori tuo operam. Plura profari non est passus Nabal homo rusticus & illiberalis, sed intolerandæ arrogantiæ esse arbitratus, quod mercedem exigerent publici latrones: *Quis est David*, respondit, *& quis est filius Isai*? quasi dicat, illescilicet, quem publicæ pacis perturbatorem Rex ad supplicium jamdiu deposcit, & qui socii ejus? Servi nempe fugitivi & prædones, adeo *increverunt servi, qui fugiunt dominos suos*. Scilicet ne Davidis legatos vacuos, & sine viatico dimitteret, hujusmodi mercedem solvit, & contumeliis oneravit.

v. 13. *Tunc ait David: accingatur unusquisque gladio suo*. Eo siquidem responso offensus socios arma protinus expedire jussit, pro deliberato habens, quod solus Nabal peccaverat, universæ familiæ exitio vindicare, ac fortasse feciisset, nisi Nabalis uxor interceſſiſſet. Prudens siquidem, femina mala prospiciens ex eo mariti facto sequutura, jamque prope impendentia, summa, qua potuit, celeritate amplum commeatum paravit, jussitque servos sine mora antecedere, & Davidis animum occupare oblata ingenti esculentorum & poculentorum copia. Ipsa statim sequuta est donis & blanditiis satis in-

A inſtructa. Porro hæc, mirum eſt, tam ſecreto geri potuiſſe, ut Nabalem prorſus latuerint, nec niſi poſtridie, uxore narrante, ea reſciverit.

Quum autem vidiſſet Abigail David, feſtinavit, & deſcendit de aſino, & procidit coram David in faciem ſuam. Merito hujus feminæ prudentia laudata eſt, adeo nihil in actis vel dictis v. 23.

B ejus apparet, quod ad propoſitum finem non fuerit accommodatiſſimum, eximiam enim animi demiſſionem oſtendit, & ſummam erga Davidem obſervantiam, quare flexis genibus ſubmiſſa fronte obviam venientem adorat, nec niſi petita venia ſuam cauſam agere aggreditur, quam quidem adeo eleganter, & nervoſe perorat, ut David, quid contra opponeret, nihil

C habuerit, immo dicenti gratias egerit, non quod dona attuliſſet, licet magnifica, & præſenti neceſſitati maxime opportuna, ſed quod a præcipiti conſilio iratum avocaſſet. *Benedicta tu*, reſpondit, *quæ prohibuiſti me ne irem ad ſanguinem, & ulciſcerer me manu mea.*

Oro te Domine mi: loquatur ancilla v. 25.
tua ſuper virum iſtum Nabal, quoniam
D *quale eſt nomen ejus, talis ipſe eſt. Nabal eſt nomen ejus, & conviciandi vitium cum ipſo eſt.* Nabal igitur conviciatorem ſignificat, maledicum & contumelioſum, adeo ut hodie quoque hoc vocabulum eodem ſenſu vulgus uſurpet: quare iratus quiſpiam adverſario dicere ſolet, Mnabel-no loch, ideſt contumeliis, ſeu maledictis & conviciis onerabo te.

Faciens enim faciet Dominus tibi v. 28.
E *domino meo domum fidelem. Quum ergo fecerit Dominus domino meo omnia, quæ loquutus eſt de te bona, non erit hoc tibi in formidinem, & in offendiculum cordis.* Hinc apparet, vaticinium de futuro Davidis regno vulgatiſſimum fuiſſe, ut Abigail, illud, quaſi rem compertiſſimam ac certam præſumat. *Faciet*, inquit, *Dominus tibi domum fi-*
F *delem*, ideſt, ut ipſamet continuo ſe explicat, *regnum tradet*, nec quale Sauli dedit, infirmum & precarium, ſed ſtabile & perpetuo manſurum. Sic ergo age, ut ea utaris in meum conjugem clementia, quam erga Saulem hactenus exercuiſti, cujus injurias admirabili manſuetudine hodie quoque diſſi-

dissimulas . Ita fiet , ut Regem non A pœniteat , quæ feceris privatus . Credidit ergo Abigail , Davidem peccaturum fuisse , si propositam vindictam de Nabale sumsisset, & ipse David Deo gratias egit , & Abigailem laudavit , quod in medio ruentis iræ cursu illum cohibuisset . Judicavit ergo etiam ipse nefas esse, quod cogitabat .

v.38. *Quumque pertransissent decem dies , percussit Dominus Nabal , & mortuus est* . Is videlicet , post decem dies immissa divinitus lue justissime periit , qui decem Davidis sociis causam jurgii intulit iniquissime . Periit , inquam , pœna crimini conveniente , sic ut qui ad aliena mala omnem misericordiæ sensum exuerat , lapidis naturam indueret, atque adeo omnem sensum amitteret . Nabal itaque , qui uxoris gratia absolutus homini pœnas non dedit , proprio scelere damnatus dedit Deo . Porro, sicut justus Deus Nabalis inclementiam & duritiem punivit , ita uxoris humanitatem & misericordiam est remuneratus , nec passus est viduam manere in luctu , sed ad regium thalamum Davidi statim nuptam evexit . Sub idem tempus David etiam Achinoam duxit , postquam Merob , deinde Michol a patre aliis viris traditæ ab eo D divortium fecerant . Credibile est hoc Davidem , Deo inspirante , fecisse , quo Patris exemplo Salomon , ejusque successores suas uxores , nam plures ducturi erant , regere discerent , nec earum blanditiis eo trahi se sinerent , unde vel inviti in idololatriam , & idololatrarum errores & vitia ruere cogerentur . Tropologice . Abigail derelicta , a Davide in sponsam assumitur, E quia natio Gentium Christi sponsa facta est , ut *sterilis , quæ non pariebat* Es. 54. 1. *lætaretur , & multi fierent filii desertæ ,* Gal. 4. 27. *quam ejus , quæ habebat virum* . Achinoam , idest frater meus jucunditas , sive melos , synagogam Judæorum significat , quorum Christus frater est secundum carnem , vera Sanctorum jucunditas , & canticum : hanc quoque Christus sibi copulabit , *postquam intra-* Rom. 11. 25. *verit plenitudo gentium* , ut scribit Apostolus . F

CAP. XXVI. v. 2. ET *surrexit Saul , & descendit in desertum Ziph* . Quoniam ea , quæ intra speluncæ latebras acta fuerant , nec adeo manifesta erant , ut nefas esset

A

B

C

D

E

F

eſſet eadem in dubium vocare, neque adeo perſpecta in eo facto Davidis fides, ut plerique ſuſpicari non poſſent, illum cæde Saulis idcirco abſtinuiſſe, ne ſibi & ſociis ingens & inevitabile periculum accerſeret, quum & antrum a militari via prope abeſſet, & in vicinia ad Saulis cuſtodiam excubarent tria armatorum millia, qui, comperta Regis cæde, eam utique inultam minime reliquiſſent. Credo Davidem Deo ſupplicaſſe, ut altera adhuc vice Saulem ſibi traderet, non ut inſidiatorem vitæ ſuæ vita privaret, id enim ille quaſi ſcelus execrandum perpetuo fuerat averſatus, ſed ut filiis Iſrael univerſis palam faceret, nec regnum ſe affectare, nec Regis capiti inſidias moliri.

Et ait David, quis deſcendet mecum in caſtra? Nunciatum fuerat Sauli a Ziphæis Davidem in collem Hachila profugiſſe. Eo itaque cum tribus armatorum millibus illico profectus collem vacuum occupavit: inde ſiquidem comperto Saulis adventu David, mutata ſtatione in vicinam ſolitudinem ſe conjecerat. Quum ergo Saul non longe abeſſet, David alta jam nocte caſtra ingreſſus Regis tentorium diligenter obſervavit: indeque reverſus ſuos commilitones compellans: *Quis*, ait, *deſcendet mecum in caſtra?* Mox aſſumpto uno Abiſai filio Sarviæ, ſilentio ad Saulis tentorium repſit. Quumque Abiſai in eum ferrum ſtrinxiſſet, adoleſcentis impetum repreſſit David. Neve alius quiſpiam de hac re ſibi deinceps negotium faceſſeret, juravit per Dominum in Saulis cædem ſe nunquam conſenſurum: nec enim fas eſſe, Regem a Deo conſtitutum alia, quam divina perire manu. Haſtam dumtaxat & ſcyphum abſtulit, ut haberet teſtes, quibus ſuam innocentiam præterito documento Regi approbatam, univerſo nunc ejus exercitui, adeoque omni populo faceret manifeſtam. Illud mirum, quomodo David talia auſus fuerit: adeo ut in medios hoſtes ſemel & iterum ſe conjecerit, nec caſum pertimuerit, quo quiſpiam in tanta hominum multitudine ex qualicumque cauſa expergefactus, venienti vel abeunti occurreret, quod ſi contigiſſet, de ſa-

v. 6.

lute Davidis actum videbatur. Relege, quæ ſuperius circa ejuſdem cum Gigante pugnam annotavimus: Davidem videlicet in factis ejuſmodi divino conſilio rectum fuiſſe, quare manifeſtis periculis citra omnem temeritatis & imprudentiæ notam frequenter ſe objeciſſe. Quod quidem præter alia argumenta, mirabilis etiam & conſtans in eiſdem adeundis, atque evadendis felicitas declaravit. Et in præſenti facto Scriptura confirmat, cauſam indicans, ob quam nullus in tanta hominum turba Davidis & ſocii adventum, aut abitum animadverterit. *Quia*, inquit, *ſopor Domini irruerat ſuper eos*.

v. 19. *Et ait David: Si Dominus incitat te adverſum me, offeramus ſacrificium.* Ideſt: mactatis hoſtiis Deum conſulamus ambo. Quæ enim ipſe facit, eadem ſuo fieri nutu declarabit. *Si autem filii hominum, maledicti ſunt coram Domino*, ideſt execrabiles Deo ſunt, & ejus maledictione digni, quippe qui me meoſque nituntur ab illius cultu abſtrahere, dum in idololatrarum terras migrare cogunt, atque adeo eorum legibus & moribus vivere.

v. 20. *Et nunc non effundatur ſanguis meus in terram coram Domino, quia egreſſus eſt Rex Iſrael, ut quærat pulicem unum, & perſequatur perdicem in montibus.* Quaſi dicat: ſin ergo nec Deus te adverſum me incitat, nec homines factum laudant, vide ne incaſſum effundas ſanguinem innoxium injuſta nece, quaſi vero, qui homo ſum infimæ ſortis, & hoc amplius extorris, & exul, tibi tanto Regi nocere valeam. Sed nec ſi poſſim, unquam velim: tuque iſtuc iteratis experimentis doctus certe ignorare non potes, nec debes negare.

CAP. XXVII. v. 1. *ET ſurrexit David, & abiit ipſe, & ſexcenti viri cum eo ad Achis filium Maoch Regem Geth.* Dixi Davidem plura auſum fuiſſe, quæ quidem a temeritatis nota excuſari non poſſent, niſi facta dicantur ex peculiari divini Spiritus inſtinctu: tale profecto fuit, quod hic occurrit. David enim ante aliquot annos ad hunc ipſum Regem Geth profectus, adeo ſibi infeſtum ſenſerat, ut capitis diſcrimen vix evaſerit; evaſit ta-

A tamen, imo ejectus fuit, nec absque ignominia & dedecore, ut qui insanus haberetur, nam talem ipse se finxerat, quo vitæ discrimen præsens ac certum averteret. Nunc vero injuriarum simul, & periculi immemor ad eumdem Achin redit. Excipitur nihilominus humanissime, & hoc amplius oppido Siceleg donatur. Sic Achis Davidem antea repulit inutilem sibi arB bitratus, tum quod sibi quidem, suis tamen popularibus oppido magis addictum crederet, tum quod videret in insaniam fuisse prolapsum: nunc vero, quum sciret Davidem a Saule, ejusque popularibus maxime dissidere, eo quod ab illis magnopere vexatus & gravissimis injuriis affectus fuisset, nec aliunde dubitaret, quin militari prudentia maxime valeret veteranus miles, & C dux pluribus exercitus bellis, censuit ejus operam sibi quam oppido necessariam in proximo præsertim bello, quod Philistæorum respublica adversus Israelitas moliebatur, & paulo inferius Scriptura refert. Quamobrem venientem effuso sinu excepit, & illi urbem, quam petebat, libens concessit. Adeo Achis utrobique deceptus est, seu quum Davidem antea insanum credidit, D seu quum suis Philistæis ejus operam utilem fore, postea speravit.

Dicebat ei Achis: in quem irruistis hodie? Respondebat David: contra meridiem Judæ. Plura occurrunt in præsenti historia, quæ dispensatorie a Davide facta, vel dicta credere oportet, ut superius observatum fuit. Cæterum etsi ipso Davidis responso Achis deceptus fuerit, mendacium tamen non E fuit: quod enim per ea verba enunciabatur, verum erat: gentes quippe ex quarum locis prædas egisse se dicebat, promissas Judæis terras occupabant: quare non mentiebatur, quum earum agros populatus, Judæorum regiones vastasse se affirmabat. v. 10.

F *Et Saul abstulit pythones, & hariolos de terra.* Pythones dicit vel quorum ventres insidens dæmon ipsorum halitu, & ore verba formabat, vel qui a dæmone per assumptum ab illo corpus responsa petebant, quod hic fecisse mulier pythonissa dicitur. Saul fortasse Samuelem habuit auctorem, ut ejusmodi hominum genus maleficum exterminaret, vel ipse, quum pius fuit, CAP. XXVIII. v. 3.

proprio inſtinctu id fecit . Saul quippe etſi in cæteris malus , paternæ tamen religionis tenax fuit , adeo ut eo vivente Iſraëlitæ ab illa minime deſciverint , quod profecto nunquam accidit , niſi piis principibus rempublicam adminiſtrantibus .

v. 6. *Conſuluitque Saul Dominum , & non reſpondit ei* . Philiſtæi in Iſraëlitarum fines rurſus irruperant cum ingenti exercitu , cujus apparatum & numerum Saul contemplatus expavit . Quumque conſultus Dominus nullum illi reſponſum daret nec per Sacerdotes, quorum pleroſque ſuſtulerat injuſta nece , nec per Prophetas , quos monitores contemſerat , ad maleficos , & pythones confugit . Propriam ergo perſonam mentitus , regiiſque inſignibus depoſitis & comitatu relicto cum duobus ſociis mulierem adit mortuorum , ut credebat , ſuſcitatricem , rogavitque , ut ſibi excitaret Samuelem . At illa , *quare* , reſpondit , *inſidiaris animæ meæ , ut occidar* ? Nec enim ignoras Saulis adverſus Hariolos & Divinos edicta , & plurimorum hac de cauſa cædes , & nunc , quem ſuſcitabo tibi ? Itan' credis , an mentiris ? Tun' mortem timeas , quæ mortuos ſuſcitas , aut alienos caſus prævideas, quæ ignoras tuos ? fortaſſe etiam mulier Saulem repulit , quod Samuelem ſuſcitari rogaret , quem noverat illi ſuggeſſiſſe edita adverſus maleficos edicta .

v. 12. *Quumque vidiſſet mulier Samuelem , exclamavit voce magna , & dixit ad Saul : Quare impoſuiſti mihi* ? Tu es Saul Hoccine dicis ? ten' a Saule deluſam quereris , quia perſonam tibi occultavit ſuam ? Quid ergo ille de te dicat ? An non viciſſim a te deluditur ? rogata quippe Samuelem dare , alium, incertum quemnam offers . Sed jam & iſtuc expedi : Cur pro uno , quem petebat Samuele , plures , non rogata repræſentas ? Quocirca ſuſpicor , mulierem una cum Samuelis ſpectro Saulis etiam imaginem vidiſſe , illaque inopinata ſpecie exterritam in eam prorupiſſe querimoniam . Et illud perinde incertum : quonam indicio utrumque agnoverit , & alterum ab altero diſtinxerit ? Ajunt igitur , Samuelis quidem umbram ſacro habitu indutam apparuiſſe ; Saulis vero præſentis formam ex regiis inſignibus agnitam fuiſſe:

A se, quare ex propria imagine ipsum Saulem a femina fuisse deprehensum, ut diceret: *Tu es Saul.*

Quare inquietasti me, ut suscitarer? v. 15.
Jam si is, qui apparuit, Samuel non fuit, sed Samuelis spectrum, plane mentitur affirmans se fuisse suscitatum; nec enim resurgit, qui nunquam cecidit. Sin Samuel hic fuit, utique non erat, cur Propheta rerum suarum gnarus a Saule suæ suscitationis
B causam rescire vellet, nec Saul res Samueli, imo universo Israëlitarum populo notas retexere debuit, ut diceret: *Philistæi pugnant adversum me, & Deus recessit a me. Vocavi ergo te, ut ostenderes mihi quid faciam.*

Et ait Samuel: Quid interrogas me, v. 17.
quum Dominus recesserit a te? Quid
C istuc? Si hic non erat Samuel, quomodo Samuelis personam & verba usurpat, qui nec animum, nec corpus Samuelis habebat? Vel si malus dæmon fuit, atque adeo spiritus mendax & Deo inimicus, quomodo Sauli vera loquitur, & futura ex vero prædicit, & hoc amplius Dei æquitatem prædicat, & Saulis damnat inobedientiam? Rursus si Samuelis fuit, a mortuorum ergo
D sedibus evocatus Sauli apparuit, & eo unde venerat, eadem nocte rediit, ut bene constent, quæ Sauli comminatus fuit. *Tu, & filii tui cras mecum eritis*, idest, sicut ego mortuus sum & mortuorum locis detineor, ita & tu, tuique liberi moriemini, & ad defunctorum receptacula venietis. Vel si idem verum Samuelis spectrum fuit & malus dæmon, dæmones utique non
E moriuntur, Saul autem & filii ejus mortui sunt, qua ergo ratione cohærent, quæ hic ab eo dicta referuntur de Saulis & filiorum morte, atque eorundem post illam cum interlocutore mora: postera enim die, qua illi interfecti sunt, utique nec pythones, nec pythonissa vivere desierunt.

Statimque Saul cecidit porrectus in v. 20.
terram. Horribili scilicet denunciatio-
F ne perculsus & inevitabilis, jamque imminentis interitus objecta imagine velut sideratus, amisso sensu corruit. Sed enimvero vix ulla fuit timendi causa: mortem quippe timere non debuit, cui præsens aderat pythonissa suscitatrix mortuorum. Si quid ergo hujusmodi Saul audierat, meræ nugæ & vana som-

somnia fuerunt. Jam si Saulem recenti letho sublatum a pythonissa suscitari posse nullus credidit, stultus, imo & impius est, qui sanctissimum Prophetam Samuelem, cujus etiam ossa in cinerem abierant, ab illa suscitatum, aut potuisse suscitari credat. Lusit ergo fabulam python, & ab eo delusus fuit, qui Samuelem ab ipso suscitatum credidit: umbram itaque & spectrum Samuelis dæmones Sauli objecerunt; esto Scriptura Samuelem apparuisse dicat semel hic & iterum in secundo libro Annalium: id enim exponendum est in eum fere sensum, quem a Spiritu Sancto intentum fuisse, dubitari non potest, ubi narrat Angelos ab Abrahamo hospitio exceptos, & homines fuisse, & appositos ab illo cibos comedisse, & rursus ubi Josue apud Jericho diversante, Angelum illi evaginato gladio apparentem hominem pariter appellat, utrobique enim, ut alibi frequenter, species rei, non veritas proponitur. Et quoniam Saul divinos & hariolos, quos velut simplicis vulgi deceptores pie sustulerat, impie post adhibuit consultores: idcirco justa Dei ordinatione factum est, ut quod ille maxime horrebat, ab eisdem audiret, suum videlicet, suorumque interitum, atque adeo morientium pœnam ante mortis articulum sustineret. Id porro Deus per Ezechielem comminatur illis verbis: *Etsi abierit ad Pseudoprophetam ego respondebo ei*. Simile profecto crimen Regis Moabitarum, simili mortis denunciatione punitum fuit, Deo verba Balaamo dictante. Illud vero, quod spectrum dixit: *Cras autem tu, & filii tui mecum eritis*, ideo Scriptura retulit, quo intelligeremus, eos qui dæmonum præstigia affectantur, eorumque consilio & voluntate reguntur, ipsorum etiam potestati post obitum fore subdendos, ut æquata utrorumque sorte pœnam cum illis sustineant sempiternam.

1 Sam. 28.

A

B

C

D

E

F

A

MOrtuus eſt ergo Saul, & tres filii ejus. Facile eſt cauſas invenire, ob quas Saul vita demum regnoque ſpoliatus fuit, quum eædem expreſſe legantur in primo Annalium libro, & ſatis conſtent ex ejus geſtis, quæ in præſenti hiſtoria ſuis locis narrantur. Cauſam vero, cur cum Saule impio pius Jonathas cæſus fuerit, dicere nec obvium eſt, ſed neque, tacente Scriptura, tutum, eſto quidam interpretes triplicem protulerint. Ajunt primum Jonathan Davidi præmortuum, non quod cum illo de regno contendere vellet, ſed ne poſſet. Jonathas quippe, quum viveret, *confortavit manus David*, eique maxime favit, etiam poſtquam ipſum regnaturum credidit. *Tu*, ajebat, *regnabis, & ego ero tibi ſecundus*. Alii ad Saulis maledictionem iſtuc referunt. Quoniam, inquiunt, Jonathas pœnas ob paterni præcepti tranſgreſſionem commeritas olim populi interceſſione vitaverat, tandem aliquando dedit Philiſtæorum opera interfectus. Aliqui Jonathan damnant quaſi in parentem minus æquum, imo impium, eo quod Davidi regnum & proſpera omnia precatus adjecit: *Et eradicaverit Dominus inimicos David, unumquemque a ſuperficie terræ*. Viſus eſt, ajunt, ſperaſſe & quodammodo optaſſe ſui parentis interitum: nec enim David habuit inimicum illo infeſtiorem.

CAP. XXXI. *v.* 6.

1. *Par.* 10. 13.

Sup. 23. 17.

Sup. 20. 15.

SAN-

A

SANCTI PATRIS NOSTRI

EPHRAIM SYRI

IN LIBRUM SECUNDUM SAMUELIS, QUI ET REGUM SECUNDUS

EXPLANATIO.

B

CAP. I. v. 1. *ET factum est, postquam mortuus est Saul, ut David reverteretur a cæde Amalec, & maneret in Siceleg duos dies. Die tertia apparuit homo de castris Saul.* Hic Davidi nunciavit externi prælii exitum, Hebræis ob cladem acceptam Regisque cædem funestissimum. Incertum quis iste nuncius fuerit, quamquam ipse se Amalecitam esse affirmaverit, ad captandam forte Davidis gratiam, ut qui communem cum ipso haberet hostem Saulem. Illud certum, eum neutiquam dubitasse, quin lætissimum Davidi nuncium afferret, qui capitalis hostis interitum nunciaret; neve ille de testimonii fide ambigeret, sua Saulem manu occubuisse dixit. Quamquam animadversa Davidis perturbatione, statim subintulit, invitum se id feciisse, nec nisi ipsius Saulis adactum imperio, jamque post lethale vulnus desperata illius salute. An vera, an falsa nunciaverit, juste a Davide interfectus est, tum quod Amalecitam se esse confessus est, Dei proinde sententia communi omnium Amalecitarum anathemati subjectum, tum quod ipse se reum fecit, seu verum, seu falsum affirmaverit. Nec enim Regem occidere debuit, nec si non occidit, sua manu occisum mentiri. Multo tamen propius vero esse existimo, illum Sauli necem neutiquam intulisse, aut ullam intendisse injuriam: id enim ne fieret, milites regium latus stipantes, & armiger præsens utique prohibuissent.

v. 18. *Et præcepit, ut docerent filios Juda arcum.* David, ut vidit suorum ex ea clade consternationem, & auctam indidem Philistæorum audaciam, ut vix quiescere posse viderentur, atque a bello cessare, edixit, ut quibus per ætatem licebat, omnes arma tractare assuescerent, & præcipue ediscerent artem sagittariam, qua Philistæos in primis excellere proximum prælium docuerat. Edictum

A ctum ad tribum Juda directum fuit, apud quam David plurimum auctoritate valebat, fuitque publicatum poſt Saulis & Jonathæ obitum, ambo quippe, quum viverent, tractandorum ejuſmodi armorum ipſi peritiſſimi populum per ſe exercebant, ut in ſequenti carmine David vere & merito dixerit: *Sagitta Jonathæ nunquam rediit retrorſum, & gladius Saul non eſt reverſus*

B *inanis.*

Ecce iſtud ſcriptum eſt in libro Haſcir, in eo videlicet volumine, in quo Cantica & carmina per ordinem deſcripta legebantur.

Caprea Iſrael. Capream Iſraëlitidem gentem dicit, ſive ob ejus decorem juxta illud Canticorum: *Similis eſt Dilectus meus Capreæ*. Sive quod Caprearum in perſequendis hoſtibus velocitatem imitaretur: qua laude Saulem & Jonathan excelluiſſe, infra commemorat. v. 19.

Super collibus tuis quomodo fortes ce- v. 20.
ciderunt vulnerati! quaſi dicat. Siccine victi ſuccubuere viri fortiſſimi: nec profuere locus ſuperior, nec vires corporis firmæ, nec invictum animi robur, ſed quos ceperant Gelboe montes, victi, cæſique ſuis cadaveribus te-

D xerunt! Iſraëlitarum porro in hac pugna fortitudinem laudat, ut indicet non militibus virtutem defuiſſe, ſed Duci pietatem, quæ *ad* 1. *Tim.* 4. 8.
omnia utilis eſt, promiſſionem habens vitæ, quæ nunc eſt, & futuræ: nec perinde ejus prælii exitum Philiſtæis rem fortiter gerentibus, ſed Deo ſcelera Saulis præſertim vindicanti eſſe tribuendum.

E *Montes Gelboe, nec pluvia, nec* v. 21.
ros veniant ſuper vos. Non pluvia, quia Saulis cruore maduiſtis, nec ros, quia tabe cadaverum Jonathæ ejuſque fratrum infecti fuiſtis: Verba indicant vehementiſſimam animi commotionem, & ægritudinem. Nec tamen montibus optabat David ſterilitatem, ſed fidem dolori

F ſuo: hic enim feralis hujus carminis ſcopus fuit. Veriſimile namque videbatur Benjamitas (nam de cæteris Tribubus minor ſuberat ſuſpicio) ad conflandum Davidi populare odium, hoc interim vulgaſſe, gratiſſimum illi accidiſſe Saulis regiæque ſobolis interitum. Tropologice. David ſententiam a Chriſto in

Judæos ferendam præoccupat, illiſque in figuram prænunciat ruinam & vaſtitatem, quam ille poſtea ipſis aperte comminatus eſt prædicens regnum Dei ab eis auferendum, & relinquendam domum eorum deſertam propter cædem Prophetarum, & fuſum ſuper ipſorum montibus Juſtorum ſanguinem, puta in monte Calvariæ, & in ea urbe, cujus fundamenta jacta fuiſſe Propheta dicit in *montibus ſanctis*. Pſal. 86. 1.

Neque ſint in vobis agri oblationum, quia illic fractus eſt clypeus fortium. Fortium caſum cum ſterilitate montium recte conjunxit primum, quia perinde ut campi ſi ſteriles fiant, nativo ornatu ſpoliantur, & inculti inpoſterum ſqualent, ſic Saul & ejus milites fortiſſimi ſui honoris inſignibus a Philiſtæis exuti ignominioſam nuditatem ſubierant. Iterum. Sicut victores atroci aliqua injuria provocati dirutarum urbium ſolum ſale aſpergere ſolebant, unde perpetua ſequebatur ſterilitas, ſqualor & vaſtitas. Ita David conceptum ex Saulis & Jonathæ acerbiſſimum dolorem teſtaturus, hanc ipſam pœnam montibus, in quibus occubuerant, imprecatur.

Clypeus Saul, qui unctus erat oleo, ideſt occidit Saul & clypeus ejus abjectus eſt, nec juſtus ſcelerum vindex Deus, nec hoſtis Philiſtæus ſacram unctionem attenderunt, quæ illum venerabilem, ac reverendum alias facere ſolebat.

Sagitta Jonathæ nunquam retrorſum abiit, & gladius Saulis non eſt reverſus inanis. Jonathæ in arte ſagittaria excellentiam prædicat, & Saulis in tractandis armis peritiam, vimque animi & corporis robur: indeque oſtendit, quod nec ille telum in hoſtes fruſtra torſerit, nec iſte gladium in quemquam ſtrinxerit, quin alto vulnere confoſſum proſtraverit. v. 22.

Saul, & Jonathas amabiles, & jucundi in vita ſua, etiam in morte non ſunt ſeparati. Mores nunc laudat utriuſque, nec porro dubitabile eſt Davidem de Jonatha ex ſincero animi ſui ſenſu talia fuiſſe loquutum, ejus enim jucundiſſimam conſuetudinem, & ſuaviſſimos mores ipſemet expertus fuerat & populi ſtudia pro tuenda ejus adverſus parentem cauſa ſatis commendabant. At nec dubium eſſe debet, quin de Saule paria affirmare potuerit ci- v. 23.

A citra ullam veritatis injuriam, modo hæc referri dicantur ad initia ejus principatus, quando a Samuele unctus est, & coram populo laudatus, & ejus consilio rectus multa pie & fortiter gerebat.

Aquilis velociores, leonibus fortiores, seu quum incurrentes hostes invaderent, seu quum fugientes insequerentur.

B *Filiæ Israel super Saul flete, qui vestiebat vos coccino super vestibus polymitis*. Vestes significat varii generis, quas Saul vicinis populis abstulerat, & inter Israëlitidas feminas diviserat, quarum pars magna puellis virginibus occasione nuptiarum obtigerat. Prædixerat olim Israëlitis Samuel, eum, quem petebant Regem, filias eorum vexaturum: satagebat ergo Saul infi- C tam ex ea prædictione opinionem illorum animis evellere.

Et stolis vestris imagines auri superducebat. Idest, & quas vobis distribuebat vestes illitis auro argentove figuris, vel hieroglyficis symbolis ornabat.

Doleo super te frater mi Jonatha mihi amabilis, singularis amor in te meus super amorem mulierum. Hæc postre- D ma, præcipua tamen pars est hujus carminis. Nihil enim tantum pupugit Davidis animum, quantum Jonathæ carissimi amici fatum. Quare nec mirum si in ejus complorando casu tamdiu insistit. Diligebat quippe illum super amorem, quo matres filios suos amare solent, perinde etiam amissum dolebat magis, quam mater unigeniti sui acerbo fato perculsa, quo dolore nullus major, E nisi, quo Christus mortem nostram doluit, & destruxit moriendo pro nobis.

Quomodo ceciderunt robusti. Repetit, quæ supra dixerat, vel admirans rerum humanarum vicissitudinem, quod scilicet a summo honoris, ac dignitatis fastigio tantus Rex in tantam ignominiam & contemtionem tam F brevi tempore decidisset. Seu dolens communem populi sui ruinam, ac tot fortissimorum virorum funera. Quasi dicat: qui factum, aut fieri potuisse, putas, ut invicti bellatores ac tot gentium victores puta Amalecitarum, Ammonitarum, atque Philistæorum, adeo turpiter victi fuerint, ac Regem & castra simul amiserint.

Et perierunt vasa bellica, vel arma significat, quorum in bello usus: vel ipsos milites, quibus velut instrumentis ad gerenda bella utitur respublica, vel Saulem & Jonathan tam egregios bellatores.

CAP. II. v. 1. *Posthæc consuluit David Dominum*. Ideſt poſt Saulis obitum, ac terrimam illam ad montes Gelboe cladem. David incertus, quid consilii in eo casu, atque rerum perturbatione caperet, quove se verteret, consuluit per Abiathar Pontificem Dominum, eoque jubente Hebronem concessit urbem tribus suæ primariam. Ibique a contribulibus suis Rex inauguratus fuit, & a Pontifice solenni ritu iterum inunctus.

v. 8. *Abner autem filius Ner tulit Asbosul, & duxit in Mahanim, Regemque constituit*. Nec enim Davidis facta a Deo electio erat certa, nec si certa & publica perinde certum, & notum tempus ad eam exequendam a Deo constitutum. Hinc ortum inter utramque factionem dissidium in apertum bellum tandem erupit.

v. 12. *Egressusque est Abner, & servi Isboseth e Mahanim in Gabaon*. Abner Saulis patruus ejusdem Soboli paternam hæreditatem integram manere volebat, cui quum Tribus Juda cum sua factione resisteret ad arma utrinque procurritur.

v. 14. *Dixitque Abner ad Joab: Surgant pueri, & ludant coram nobis*. Conditionem non abnuit Joab. Dixitque Abneri: si duodecim juvenes in eam dimicationem produceret, parem eisdem numerum se educturum. Dato signo concurrunt, pugnatur, exitus pugnæ: omnes mutuis vulneribus confossi occubuere victores & victi. Credo duces belli eventum ea dimicatione explorare voluisse victoriam horum, vel illorum pro præjudicio accepturi. Nam eam velitationem justum prælium mox consequutum est, in quo Abneritæ a Joabitis cæsi fugatique fuerunt.

v. 19. *Persequebatur autem Asael Abner*. Frater Joab hic erat, qui quum obstinatius instaret fugienti Abneri, nec semel & iterum ab eo commonitus recedere vellet, ab eodem aversa hasta confossus interiit. Invitus Abner hoc fecit, ut qui nollet cum Asahelis

A lis fratribus Joabo & Abiſai ſuſcipere inimicitiam graviſſimam, & ut eventus docuit ſibi maxime periculoſam, Aſahel vero immoderati ſpiritus juvenis gloriam de interfecto hoſtilis exercitus duce ambiebat immenſæ ambitionis pœnam dedit interfectus ipſe. Tropologice. Abner Aſahelem monuit, hic monentem ſprevit: ille prudentis & recte ſibi, aliiſque conſulentis animæ

B ſymbolum fuit. Hic dum cupiditati ſuæ nimium indulget, monentem contemnit & occiditur, peccatorem deſcribit in ſuum exitium ruentem, dum ſuis cupiditatibus obſiſtentes monitores repellit.

Num in ſempiternum mucro deſæviet? Sunt Abneris verba. Senſus v. 26.
eſt. Non expedit o Joab, hunc enim alloquitur, ad internecionem

C uſque ſævire, idque in fratres. Qui enim hodie hoſtes aliquando tandem fratres erunt, Tuque ſi ſcires regnum ad Davidem ocyus devolutum iri, & utriuſque populi unum fore paſtorem, gregem ejus neutiquam, ut facis, perditum venires. Joab fratre multo prudentior bene monentem, eſto hoſtem, libens audiit, receptuique ſtatim cecinit, & pugnam diremit, ſua arbitratus civium ſuorum damna.

NAtique *ſunt David in Hebron filii*. Undecim Scriptura enu- CAP. III.
merat: duodecimus Bethſabeæ filius. v. 2.
Parem ergo diſcipulorum Chriſti numerum in Davidis liberis agnoſce,
ſicut in iſtorum parente frequenter illorum magiſtri figuram es contemplatus. Ex eo cenſu excidit unus filius peccati in cunis extinctus, quia
ex Apoſtolorum collegio paulo poſt vocationem ejectus eſt Judas filius perditionis, cui ſuffectus fuit ex Dei electione Matthias, ſicut Bethſabeæ filio Salomon
Deo dilectus.

Numquid caput canis ego ſum hodie adverſus Judam? Abner ab Isbo- v. 8.
ſetho reprehenſus fuerat, quod Reſphæ patris ſui Saulis concubinæ domum

F frequens adiret, eam reprehenſionem Abner contumeliam & injuriam interpretatus monenti reſpondit. *Numquid caput canis ego ſum hodie adverſus Judam?* Varios & contrarios ſenſus habere poteſt hoc Abneris reſponſum. Pri-

Primum, ut significet Abner se neutiquam canis loco habendum, adeo ut Isboseth a tecto & consuetudine ejus mulieris jurgio velut fuste canem abigendum putaret. Secundum, quum hæc verba Abner ad Tribum Juda referat sensus esse potest. Equidem non sum caput canis, idest mutum sine mente animal, qui Davidis merita non considerem, & ipsi destinatum divinitus regnum jure deberi non intelligam. Possunt iterum ea verba in contrariam fere significationem flecti, ut hunc faciant sensum. Ego nec canis sum, nec caput canum, militum scilicet, quibus præfectus sum, adeo ut domum tuam custodire & inimicos tuos filios Juda arcere debeamus, quamquam id hactenus fecerimus. Sed quoniam tibi canis sum, idest vilis & nullius pretii homo, quemadmodum tuum istuc factum ostendit, ab hac die canis non ero adversus Judam & Davidem, idest, nec bardus, ut non intelligam quanti sit faciendus David, nec inimicus ut ab hac regia, quam occupas, illum prohibere pergam: *Sed quomodo juravit Dominus David, sic faciam ei*. Isboseth veritus, ne si jurgium porro pergeret, idem, qui Saulis concubinam sibi adjudicasse dicebatur, thronum etiam invaderet, obmutuit.

v. 14. *Non videbis faciem meam, nisi adduxeris mihi Michol filiam Saul*. Abner, quod Isbosetho fuerat interminatus, actutum exequi statuit. Missis itaque clanculum nunciis Davidem sollicitat, ut regnum ex divina destinatione sibi addictum capere festinet, pollicitus operam suam ad ejusmodi negotium minime defuturam. Micholis reductionem David Abneri injunxit, quia nec illam repudiaverat, quare nec legem prævaricabatur repudiatæ uxoris nuptias maritis prohibentem. Sed nec Michol Phalthieli nubens Davidem offenderat, fecit enim invita, Davidem namque diligebat, patre etiam istuc ægerrime ferente, cujus etiam ab insidiis maritum cum sui capitis periculo liberaverat; fortasse aliis quoque argumentis suam in eumdem benevolentiam testata fuerat. Quapropter David officii esse sui credidit, ejus reditum procurare eo tempore, quo intelligebat, ejusdem promeritis gratiam referre se posse imo & debere, Videbat præterea talem cum defuncto Rege affinitatem ad negotium ab Abne-

ﬠﬡﬢﬣﬤﬥﬦﬧﬨ ﬩שׁשׂשּׁשּׂאַאָאּבּגּדּהּוּ זּ﬷טּיּךּכּלּ﬽מּ﬿
נּסּ﭂ףּפּ﭅צּקּרּשּתּוֹבֿכֿפֿﭏﭐﭑﭒﭓﭔﭕﭖﭗﭘﭙﭚﭛﭜﭝﭞﭟﭠﭡﭢﭣﭤﭥﭦﭧﭨﭩﭪﭫﭬﭭﭮﭯﭰﭱﭲﭳﭴﭵﭶﭷﭸﭹﭺﭻﭼﭽﭾﭿﮀﮁﮂﮃﮄﮅﮆﮇﮈﮉﮊﮋﮌﮍﮎﮏﮐﮑﮒﮓﮔﮕﮖﮗﮘﮙﮚﮛﮜﮝﮞﮟﮠﮡﮢﮣﮤﮥﮦﮧﮨﮩﮪﮫﮬﮭﮮﮯﮰﮱﯓﯔﯕﯖﯗﯘﯙﯚﯛﯜﯝﯞﯟﯠﯡﯢﯣﯤﯥﯦﯧﯨﯩﯪﯫﯬﯭﯮﯯﯰﯱﯲﯳﯴﯵﯶﯷﯸﯹﯺﯻﯼﯽﯾﯿﰀﰁﰂﰃﰄﰅﰆﰇﰈﰉﰊﰋﰌﰍﰎﰏﰐﰑﰒﰓﰔﰕﰖﰗﰘﰙﰚﰛﰜﰝﰞﰟﰠﰡﰢﰣﰤﰥﰦﰧﰨﰩﰪﰫﰬﰭﰮﰯﰰﰱﰲﰳﰴﰵﰶﰷﰸﰹﰺﰻﰼﰽﰾﰿﱀﱁﱂﱃﱄﱅﱆﱇﱈﱉﱊﱋﱌﱍﱎﱏﱐﱑﱒﱓﱔﱕﱖﱗﱘﱙﱚﱛﱜﱝﱞﱟﱠﱡﱢﱣﱤﱥﱦﱧﱨﱩﱪﱫﱬﱭﱮﱯﱰﱱﱲﱳﱴﱵﱶﱷﱸﱹﱺﱻﱼﱽﱾﱿﲀﲁﲂﲃﲄﲅﲆﲇﲈﲉﲊﲋﲌﲍﲎﲏﲐﲑﲒﲓﲔﲕﲖﲗﲘﲙﲚﲛﲜﲝﲞﲟﲠﲡﲢﲣﲤﲥﲦﲧﲨﲩﲪﲫﲬﲭﲮﲯﲰﲱﲲﲳﲴﲵﲶﲷﲸﲹﲺﲻﲼﲽﲾﲿﳀﳁﳂﳃﳄﳅﳆﳇﳈﳉﳊﳋﳌﳍﳎﳏﳐﳑﳒﳓﳔﳕﳖﳗﳘﳙﳚﳛﳜﳝﳞﳟﳠﳡﳢﳣﳤﳥﳦﳧﳨﳩﳪﳫﳬﳭﳮﳯﳰﳱﳲﳳﳴﳵﳶﳷﳸﳹﳺﳻﳼﳽﳾﳿﴀﴁﴂﴃﴄﴅﴆﴇﴈﴉﴊﴋﴌﴍﴎﴏﴐﴑﴒﴓﴔﴕﴖﴗﴘﴙﴚﴛﴜﴝﴞﴟﴠﴡﴢﴣﴤﴥﴦﴧﴨﴩﴪﴫﴬﴭﴮﴯﴰﴱﴲﴳﴴﴵﴶﴷﴸﴹﴺﴻﴼﴽ﴾﴿﵀﵁﵂﵃﵄﵅﵆﵇﵈﵉﵊﵋﵌﵍﵎﵏ﵐﵑﵒﵓﵔﵕﵖﵗﵘﵙﵚﵛﵜﵝﵞﵟﵠﵡﵢﵣﵤﵥﵦﵧﵨﵩﵪﵫﵬﵭﵮﵯﵰﵱﵲﵳﵴﵵﵶﵷﵸﵹﵺﵻﵼﵽﵾﵿ

A nere propoſitum non parum conferre, quare Micholis reductionem huic potiſſimum commendandam exiſtimavit.

Et percuſſit Joab Abner in inguine, & mortuus eſt. Abner Hebronem profectus inchoatum per nuncios negotium, cum Davide compoſuerat, redibatque ad ſuos, quæ in eo congreſſu decreta fuerant exequuturus, quum a Joabo fraudulenter revocatus in urbem, ab eodem occiditur. Hujus cædis cauſa prima fuit, quam Scriptura hic notavit, Aſahelis mors, quam fratres inultam manere nolebant. Altera, quia Joab Abneris incrementa damna ſua cenſebat; nec dubitabat, quin eum honoris gradum, quem apud Isboſethum tenebat, apud Davidem retinere vellet: id porro ſi ad votum ſuccederet, Joab & Abiſai interfecti Aſahelis fratres, & ea de cauſa Abneris hoſtes, nedum præfecturas, quas habebant, imo nec vitam ſervare ſe poſſe credebant. Quid enim? num Abner fraternæ cædis ultores vivere vellet? v. 27.

Plangenſque Rex, & lugens Abner ait: Numquid ſicut mortuus eſt Nabal, v. 33.
ſic mortuus eſt Abner? Nequaquam ſed Nabal mortuus eſt, quod timeret, Abner, quod timeretur. Hic innocens impia nece ſublatus, ille nocens, & injuſtus æqua Dei ſententia damnatus homo ſiquidem ignaviſſimus, idemque ingratiſſimus ex aprehenſione appropinquantis hoſtis metu exanimatus juſto judicio periit. Tu vero Abner fortiſſime, quia nullum inimicum formidabas, amicitiæ ſpecie deceptus es, occiſus ab eo, qui te maxime timebat. Quare *manus tuæ non ſunt ligatæ, & pedes tui non ſunt compedibus aggravati.* Ideſt dolo non vi oppreſſus occubuiſti, alioquin vim vi repuliſſes, vel arte artem eluſiſſes, ut ſolebas. Et tu quidem Joabi fratrem ex adverſo concurrentem æquo certamine necaveras, hic vero te ad ſecretum colloquium amice interpellatum, fraudulenter amplexatus confodit: oſculum ſcilicet offerre videri voluit, ut tutus incautum perimeret: ſalutem ore dixit, manu Sicam prætendit. Hujuſmodi porro carmine David Abneris funus proſequi voluit non eo ſolum, quod amici viri & erga ſe optime animati ægerrime ferebat, ſed quod

quod ſtudebat omnem a ſe perpetratæ cædis ſuſpicionem amoliri, quod etiam conſequutus eſt; quare Scriptura ſubdit: *Et cognovit univerſus Iſrael, quoniam non actum fuiſſet a Rege, ut occideretur Abner*. Cæterum videtur a Deo cædes Abneris eo conſilio permiſſa fuiſſe hoc tempore, antequam Iſraëlem, quod meditabatur, reduceret, nequis putaret Davidi regnum non ſingulari Dei providentia, ſed humana induſtria collatum.

CAP. IV. v. 2. *Duo viri duces cohortis erant cum filio Saul, nomen uni Baana, & nomen alteri Rechab*. Incidit hoc loco cædes Isboſeth filii Saul. Auctores fuere Baana & Rechab Berothitæ, qui, ut quidam ajunt, rei frumentariæ negotium ſceleri obtendentes, aulam circa meridiem ingreſſi Regem in cubiculo dormientem confecerunt; abſciſſumque caput Davidi per eos dies Hebronem commoranti detulerunt, magnam facinoris ſui mercedem accepturi, adeo perſuaſum habebant fore, ut æmuli Regis necem ſummi beneficii loco is eſſet habiturus. Sed enimvero David perpetuus æquitatis & juſtitiæ vindex ſine mora occidi juſſit homines ſceleratos, qui Regem, & inſontem ac dormientem in ipſa regia jugulaverant. Extemplo ſatellites reos corripiunt, & obtruncant: exectas cadaveribus manus & pedes ad ſceleris vindictam in eadem urbe Hebron ſuper piſcinam ſuſpenderunt. Isboſethi caput ſepulcro Abneris patrui ſui illatum eſt. Fecit hoc David primum, ut omnem a ſe ſuſpicionem impiæ cædis ſubmoveret. Secundum, ut ſuam erga domum Saulis voluntatem teſtaretur. Quod etſi ex virtute faciebat, fuit enim natura mitiſſimus, rem nihilominus ſuam hoc facto magnopere promovit: magnam quippe inde clementiæ & æquitatis opinionem adeptus eſt. Poſtremum: non decebat Regem Regis mortem relinquere inultam, nec execrabile facinus impunitum præterire, & hoc in ſui gratiam perpetratum. Tropologice. Judæi & Gentiles necem Chriſto, & diſcipulis ejus intulerunt, arbitrati ſe obſequium præſtare Deo. Judæi enim Chriſtum occiderunt quaſi divinæ legis tranſgreſſorem; Gentiles in Chriſtianos ſæviebant tanquam rerum divinarum contemtores: utrique religionem tue-

A tueri ſe putabant, magnamque perinde a Deo ſui laboris & ſtudii mercedem ſperabant: neutri tamen juſtum ejus judicium effugerunt: Judæos enim Chriſti interfectores diſperſit, & Reges gentium Martyrum perſecutores exterminavit.

B

NOn *ingredieris huc, niſi abſtuleris cæcos, & claudos.* Hæc Jeroſolomitæ Davidi arcem Sion oppugnanti dicebant: loco ſiquidem ſiſi obſidionem ferre decreverant. Senſus eſt. Heus tu, qui noſtram urbem capere te poſſe putas, cogita tibi cæcos & claudos ante exterminandos eſſe, quam quod ipſe temere tentas, conficias: nam ſi vel illi ſoli manſerint hanc arcem defendent: ea nempe natura eſt loci, ut prorſus nec vi, neque fame ſit expugnabilis. CAP. V. v. 6.

C

Omnis, qui Jebuſæum diligit, & claudos, ac cæcos in clypeo tetigerit, ipſe odit animam David, ut ſenſus ſit. v. 8.

D Davidem non amat, qui claudis & cæcis infeſtus eſt, iſque Jebuſæis ſtudet, qui hoc genus hominum exterminatum cupiunt. Ita cum antecedentibus cohærebit ſequens Jebuſæorum adverſus eoſdem edictum. *Non intrabit cæcus, & claudus in domum.* Tanto igitur minori cura David cæcorum & claudorum, ac miſerabilium hominum rebus ſtudebat conſulere, quanto iniquius Jebuſæos agere in eoſdem videbat.

E

Non aſcendas contra eos, ſed gyra poſt tergum eorum ex adverſo Bochim. Philiſtæi comperta Davidis electione arma reſumſere, quum minime dubitarent, quin Iſraëlitæ ductu imperioque novi Regis acceptas ſub deceſſore clades ulciſci cogitarent. Quare hoſtem inſtructa acie antevertere decreverunt. Occurrit David conſultoque prius Domino Philiſtæos ingenti plaga concidit. Quumque reſumtis viribus denuo inſtarent infeſtis ſignis, David iterum rurſus Dominum conſuluit, qui reſpondit hoſtem hac vice non directa acie, ſed capto circuitu a tergo eſſe invadendum ex adverſo montis Bochim, nec niſi accepto ſigno, quod ex ejus montis cacumine ipſe daret. Signum fuit vehemens vicinæ ſylvæ ſo- v. 23.

F

nitus, quo audito, David ex condicto procurrit in hostem: commissa pugna pulsi Philistęi terga verterunt: fugientes insequuti sunt victores a Gabaa, ubi cœptum fuerat prelium ad Gazer usque, oppidum in finibus Philistęorum positum. Tropologice. Philistęus non ex adverso, sed a tergo invadendus significat inhonestam voluptatem facile expugnari si a tergo oppugnetur, pervidendo quos dolores, & quas molestias excepturus sit, quisquis occęcatus cupiditate, blanditiis apparentis boni capi se sinat & corrumpi; tota namque voluptatis vis in facie & extima oris specie consistit. Rursus eodem symbolo admonentur omnes, qui vitiosas animi affectiones cohibere, vel resecare student non tam faciem, quum illæ se offerunt, intueri, sed tergum, idest non esse facile pronunciandum de earum malitia ex damno, quod in primo exortu non magnum afferre solent, sed ex ea scelerum colluvione, in quam a principio neglectæ, incautos in fin precipitant.

CAP. VI. v. 3. *Et imposuerunt Arcam Domini super plaustrum novum, tuleruntque eam de domo Abinadab.* In hac translatione Oza dum Arcam, quæ calcitrantibus bobus ipsi casura videbatur, sustinere tentat, eodem temporis vestigio exanimatus est. Subita mors pœna fuit Ozæ divino judicio irrogata, tum quia temere ac sine justa causa Arcam contingere tentavit; tum quia, quum ex prescripto legis Arcam Domini Sacerdotes humeris gestare juberentur, ille plaustro impositam Bobus avehendam commisit cum eo periculo, quod utique cavendum fuisse hujus translationis auctores, aut moderatores admonuit subsequutus casus. Cur autem solus Oza plectitur? Fortasse quia idem huic functioni prefectus omnium maxime tenebatur statas cæremonias discere & observare, secundo quia negligentiæ ceremoniarum, quæ culpa etiam sociorum fuit, propriam adjecit temeritatis & irreverentiæ. Horribili Ozæ exitu David conterritus Arcam, quam in suas ædes transmittere decreverat, mutato consilio in domo Obed-Edom collocavit, etsi post trimestre spatium, quod antea bene sa-

ﭐﭑﭒﭓﭔﭕﭖﭗﭘﭙﭚﭛﭜﭝﭞﭟﭠﭡﭢﭣﭤﭥﭦﭧﭨﭩﭪﭫﭬﭭﭮﭯﭰﭱﭲﭳﭴﭵﭶﭷﭸﭹﭺﭻﭼﭽﭾﭿﮀﮁﮂﮃﮄﮅﮆﮇﮈﮉﮊﮋﮌﮍﮎﮏﮐﮑﮒﮓﮔﮕﮖﮗﮘﮙﮚﮛﮜﮝﮞﮟﮠﮡﮢﮣﮤﮥﮦﮧﮨﮩﮪﮫﮬﮭﮮﮯﮰﮱﯓﯔﯕﯖﯗﯘﯙﯚﯛﯜﯝﯞﯟﯠﯡﯢﯣﯤﯥﯦﯧﯨﯩﯪﯫﯬﯭﯮﯯﯰﯱﯲﯳﯴﯵﯶﯷﯸﯹﯺﯻﯼﯽﯾﯿﰀﰁﰂﰃﰄﰅﰆﰇﰈﰉﰊﰋﰌﰍﰎﰏﰐﰑﰒﰓﰔﰕﰖﰗﰘﰙﰚﰛﰜﰝﰞﰟﰠﰡﰢﰣﰤﰥﰦﰧﰨﰩﰪﰫﰬﰭﰮﰯﰰﰱﰲﰳﰴﰵﰶﰷﰸﰹﰺﰻﰼﰽﰾﰿﱀﱁﱂﱃﱄﱅﱆﱇﱈﱉﱊﱋﱌﱍﱎﱏﱐﱑﱒﱓﱔﱕﱖﱗﱘﱙﱚﱛﱜﱝﱞﱟﱠﱡﱢﱣﱤﱥﱦﱧﱨﱩﱪﱫﱬﱭﱮﱯﱰﱱﱲﱳﱴﱵﱶﱷﱸﱹﱺﱻﱼﱽﱾﱿﲀﲁﲂﲃﲄﲅﲆﲇﲈﲉﲊﲋﲌﲍﲎﲏﲐﲑﲒﲓﲔﲕﲖﲗﲘﲙﲚﲛﲜﲝﲞﲟﲠﲡﲢﲣﲤﲥﲦﲧﲨﲩﲪﲫﲬﲭﲮﲯﲰﲱﲲﲳﲴﲵﲶﲷﲸﲹﲺﲻﲼﲽﲾﲿﳀﳁﳂﳃﳄﳅﳆﳇﳈﳉﳊﳋﳌﳍﳎﳏﳐﳑﳒﳓﳔﳕﳖﳗﳘﳙﳚﳛﳜﳝﳞﳟﳠﳡﳢﳣﳤﳥﳦﳧﳨﳩﳪﳫﳬﳭﳮﳯﳰﳱﳲﳳﴀﴁﴂﴃﴄﴅﴆﴇﴈﴉﴊﴋﴌﴍﴎﴏﴐﴑﴒﴓﴔﴕﴖﴗﴘﴙﴚﴛﴜﴝﴞﴟﴠﴡﴢﴣﴤﴥﴦﴧﴨﴩﴪﴫﴬﴭﴮﴯﴰﴱﴲﴳﴴﴵﴶﴷﴸﴹﴺﴻﴼﴽ﴾﴿﵀

A fapienterque ſtatuerat, perfecit & in arcem tranſtulit. Duo in hac ſecunda translatione præcipua occurrunt. Primum, quod David hanc per occaſionem ordinarias veſtes mutavit, & lineas aſſumſit, quo quidem facto viſus eſt populum monere voluiſſe, mutare mores illos debere, qui ad Dei obſequium accedunt, & animi candorem, & munditiem quærere. Alterum, quod ante Arcam ſpectante
B populo tota corporis contentione ſaltavit. Fecit hoc pius Rex primum ex geſtientis animi affectu, quum cerneret Dei Arcam eo cum honore deduci. Præterea, ut exemplo ſuo populum ad ſimilem in Dei famulatu lætitiam provocaret illud forte animo revolvens. *Servite Domino in lætitia.*

Michol filia Saul vidit Regem David v. 16.
ſubſilientem, & deſpexit eum in corde ſuo.
C Nec modo contemſit, ſed poſtea etiam objurgavit tanquam regiæ dignitatis immemorem, ſuique decoris oblitum: non enim decuiſſe, ajebat, ut Rex ſcurrarum more nudus ante ſervularum oculos & ignobile vulgus ſaltaret & pſalleret. Retorſit convitium David affirmans ſe viliorem adhuc ſpeciem propter Deum aſſumturum, & confidere, ſuo honori apud illum nihil detritum iri, vel ſi ad
D ancillarum ſervitia ſeſe abjiceret, quin ait, & ſi id fecerim, *cum illis gloriosior ero*. Tropologice. Michol ſynagogæ imaginem præfert Chriſtum Regem ſuum ad columnam & in cruce nudatum blaſphemantis. Et generatim repræſenrat impiorum hominum puta Gentilium & Judæorum petulantiam Sanctæ Eccleſiæ & piorum mores irridentium. At enimvero petulanti feminæ pœna repenſa eſt
E juſta, adeo ut cui os ad contumelias & convicia frequenter pateret, & uterus ad procreandam ſobolem clauderetur. *Igitur Michol filiæ Saul non eſt natus filius uſque in diem mortis ſuæ.*

Umquid tu ædificabis mihi domum ad CAP. I.
habitandum? Interea David de v. 5.
F conſtruendo templo, ubi Arca Dei tanquam in propria ſede locaretur, deliberare cœpit. Conſultus hac de re Nathan Propheta Regis votum probavit, deinde improbavit, reſponditque, ædificium in aliud tempus Deum reſervare. Homo ſcilicet, quod humana primum ratio dictabat, expoſuit, idem Propheta, divino afflatus Spiritu, quæ antea laudaverat,

damnavit. Ne porro David repulsam ex odio, aut contemtu sui profectam putaret, statim Propheta de divina erga eum voluntate ac benevolentia certiorem facit: & Dei nomine successorem de ipsius stirpe pollicetur, & subdit. *Ipse ædificabit domum nomini meo.* 3.Reg.xi.25 *In stultitia ejus corripiam eum in virga virorum*, ideſt opera Adar & Razon Regis Damasci. *Et in plagis filiorum hominum*, molestias designat, quas Regibus regni perturbatores creare solent, quasque Salomoni attulit Jeroboam. Et ista quidem in Salomonem proprie conveniunt. Quæ autem de æternitate regni vel Davidis, vel Salomonis attexuntur, in utroque inchoata, atque adumbrata, in Christo certissime ac manifeste impleta & perfecta sunt. Davidis siquidem regnum in Salomone & quibusdam aliis eorumdem posteris continuatum, vere ac simpliciter amplissimum, atque sempiternum evasit in Christo, cui *dedit Dominus Deus sedem David patris ejus, & regni ejus non erit finis.* Luc.1.32.

Et sedit David coram Domino, & dixit: Quis sum ego Domine Deus, quia adduxisti me huc usque? Sed & hoc parum visum est in oculis tuis Domine Deus, nisi loquereris etiam de domo servi tui a longinquo. Id-est vel a diebus Jacob Patriarchæ, qui regnum Tribui Judæ prædixit: vel in longinquum, ideſt in longum tempus, ut velis hanc, quam mihi impertiisti dignitatem ad posteros meos transmitti & in mea familia perpetuo manere. v.18.

Ista est disciplina hominis. Ideſt. Hac lege tenetur unusquisque homo, ut credat implenda, quæ promittis, modo ipse impleat, quæ præcipis.

CAP.VIII. v.2. *ET percussit Moab, & prostravit eos in terram, & mensus est duobus funiculis eos, quos occidere voluit, & funiculo uno pleno eos, quos voluit vivificare.* Tropologice. Quum Simeon dicat Christum positum fuisse in ruinam & in resurrectionem multorum in Israel, & Paulus scribat Judæos generatim offendisse in lapidem offensionis, allegoricus sensus hujus loci innuere videtur. Primum, in Christi exaltatione & victoria Judæorum pereuntium numerum Luc.2.34. Rom.9.32.

merum duplo majorem futurum . Præterea , virtute Crucis malorum Dæmonum imperium ſic labefactatum iri , ut paucis idolorum templis relictis cætera numero duplo majora funditus evertenda ſint , quod quidem hodie fieri videmus .

Et percuſſit David Hadar-Azar filium Rohob Regem Soba , quando profectus eſt , ut converteret manum ſuam ſuper flumen Euphratem . Poſtquam David , Deo ejus cœptibus , quocumque ſe verteret , perpetuo aſpirante , Philiſtæos domuit & Moabitas , movit contra Syros , commiſſoque ad Euphratem prælio Hadar-Azar Regem Soba male concidit . Vides in imagine expreſſam Chriſti cum Rege tenebrarum ad Jordanem pugnam . Deſcendit , nimirum Rex noſter in flumen : *Et confregit in aquis capita Draconis* . *Pſal.* 73. 13.

Et tulit David Scolte , quas habebant ſervi Hadar-Azar : ideſt torques aureos , vel pharetras .

Et facta eſt univerſa Idumæa ſerviens David . Sic tandem pluribus ante ſeculis editum oraculum , impletum eſt , ut Eſau filiorum Iſaac major minori Jacobo ſerviret : Idumæi quippe Eſau poſteri erant , qui a Davide ſuperati Jacobi ſtirpi ſervire coacti ſunt , ideſt parere , ac tributa pendere .

Tu comedes panem in menſa mea ſemper . Mephiboſeth eo tempore , quo Saul , & Jonathas pater ejus occubuere in monte Gelboe , ex nutricis ulnis ceciderat , & debilitatis cruribus claudus effectus fuerat : hunc alloquitur hoc loco David , ſuumque perpetuum convivam creat ; adeo nec genus odit , erat quippe Saulis nepos , nec faſtidit corporis ex pedum impedimento deformitatem . Chriſtus nempe in eo figurabatur : porro Chriſti ea benignitas eſt , ut pauperes ac debiles , ideſt peccatores & parentum peccatorum ſobolem cœcos & claudos , ideſt ex ignorantia & infirmitate in via mandatorum Dei vacillantes , ab intelligibili ſua menſa non excludat , quin & ad illam venire compellat .

CAP. IX. *v.* 7.

CAP. X. v. 4. *TUlit itaque Hanon servos David, rasitque dimidiam partem barbæ eorum, & præcidit vestes eorum medias usque ad nates, & dimisit eos.* Hunc in modum Hanon tractavit nuncios, quos David ad eum legaverat, ut illum de parentis obitu mœstum solarentur. Nec mirum id ab eo commissum, qui ob ætatem rerum ignarus a suis consiliariis ducebatur. Persuaserunt isti adolescenti, Davidis nuncios ad speciem consolatores venisse, reipsa exploratores esse. Davidis gesta adversus Philistæos, Syros & Moabitas palam testari, quid homo ampliandæ dominationis cupidus, ea legatione moliretur. Sic inexpertus juvenis, dum fictam belli imaginem timet, verum bellum accendit, sibi regnoque exitiale: ea quippe injuria lacessitus David Ammonitidem invasit, & universam vastavit, habitatores vero horrendis suppliciis mactavit. Sensus allegoricus in Davidis nunciis Prophetas repræsentat, quos Deus post Abrahami & Patriarcharum obitum ad Judæorum synagogam destinavit consolatores, & doctores: quo illi munere optime functi sunt Christi Salvatoris adventum & regnum illos sperare, jubentes. Sed quemadmodum Ammonitæ improborum hominum consiliis inducti repulere Davidis legatos, imo & contumeliis & probris affecerunt: ita Judæi Pseudo-prophetarum persuasionibus decepti, Prophetas indignis modis tractarunt. Quamquam non contenti, verbis & factis eos traducere etiam persequuti sunt, & occiderunt; ut merito ipsis Sanctus Act. 7. 52. Stephanus illa coram exprobrare potuerit: *Quem Prophetarum non sunt persequuti patres vestri? Et occiderunt eos, qui prænunciabant de adventu Justi.*

v. 6. *Videntes autem filii Ammon, quod injuriam fecissent David, miserunt, & conduxerunt mercede Syrum Rohob, & Syrum Soba.* Mysticum hujus loci sensum ipse David explicuit in Psalmo, ubi hanc fortasse Regum & Gentium coitionem cogitans dicit. *Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania?* quæ Apostoli de Christo dicta intellexerunt. In istis ergo Regibus adversus Davidem conspirantibus Herodem contemplamur & Pilatum. Judæos

A dæos, & Gentiles convenientes in unum adverſus Dominum, & adverſus Chriſtum ejus: item adverſarias poteſtates & ſpiritus nequitiæ illos adverſus eoſdem ſollicitantes. Peccavit Hanon tam atroci injuria laceſſendo Davidem, eo tempore Regum omnium Chananitidis potentiſſimum; & gravius adhuc offendit in eo, quod factum minime excuſavit: quum enim officiis Davidis animum dilinire oporteret, & injuriarum oblivionem petere, quam utique, attento Davidis mitiſſimo ingenio, facile impetraſſet, maluit cum labore ſummo, maximo diſpendio, & argenti talentorum mille jactura auxiliares equitum ac peditum copias conducere a Niſibitis, Aranitis, Aramæis Meſopotamiæ incolis, & ab Idumæis; idque nullo ſuo commodo, imo B cum totius regni maximo detrimento, & ſuorum Ammonitarum clade, omnium, quas hactenus acceperant, teterrima: prima namque expeditione a Joab, & Abiſai ejus fratre male multati, altera ab ipſo Davide uſque ad internecionem cæſi ſunt.

C

Accidit, ut ſurgeret David de ſtratu ſuo circa veſperam. Geminos hic Davi- CAP. XI. v. 2.
dis lapſus Scriptura narrat, quorum cauſa fuit rerum omnium copia & ſaturitas, vitaque mollis & delicata, occaſio autem incautus mulieris aſpectus. Quum enim David pomeridiano tempore è cubili ſurrexiſſet, atque ad auram captandam deambularet in tecto. Solarium hoc erat in editiſſima regiæ domus parte poſitum, pulcherrimo & latiſſimo quaqua verſus proſpectu. Inde viciniæ domus otioſe circumſpectans, mulierem in propriis ædibus ſe lavantem vidit. Quidam putant illam purificari voluiſſe ab aliqua legali immunditia, ejuſmodi namque purificationibus Hebræas feminas aſſuetas fuiſſe, conſtat. Ex eo autem, quod aſpectus ille tantum fudit incendium, conjectant ad Regis curioſitatem procacitatem mulieris acceſſiſſe, nec enim poſtquam animadvertit illius oculis patere nudum corpus, texit, vel ut pudicam decebat, illico intra conclave ſe abdidit. Cur iſtuc? Non ad inſipientiam ajunt, ſed ad auferendum ab illo theſaurum in ipſo abſconditum. Meſſiam enim ex tribu Juda proditurum, omnes norant, & mulier ex regia ſtirpe naſciturum, ex vero divinabat. Conjecturam futilem non eſſe, probare conantur ex eo, quod

D

E

F

de

de adulterio interpellata nuncium morata non est, puta deprecando suam & mariti injuriam, & si res ad cujuspiam aures effluxisset, certam infamiam: sua ergo voluntate, non vi, aut donis capta lenonem, quo ducebat, sequuta est, libenti utique animo, quum sibi rem ad votum succedere, cerneret, ipsum hoc enim avebat, ut David propria victus concupiscentia eam evocaret.

v. 5. *Mittensque nunciavit David, & ait concepi.* Porro si Regem adire licuisset, Bethsabea utique per se David id significare maluisset, quod sicunde propalatum fuisset, illam in summum famæ, vitæque discrimen conjecisset. Ex eo autem, quod Regem convenire ei concessum non est, discis, hospitem non multorum dierum, sed unius fortasse horæ fuisse Bethsabeæ & Davidis peccatum.

v. 6. *Misit autem David ad Joab, dicens mitte ad me Uriam Hethæum.* Timebat infamiam David, Bethsabæa etiam mortem. Evocatur è castris Urias, jubeturque domum suam divertere. Negat Urias, decere bonum militem, ducibus humi cubantibus, conjugalis thalami delicias quærere. Perstititque obstinatus in sententia, adeo ut nullis officiis induci potuerit, ut, mutata mente, domum se reciperet, ibique per aliquot dies commoratus, uxoris crimen ea mora velaret.

v. 14. *Factum est ergo mane, & scripsit David epistolam ad Joab.* Postquam David intellexit Uriæ pertinaciam expugnari non posse, eundem perdendi consilium cœpit, ne uxor ejus adulterii aliquando convicta necaretur, mandat itaque Joabo, ut ponat Uriam ex adverso belli, ubi necessario illi pereundum videretur, & derelinquat eum, ut percussus intereat. Fecit Joab, quod imperatum fuerat, & Urias a suis destitutus, ab hostibus circumventus occubuit. Ajunt quidam: Joabum rerum, quæ in aula gerebantur indagatorem oppido curiosum, clandestinos Davidis cum Bethsabæa congressus antea subodoratum fuisse; indeque conjectasse causam, cur Urias fuisset domum evocatus. Quum vero literas ab eodem allatas legisset, intellexit innocentis pœnam peti, ne nocentes punirentur. Et mandata quidem

dem exequutus eſt, literas tamen apud ſe retinuit, ratus ſe perinde famam & vitam Davidis in manu tenere, quandoquidem putabat, eum ſe locum in aula Davidis obtinere, qualem Abner apud Isboſethum ſibi arrogaverat, adeo ut, ſicut ille Isboſethum regno dejicere, illudque in alterum transferre ſe poſſe, crediderat, ſic ipſe cum Davide ex æquo certare ſe poſſe confidebat, vimque ſiqua ab eodem inferretur, vi repellere cogitabat. Ex quo enim Abnerem occiderat, Davidem ſuſpectum habere cœperat, ſibique adhuc infenſum credebat, ſed diſſimulare interim injuriam, & vindictam in aliud tempus reſervare. Cæterum Davidis teſtamentum oſtendit, quam vere Joabo ſuorum maleficiorum conſcientia iſtud occineret. Myſticus ſenſus tria hominum genera in uno Uria deſignat. Primum Judæos ferentes propriæ perfidiæ & impietatis accuſatores ſacrarum Scripturarum Codices. Secundum Sapientes quoſque, ſi, quod aliis dicunt, ipſi non faciunt, iſti enim ex doctrina, quam tenent, arguentur, & eis dicetur, quod ſervo inerti & otioſo regeſtum fuit. *Serve nequam, ex ore tuo te judico.* Tertium quoslibet peccatores, omnis namque peccator habet in ſemetipſo reſponſum mortis.

CAP. XII. v. 1. MIſit ergo Dominus Nathan ad David, qui quum veniſſet ad eum, dixit: *Duo viri erant &c.* Quum Propheta partes accuſaroris ſuſtineret, nec ullum inveniret competentem judicem, ubi Rex ipſe reus agebatur, excogitavit rationem, qua ipſum reum ſuimet judicem faceret. Parabolam induxit hominis, qui quum pecora & armenta haberet plurima, oviculam vicini pauperis abſtulit, & occidit, ut peregrino cuidam menſam inſtrueret.

v. 5. *Iratus indignatione David adverſus hominem illum nimis dixit ad Nathan: Vivit Dominus, quoniam vir mortis eſt ille, qui fecit hoc. Ovem reddet in quadruplum.* Sic David in eo, quem reum mortis eſſe judicarat, ſeipſum condemnavit: recte ſeipſum, non ita reum furti non magni, quem lex ad reſtitutionem dumtaxat obliga-

bat, non capite damnabat. Sententiam nihilominus ratam habuit etiam postquam intellexit, eodem qui parabolam composuerat, interprete, a Domino indictum sibi supplicium, quale ipse sibi ignarus statuerat. Nec peccatum suum celavit, sed compunctus corde ingemuit, & ait: *Peccavi Domino*.

v. 11. *Ecce ego suscitabo super te malum de domo tua*. Significat divinæ sententiæ executorem fore hominem ingratissimum, qualem se David in eo facto ostenderat. Quamobrem sicut ipse magnis a Deo affectus beneficiis, benefactori male respouderat, sic ejus ingratitudinis futurus ultor designabatur homo omnis officii & humanitatis expers, domesticus tamen, & familiaris, arctissimaque necessitudine conjunctus. Manifeste prædicit Absalonis rebellionem & ingentia mala inde sequutura. In hanc scilicet multam Deus commutavit pœnam capitis, lege taxatam: adulteros enim, & homicidas ultimo supplicio plectendos, lex sanciebat.

v. 13. *Et dixit David ad Nathan: Peccavi Domino*. Peccavit Saul, & a Samuele correptus, peccasse se, dixit, nec tamen absolutionem meruit: quia etsi peccasse se confessus est, peccandi tamen voluntatem non c. 15. 30. l. 1. abjecit. Enimvero contraria Saulis, & Davidis post confessionem opera ostendunt, illos non eodem animo, esto eadem verba protulisse: David enim malefacta benefactis correxit, Saul contra scelera sceleribus adjunxit. Quid? quod Saul peccatum excusavit, & nullum pœnitentiæ documentum dedit. David nullam obtendit excusationem sceleri suo, & malefactum palam damnavit bonis verbis, & bonis factis compensavit, scriptaque delictorum suorum confessione, & perpetuo, dum vixit, luctu peccatores docuit, quid dicere, & quid agere eum oporteat, quem deliquisse, serio pœniteat.

v. 25. *Et vocavit nomen ejus Jedidia*. Ex re natum nomen, *quia Dominus dilexit eum*. Idem ipse postea Salomon appellatus est ex pace, quæ ejus regnum consequuta est: hanc scilicet parenti ejus promiserat Deus, dicens: *Faciam eum requie-*

sce-

A ſcere ab omnibus inimicis ejus per circuitum, & hanc ob cauſam Salomon, ideſt pacificus uocabitur. Ejus porro nativitas matrem maxima lætitia affecit, tum quia ſpem regni cum primogenito extinctam, Salomone naſcente, reſumſit, tum quia metum ex Davidis pœnitentia conceptum depoſuit. Quum enim frequenter recogitaret, in quales, & quantas anguſtias ſuis illum amoribus conjeciſſet, & qualem, quantumve ſui cauſa dolorem idem in præſenti ſuſtineret, merito timebat, ne ab eo repudiaretur, domoque pelleretur. Quod animadvertens *David conſolatus eſt eam*. Primum diſcuſſo repudii metu, deinde firmata jurejurando fide futuræ Salomonis in regnum ſucceſſionis. 1. Par. 22. 9.

B

C

CAP. XIII. v. 8.

Venitque Thamar in domum Ammon fratris tui. Quum Ammon filiorum Davidis natu maximus Thamarem Abſalonis germanam deperiret, nec ullam ad ejus nuptias patere viam, cerneret, Jonadabi patruelis ſui fraude in cubiculum introductam oppreſſit, reluctantem omnino, & injuriam lacrymis fruſtra deprecantem. Deinde amore in odium converſo, repulit, cunctantem, accito famulo, ejici juſſit. Illa furens ſe a fratre injuria tam atroci violatam, conſcidit veſtem, crines turpavit cinere, impoſitiſque manibus capiti ibat ingrediens, & clamans: donec accurrens Abſalom ſororem conſolatus eſt, ultore promiſſo. Hinc natum Abſalomis in Ammonem capitale odium, & hujus ſubſequuta poſt biennium cædes, & hoc fuit initium earum calamitatum, quibus Propheta prædixerat, vindicandum fore geminum Davidis in Uriam peccatum. Tropologice. Ammon odit Thamarem, quam ante deperibat. Idem plane cuilibet peccatori evenire neceſſe eſt. Talia quippe appetit, quæ tandem execrari & damnare aut ſuadetur, aut cogitur. Rurſus Thamar virgo decora & pudica, puram & ſanctam animam repræſentat. Quod autem Ammon puellam violare non potuit, niſi poſtquam illa cubiculum intravit, oſtendit diabolum non poſſe animam ſubigere, niſi ipſa ſemet ad eum ſe convertat & ſponte

D

E

F

ſua voluptatis inhoneſtæ jugo cervicem ſupponat. Deinde Thamaris ſimplicitatem, & Ammonis aſtutiam conſidera, indeque diſcito diaboli artes, & incautæ cujuſvis animæ imprudentiam. Diabolus ſiquidem volens ejus decorem extinguere, quoniam iſtuc aperta vi efficere non poteſt, artificio utitur, alliciendo puerilem ejus ſimplicitatem oblectamentis, nullam ſpecie tenus inhoneſtatem præferentibus, cujuſmodi ſunt paſſiones, quas ſubtili cogitationum impulſu in nobis excitari ſentimus, nec attendimus, quia omni culpa vacare putamus. Tales etiam ſunt otioſi ſermones, qui ex quodam hilaritatis ſenſu, vel ex aliquo amoris & benevolentiæ affectu paſſim uſurpantur, item carnis motus, quos ex infirmitate naturæ patimur, vel dæmonum aſtu objecta ſomniantibus phantaſmata ciere ſolent. Siquid iſtiuſmodi ipſis accidat, exhorrent animæ Sanctorum; intelligenteſque, ejuſmodi affectiones eſſe rudimenta quædam vitiorum, eaſdemque a recta ratione exorbitare, & puritati mentis officere, anguntur, & ex vehementi triſtitia & dolore in lacrymas funduntur, tunicam conſcindunt, carnem videlicet duro labore atterunt, & compunctione cordis ſpiritum diſcruciant. Caput operiunt, ideſt pudore ſuffunduntur, & euntes clamant in toto corde ſuo ad Dominum, ut de perſequentibus ſe faciat judicium.

v. 29. *Fecerunt ergo pueri Abſalom adverſus Ammon, ſicut præceperat eis Abſalom.* Abſalom ſervorum opera Ammonem occidit, ſuoque facto licet nefario & prorſus execrando ſanctum, & adorandum Chriſti de diabolo hujus mundi principe judicium expreſſit, quando diſcipulorum ſuorum opera illum foras ejecit, ideſt idolorum cultum ſuſtulit: & exaltatus eſt a terra omnem hominem traxit ad ſe ipſum.

CAP. XIV. v. 2. *Miſitque Joab Thecuam, & tulit inde mulierem ſapientem.* Abſalom ad Regem Geſſur avum maternum profugerat. Joab hoc interim de ejus reditu ſollicitus feminam prudentem ex oppido Thecua ac-

accersivit, ejusque opera filium patri reconciliatum ab exilio reduxit. David nimirum Absalomi fratricidæ pepercit, quia ipse homicida fuerat, idem Ammonem incestus cum propria sorore ne reprehendit quidem, quia scilicet ipse fuerat adulter. Quid inde? Ammonem impunitum Absalom tandem interfecit, ipse in gratiam receptus, patrem è solio dejecit, non occidit, vitam tamen redimere coegit morte plurimorum, quotquot videlicet cecidere in eo prælio, in quo ipse Absalom occubuit & pœnas, quas non exegerat pater, sero tandem exoluit. Tropologice. Joab, quum non auderet de reditu Absalomis Regem per se interpellare, verba composuit & prudenti feminæ suggessit, regessit illa Regi, persuasitque, ut filium in gratiam reciperet, & ab exilio revocaret. Joab Justorum modestiam, atque prudentiam adumbravit, hanc scilicet rationem inire solent Deum oraturi. Cogitant prius, quæ ipsos decet postulare, tum, quæ sibi pustulanda intelligunt in gemitu cordis sui desiderant: attamen quum vereantur ipsi per se recta Deum petere, & rogare, conceptas preces & sua vota divinæ gratiæ committunt ad conspectum Altissimi perferenda, id-est, quod Apostolus scribit: *Spiritus adjuvat infirmitatem nostram: nam quid oremus, sicut oportet: nescimus: sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus: qui autem tangit corda, scit quid desideret Spiritus, quia secundum Deum postulat pro Sanctis.* Rom. 8. 26.

Ancillæ tuæ erant duo filii, qui rixati sunt adversum se in agro: & percussit alter alterum, & interfecit. Et ecce consurgens universa cognatio adversum ancillam tuam dicit: trade eum, qui percussit fratrem suum, & occidamus eum. v. 6. Parabola est, quam Thecuitis vidua a Joabo acceptam Davidi recitavit, ubi primum observo, quod tametsi istiusmodi historiam simulabat ad excitandam Davidis erga Absalomem commiserationem, multa tamen interserit, ex quibus idem intelligat, sibi utile non esse liberos habere extorres, & per principum vicinorum

rum ditionem errantes, illos quippe esse reipublicæ columina, sine quibus nec ipsi Davidi regnum firmum & stabile consisteret. Talia deinceps attexuit, ut Davidem artificii ignarum eo tandem perduxerit, ut interposito juramento promitteret, superstitis se filii incolumitati omnino provisurum. Tum vero mulier, quod hucusque per ambages, ac tormenta verborum contendebat, plane, libereque explicat & fortiter urget. *Quare*, inquit, *cogitasti hujuscemodi rem contra populum Dei, quasi qui delinquas*, idest, quasi putes te delinquere revocando Absalonem, quum reipsa magis delinquas obsistendo voluntati populi Dei. Quo videlicet intelligeret eam agendi rationem a multis non probari, & populum universim Absalomis absentiam admodum ægre ferre. Istud porro vulgi erga Absalonem studium & benevolentiam, illi in primis corporis, qua mirifice excelluit, forma comparabat, subdit enim Scriptura: *Sicut Absalom non erat pulcher in omni Israel*, hinc factum credo, ut populus externa illa specie captus, illum eximie coleret, & admiraretur. Quod quidem etiam facto paulo post ostendit, Absalomi quippe regnum invadere conanti, omnes universim tribus mirabili consensu, nulla interposita mora, statim obsequutæ sunt. Nota verba illa: *Quare loquutus est &c.* aliter verti posse sic: *Quare loquutus es o Rex istud quasi obligatus*, idest peccato obstrictus, seu peccator, quasi dicat, agis & loqueris, quod loquuntur & agunt peccatores: dixisti, dictumque retractare ex mera pertinacia non vis, quod boni viri non faciunt.

Omnes morimur, & quasi aquæ dilabimur in terram, quæ non revertuntur. Urget propositum eo argumento, quo ipsemet David se, suosque familiares de obitu filii Bethsabeæ mœrentes, solabatur: *Numquid*, ajebat, *potero revocare eum amplius, ego vadam magis ad eum, ille vero non revertetur ad me.* Hunc discursum hic promovet Thecuitis. *Omnes*, ait, *morimur*, sic & Ammon mortuus est, nec interfectoris mors vitam interfecto restituet, nec ipsi proderit nostra de ejus obitu mœstitia, non ille

ad

ad nos redibit, ipſi eum ſequemur. Hæc te olim dicere ſolitum memini, quid? num non ſapienter? Aut quod ſapienter dixiſti, hoc agere, ſtultum putas?

Nec aufert Deus animam, ſed cogitando cogitat, ne homo ipſi pereat. Dei naturam imitandam proponit, cujus tanta eſt clementia, ut nolit quemquam perire, & ſi quidem rei puniendi ſint, ex duobus molentibus unum aufert, & alterum relinquit; ideſt ex duobus in eodem delicto deprehenſis alterum corripit, & alterum dimittit. Ubi rurſus ad ſcopum parabolæ inſtat, ut Rex Dei ſententiam ſequatur, nec velit perditum ire, quem ille ſoſpitem volebat: Abſalomem perinde reum eſſe, ut Ammon fuit, nihilominus huic Deum eripuiſſe vitam, mortem vero illius in aliud tempus diſtuliſſe.

ET *poſthæc fecit ſibi Abſalom quinquaginta Tabellarios, qui præcederent eum.* Hinc cœpta eſt Abſalomis in optimum parentem conjuratio, quam Davidi Nathan Propheta multo ante prædixerat. Tabellarii ſunt, quos *Phoruncos* appellamus, ſunt autem Curſores, quorum opera viri principes utebantur, ſi quid volebant, ab abſentibus celeriter ſciri, vel ipſi ab illis reſcire. CAP. XV. v. 1.

Poſt quatuor annos dixit Abſalom: vadam, & reddam vota mea in Hebron. Quo facilius pio parenti imponeret, pietatem obtendit. Jeroſolymam civitatem Sancti relinquit & Hebronem conjuratorum ſtationem concedit, inde adverſus patrem infeſtis ſignis rediturus. Habes in Abſalomis facto populi Judæorum expreſſam defectionem, quando legis zelum prætexens in Chriſtum inſurrexit, & occidit: deinde ab ignominioſæ mortis ſpecie ſcandalum paſſus, montem Sion in quo Chriſtus conſtitutus fuerat Rex, ideſt Eccleſiam, deſeruit, & Hebronem migravit, ideſt paternas ſuas traditiones repetiit, & Prophetarum oracula, & Chriſti Evangelium abjecit. Inter hæc admirabilem Dei ſapientiam conſidera, pœnas pro ratione ſcelerum moderantem. Peccaverat David in Uriam ſibi familiarem & in diuturna illa Saulis perſecutione, atque temporum acerbitate perpetuum ſocium v. 7.

cium & commilitonem, ergo a familiaribus, & domesticis pœnam descendere justum fuit. Ex quo igitur Urias occiditur, Bethsabeæ filius statim moritur, Ammon temulentus opprimitur, Absalom ejus interfector rebellat, & in ipsa rebellione trucidatur, Adonias ambitus accusatus fratris sui Salomonis sententia damnatur. Hic iterum observa alteram Dei justissimam dispositionem, exequentis sententiam, quam David in seipsum tulerat ignarus. Interpellatus enim a Propheta, qua pœna dignum judicaret divitem, qui pauperi oviculam rapuerat? Respondit: *Ovem reddet in quadruplum*. Vides hic, ut David pro unius Uriæ cæde quatuor filiorum morte fuerit multatus.

CAP. XVI. v. 1. *Quum paululum David progressus esset a loco, ubi adoraverat, occurrit illi Siba puer Mephibosethcum duobus asinis, qui onerati erant ducentis panibus, & centum alligaturis uvæ passæ, & centum formeliis caasei, & utre vini.* Qui servus Mephibosethi hic dicitur, Sauli avo ejus alias servierat: rogatus de domino suo perfidiæ & ambitus illum accusavit, jure an injuria incertum; respondituque, Mephibosethum in urbe remansisse, ut qui ablatum avo regnum, sibi restituendum, speraret, quando inde pulsum videbat invasorem. Rex attributa Mephibosetho prædia abstulit, & Sibæ addixit, seu quod ejusdem in se officium remunerari vellet, seu quod de domino suo illum vera detulisse crederet. At delatum incognita causa bonis multasse, utique justum non fuit.

v. 5. *Venit ergo usque Bahurim, & ecce egrediebatur inde vir de cognatione domus Saul nomine Semei, procedebatque egrediens, & maledicens.* Nec Davidem maledictis solum incessit, sed & lapidibus appetiit. Facinus attentis circumstantiis personæ, ac temporis atrocissimum fuit. Nec porro David prorsus dissimulandum censuit: quin moriturus Salomoni præcepit, ne omnino inultum relinqueret. Tropologice. David Jerosolyma excedens Christum manifeste figuravit, ex eadem urbe in passione egredientem. Semei igitur Judæorum Sacerdotes & Se-

A Scribas expreſſit, Dominum cruce oneratum, & poſt ex ea pendentem blaſphemantes.

Et ait Rex : dimittite eum, ut maledicat. Quum filii Sarviæ Joab, & Abiſai Semei audaciam, ac impudentiam non ferendam putarent, & hominem perſequi & confodere pararent, prohibuit mitiſſimus Rex, docens ejuſmodi negotium non armis B conficiendum eſſe, nec humano tractandum conſilio, ſed cum Deo inprimis tranſigendum : multoque magis expedire patientiæ & manſuetudinis officiis ejus gratiam demerere, quam acceptas injurias perſequi. *Dimittite*, inquit, *eum, ut maledicat*, utique non immerenti, agnoſco ſcilicet crimen meum : nam eſto Saulis ſanguinem, ut iſte me accuſat, neutiquam fuderim, certe C vitam Uriæ per ſummum nefas ego eripui. Agnoſco etiam & ſequor æquiſſimum Dei judicium : quod enim eo peracto ſcelere ſtatim comminatus fuit mihi per Prophetam Nathan, nunc per iſtum Semei exequitur ; nec enim illum adverſum me innocentem provocaſ- D ſet. v. 10.

Et ait Achitophel ad Abſalom. Ingredere ad concubinas patris tui. Achitophel metum populi prætendit, quum ſolus ipſe metueret, ne ſi Abſalom cum patre in gratiam rediret, ipſe ſuæ perfidiæ pœnas daret : & inſtat, ut Abſalom tali injuria parentem afficiat, quæ, omni reconciliationis ſpe ſublata, rebellionis fautores tutos efficeret in futurum, in præſenti vero populum ſuapte natura rerum novarum cupidum ad defectionem animaret, comperta Abſalomis in eo negotio conſtantia. Nec puduit improbum adoleſcentem peſſimi ſenis conſilium exequi, & quidem in oculis totius urbis, in ſolario videlicet regiæ domus, in E conſpectu Solis, ſicut olim Dominus per Prophetam Davidi prænunciaverat. At tu impuriſſime Abſalom qui omnem pietatis & verecundiæ ſenſum exuiſti, audi quod dicam : ſi Jacob ille patrum pater cum primogenito ſuo Ruben diſſimulare non potuit illatum uni ex ſuis concubinis F ſtuprum, adeo ut acceptam injuriam perſequi nunquam deſtiterit, etiam v. 21.

postquam ejusdem in protegendo Joseph operam rescivit. Tu ne, qui vitam fratri eripuisti, patri regnum, & pudicitiam concubinis ejus decem; impune laturum te scelus hoc omne confideres? Nisi enim impunitatem speravisses istuc ausus non fuisses.

CAP. XVII. v. 1. *Dixit ergo Achitophel ad Absalom: Eligam mihi duodecim millia virorum, & consurgens persequar David hac nocte.* Hujusmodi consilium suggessit Achitophel, ejusque executionem credidit adeo necessariam, ut ea neglecta, spem omnem rei bene gerendæ continuo abjecerit, simul domum reversus, quasi jam damnationis suæ certus, propriis sibi manibus mortem consciverit. Consilium porro Achitophelis utile fuisse, illiquerum articulo opportunum, ipsa Scriptura testatur, & idcirco ab ultrice Dei providentia ad Absalomis exitium fuisse dissipatum. Nec vero dubium erat, quin, ut ipse Achitophel bene conjectabat, Davidis copiæ eo tempore exiguæ, nec tam ad pugnam, quam ad fugam dispositæ: quid? Quod & more transmigrantium sarcinis impeditæ, & longo citatoque itinere defessæ, a pluribus armatis, paratisque facillime opprimi potuerint. Is porro deletis & sublato Davide, uno eo prælio cum adversa factione debellatum fuisset. Tropologice. *Achitophel*, quo rebus suis desperat, & supplicii ignominiam laqueo antevertit, Judæ Ischariotæ figuram prætulit, quum rejectus a Principibus Sacerdotum è templo recessit, & commune odium suspendio præcurrit.

v. 7. *Et dixit Chusai ad Absalom: Non est bonum consilium, quod dedit Achitophel hac vice.* Hic est ille Chusai Arachites, quem David secum venire paratum remisit ad Absalomem, ratus, ejus in Senatu præsentiam oppido sibi utilem ad evertenda Achitophelis consilia, quem sciebat sibi infensum, & Absalomi valde addictum: quod ille quidem egregie præstitit, ejus potissimum opera omnem illam conjurationem dissipante Deo. Chusai Davidis amicus, & ab eodem Jerosolymam ad rebelles re-

remiſſus Apoſtolos repræſentabat ad Judæos a Domino ideo remiſſos, ut populum perduellem ad obedientiam reducerent, & Phariſeorum refellerent errores, perverſaſque Scribarum opiniones evellerent.

Nathan, & Achimaas ſtabant juxta fontem fullonis. Davidis exploratores erant, qui inde digreſſi a femina quadam recepti ſunt, & in Ciſternam demiſſi, inſequentes Abſalomis ſatellites fefellerunt; mox reſumto itinere Davidem fugientem aſſequuti renunciant, quæ in Senatu acta fuerant, & ſuadent, ut Jordanem tranſmittat. Habes hoc loco pluribus deſcriptam ſymbolis noſtri baptiſmatis figuram. Davidis milites duo duos deſignant in Chriſtum credentium cætus Judæorum & Gentium. Ambo juxta fontem, qui Chriſtus eſt, *fons ille patens domui David*, conſederunt, ambo a ſuis popularibus exagitati Jordanem trajiciunt, ideſt baptiſmatis aquas ſubeunt, hauſtoque novo ſpiritu tyrannos perſequentes non pugnando, ſed ut a ſuo duce didicerant, moriendo ſuperarunt. v. 17.

CAP. XVIII.

Præcepit Rex Joab, & Abiſai, & Ethai dicens: ſervate mihi puerum Abſalom. Hæc dicebat, quia de victoria non dubitabat: noverat enim rebellionem Abſalomi minime proceſſuram, nullum proinde ſibi ab ea procella vitæ, aut dignitatis damnum pertimeſcendum. Iſtuc porro Davidi notum fuiſſe, liquet tum ex iis, quæ in ejus Pſalmis ipſi a Deo promiſſa leguntur, tum ex verbis Prophetæ, hanc ipſam vexationem prædicentis. De propria igitur ſalute ſecurus Abſalomi timebat: quapropter ſuis ducibus militiæ præfectis illum etiam atque etiam commendat: ſed fruſtra, Abſalomem namque de quercu pendentem Joab conſpicatus, adacto in viſcera telo confodit. Idem nempe, qui illum non ita pridem parenti reconciliaverat & profugum ab exilio reduxerat, ac beneficiis bene multis affecerat, quibus tamen improbus & ingratus Abſalom adeo male v. 1.

le reſpondit, ut Joabi quidem agros incenderit, & optimo parenti regnum & vitam auferre tentaverit. Quapropter vita indignum Joab credidit, & damnata patris indulgentia, & contemto Regis præcepto, Abſalomi finem vivendi dedit, ut bello finem daret: quare ſubdit Scriptura Joabum, illo ſublato continuo pugnam diremiſſe, & ceciniſſe receptui. Sic nimirum divina ſapientia rem diſpoſuit, ut ab optimo benefactore Abſalom infeſto telo appetitus & confixus, ſui exitii cauſam moriturus intelligeret, non aliam fuiſſe, quam ingrati animi vitium. Poſtremum obſerva, Dei ultricem juſtitiam crimina quidem aliquando diſſimulare, impunita vero nunquam relinquere. Qui ergo Abſalomem Jeroſolymæ inſolario peccantem non vidit, inſaltu vidit ſub quercu tranſeuntem: nec enim ſine extraordinario Dei concurſu tunc fieri potuit, ut Abſalomis capillitium momento temporis in funem texeretur, qui hominis corpus armis etiam grave ab arbore pendulum tamdiu ſuſtineret.

CAP. XIX. 4. PORRO *Rex operuit caput ſuum, & clamabat voce magna: fili mi Abſalom, Abſalom fili mi.* Uſque adeo filium impium pius pater amabat, nec vero tanti facit, ſe ſceleratas ejus manus evaſiſſe, ut non oppido magis doleat, illum in ſuo ſcelere periiſſe. Hic porro Dei clementiam & manſuetudinem ex hominis facto æſtima, & cogita quanto magis *alienum, & peregrinum ab eo opus ſit iraſci, nec utique illum delectari in perditione populi ſui, nec ejus ruina lætari.* Iterum obſerva Davidem Abſalomis & Ammonis interitum luxiſſe, non item Bethſabeæ filium in cunis extinctum, immo matrem, ac domeſticos de ejuſdem obitu mœſtos conſolatum fuiſſe. Scilicet innocentem parvulum non doluit de utero translatum ad tumulum, ut quem cogitaret non pœnam, ſed finem pœnæ inveniſſe, quæ eſt enim vita hominis niſi *labor & dolor, vanitas & afflictio ſpiritus*, peccatores autem filios & in flagranti delicto mortuos merito flevit,

Eſ. 28. 21.

A vit, mors quippe talibus vitam, & vitæ ſpem eripit. Nam qui in peccatis moritur, reſurrectio ejus gehenna eſt, *nec enim impii reſurgent in judicio, neque peccatores in concilio juſtorum.* Pſal. 1.

Confudiſti hodie vultum ſervorum tuorum, qui ſalvam fecerunt animam tuam. Hæccine loqueris Joab, & ais homines Davidis animam ſalvam feciſſe? Non iſti, ſed ille Davidem ſervavit, qui Abſalomem perdidit, ejuſque exercitum diſſipavit, & conjurationis ſocios alios pro ipſarum merito ſuſtulit, alios pro ſuo arbitrio interim vivere permiſit. Dei ſcilicet nutu atque conſilio hæc & geſta, & proviſa ſunt omnia. v. 5.

Juro enim tibi, quod ſi non exieris, nec unus quidem remanſurus ſit tecum nocte hac. Hæc Joab dicebat, qua mente dixerit non ſatis conſtat. Davidem enim, ut ſupra annotavi, ſuſpectum habere cœperat, ex quo Abnerem ipſe interfecit: & quamquam eo facto vehementer offenſus, injuriam diſſimularet, illum tamen ultionem in aliud tempus reſervare. Nunc vero certus, militiæ præfecturam Amaſæ deſtinaſſe, ſibi eo magis timere cœpit. Quare valde credibile eſt, Joabum iſta loquutum, non quo Davidi ſtuderet, aut rerum ejus cura tangeretur, ſed ut milites ſibi cæteroqui ſtudioſos ſub ſignis haberet, quorum favore fortunam ſuam ſuſtinere ſe poſſe, confidebat & armis Davidem, ſiquid contra moveret, repellere. In hunc ſcilicet ſcopum, ajunt, Joabum epiſtolam etiam de cæde Uriæ ad ſe miſſam ſervaſſe, quod ſupra tetigimus; opportunam nempe putabat, ad concitandum adverſus Regem populi odium. v. 7.

Et dixit Semei, idcirco hodie primus veni de omni domo Joſeph. Quaſi dicat, mea opera factum eſt, ut tribus Joſeph, meique contribules Jeminæi eidem confœderati, tibi antea rebelles ad tuas modo partes tranſierint. Hæc verba arrogantiam olere viſa ſunt Abiſai, quare Semei ſuppliciter veniam atque pacem orante, Regis reſponſum antevertit: *Et numquid*, ait, *non morietur Semei hanc etiam ob cauſam?* Ideſt ob hanc quoque petulantiam plectendus eſt Semei omni v. 20.

omni cæteroqui ſupplicio dignus, ex quo Chriſto Domini maledicere auſus fuit. Contradixit nihilominus Rex, eoque obſequio placatus hominem dimiſit. Tropologice. Semei Davidi ad vada Jordanis occurrit, peccatum ſuum confitetur, culpæ dimiſſionem poſcit, & exorat: Myſterium agnoſce remiſſionis peccatorum, quam Chriſtus, intelligibili Jordane trajecto, generi humano comparavit, iiſque etiam participavit, a quibus in paſſione ſua contumeliis & maledictis affectus fuerat.

v. 24. *Mephiboſeth filius Saul deſcendit in occurſum Regis.* Jonathæ hic erat filius, cui David Sibæ delationibus ſeu veris, ſeu falſis commotus, conceſſa liberali manu prædia abſtulerat, & accuſatori tranſcripſerat. Is, comperto Regis in urbem adventu, occurrit vili habitu, intonſo capillo, & promiſſa barba. Dolorem nempe ſuum de Regis calamitate teſtari volebat. Nihilominus David, quæ de Mephiboſetho ſibi delata fuerant, nondum oblitus, quaſi de ejuſdem fide ambigeret, interrogat: *Quare non veniſti mecum Mephiboſeth?* Cauſavit ille pedum impedimentum, ſuumque ſimul accuſavit delatorem, quod ejus operam ea occaſione depoſcentem herum minime attendiſſet, & inſuper fictis criminibus Regi exoſum reddere niteretur. Aderat præſens Siba, nec tamen contradicere, aut mutire eſt auſus. David etſi injectam de Mephiboſetho ſuſpicionem abjicere non poterat, attamen, vel quod illum reſipuiſſe, crederet, vel doleret, hominem regia ſtirpe natum in eam illuviem & ſordes veniſſe, vel quod defuncti parentis ejus in ſe merita recogitaret, imo & præcipue, quod Deum promiſſorum Jonathæ factorum teſtem revereretur, ſententiam temperavit, edixitque, ut pro æquali portione, Mephiboſeth & Siba inter ſe prædia dividerent.

v. 35. *Et Berzellai erat ſenex valde, dixitque Regi, maneam obſecro ſervus tuus, & moriar in civitate mea.* Bonus iſte ſenex ad aulicas delicias invitatus a Rege, venire recuſat, vitiumque prætendit ætatis jam devexæ, & ad omnes ſenſuum voluptates hebeſcentis. *Non poſſum*

A *poſſum* , ait , *ultra vocem cantorum , & Cantatricum* , vel *dominorum* , & *dominarum* , ut ex Hebraico verti poſſet . *Ecce tecum eſt Bemaham ſervus tuus filius meus , ipſe vadat tecum* . Pater itaque in regione citra Jordanem moritur & Jeroſolimam non venit : filius Bemaham Regem ſequitur , & fluvium tranſmittit , atque ſanctam civitatem ingreditur . Ille B ergo ſenex antiquos de populo Dei juſtos puta Patriarchas & Prophetas ſignificat , quibus utique non licuit ad aquas baptiſmi pervenire , aut Jeruſalem cœleſtem matrem noſtram ante Chriſti aſcenſum intrare . Bemaham vero Berzellai filius Apoſtolos deſignat , quibus conceſſum fuit myſticum Davidem comitari , & ſtatim a mortis ſomno Domini hæreditatem C cernere .

CAP. XX. v. 1. A*Ccidit quoque , ut eſſet ibi vir iniquus Sema filius Bocri vir Jeminæus , & cecinit buccina , & ait , non eſt nobis pars in David* . Abſalome ſublato alius Davidi adverſarius ſuccedit Sema de tribu Benjamin , qui , ex contentione nata inter Judam & reliquas tribus , occaſionem datam ſibi arbitratus , reſtituendi ſuis contribulibus principatum , concitavit in Davidem undecim tribus arrogantia Judæorum offenſas , eo tamen exitu , quo Abſalom arma dudum in eundem Davidem ſumſerat . Sema ſiquidem paulo poſt capto , & interfecto , Abiſai & Joab , flammam in acerbum incendium cito erupturam , mira celeritate reſtinxerunt . Tyrannus iſte Sema , qui bellum Abſalomis interitu extinctum reparavit , Hæreticos deſignat , qui regnum Chriſti Judæorum diſperſione , & converſione Gentium firmatum , atque mirum in modum propagatum , quatere & perturbare non deſinunt . Quod ferme Davidi accidit , quem huc uſque vidimus perſecutionibus & bellis perpetuo exercitum .

v. 16. *Et exclamavit mulier ſapiens de civitate ..... & loquuta eſt ad Joab dicens . Loquentes loquebantur antiquitus : conſulendo conſulant Prophetas , & tunc perdant* . Joabi præpoſteram feſtinationem tacite perſtringit , & ejuſ-

ejuſque animum ad mitiora & ſaniora conſilia præparat. Deinde ad propoſitum interrogat. *Utine ſim ego reddens judicia in Iſrael?* ideſt pœnas civitatum, quæ a Rege defecerunt, ſeu quod textui magis congruit, pœnas a Sema exigendas, qui ejus defectionis auctor fuit: contendit enim civibus parcendum, & ejus perduellionis reum eſſe plectendum: hujus nempe capite pacem eſſe redimendam prudens femina providebat. Et ſic bene conſtant, quæ Joabo ipſum hoc petenti, ſtatim velut rem jam meditatam reſpondit: *Caput ejus mittetur ad te per murum.*

CAP. XXI. 1. *Facta eſt quoque fames in diebus David tribus annis jugiter.* Hujuſmodi famis cauſam fuiſſe Scriptura ſignificat factam Gabaonitis a Saule injuriam, quam tamen ille juſtum zelum pro filiis Iſrael & Juda exiſtimavit. At fortaſſe ſincerus zelus non fuit, certe injuſtus & iniquus fuit. Vera etenim cauſa, quæ Saulem movit ad exterminandos Gabaonitas, ut conjicio, erat ejuſdem cupido ampliandæ ditionis propriæ tribus: quatuor namque urbes, quas eo tempore Gabaonitæ poſſidebant, ex ſortitione a Joſue olim facta ad Benjamitas jure pertinebant, quare illas propriis dominis vendicandas eſſe Saul judicabat, & hoc judicium innatus cuique ſuæ gentis amor, æquum & juſtum eſſe, volebat. At quoniam Scriptura indefinite loquitur, id a Saule attentatum fuiſſe, non ob alicujus particularis tribus ſtudium, ſed quaſi ex zelo communis boni filiorum Iſrael & Juda, videtur magis congruere verbis Scripturæ, atque Saulis ingenio arroganti & ſuperbo, illum Gabaonitas delere voluiſſe, quod cenſeret, corrigendam eſſe antiquorum Iſraëlitarum indulgentiam; erraſſe ſiquidem illos, temere præſumſit, quod contra expreſſum Dei præceptum Gabaonitas ſalvos & inquilinos habere maluiſſent, quam perdere. Cauſæ porro, cur Deus Saulis in Gabaonitas conſilium damnavit, ejuſque executionem ſibi diſplicuiſſe triennali fame monſtravit, prima & certa eſt, quia pactum cum illis & juramento fir-

A firmatum fœdus violavit, nam etsi Josue & principes Israëlitarum decepti fuerant a Gabaonitis, initum tamen cum illis fœdus etiam post agnitam fraudem ratum habuerunt, & servarunt, posterisque servandum sanxerunt. Quamobrem Saul illud infringere non debuit, nec Gabaonitas quasi hostes invadere, & opprimere. Præterea si verum est, B quod quidam Interpretes tradiderunt, Gabaonitarum majores Abimelechi Palæstini Regis subditos fuisse, & Abrahamum honorifice & humaniter tractasse, hujusque officii gratia a Domino Abrahæ sedes consequutos fuisse inter posteros Abrahæ: Saul etiam hoc nomine culpandus fuit, quod Gabaonitarum nepotes contra Dei ordinationem sedibus sibi attri- C butis expellere tentaverit. Sed ut hoc dubium est, sic illud certum nec Josuam, vel Prophetas eam Israëlitarum erga Gabaonitas indulgentiam reprehendisse, tametsi eos frequenter accusent, quod inter gentes, quas disperdere debuerunt permixti opera earum didicissent. Unde suboritur alia adhuc ratio, cur Gabaonitæ extirpandi non fuerunt, D quia non ipsi sua opera Israëlitas docuerunt, immo Israëlitarum opera didicerunt, illorum siquidem religionem amplexi sunt, quod ex Chananæorum populis nullus fecit. Tropologice. Vides, quomodo Deus scelerum pœnam frequenter differat, quod etiam supra expendimus, ea tamen impunita nunquam relinquat. Peccaverat Rex consi- E lium perdendi Gabaonitas proponendo, subditi approbando; peccatum dissimulavit Deus, rejecitque pœnam in annos; nihilominus definito tempore in utrosque severe animadvertit, & illum quidem septem filiorum cæde multavit, istorum vero posteros triennali fame F afflixit, nec ipsos immerentes, eo quod illatam a parentibus Gabaonitarum populo injuriam, justis officiis compensare prætermisissent. Iterum compara hoc Dei factum cum ejusdem edicto. *Ita parvum audietis sicut magnum*. Qui ergo magnum populum Jacob de Pharaone ultus fuerat, idem parvos Gabaonitas a Saule immerito oppressos haudquaquam in- Deut. 1. 17.

inauditos præteriit, aut reliquit inultos.

v. 3. *Dixit ergo David Gabaonitis, quid faciam vobis, ut benedicatis hæreditati Domini?* Famis nempe causam esse didicerat Gabaonitarum injuriam, offert ergo satisfactionem, & benedictionem vicissim petit. Intelligebat enim, Gabaonitarum sanguinem contra Israëlitas clamare, & maledictionem petere. Orat itaque, ut accepta satisfactione, præteritas injurias Israëlitis remittant, & a Deo pacem ipsis exorent. Vides Saulem in Gabaonitas sæviendo famem gravissimum malum accersivisse, Gabaonitas contra, ignoscendo & pro suis persecutoribus orando, illud avertisse. Aliquam nihilominus satisfactionem petunt, non tantum ad vindictam injuriæ præteritæ, quantum ad futuræ cautionem. Tropologice. Benedictionem a Chananæis Hebræi petere compulsi sunt ad expiationem innoxii sanguinis, quem ex inconsulto & præcipiti zelo effuderant ipsorum majores. Hocce nimirum eorundem Hebræorum posteris contingere in diebus novissimis divino consilio præfinitum erat, ut videlicet si ob perversum tuendæ legis zelum occiderent Christum, a Dei gratia exciderent, & dispergerentur, posterique majorum pœnam sustinerent, post tandem resipiscentes a Gentibus ad Christum conversis opem peterent, atque earundem intercessione amissam Dei gratiam reciperent, qui Christum in propria venientem non receperunt.

v. 6. *Dentur nobis septem viri de filiis Saul, ut mactemus eos coram Domino in Gabaa Saul.* Nec infra septem capita substitit Gabaonitarum furor, ne videlicet quempiam ex filiis Saul in vivis relinquerent, futurum fraternæ cædis ultorem. Nec porro ultra progressus est, ne si geminos Jonathæ filios Mephibosethum & Micham eadem perinde pœna comprehenderent, datam parenti fidem infringerent: hanc enim David, qui dederat, quovis impendio salvam & integram manere, volebat. Jonathæ igitur stirpi utrique pepercere, Rex petendo, Gabaonitæ ex æquo & bono petenti assentiendo.

Tulit

A

Tulit itaque Rex duos filios Reſpha filiæ Axia, & quinque filios Nerob filiæ Saul, quos genuerat Azarieli filio Berzellai..... & macta verunt eos in monte coram Domino. In colli proximo urbi Gabaa natali ſolo Saulis: quare ſupplicii ignominiam auxere locus & tempus. Locus quidem, quia editus & patens omnium illac tranſeuntium proſpectui, & quia ei urbi proximus, in qua filii Saul paulo ante regali fulſerant dignitate. Tempus vero, quia ibidem præter Hebræorum morem ad plurimos menſes pependerunt: *Ab initio*, videlicet, *meſſis donec ſtillaret aqua ſuper eos de cœlo*, ideſt ab initio veris uſque ad æſtatis finem. Ut diſcas, partem craſſiorem maledictionis, qua pater affectus fuerat, in filiis velut in fundo ſubſediſſe. Hunc in modum expiata Gabaonitarum injuria, cadavera Davidis juſſu inde ſublata, & una cum oſſibus Saulis & Jonathæ aſportata in terram Benjamin, ibidem paterno ſepulcro illata fuerunt. v. 8.

B

C

Et nunciata ſunt David, quæ fecerat Reſpha filia Axia concubina Saul. Fecit nimirum, quod omnes loquerentur & ſuſpicerent, regio ſcilicet aſſueta thalamo femina, & deliciis, ſupra petram vili ſtragulo inſtratam ad plures menſes ſub dio jacuit pervigil & inſomnis. Id enim fieri neceſſum erat ab illa, quæ filiorum cadavera a feris, avibuſque cuſtodire & inviolata ſervare propoſuerat. Ejuſmodi Reſphæ factum fuit profecto maternæ caritatis illuſtre exemplum & admirandum, idemque paſtoribus Eccleſiarum vigilantiæ, ac patientiæ documentum. Attamen, qua ejus feminæ obſtinatam circa mortua filiorum corpora repræſentat moram, Synagogæ quandam imaginem prætuliſſe viſum fuit. Nam ſicut illa inter cadavera jacuit, ſic iſta operibus mortuis incubat, & ſicut illa natos extinctos proſequuta eſt, ſic iſta a filiis ſuis divelli non poteſt etiam poſtquam partim interfecti, partim diſperſi, & omnes Deo mortui ſunt. v. 11.

D

E

F

A

CAP. XXII. v. 1. *LOquutus est autem David Domino verba carminis hujus in die, quo liberavit eum Dominus de manu omnium inimicorum suorum, & de manu Saul.* Unde liquet, Davidem hunc psalmum composuisse extremo ætatis suæ tempore, quo pro beneficiis hucusque acceptis Deo gratias referret, post etiam literis consignari mandasse, quod vellet, ex perspecta Dei bonitate, B ac beneficentia constare posteris: quam bonus idem sit iis, qui recto sunt corde: indeque discerent divinam liberalitatem grati animi sensu profiteri, tantæque majestatis benignitatem mirari, ejusque muneribus sapienter uti. *Diligam te Domine.* Hanc scilPsal. 17. v. 2. cet Deus pro suis benefactis gratiam a nobis reposcit, ut diligamus eum. Audi quid Moyses inculcabat populo C suo, quem Deus per signa illa, portentaque ingentia eduxerat de domo servitutis, atque in solitudine paverat pane Angelorum. *Et nunc Israel,* Deut. 10. 12. *quid Dominus Deus tuus petit a te, nisi ut timeas Dominum Deum tuum, & ambules in viis ejus, & diligas eum?*

v. 3. *Fortitudo mea, & refugium meum, & liberator meus.* Rationes, quæ ipsum D ad amandum ex toto corde Deum movebant explicare incipit, quasi dicat: equidem non meis viribus, aut meo fretus prudentia, sed tuæ confidens virtuti, atque providentiæ tot bella suscepi, nec profecto eadem tanta cum fœlicitate confeciſſem, nisi tuum è cœlo affulsisset auxilium, *auxiliator* quippe meus es tu, nihil enim potest creatura, nisi in virtute ejus, qui E creavit illam; si sibi ipsa sufficeret, Creatori æqualis esset. Siquid ergo a me factum est, id tuo numine, nutuque perfectum est, siquid contra mali passus non sum, id tua virtute provisum fuit. Quoniam *cornu salutis meæ tu fuisti*, meorum videlicet inimicorum terror, ne nocerent, & ultor si quidem nocuissent. Cornibus namque feræ arcere solent aggressores, & offensores ulciſci. F

v. 5. *Circumdederunt me dolores mortis.* Dolores mortis & Inferni dicit, vel illa pericula, in quibus nulla expediendæ salutis ratio, spesve relicta videbatur, puta quum in deserto

Maon

A Maon in coronæ modum a Saulis exercitu cingeretur, nec ullum erat aut ſperabatur ab humana ope mortis effugium: vel impugnationes manifeſtas cum vitæ periculo itidem conjunctas, nam occultas ſtatim annectit, & laqueos mortis appellat: quare duo hoſtium genera diſtinguit, quorum alterum adverſa fronte dimicat, alterum a tergo, alterum ſenſibus B obvium & aſpectabile, alterum a ſenſibus abſtractum & inviſibile, & ab utroque ſe a Deo protectum declarat.

Et torrentes iniquitatis conturbaverunt me. Adverſariorum multitudinem ſignificat, & conſpirationem, impetum & minas. Torrentium quippe id omne proprium eſt. Aquis nempe hinc inde collectis & in C unum alveum coëuntibus, ſubito intumeſcunt, & exundant, magnoque impetu & fragore feruntur, impellunt, & rapiunt obſtantia. Quales igitur eſſe ſolent rapidi torrentes tales ait fuiſſe ſuos inimicos plurimos, videlicet, atque ferociſſimos.

Aſcendit fumus in ira ejus. Non omnia ſigna, quæ hic commemorat Propheta, ſibi etiam accidiſſe ſignifi- D cat, ſed quid fieri potuiſſet indicat, aut potius quid aliquando factum fuerit aliis Juſtis, puta Moyſi, Joſue & Samueli ab eo, qui quum omnia facere poſſit, invocantibus ſe adeſt, atque nemine contra moveri, aut hiſcere audente, ſuccurrit, & ipſorum adverſarios dejicit, ac proſternit. Quum ergo dicit: *Aſcendit fumus in ira ejus, & ignis a facie ejus exarſit*, plane deſignat, quid olim Deus amanter præſtiterit Moyſi & populo ejus in deſerto, ut inde oſtendat, quid idem ipſe hoſtiliter agere valeat contra ſuorum ſervorum E perſequutores, quando ad ejus contactum fumigarunt montes, & ad ejus præſentiam voraces emicuere flammæ vel in Ægypto, vel in loco Incenſionis in ſolitudine. Si- *Num.* 11. 11. mul innuit pari utique facilitate, at F que celeritate perdendos Dei inimicos, qua arida materies flammis abſumitur.

Carbones ſuccenſi ſunt ab eo. Pergit declarare Dei potentiam, ejuſque in agendo celeritatem, facilitatem, & vim. Tropologice. Carbones ſuccenſos

ſos intelligimus Angelos, vel animas Sanctorum. Vere enim Angeli, & ſancti homines a Deo purgantur, illuminantur, & in divinam transferuntur naturam. Vel contra cogitare poſſumus malignos ſpiritus, quorum ignea tela Apoſtolus commemorat. Eo enim aſcendit eorum ſuperbia, ut ſibi omnem creaturam ſubeſſe præſumant, quod Tentator Domino etiam ſuadere ſe poſſe credidit; adeo ut ignis in modum citra ſui detrimentum poſſint agere in quamlibet naturam, nihil pati. Id porro ab eorum ſequacibus tamdiu creditur, donec ſuperveniat divina virtus, & prunas iſtas ſtipulas eſſe oſtendat, & flammam concipere, & in cineres abire a conſpectu ejus, *qui vere ignis conſumens eſt*.

Ephes. 6 16.

Deut. 4. 24.

v. 10. *Inclinavit cœlos, & deſcendit*. Innuit celeberrimam illam Dei ſuper Sinai manifeſtationem, ſimul docet Dei nutu cœlos moveri: & laudat admirabilem Dei benignitatem, quod quum altiſſimus ipſe ſit, ſeipſum infimæ creaturæ communicet. Idem hoc optime quadrat in Deum Verbum, quando propter noſtram ſalutem deſcendit, ideſt naturam divina inferiorem aſſumſit, & homo factus homini ſe totum indulſit.

v. 11. *Aſcendit ſuper Cherubim, & volavit, volavit ſuper pennas ventorum*. Perſiſtit in propoſito, & demonſtrat iterum Dei potentiam ex paſſionibus aëris, & multiplici ejuſdem in hoc elemento operatione. Præterea docet paratum Dei auxilium, nec illum cunctari, quando celeritate utendum ſit. Poſtremum, dum Cherubim & ventorum obſequium hoc loco repræſentat, ſignificat, & ventos ad Dei nutum ſpirare, eodemque agente, ac dirigente aërem, maria terramque vexare, & ab Angelis cœlorum orbes propriis uniuſcujuſque motibus, ac mutationibus ciri.

v. 13. *Fecit nubes ſuas in grandinem, & carbones ignis*. Exponit alias Dei in aëre operationes, & clare indicat, quæ in Scripturis narrantur in eo elemento geſta adverſus Sodomitas, Ægyptios, & Chananæos labentibus cœlo flammis, & grandine depluente. Item oſtendit extraordinarias vires, quas Creaturæ quæ-

quælibet concipiunt , quum a Deo concitantur vel ad inimicos perdendos , vel ad vendicandos amicos.

Revelata ſunt fundamenta orbis terrarum . Quando Iſraëlitis vadum quærentibus fundum rubri maris , & Jordanis alveus patuerunt , mare fugit, & Jordanis converſus eſt retrorſum : *Ab increpatione tua Domine* , ex cantico Moyſis iſta petuntur , quaſi dicat . Flumina & maria coërcuit tua Domine virtus , & quidem nullo apparatu , imo ſimplici oris tui increpatione fiante ſiquidem ſpiritu furoris tui , *congregatæ ſunt aquæ , & ſtetit unda fluens* . Tropologice . Fundamenta orbis terrarum dicuntur Reges & Principes , quorum , ſi mali ſunt , occultas machinationes ille , qui habitat in cœlis detegit , conſpirationes & conatus videt , & auctores irridet & ſubſannat , ut in furore ſuo rato tempore loquatur ad eos . Teſtes præſentes habemus Judæos & Gentiles , qui Chriſti Eccleſiam opprimere aggreſſi , utrique male multati ſunt , magniſque calamitatibus affecti. v. 16.

Miſit de ſummo , & aſſumſit me , & eduxit me de aquis multis . A generali contemplatione divinorum operum Propheta deſcendit ad enarrandam ſingularem Dei erga ſe beneficentiam . Aquas multas vel adverſitates multas appellat , vel adverſarios multos . Miſit de ſummo & accepit me , ideſt eripuit me non humano , ſed cœleſti & extraordinario auxilio. v. 17.

Liberaſti me a Judicibus populi , ideſt populi principibus , viriſque potentioribus . Joabum fortaſſe deſignat , & fratrem ejus Abiſai , quorum ſemper fuit ſuſpecta fides , nec ferenda arrogantia . Myſticus ſenſus hæc univerſim ad Dominum traducit , hunc enim Judæorum Judices perdere , ejuſque memoriam & nomen abdolere ſtuduerunt : ipſe idem a doloribus mortis & inferni liberatus fuit , & ne videret corruptionem , dirupit vincula mortis & inferni . Deinde exaltatus eſt ſuper Judæos & Gentiles , qui Evangelii promulgationem & curſum impedire , aut retardare tentarunt : ac tandem conſtitutus eſt in caput gentium ; quod utique Davidi abſolute v. 18.

te convenire non poteſt, qui cunctis gentibus profecto dominatus non eſt, contra optime & ex toto accommodatur Chriſto, & rei geſtæ exactiſſime reſpondet, quandoquidem Chriſtus omnium gentium imperium adeptus eſt, ipſe namque dominaturus a
Pſal. 71. 8. Propheta dicitur: *A flumine uſque ad terminos orbis terrarum*, & a Patre
Pſal. 2. 8. audiit: *Dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ.*

v. 19. *Prævenerunt me in die afflictionum mearum.* Hæc omnino reſpiciunt ea tempora, quum primum Saul, deinde Abſalom adverſus Davidem inſurrexerunt. Ad illorum porro perſecutiones aliæ minores etiam acceſſere ab iis, quos Propheta ſibi benevolos exiſtimabat, & futuros aliquando adjutores. In iis tamen anguſtiis Dominus ipſe ſolus auxiliatus eſt mihi, *& ſalvum me fecit, quoniam voluit* me.

v. 33. *Præcinxiſti me virtute in bello.* Nec enim ſi tua me virtus deſtituiſſet, ſuperior ex acie diſceſſiſſem, vel quando cum gigante dimicavi, vel quum a Saule & Abſalome contra me dimicatum eſt, vel quando cum externis populis bella mihi gerenda fuerunt.

v. 50. *Propterea confitebor tibi in gentibus Domine.* Iſtud & quæ ſequuntur uſque ad finem Pſalmi, plane confirmant, quæ de regno Chriſti expoſita ſunt. Per Chriſtum enim omnes gentes vero Deo confitentur, & pſallunt: item miſericordia Davidi facta, ideſt regnum Davidi conceſſum perpetuatum eſt & in ejus poſteros propagatum, quod etiam Eſaias & Daniel, poſtea diſertiſſime vaticinati ſunt. Nec ſane invenire eſt alios quoſſpiam ex Davidis poſteris, in quibus ejuſdem principatus perpetuo duraverit, quum certum ſit una cum Zorobabele omnem Davidicæ ſtirpis gloriam concidiſſe.

CAP. XXIV. v. 1. *Dixit David filius Iſai.* Simili, quo Balaamus utitur exordio, ſic enim ille ſuis vaticiniis præfatur: *Dixit Balaam filius Beor, dixit homo, cui obturatus eſt oculus &c.* Conſequenter ſubdit: *Dixit vir, qui ſtatuit jugum Chriſti ſui: Deus Jacob, qui*

ܘܡܡܠܠ ܫܘܒܚ̈ܐ ܠܝܫܪܝܠ ܘܐܡܪ ܒܝ ܪܘܚܐ ܕܡܪܝܐ ܘܡܠܬܗ ܥܠ ܠܫܢܝ׃ ܐܡܪ ܐܠܗ ܝܫܪܝܠ ܠܝ ܡܬܟܠܡ ܨܘܪ ܝܫܪܝܠ ܒܗ ܕܡܫܠ ܒܐܢܫܐ ܙܕܝܩ ܡܫܠ ܒܕܚܠܬܐ ܕܐܠܗܐ׃ ܘܐܝܟ ܢܗܪܐ ܕܨܦܪܐ ܢܗܪ ܠܐ ܥܪܦܠ ܐܢܫ ܡܢ ܥܠ ܐܪܥܐ ܡܢ ܡܛܪܐ ܕܒܪ ܡܢ ܥܣܒ ܐܪܥܐ׃ ܠܐ ܟܕ ܠܐ ܟܝܢ ܒܝܬ ܒܝ ܥܡ ܐܠܗܐ ܕܥܠܡ ܕܣܝܡ ܠܝ ܩܝܡܐ ܒܟܠ ܡܕܡ ܘܫܘܪ ܘܫܠܡ ܕܠܐ ܢܥܒܕ ܠܡܐ ܕܠܐ ܢܨܡܚ׃ ܘܒܠܝܥܠ ܟܠ ܚܕ ܡܢܗܘܢ ܐܝܟ ܩܘܣܐ ܕܫܠ ܐܝܢܫ ܠܐ ܢܫܬܠܚ ܒܐܝܕܐ׃ ܐܠܐ ܓܒܪ ܕܢܫܬܠܚ ܒܐܝܕ ܢܫܠܡ ܠܗ ܒܪܙܠ ܘܒܥܘܕ ܪܡܚ ܢܫܪܦ ܒܢܘܪ ܒܬܡܐ ܘܫܪܦܐ ܢܫܪܦ ܒܐܬܪ׃ ܐܠܝܢ ܐܢܘܢ ܕܫܡܗ ܕܐܠܗ ܐܡܪ ܒܗ ܕܐܢ

regnum accepit ſtabilimentum, atque æternitatem.

v. 5. *Et ſicut pluvia, quæ germinare facit terram.* Ejuſmodi nempe fœcunditatem generi humano præſtitit ſua præſentia Chriſtus, qui idcirco matutinus imber a Joële nuncupatur, eoque madefacta radix Jeſſe germinavit, & protulit Salvatorem. Terra vero ejus ſanguine irrigata dedit fructum juſtitiæ & ſpiritus, qui ut docet Apoſtolus, eſt *charitas*, *gaudium*, *pax*, *patientia*, *benignitas*, *bonitas*, *longanimitas*, *manſuetudo*, *fides*. Conſtat ergo totam hanc prophetiam, etſi ad omnes communiter Juſtos pertineat, peculiariter tamen ac præcipue de domo David, & Chriſto ex eadem naſcituro eſſe exponendam.

v. 8. *Hæc ſunt nomina fortium virorum David.* Quum ſeptem ſupra triginta numerentur hoc loco viri fortiſſimi, qui Davidi regnum ſua virtute pararunt, & partum conſervarunt, quæres, cur ſeptem ſolummodo commendentur. Primo loco Gadhu, ſecundo Eleazar, tertio Samma filius Agæ, quarto Tres Viri, qui aquam de ciſterna Bethlehem hauſerunt, quinto Abiſai, ſexto Banaias filius Jojadæ, ſeptimo Aſael frater Joab. Tropologice. Septem nimirum hominum ordines in Eccleſia præcipue laudantur, quamquam in illa bene multi cenſeantur alii laude digni, Apoſtoli, Prophetæ, Doctores, quique miraculorum donum, vel gratiam curationum acceperunt, poſtremum Adjutores, & Rectores, quos magnifice deſignant ſeptem pariter Paſtores Aſſyriaci imperii everſores apud Michæam, & apud Salomonem ſeptem columnæ Sapientiæ domum fulcientes. Similiter ſeptemdumtaxat Diaconi in actis Apoſtolorum ſuis nominibus cenſentur, eſto plures alii extiterint Stephano & Philippo ordinis prærogativa pares. Perinde ſeptem laudantur virtutes, quæ virum perfectum conſtituunt, & ſeptem dona ſpiritus, quæ animam Juſti faciunt divitem in fide.

Mich. 5. 5. *Prov.* 9. 9.

v. 16. *At ille noluit bibere, & libavit eam Domino.* Tres illi viri, quos quarto loco retuli, flagrante cum Philiſtæis bello per medias inimicorum acies irruperunt, hauſeruntque de ciſter-

A ſterna. Bethlehem aquam, quam. Davidem deſiderare audierant, ipſique detulerunt. Rex accipere noluit, ſed libans eam Domino fudit in terram. Cur iſtuc? Quia aquas furtivas a ſtulta muliere antehac oblatas hauſerat: & quamquam furti damnum ex taxatione Prophetæ reſtituiſſet, ſua tamen voluntate hanc quoque multam ſuſcepit. Et quia Uriæ ſanguinem

B fuderat, ſuorum militum ſanguinem bibere ſe nolle, dixit. Hæc expoſitio vera eſt, ſi Davidis lapſus factum iſtud anteceſſit, atqui hoc minime conſtat. Congruentius Chriſtum aquam eſſe dicemus, quam David & omnes Juſti veteris teſtamenti deſideraverunt, Bethlehemitica ciſterna ſancta Virgo fuit, & ipſa Bethlehemitarum filia. Porro aquam i-

C ſtam multi Prophetæ & Reges magnopere appetiverunt, ſed neutiquam biberunt: *Multi Prophetæ*, Luc. 10. 22. ait Dominus ad diſcipulos ſuos, *& Reges voluerunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt, & audire, quæ vos auditis, & non audierunt.*

D

CAP. XXIV. v. 1. ET *adjecit furor Dominl iraſci contra Iſrael, & dixit ad David: Vade numera populum.* Exponendus eſt hic locus a ſimili, qui occurrit in libro Judicum: quando Tribubus undecim quærentibus, an deberent aſcendere contra Benjamitas, reſpondit Deus: aſcendite. Aſcenderunt, commiſſa acie victi a Benjamitis Iſraëlitæ ingentem accepere cladem. David ſimiliter audit a Domino: *Vade, & numera Iſrael, & Juda*: dum mandatum exequitur, peſtis populum invaſit & ſeptuaginta millia hominum ſex horarum ſpatio extinxit. David ergo populum numerando, ex hoc ſimpliciter capite non peccavit, id enim præterquamquod a Deo edictum fuerat, nulla interdictum lege ſciebat, quare nec peccati pœna comprehenſus fuit. Eadem porro in populum incubuit, quia hoc facto peccabat, & alias peccaverat. Primum, quod Sacerdotum cædem a Saule imperatam impedire neglexit, & omiſit. Secundum, quod nuper cum Abſalome contra Regem ſanctiſſimum

E

F

per ſummum nefas conſpiraverat . Tertium , quod in præſenti legem cenſus non obſervabat , cujus tranſgreſſionem ſubſequente plaga vindicandam fore Deus diſerte monuerat . *Quando tuleris* , inquit , *ſummam filiorum Iſrael , juxta numerum dabunt pretium ſinguli pro animabus ſuis Domino , & non erit plaga , quum fuerint recenſiti* . Quum ergo recenſionem plagæ conſequuta fuerit , ex effectu cauſam bene conjectamus . Dixi nec Davidem peccaſſe , neque Iſraëlitas Benjamiticæ ditionis invaſores , quod divinum mandatum ſimpliciter exequuti fuerint ; quamquam vix dubitari poſſit , quin in ipſa executione aliquid vitii irrepſerit , & inde aliqua executoribus culpa hæſerit , quandoquidem , utroſque peccaſſe ſe , confeſſos fuiſſe , & petiiſſe peccati dimiſſionem , Scriptura teſtatur : adeo ut verum ſit & Deum Davidem concitaſſe , ut hic Scriptura affirmat , & Satanam contra populum inſurrexiſſe , ut in primo Annalium libro narratur .

Exod. 20. 12.

1. Par. 21. 1.

A B C

Nunc

A ... B ... C ...

Nunc ergo delibera, & vide, quem respondeam ei, qui me misit, sermonem, Dominus per Prophetam Gaddum Davidi trium plagarum optionem dederat, an scilicet mallet septennalem famem, aut bellum trimestre, aut pestilentiam triduo duraturam. Postremam elegit. Extemplo atrox & sæva lues populum invasit, prostravitque brevi sex horarum spatio septuaginta hominum millia a Dan usque Bersabeam, quæ duæ urbes termini sunt longitudinis terræ promissæ ab aquilone in meridiem. Rationes, quæ Davidem impulere ad eligendam præ reliquis mortalitatem fuere. Prima, quod magnopere confideret divinæ pietati; eam quippe norat esse Dei naturam, ut quantumlibet offensus, miserorum calamitate, atque lacrymis facile flecteretur, pœnamque statutam, aut revocaret, aut minueret. Secunda, quia cogitabat famem, atque bellum esse commune malum sontibus promiscue, atque insontibus; imo inopes ac tenues, esto innocentes, magis quam locupletes ac potentiores vexare. Fame vero ingruente, agrorum ste- v. 13.

Si Dominus Davidem ad populum numerandum concitavit, an inde reus David, aut populus? An Deo jubenti obtemperasse, crimen fuit, & hoc ultimo supplicio vindicandum? Præterea, quorsum Dominus Regem ad ineundum populi censum impelleret? Nec enim bellum instabat, aut aliquis imminebat hostis. Resp. Non is erat Hebræus populus, qui jugum terre assueseeret, sæpe sæpius illud audacter excusserat: assuetus proinde Dei legem proculcare, affluente nunc sub fœliciſſimo Davidis regno rerum copia & saturitate, indeque convalescente peccandi consuetudine, atque libidine, scelera sceleribus cumulabat; adeo ut ea licentia severa aliqua animadversione necessario compescenda videretur. Sed enimvero, quum una cum aliis Justis pius Rex pro delinquentibus perpetuo intercederet, suisque precibus divinæ justitiæ minas diffiaret, idcirco Dei gratia, quæ hactenus Davidem singulari cura sustinuerat, ad tempus deseruit, permisitque, ut in eam cogitationem prolaberetur, cujus occasione postea populus aliunde nocens plecteretur. Et quamquam nonnulli opinentur, Davidem eatenus populi censum imperasse, quatenus sciret, utrum constaret veritas promissionis Abrahamo factæ per illa verba: *Multiplicans multiplicabo semen tuum, & non numerabitur præ multitudine*. Vero propius tamen existimo, quod modo dicebam, ideo permisisse Deum, ut David susciperet inutilem illam curam (talem sane judicavit supremus militiæ Præfectus Joab, palamque reprehendit.) ne Rex & ipse non ex toto innocens pro populo nocente intercedere auderet, & sic obice sublato, pœna in peccatores procederet. Nec alium capit sensum Scriptura, quum dicit concitatum fuisse furore Domini Davidem, quandoquidem indubitaum est, Domino nullatenus placuisse imperatum a Davide censum. Sed hoc fert consuetudo divinæ Scripturæ, ut quæ permittit Deus ab aliis fieri, id Deum voluisse affirmet. Quisnam ergo verus extitit ejus consilii author? Diabolus utique, idem nimirum, qui antea Absalomem ad eversionem Davidis concitaverat, Davidem modo ad enumerationem populi provocavit. Id porro indubitabile facit Textus clarus divinæ Scripturæ in primo libro Annalium, ubi factum his verbis exponitur: *Et insurrexit Satan contra Israel, & concitavit David, ut enumeraret populum.* *S. Iac. Edess.*

Genes. 16. 10.

Cap. 21. 1.

sterilitatem, & inopiam frugum nocentem ab innocente minime secernere: Deum non item, sed pro sua sapientia, & æquitate plagam in eos dirigere solitum, quos deliquisse nosset, futurum proinde, ut si Rex solummodo reus esset, ipse solus pœnam sustineret. Enimvero David bonus populi sui pastor, ejusdem salutem sua morte redimere maluisset, hanc porro suam erga subditos suos voluntatem ipsemet postea, viso Angelo vastatore, sincerissima mente Deo professus est illis verbis: *Ego sum, qui peccavi, isti, qui oves sunt, quid fecerunt? vertatur, obsecro, manus tua contra me*. Sic nimirum pater præveniebat affectu effectum filii, ac domini sui, qui rato tempore positurus erat animam suam pro ovibus suis. Tropologice. Angelus divinæ Justitiæ in hac horribili plaga administer Angelum mortis designat, qui Adamum è Paradiso ejecit, & definito tempore extinxit, & in omnes deinceps ejus posteros similiter desæviit, donec apparuit Bersabee, ideſt: *Puteus juramenti, & Civitas pacti sempiterni, quod juravit Deus ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis, ut sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, serviamus illi*. Hæc est Christi Ecclesia. Eo itaque sæculorum intervallo Angelus mortis septuaginta millia hominum prostraviſſe dicitur, quia septuaginta generationes invasit & sustulit. Porro de mane immissa lues hora sexta cessavit, quia sexto millesimo, & hora sexta absorpta est mors in victoria Crucis Christi. Cujus etiam cruentum sacrificium circa horam nonam in monte Calvariæ consummatum, exacte repræsentat circa eandem horam in area Areunæ Jebusæi immolata hostia, quæ depulit mortalitatem, & Angelum vastatorem inhibuit.

Luc. 1. 73.

SAN-

SANCTI PATRIS NOSTRI
EPHRAEM SYRI
IN PRIMUM REGNORUM, QUI ET TERTIUS REGUM.
EXPLANATIO.

ET *Rex David ſenuerat provectus annis, & quum operiretur veſtibus, non caleſiebat. Dixeruntque ſervi ejus: quæramus domino noſtro virginem, quæ ſtet coram Rege..... Et invenerunt Abiſag Sulamitidem.* Suſpicantur nonnulli, ſenectutem Davidi feſtinaſſe parentum ætatem. Quum enim conſtet ex Scriptura, Davidem ſeptem filiorum Iſai natu minimum fuiſſe, inde colligunt, eundem a parentibus genitum corpore effœto, & naturali calore jam deferveſcente. Indeque profectum ajunt, ut extrema ætate in eam, quam hic narrat Scriptura, ægritudinem inciderit. Nihilominus præcipuam ejus cauſam fuiſſe exiſtimo, quam hic Scripturæ textus indicat, ipſam ſcilicet ſenectutem: ſenum quippe malum commune eſt, algere: quid? Si ætati accedat malus corporis habitus ex qualicumque cauſa antea contractus? Id porro illis accidere ſolet, qui ſua corpora plurimis, magniſque laboribus perpetuo exercuerunt. Nec dubium eſt, quin ejuſmodi vitæ curſus Davidi obtigerit: id enim præter ea, quæ in utroque Samuelis libro narrantur, Pſalmi ab ipſo Davide compoſiti aperte demonſtrant. Quum naturalis calor annis imminutus, quæſitis fomentis reparari non poſſet, atque lodicum pondus imbecillum corpus ægreferret, medicæ artis periti tale remedium excogitarunt, ut ſenis corpus naturali calore defectum virginis adjuncto corpore fervido, & ſucci pleno confoverent, rati longævum ſenem etiam accendere poſſe puellaris formæ jubar. CAP. I. v. 1.

Rex vero non cognovit eam, vel ne aliam virginem quærere cogeretur, vel potius, ut præſenti continentia præteritam intemperantiam caſtigaret, & Abiſag in ſinu ejus v. 4.

ſancte , caſteque cubitans impurum , & nefarium cum Bethſabæa concubitum obliteraret . Allegoria . Quum populus Judæorum procedentibus annis conſenuiſſet , langueſcente divinæ legis , quo prius ardebat , ſtudio , Prophetarum oraculis & opera quibuſdam velut tegumentis nuda , & algentia membra operire , & fovere conatus eſt , ſed nec calorem concipiebant longa peccandi conſuetudine , velut concreta glacie torpentes artus , nec rigorem in venis , medulliſque inſidentem diſpellendi remedium aliunde , quam a cœlo ſuppetebat : inde deſcendit Dei ſapientia , cujus figuram Abiſag virgo ſpecioſiſſima expreſſit , & in propria veniens in ſinu hujus ſenis cubavit . Sed fruſtra , Judæis ſcelera præterita novo ſcelere Chriſtum crucifigendo cumulantibus . Interea recedente Sole , incubuit triſtis hyems , ideſt Chriſto in cœlum redeunte , diſperſiſque per orbem ejuſdem diſcipulis , exitiale bellum Judæam invaſit . Tum vero Judæorum gens , quaſi arbor brumalibus quaſſata ventis folia quoque decuſſit , poſt etiam imis avulſa radicibus corruit ; Romanorum quippe armis concuſſa & ſubacta fuit , dirutoque cum civitate templo , & everſa republica , externam quoque illam ſacrificiorum , & cœremoniarum pompam exuit ; mox etiam natali deturbata ſolo incertis ſedibus hodie quoque varias per oras vagatur . Arcano itaque ſenſui inſiſtendo , in Abiſag Sulamitide , quæ ad confovendum ſenem accedit , Deum Verbum , ut ſupra dixi , contemplare , qui aſſumto ex Davidica ſtirpe corpore ad Judæos venit tritam Prophetis viam ingreſſus . Deinde conſidera puellæ obſequium , ut intelligas ,

Mat.20.28. *Filium hominis non veniſſe miniſtrari , ſed miniſtrare* . Dumque illam a Rege minime cognitam fuiſſe legis , re-

1.Cor. 2.8. cole illud Apoſtoli . *Chriſtum Dei ſapientiam nemo Principum hujus ſæculi cognovit* .

v.5. *Adonias filius Haggit magnificabatur dicens : Ego regnabo* . Adonias filiorum David natu maximus , dum ignaro , nec opinante patre , regnum occupat , filii ſenioris , qui eſt Judæorum populus , ambitionem , & contumaciam adumbravit , quæ quidem tan-

tanta eſt, ut nec præteritis cladibus, nec præſentibus calamitatibus infringi, domarique potuerit. Videmus enim hodie quoque Judæos magna ſpe plenos orbis terrarum imperium ſibi depoſcere, & jactare palam iſtud ſibi ſui Meſſiæ armis, quandoque vindicandum: ipſum hoc Adonias, ſomniabat, quando dicebat: *Ego regnabo*. Dumque talibus imbuti cogitationibus ſe omnibus hominibus anteponunt, quam ſperant dominationem in futurum, in præſenti habere ſibi videntur. *Regnaverunt*, ait Propheta, *ſed non ex me*. Ergo ex ſe, ex ſua ſcilicet opinione. *of.* 8. 4.

Fueruntque ſermones ejus cum Joab filio Sarviæ, & cum Abiathar Sacerdote. Alter erat ſupremus militiæ præfectus, alter ſummus ſacrorum antiſtes. Non fuit novum eam ſibi poteſtatem Joabum arrogaſſe, hominem, ut ſupra obſervatum fuit, ad omne facinus audacem & majeſtatis contemtorem. At mirum eſt Abiatharem Joiabi in hoc facto temeritatem non vidiſſe, nec cogitaſſe, in quantum & quale diſcrimen ſe, ſuoſque conjiceret, ſi forte illud negotium minime procederet. Conſenſit tamen in eam ſocietatem ob veteres fortaſſe cum Sadoco altero Pontifice ſimultates, confidens Adoniæ favorem ſibi adverſus æmulum magnopere commodaturum, quod quidem commodum Joab perinde ſperabat adverſus Banaiam alterum militiæ præfectum, quem idcirco velut objectum fortunæ ſuæ aggerem è medio tollere parabat: & vero omnino feciſſet, niſi ab eodem fuiſſet aſtu feliciore præventus, & interfectus. v. 7.

Immolatis ergo Adonias arietibus, & vitulis, & univerſis pinguibus juxta lapidem magnum, qui erat vicinus fonti Fullonis vocavit omnes fratres ſuos, & Salomonem fratrem ſuum non vocavit. Regum inaugurationes victimis, & ſacrificiis celebrare mos erat, quem ſupra vidimus a Samuele in Saulis creatione fuiſſe obſervatum. Sic Abiathar ſummus Sacerdos, & Joabus militiæ princeps Adoniæ, ſeu potius ſuæ ambitioni ſerviebant, hoſtiarum ac thymiamatum religionem impio facinori obtendentes ipſa religione repugnante: non enim ignorabant divina ordinatione regnum Sa- v. 9.

lomoni fuisse destinatum , alioquin non erat , cur hunc solum Adonias præteriret , quando reliquos fratres ad suam inaugurationem invitavit .

v. 12. *Dixit Nathan Propheta ad Bethsabeam : Salva animam tuam , & filii tui Salomonis* . Nathan , tum , ut divinæ voluntati obsequeretur , sciebat namque Salomonem a Deo Davidis successorem designatum fuisse ; tum , ut publicæ tranquillitati prospiceret , quam fratrum & factionum discordia turbatum iri prævidebat ; tum denique , ut innocentis Salomonis saluti consuleret , quippe qui nosset ex præsenti facto præcipitem Adoniæ ambitionem , indeque conjectaret juvenem regnandi cupidum eos omnes è medio sublaturum , quos undeunde suspicaretur regni sui perturbatores . Quamobrem Bethsabeam sollicitat , ut quamprimum Regis aures occupet , se postea venturum pollicitus , Deoque aspirante inchoatum negotium perfecturum . Regina periculi magnitudine perterrita , Regem illico petit , narrat quæ filius natu major ipso inconsulto attentaverat , orat ut jurisjurandi memor destinatum Salomoni regnum ab Adonia occupari minime patiatur , mox ex condicto superveniens Nathan paucis Davidi persuasit , ut exortam discordiam ipse pro sua autoritate componat . Rege itaque Bethsabeæ filio regnum adjudicante , Nathan Propheta , & summus Sacerdos Sadoc , atque militiæ præfectus Banaias , accedente populi , & exercitus consensu & acclamatione , Regem salutarunt . Quidam opinati sunt juramentum hoc loco a Bethsabæa memoratum eo die factum fuisse , quo primum a Davide misso nuncio clam evocata fuit , ac proinde illud præstitum fuisse sine arbitris , intra regiæ domus adyta , blandientis potius affectu , qnam religiose jurantis . Quapropter Bethsabeam merito timuisse , ne talis promissi memoriam vel longa dies , vel certe consequuta Davidis pœnitentia obliteraret . Nihilominus ab iis , quæ supra probavimus , non puto hic recedendum , quare multo probabilius esse existimo , illud juramentum eo tempore datum & acceptum , quo Rex Bethsabeam de acerbo filii , quem ex nefario concubi-

ܡܫܪܘ ܥܒܕܘܗܝ ܘܐܝܟ ܫܒܩ. ܘܥܠ ܠܘܬ ܡܠܟܐ
ܡܫܠܡ . ܘܐܡܪ ܗܘ ܕܡܠܐ ܘܒܪܟ ܠܗ .
ܘܐܡܪ ܘܗܘܐ ܟܝ ܡܝ ܗܘ ܕܥܒܕ ܗܘ ܬܥܠܝ
ܠܟܪܣܐ ܕܡܪܝ ܗܘ ܘܠܐ ܕܝܢ . ܘܐܡ ܚܢܐ ܗܕܐ
ܡܠܟܐ ܠܫܠܡܘܢ ܥܒܕܟ ܥܠ ܟܠ ܕܒܪ ܕܝܘܕ
ܡܪܝ ܘܥܠ ܟܠ ܒܝܬ ܡܠܟܘܬܗ ܠܐ ܐܬܐ ܘܠܐ
ܐܙܠ . ܘܐܡܪ ܘܒܪܟ ܡܪܝ ܐܠܗܐ ܕܝܫܪܝܠ
ܕܝܗܒ ܠܝ ܗܘܡ ܝܘܡ ܘܥܝܢ ܡܢ ܟܘܪܣܝ
ܘܠܐ ܐܝܬ ܠܝ ܐܠܐ ܗܘ . ܘܐܢ ܠܐ ܒܢܝ ܐܢܐ
ܠܒܝܬ ܡܠܟܘܬ ܕܝܘܕ ܐܠܐ ܒܪ ܐܚܕ ܒܝܬ
ܐܒܗ ܘܐܡ ܠܐ ܒܢܝ ܐܢܐ ܠܒܝܬ ܡܠܟܘܬ
ܫܠܡܘܢ ܐܠܐ ܒܪ ܐܚܕ ܒܝܬ ܐܒܗ ܘܐܡ ܠܐ
ܒܢܝ ܐܢܐ ܠܒܝܬ ܡܠܟܘܬ ܐܚܝ ܐܒܝ ܐܢܐ
ܠܒܝܬ ܡܠܟܘܬ ܐܒܝ ܐܒܝ ܐܢܐ ܠܒܝܬ ܡܠܟܘܬ
ܐܒܝ ܐܒܝ ܐܢܐ ܠܒܝܬ ܡܠܟܘܬ ܐܒܝ ܐܒܝ
ܐܢܐ ܠܒܝܬ ܡܠܟܘܬ ܐܒܝ ܐܒܝ ܐܢܐ ܠܒܝܬ
ܡܠܟܘܬ ܐܒܝ ܐܒܝ ܐܢܐ ܠܒܝܬ ܡܠܟܘܬ ܐܒܝ
ܐܒܝ ܐܢܐ ܠܒܝܬ ܡܠܟܘܬ ܐܒ

totum orbem inſonuere tubæ, quarum clangore excitæ gentes ad Chriſti fidem venerunt, & diabolus ejuſque ſatellites everſo idololatriæ regno ſpe principatus, quem hactenus ambierant, pariter exciderunt, quare ad complementum allegoriæ aptiſſime Scriptura ſubtexuit, Adoniam, ejuſque fautores & ſocios eo tubarum, ac tympanorum concentu deterritos, confeſtim ſoluto conventu, fugam arripuiſſe.

v. 52. *Dixitque Salomon, ſi fuerit vir fortis, capillus de capite ejus non cadet in terram.* Adonias a conjuratis deſertus in tabernaculum Domini profugerat, indeque petebat a Salomone juris jurandi fidem: & in præſenti quidem a loci religione, & parentis adhuc ſuperſtitis clementia ſibi ſatis cautum putabat: poſtulat ergo, ut in poſterum tutum ſibi vivere liceat. Conceſſit Salomon patris voluntati deferendum recte arbitratus, quem noverat filiorum ſuorum eſſe amantem, proinde nec Adoniæ cædem probare: conditionem tamen adjecit: *Si*, inquit, *fuerit vir fortis*: ideſt, ſi nihil tentaverit, quod virum honeſtum dedeceat. Imbellis & impotentis animi eſſe innuit, cupiditate vinci, pravas affectiones puta ſuperbiam & ambitionem cohibere non poſſe. *Capillus de capite ejus non cadet in terram*, ideſt, nullam nocentis pœnam ſolvet, ſi fuerit innocens, eſto capitalem meruerit, poſtquam nuper in caput meum conjuravit. Quod ſi regnum adhuc affectare, convictus fuerit, ambitioni modum ſupplicium ſtatuet, quam diſciplina cohibere non potuit.

CAP. II. v. 1. *Et appropinquaverunt dies David, ut moreretur, præcepitque Salomoni filio ſuo dicens.* David finem vitæ ſuæ præſentiens Salomonem pro ſua ſapientia, ac pietate ad tanti imperii gubernationem inſtituit: Jacob itaque & Moyſis exempla recogitans in primis Dei timorem, divinorumque mandatorum obſervantiam etiam atque etiam eidem inculcat, & præmia ab illo expectare docet ampliſſima, ac proinde etiam illa, quæ patri ſuo promiſſa bene noverat; ſic ut non ipſe modo regnum habe-

A haberet pacatiſſimum, verum etiam ad ſuos poſteros feliciter tranſmitteret. Deinde monet, ut publicæ tranquillitati proſpiciat, paciſque perturbatores coerceat.

Tu quoque noſti, quid fecerit mihi Joab filius Sarviæ. Primum Joabi crimen, & præcipua cauſa latæ hoc loco in eum ſententiæ, fuit duorum principum cædes, quæ quidem B ob expoſitas ſupra circumſtantias non modo injuſta fuit, ſed homine honeſto ne dum militiæ Præfecto ignominioſa, & quo perpetrata fuerat contra publicam fidem, Regi, & Magiſtratibus injurioſa. Secundum fuit nex Abſalomis, quo in facto Joabus Davidem graviſſime offendit, & contriſtavit, tum ob atrocem filii cædem, tum ob contemtum majeſta- C tis, & apertam inobedientiam tranſgrediendo expreſſum præceptum, & ſæpius iteratum de re maximi momenti, quamque, proteſtatus fuerat Rex, ſibi cordi eſſe, ut nihil magis. Tertium, quod poſt commiſſam filii cædem ad patris conſpectum venire adeo non timuit, ut eundem etiam coram objurgare auderet. v. 5.

Habes quoque apud te Semei filium v. 8.
D *Gera &c.* David expoſitis Joabi, & Semei criminibus eorundem punitionem Salomoni præcipit, modum tamen & qualitatem pœnæ minime præſcribit: *Tu*, inquit, *facies juxta ſapientiam tuam*. Quaſi dicat, tametſi ambo Joabus & Semei talia perpetraverint, ut eos impunitos relinquere, nefas ſit; tu tamen iſtuc negotium pro tua ſapientia ſic tranſigito, ut in ſua illos iniquitate tua æquitas capiat: quæ ergo peccata diſſimulavit patris tui indulgentia, tua ſeveritas non ſine novi criminis delatione animadvertat. Et ex parte quidem Joabi nova aderat cauſa cur plecteretur, conſpiratio videlicet cum Adonia, cujus fortaſſe principalis auctor, & machinator fuit, non item ex parte F Semei, quare ejus ſupplicium Salomon diſtulit, utriuſque diſtulerat David uſque ad extremum vitæ tempus, Joabi quidem, quia nec citra proprii capitis periculum exequi potuit, attenta Joabi potentia; nec rei publicæ id fieri opportunum, aut utile viſum fuit. Semei vero, quia & culpam confeſſus eſt, & Regi occurrit eo tempore, quo Da-

Davidi clementia utendum fuit erga populum fere universum rebellionis reum, ne dum erga privatam personam ex privata injuria obnoxium. Allegoria. David, quum filii sui arbitrio committit præmium rependendum filiis Berzellai Galaaditæ hominis spectatæ in Regem fidei & liberalitatis, atque pœnam de Joabo & Semei sumendam, facto prævenit, quæ Christus de se ipse erat dicturus: *Neque* Jo. 5. 22. *pater judicat quemquam, sed omne judicium dedit filio*: imo & quæ facturus est in supremo mundi die, quo illum credimus venturum bonorum operum remuneratorem, & scelerum vindicem.

v. 11. *Dies autem, quibus regnavit David super Israel quadraginta anni sunt: in Hebron regnavit septem annis, & in Jerusalem triginta tribus annis.* Septem anni constant ex biennio, quo regnavit super Juda, Isbosetho vivente, & reliquis tribubus imperante: alii quinque anni supplendi sunt ex eo temporis spatio, quod a prima Davidis unctione, facta per Samuelem, fluxit usque ad alteram Hebrone peractam, toto namque eo intervallo Rex, & Christus Domini dici potuit propter unctionem, & infusa Sancti Spiritus charismata. Postremi tres & triginta anni, qui summam Davidici regni implent, sunt illi, quibus Jerosolymis regnavit Αυτοκράτωρ, idest plenam summamque exercens publicæ rei constituendæ potestatem.

v. 17. *Precor, ut dicas Salomoni, ut det mihi Abisag Sulamitidem uxorem.* Hæc ad Bethsabeam matrem Salomonis Adonias, qui Salomoni insidiari intermiserat, communem parentem adhuc in vivis agentem reveritus: eo itaque mortuo Joabo, & Abiathare auctoribus, ut ego interpretor, Abisag Sulamitidis nuptias petebat, ut si agente Salomonis matre, Reginam acciperet, regnum etiam Salomoni auferret. Hæc secum meditatus simplicem feminam homo versutissimus aggreditur. Mihi, inquit, qui natu major sum communi jure gentium regnum utique debebatur, meque Regem universus Israel dudum designaverat. Sed quoniam regnum debitum obtinere non licuit, optatas saltem Sulamitidis nuptias mihi a Rege exores, rogo. Sic vulgus ejus arcani penitus igna-

A ignarum, adoloſcentem perinde inexpertum fallebat; nec enim ejus momenti negotium humano jure, aut populi ſuffragio tranſigendum fuit; & regnum a Deo inſtitutum, & divina diſpoſitione Salomoni adjudicatum Adonias immerito ambiebat. Sed nec populus Adoniæ, eſto hoc ipſe jactaret, regnum uſquam obtulit. Teſtantur feſtivæ acclamationes,
B quibus heſterno die terra concuti, findique viſa eſt, populum non Adoniam, ſed Salomonem Regem optaſſe.

Reſponditque Salomon, & dixit matri: Quare poſtulas Abiſag Sulamitidem Adoniæ? Poſtula ei & regnum. Non mirum, quod hic legitur, Salomonem venienti Reginæ aſſurrexiſſe, & illam adoraſſe, ſibique aſſidere voluiſſe, nempe cogitabat, quam magno conſtaret matri,
C quod ipſe ad tantam fortunæ, gloriæque altitudinem conſcendiſſet. Cæterum Salomon intellexit, Adoniam nuptiarum obtentu regnum aucupari. Quamobrem accito Banaia urbanæ militiæ præfecto Adoniam eodem die occidi juſſit. Sic immenſæ ambitionis juvenis quærens regnum, vitam
D perdidit. v. 22.

Abjathar quoque Sacerdoti dixit Rex: Vade in Anathoth ad agrum tuum &c. Abjathar Pontificum ex familia Ithamaris ultimus, Pontificatum uſque ad obitum Davidis tenuerat, hunc jam ſenem Salomon amovit, & in patriam ſuam relegavit. Nam etſi non ignoraret, illum cum Joabo Adoniæ conſpirationem machinatum
E fuiſſe, & nunc ad petendas Sulamitidis nuptias eundem ſollicitaſſe, viri tamen amplitudinem, & præteriti temporis merita reveritus, nulla capitis imminutione mulctandum cenſuit, ne dum vita privandum. Juſſit tamen Jeroſolymis excedere, atque intra Anathoth oppidi fines ſe continere: publicæ tranquillitati expedire
F ratus, hominem ſeditioſum, & turbulentum a regia urbe procul abeſſe. Merito Rex aliquid deferendum putavit Pontifici, qui Davidi parenti ſuo factus individuus comes, magnum, Saule regnante, propriæ dignitatis, & exiſtimationis detrimentum inde reportarat. Hunc exitum tulit Abjathar Heli Pontificis nepos, ut eo ſacrorum v. 26.

rum præfecturam abdicante, & in ejus locum succedente Sadocho, Eleazari familia pristinum honoris gradum recuperaret, & impleretur sermo Domini, quem loquutus fuerat super domum Heli propter peccata filiorum ejus.

v. 28. *Et venit nuncius ad Joab, quod interfectus fuisset Adonias. Joab autem declinaverat post Adoniam, & post Salomonem non declinaverat: Et fugit Joab in tabernaculum Domini.* Huc profugit Joab, simul ac Adoniam interemtum audiit, ejusdem quippe criminis complicem se fuisse sciebat; & Salomonem istud ex Adoniæ, vel aliorum conjuratorum delatione resciviſſe, conjectabat. Aliquid namque novi Salomonem de Joabo audisse, Scriptura innuit, retexens, quam supra exposuerat, Joabi cum Adoniæ conspirationem. At Joabo nihil profuit tenuisse altare Domini, quemadmodum nec postea Athaliæ, quin Jojadæ Pontificis jussu occideretur, quod & nunc Salomon fecit. Intelligebat enim ex legis dispositione, homicidam insidiatorem nullum ab altari habere præsidium. *Ab al-*

Exod. 11. 15. *tari meo*, sunt verba legis, *evelles eum*. Evellendus ergo fuit Joabus ab altari, & è tabernaculo extrahendus, & sic in loco profano occidendus, ne sanctuarium humano sanguine pollueretur. Quamobrem Jo-

4. Reg. 11. 15. jadas videtur in simili casu Salomone religiosior fuisse, qui Athaliam, nequidquam reluctantem a militibus jussit extra templi septa duci, & illic interfici. Hunc in modum Salomon Jojabum novo in crimine deprehensum sustulit, didicitque ex Jojabi, & Semei exitu patris sui Davidis præceptiones, prædictiones fuisse futurorum.

v. 36. *Et vocavit Rex Semei &c.* Vocavit, inquit, Semei alterum nocentem a Patre sibi designatum; edixitque, ut in urbe Jerosolyma sedem sibi deligeret, adjecit quoque suburbana, quo liceret defunctorum cadavera efferre, & ipsi ægro perinde, atque integro animi gratia deambulatum ire. Id porro Semei adeo non audiit invitus, ut sibi potius quasi de beneficio gratularetur. Conscius quippe suorum facinorum vere, & merito existimabat pro supplicio, quod merebatur, ho-

honore, quem non merebatur, affectum se fuisse.

Et factum est post tres annos, ut fugerent servi Semei ad Achis filium Maacha Regis Geth. v. 39. Peccatum Semei, ut supra demonstratum est, gravissimum fuit, nec Salomon pœnam tamdiu distulisset, nisi data a parente fides, aliam coegisset supplicii causam expectare: quoniam præteritam culpam confessio nocentis, & Davidis indulgentia obliterasse videbatur. Accedebat ejusdem Davidis mandatum supremis expressum tabulis, ne Semei sine novo crimine plecteretur. Interea accidit servorum fuga, quos ut reduceret, Semei profectus est in urbem Geth, deprehensus ultimo supplicio affectus est. Cæterum si veniam ad illud iter conficiendum a Rege poposcisset, ille utique dedisset, nec enim longum erat, nec absentiam ferebat diuturnam, præsertim si servorum reductio nisi a proprio domino transfigi non poterat. Nec Semei Regis mandatum triennio ante intimatum oblitus fuerat, sed ejusdem transgressionem credidit occultam fore, nec unquam ad Salomonis aures venturam. Hic porro comperto Semei ab urbe, in quam relegatus fuerat, discessu, statim post reditum hominem capi jussit. Continuo sententiam in reum convictum dicturus, quæ hoc loco Scriptura refert, regessit, novam scilicet præcepti violationem, & antiquum cum Davide jurgium: inevitabilem proinde pœnam esse dixit, quam, & Rex jurejurando comminatus fuerat, & reus ipse, tanquam jure & justo statutam, laudaverat: confestim ad supplicium duci jussit. Causa in urbe regia acta est, quo populus intelligeret Davidis mandata justa & æqua fuisse, eademque exacte impleta, Deo nimirum fontes ab illo condemnatos per varios & improvisos casus quasi per ambages, & vada cæca ad supplicium ducente. Quatuor hic vides læsæ majestatis reos a Salomone condemnatos, omnes ruinam Judaicæ gentis ex injusta Christi nece sequuturam præsignabant. Primus Adonias, Rex designatus, & paulo post interfectus Judaici regni excidium portendit; perinde ut sacerdotii Aaronici abrogationem Abjathar pontificatu dejectus, & Joab militiæ Præfectus digni-

dignitate, vitaque ſpoliatus ejus gentis ducum, omniſque rei militaris interitum. Poſtremus Semei adhuc magis perſpicue & diſtincte peccatum, & pœnam expreſſit Judæorum, præſertim Jeroſolymitarum Chriſtum blaſphemantium, & ad crucem depoſcentium: & illa quidem ejuſdem Chriſti morientis oratione, velut ſupremo mandato ultra quatuor annorum decadas dilata fuit, nec porro ante inflictam, quam Judæi Apoſtolos, alioſque Chriſti diſcipulos perſequendo, in novo ſcelere deprehenſi ſunt.

CAP. III. v. 3. ET *dilexit Salomon Dominum, ambulans in præceptis patris ſui, excepto, quod in excelſis immolabat*. Atenim hoc fecit pater ejus: ſed neceſſitate compellente fecit. Quod Scriptura expreſſe annotandum cenſuit, ne tanti Regis & Prophetæ factum poſteris laqueum faceret. Sciebat Da-
1. Paral. 21. Lev. 17. & Deut. 12. vid legem. *Cave ne offeras holocauſta tua in omni loco*. Merito ergo Salomon arguitur, quod a præceptis & moribus patris ſui exorbitaſſet, quia ſine Dei inſtinctu & nulla urgente neceſſitate in excelſis immolabat, imo & populum ſimili immolatione iterata legis ſtatuta violantem tolerabat, quod nec pater ejus, nec laudatiſſimi Reges Ezechias & Joſias tolerare voluerunt, eſto ea ſacrificia vero Deo offerrentur. Quamobrem, ut hunc errorem fortaſſe corrigeret, Salomon Gabaonem porrexit, ibique ad oſtium Tabernaculi, ſicut lex præſcribit, mil-
1. Paral. 21. le hoſtias immolavit: *Nam Tabernaculum Domini, & altare, quæ fecerat Moyſes in deſerto, ea tempeſtate erant in excelſo Gabaon*. Illuc ergo Salomon antiqua loci religione invitatus ſe contulit ad ſolenne illud ſacrificium, quamquam, & hoc rite Jeroſolymis offerre potuiſſet, ubi Arca Domini, & tabernaculum a Davide erectum proſtabat.

v. 5. *Et apparuit Dominus Salomoni in viſione, dicens: Poſtula, quod vis, ut dem tibi*. Apparuit, inquit, in Gabaon non in excelſis, in quibus Salomon antea ſacrificaverat, quia hoc præter legis ſtatuta attentaverat. Conceſſit ſapientiam, hanc enim petebat Salomon, petiit autem & promeruit vigilans, quod dormiens & ſomno

somno sopitus petere sibi visus est: Deus vero non specie tenus, sed reipsa spiritum sapientiæ Salomoni infudit dormienti non illum modo, quem postulaverat ad polyticam videlicet gubernationem contractum, sed multo ampliorem. Amplissimam profecto fuisse Salomonis sapientiam, testantur parabolæ, quas dictavit, & quæ de natura rerum disseruit, & enigmatum a Regina Sabæ propositorum solutiones, idque ipsa Scripturæ verba plane declarant, ubi laudata Orientalium, & Ægyptiorum, aliarumque gentium sapientia, quæ sane non tantum polytica & œconomica fuit, Salomonem cunctis in hac parte præcelluisse affirmat. Atenimvero viri sapientis non fuit, Salomonis cum Ægyptia muliere connubium, quod hoc loco Scriptura commemorat, & infra etiam damnat. Ejusmodi namque cum peregrinis feminis conjugia Deus per Moysen iteratis legibus Israëlitis absolute interdixerat, excepto eo casu, in quo puella patriam religionem abjurare, & populo Dei aggregari statuisset: nec alio modo viris Hebræis nupsere Rahab, Ruth, & Maacha filia Regis Gessur.

Infr. 4. 30.

Infr. 11. 1.

Ecce dedi tibi cor sapiens, & intelligens, ut nullus ante te similis fuerit, nec post te surrecturus sit. Etsi attenta rerum gestarum historia nullus dubitet, quin Salomoni ea magnitudo imperii, mentisque altitudo & præstantia singulari Dei munere obtigerint, perindeque manifestum sit, nec decessorum, successorumve Regum quempiam illi hac in parte æquiparandum esse: nihilominus certum est hæc & alia, quæ præsertim in Psalmis de Salomone dicuntur, pleraque ad Christum traducenda esse, secus nec sensus, nec veritas dictis absolute & ex toto constabit. Christus itaque est ille princeps pacis, cujus sapientiam & regiam potestatem nulla similis vel tempore antecessit, vel amplitudine adæquavit. Nec enim ante ipsum natus est filius æternitate & natura, ac potestate æqualis patri, neque post eum futurus est ipsi similis, sicut idem Deus Verbum per alium Prophetam loquitur: *Ante me*, inquit, *non est formatus Deus, neque post me erit.*

v. 12.

Isa. 43. 16.

v. 16. *Tunc venerunt duæ mulieres meretrices ad Regem &c.* Hic judicium Salomonis Scriptura aptissime subtexit, velut quoddam specimen ejus sapientiæ, quam dixit divinitus illi fuisse concessam. Accidit, inquit, ut geminæ meretrices de puero inter se contenderent: quumque constaret alterutram filiolum suum oppressisse, utraque superstitem infantem suum esse affirmabat. Lis ad forum deducta est Salomone judice. Allegoria. Duæ mulieres Ecclesiam nobis designant & Synagogam, hæc porro postquam sacramentum humanæ redemptionis supprimere tentavit, & Redemtorem fictis criminibus oppressit & occidit, nihilominus clamitat, adhuc filium suum vivere, Judaicum scilicet populum Deo gratum esse & acceptum, & Mosaicam legem, quæ mortua est, vitam eidem impertire sempiternam. His imbuta erroribus cum Ecclesia, cujus altera mulier typus fuit, perpetuo altercatur. Litem composuit Rex pacificus non dividendo, sed congregando utriusque matris filios, ut unum ex Judæis & gentibus fieret corpus, cujus caput est Christus. Cæterum ambæ matres commorari dicuntur sub eodem tecto, quia Ecclesia & Synagoga permixtis contuberniis hunc mundum habitant. Rursus contraria harum mulierum vota declarant contraria Ecclesiæ & cujusvis sectæ studia. Omnes namque hæreses divisione gaudent. Contra mater vera & sola Ecclesia Christi dissensiones cavet & schismata, *Eph. 4. 5.* *sollicita servare unitatem Spiritus in vinculo pacis*. Quocirca congruenter ad propositum Scriptura subdit: *Dixit ergo Rex afferte mihi gladium, quumque attulissent gladium coram Rege. Dividite, inquit, infantem in duas partes, & date dimidiam partem uni, & dimidiam partem alteri*. Huic sententiæ, quum vera mater supplex, ac tristis contradiceret, *e contrario altera dicebat: nec mihi, nec tibi, sed dividatur*. Nec aliæ profecto sunt Hæreticorum voces, quibus notum est bella, cædes & civilem discordiam semper grata fuisse. Hoc nempe prioris temporis historiæ testantur, & nos in præsenti videmus.

v. 17. *Respondit Rex: Date huic infantem vivum, & non occidatur, hæc enim est mater ejus*. Quum nullum aliun-

aliunde ſuppeteret documentum , Salomon naturam interrogavit , propoſitaque infantis cæde ex contrario litigantium affectu veram matrem deprehendit , & prodidit.

ERat autem Salomon regnans ſuper omnem Iſrael , & hi principes , quos habebat . Texitur hoc loco catalogus Præpoſitorum , quibus Salomon œconomicam domus ſuæ adminiſtrationem , & polyticam totius regni commiſit . Allegoria . Delecti a Salomone præſides Prælatorum ordinem deſignant , quos ſua Chriſtus gratia roboratos ad populi ſui regimen aſſumſit . Duodecim vero Præfecti deſignantur ad ſubminiſtrandam Regi , ejuſque domui annonam , quia totidem a Chriſto Apoſtoli per univerſum orbem diſtribuendi erant , inſtituendique divinorum myſteriorum diſpenſatores , qui vivo & immortali cibo paſcerent Iſrael Dei , & cœleſtem annonam domui Regis pacifici ſubminiſtrarent . Singularum perinde præfecturarum limites definiuntur , quia ſimiliter Apoſtoli provincias ſortiti ſunt , Simon Romam docuit , Epheſum Joannes , Mattheus Palæſtinam , & Indorum regiones Thomas . Quamquam Reginarum & concubinarum numerus extra modum productus & equorum , jumentorumque copia , atque ædificiorum amplitudo & magnificentia vorago immenſa videbatur , quæ niſi infinito ſumtu oppleri non poſſet . Vides hic Salomonem a paterno more etiam in hac parte deſciviſſe : hoc enim David non fecit , & lex expreſſe interdixit : *Si fuerit* , inquit , *conſtitutus Rex , non multiplicabit ſibi equos , non habebit uxores plurimas , quæ alliciant animum ejus , neque argenti , & auri immenſa pondera* . Salomon contra , perinde ac ſi lex his contraria præcepiſſet , præſepia habuit quadraginta millia equorum curilium & duodecim millia equeſtrium , trecentas Reginas & ſeptingentas concubinas , & incredibiles opes . Huic immenſo luxui reſpondebat ſimilis menſæ apparatus , quem hoc loco Scriptura deſcribit . Allegoria . Quoniam ad inſtruendam Salomonis menſam promiſcue comportari vides ſimilam , farinam , vitulos ſaginatos & paſcuales , arietes , cervos , capreas , bo-

CAP. IV. v. 1.

Deut. 17. 16.

ves ſilveſtres, & altiles aves, ſingula obſerva, & primum in ſimila contemplare cœleſtes illos ſpiritus, qui ſine velamine ſpeculantur divina, ſimilæ proinde comparantur, tum quia liquida & defœcata luce illuminantur, tum quia puriſſimi ſunt & omnis concretionis expertes, quales eſſe credimus Seraphim & Cherubim. Qui autem farina furfuri permiſta aluntur, illos eſſe, cogita, qui nec eo dum progreſſi ſunt, ut ad hauſtum puri luminis per ſe ſufficiant, nec enim adhuc integram & caſtam mentem nacti ſunt, ſed ad inſtar triticeæ farinæ concreti furfuris admiſtione infuſcantur, ſecundum tamen obtinent contemplationis gradum. Quibus autem vituli ſaginati menſam inſtruunt, eos eſſe dicimus, qui rerum caducarum jugum vel nunquam acceperunt, vel jam excuſſerunt & libertatem, qua liberavit nos Chriſtus adepti ſunt. Iſti porro deterſa curarum ſecularium caligine myſticis irradiationibus identidem aſperguntur, ſed non implentur. Rurſus aves homines deſignant, qui a terrenis rebus abſtracti humana cuncta prætervolant, & divinæ contemplationis ſumma petunt. Hi porro Apoſtolis comparabiles ſunt; nam qui contrariis moribus vivunt, bobus hoc loco comparatos puta: hujus generis ſunt homines, qui profanas curas necdum abjecerunt, quadrupedis nempe ſunt ſimiles, quorum corpora quum prona ſint, terram perpetuo intuentur. Quibus autem agnorum indoles & natura obtigit, illos eſſe cogita, qui manſuetudine, ſimplicitate, atque innocentia Chriſtum imitantur agnum, qui tulit peccatum mundi. Poſtremi veniunt boves ſylveſtres, cervi & capreæ, filios autem regni ſignificant, qui è diverſis, variiſque gentibus collecti ſanctæ Eccleſiæ aggregantur. Capreis porro & cervis componuntur, quia a venatoribus, quos Deus olim miſſurum ſe dixit, in Gentilitatis ſylva capti, curantur & regno Chriſti ſubjiciuntur. Quum autem audis tantæ virorum & mulierum multitudini, quotidianum cenſum ordinatiſſima diſtributione a Salomonis Præfectis ſubminiſtratum fuiſſe, paleas ſimiliter & hordeum regiis ſtabulis proviſa, agnoſce pulcherrimum ordinem in ſancta Eccleſia a Chriſto con-

constitutum, & quomodo ſpirituales divinorum ſacramentorum diſpenſatores cunctis Eccleſiæ filiis alimenta juxta cujuſque gradum miniſtrant, ſic ut probis & perfectis arcana, & abſcondita depromant; pœnitentibus vero & extra templi fores ſtantibus paleas, & hordeum porrigant: non quod Chriſti doctrinam & ſacramenta hordeum, & paleas eſſe putemus, ſed quum homines ejus conditionis mores animantium ratione carentium induerint, ideo non quaſi homines mentis, rationiſque compotes aluntur, aluntur tamen, quoniam & jumentis alimenta præbentur. *Homines*, inquit Propheta, *& jumenta ſalvabis Domine*.

Et præcedebat ſapientia Salomonis v. 30.
ſapientiam omnium Orientalium, & Ægyptiorum, & erat ſapientior cunctis hominibus. Salomonem dicit cunctos mortales ſapientia antegreſſum fuiſſe non modo Orientales, quos alibi filios Orientis, Scriptura appellat, ſuntque Arabes Abrahæ poſteri, ſed etiam Ægyptios, apud quos naturales & polyticæ ſcientiæ maxime floruerunt, & quos ipſa Salomonis ætas protulerat viros ſapientiſſimos puta Ethan, Ezraitam, & Dordam, & filios Mahol.

Et loquutus eſt Salomon tria millia parabolas, & carmina mille, & quinque, quorum pleraque interciderunt ob Hebræorum injuriam, vel potius diſperſionem, & ſervitutem. Externarum quippe gentium armis oppreſſi & libertate ſpoliati, ſolum etiam mutare coacti ſunt, & in alienas terras tranſmigrare. In ea porro reipublicæ everſione, nil mirum, ſi cum incendio archivorum, & bibliothecarum libri quoque Salomonis interierint, quæ ſuperſunt quædam ab amicis Ezechiæ Regis Juda deſcripta & conſervata fuiſſe, Scriptura teſtatur. v. 32. Prov. 25.

Et diſputavit ſuper lignis a Cedro Libani uſque ad Hyſſopum, quæ naſcitur in pariete. A ſupremo plantarum genere ad infimum, a cedris procerrimis, mundoque coævis uſque ad Hyſſopum herbulam Ephemeram. Senſus eſt. Salomonem de cujuſvis generis plantis nulla penitus omiſſa diſſeruiſſe. v. 33.

A

CAP. V. v. 8. ET *misit Hiram ad Salomonem dicens : Ego faciam voluntatem tuam in lignis Cedrinis , & Abiegnis* . In hoc Tyriorum Rege , qui Salomoni ad templi fabricam operam contulit maxime utilem , quædam velut lineamenta vides animæ Chriſti gratia ad priſtinam integritatem , & rectitudinem aſpirantis , ſed & futuram Chriſto regnante , & ædificante Eccleſiam Gentium converſionem , & earundem ad ejus ædificationem mirabilem conſpirationem.

B

v. 10. *Itaque Hiram dabat Salomoni ligna Cedrina , & Abiegna* , quæ vicini Libani montis nobiles ſylvæ affatim ſuppeditabant . Hæc porro Tyrii componebant in ratibus , & ad condicta loca tranſmittebant , unde Jeroſolymam advehenda curabat Salomon . Allegoria . Non eſt hic de arcano ſenſu laborandum : clara quippe eſt Salomonis in hoc facto cum Chriſto analogia in iis , quæ idem ad ædificationem Eccleſiæ fecit . Enimvero ſicut Salomon deſecta è jugis Libani ligna & lapides in mare deponi juſſit , & inde advecta ad ædificium templi adhibuit : ita Chriſtus Judæos & Gentiles ab infidelitatis ſylva acceptos per baptiſmi ſui aquas ad templi non manufacti fabricam tranſtulit.

C

D

v. 15. *Fueruntque Salomoni ſeptuaginta millia portantium onera , & octoginta millia latomorum* . Tot hominum millia ad cædendas , convehendaſque trabes & lapides conducta millia millium adminiſtratoriorum ſpirituum ad ſalutem noſtram miſſorum deſignant . Angelis nempe ſuis mandavit Deus , ut Sanctorum inprimis animas a ſæculi rupe , excidant , perpoliant , & velut ad amuſſim dirigant . Quumque ſupernæ domus ædificio congruere viderint , alis ſpiritus ſurſum evheant ſuis coaptandas locis . Rurſus in eodem ſymbolo delineatos contemplare Sanctorum pro animarum converſione & ſalute labores , ſive quum homines a ſæculi amore abſtrahere nituntur , ſive quum inde avulſos , velut deſectos rupe lapides levigare pergunt , donec accurata expolitione ſplendorem illis accerſant , cœleſtique ædificio dignos efficiant . Tum vero illuc a ſupremo Opifice aſportantur & diſponuntur . Tali

E

F

A li profecto in fratres caritate excellentes adminiſtratoriis ſpiritibus comparabiles ſunt. Tertio Salomonis artifices intelligimus Angelos in miniſterium miſſos, necnon Prophetas & Apoſtolos ex antiquo populo ad Eccleſiæ ædificationem electos; commodatos vero a Tyriorum Rege fabros, viros doctrina & ſanctitate præſtantes, quos populus Gentilis ad idem opus
B affatim & copioſiſſime ſuppeditavit.

CAP. VI. v. 1.

F*Actum eſt ergo, quadringenteſimo, & octogeſimo anno egreſſionis filiorum Iſrael de terra Ægypti in anno quarto, menſe Jar (ipſe eſt menſis ſecundus) regni Salomonis ædificari cœpit domus Domini.* Deus Salomonem ad templi ſui fabricam elegerat, quam
C electionem David ſibi perſpectam fuiſſe teſtatur illis verbis. *Salomon puer eſt, & de illo prædictum eſt, quod ædificaret domum.* Quandonam prædictum? Fortaſſe iſtud Nathan Propheta ſignificavit, quando de conſtruendo templo ſecum deliberantem Dei nomine inhibuit, eo quod manus humano ſanguine pollutas haberet; naſciturum tamen dixit ipſi fi-
D lium, qui piam ejuſdem cogitationem ad effectum perduceret. Exinde David materiam & ſumtus futuro ædificio neceſſarios comparare inſtituit, perfecitque ſequentibus annis, quibus luculentam auri, argentique copiam collegit, ſummam habes in primo Annalium talentorum auri centum mille, argenti mille millia præter æris
E & ferri inæſtimabilem copiam. Huic porro ſummæ adjecit Salomon de ſuo mille millia talentorum auri, & duo millia millium argenti. Anno itaque ab exitu quadringenteſimo octogeſimo templi fabricam aggreſſus eſt, regni ſui quarto & menſe ſecundo (qui nobis Jar, Majus) in urbe Jeroſolyma in eo monte, in quo Abraham olim filium ſuum obtulerat, in area Areu-
F næ, quam David a Jebuſæis emerat & immolato inibi holocauſto dedicaverat. Quare ſitus templi ad gentes pertinebat, nam ab Amorrhæis acceptus fuerat: ſed & pars magna opificum Phœnices fuerunt, Tyrii, Sidonii, & Giblii, qui ad populum Dei nulla ratione pertinebant, perinde & Hiram Rex Tyri, ejus operis

ſecundus poſt Salomonem auctor, gentilis fuit. Ad ædificandum ſcilicet Deo templum, ideſt Eccleſiam, duos populos Hebræum & Gentilem convenire oportebat. Et duas naturas Humanam & Angelicam in unum civitatis corpus coaleſcentes templum non manufactum in cœlo conſtruere. Rurſus obſerva, quod modo dicebam, in eodem monte peractum Abrahami ſacrificium, deinde ædificatum Moſaicis ſacrificiis templum & altare, ut intelligas a cruento Chriſti ſacrificio ſuam iſta virtutem hauſiſſe. Si quam enim Sacerdotes Aaronici habuere poteſtatem expiandi peccata, illam utique a Chriſti ſacrificio acceperunt, peccatores itaque in fide illius divinæ hoſtiæ expiabant. Porro templum ad formam Tabernaculi Moſaici Salomon architectatus eſt. Tabernaculum temporis, quod Moyſes conſtruxit, Scriptura appellat, quoniam nec fixum, nec ſtabile erat, ſed quoties populus caſtra movere debebat, ſolvebatur, & denuo compingebatur ad nutum Angeli, Hebræorum in deſerto profectiones, ſtationeſque perpetuo moderantis. Suum contra Salomon Tabernaculum, ſeu templum immobile molitus eſt, quod fixam ac perpetuam in terra promiſſa ſedem populo polliceretur. Templi ſacratiora adyta duo erant, alterum ſancta dicebatur & Sacerdotibus dumtaxat patebat, in quo Angelus Joannis Baptiſtæ nativitatem Zachariæ nunciavit, alterum interius, parſque erat templi auguſtiſſima, cujus acceſſus ſoli Pontifici permiſſus, quare Sancta Sanctorum appellatur. Templo adjuncta fecerunt porticus, & atria ampliſſima, quorum frequens in Scriptura fit mentio.

3. 4. *Fecitque in templo feneſtras obliquas, & preſſas.* Duæ feneſtrarum facies, alia interna, externa alia: hæc preſſa & anguſta, illa patula & multo latior, contemplantium differentes gradus deſignant: alii quippe myſteriorum Emmanuelis uberiore & clariore luce fruuntur, quibus vero per foramen breve & exile illa tranſmittitur, eos eſſe cogitamus, quibus Juſtitiæ Sol nitet tenuiore lumine, & quaſi die adhuc dubia. Iterum obſerva feneſtrarum figuram ad contrarios proſpectus oppido diverſam, qua enim

A

B

C

D

E

F

ﻟﻠﻤﻮﺿﻊ ﻭﻣﻨﻪ ﻳﻘﻊ ﻋﻠﻴﻬﻢ ﺍﻟﻨﻈﺮ
ﻭﺍﻟﻮﺭﻭﺩ ﻣﻦ ﺍﻟﺨﺎﺭﺝ ﻟﺪﺧﻮﻝ ﻭﻫﻮ
ﺍﻟﻤﻘﺎﻡ ﺍﻟﻤﻠﻮﻡ ﻭﺍﻟﻤﻨﺎ
ﺣﺔ ﺍﻟﻤﺘﺮﺩﺩﺓ ﺍﻟﻤﺸﻮﺷﺔ
ﺍﻟﻤﻌﻮﻗﺔ ﺍﻟﻤﺘﺤﻴﺮﺓ ﻓﻲ ﺍﻟﻤﻮﺿﻊ.
ﺍﻟﻤﻌﺪﺓ ﻟﻠﺘﻮﻗﻒ. ﻭﻫﺬﺍ ﻳﺼﻠﺢ
ﻟﻠﻤﺘﻌﺒﺪﻳﻦ ﺍﻟﻤﻌﺘﺰﻟﻴﻦ
ﻟﻠﻤﻨﺎﺟﺎﺓ. ﻭﻫﺬﺍ ﻳﺼﻠﺢ
ﻟﻠﻤﺘﻌﺒﺪﻳﻦ ﺍﻟﻤﺨﺘﻠﻄﻴﻦ
ﺑﺎﻟﻨﺎﺱ ﻭﺍﻟﻤﺘﺼﺮﻓﻴﻦ ﻓﻲ ﺍﻟﺨﺪﻣﺔ.

ﻭﺑﻨﻰ ﺍﻟﻄﺒﻘﺎﺕ ﻋﻠﻰ ﺣﺎﺋﻂ ﺍﻟﻬﻴﻜﻞ
ﺍﻟﻄﺒﻘﺔ ﺍﻟﺴﻔﻠﻰ ﺧﻤﺲ ﺃﺫﺭﻉ ﻭﺍﻟﻮﺳﻄﻰ
ﺳﺖ ﺃﺫﺭﻉ ﻭﺍﻟﻌﻠﻴﺎ ﺳﺒﻊ ﺃﺫﺭﻉ.
ﻭﻫﺬﺍ ﻳﺼﻠﺢ ﻟﻠﻤﺘﻌﺒﺪﻳﻦ ﺍﻟﻤﺘﺼﻔﻴﻦ
ﺑﺎﻟﻤﻌﺮﻓﺔ ﺍﻟﺴﺎﻛﻨﻴﻦ ﻓﻲ ﺍﻟﻄﺒﻘﺔ
ﺍﻟﺴﻔﻠﻰ ﻭﻫﻢ ﺍﻟﺬﻳﻦ ﻳﺴﻜﻨﻮﻥ ﻓﻲ ﺍﻟﻄﺒﻘﺔ
ﺍﻟﻮﺳﻄﻰ ﻭﻫﻢ ﺍﻟﺬﻳﻦ ﻳﺴﻜﻨﻮﻥ ﻓﻲ ﺍﻟﻌﻠﻴﺎ
ﻭﻫﻢ ﺍﻟﺬﻳﻦ ﻳﺴﻜﻨﻮﻥ ﻓﻲ ﺍﻟﻌﻠﻴﺎ
ﻭﻫﻢ ﺍﻟﺬﻳﻦ ﻳﺮﻭﻥ ﺍﻟﻤﺴﺎﻭﻯ ﻭﻳﺸﺘﻬﻮﻧﻪ
ﻭﻳﺤﺒﻮﻧﻪ ﻭﻳﺘﻠﺬﺫﻭﻥ ﺑﻪ ﻭﻳﺘﻤﺘﻌﻮﻥ
ﺑﻤﺎ ﻳﺮﻭﻧﻪ ﻭﻳﺴﻤﻌﻮﻧﻪ ﻭﻳﺸﻤﻮﻧﻪ
ﻭﻳﺬﻭﻗﻮﻧﻪ ﻭﻳﻠﻤﺴﻮﻧﻪ ﻭﻳﺘﻠﺬﺫﻭﻥ ﺑﻪ
ﻭﻳﺘﻤﺘﻌﻮﻥ ﺑﻪ.

ﻭﺍﻟﺒﻴﺖ ﺍﻟﺬﻱ ﻛﺎﻥ ﻟﻠﻤﻠﻚ ﺳﻠﻴﻤﺎﻥ.
ﻭﻫﺬﺍ ﻳﺼﻠﺢ ﻟﻠﻤﺘﻌﺒﺪﻳﻦ ﺍﻟﻤﺘﺼﻔﻴﻦ
ﺑﺎﻟﻤﻌﺮﻓﺔ ﺍﻟﺴﺎﻛﻨﻴﻦ ﻓﻲ ﺍﻟﻄﺒﻘﺔ
ﺍﻟﻌﻠﻴﺎ ﻭﻫﻢ ﺍﻟﺬﻳﻦ ﻳﺴﻜﻨﻮﻥ ﻓﻲ ﺍﻟﻌﻠﻴﺎ
ﻭﻫﻢ ﺍﻟﺬﻳﻦ ﻳﺮﻭﻥ ﺍﻟﻤﺴﺎﻭﻯ ﻭﻳﺸﺘﻬﻮﻧﻪ
ﻭﻳﺤﺒﻮﻧﻪ ﻭﻳﺘﻠﺬﺫﻭﻥ ﺑﻪ ﻭﻳﺘﻤﺘﻌﻮﻥ
ﺑﻤﺎ ﻳﺮﻭﻧﻪ ﻭﻳﺴﻤﻌﻮﻧﻪ ﻭﻳﺸﻤﻮﻧﻪ
ﻭﻳﺬﻭﻗﻮﻧﻪ ﻭﻳﻠﻤﺴﻮﻧﻪ ﻭﻳﺘﻠﺬﺫﻭﻥ ﺑﻪ
ﻭﻳﺘﻤﺘﻌﻮﻥ ﺑﻪ.

ﻭﺍﻟﺒﻴﺖ ﺍﻟﺬﻱ ﻛﺎﻥ ﻟﻠﻤﻠﻚ ﺳﻠﻴﻤﺎﻥ.
ﻭﻫﺬﺍ ﻳﺼﻠﺢ ﻟﻠﻤﺘﻌﺒﺪﻳﻦ ﺍﻟﻤﺘﺼﻔﻴﻦ
ﺑﺎﻟﻤﻌﺮﻓﺔ ﺍﻟﺴﺎﻛﻨﻴﻦ ﻓﻲ ﺍﻟﻄﺒﻘﺔ
ﺍﻟﻌﻠﻴﺎ ﻭﻫﻢ ﺍﻟﺬﻳﻦ ﻳﺴﻜﻨﻮﻥ ﻓﻲ ﺍﻟﻌﻠﻴﺎ
ﻭﻫﻢ ﺍﻟﺬﻳﻦ ﻳﺮﻭﻥ ﺍﻟﻤﺴﺎﻭﻯ ﻭﻳﺸﺘﻬﻮﻧﻪ
ﻭﻳﺤﺒﻮﻧﻪ ﻭﻳﺘﻠﺬﺫﻭﻥ ﺑﻪ ﻭﻳﺘﻤﺘﻌﻮﻥ
ﺑﻤﺎ ﻳﺮﻭﻧﻪ ﻭﻳﺴﻤﻌﻮﻧﻪ ﻭﻳﺸﻤﻮﻧﻪ
ﻭﻳﺬﻭﻗﻮﻧﻪ ﻭﻳﻠﻤﺴﻮﻧﻪ ﻭﻳﺘﻠﺬﺫﻭﻥ ﺑﻪ
ﻭﻳﺘﻤﺘﻌﻮﻥ ﺑﻪ.

A enim templum ſpectant latiſſime panduntur, eædem, qua vergunt ad vias publicas & fora urbis, in arctius coëunt, & anguſtiſſimæ ſunt: contemplantem animam iſta monent ad interiora ſua ſe convertere & inibi divina effuſo ſinu ſuſcipere, nam templum Dei nos ſumus, & regnum Dei intra nos eſt. Quæ vero extra nos ſunt, breviter & preſſe tra-
B ctare.

Et ædificavit ſuper parietem templi tabulata per gyrum, quorum infimum habebat cubitos quinque latitudinis, ſex medium, ſeptem ſupremum, Alteram hic habes contemplationis Sanctorum imaginem. Alii ſiquidem in infimis ſubſidere dicuntur, quia ab intelligentia divinorum myſteriorum adhuc remotiores ſunt. Nam qui ad mediam
C contignationem aſcenderunt, Deo propiores facti, majori luce perfunduntur, qui ſumma tenent, divina vident ſine medio. v. 5.

Et malleus, & ſecuris, & omne ferramentum non eſt auditum in domo, quum ædificaretur. Conveniunt iſta cum iis, quæ de altaris conſtructione præceperat Moyſes. *Ferrum*, inquit, *non movebis ſuper lapides altaris, ne polluas eos*. Ergo lapides &
D ligna aliis in locis dolabantur, & quadrabantur, indeque advecta ædificio aptabantur. v. 7.

Et omnes parietes templi per circuitum ſculpſit variis cælaturis. Quatuor hic indicantur Cherubim, Palmæ, Narciſſi & Lilia ſymbola eſſe dicimus Sanctorum in templo orantium & divina contemplantium, quos ſimili ſenſu, quamquam aliis ſymbolis Moyſes adumbrarat, quum tri-
E bus populi ſui in quatuor turmas ad quatuor mundi plagas diſtribuit, ita tamen ut omnes circa Tabernaculum excubarent. Tabernaculum quippe Dei perſonam repræſentabat, quem præſentem ab eis haberi, & perpetuo ſpectari vo-
F lebat. v. 29.

ﻭﺍﻟﺒﻴﺖ ﺍﻟﺬﻱ ﻛﺎﻥ ﻟﻠﻤﻠﻚ ﺳﻠﻴﻤﺎﻥ.
ﻭﻫﺬﺍ ﻳﺼﻠﺢ ﻟﻠﻤﺘﻌﺒﺪﻳﻦ ﺍﻟﻤﺘﺼﻔﻴﻦ
ﺑﺎﻟﻤﻌﺮﻓﺔ ﺍﻟﺴﺎﻛﻨﻴﻦ ﻓﻲ ﺍﻟﻄﺒﻘﺔ
ﺍﻟﻌﻠﻴﺎ ﻭﻫﻢ ﺍﻟﺬﻳﻦ ﻳﺴﻜﻨﻮﻥ ﻓﻲ ﺍﻟﻌﻠﻴﺎ
ﻭﻫﻢ ﺍﻟﺬﻳﻦ ﻳﺮﻭﻥ ﺍﻟﻤﺴﺎﻭﻯ ﻭﻳﺸﺘﻬﻮﻧﻪ
ﻭﻳﺤﺒﻮﻧﻪ ﻭﻳﺘﻠﺬﺫﻭﻥ ﺑﻪ ﻭﻳﺘﻤﺘﻌﻮﻥ
ﺑﻤﺎ ﻳﺮﻭﻧﻪ ﻭﻳﺴﻤﻌﻮﻧﻪ ﻭﻳﺸﻤﻮﻧﻪ
ﻭﻳﺬﻭﻗﻮﻧﻪ ﻭﻳﻠﻤﺴﻮﻧﻪ ﻭﻳﺘﻠﺬﺫﻭﻥ ﺑﻪ
ﻭﻳﺘﻤﺘﻌﻮﻥ ﺑﻪ.

ﻭﺍﻟﺒﻴﺖ ﺍﻟﺬﻱ ﻛﺎﻥ ﻟﻠﻤﻠﻚ ﺳﻠﻴﻤﺎﻥ.
ﻭﻫﺬﺍ ﻳﺼﻠﺢ ﻟﻠﻤﺘﻌﺒﺪﻳﻦ ﺍﻟﻤﺘﺼﻔﻴﻦ
ﺑﺎﻟﻤﻌﺮﻓﺔ ﺍﻟﺴﺎﻛﻨﻴﻦ ﻓﻲ ﺍﻟﻄﺒﻘﺔ
ﺍﻟﻌﻠﻴﺎ ﻭﻫﻢ ﺍﻟﺬﻳﻦ ﻳﺴﻜﻨﻮﻥ ﻓﻲ ﺍﻟﻌﻠﻴﺎ
ﻭﻫﻢ ﺍﻟﺬﻳﻦ ﻳﺮﻭﻥ ﺍﻟﻤﺴﺎﻭﻯ ﻭﻳﺸﺘﻬﻮﻧﻪ
ﻭﻳﺤﺒﻮﻧﻪ ﻭﻳﺘﻠﺬﺫﻭﻥ ﺑﻪ ﻭﻳﺘﻤﺘﻌﻮﻥ
ﺑﻤﺎ ﻳﺮﻭﻧﻪ ﻭﻳﺴﻤﻌﻮﻧﻪ ﻭﻳﺸﻤﻮﻧﻪ
ﻭﻳﺬﻭﻗﻮﻧﻪ ﻭﻳﻠﻤﺴﻮﻧﻪ ﻭﻳﺘﻠﺬﺫﻭﻥ ﺑﻪ
ﻭﻳﺘﻤﺘﻌﻮﻥ ﺑﻪ.

ﻭﺍﻟﺒﻴﺖ ﺍﻟﺬﻱ ﻛﺎﻥ ﻟﻠﻤﻠﻚ ﺳﻠﻴﻤﺎﻥ.

ET *ſtatuit duas columnas in porticu templi*. Columnæ duæ duos mundos ſignificant viſibilem & inviſibilem, ambo domum omnium gentium Eccleſiam Chriſti ſuſtinent, Spiritus videlicet in miniſterium miſſi, atque Prophetæ & Apoſtoli, & illo- CAP. VII. v. 21.

rum succeſſores ad Eccleſiæ regimen divina diſpoſitione conſtituti. *Vocavit nomen unius Jachin*, ideſt ſtabiliat vox eſt optantis, ædificium fore ſtabile & firmum. *Et vocavit nomen alterius Boez*, ideſt in fortitudine, adeo ut ſimul juncta integram orationem efficiant petentis templi firmitudinem & ſtabilitatem. Rurſus, duæ columnæ in porticu templi poſitæ ſignificant juſtitiam Dei benefacta remunerantis, & delicta vindicantis: hiſce namque columnis incumbit, & ſtat quodlibet regimen polyticum. Ambæ in porticu, & in primo aditu templi locantur, quia juxta Apoſtolum: accedentem ad Deum primum diſcere & credere oportet, quod remunerator ſit bonorum, & vindex malorum.

Heb. 11. 6.

v. 23. *Fecit quoque mare fuſile decem cubitorum a labio uſque ad labium*, in quo miſſa aqua manus & pedes lavabant Sacerdotes templi miniſterium obituri. Ejuſmodi ampliſſima concha, ejuſque uſus & materia ex metallo pretioſiſſimo Emmanuelem, & ejus in carne adventum deſignant, ad cujus aquas Prophetæ vocant ſitientes & immundos. Allegoriæ congruunt humeruli, ſeu columellæ mare ſuſtinentes, quæ Prophetarum vaticinia, & Apoſtolorum prædicationem ſignificant, quæ duo ſimul conjuncta, mutuoque ſibi convenientia fidem de Divini Verbi incarnatione, miraculis paſſione, atque reſurrectione ſuſtinent & mirifice confirmant. Congruenter ergo boves duodecim æneum hoc mare portantes juxta Eccleſiaſticum, ideſt allegoricum ſenſum Apoſtolos interpretare, & Prophetas Chriſti nomen per univerſum orbem ſpecie quadam triumphi circumferentes. Hinc rurſus aſſurge, & duodecim Angelorum legiones ſpeculare, quarum obſequium Chriſtus a Judæis comprehenſus & poſtridie crucem libens ſubiturus, recuſavit: nunc vero poſtquam aſſumtus eſt in cœlum, & ſedet ad dexteram Dei, ejuſdem thronum portant.

v. 46. *In campeſtri regione Jericho fudit, ea Rex in civitate Cacar inter Sochoth, & Sarthan*. Si vaſa Domini ſecundum Apoſtolum, ſunt corpora & animæ Sanctorum, ſenſus allegoricus hujus loci declarat renovationem homi-

minis per Chriſtum. Idem enim eſt Rex pacificus, qui vaſa ignominiæ in vaſa honoris refudit in planitie urbis Jerico ad ripas Jordanis, ideſt ad aquas fluminis lætificantis civitatem Dei, quod eſt baptiſmus. Hæc vaſa ſunt, quæ fortis armatus diabolo abſtulit, & in uſum & ornamentum Eccleſiæ ſuæ refinxit, ut Paulum vas electionis.

Fecitque Salomon omnia vaſa in domo Domini, altare aureum, & menſam, ſuper quam ponerentur panes propoſitionis, aureum. Aurea menſa Chriſtus eſt, quam Dei ſapientia propoſuit, & panibus inſtruxit, quibus animæ Sanctorum aluntur ad vitam ſempiternam. Panes ergo propoſitionis deſignant noſtri ſacrificii myſteria ab Eccleſiæ miniſtris per Chriſtum oblati. Menſam geminæ cingunt coronæ, quia Chriſtum duæ circumſtant naturæ terreſtris, atque cœleſtis, Angelica & humana. Labium itaque a menſa prominens inter utramque coronam labium eſt exultationis, quo Chriſtum loquuntur, & laudant terreſtres & cœleſtes naturæ, quas antea inter ſe diſſidentes idem conciliavit, & perpetuæ caritatis nexu conjunxit. v. 28.

Et perfecit omne opus, quod faciebat Salomon in domo Domini, & intulit, quæ ſanctificaverat David pater ſuus, argentum, & aurum, & vaſa repoſuit in theſauris domus Domini. Non ea ſolummodo, quæ vel ipſe, vel pater ejus paraverant, ſed in primis Arcam Domini & repoſitas in eadem legis tabulas, & Arcæ ſuperpoſitum oraculum, deinde Tabernaculum ligneum a Moyſe fabrefactum, & ejuſdem vaſa bene multa, & amplam ſupellectilem, nec enim veriſimile eſt Salomonem ea deſtruxiſſe, aut in profano alio loco repoſuiſſe. v. 36.

CAP. VIII. v. 1. *Tunc congregavit Salomon omnes tribus Iſrael in menſe Frugum ad ſolemnitatem.* Frugum menſis nobis eſt Teſcrin primus, idemque anni initium. Et quoniam eo menſe Tabernaculorum feſtum Hebræis celebrare mos erat, in quo omnes mares, quibus per ætatem licuiſſet, ad Tabernaculum Domini convenire tenebantur,

tur, opportune Salomon hunc menſem ad templi dedicationem delegit, ne populum denuo congregare cogeretur. Dierum quatuordecim ſpatium definitum fuit utrique feſto ſic, ut priore hebdomada templi dedicatio fieret, ſequenti Tabernaculorum feſtum de more ageretur. In hoc celeberrimo omnium tribuum conventu Arca Domini de civitate Sion, ubi eam poſuerat David, ad novam ædem tranſlata fuit, ipſo Rege præeunte cum univerſo populo, atque a Sacerdotibus in intimo templi adyto collocata fuit. Inde vero digreſſis Sacerdotibus allapſa cœlo nubes templum implevit. Tria autem ſignificabat, primum, divinitatis ad homines ſe benigne demittentis deſcenſum, ſuamque in eo loco præſentiam manifeſtare volentis. Rurſus docebat opere, quod verbo Apoſtolus, ſcribens: *Videmus nunc quaſi per ſpeculum in ænigmatibus*: Nec enim puri luminis fulgorem creatæ mentis, ne dum oculi mortalis acies ſuſtinet, ſed velut lucerna luce Solis continuo offunditur. *Nubes* ergo, & *nebula*, in quibus habitare Deus hoc loco dicitur, obſcuram ejuſdem notitiam deſignat, quam interim participamus, *dum peregrinamur a Domino, per fidem enim ambulamus, non per ſpeciem*. Tertio, portendebat, ejus templi durationem non admodum diuturnam fore, ſed nubis & nebulæ in modum urbem & ædem fore diſſipandam. Quod Deus Salomoni hic comminatus eſt, nec diu poſt, Chaldæis Judæam invadentibus & vaſtantibus, ad effectum perduxit. Poſt nubis illapſum, & Salomonis orationem cœleſtis ignis propoſitas hoſtias abſumſit. Idem frequenter in Scriptura occurrit, quando Deus acceptum ſibi holocauſtum ſignificare volebat, fecit & nunc, quo ſuam voluntatem erga templum, in quo offerebatur, teſtaretur, id enim Salomon poſtulaverat. Cæterum victimarum in ea celebritate cæſarum vis tanta fuit, ut omnem numerum, & æſtimationem exceſſerit. Quare Scriptura hoſtiarum pacificarum numerum dumtaxat expreſſit, quem ad viginti duo millia boum, & ovium millia centum viginti productum fuiſſe refert. Id porro fieri oppido conſentaneum fuit, ut nimirum, crematis partibus vi-

1. Cor. 13. 12.

victimæ, quæ Deo in ejuſmodi ſacrificiis ſeponendæ erant, reliqua cibum tantæ multitudini ſufficerent. Peracta dedicatione templi, Salomon miniſteriorum & Sacerdotum, atque Levitarum in iis obeundis vices & ordinem juxta notam ſibi Davidis mentem diſtinxit, & in uſum tunc primum induxit. Allegoria. Duæ hebdomades, duæque ſolennitates ſumma cum lætitia a populo Domini tranſactæ, altera Eccleſiæ noſtræ celebritates præſignabat, quas Chriſtus myſtica dedicatione templi ſui, & aſſumtæ carnis in cœlum translatione auſpicatus eſt: altera nempe poſtrema, poſtremum perinde diem omnium feſtorum maximum, poſt corporum reſurrectionem omnibus Sanctis affulſurum adumbravit. Illum porro diem ſequetur diſtributio miniſtrorum, & officiorum in cœleſti illo templo perpetuo duratura. Juſti ſiquidem membra Chriſti ſunt, nec unum omnes in cœlo actum habebunt, nec unum locum, quum dicat Dominus: *In domo Patris mei multæ manſiones ſunt.* 1.*Par.*28.19 Jo.14.2.

Stetit autem Salomon ante altare, v.22. *& expandit manus ſuas in cœlum, & ait: Domine Deus &c.* Habuit Salomon prolixam ad Deum precationem, qua finita, converſus ad populum bona illi cuncta precatus eſt, ſuaſitque, ut in poſterum ſancte Deum colere, eique ex animo ſervire pergeret: quod ut altius mentibus fixum maneret, oppido veriſimile eſt univerſo conventui renunciaſſe, quæ ſibi non tamen uni, imo cunctis Iſtaëlitis præſentibus & futuris fuerant intimata. Interim nota Salomonem non modo pro populo ſuo oraſſe, ſed etiam pro externis & alienigenis, ab Iſraëlitarum gente diſſidentibus, eidemque frequenter infeſtis, quo nimirum filius Davidis Davidis Dominum exhiberet pro omnibus generatim, etiam pro inimicis orantem, nobiſque illa præcipientem: *Orate pro calumniantibus, & perſequentibus vos.* Matt.5.44.

CAP. IX. v. 1.

ET *apparuit ei Dominus ſecundo, ſicut apparuerunt ei in Gabaon.* Quater Dominus Salomonem alloquutus fuit, bis per interpretem, primum poſt ſuſceptam ab illo cogitationem extruendi templi, iterum poſt ejuſdem a pietate defectionem. Bis quoque in ſomnis, primum ante templi conſtructionem in Gabaon, rurſus poſt orationem die dedicationis habitam. Reſpondit itaque in hac ſecunda apparitione iis, quæ Salomon in illa oratione poſtulaverat, ſibique poſtulata placere, ſignificat, præcipue quæ ad templi ſtabilimentum & gloriam pertinerent: rata quoque & fixa ſe habiturum dixit, quæcumque Davidi promiſerat: conditionem tamen adjecit, quam in omnibus promiſſis illi populo factis, inculcare conſueverat: ſi modo, inquit, Salomon parentis veſtigiis inſiſteret, populus vero patriam religionem ſancte, caſteque obſervare pergeret. Cætera, quæ hoc loco attexuntur contra pacti hujus tranſgreſſores, & Judæis, eorumque templo horribiles calamitates, & exitium portendunt, expoſitione profecto non indigent, quando res ipſæ noſtris oculis ubique obverſantur, facta enim, quæ videmus, verba, quæ legimus declarant.

CAP. X. v. 1.

ET *Regina Saba audita fama Salomonis, & nomine Domini venit.* Non fama Salomonis tantummodo, ſed ſtudio cognoſcendi Deum Salomonis excita longum & anceps iter ſuſcepit, magno utique ſtipata comitatu, atque ut conſuetudo ferebat, dona ampliſſima & regiæ magnificentiæ digna ſecum vehens. Porro credibile eſt, eam famam ad Reginam perveniſſe, vulgato ab illis rumore, qui ex Phœnicia, & finitimis regionibus conducti operam ſuam Hiramo & Salomoni locaverant, eandemque latiſſime poſtea propagatam, miſſis a Salomone & Hiramo claſſibus, quas ad Arabiæ portus frequenter appuliſſe, & cum indigenis negotia habuiſſe, præter alia documenta præſens Reginæ factum ſuadet. Hujus feminæ ſtudium laudavit Dominus in Evangelio, ubi tamen Reginam Auſtri appellat. Hoc nimirum nomine Scriptura indicare ſolet omnes

omnes regiones ad auſtrum Paleſtinæ poſitas. Arabiam certe intelligebat Habacuc, quando canebat, *Deus ab auſtro veniet, & ſanctus de monte Pharan*, de rebus quippe ad Sinai Arabiæ montem geſtis loquitur. Quare vocabulum illud latiſſimam habet ſignificationem, & præter duas Arabias Judææ confines complectitur Sabæorum regiones, genteſque Sabæis finitimas extra fauces maris Rubri Oceano expoſitas, puta Homeritas & Auxumitas. Auſtri ſiquidem Reginam iſtas quoque provincias obtinuiſſe ipſa, quæ attulit dona, ſui ſcilicet regni vernaculæ merces, indicant, ut non ſine cauſa Chriſtus mutato nomine Reginam Auſtri cam appellaverit; utpote quæ non Sabæis tantummodo, ſed populis etiam aliis ad auſtrum Judææ, perinde poſitis, imperitaret. Aromatum porro gemmarum & auri proventu priſcis quoque temporibus notiſſimas fuiſſe Sabæam, & confines Sabææ regiones, Scriptura plurimis in locis oſtendit.

Dixitque ad Regem: Verus eſt ſermo, quem audivi in terra mea. Quum ergo Regina Hieroſolymam veniſſet & Salomonem docentem, propoſitaque enigmata ſapientiſſime diſſolventem audiſſet. Ædificiorum præterea fuiſſet contemplata magnificentiam, templique inprimis amplitudinem, apparatum ſacrificiorum, Levitarum ordinem & numerum miniſtrorum, atque officiorum, functionumque ordinatiſſimam diſtributionem, tanta admiratione capta eſt, ut ſibi vix mente conſtaret: quamobrem ad Salomonem converſa: *Major*, ait, *eſt ſapientia tua, & opera tua, quam rumor, quem audivi.* Mox a Salomone edocta patriam ſuperſtitionem ejuravit, & Deum verum confeſſa eſt, quod quidem conjicere licet, ex eo, quod Scriptura dicit: Reginam Salomonis fama & nomine Domini ad eam tranſmiſſionem fuiſſe invitatam, tum ex iis, quæ de Deo vero ad Salomonem proloquitur. *Sit*, inquit, *Dominus Deus tuus benedictus, cui complacuiſti, & poſuit te ſuper thronum Iſrael.* Cujus ergo divinitatem & potentiam verbis profeſſa fuerat, oblatione etiam teſtari voluit: quare advecta ſecum munera

v. 6.

bifarium divisit, & thus quidem ac cætera aromata in usum templi seposuit, gemmis vero & auro Regem munerata est. Allegoria. Regina Austri Salomonem accedens, & ab eo doceri cupiens, sanctam sponsam de regionibus Nigrorum, idest Gentium ad cœlestem Salomonem venientem repræsentat. Deus siquidem cum hominibus conversatus ad sanctam, quam sibi sponsavit, Ecclesiam in parabolis loquebatur, ipsique earum sensum per
Mat. 13. 36. Apostolos sciscitanti exposuit. Quin & hodie quoque eadem per filios suos orat, & instat: *Edissere nobis*
Rom. 11. 33. *parabolam*. Quis enim hactenus comprehendit *altitudinem divitiarum sa-*
Ephes. 3. 19. *pientiæ, & scientiæ Dei, aut supereminentem scientiæ charitatem Christi*. Salomon porro Reginam Saba docuit omnia verba, quæ proposuerat. Christus similiter Reginæ suæ aperuit, quidquid eam non ignorare consentaneum fuit. *Omnia*, inquit, *quæcumque audivi a Patre meo, nota feci*
Joh. 15. 15. *vobis*.

v. 11. *Sed & classis Hiram, quæ portabat aurum de Ophir, attulit ex Ophir ligna Chesuto multa nimis, fecitque de lignis Chesuto ornatus domus Domini*. Ophir, unde aurum & gemmæ, & aromata & ligna pretiosa advehebantur montes esse ferunt in regionibus Indorum Orientalium positos, quas olim tenuere nepotes Jecthan filii Heber. Eoque semel per annum ibat classis Salomonis, & Hirami deferens in-

A

B

C

D

Severi Antioch.

Regina Saba Ecclesiæ nostræ typus fuit, venit illa a finibus terræ ad Regem Salomonem, convenit ista undique a quatuor mundi plagis ad Christum. Quæ ignorabat illa a Salomone didicit, & insuper multis aucta donis rediit: mysterium huic manifestatum est, quod absconditum fuerat a sæculis & generationibus; & terrenas opes docta parvipendere cœlestis thesauri particeps & dispensatrix effecta est. Quin ergo Reginam Austri, quam æmulata est mater nostra, imitemur, Christo aurum, gemmas, & aromata offerentes? Negotiatio est, parva isthæc amittere, ut magna, quæ petimus, quibusque maxime indigemus, accipiamus.

A inde aurum & argentum, & dentes Elephantorum, & Simias & Pavos. Tharſis vero quovis triennio ſemel, quo nomine veniunt maritimæ regiones Africæ, & inſulæ adjacentes. Hic autem in primis deſignari volunt eam Africæ partem, in qua Tyrii, ducta poſtmodum colonia, Carthaginem urbem celeberrimam condiderunt. Vocabulum *Cheſuto* Buxi ſpeciem ſignificat B Palæſtinis, ut hic Scriptura indicat, incognitam, fuiſſe autem in hoc genere oppido raram, & pretioſam minime dubium eſt, talem ſcilicet, ut ad ornatum templi adhiberi decuerit, indeque muſica inſtrumenta fabricari ad uſum Cantorum inibi pſallentium. Allegoria. Nobile lignum ad ornatum templi aſſumtum lectiſſimorum Sacerdotum, & Pontificum ordinem adumbravit, quos verus ille Salomon C ad gloriam Eccleſiæ ſuæ, quæ eſt domus Dei, delegit, & quoſdam in organa Spiritus Sancti formavit.

Magnificatus eſt ergo Rex Salomon v. 23. *ſuper omnes Reges terræ*. Hæc, ut ſupra annotatum eſt, in Salomonem quadrant, ſed multo congruentius de Chriſto prædicantur. Nec enim Salomon aut imperii amplitudine, aut D omnes mortales ſapientia antegreſſus eſt, quod tamen vere & merito de Chriſto dicimus, cujus regni nulli ſunt limites, nec ullus finis, & ſapientiæ non eſt numerus.

Fecitque, ut tanta eſſet abundantia argenti in Hieruſalem, quanta & lapidum. Allegoria. Significat per Chriſti adventum, & manifeſtationem E divinarum rerum cognitionem cunctis ubique gentibus communicandam; quod Eſaias etiam diſſertiſſime de Chriſti adventu verba faciens vaticinatur. *Repleta eſt*, inquit, *terra ſcientia Domini,* Eſ. 11. 9. *ſicut aquæ maris operientes*. Solet enim Scriptura argenti ſymbolum ad deſignandum ſacram doctrinam uſurpare: metallum quippe eſt candidum, lucidum & ſonorum, quæ quidem proF prietates mirum in modum in Chriſti Evangelium conveniunt. Hujuſmodi argento Domini templum, quod eſt Eccleſia Chriſti, implendum prædicit Aggæus, quum venerit deſideratus cunctis gentibus. Agg. 2. 9.

CAP. XI. v. 1. ET *Rex Salomon adamavit mulieres plurimas alienigenas, & filiam Pharaonis*. Salomonis cum filia Pharaonis connubium Scriptura supra indicavit, nec reprehendit, quia & una erat, & quoniam patriam religionem dissimulabat, illi offensioni non erat: at postquam etiam alias superduxit uxores, divina Scriptura & priores illas nuptias, & istas posteriores merito damnavit: idque ex quadruplici capite, primum, ob religionis apertam injuriam, quod ante ejuratam patriam superstitionem duxisset. Rursus, quod contra expressum legis præceptum uxores sibi multiplicasset. Tertium, quod easdem ad insaniam usque deperisset. Quartum ob apostasiam a veri Dei cultu, quam ex talibus conjugiis lex sequuturam prædixerat. Quare non sine causa Salomonis casum ex earum feminarum consuetudine manasse Scriptura hic gravissimis verbis semel & iterum inculcat. Præterea illud etiam Salomonis culpam maxime exaggerat, quod non solum facto suo, sed etiam exemplo nocuit, neque enim solum obfuit, quod corruptus ipse est, sed etiam quod alios, suos præsertim successores Reges, uno & altero exceptis, corrupit. Salomon profecto Ducum & Regum Israel primus fuit, qui idololatriæ cœremonias & sacrificia publica magistratuum auctoritate sancivit.

v. 3. *Fueruntque ei uxores liberæ quasi septingentæ*. Auctus, ut ego conjicio, nobilium uxorum numerus est non tantum ex intemperantia, quantum ex ambitione & studio propagandi una cum sobole imperii. Quas enim Salomon ducebat uxores, quum Regum, & magnorum principum essent filiæ, illarum liberos sperabat in parentum aulas facilem aditum inventuros; indeque, ut rerum humanarum ferunt vices, data occasione ad principatum sibi gradum facturos.

Et averterunt ejus uxores cor ejus. Averterunt, inquit, cor ejus ab illo utique vitæ cursu, quem hactenus cum laude & omnium gentium admiratione constanter tenuerat, eoque perduxerunt, ut mutata velificatione tergum templo verteret, quod ipse ve-

A vero Deo patrum ſuorum excitarat, & illarum deinceps delubra frequentaret. Scilicet poſtquam Rex ſapientiſſimus impurum mulierum amorem totis hauſit medullis, hauſtam a majoribus religionem retinere, ſtomacho faſtidiente, non valuit, ſed continuo rejicere coactus eſt. Quamobrem a Propheta mox audiit, regnum iliud, quod ſempiternum ſperaverat, ſuiſque poſteris integrum manſurum, ſtatim ab ejus obitu ſcindendum, & excepta tribu Juda, totum ab ejus ſtirpe defecturum. Quid? quod & pacem illam, quam ſuomet nomine præferebat, & priuſquam naſceretur, parenti ejus Davidi promiſſa fuerat, ipſo etiam vivente hoſtium incurſionibus, ac latrociniis & perpetuo metu turbatum iri. Hæc nempe eſt illa virga virorum, quam, ut ſupra expendimus, Deus Salomoni fuerat comminatus. Sic filius Davidis carnem, quam Davidis dominus ex ejus ſtirpe aſſumturus erat, execrabili cum idololatridis conſuetudine fædabat, imperiumque filio Dei præparatum, quod ſanctitate & juſtitia per totum orbem terrarum propagandum erat, impiis, impuriſque cœremoniis & ſacrificiis infamare moliebatur.

Apprehendenſque Abias pallium ſuum novum, quo coopertus erat, ſcidit in duodecim partes, & ait ad Jeroboam: tolle tibi decem ſciſſuras. Igitur illis, qui ſupra memorantur Salomonis adverſarii, additus eſt Jeroboam Ephratæus. Quamvis iſte non armis, ſed affectati regni ſuſpicione Salomonem, dum vixit, torqueret. Nec vanus is metus erat: hunc enim Ahias Propheta, quemadmodum hic Scriptura narrat, omnino regnaturum prædixerat: idque ſciſſo in duodecim partes pallio confirmaverat. Sepoſitis namque Salomonicæ ſtirpi duabus partibus, reliquas ipſi Jeroboamo tradidit, diſtinxitque ſuam utrique portionem. Allegoricum hujus loci ſenſum poſtmodum declaravit Hebræorum in regno Chriſti diviſio. Pars itaque decuplo major, quæ Jeroboamo obtigit, eam Judæorum factionem deſignat, qui Chriſtum repudiarunt, & dixerunt: *Non habemus Regem, niſi Cæſarem.* Pars altera, eaque minima, minimam perinde ejuſdem populi partem ſignificabat, qui Chriſtum, venientem

v. 30.

in propria, receperunt, & ab eo A vicissim acceperunt potestatem filios Dei fieri.

CAP. XII. v. 8. VENIT *Roboam in Sichem, illuc enim congregatus erat omnis Israel ad constituendum eum Regem*. Mortuo Salomone de successore deliberatum. Nam etsi Roboamum ejus filium ex communi aliarum gentium jure Regem B animo designarent, regnum tamen illi tradere nolebant, nisi tributa a Salomone imposita minueret. Duo hic animadvertenda. Primum, eam seditionem a Jeroboamo malitiose procuratam, quippe qui intelligebat, nullam sibi viam ad occupandum regnum patere commodiorem, quam si populum, de Regis electione deliberantem, ipse præoccuparet, propositaque ad imaC ginem veritatis sæva, ac superba Salomonis dominatione Electorum animos a Davidica stirpe averteret. Quare credibile est illum in hunc scopum multa confinxisse ad conflandum Salomoni, & Roboamo populare odium. Profecto nec communi Historicorum sensui, nec Scripturæ satis consonat, quod populus Salomoni objectabat, imperium durum & D intolerabile. Primum, quia constat ex sacra & profana historia, nulla Israëlitis obvenisse tempora Salomonico regno fæliciora; quum Regis sapientissimi industria tanta argenti afflueret copia, quanta lapidum; rerumque omnium, quæ ad victum hominum & ad Dei cultum pertinebant saturitas tanta, ut nulla major illi populo unquam obtigerit. Secundum, quia E etsi Salomon ingentia opera aggressus est, quæ quidem sine magnis sumtibus perfici, nullatenus potuerunt; attentis tamen temporum & gentium priscæ illius ætatis moribus, & amplissimis reditibus Salomoni a vectigalibus populis, & negotiatione provenientibus, non video causam; cur Rex prudentissimus populi odium non necessariis exactionibus quæreret. Sed nec populus ipse, quod facile fuit objicere, crimen probavit, nec senes a Roboamo consulti, tributorum diminutionem absolute necessariam esse, judicaverunt, nedum juvenes, quibus visa est etiam Principi ignominiosa, sed responderunt, tempori servien-

ܘܐܙܠ ܪܒܥܡ ܠܫܟܡ ܡܛܠ ܕܒܗ ܟܢܫ ܟܠ ܐܝܣܪܝܠ ܠܡܫܕܝܘܗ ܠܡܠܟܐ ܒܗ ܡܝܬ ܫܠܡܘܢ ܐܬܬܪܥܝ ܠܗ ܡܠܟܘܬܐ ܘܠܐ ܨܒܘ ܠܡܬܠ ܠܗ ܐܠܐ ܐܢ ܢܫܒܘܩ ܡܢ ܥܠܘܗܝ ܡܣ ܕܫܠܡܘܢ ܐܝܬ ܠܗ ܒܪ ܪܒܥܡ ܕܐܝܬ ܠܗ ܒܢ ܐܠ ܐܝܟ ܕܫܪ ܥܡ ܫܪ ܘܡܠܟ ܥܡ ܡܠܟ ܐܠܐ ܕܠܐ ܨܒ ܠܡܬܠ ܠܗ ܐܠܐ ܐܢ ܢܫܒܘܩ ܡܢ ܥܠܘܗܝ ܡܣ ܕܫܠܡܘܢ ܘܐܦ

viendum, nec cum armata multitudine, æqua, an iniqua peteret, in præſenti litigandum. Nihilominus, quod ſecundo loco dicendum propoſui, exiſtimo populi querelas aliquam ſaltem veritatis ſpeciem habuiſſe, nec ex conficta & omnino futili cauſa manaſſe. Nam, ut ſupra animadverſum eſt, Salomon opera ingentia animo complexus eadem perficere non potuit, quin ſubditos ad ſubminiſtrandam aliquam expenſarum partem adigeret, quod etſi per ſe leve, grave tamen inſuetis onus fuit. Salomon quippe Regum Iſrael primus immenſum equorum numerum aluit & feminarum, immania ædificia molitus eſt, plura oppida aperta muro cinxit, condidit magnificas urbes, Gozer, & Betheron inferiorem, Baalath & Thedmor (Palmiram) in terra ſolitudinis. Præterea exterarum Gentium Regibus annonam quot annis ſubminiſtravit. Cenſeo tamen hæc, eſto etiam vere objicerentur, tantum incendium fundere minime potuiſſe, ſi Jeroboami ambitio hanc ſcintillam aggeſta aliunde materia nunquam aluiſſet. Nec mirum, ei rem ex ſententia ceſſiſſe, Deo religionis a Salomone violatæ injuriam hac ipſa via perſequente: quod hic etiam Scriptura declarat, & Ahias Propheta domui David olim denunciaverat. *Sup. 9. 17.*

Reſponditque Rex populo dura. Roboam populi querimonias propriam injuriam interpretatus, intolerabili Salomonis avaritiæ modum imponi poſtulanti, & imperatas ab eo exactiones imminui, triſtiorem ſervitutem denunciat, & onera minatur graviora. Et quoniam exiſtimabat Salomonis comparatione ſe deſpectum, eoque populum talia petere auſum, quod crederet, illum petenti negare minime auſurum, reſpondit: *Minimus digitus meus groſſior eſt pollice patris mei*, ſeu minima pars mei corporis groſſior eſt femore patris mei. Q. d. eo major ſum ego patre meo, ac fortior, quo femur mole, ac robore minimum digitum ſuperat. Quare *ſi pater meus cæcidit vos flagellis, ego cædam vos bmorgane*. Verberis genus eſt. Corium nempe inteſtini ſpeciem referens, arena fartum, & aculeis armatum. Inſolenti hac reſponſione populus exaſperatus, quoniam a *v.* 13.

Ro-

Roboamo homine plane ſtupido & ſtolide arroganti nihil ſani ſperabat a Davidis ſtirpe diſceſſit, aliunde ſibi Regem quæſiturus : viſumque eſt ex Ephraimitica tribu imperio alias aſſueta, principem petere. Aderat inter alios, qui de Regis electione deliberaturi convenerant, ejus conſpirationis auctor Jeroboamus ; hunc ergo decem tribus Regem ſalutarunt, Judæis & Benjamitis nequidquam reclamantibus, & Roboamo paternum ſolium vindicare conantibus. Sic verberum crepitus a paſtore gregem fugavit ; ut intelligas, agreſtes & aſperos homines (hujuſce nimirum indolis moderatores lora aculeis inſtructa aptiſſime referunt) ad gubernandum myſtici Salomonis regnum eſſe oppido ineptos. Aſperum namque Moderatorum ingenium, nimiaque ſeveritas concordiam & ſocietatem diſſolvit.

v. 16. *Videns autem populus, quod noluiſſet eos audire Rex, reſpondit ei dicens, quæ nobis pars eſt in David, vel quæ hæreditas in filio Iſai.* Senſus eſt. *Non eſt nobis pars cum David &c.* Jam nulla jura Davidi nos obligant, nec ulla cum eo neceſſitudo, ſive negotium relictum eſt. Siquid nobis cum illo commune fuit, id omne mors ſuſtulit, nam filios qui reliquit degeneres, totus periit. *Vide domum tuam David*, ideſt, provide domui tuæ familiæ Davidis, poſtquam pater tuus Roboam principes Iſraëlis, inde excedere coëgit : his nempe ſubſtantibus, illa hactenus ſtetit ; cave, ne talibus deſtituta fulcris ruat.

v. 18. *Miſit ergo Roboam Adoniram, qui erat ſuper tributa.* Roboamus miſſo ad ſeditioſos Adura regio quæſtore ſeditionem compeſcere conatus, ſequuta ejuſdem cæde, nam a ſeditioſis interfectus eſt, magis accendit. Ergo armis extorquere cogitat, quod æquis conditionibus obtinere nequibat. Talia meditantem Semeias Propheta occupat, & ſuadet, ut, ea potius cogitatione depoſita, Dei diſpoſitioni acquieſcat, aſſeverans divina voluntate ea omnia facta, & proviſa fuiſſe, nec poſſe humano conſilio ullatenus præverti. Roboamus divino decreto refragari minime auſus, dimiſſo exercitu, ſe in ſua recepit.

Et

A *Et excogitato consilio fecit duos vitulos aureos*. Interea Jeroboam, dum sibi a Deo per Semeiam, & Ahiam Prophetas traditum regnum stabilire studet, nihil ad propositum utilius credidit, quam si utriusque factionis odia magis inflammaret, & reconciliationi, pacique omnem aditum præcluderet. Ergo, ut jam dissidentes longius ab invicem abstraheret, no-
B vam circa Dei cultum discordiam induxit: persuasitque suis, ut, Judæorum abdicatis ritibus, Ægyptiorum potius religionem susciperent tanto cæteris augustiorem, quanto Ægyptii Chananæis & Judæis nobilitate, sapientia & imperio anteibant. Assentientibus ex majori parte tribubus antiqua Hebræorum idola colenda pro-
C posuit, duos scilicet ex auro vitulos, dedicavitque, pronunciata ex veteri more illa formula. *Ecce Dii tui Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti*. Hic porro animadverte, Jeroboamum in tantum nefas impulisse tria, primum, quod Scriptura hic satis expressit, regnandi cupido fuit, quum pro certo præsumeret, quod falsum erat, se nulla alia ratione regnum,
D divino utique favore quæsitum, tueri posse, nisi ipsum suæ fortunæ auctorem desereret. Sic enim sibi persuaserat, fieri non posse, ut suæ ditionis populus in fide perseveraret, si Jerosolymam quotannis semel, & iterum, ac tertio adire, & veri Dei templum frequentare, ejusque sacris interesse pergeret. Nec dubitabat, quin Roboamus ea occasione
E rebus suis opportunissima bene usurus esset, ad demulcendos advenarum animos, sibique reconciliandos. Quod si ad votum illi succederet, quæ sibi conservandæ dominationis superesset spes? Quid enim? Num populus Roboamum Davidis nepotem paternum solium communi jure gentium æquissimis conditionibus repetentem posthaberet Jeroboamo, homini seditioso, avitæ religionis desertori, & alieni juris invasori? Ut autem facinus externa quoque specie horrendum auderet, duo alia illum animasse puto: primum longam apud Ægyptios moram: credibile est Jeroboamum in
F eo exilio diuturna & familiari consuetudine illius gentis, etiam mores & religionem imbibisse. Conjecturam

juvat Deorum, quos colendos proposuit, species, tales enim ab Ægyptiis veneratos fuisse notissimum est, & eorundem cultum antiquos illos Hebræos, qui vitulum in deserto conflarunt, ab illis hausisse. Secundum: inolitam Israëlitis ad idololatriam propensionem, & inchoatam ante Roboami regnum illorum a vera religione defectionem, Salomonis exemplo & auctoritate firmatam, cujus de hoc negotio judicium testabantur adhuc extantia idolorum fana, quæ ipse intacta reliquerat, & Roboam rerum potitus manere & frequentari sinebat. Idololatriam porro a Salomone invectam & a Jeroboamo stabilitam, atque ab utriusque Successoribus auctam, vel certe toleratam totius gentis, sicut Prophetæ prædixerant, ruina consequuta est, hanc scilicet portendebat ea Israëlitarum discordia & reipublicæ divisio: stat enim Domini sententia: *Omne regnum in se ipsum divisum desolabitur*. Profecto quandiu ab uno Principe universa Hebræorum gens gubernata fuit, nec idolorum cultus religionem, nec externa vis ulla rempublicam labefactavit, utramque evertit discordia Regum Israel & Juda, Assyriis & Chaldæis ea occasione accepta utriusque populi sacra & profana non multo post deperdentibus. Iterum cogita Jeroboami in hoc negotio stultitiam & stuporem, ut qui quater cœlestibus oraculis monitus & magnis calamitatibus castigatus minime resipuerit, perinde ac si omnem sensum amisisset. Privatus audierat monentes Semeiam & Ahiam, si regnum quidem ipse obtinere vellet, posterisque suis transmittere, idololatriam etiam atque etiam caveret: hanc nempe solam causam esse, ob quam Salomonis soboles paterni regni majore parte multanda foret: ipsumque Jeroboamum ad vendicandam religionis injuriam divinitus designari ejus multæ exactorem. Regnum paulo post adeptus iterum a Semeia Propheta objurgatur, quod idololatriam exterminare jussus, idola coleret, monentem occidere tentat; & quamquam scissum altare cerneret, sibique manum, quam contra Prophetam extenderat, sentiret arefactam, hunc quidem innoxium dimisit, a sua tamen impietate nunquam

quam discessit. Rursus quarta jam vice ab Ahia Propheta per interpretem acerbissime increpatur, denunciato etiam ægrotantis filii obitu, & mox sequuturo totius familiæ excidio; pluribus præterea toto sui regni cursu vexatus malis, vitam tandem cum morte commutavit, nec tamen mores, aut animum mutavit unquam. Allegoria. Jeroboamus religionis, quam ipse instituerat, factus Pontifex Pontificis Caiphæ typus fuit. Credidit ille magis utile, sibi religionem, quam regnum perire, ajebat ist: *Expedit nobis, ut unus homo moriatur pro populo, & non tota gens pereat.* Joan. 11: 50. Uterque deceptus est. Quum Jeroboamo quidem unica ratio constituendi, tuendique regni esset veræ religionis observantia; Caiphæ vero ex sola Christi nece timenda forent templi & urbis excidium, totiusque gentis ruina, unaque pateret via expediendæ communis salutis, si Christum Judæi susciperent. Sic ambo isti Pontifices in eum, quem fugiebant scopulum impegerunt eodem plane cursu, quo illum vitare contendebant. Jeroboamus scilicet, quo religionem evertit, regnum amisit. Caiphas, quo Christi mortem procuravit, gentem suam & seipsum perdidit.

Posuitque unum in Bethel, & alterum in Dan. v. 29. Duæ urbes, quarum altera Bethel Australem Jeroboami ditionem terminabat, altera Borealem. Utrumque fanum verisimile est Jeroboamum solenni ritu dedicasse, ut qui recentia Davidis & Salomonis exempla ob oculos haberet, populumque proinde suæ ditionis ad eam celebritatem convocasse. In hoc porro conventu existimo Jeroboamum ad concionem illa loquutum, quæ supra Scriptura refert: *Nolite ascendere in Jerusalem.* Geminum, ajebat, pro uno templum hic jam habetis, Jerosolymam in posterum petere vobis molestum, nec vero necessarium: iter longum est, vos nostis & asperum terque per singulos, annos repetendum nullo tamen, ut dixi, operæ pretio. Quam enim colitis, terra sacra est & patrum benedictione dedicata; quo ergo libuerit loco, si sacra vestra fiant, in loco profano non fient, quando omnia terræ promissio-

missionis loca sacra sunt . *Et factum est* , subdit Scriptura , *verbum hoc in peccatum , ibat enim populus ad adorandum vitulum usque in Dan* . Cæterum ex libris Annalium discimus , omnes fere Levitas , multos etiam ex aliis tribubus paternarum traditionum tenaces , per eam occasionem in Roboami ditionem migrasse ; quibus autem solum mutare non licuit , priscam religionem nihilominus retinuisse ; adeo ut Jeroboam a Sacerdotibus Levitici ordinis derelictus , sacrificulos novæ religioni ex infima plebe accomodare coactus fuerit .

CAP. XIII. 1. *ET ecce Propheta Dei venit de Juda in sermone Domini in Bethel , Jeroboam stante super altare , & thus jaciente* . Jeroboamus Deorum , quos fecerat , factus Sacerdos , suo functurus officio fanum Bethel intraverat , quum Propheta Dei legatus venit de Juda , *& exclamavit contra altare , & ait : altare , altare &c.* Propheta altare alloquitur primum , quia Jeroboamus divini nuncii alloquium nec volebat , nec merebatur , a quo proinde nec responsum Propheta expectabat , sed nec cibum accipere , sibi fas esse , sciebat , utrumque enim interdictum fuerat , ne Dei legatus cum homine damnato communicasse videretur . Secundo , quia Propheta commissum sibi officium exercere debebat circa altare , ipsam videlicet aram excindere , & pœnam idololatris denunciare in eodem , in quo sacrificabant loco , sumendam , indeque sequuturam altaris & delubri horribilem profanationem , Sacerdotum ad aram jugulatorum sanguine , & cadaverum in eo crematorum cineribus transigendam . Tertium , ut Regem & circumstantem turbam insolita vaticinandi ratione gravius percelleret . Continuo divini hujus judicii futurum executorem proprio nomine declarat Josiam , Davidis nempe nepotem , quo tacite Israëlitarum ingrati animi vitium perstringit ; quod Davidis ingentia merita obliti , ejus posteris hominem patriæ religionis desertorem , & Deo inimicum antehabuissent . Postremum idololatriæ a Jeroboamo invectæ interitum vaticinatus , vaticinio ad-

A adſtruit fidem evidenti miraculo. Quandoquidem, inquit, omnem ſtabiliendi imperii veſtri ſpem in hoc altari poſuiſtis, audite, quod dicam: veniet tempus, quando hac ſuper ara, Sacerdotes veſtros, veſtræ impietatis venturus ultor Joſias, mactabit, & mortuorum oſſa incendet; neve de futuro exitu prædictionis ambigere poſſitis, præſens exhibeo ſi-

B gnum; & hoc, quod videtis altare firmo & bene compacto lapide conſtructum, ſtatim ſcindendum dico, & cineres combuſtarum in eo victimarum diffundendos. Continuo altare occulta vi concuſſum, horribili impetu ac fragore diſciſſum eſt, cineresque decuſſit, & ſacrificantem Regem inde diſturbavit.

Dixitque Jeroboam: deprecare pro v. 6.

C *me, ut revertatur manus mea ad me*. Talibus Prophetæ dictis commotus Rex, quod illis accidit, quos impotens & immanis ira accendit, non voce ſolummodo, ſed extenſa manu ſatellites inclamabat, ut virum Dei caperent, quum brachium in ipſo geſtu obriguiſſe ſenſit. Quamobrem Prophetæ demiſſe ſupplicat, ut ſuis precibus ſibi ma-

D lefactum dolenti & damnanti ſuccurrat. Præſtitit ille ſine mora, quod rogabatur. Sed quorſum in eodem loco, in quo ante terribili voce contra altare tonuerat? Primum, ut qui aderat frequentiſſimus populus, perſpecta viri Dei manſuetudine & caritate, intelligeret, non ex inſano furore, aut cœco mentis impetu profecta eſſe, quæ idem modo triſtia, & horrenda denunciabat. Se-

E cundum, ut reſtituta manifeſto miraculo Regi manus divinam clementiam teſtaretur, & ad ſpem veniæ reſipiſcentes, erigeret. Tertium, ut alterum ab altero ſigno confirmaretur, & ambo prædictioni fidem adſtruerent. Quartum, ut dum Prophetam coram circumfuſa multitudine, (plurimos enim, comperto ejus adventu, & mox ſequuta altaris ſciſſione, eo loci concurriſſe veriſimile eſt)

F damnat novæ religionis cultum, & interitum prædicit, dumque Deum invocat a Judæis adoratum, & ſanitatem Regi exorat, ipſi idololatræ præſentes teſtes fierent, tantorum miraculorum auctorem eſſe Deum, quem

quem repudiaverant, non vitulos, quos colebant.

v. 11. *Propheta autem quidam Senex habitabat in Bethel*. Huc ex Samaria venerat, ut in secundo Annalium habetur, quum Propheta Semeias commissa legatione functus inde discederet, hunc ergo abeuntem assequutus oravit, ut domum suam tantisper diverteret, dum brevi quiete & cibo modico a præteriti itineris labore se recrearet. Senex iste verus Propheta fuit, ut infra demonstrabimus, qui Semeiam decepit & ipse falsa pietate deceptus. Quum enim ille sibi interdictum diceret, in iis locis cibum sumere, Senex hujus præcepti revocationem sibi divinitus significatam fuisse, mentitus est. Credidit ille dicenti, persuasusque Deum sententiam mutasse, hospitis domum ingressus comedit. Inde a prandio digressus, dum interruptum iter persequitur, ab incurrente leone suffocatur: qui nihilominus ibidem perstitit cadaveris perinde, atque jumenti custos factus, donec a superveniente Sene illud elatum fuit & honorifice conditum. Allegoria. Semeias, quem indubitabile est, verum & sanctissimum fuisse Propheram, quo abstinentiæ præceptum a Deo sibi apertissime intimatum transgressus est, protoplastarum lapsum & Diaboli in illis decipiendis astum repræsentat. Adami siquidem fides & obedientia simili continentiæ lege tentata fuit, Deique præceptum objicienti Diabolus arcanum Deo soli cognitum, sibique ab illo communicatum mentitus opposuit, persuasitque, ut interdictæ arboris fructum decerperet. Nec tamen Adam ideo minus peccavit, contra Semeiæ peccatum multum elevat, quod Prophetæ mandati revocationem asseveranti fidem habuit & comedit, nec enim legem contemsit, quam abrogatam sibi persuasit. Quamobrem, quem fera vivum suffocavit, mortuum custodivit. Quo facto Christi pariter sacramentum mutum animal proloquebatur. Mors enim Christum occidit, sed carnem ejus sepulcrum nullatenus violavit. Item Prophetæ vectorem non læsit, quia nec mors Angelos filii Dei thronum portantes attigit; quando ille, qui dedit gloriam suam super cœlos, descendit & mor-

ﻢﻬﻴﻠﻋ ﻞﺼﻓ ﻞﻛ ﻞﺟﺭ ﺕﻮﻤﻟ ﻪﺒﺣﺎﺻ ﻪﻴﻠﻋ ﻰﻜﺒﻴﻟ ﻪﺒﺣﺎﺻ ﻞﺟﺭ ﺕﻮﻤﻟ

atque eorundem ſeductores Pſeudo-prophetas, de quibus apud Ezechielem
13.6. dicitur. *Vident vana & divinant mendacium dicentes : ſic dicit Dominus, quum Dominus non miſerit eos, & perſeveraverunt confirmare ſermonem mendacem.*

CAP. XIV. v. 1. *IN tempore illo ægrotavit Abia filius Jeroboam*, qui de filii ſalute ſollicitus matrem ad Prophetam Ahiam allegavit, ſancti viri precibus pueri ſanitatem a Deo, quem repudiaverat, exoraturum ſe, confidens. Neve Prophetæ Regina ſine munere præter patrium morem appareret. *Tulit decem panes*, decem ſcilicet buccellata, *& vaſculum mellis, & fructus aridos*, pro quo Græcus textus habet *σαφυλὰς uvas*. Regale munus non ferebat, quia nec Regina videri volebat.

v. 6. *Audivit Abias ſonitum pedum ejus introeuntis poſt oſtium, & ait : ingredere uxor Jeroboam, quare aliam te eſſe ſimulas ?* Audivit, inquit, introeuntem, quoniam caligantibus ſenio oculis videre non poterat. Ex divina ergo revelatione, uxorem eſſe Jeroboam, intellexit, quod illa Prophetam latere volebat, quem ſibi, ſuiſque jure & merito infenſum, ſciebat. Inde ſumto ſermonis exordio Propheta in Jeroboamum acerrime invectus eſt, & pacti, religioniſque violationem, atque beneficiorum eidem a Deo liberaliſſima manu collatorum oblivionem graviſſimis verbis perſequutus, ingentes calamitates, regni everſionem & totius familiæ interitum denunciavit.

v. 12. *Tu igitur ſurge, & vade in domum tuam, & in ipſo introitu pedum tuorum in urbem morietur puer, & planget eum omnis Iſrael, & ſepeliet*, reliquos Jeroboami poſteros triſtis & inhoneſtus exitus efferet : huic nimirum duntaxat puero conceditur funere humari regio, idcirco, quod parentes, præteritis vitulorum ſacrificulis, & auguribus a Prophetis Domini conſilium & opem flagitare maluerunt. Ahiæ porro contra Jeroboami ſtirpem judicium Rex Baaſa rato tempore pleniſſime exequutus eſt.

Quin-

A *Quinto anno regni Roboam aſcendit Seſac Rex Ægypti in Jeruſalem, & tulit theſauros domus Domini, & theſauros regios.* Roboamus idololatriam a Salomone invectam propagavit & auxit, Naama gentili matre inſtigante, quod Scriptura innuere videtur, quum facta mentione impiæ matris filii apoſtaſiam ſubjungit. Quantum porro ad depravandos Iſraëlitarum in hac parte mores valuerint B inita cum feminis peregrinis conjugia, ſatis oſtendunt exempla, quæ in præſenti hiſtoria occurrunt, Maachæ, Jezabelis, & Athaliæ. Deo itaque violatæ religionis injuriam perſequente, Seſac Rex Ægypti Judæam cum ingenti exercitu ingreſſus, Jeroſolymam cepit, templum & domum regiam expilavit, & univerſa diripuit. C Exinde Judæi Regibus Ægypti annuum tributum pendere coacti ſunt, quo ſcirent *diſtantiam ſervitutis Dei, & ſervitutis regni terrarum*, quemadmodum in verbo Domini Semeias Propheta Judæis proteſtatus fuit. Quod autem pœna nocentum ultra ad interitum uſque minime proceſſiſſet, Dominus pariter per Prophetam ſignificavit: *Quia*, inquit, *humiliati ſunt, non diſperdam eos, & non* D *opprimet furor meus Jeruſalem per manus Seſac*. Ab eodem ſiquidem Propheta admoniti, ejus calamitatis cauſam aliam non eſſe, quam ipſorum a Deo defectionem, conſternati Rex & Principes dixerunt, *juſtus eſt Dominus*. Errorem illos agnoviſſe certum eſt, incertum tamen utrum correxerint, præſertim, quum Scrip- E tura in ſecundo Annalium Roboami geſta ſummatim perſtringens, hiſtoriam illis verbis concluſerit. *Fecit autem malum, & non præparavit cor ſuum, ut quæreret Dominum*; eoque mortuo in eadem impietate perſeveraverint filius & ſucceſſor Abia, & univerſim populus Judæ & Benjamin. Sed cur ad annum quintum Roboami dilatum fuit idololatrarum ſupplicium? Quia nec ante F quartum Judæi ad eam impudentiam venerant, qualem hoc loco Scriptura deſcribit, & Aſa, atque Joſias poſtea ſuſtulerunt, adeo ut præter profanas Gentilium cœremonias, horrendas quoque libidines exercerent: ſed, ut in ſecundo Annalium habetur, ad

v. 25.

triennium a Salomonis obitu in patrum religione, & disciplina se continuerant.

CAP. XV. 1. IN *octavo decimo regni Jeroboam filii Nabath regnavit Abia super Judam*, cujus ductu Judæis obtigit insignis de Israëlitis victoria prælio omnium maximo, quæ in civili bello gesta sunt, attenta bellatorum multitudine, quum Abias quadringenta hominum millia in acie habuisse dicatur, octingenta Jeroboamus. Judæis victoria stetit, cæsorum in acie Israëlitarum numerus, quod in historia perrarum est, ad quingenta millia excessit.

Et dormivit Abia cum patribus suis, regnavitque Asa filius ejus pro eo. Abia tertio post anno è vivis sublato rerum potitus est Asa pius & avitæ religionis tenax, eodem in Judæa regnante Jeroboamus, defunctus morte non sua interiit, qualis illa fuerit, violenta fuit, hoc nempe
2. Par. 13. 20 indicant ea Scripturæ verba: *Percussit eum Dominus, & mortuus est*. Patri Nadabus successit, quo interfecto Baasa regnum invasit, cujus opera Deus omnia, quæ contra domum Jeroboami per Prophetas denunciaverat, ad effectum perduxit. Baasam paulo post Zamri sustulit, & hunc Amri, qui Samariam in monte Somerin condidit, eoque Regum domicilium ex urbe Thersa transtulit. Interea Asa ad reparandas religionis ruinas conversus, idolorum fana subvertit, simulacra confregit, succiditque lucos, & effeminatorum probrum sustulit, Maacham patris sui Abiæ matrem hujus turpitudinis antistitem amovit & ab eo, quem tenebat, honoris loco dejecit: & concidit idolum ejus & combussit. Hunc in modum sublato idolorum cultu religionis sacra restituit, & sarta tecta perpetuo habuit ad unum & quadraginta annos, quibus rempublicam administravit.

2. Parab. 14. 9. *Et egressus est contra eos Zara Indus cum exercitu magno decies centena millia, & cum triginta millibus curruum, & venerunt usque Maresa*. Hæc supplenda fuerunt ex secundo Annalium, factum quippe omnium Asæ gestorum maxime memorabile complectun-

ctuntur . *Zara* Indorum Rex hoc ipſo tempore Judæam populatum venit , ingentis prædæ ſpe fortaſſe invitatus , luculentam ſiquidem ex Judæorum terris avexiſſe Regem Ægypti confinem ſuum audierat . Decies centena hominum millia ſub ſignis habuiſſe , hic Scriptura refert , & currus triginta millia . Huic Aſa Judæorum & Benjamitarum collecto exercitu obviam factus , Angelo duce ingentem illam armatorum multitudinem cecidit & ad internecionem delevit , ſubverſis cunctis per circuitum Geraræ Philiſtæorum urbibus . Unde liquet prælium in confinio Judææ commiſſum fuiſſe . Porro ſi hoſtium numero ſpoliorum copia reſpondit , maximam omnium , quas hucuſque extulerant Judæi , prædam ex ea pugna abegerunt . Hunc belli exitum Aſa ſuis prædixerat , eoſdem adhortatus , ut Dei adjutorio confiderent , magnum exercitum , Deo tamen inimicum , ab exiguo etiam militum manipulo , ſed magna in Deum fide inſtructo , ſuperandum .

CAP. XVI. v. 1.

Azarias autem filius Obed facto in ſe ſpiritu Dei egreſſus eſt in occurſum Aſa , & dixit ei &c. Quum profligata Indorum acie Rex & exercitus cum ea , quam diximus , præda Jeroſolymam redirent , occurrit Azarias Propheta , propoſitoque ejus belli ſucceſſu , populum ad obſervantiam divinæ legis cohortatus eſt aſſeverans , Deum illos nunquam deſerturum , modo illum ipſi minime deſererent . *Dominus* , ait , *vobiſcum erit , quandiu vos eritis cum illo* . Quæ quum audiſſet Aſa confortatus eſt , & congregati ſunt ad eum plures ex cunctis tribubus , videntes , quod Dominus eſſet cum eo . Quumque veniſſent in Jeruſalem immolaverunt Domino hoſtias plurimas & juraverunt , quod adorarent Dominum in toto corde ſuo , & ad idola non accederent , & quicumque Dominum non adoraret , moreretur .

v. 17.

Aſcendit quoque Baaſa Rex Iſrael in Judam , & Rama . Hic novum conflatur adverſus Aſam bellum , a Baaſa Rege Iſrael excitatum , in quo Aſa auxilia Syrorum requiſivit , ſolutoque ingenti ſtipendio impetravit . Syris itaque Iſraëlitarum fines inva-

dentibus, Baasa retrocedere coactus est, & cœptum cum Judæis bellum intermittere. Factum tamen Deo minime placuisse, Propheta Hanani Asæ declaravit; illudque palam reprehendit, quod Rex præterito cum Indis bello Dei adjutorium expertus, in præsenti hominum opem sibi adeo necessariam existimasset, ut templi spoliis, & exhausto ærario externorum principum auxilia sibi comparare studuisset.

v. 24. *Et dormivit cum patribus suis.* Asæ funus in secundo Annalium de-
2. Par. 16. 14. scribitur in hæc verba: *Exposuerunt eum super lectum suum plenum aromatibus; & fecerunt combustionem magnam nimis* specierum scilicet odoratarum. Hujusmodi exequiarum pompam suasit Josaphato in parentem optimum pietas, tum consuetudo ab Ægyptiis ad
Gen. 50. Hebræos propagata. Hujus moris duplex exemplum occurrit in Genesi, primum in funere Patriarchæ Jacob, cujus cadaver Joseph aromatibus condiri jussit a medicis Ægyptiis, eamque curam ad quadraginta dies productam fuisse, Scriptura testatur & subdit: *Iste quippe erat mos cadaverum conditorum*. Alterum in funere Joseph, qui ibidem dicitur aromatibus conditus, & in loculo repositus. Hunc porro funeris honorem Joramo negatum fuisse traditur in secundo Annalium:
21. 19. *Et non fecit ei populus combustionem, secundum combustionem patrum ejus.*

v. 25. *Regnavitque Josaphat filius ejus pro eo*, cujus gesta ex secundo Annalium
2. Par. 17. hic subtexenda fuerunt. Josaphat regnum adeptus ad stabilienda pia patris instituta totus incubuit. Quocirca Sacerdotes & Levitas jussit loca suæ ditionis circumobire, & rudem populum divinæ legis præceptis informare, atque eorundem observantiæ sedulo insistere. Quæ res potissima causa fuit, ut immisso divinitus pavore consternati vicini populi Judæos infestare minime auderent, imo Philistæi & Arabes vectigales ultro se offerrent. Quum vero postremis sui principatus annis ab Ammonitis & Moabitis, innumerabili armatorum multitudine obsideretur, & videretur prope opprimendus, divina virtute factum est, ut hostes mutata mente mutua cæde se conficerent. Quamobrem castra militibus vacuata ingressus Rex inde

A de tantum prædæ extulit, ut asportari triduo non posset. Hinc ad constituendum regni statum conversus, hunc optimis legibus munire studuit, & plurima oppida restauravit. Quare jure optimo laudatissimis principibus ab utraque Regum historia annumeratur. Quatuor nihilominus in eo Scriptura reprehendit, & inprimis initam semel & iterum societatem cum

B Principibus notæ impietatis. Nam præterquamquod postremis sui regni temporibus Ochoziam Moabitico bello implicitum sequutus est, Achabo Ramoth Galaad oppugnare cogitanti suppetias tulit. In ea porro expeditione Rege socio interfecto ipse manifesta Dei ope servatus, periculum vix evasit. Graviter tamen reprehensus est *Infr. 22. 4.*

C a Jehu Propheta, qui ex eo prælio revertenti obviam factus: scilicet, dixit, ad opitulandum impio profectus es; at tu quidem nihil illi profuisti, offecisti plurimum tibi, Deo alienato & offenso. *Verumtamen ego credo, quod sermones boni auditi fuerunt a te.* Sermones hujusmodi eos esse conjicio, quos Josaphat de præsentis expeditionis exitu sollicitus cum Achabo habuit, tales profecto fuerunt illi: *Quære oro te, sermonem Domini*, & iterum: *Non est hic Propheta Domini, a quo scitemur sermonem Domini?* Rursus: *Ne loquaris ita Rex.* Et cætera, quæ pius Josaphat impio Achabo per eam occasionem suggessisse credibile est. Subdidit Propheta: *Sed nec sanguinem innoxium fudisti.* Sanguinem videlicet

D Prophetarum, quod utique Achab & uxor ejus Jezabel fecerunt. Præterea arguitur Josaphat, quod cum eodem Achabo ambiverit affinitatem & Athaliæ ejus filiæ nuptias filio suo Joramo quæsiverit, quæ quidem religioni, & Josaphati familiæ funestissimæ fuerunt. Tertium, quod cæptam a Salomone in Ophir navigationem resumturus, Ochoziam Achabi filium socium sibi asciverit, qua re Deus offensus utriusque classem submersit. Quartum, quod excelsa non abstulerit: sed nec istud curaverat, religionis cæteroqui studiosissimus Asa pater ejus, veritus fortasse, ne populus propterea

E in Dei cultu segnior factus, vicinarum gentium sacris in posterum assuesceret, utpote sibi minus incommodis. Postmodum tamen hunc erro-

rem utriusque nepos pius Ezechias correxit.

CAP. XVI. v. 1. *Factus est autem sermo Domini ad Jehu filium Hanani contra Baasa dicens &c.* Hic a Deo creatus Rex, missusque ad restituendam religionem a Jeroboamo, ejusque successore Nadabo pessumdatam, vendicandamque utriusque in hoc facto perfidiam & impietatem; alterum quidem cumulatissime præstitit, extirpata funditus Jeroboami, Nadabique progenie, alterum perverse, impulenterque promovit, utriusque idola colendo, vitulos, quippe a Jeroboamo factos minime fregit, imo subjectos ad eorum cultum provocavit. Quod ingrati animi crimen Jehu Propheta hoc loco Baasæ acerbissime exprobrat, & brevi sequuturam vindictam denunciat. Baasa itaque hanc ob causam regno, vitaque spoliatus est & Ela ejus filio, ac successore interfecto paulo post, altero videlicet ab ejus obitu anno, Zamri regnum invasit, ut supra dictum est, tenuitque ad septem dies. Hic porro ab Amri Thersæ obsessus, expugnata jam urbe, palatium ingressus, se cum regia succendit. Successit Amri Samariæ conditor, qui duodecim post annos vita functus, regnum filio reliquit.

v. 29. *Et regnavit Achab filius Amri super Israel in Samaria viginti, & duobus annis.* Hic est ille Achab, qui in nova religione parum se profeciisse, arbitratus, si numina a Jeroboamo inventa solummodo coleret, Baali Sidoniorum Deo sacra instituit, fanum in urbe regia excitavit, erexit aras & lucos plantavit. Et hoc amplius Prophetas, aliosque Dei cultores acerbissime exagitavit.

v. 34. *In diebus ejus ædificavit Hiel Jericho.* Rem per se operosæ molitionis & ingentis periculi ausus est Hiel, Jerichuntini agri amænitate, ac feracitate illectus & quod crederet Josue verba in execrationem urbis dumtaxat dicta, nec præterea aliud malum portendere. Sciebat, Moysen simili affectu legis divinæ transgressoribus prædixisse, cœlum ad eorum perniciem in ferrum transiturum, terramque in metallum convertendam, quæ tamen facta non esse, oculis suis cernebat; hinc perverse colligebat, Josuæ perinde maledictiones & minas nullum effectum habituras. Verba Josuæ fuerant.

Ma-

A *Maledictus vir coram Domino, qui ſuſcitaverit Jericho: in primogenito ſuo fundamenta ejus jaciat, & in noviſſimo liberorum ponat portas ejus*, ideſt, ſub ipſum fundamentum jactum ſobolem efferre incipiat, donec conſummato ædificio, ſepeliat univerſam. Hunc porro eſſe verum & proprium illius anathematis ſenſum, Hiel ipſo eventu doctus ſero tandem intellexit.

B

CAP. XVII. v. 1.

ET *dixit Elias Thesbites de habitatoribus Galaad ad Achab: Vivit Dominus Deus Iſrael, in cujus conſpectu ſto, ſi erit in annis his ros, aut pluvia niſi ad oris mei verbum.* Quo tempore prodiit Elias Propheta & Prophetarum pater, eo provecta fuerat Achabi & Jezabelis audacia, ut non modo Dei cultum proculcarent & idololatriam pro virili promoverent, ſed etiam Prophetas & ſanctæ religionis cultores inſectarentur & occiderent: id enim teſtantur Eliæ cum Deo querelæ, & quæ infra narrantur, Abdiæ pro illorum ſalute geſta. Ad cohibendum itaque Achabi & Jezabelis furorem miſſus eſt Elias, qui magnis dictis & factis oſtenderet, maledicticnes, a patribus olim proteſtatas adverſus legis divinæ tranſgreſſores, inanes non eſſe nec vanas minas. Scripſerat nempe Moyſes ingens execrationum & dirarum volumen, mandaveratque Joſue, ut in generali omnium tribuum conventu maxima cum ſolennitate illas promulgaret. Præter cæteras porro calamitates legislator denunciabat atrocem & extremam famem, & reliqua famem neceſſario conſequutura mala, prohibitis cœlo imbribus & arentibus campis. Ridebat iſta Achab, qui præteritam parentis ſui Amri in hac parte fælicitatem & copiam ſpectaverat: caſtiganda ergo fuit impii Regis impudentia. Præcipua tamen miſſionis Eliæ cauſa fuit Jezabel Achabi uxor, cujus mendacia refelli, & inſolentiam frænari Deus volebat. Hæc ſcilicet Baalis ſacrorum facta antiſtes prædicabat hunc ſummum eſſe Baal, ideſt dominum ſuperum & inferum, cœlo proinde pluvias mittere & impertire arvis feracitatem; citabatque teſtes præſentes gentiles ſuos Sidonios, Tyrios, cæteroſque Phœnicum populos, omnium circa gentium ea tempeſtate ditiſſimos, eoſdemque Baalis religioſiſſimos cultores. Ergo opportuniſſi-

Infr. 18. 3.

nissime hic occurrit Elias & Achabum, ejusque proceres aggreditur, increpat, objurgat, constanterque ipsis minatur cœlum ferreum & æneam terram, & ait: *Vivit Dominus Deus Israel, in cujus conspectu sto, si erit annis his ros, & pluvia, nisi juxta oris mei verbum*. Idest, quousque ipse annuero, nec equidem faciam, dum vos in vestra impietate obstinati obdurabitis. Significat plagarum modum peccantium pœnitentia fore definiendum. Eliam porro ista loquutum, credo, autumno ineunte, aut hyeme, nec enim magnum, nec mirandum fuisset, alia tempestate, qua cœlum ad plures menses perpetuo serenum est, imbres cohibuisse: quin etiam existimo, ad evidentiam miraculi dicta, & facta hæc fuisse obducto nubibus cœlo, quum nemo dubitaret, pluviam brevi casuram. Porro Eliam, ut modo dicebam, omnem fere suæ legationis cursum præcipue contra Jezabelem dum vixit, direxisse, ipse suis dictis & factis ostendit: ad hunc scilicet scopum collineabat propositum, susceptumque cum Baalis Sacerdotibus certamen, & eorumdem, parta victoria, cædem, atque illud ad Achab de Jezabele horrendum oraculum:

Infr. 21. 23. *Canes comedent Jezabel in agro Jezrael.*

v. 2. *Et factum est verbum Domini ad eum dicens. Recede hinc, & abscondere in torrente Carith.* Quod Jeroboam simili cum libertate a Semeia Propheta reprehensus tentavit, Achab in Eliam ausus non est, nec enim aderat Jezabel, quæ Regem, suopte ingenio minime iracundum, concitaret. Propheta nihilominus a Regis conspectu statim sese proripuit, longiorem eo in loco moram cavere antea a Deo fortasse monitus, qui nunc eidem mandat, ut in torrente Carith juxta Jordanem se abscondat. Quorsum istuc? Forte dices, etiam Eliam fugere jubes, & intra vallis ignotæ specum se abdere? Quid enim? Num Jeremias Chaldæis cuncta circa Jerosolymam loca obsidentibus & Sedecia Rege intra urbem persequente, tutus non fuit, te protegente? Præterea cur in torrida regione tenues ex torrente latices captare, compellis, & arces a præterlabentibus Jordanis aquis; aut fame laborantem, in summa commeatus inopia a corvis victum sperare, jubes? Tres scilicet ob

A

B

C

D

E

F

ob cauſas : inprimis , ut Elias calicem, quem ipſe miſcuerat , tantiſper guſtaret, famem videlicet , ac ſitim ipſe interim ad dies ſuſtineret , quibus populum univerſum ad annos premi , & graviſſime vexari volebat . Et inde ad commiſerationem multitudinis laborantis flecteretur : hujuſmodi quippe affectu præparandus fuit Eliæ animus ad laudandam divinam clementiam , miſeris ſubvenire jam paratam , Deoque parendum præcipienti : *Vade , & oſtende te Achab , ut dem pluviam ſuper faciem terræ* . Rurſus, ut diſceret actionis & contemplationis ſpatia dividere , &, poſt obitæ legationis ſtrepitum , ſilentium contemplationis ſibi eſſe neceſſarium . Poſtremum , ut intelligeret divinæ gloriæ , & humanæ ſalutis negotium non ſola operationis contentione , ſed precibus & obſecrationibus potiſſime tranſigendum cum illo , *qui convertit petram in ſtagna aquarum* , & *rupem in fontes aquarum* , atque orantibus promiſit , *ſe daturum cor* , *ut ſciant eum* .

Infr. 18. 1.

Pſal. 113. 8. Jer. 24. 7.

Corviſque præcepi , *ut paſcant te ibi* . Panes Corvi & carnes Eliæ afferebant : incertum an alicunde raperent , an quum ſub hora prandii , & cænæ ad eum venirent , in ore alterius panes , in alterius ore carnes interim crearentur : non enim humana opera cibi ejuſmodi parabantur , quoniam non dixerat Deus : *Præcepi Sacerdotibus* , *aut aliis quibuſvis hominibus* , *ut paſcant te* . Voraciſſimæ aves mutaverant naturam , ferebat corvus alter carnes , nec admordebat , alter panes , nec violabat : ſic tamen Prophetæ victum ſubminiſtrabant , ut pro mutua gratia paſtum ab eodem referrent . Ea porro cum avibus conſuetudo Prophetam non parum recreabat , quum occaſione continui commeatus ſocios fere perpetuos , & contubernales corvos haberet , manſuete garrientes , crebroque advolatu comedenti blandientes catellorum more , quos , nec equidem ſine voluptate ſpectare ſolemus , quum herum accumbentem , ut cibum porrigat , blandis aſſultibus & queſtubus ſollicitant . Hæc vero ad arcanum ſenſum traducta , inprimis deſignant peccatores, ab Emmanuele ducendos ad torrentem, è ſanctuario defluentem , & omnes ægros aquarum aſperſione ſanantem , qui eſt Chriſti baptiſmus , congruenter itaque ſubditur Eliam obſcænas aves ad ſuum contubernium admiſiſſe : *Venit enim filius*

Ezech. 47. 9.

Matth.9.13. *Dei vocare peccatores*, & cum peccatoribus, & Publicanis manducavit. Iterum, quum audis, Prophetæ panes allatos de mane, & de sero carnes, panem quidem interpretare perfectam, consummatamque justitiam, hunc videlicet panem, Esaias datum dicit animæ habitanti in excelsis, cujus sublimitas munimenta saxorum, cujus oculi
Es.33.16. videbunt Regem in decore suo, & cernent terram de longe. Panis quippe, quum præcipuum sit hominis alimentum, præcipuum ejus bonum congruenter designat. Carnes vero, quoniam de vespere afferebantur, duo significabant, primum pœnitentiæ fletum, quia, ut ait Psaltes: *Ad vesperum demorabitur fletus*, necnon carnis macerationes, & labores assumtos ad comparandam justitiam. Hunc porro luctum sequetur lætitia ad matutinum, Sole justitiæ tenebras peccatorum dissipante. Altero, eoque longe sublimiore sensu præsignabat, Verbum divinum cum carne descensurum, adveniente fine temporum, quasi ad vesperam sæculorum, & hominem esurientem suis impleturum bonis per Spiritum Sanctum,
Tit.3.6. quem *effudit Deus in nos abunde per Jesum Christum Salvatorem nostrum*.

Surge, & vade in Sarephtham Sidoniorum. Deus Eliam ad Gentilium urbem traduxit, ut, quod supra animadversum est, ad commiserationem pereuntium flecteret. Quem enim pluviæ arbitrum constituerat, collata potestate privare nolebat, nec volebat, nisi eo volente, mundo laboranti succurrere. Propterea a secreto torrentis Carith ad frequentissimam urbem Sarephtham venire jubet, ubi suis subjectam oculis haberet hominum calamitatem, cui nullam ipsi dedissent causam, nec enim Sarephtanis ulla cum Achabo erat in eo crimine societas; nam etsi legem Moysis non observabant, reverebantur tamen plerique sapientiores; & vulgus, quod illam ignoraret, vituperare non poterat. Contra Achabus eo dementiæ progressus fuerat, ut legem, quam a Deo institutam sciebat, quasi fabulam traduceret; ejusque promulgatores Prophetas persequeretur & occideret. Elias itaque Sarephtham profectus feminam in ipso urbis ingressu offendit, divinoque instinctu protinus intellexit, quam sibi Deus hospitem desti-

ſtinaverat , eo in loco oblatam fuiſ-
ſe : ſiquidem , ut ego conjicio , hoc
ipſum a Deo poſtulaverat : ne ſi de
viduis Sarephthanis quæritare coge-
retur , videretur contra gravitatem &
dignitatis decorum peccare : atque ip-
ſam ſimul feminam vel per inſomnium ,
vel alia quavis via de hoc negotio
præmonitam fuiſſe , juſſamque ventu-
ro hoſpiti diurnum victum ſubminiſtra-
re : id enim innuunt illa Dei ad Eliam
verba : *Præcepi viduæ &c.* Cæterum
Propheta mulierem conſpicatus panno-
ſam , nudis pedibus ligna colligentem ,
& ex longa inedia ſqualore obſitam ,
diraque macie deformatam , aduſtum
ſtipitem videre , ſibi videbatur , pu-
duitque primum , panem petere , pe-
tiit aquam , quamquam poſtmodum
panem quoque poſtulavit , quod ſci-
ret hydriam farinæ , quam femina
habere ſe , dixerat , minime defectu-
ram : nam præterquamquod divinum
promiſſum audierat , ex eo , quod
Deus in torrente ſibi , ſuiſque nutri-
toribus Corvis annonam ſuppeditaverat,
colligere poterat , nec in eo loco
victum ſibi & viduæ hoſpiti in poſte-
rum defuturum . Quamobrem fidenter
imperat , ut ſibi primum quaſi Sa-
cerdoti ex præſenti farina tortulam
conficiat , Sacerdotibus nempe cibo-
rum etiam primitiva lex addixerat . *Pri-* *Ezech. 44. 30.*
mitiva ciborum veſtrorum Sacerdoti da-
bitis .

Quæ abiit , & fecit juxta ver-
bum Eliæ . Obſerva hujus mulieris fi-
dem , obedientiam , & caritatem .
Deinde conſidera redditam operi ejus
mercedem , ſequitur enim : *Ex il-*
la die hydria farinæ non defecit , &
lecythus olei non eſt imminutus . Sed
nec imminuta familia eſt . Mor-
tuum enim poſtea filium hæc in
Prophetam benignitas matri vivum re-
ſtituit .

Factum eſt autem poſt verba hæc ,
ægrotavit filius matris familias . Hic
iterum Deus Eliam acerbo hoſpitis fa-
to exagitat , cæptam nempe pugnam
perſequitur . Torſerat dudum in tor-
rente Carith fame & ſiti , ademta
aquatione , & intercepto commeatu .
Nunc vexat orbæ matris ejulatu & la-
mentis , idem utrobique ſcopus , ut
ad commiſerationem afflictorum affli-
ctum excitet . Interim obſerva matris
in obitu filii modeſtum dolorem , non

enim de Dei ſententia queritur, aut Prophetæ ſuccenſet, ſed pænam ſuis peccatis juſte redditam agnoſcit, & ait: *Ingreſſus es ad me, ut reminiſcentur peccata mea.*

v. 19. *Et ait ad eam Elias, da mihi filium tuum, tulitque eum de ſinu ejus, & portavit in cœnaculum ſuum.* Vide quomodo nec, occaſione ſuſcitationis filii, matri conceſſit, ut cubiculi, in quo ipſe manebat, limen tereret, eam ſiquidem in inferiore parte domus, dum rei exitum præſtolatur, interim ſubſtitiſſe, Scriptura declarat, quum ſubdit: *Tulitque Elias puerum, & depoſuit in inferiorem domum, & tradidit matri ſuæ.*

v. 20. *Et clamavit ad Dominum, & dixit: Domine Deus meus, etiamne viduam, apud quam habito, afflixiſti?* Utitur hic ea libertate Elias, quam etiam Jeremias aliquando uſurpavit, ut cum Deo videatur judicio velle contendere. *Etiamne*, ait, *viduam, apud quam habito, afflixiſti?* Q. d. Scilicet nec ſatis habes, me pro tua gloria dimicantem, & quævis mala ſuſtinere paratum, ad torrentem Carith dudum relegaſſe, ibique a Corvis cibum accipere coëgiſſe, & lutulentam de profluente aquam bibere, quin & hunc quoque ſuſtuliſſe commeatum, & ad pauperis viduæ convictum venire compuliſſe; etiamnum adverſus me inſurgis, & incitas hoſpitem meam acerbo filii ſui funere afflictam, ut indefinenter me torqueat lacrymis, & queſtubus ſuis? Hæc ſane mihi omnium præteritarum ærumnarum graviſſima accidit. Quid porro ſi iſtuc effluat in vulgus, quanta, putas, dabitur adverſariorum meorum furori materia? Quamobrem *revertatur, obſecro, anima pueri hujus in viſcera ejus*, ſic matri dolorem eripies, mihi etiam moleſtiam.

v. 21. *Et expandit ſe, atque menſus eſt ſupra puerum tribus vicibus, & reverſa eſt anima pueri intra eum.* Myſticus hujus loci ſenſus multa complectitur. Primum indicat, trina divinorum nominum invocatione revicturum hominem, ſi tamen in baptiſmo mortuus veteri Adæ inveniretur cum Chriſto: Rom. 6. 8. *Si enim mortui ſumus cum Chriſto*, ait divinus Paulus, *credi-*

A *dimus , quia ſimul etiam vivemus cum Chriſto* . Et huic ſenſui cætera optime congruunt , quoniam in ea vita, quam Chriſtus nobis veteri Adæ mortuis redditurus eſt , ſimul *reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ* . Rurſus hic adumbratur triplex filii Dei ad mortuum hominem deſcenſus : carnem quippe ſumturus divinæ naturæ immenſitatem Sanctæ Virginis utero concluſit . Deinde ligno Crucis corporis ſui membra compoſuit . Poſtremum mortuus jacuit in ſepulcro & ad inferos deſcendit . Sic Deus , ut mortuum hominem revocaret ad vitam , magnitudinem ſuam ad illius parvitatem conformavit . O miraculum ineffabile , quod Propheta *ſtuporem* appellat . Ad hominem deſcendit hominis Dominus , & formam ſervi accipiens ſervili naturæ ſuam admenſus eſt divinitatem . Præterea viduæ filius, quo jubetur cum matre , farina & oleo , divina jam virtute auctis , vivere , ſanctæ Eccleſiæ filios adumbrabat , Emmanuelis menſa ſaginandos , ſi in farina quidem intelligatur cibus vivus , quem de Domini corpore participamus , & in oleo agnoſcamus ſanctæ unctionis donum . Poſtremum quum ſemel & iterum Eliam hac ipſa occaſione clamaſſe Scriptura narrat , & cum eo clamore animam pueri ad corpus proprium rediiſſe , manifeſte deſignat illud ſancti Evangelii : *Clamor factus eſt ecce ſponſus venit* . & illud beati Pauli : *In voce Archangeli , & in tuba Dei deſcendet de Cœlo , & mortui , qui in Chriſto ſunt , reſurgent* . Generalem itaque corporum reſurrectionem prænunciat , & modum declarat, in tuba nempe Dei deſcenſurum Chriſtum , & in voce Archangeli animas undique ad propria corpora evocaturum .

Philip. 3. 21.

1. Theſſ. 4. 15
Matth. 25. 6

Et ait illi : En vivit filius tuus . Q. d. Vides mortuum revixiſſe , fecit hoc Deus , quod nemo faciat , nec illi , quos gentes fecerunt ſibi Deos. *v. 23.*

Dixitque mulier ad Eliam : Nunc in iſto negotio cognovi , quod Propheta Dei es tu . Q. d. Quamquam hydria & lecythus jam me docuerunt : Cœlum non aliquo naturalium cauſarum concurſu , ſed conceſſa tibi uni poteſtate clauſum ; ſed enimvero poſtquam mortuos a te ſuſcitari video , jam non du- *v. 24.*

Eſ. 9. 6.

dubito, quin in verbo Domini possis efficere, quæcumque voles.

CAP. XVIII. v. 1. *Post multos dies factum est verbum Domini ad Eliam in anno tertio dicens, vade, & ostende te Achab, ut dem pluviam.* Interea dum mortuo puero Dominus spiritum refundit, Prophetæ infundit gratiam, ut mœstitiam ex obitu hospitis sui conceptam expendat, indeque intelligat miserantis Dei affectum erga homines fame, sitique laborantes, etsi nollet servi sui sententiam ipso minime conscio rescindere, aut injectum ab illo vinculum alia manu laxari. Eliam itaque ea cogitatione præmunitum Dominus accersit: *Et vade*, inquit, *& ostende te Achab, ut dem pluviam super terram.* Id nempe illis maxime diebus optabat Achab, quando, ut hic Scriptura narrat, divisis cum Abdia regionibus, ibat ipse per viam unam, & Abdias per viam alteram, si forte posset invenire herbam & salvare equos & mulos, opportune igitur ad Regis votum Deus Eliam ad petendam pluviam sollicitat: non quod ejus opera indigeret, sed ut ei auctoritatem & existimationem apud Regem & populum conciliaret. Jam in hoc negotio simul observa, Eliam Achabo apparere jussum fuisse eodem die, quo regii stabuli equis & mulis pabulum quærebat, divino scilicet consilio istuc gerebatur, quo videlicet Rex impius perspiceret Dei erga res minimas, puta mulos & equos, mirabilem providentiam, indeque facile colligeret, quam oppido impensiore cura rebus ejus consulturus fuisset, si Dei benefactis bene ipse uti studuisset. Hanc porro Deus suam erga mutas quoque animantes pietatem etiam Jonæ Prophetæ post hæc tempora declarabat illis verbis: *Et ego non parcam Ninive civitati magnæ, in qua sunt viginti millia hominum, qui nesciunt, quid sit inter dexteram & sinistram suam, & jumenta multa?* Joan. 4. 11.

v. 7. *Quumque Abdias esset in via, Elias occurrit ei.* Vides quomodo Elias divinæ voluntati se statim accommodet, quod nec Abdias, neque Jonas fecerunt: mirare simul constantis animi robur omnia pericula aspernantis, nec enim Deo legationem oppido ancipitem præcipienti morosum & difficilem

A cilem ſe præbuit, nec Achabi & Jezabelis animos præſenti calamitate exulceratos extimuit, quin ſtatim Abdiam conveniret hominem talia audire meritum, & pluviæ mox ſequuturæ nuncium ad Regem & populum allegaret.

Vade, & dic Domino tuo, adeſt v. 8.
Elias. Detrectabat Abdias propoſitam ſibi legationem obire, quod time-
B ret, ne Elias a Spiritu interea alio raptus promiſſum vadimonium deſereret. Nec enim ignorabat, nuper ad torrentem Charith ab eodem ſpiritu aſportatum & inde inſperato tranſlatum Sarephtham. Porro raptus ejuſmodi frequenter Eliæ accidere ſolitos fuiſſe ejus diſcipuli filii Prophetarum infra teſtantur. Quod ſi quidpiam tale hoc interim contigiſſet, Abdias
C impoſtoris notam, & Achabi indignationem effugere ſe poſſe deſperabat. Nam vel mentiebatur, ſe Eliam reperiſſe, imo & cum eodem fuiſſe collocutum, Regem utique in eo negotio fallere voluiſſe crimen erat gravi pœna plectendum. Vel ſi vera nunciabat, tenebatur publicis edictis parere & Eliam comprehenſum ad Regem confeſtim adducere: præſertim
D quum idem regiæ domus œconomus eſſet, & ad negotium ejuſmodi tranſigendum, regios ſatellites ad nutum haberet; atque aliunde bene noſſet, Eliam a Rege ſumma animi contentione & accuratiſſimo ſtudio fuiſſe hactenus requiſitum. Id enim ipſemet Abdias Eliæ affirmabat: *Non eſt gens, aut regnum, quo non miſerit Dominus meus te requirens.*

E *Et quum vidiſſet eum, ait, tu ne es ille, qui conturbas Iſrael? & ille ait: Non ego turbavi Iſrael, ſed tu, & domus patris tui.* Tu, ait, & pater tuus Amri rempublicam evertiſtis, qui veſtris moribus & legibus Dei populum corrupiſtis, quin & inſtitutam a Deo religionem, quaſi
F fabulam habere docuiſtis, veſtra proinde culpa factum eſt, ut prohibiti fuerint cœlo imbres & ubique graſſetur fames. Non ergo mea bona verba Iſraëlem perturbarunt, ſed veſtra mala facta. Nec dubium eſt, quin iſthæc Prophetæ in dicendo libertas Regi admodum moleſta acciderit: in neutra tamen Regum hiſtoria legitur Achabum Eliæ talia coram ex-

pro-

probranti vel factis, vel dictis, ullam feciſſe moleſtiam : tantam ſcilicet ſervo ſuo Deus auctoritatem indiderat, Regique metum. Nec aliter puto Moyſi & Aaroni proviſum fuiſſe, ut a Pharaonis congreſſu incolumes diſcederent, quando acerba dicta, facta oppido quanto acerbiora ſequebantur.

Verumtamen nunc mitte, & congrega ad me univerſum populum. Quod perinde, atque ſuperius factum mirabile fuit : Eliæ præcipienti generalem populi conventum Rex paruit, & populus ipſe congregatus redarguentem miro ſilentio audiit, & publicum cum Baalitis certamen petentis propoſitum & conſilium laudavit. Nec iſtud Baalis Sacerdotes recuſare, aut eludere potuerunt, fortaſſe etiam optarunt, ſi quidem verum eſt, quod nonnulli prodiderunt, a Baalitis nempe factum, quod fieri hodie quoque a quibuſdam impoſtoribus comperimus. Tradunt Pſeudo-Prophetas illos concameraſſe Baalis aram, atque intra cameram hominem incluſiſſe, qui ad nutum ſuppoſito igne aggeſtam altari lignorum ſtruem, & ſuperpoſitam victimam inflammaret. Eo proinde artificio confiſos, ajunt, ad pugnam tanta deinceps cum alacritate proceſſiſſe, ut quaſi jam de ſucceſſu non dubitarent, Eliam ultro laceſſerent. Sed hanc Baalitarum ſpem, Elia deprecante, ſimul fuiſſe abſciſſam, quum idem præpotens Deus, qui paucis ante menſibus mortuum in cœnaculo jacentem vita donarat, hanc modo eripuiſſet homini intra aram deliteſcenti, juſto utique judicio : qui enim tantam multitudinem ſuis flammis perditum ibat, ipſe ſuo ſcelere perire meruit. Hanc porro fuiſſe, conjectant, veram cauſam, cur Elias ignem è cœlo evocaturus, aquis omnia circum altare loca, & ipſum altare allui juſſerit, occurrere nempe volebat Baalitarum obtrectationibus, quos ſciebat vulgo perſuadere conaturos, ignem non cœlo emiſſum, ſed altari ſuppoſitum ea, quam ipſe inſtruxerat, fraude, improviſo emicuiſſe. Illud ſane indubitabile eſt, eam Eliæ in hoc negotio providentiam nullam circumſtanti populo reliquiſſe cauſam ſuſpicandi fidem publicam ab ipſo violatam, magnam contra præbuiſſe, exiſtimandi, Baali-

A Baalitas ignem, quod facile fieri potuit, intra cavum altaris ſupponere cogitaſſe, eoque aſtu fretos tantam initio pugnæ oſtendiſſe alacritatem & lætitiam: alioquin ſi de exitu fuiſſet dubitatum, admodum pauci conveniſſent, at quadringenti & quinquaginta convenerunt.

Et concertabant tranſilientes altare, quod fecerant, diſſecta victima, in me- v. 26.
B dium diviſarum partium proſiliebant, ultro citroque euntes. Hujus cœremoniæ, veſtigium cognoſces in eo Abrahami ſacrificio, in quo habes, eundem victimas diſſecuiſſe, & lampadem per medium diſſectarum partium obſervaſſe commeantem: expreſſumque occurrit ex- Gen. 15. 17.
exemplum apud Jeremiam, ubi ipſum hunc ritum a Judæis uſurpatum fuiſſe con-
C queritur; quamobrem minatur tradendos in manus inimicorum ſuorum principes Juda & principes Jeruſalem, & Eunuchos & Sacerdotes, & omnem populum terræ, qui, inquit, tranſierunt inter diviſiones vituli. Allegoria. Elias, quo in Carmelo ſacrificat, ſuoque ſacrificio vanas Baalitarum cœremonias refigit, manifeſte deſignat Emmanuelis in Calvariæ monte holocauſtum, quo Gentilicarum & Moſaicarum hoſtiarum oblationes ſeipſum ſemel offerendo Jeſus Chriſtus abrogavit.

Cecidit autem ignis Domini, & v. 38.
voravit holocauſtum, & ligna, & lapides, pulverem quoque, & aquæductum lambens. Pulchre agis, Elia, &
D ſapienter, etiam lapides tuus inflammet ignis, ut confundantur, qui ſaxa colunt, cremet ligna, ut qui ſculptile lignum Deum fecerunt, deſinant inſanire, taurum incendat, ne vitulum adorent.

Et duxit eos ad torrentem Ciſon, v. 40.
& interfecit eos. Populum in Prophetas ipſos inſurrexiſſe, eoſdemque aprehenſos Eliæ præſentaſſe, minime dubium eſt, an vero etiam occiderit, non eſt æque certum, Scriptura profecto eorum cædem ad unum Eliam
F verbo ſingulari referre videtur, & valde credibile eſt illum præſentis multitudinis incolumitati, quo licuit, cavere voluiſſe, ut ipſe ſolus Pſeudoprophetarum necis auctor crederetur: quippe qui optime proſpiceret Jezabelem ſuorum Sacerdotum ſanguinem inultum minime dimiſſuram.

Et ait Elias ad Achab, ascende, comede, & bibe, quia sonus multæ pluviæ est. Hic opportune Elias, postquam populum evidenti miraculo convictum, ut ut resipuisse vidit, ejusque subversores Baalis Prophetas dedisse commeritas pœnas, pluviam prædicit & a Deo, novum miraculum postulat, quo & factum confirmet, & datam liberet fidem, pluviam namque resipiscentibus spoponderat, quare modo prænunciat mox casuram, quod certo crederet Deum populi pœnitentia, & Pseudo-prophetarum supplicio placatum.

v. 42. *Elias autem ascendit verticem Carmeli.* Jerosolymam profectus non est, nec quum sacrificium offerre cogitavit, esto sciret lege cautum ne id fieret extra locum a Deo constitutum, nec modo quum imbrem postulaturus iret, quamvis non ignoraret expressam pluviæ mentionem a Salomone factam, & hanc a Deo promissam Israëlitis in templo oraturis: ea nempe erat temporum conditio dissidentibus inter se Israëlitis, ut subjectis Achabo Jerosolymam accedere non permitteret, quos tamen Elias miraculum spectare præsentes volebat: nec enim hactenus omnino sibi persuaserant, eam, qua premebantur famem, Deo disponente & Elia orante, immissam fuisse. Ut ergo certo constaret Eliæ opera, cœlum antea clausum, & modo fuisse reclusum illos inibi interesse oportuit, & Propheta orante cadentem pluviam spectare.

v. 44. *Et ecce nubecula parva, quasi vola manus hominis ascendebat de mari.* Sed antequam ascenderet, oravit septies Elias, quo circumstantem populum pluviæ expectatione suspensum ad perpendendam beneficii magnitudinem ea mora excitaret, simulque suo admoneret exemplo non oportere eos ab oratione desistere, sed repulsam ad præfinitum tempus patienter sustinere, vice autem septima nubes imbrifera apparuit, quia servitus famis septennio cæteroqui duratura singulari Dei indulgentia, quarto vertente anno, solvebatur. Vocabulum hebraicum ים, quod mare vertit interpres, *Occasus* verti potuit.

v. 46. *Et manus Domini facta est super Eliam, accinctisque lumbis currebat ante Achab, donec veniret Jezrael.* Quantum-

A tumvis licet magnam in hoc facto Eliæ conſtantiam mireris, mirare magis, quomodo poſt diem Jezabelis indignationem in tantum extimuerit, ut præcipiti fuga Arabiam peteret. Eam ſcilicet mentis altitudinem oppido mirabilem non a natura inſitam habebat, ſed, ut hic Scriptura notavit, ab infuſo divinitus ſpiritu hauriebat, adeo ut perpetratæ cædis
B conſcius, fuſi ſanguinis ultores non formidaret, nec ipſam etiam Jezabelem in urbe Jezrael, quo tendebat, commorantem, atque ſuorum Prophetarum injuriam, ſiqua illata fuiſſet, perſequi paratam. Cæterum tantum honoris Achabo quantumvis immerenti, deferendum putavit Elias, ut ego interpretor, primum, quo Regem
C repentina, atque horribili aëris mutatione perterritum, metu utcumque ſua præſentia relevaret. Valde ſiquidem veriſimile eſt Achabum inhorruiſſe, obtenebrante Sole, ereptum ſubito diem, & in ea caligine micantes ignes, & obſtrepentia circumquaque tonitrua & rixantes ventos, & ruentem imbrem denſiſſimum. Talem enim oportebat faciem cœlum induere, quæ miraculi magnitudinem declararet. Secundum & præ-
D cipue, ut quoniam Achab videbat ſe tantopere a Prophetis, & Dei legatis honorari, ipſe Deum revereri diſceret, atque ejus legibus parere, & auſcultare Prophetis ab eo miſſis. Age modo & juxta Eliæ humilitatem, & ſapientiam poſitas conſidera Achabi arrogantiam & ſtultitiam imo ſtuporem. Stupidum enimvero, & omnis ſenſus
E expertem fuiſſe, oportuit, qui ventos, ignem & aquam, cœlumque ipſum Eliæ obſequentia viderat, audieratque populum univerſum ejuſdem poteſtatem divinæ proximam prædicantem, ipſe neutiquam agnoſceret, nedum miraretur, aut aliqua honoris ſpecie proſequeretur. Præterea ſummæ arrogantiæ fuit conniviſſe, ut tantæ dignitatis vir, pedes ipſum præcederet ſublimi curru vectum; iſtud profecto nec honeſtum, neque decorum
F fuit. Quod ſi ex officii lege agere voluiſſet, Prophetam, è terra relevare debuit, & in proprium currum accipere, ſed qui Benadadum hominem Deo inimicum pedibus incedere non ſuſtinuit, Prophetam Dei ſibi fecit præcurſorem. Alius enimvero Re-

gi Jehu ſenſus fuit, qui Jonadabum filium Rechab virum quantumvis reverendum, Eliæ tamen neutiquam comparabilem, quum iter pedibus agentem offendiſſet, in currum ſuum continuo levavit. 4.Reg.10.15

CAP. XIX. 1.2. *Miſitque Jezabel nuncium ad Eliam dicens: Hæc mihi faciant Dii, & hæc addant, niſi hac hora cras poſuero animam tuam, ſicut animam unius ex illis.* Hæc nempe ſecum agitabat veſana & furioſa mulier, poſtquam edocta fuit a Rege, quid contra Baalis Prophetas Elias auſus eſſet: etſi, quam animo coquebat vindictam interim differret, dum omnis populus, qui ad Eliæ ſacrificium frequens convenerat, ab ejuſdem latere dilaberetur. Inceſſerat quippe metus feminam etiam furentem, ne a concitata plebe lapidibus obrueretur, ſi forte eo tempore deprehenſa fuiſſet machinari necem Prophetæ multis, magniſque rebus ſpectatæ probitatis & ſanctimoniæ, quemque præſentes modo viderant, nubes in ignem, mox etiam in pluviam ſolviſſe, & utrinque de communi ſalute optime meritum ſciebant & quod Baalitarum repreſſiſſet petulantiam, & quod famem penitus depuliſſet.

1.3. *Timuit ergo Elias, & ſurgens abiit.* Periculum Elias ſapienter declinat, nec enim ex ratione fuiſſet vitam ſine cauſa prodigere, quæ quidem in præſenti nulla erat, aderat autem cur ſervaret: ne videlicet ſi Propheta a Jezabele comprehenſus fuiſſet Baalis antiſtites vulgo jactarent, eum Reginæ traditum ab illo Deo, cujus ſacra irriſerat, & jugulaverat Sacerdotes, quamquam non uno plectendus erat ſupplicio, qui quadringentos & quinquaginta Prophetas occiderat.

Quum-

A *Quumque veniſſet, & ſederet ſub-* v. 2.
ter unam Terebintum, petivit animæ
ſuæ, ut moreretur. Mortem optavit,
non qualem Jezabel cogitabat, ſuis Pro-
phetis argumentum daturam, quo Deum
Iſrael a Baale victum fuiſſe contende-
rent, nec enim niſi invitus famulum
ſibi cariſſimum, in tanto diſcrimine de-
ſeruiſſet.

B *Reverſuſque eſt Angelus Domini ſe-* v. 5.
cundo, & tetigit eum, dixitque illi
ſurge, & comede, grandis enim tibi re-
ſtat via. Elias, quum a via ad
umbram Terebinthi ſe recepiſſet, ob-
dormierat. Hunc labore, mœrore,
ſomnoque oppreſſum ſemel, & ite-
rum excitat Angelus & appoſita menſa
recreat, cibus ſubcinericius panis, po-
tus aqua fuit. Et ſubdit, *grandis*
tibi

S. Jac. Doctoris in carmin. de fuga Eliæ.

Quod Dominus præcepit Eliæ, ut a conſpectu Jezabelis fugeret, id porro ſtatuit non unum intendens ſcopum. Inprimis cavebat, ne, quæ eſt hominis imbecillitas, illius menti officeret altitudo gloriæ, ad quam ipſum nuper extulerant evocatus cœlo ignis, & pluvia arvis reſtituta. Idcirco conceſſam heſterno die magnanimitatem, & conſtantiam ademit, qua Elias deſtitutus mirum non fuit, ſi ad Reginæ minas trepidaret, fugamque circumſpiceret. Et quamvis Deo perinde pronum eſſet famulum ſuum ubique ſervare incolumem, fugam nihilominus vulgare remedium elegit: ſic alias, quod a prohibita cœlo pluvia Regem infenſum haberet, periculum ſimili ratione prævertere juſſerat, & quærere in torrente perfugium. Sed & populo perinde cautum volebat, ne non correxiſſe errorem is videretur, ſed commutaſſe, ſi quidem abdicato Baalis cultu, Eliam ſibi faceret Deum. Vix enim hominem eſſe putaret, cui cœlum ad nutum parere conſpexerat. Cogitur ergo Propheta fugere, quo ipſe ſe hominem eſſe cogitaret, & populus intelligeret, Eliam Deum non eſſe. Quamquam hujus ſeceſſionis potiſſimam cauſam exitus ipſe ſatis perſpicue oſtendit, quæ enim ſubſequuta ſunt clare demonſtrant, illud Deum in hoc facto apprime ſpectaſſe, ut Elias ab hominum turba, aſpectuque remotus in monte Oreb aliam diſceret agendi cum hominibus rationem, eam ſcilicet, quam Deus ipſe in eo ſeceſſu docere volebat, tali quippe diſciplina ille formandus fuit, quem Deus deſtinaverat ſuum ad homines legatum & interpretem, atque in præſenti Damaſcum ad Gentilium urbem allegare ſtatuerat. Sic enim Paulum vas electionis ad converſionem gentium olim miſſurus, antea in cœlum rapuit, ubi rebus ab humanis abſtractus divina diſceret, quæ non licet homini loqui.

tibi reſtat via, q. d. Quod times malum non morte, ut ipſe cogitas, ſed fuga prævertendum eſt. Longa proinde tibi adhuc emetienda via eſt, nec talis, qualem in vicinum torrentem Carith iturus cepiſti, ſed in alienas terras tranſmigrandum eſt, ut tutus ſis. Et quando modo licet, vires ab hoc prandio cape itineri tanto ſuffecturas. Nec enim ſterilem, incultamque regionem ingredienti alius eſt ſperandus commeatus. Allegoria. Subcinericius panis ab Angelo hic Eliæ appoſitus duo ſignificat, primum Pœnitentiæ labores, quos apte deſignant cineres ſymbolum luctus, & contriti cordis, cinereſque ſordidus panis, & aqua tenujum & miſerabilium hominum victus. At forte congruentius ad omnes generatim Juſtos iſta referantur. Hunc ſcilicet vitæ curſum divina illis providentia communiter deſcribit, primum tenui & aſpero victu, & magnis laboribus eos exercet, donec ab omni terrenæ labis concretione purgatos ad montem perducat, qui eſt perfectæ, conſummatæque virtutis apex.

v. 9 *Et ecce ſermo Domini ad illum, dixitque ei: quid hic agis Elia?* Venerat Elias ad montem Oreb, ubi vacuam ſpeluncam nactus ibidem noctem exegit. Poſtera die, quum vocem Domini adventantis audiſſet ad ſpeluncæ oſtium progreſſus Deo percontanti, quid iſtic ageret? reſpondit: zelo zelatus ſum pro Domino Deo exercituum: idcirco cœlum continui ne pluerent, mox terram, ne victum ſubminiſtraret; quamquam & iſtuc leve puto longe graviora commeritis. Quid enim? num ferendum erat, quod populus ille tuus pacta tecum in hoc monte fœdera impune violaret? quod abjecta Majorum religione Baal Sidoniorum ſimulacrum, aliaque gentium figmenta tibi vero Deo anteferret? quod Jezabel Prophetas tuos paſſim occideret? ſi porro mihi adhuc vivere licet, id enim vero tua gratia factum eſt, qui in valle primum torrentis Carith, deinde in urbe Sarephtha me ſervaſti, & modo in hoc monte tutum & incolumem præſtas. Quamquam nec ceſſat adhuc Regina, ſed paratis ubique inſidiis meo imminet jugulo.

v. 11 *Et ecce Dominus tranſit, & ſpiritus fortis, & grandis ſubvertens montes*

A tes , & conterens petras ante Dominum , non in ſpiritu Dominus &c. Turbini ſuccedentibus deinceps terræ motibus , & fulgetris audit Elias , nec in iſtis eſſe Deum . Hujuſmodi apparitionis ſcopus fuit , Eliæ zelum cæteroquin laudabilem intra officii fines cohibere , & propoſito hieroglificis ſignis divini regiminis exemplo Prophetam docere ſeveritatem miſericordiæ

B eſſe mitigandam . Juxta arcanum ſenſum , præeuntes Dei adventum ventorum turbines , terræ ſuccuſſiones , & conglomerata ventis incendia ſigna judicium univerſale præcedentia adumbrabant . Præterea repræſentabant Eliæ dolenti , legem ab Iſraëlitis paſſim contemni , illum terribilem apparatum , quo cum in eodem monte illorum majoribus data fuerat.

C *Et poſt ignem ſibilus locutionis tenuis* . Hoc ſymbolo Deus Eliæ immoderatum zelum perſtringit . Q. d. Vides mihi non placere ventorum procellas , nec horribiles terræ ſuccuſſiones , nec fulgetris & fulminibus me delectari : quin tu Domini tui manſuetudinem imitaris ? Et hunc , quo æſtuas zelo tantiſper remittis , ut popularium tuorum eſſe malis patronus , quam accuſator ? Allegoria . Sibilus lenis ſignificat jucundæ & beatæ vitæ gaudium Juſtis poſt extremam , & horrendam generalis judicii actionem obventurum . Proprio & hiſtorico ſenſu ſymbolum illud Eliæ indicabat , poſt præſentem perſecutionis procellam pacem & tranquillitatem mox ſequuturam Achabo , & Jezabele de medio ſublatis . v. 12.

D

E *Quod quum audiſſet Elias , operuit vultum ſuum pallio , & egreſſus ſtetit in oſtio ſpeluncæ , & ecce vox ad eum dicens : quid hic agis Elia ? & ille reſpondit : Zelo velatus ſum pro Domino Deo exercituum , quia dereliquerunt pactum tuum filii Iſrael* . Stetit , inquit , in oſtio , Deo adventanti appropinquare non auſus , operuitque vultum ſuum , Dei conſpectu indignum ſe eſſe reputans . In eodem tamen propoſito perſiſtit , & quamvis expreſſam in ſigno divinam clementiam præ oculis haberet , & quod magis illum movere debuit , ipſe præſens experiretur Dei loquentis miram affabilitatem : quem enim non raperet benignitas tantæ majeſtatis ſuaviſſi- v. 13.

F

me

me percontantis ? quid hic agis Elia ? Elias nihilominus ſe continere nequit , quin iterum in peccatores inſurgat , rogatuſque fugæ ſuæ cauſam, ſuos populares accuſet .

Vade , ait Dominus , & revertere per viam tuam per deſertum in Damaſcum , & unge Hazael , ut regnet ſuper Syriam . Hanc ſcilicet rerum in melius converſionem , ut dixi , ſignificabat lenis ſibilus procellas , & ignem ſubſequutus . Mirifice congruunt , quæ ſequuntur ; Elias ſiquidem , qui modo Reginam fugiebat ad Reges creandos & inſtituendos Prophetas allegatur . Hazaelem quidem ſimplici ſermone nulla adhibita cæremonia Syriæ Regem deſignat ; inde digreſſus Jehu filium Namſi ſacro oleo unctum Samariæ regno præficit , & Achabi , atque Jezabelis judicem creat, fuſique Prophetarum ſanguinis ultorem . Eliſeum denique per impoſitionem pallii ſui Prophetam inſtituit . Et quoniam ratum erat , quos Elias detulerat , ſanctæ religionis deſertores punire ; Deus rem hunc in modum diſpoſuit ; ut Hazael quidem populum caſtigaret , Jehu vero Regem & Reginam , & Prophetas utriuſque deceptores penitus perderet, & Eliſeus ſiquid ab alterutro omiſſum in ea cauſa fuiſſet, ipſe pro data ſibi poteſtate ſuppleret . Et ſane populus merito & jure plectendus fuit , quod ingentibus , manifeſtiſque miraculis veritatem edoctus , errorem tamen adhuc retineret. Nec enim a Baalis cultu hactenus diſceſſerat ; iſtuc nempe indicant illa Dei ad Eliam verba : *Derelinquam mihi in Iſrael ſeptem millia virorum , quorum genua non ſunt curvata ante Baal* . Porro Achabi & Jezabelis ſcelera truculentiſſima & publica erant , ideoque ſevere vendicanda . Et quoniam Sacerdotibus Baal ab Elia interfectis novos Jezabel ſacrificos ſubrogaverat, & iſtos ſimili ſupplicio plecti juſtum erat . Aderat tamen adhuc & alia cauſa , cur Eliſeus ad eum , quem dixi , honoris gradum hoc tempore proveheretur , quo Eliæ deceſſus imminebat : tum , ut ejus abſentiam in ea temporum acerbitate ſuppleret : tum , ut ejuſdem in cœlum raptum, rem oppido inauditam , ſuo teſtimonio faceret credibilem , ſuaque auctoritate Baalitarum petulantiam compeſceret, qui Eliæ acta laudare non poterant , & ejuſ-

A & ejuſdem raptum confictam a ſuis diſcipulis fabulam credi volebant.

Et derelinquam mihi in Iſrael ſeptem millia virorum, quorum genua non ſunt curvata ante Baal. Scilicet huc reciderat Iſraëlitarum ſtatus, olim Davide & Salomone regnantibus, ut imperio & opibus, ita rerum divinarum ſcientia & religione florentiſſimus: adeo certum eſt, ex octingentis B hominum millibus (totidem enim Jeroboam Rex paucis ante annis in acie habuit bellatores) ſeptem ſolummodo millia in avita religione perſeveraſſe. Quod tamen mireris, parvus iſte piorum manipulus tanti fuit apud Deum, ut duas ſuis popularibus & Achabo licet immerentibus victorias admodum inſignes promeruerint. Nam quum ſub idem tempus Benadad Rex Syriæ C & alii triginta duo Reges Samariam obſiderent, erupere præſidiarii ex urbe ſeptem mille, additi cujuſdam Prophetæ conſilio ducenti triginta duo pueri, qui agmen prærirent, commiſſoque prælio ingentem illam armatorum multitudinem profligarunt. Quumque anno ſequenti idem Benadad cum triginta duobus ducibus Iſraëlitarum fines iterum invaſiſſet, iterum victus, D fugatuſque fuit. Cæterum an hæc ſeptem millia hominum, quorum virtute gemina iſthæc victoria parta fuit, ipſa ſint, quæ Dominus Eliæ laudat hoc loco, etſi quidam affirment, incertum eſt, eſto idem ſit numerus, & conſonent tempus & locus. v. 18.

Quumque veniſſet Elias ad eum poſuit pallium ſuum ſuper illum &c. Elias ejuſmodi cæremonia Eliſeum ex aratore in Prophetam transformat. Allegoria. Eliſeus Eliæ pallio indutus Apoſtolos præſignabat, quibus Dominus in Evangelio. *Vos*, ait, *ſedete in civitate quoadusque induamini virtute ex alto*. Eliæ ergo pallium diſcipulo traditum Spiritus Sancti chariſmata, Apoſtolis a Chriſto communicata ſignificabat. v. 19. E Luc. 24. 49. F

CAP. XX. *PORro Benadad Rex Syriæ congregavit omnem exercitum ſuum, & triginta duos Reges ſecum & equos, & currus, & aſcendens pugnabat contra Samariam, & obſidebat eam.* Duo hic prælia Regis Iſrael cum Syris commiſſa Scriptura narrat, quæ nos ſupra tetigimus, & geminam Syrorum cla- v. 1.

dem, quarum poſtrema centum viginti ſeptem millia hominum abſumſit, Deo impiam Syrorum vocem ulciſcente, qui dixerant: quem Iſraëlitæ colebant, Deum montibus non itavallibus imperare. Sic ſuperbus ille Benadad caſtigandus fuit, qui Samariam ſe funditus deleturum nuper minabatur, dirutæque urbis pulverem ſuis militibus diſpertiturum, quamquam, ajebat, non tantus hic erat, qui pugillis ſufficeret omnis populi, qui ipſum ſequebatur. Victus in poteſtatem hoſtium tandem venit, & vitam ac pacem petere coactus eſt: conceſſit Achabus, ſeu regalem fortunam etiam in hoſte reveritus, ſeu animo reputans rerum humanarum vices, & inconſtantiam. Hanc tamen Regis clementiam in hominem morte dignißimum Deo diſplicuiſſe, mox Prophetа Achabo renunciavit, aſſumta parabola propoſito ſic accomodata, ut Rex, quo ille verborum circuitus tenderet, ignarus ſuo ſe judicio condemnaret: factum huic admodum ſimile habemus in actis Nathanis Prophetæ cum Davide, & Domini cum Judæis, ubi audita vineæ parabolaillі reſpondent: *Malos male perdet*, & cætera. Culpanda fuit in hoc facto Achabi indulgentia erga hominem notorie impium, & publicum divinæ majeſtatis contemtorem ex eo fere capite, unde Saulis in Amalecitarum Regem clementia a Samuele merito reprehenſa fuit; præſertim, ſi ut quidam affirmant, idem Propheta, qui Dei nomine victoriam promiſerat, ſupplicium de Benadado ſumendum præſcripſit; alioquin nec Achabo, nec ejus ſubjectis pœna adeo gravis infligenda fuit, ſi Dei voluntatem penitus ignorabant; ſed utique omnino ignorare non poterant, quibus Propheta prædixerat, Syros ob violatam impio convicio Dei majeſtatem in ipſorum manus fore tradendos: ideo enim delictum diſtinxit, ut pœnam diſtingueret; blaſphemis porro ultimum ſupplicium lex decernit.

Matth. 21 41

v. 39. *Servus tuus egreſſus eſt ad præliandum cominus &c.* Hic habes, quam ſupra indicavi parabolam. Hanc porro, ut ad ſcopum ſuæ legationis Propheta componeret, ſocio in ſermone Domini præcepit, ut vulnus infligeret, quo accepto conſperſus ſanguine,

ne, ac pulvere Achabo ſe ſtitit, & quam commentus fuerat, hiſtoriam in hæc verba retexuit. Servus ego tuus, quum conſerto prælio in acie ſtarem, a quodam ex noſtro exercitu Syrum quoddam mancipium cuſtodire rogatus, conſenſi pacta conditione, ut ſi culpa mea ſervus aufugiſſet, ipſe ſuccederem, aut appenderem talentum, quod utinam habuiſſem, aut in præſenti haberem. Interea dum in pugnam incumbo, ac mente, oculis, manibus hue illuc volito, nec equidem ut ſpolia colligerem, ſed ut boni militis officium implerem, utrumque vere dictum, teſtantur manus a manubiis vacuæ, & luculento vulnere ſaucium caput; Syrus ille, ſibi commodam inde occaſionem nactus elabitur, quæſituſque diu, nuſquam comparuit. Et nunc erue me, quæſo Rex, de manu filii populi mei, qui amiſſum mancipium mea culpa conqueritur & inſtat, pactum eſſe ſervandum. *Et ait Rex Iſrael ad eum: hoc eſt judicium, quod ipſe decrevisti.* Tum vero ſuam ille perſonam, quam hucuſque diſſimulaverat, protinus extulit, & ait, ſententiam, quam in me dixiſti, ſed iniquam, ipſe a me audies, ſed æquiſſimam. Nam ut adverſario meo perierit ſervus, pro quo mihi pereundum judicaſti, non periit tibi Benadad, quem non homo, ſed Deus in manum tuam tradiderat, ſed magnifice exceptus, incolumis dimiſſus eſt. Tibi ergo moriendum eſt, quia ille mortuus non eſt, paremque pœnam tui dabunt Iſraëlitæ, quicumque talia decernenti non reſtiterunt. Populus peribit pro populo, & pro Rege Rex, quia negligentia veſtra illi non periere.

CAP. XXI. v. 5. *INgreſſa eſt autem ad eum Jezabel uxor ſua, & dixit ei: quid eſt hoc, unde anima tua contriſtata eſt? & quare non comedis panem?* Adeo ægre ferebat Achab ſe ab homine privato fuiſſe rejectum: etſi, ut ipſe rebatur, æquum peteret, tantum in hoc facto iniquus erga juſtum Naboth, quantum æquus videri voluerat erga Benadad hominem execrandum. Cauſa doloris erat, quod Naboth fundum hæreditarium alienare nolebat, ad legitimos hæredes nunquam rediturum, quod iſtud ſibi le-

ge vetitum sciret, minus etiam Achabo vendere, quod existimaret, ab eodem in lucum idolorum fore convertendum, etsi hoc dissimularet, & domus suæ commodum, ornatumque prætenderet. Credibile namque est, Achabo & Jezabele regnantibus, illum morem jam invaluisse, quem Esaias sua ætate viguisse, docet, ut in hortis Israëlitæ idolis immolarent, & carnes suillas comederent.

Is. 65. 3.

v. 8. *Et misit Jezabel literas ad majores natu, & optimates, qui habitabant in civitate Naboth &c.* Quum Achab præsentis tristitiæ causam a Jezabele rogatus, se in petitione vineæ repulsum quereretur, viri ignaviam risit femina audax, suggessitque consilium, quod homo cupidus statim arripuit. Conclusere ambo, scribendum ad optimates urbis Jezrael, ut Nabothem, affictis criminibus circumventum, ultimo afficerent supplicio, ejusque hæredes de medio tollerent, horum quippe gratia Naboth prædium distrahere, aut permutare recusabat. At enimvero quacumque ex causa ille vineam Regi negasset, non erat utique censendus æque reus, ac Syrus Benadad, qui ad eundem Achab scribens eo insolentiæ, & audaciæ provectus fuerat, ut diceret: *Uxores tuæ meæ sunt, & filii tui mei sunt.* Jam si Achab petulantiam sane non ferendam homini peregrino ignoverat, & insuper, eundem ad se venientem clementer & magnifice acceperat, utique intolerabile scelus fuit, justissimam civis sui repulsam, esto petenti molestam, extremo supplicio vindicasse, quapropter nec a Deo toleratum fuisse, docent quæ sequuntur.

v. 17. *Et dixit Dominus ad Eliam: Surge in occursum Achab &c.* Quum Achab a Jezabele invitatus vineam adiret, cujus dominum lapidum procella sustulerat, improvisus occurrit Elias, facinus propalaturus, quod auctores occultum perpetuo mansurum speraverant, Regemque in faciem objurgat, quod Nabothi fundum, & vitam eripuisset. At dices, nonne Jezabel Nabothis procuraverat necem? Nonne Achab a Nabothe rejectus repulsam patienter tulerat, invitum cogere non ausus? Quod si modo illius prædium sibi vendicabat, id porro justum credidit, quan-

A quandoquidem ſublato cum hæredibus Nabothe, cuncta ejus bona jure communi devoluta cenſebantur ad fiſcum. Atenim ſi Achab in hoc facto non peccavit, divini judicii æquitas inſontem condemnare non potuit, quæ injuria oppreſſos relevare conſuevit: Atqui acerbiſſime per Prophetam increpuit, nec uno ſupplicio afficiendum eſſe pronunciavit.

B *Dixitque Elias ad eum, in loco hoc,* v. 19. *in quo linxerunt canes ſanguinem Naboth, lambent quoque ſanguinem tuum, & dabo domum tuam ſicut domum Jeroboam ..... Sed & de Jezabel loquutus eſt Dominus dicens, canes comedent Jezabel in agro Jezrael.* v. 23. Hanc Elias tulit in præſenti cauſa ſententiam, denuncians Regem, & Reginam rato tempore prædam canibus datum iri, & Achabi progeniem funditus extirpandam. Achab, & quod jam didicerat Eliæ minas non eſſe futiles & vanas nænias, & quod abeſſet illa, quæ viro claudicationem afferre ſolebat, malefactum ſtatim doluit, & damnavit.

C Al-

Allegoria. Quæ egit Naboth quæque passus est, plures continent sensus ex allegorica hujus historiæ significatione petendos. Inprimis, quo Naboth acceptam a majoribus hæreditatem Regi petenti negavit, Sanctorum prudentiam designat, quibus certum fixumque est, constanter retinere spiritualia bona a cœlesti Patre sibi tradita, nec ullo pacto cum hujus sæculi voluptatibus, aut lucris commutare, quum mori malint, quam proprium patrimonium, proposita quavis conditione, vel oblato quocumque pretio alienare. Quæ autem passus est, Tyrannorum in Martyres sævientium iniqua judicia adumbrabant, clarissime vero describunt exercitam a Ju-

A ܘܐܡܪ ܢܒܘܬ ܠܐ ܗܒ ܐܢܐ ܠܟ ܚܠܩܐ ܕܐܒܝ ܘܐܡܐ ܐܠܐ ܐܢ ܢܬܠ ܠܝ ܡܢ ܐܝܕ

A Judæis in Chriſtum crudelitatem, quam ipſe etiam Dominus in parabola vineæ expoſuit, ubi iniquos agricolas inducit, de interficiendo domini ſui filio inter ſe hunc in modum deliberantes: *Hic eſt hæres, venite, & occidamus eum, & habebimus hæreditatem ejus*, Ubi rurſus obſerva, Judæos eadem plane via Chriſti mortem procuraſſe, qua Jezraëlitæ civis ſui Naboth ſupplicium. Chriſtum namque accuſarunt majeſtatis: *Audiſtis blaſphemiam*, ajebat Caiphas in Concilio, & Sacerdotes, ac Scribæ Pilato, *prohibet dari tributa Cæſari*. Et Naboth quidem è civitate eductus fuit & occiſus, Chriſtus ſimiliter *extra portam paſſus eſt*. Poſtremum ſi canes Achabi ſanguinem linxerunt & Jezabelis carnes vorarunt, Chriſti interfectorum cadavera feris, & alitibus laceranda dederunt Judaicæ reipublicæ everſores Romani. Mat.21.38.

Et factus eſt ſermo Domini ad Eliam Thesbitem dicens, nonne vidiſti confuſum Achab coram me? Vera ergo fuit Regis pœnitentia, alioquin nec Dominus illam Eliæ laudaſſet, nec Achabo pœnam imminuiſſet, hanc porro mitigatam fuiſſe manifeſtum eſt; neque enim Achabi cadaver a canibus, aut avibus voratum fuit. Quæ ergo Elias in ſermone Domini loquutus fuerat, quædam exponenda ſunt eo ſenſu, quem capiunt illa Dei ad Moyſen verba: *Delebo eos*, etſi poſtmodum populus ad pœnitentiam converſus, ob Moyſis interceſſionem reipſa deletus non fuit. Tria hic ſunt interim conſideranda, primum Achabi pœnitentis preces ſtatim a Domino exauditas fuiſſe, adeo ut non modo culpam ignoſceret, ſed & hoc ipſum, quod ignoviſſet, per Prophetam ſignificari curaverit. Mira hæc fuit erga delinquentem Dei miſericordia pluribus aliunde exemplis perſpecta, ſimilem namque adhibuit erga Davidem, cui Propheta ſtatim poſt delicti confeſſionem ajebat, *Dominus quoque tranſtulit peccatum tuum, non morieris*: & erga Manaſſen, quem etiam confeſtim è Babylonico carcere eduxit, & regno reſtituit. Secundum: brevis ſane & parva Achabi pœnitentia fuerat, veniam nihilominus, quam petebat obtinuit, non ita Abrahamus hæredem, centum etiam an- v.28. 2.Reg.12.13.

annorum ſervitio, & iteratis per idem tempus precibus. Rurſum: Achabo graviter peccanti parcitur, & Maria ob levem defectum lepra punitur. Peccatores ſcilicet ſuis ſceleribus tabeſcere, non patitur Dei ſumma bonitas: Juſtorum autem negociatur profectum, quum orantes exaudiret, cunctatur, & peccantes feſtinat corrigere. Item orabat Abraham, nec impetrabat. Servos ſuos bonus Dominus opulentos non facit, ne ipſi ſuperbi fiant. Tertium: Dominus Regem ab Elia condemnatum eatenus abſolvit, ut pœnam filiis ejus luendam ſe reſervaſſe ſignificet: Volebat Achabum hominem ſuopte ingenio leviſſimum & maxime volubilem in ſuſcepto propoſito continere, ſimulque ſollicitare cunctando, ad petendam hoc intervallo latæ in filios ſententiæ relaxationem.

CAP. XXII. v. 8. *Et ait Rex Achab ad Joſaphath: remanſit vir unus, quem poſſimus interrogare Dominum; ſed ego odi eum, Micheas filius Jemala. Cui Joſaphath ait, ne ita loquaris Rex.* Joſaphath de exitu belli anxius, quod inconſulto Domino ſuſceperat, Micheam Prophetam conſulendum ajebat; hunc quum Rex Iſrael ſibi iniquum diceret, a Joſaphatho his verbis redarguitur. *Ne loquaris ita Rex* Q. d. Immerito ſanctum Prophetam accuſas hominem de te, atque tuis optime meritum. Quid enim, nonne Micheæ conſilio, & opera geminam de Syris victoriam dudum reportaſti? atque exigua tuorum militum manu innumerabilem hoſtium multitudinem ſemel & iterum profligaſti? Profecto ſi Micheæ conſilium attendiſſes, &, quam ille in ſermone Domini mandaverat, necem Benadado intuliſſes, præſenti nos utique cura, hoſte jam debellato, liberaſſes.

v. 16. *Adjuro te, ut non loquaris mihi, niſi quod verum eſt in nomine Domini.* Hæc dicebat Achab, vel quod ſuſpicaretur Prophetam ex ſuggeſtione Eunuchi, per quem illum accerſiverat, ſibi proſpera annunciare: vel quod ex modo pronunciationis intellexiſſet Micheam non tam ſuam dicere ſententiam voluiſſe, quam circumſtantium Prophetarum dicta reponere; inſiſtit, ut ſuum ipſe ſenſum libere promat. Hæc tamen agebat Achab ad ſpeciem dum-

A ... dumtaxat . Nec enim quid Micheas sentiret , aut a Domino doctus fuisset, magnopere curabat , neque ejus consilium sequi ipsi animus tunc erat , nec postea fuit . Sed Josaphatho gratificari volebat: id porro statim ostendit , quum Prophetam votis suis contraria denunciantem confestim in vincula compegit .

Egrediar , & ero spiritus mendax in ore omnium Prophetarum ejus . Talia loquebatur , talis erat , spiritus nempe malus . Contra dicebant boni Angeli: itane hominem decipiemus ? & hunc hominem , quem certum est , si quo cogitat , hinc gradum promoveat , in peccatis suis esse moriturum. Veritatem amamus & magnum gaudium nobis est super peccatore pœnitentiam agente , nec Angelorum est mentiri , aut homines perdere. v. 22.

Et dixit Dominus : decipies , & prævalebis . Q. d. Achabum superabis , & capies , modo pergas , qua versus ipse propendet , illum impellere . Ad bellum siquidem Regis animus inclinabat , ad bellum proinde malus spiritus accendit , proposita per Pseudo-prophetas certa victoriæ spe .

Egredere , & fac ita . Q. d. Egredere ad alliciendum & non ad subjiciendum, ad suadendum , & non ad expugnandum vi . Apparet ergo spiritum ejusmodi bonum Angelum non fuisse , sed illius comparem , qui in historia Job dicitur stetisse coram Domino inter filios Dei , & potestatem tentandi justum Job popposcisse . Dixerat Micheas ; continuo rapitur in custodiam ab Amone Præfecto urbis , & Joa filio Melech : dilatum supplicium ad Regis reditum , interim ille famem solari jussus modico cibo , qui vix mortem arceret . Hanc scilicet rependit gratiam Rex ingratus homini , qui manifesto capitis sui periculo avertere conabatur a Rege quidem certum interitum , ab exercitu cladem , a Jezabele viduitatis mœrorem , & ab ejusdem Prophetis infamiam: nihil horum non accidit Achabo , ejusque familiaribus & subditis propter illorum impietatem & contumaciam.

Porro Rex Israel mutavit habitum suum , & ingressus est prælium . Achab minaci Micheæ vaticinio exterritus aciem ingressurus regia insignia exuit , ratus hoc artificio Prophetæ se minas elusurum. v. 30.

Vir autem quidam tetendit arcum in incertum sagittam dirigens , & casu percussit Regem inter juncturas loricæ . Accidit istud sagittario improvisum , tum quod v. 34.

nullum certum ſcopum ſibi deſtinaverat, ſed telum projecerat in confertam hoſtium aciem, tum quod eſto vidiſſet latum illud in Achabum, credidit innoxium, ærea quippe lorica protectum cernebat. At Deus ſententiam exequuturus, quam ipſe duobus Prophetis Eliæ & Micheæ dictaverat, telum in Achabum direxit, adegitque potenti manu, ut vulnus per ſe mortiferum brevi intervallo mors ipſa ſequeretur.

v. 37. *Mortuus eſt autem Rex, & perlatus eſt in Samariam, ſepelieruntque Regem in Samaria.* Viden', ut non omnia, quæ Elias Achabo comminatus fuerat, effectum habuerint, ob ſubſequentem nimirum ejus pœnitentiam; nec enim Achabi cadaver ab avibus, feriſve laceratum fuit; ſed Samariam ad Regum domicilium fuit deportatum, ibique regia pompa elatum, funeratum fuit. Mortuus eſt Achab in eo prælio, quod ipſi funeſtum & exitiale futurum Micheas prædixerat, quamquam in acie non cecidit, ſed inde ſubductus, ad aliquot horas ſupervixit, nec ante veſperam extinctus. Quare non male conjectant, ejuſdem ſanguinem ex recenti vulnere defluentem eo die, & ſequenti nocte, nullo prohibente, canes linxiſſe. Etſi id factum apud piſcinam Samariæ Scriptura prodat, utrumque enim accidere, non parum intererat ad pervulgandum propheticæ prædictionis exitum, ejuſque fidem confirmandam. Mortuo Achab, Joſaphat, quem eo bello implicuerat nova cum Achabo affinitas, in Judæam copiarum ſuarum reliquias reducere feſtinabat; quum obviam factus Jehu filius Hanani Propheta illum graviter reprehendit, quod impio Regi belli ſocium & aſſeclam ſe præbuiſſet; quin & a Micheа de infelici exitu præmonitus, vanas Pſeudo-prophetarum prædictiones divino oracolo prætuliſſet, illiſque confiſus deſcendiſſet in aciem; unde profecto neutiquam evaſiſſet incolumis, niſi Deus ob præteritæ vitæ benefacta ipſum ſervaſſet. Vidimus ſupra, ubi hoc factum ex ſecundo Annalium retulimus, Joſaphathum in hac parte frequenter deliquiſſe: nec tamen hæc Prophetæ reprehenſio illum in officio continere potuit, quin rurſus Joramo Achabi filio ſe belli ſocium adjungeret.

2. Par. 19. 2.

وهنب

S. Jac. Doctoris in carmin. de morte Naboth.

Vidi Iſrael diſperſum ſuper verticem montis: gregi ſimilis erat non habenti paſtorem, qui congregaret eum: in grege populum, & Regem in paſtore expreſſit: quo populo ſignificaret, Rege illum mox orbandum: vidi Dominum gloria & magnificentia ſpectabilem ſedentem in excelſo ſolio ſuo: & ſtantia circum cælitum agmina: & quum ſermo inductus fuiſſet inter Angelos de caſu: & proſpicerent omnes virtutes venturum malum: proſiluit ſpiritus, ſtetitque coram Domino & hæc loquutus eſt: ego Achabum meis pertraham blanditiis & inducam, ut aſcendat, & occumbat: jam quod vidit Dominum ſedentem, idcirco oſtenſum eſt: quod in eodem loco adeſſent Reges ambo verenda cum majeſtate aſſidentes: & pro conſueto Regum ſatellitio inducuntur exercitus Domini latus utrumque ſtipantes: ne porro commoverent Prophetæ animum veſtis varia & diademata magnificentiæ, & amplitudinis inſignia: alligatur ad illam majeſtatem cunctis metuendam & ſupereminentem: & quod audiit multiplices interim ſeri de re præſenti ſermones: quodque vidit ſpiritum coram Deo ſtetiſſe: hoc agebatur, ut illi certo conſtaret, Satanam ſe in Prophetas induiſſe: & quod dictum fuit, quiſnam illiciet eum? Id vero dicendum fuit, quo Micheas ſciret, Achabum a Deo propelli in urbe Ramoth caſurum. Quod porro auditum fuit, blandiendo pertrahes, & prævalebis: hoc pariter dicendum fuit, quo Propheta intelligeret definitum eſſe Achabi caſum: providentia gubernatrix rerum totius negocii imaginem elaboravit: depinxit perſonam, locum & cauſas: & iſta, quo acta ſunt, in modum ſpectanda dedit: quo Propheta intueretur, ſenſuque perciperet, quale eſſet Achabi regnum: utque cernens, & audiens, atque præſentiens, quid tandem illi eſſet eventurum: eundem objurgare juſſus, neutiquam trepidaret: & quamquam bene multi victoriam augurabantur: ipſe tute crederet ſpiritum mendacii illorum ſpeciem induiſſe: quumque Prophetam ab ea expeditione retrahentem Achabus minime attenderet, eoque contemto ſe itineri committeret: Micheas intelligeret, a Deo illum incitari, nec poſſe ab incæpto deſiſtere: *Conſidera*, ait, ſpiritus *opera Domini*, & obſtupeſcito: *quiſnam in officio, & ordine tenere queat, quem ille conturbat, & exagitat?* *Eccleſ. 7.14*

ܚܙܘܬܐ ܕܢܒܝܐ . ܠܐ ܗܘܐ ܡܠܝܐ ܘܗܘܢ ܐܝܟ ܕܐܬܐ ܠܗ ܡܢ ܪܘܚܐ ܩܕܝܫܐ . ܐܠܐ ܕܗܘ ܐܡܪ ܠܗ ܐܝܟ ܗܘ ܘܐܝܟ ܗܘ ܢܗܘܐ ܡܠܬܐ ܕܐܬܐ ܠܗ ܡܢ ܪܘܚܐ ܩܕܝܫܐ

ܡܪܝ ܐܦܪܝܡ ܣܘܪܝܝܐ

ܘܫܪܚܐ ܕܐܝܠܝܐ

ܒܬܫܒܘܚܬܐ

ܠܬܪ̈ܥܐ

ܕܡܠܟ̈ܐ

ܒܫܡܪܘܢ.

SANCTI PATRIS NOSTRI

EPHRAEM SYRI

IN SECUNDUM LIBRUM REGNORUM, QUI ET QUARTUS REGUM.

EXPLANATIO.

ܘܢܦܠ ܐܚܙܝܐ ܡܢ ܫܒܟܐ ܕܥܠܝܬܗ ܕܗܘܐ ܒܫܡܪܝܢ ܘܡܬܒܥ ܗܘܐ ܠܐܚܐ ܘܠܐܝܪܒܥܡ ܒܪ ܢܒܛ ܕܐܚܐ ܒܫܡܪܝܢ ܘܫܠܚ ܡܠܐܟ̈ܐ ܘܐܡܪ ܠܗܘܢ ܙܠܘ ܫܐܠܘ ܒܥܩܪܘܢ ܐܠܗܐ ܕܒܥܠ ܙܒܘܒ ܐܢ ܐܚܝܐ ܐܢܐ ܡܢ ܥܠ ܡܪܥܐ ܗܕܐ ܘܐܝܬ ܒܗ ܐܝܟ ܕܐܡܘܬ ܐܡܪ ܐܝܠܝܐ ܠܡܠܐܟ̈ܐ ܕܫܕܪ ܠܘܬ ܐܚܙܝܐ ܘܐܡܪ ܠܗܘܢ ܗܟܢܐ ܐܡܪ ܡܪܝ ܠܐ ܡܢ ܒܝܬ ܫܟܒܐ ܕܥܠܝܬ ܐܠܐ ܡܘܬ ܬܡܘܬ ܘܐܙܠܘ ܡܠܐܟ̈ܐ ܘܐܬܘ ܠܘܬ ܐܚܙܝܐ ܘܐܡܪ ܠܗܘܢ ܡܢܘ ܐܢܬ ܕܣܠܩ ܠܟ ܘܐܡܪ ܠܗ ܓܒܪܐ ܐܝܬ ܥܠܘܗܝ ܘܙܘܪ ܐܙܘܪ ܒܬܪ̈ܥ ܘܐܡܪ ܠܗ ܬܫܒܝܐ ܗܘ ܬܫܒܝ ܘܐܙܠ ܐܝܠܝܐ ܘܐܡܪ ܠܗ ܐܚܐܒ ܡܠܟܐ ܕܐܝܣܪܝܠ ܐܝ ܐܝܬ ܠܟ ܐܠܗ ܕܫܠܝܚ ܠܡܒܥܐ ܒܥܠ ܙܒܘܒ ܐܠܗ ܥܩܪܘܢ ܠܗܕܐ ܡܛܠ ܗܟܢܐ ܐܡܪ ܡܪܝ ܡܢ ܥܠ ܡܪܥܐ ܗܕܐ ܕܠܐ ܬܣܠܩ ܠܗ ܐܠܐ ܡܘܬ ܬܡܘܬ ܘܐܙܠ ܐܝܠܝܐ ܘܐܬܘ ܠܘܬ ܐܚܙܝܐ ܘܐܡܪ ܠܗ ܗܐ ܐܢܬ ܓܒܪܐ ܐܝܬ ܥܠܘܗܝ ܘܙܘܪ ܐܙܘܪ ܒܬܪ̈ܥ ܘܐܡܪ ܠܗ

Rege cum iisdem mandatis missus fuit, nisi ille sociorum infortunio cautior factus ad Eliæ pedes supplex accidisset, expositoque Regio mandato, summa cum animi demissione, ejusdem executionem Prophetæ arbitrio integram reliquisset.

v. 15. *Et loquutus est Angelus Domini ad Eliam dicens, descende cum eo, ne timeas.* Qui divini spiritus instinctu priores duos quinquagenarios excitis cœlo flammis combusserat, hujus religiosi ducis submissione flexus non modo illum, ejusque milites benigne excepit, sed ad Regem mox redituris comitem se viæ obtulit. Monuerat quippe Angelus nihil mali hoc tempore vel hic, vel in Regis aula timendum. Flexerant nempe Regis animum suorum nunciorum casus, ut mirum non fuerit, Eliam ab illo benevole susceptum fuisse etiam quum ipsi vitæ finem renunciaret, & ob violatam religionem, Deique majestatem contemtam palam & libere argueret. Ochoziæ paulo post sine liberis extincto successit in regnum frater Joramus non ex aliqua lege, sed ex inducta ab aliquot annis consuetudine, & communi vicinarum gentium jure: nam Judaici regni alia ratio fuit, in quo ex divina dispositione imperium Davidicæ stirpi addictum fuerat, adeo ut continuata successionis serie a parentibus in filios regalis dignitas traducta fuerit, vel ad illorum consanguineos, quod tamen semel dumtaxat accidit sub ipsum Babylonicæ servitutis tempus; quum, Jechonia Babylonem deportato, Sedecias ejus patruus coactus est ruentis reipublicæ administrationem suscipere.

CAP. II. v. 2. *Dixit Elias ad Eliseum: sede hic; Dominus enim misit me usque Bethel.* Eadem tertio repetit Elias tria diversa loca designando Bethel, videlicet, Jerico, & Jordane, Eliśei animum explorare volebat. Nec tamen mentiebatur affirmans se a Deo in eo lo-

loca allegari, quandoquidem rebus humanis valedicturus sciebat illic sibi quædam ante abitum transigenda, quæ Elisæi præsentiam cæteroqui minime requirerent, sive quod futuri raptus præscius per ea tunc loca se transiturum prospiceret.

Accesserunt filii Prophetarum, qui erant in Jericho, & dixerunt ei: numquid nosti, quia Dominus hodie tollet dominum tuum a capite tuo. Ex divina revelatione hanc illos hausisse notitiam credendum est, nec istud ignorasse Elisæum docent, quæ filiis Prophetarum hoc loco respondit. v. 5.

Tulitque Elias pallium suum, & involvit illud, & percussit aquas, quæ divisæ sunt in utramque partem, & transierunt ambo per siccum. Idem fecit paulo post Elisæus, indita pallio Eliæ virtute adhuc post ejus raptum permanente. Hic porro attente considera, & admirare Dei erga Prophetas suos magnificentiam, adeo ut universam rerum naturam ipsis, quin & ipsorum indumentis subjecerit, qua multo adhuc majorem ostendit erga sanctos Apostolos; quum ipsorum acta testentur, ægros passim sola Petri transeuntis umbra fuisse curatos. v. 8.

Quumque transissent Elias dixit ad Elisæum: postula, quod vis, ut faciam tibi antequam tollar a te. Quum Elias præter habitum nihil possideret, spirituale aliquod donum designabat, nec vero Elisæum aliud petiturum cogitavit, minime autem quod reipsa postea petivit, magna siquidem ab illo postulari respondit Elias, & quæ ipsius conditionem longe superarent. v. 9.

Et ait Elisæus: quæso, ut quod in spiritu tuo fuit, duplicetur super me. Idest, ut opera spiritus, quæ per te ipse fecisti, etiam duplo majora facias per me. Qui ait, rem magnam postulasti, tribulationem populo, verumtamen si videris me, quando tollar a te, dignus est populus ejusmodi tribulationem sustinere, tibique quod postulasti dabitur. Quod si non videris, Dei gratia illam ab oculis ejus abscondit: tibique illud negabitur, & non dabitur.

Quumque pergerent, & incedentes simul sermocinarentur, ecce currus igneus, & equi ignei diviserunt utrumque. Elias & Elisæus Jordanem transmiserant, eo quem v. 11.

quem dixi mirabili trajectu, quumque per viam pater filio suprema mandata daret, talia autem fuisse credendum est, qualia Patriarchæ dare natis solebant, extemplo irruens cœlo flammarum turbo & in medio ignis species equorum & currus ambos invicem divisit, & alterum humi reliquit, alterum, Eliam, in sublime extulit: quonam verò transtulerit, aut ubi demiserit, Scriptura reticuit. Quod indubitale est, post aliquot ab hoc raptu annos Eliæ literæ ad Joramum Regem Juda allatæ fuerunt minarum, ac terroris plenæ; optimi namque parentis Josaphati exuerat pietatem & mores, & in idololatriam prolapsus fuerat, impellente Athalia uxore Jezabelis filia.

v. 12. *Elisæus autem videbat, & clamabat: Pater mi currus Israel; & equitatus ejus.* Significat, Elia decedente Israëlitis simul decedere concessum a Deo singulare præsidium, perinde ac si, eorum exercitus curribus & equitatu nudaretur, quum unius Eliæ intercessione & præsentia omnis populi Israel spes constaret, ut eo sublato, eadem simul extincta videretur.

v. 15. *Et venientes filii Prophetarum, qui erant in Jericho adoraverunt eum proni in terram.* Deduxerant Eliam, & Elisæum usque ad Jordanis ripas quinquaginta viri ex filiis Prophetarum: ipsos Elisæum post Eliæ raptum revertentem pronos adorasse Scriptura refert. Viderant nimirum fluvium ab illo discissum, indeque concluserant, magistri spiritum super discipulum requievisse. Et quoniam Eliam a spiritu raptum fuisse intellexerant, Elisæo insistebant, ut ad illum quærendum aliquos ex sociis destinaret: ne forte, ajebant, spiritus Domini projecerit eum in unum montium, aut in unam vallium. Hæc illi, quod meminissent alias Eliam in vallem torrentis Cison a divino Spiritu depositum, & postmodum in montem Oreb abductum. Contradixit primum Elisæus, quod nollet inutili labore suos fatigare, deinde assensus est, concessitque, ut de suo conventu quinquaginta viros ad eam curam designarent. Consulto id fecit, quo testes haberet idoneos, qui de raptu Eliæ, velut de re a multis perspecta & explorata probabile testimonium perhiberent: fa-

factum quippe in vulgus jam permanare cæperat, & quasi de re incredibili & fabula mera a discipulis conficta, occulti, ac publici sermones serebantur.

Et dixerunt viri civitatis ad Eliseum: v. 19.
ecce habitatio civitatis hujus optima est, sicut dominus noster perspicit, sed aquæ pessimæ sunt, & terra sterilis. Nostra urbs, ajebant Jerichuntini, situ quidem est commodo, & ex omni aditu ad aspectum præclaro; sed fontes magis amari sunt, quam ut potari queant, & his subjectus suburbanus ager incultus & sterilis. Allegoria. Jericho est mundus, situs ubique optimus est, quia mundus & omnes ejus partes a divino Opifice initio pulcherrime constituta sunt. Aquam pessimam naturam humanam puta, talis porro effecta est, postquam antiqui serpentis veneno infecta fuit, & diaboli afflatu omnis decor ejus defluxit, & sapor corruptus est: ea propter mundus quasi ager incultus, & sterilis manssisset, si aqua illa Domini Salvatoris nostri sale condita & sanata non fuisset. Rursus, quo Eliseus Jerichuntem sanatis fontibus ab antiquo anathemate absolvit, Christum perfecte adumbravit, qui ut nos a veteri maledicto liberaret, in lavacrum divinæ regenerationis fontes mutavit. Ubi illud etiam attende: urbem a Josue, ideſt, Salvatore anathemati subjectam ab Eliseo, ideſt Deo salvante exemtam fuisse; idem enim est, qui mortificat, & vivificat, ducit ad inferos & reducit, pauperem facit, & ditat. Postremum: quemadmodum Eliſei benedictione revixit agri Jerichuntini fertilitas; sic Christi gratia humanæ naturæ reddita est fœcunditas, ut fieret mater viventium; verbum enim caro factum dedit nobis credentibus potestatem filios Dei fieri: idcirco Josue fine liberis moritur, quia ad Eliſei benedictionem non pervenit.

Ait ille: afferte mihi lagenulam v. 20.
novam. Superiori allegoriæ hæc optime congruunt. Lagenula videlicet nova Mariam Virginem designat, cujus intra intemerata viscera, nova & singulari conceptione formatus est Christus futurus corruptæ naturæ nostræ condimentum, & communis sterilitatis remedium.

Ascendit autem inde in Bethel, quum-

que aſcenderet per viam , pueri egreſſi ſunt de civitate , & illudebant ei dicentes : aſcende calve . Eliſeus compoſitis rebus diſcipulorum in urbe Jericho , ad alterum eorumdem conventum in urbe Bethel tendebat , quum ea , quæ hic de Bethelitarum pueris narrantur contigere . Ea porro in Prophetam Domini petulantia credo filios imbutos fuiſſe a parentibus idololatris , Eliæ , ejuſque diſcipulis maxime infenſis . Quin & oppido veriſimile videtur , illos a ſuis majoribus ſubmiſſos , regeſſiſſe quæ iſti ſuggeſſerant : vehementer quippe Bethelitas pupugerant , quæ Eliæ diſcipuli cives ſui de ejuſdem in cœlum aſſumtione ex Eliſei relatione vulgaverant . Quocirca exiſtimo parvulos iſtos Eliſeo præter calvitium alia quædam objeciſſe ad elevandam ejus auctoritatem , ſi , quod parentes ſuſpicabantur , Eliſeus ea , quæ narraverat Jerichuntinis , & pleriſque perſuaſerat , eadem Bethelitis civibus ſuis vellet retexere . Eliſeus porro , quem non tam parvulorum procacitas , quam parentum nequitia offenderat , horribili ſtrage utroſque caſtigavit , illos ne adulti fierent pejores , iſtos ut correcti , mali eſſe deſinerent . Hac ſcilicet cum ſeveritate adverſus Bethelitas agendum ſibi putavit ille , qui paulo ante Jerichuntinis ob ipſorum fidem benedixerat & fontibus ſalubritatem , & agro fertilitatem refuderat , quippe qui , viſo admirando Jordanis ad Eliſei imperium receſſu , dixerant : requievit ſpiritus Eliæ ſuper Eliſeum . Bethelithæ contra filiis Prophetarum civibus ſuis Eliæ raptum prædicantibus nullam habuere fidem .

Egreſſique ſunt duo Urſi de ſaltu , & laceraverunt ex eis quadraginta duos pueros . Quum olim Dominus Eliam ad ungendum Eliſeum mitteret dixerat , ejuſdem opera ſe uſurum ad vindicandam Iſraëlitarum perfidiam , ſic , ut quicumque Regum Hazaelis & Jehu gladium effugiſſent , Eliſei manu occumberent ; jam vides in præſenti facto primam divinæ ſententiæ executionem . Allegoria . Aſcendit Eliſeus in Bethel , ideſt in domum Dei , & a puerili , ac petulanti turba illuditur : hic porro attende Domini verba : *Ecce* , ait , *aſcendimus Jeroſolymam , & filius hominis illudetur* . Qui-

A Quinam illuſores ? illi , qui habitabant in Bethel , ideſt ſtabant in domo Domini in atriis domus Dei , Pontifices & Sacerdotes , Scribæ & Phariſæi . Pueri Prophetæ deformitatem rident , riſere etiam Judæi & Gentiles Dominum , tempore præſertim paſſionis & morris ſuæ , deſpectum , & deformatum . Sic enim Propheta prædixerat : *Et aſcendet quaſi lactens coram eo , & ſicut radix de terra ſitienti : non eſt ei ſpecies , neque decor* . Jam irrogatam Judæis pro merito pœnam in reliquis recognoſce. Duo nimirum Urſi è ſaltu divinitus emiſſi Imperatores Romanorum Veſpeſianum , ac Titum deſignant , qui ex Boreali ſilva , ideſt ex urbe Roma a vindicatrice Dei juſtitia exciti , C Judæorum gentem invaſere , & inaudita omnibus retro ſæculis cum immanitate lacerarunt , reliquias , quæ horrendo Jeroſolymorum excidio ſuperavere , extra Judæorum natale ſolum raptarunt , atque per univerſum orbem diſperſerunt.

Eſ. 53. 2.

D *Perrexerunt Rex Iſrael , & Rex Juda , & Rex Edom , & circuierunt per viam ſeptem dierum , & non erat aqua exercitui* . Mortuo Achab , & decedente ſine liberis Ochozia , frater ejus Joram in regnum ſucceſſit , quem hic Scriptura refert adverſus Regem Moabitarum bellum moviſſe . Cauſa fuit , quod Meſa Moabitarum Rex Regum Iſrael tributarius annuum vectigal primum Ochoziæ , deinde Joramo negaverat , id erat agnorum pinguium centum mille , ac totidem arietum intonſorum . Vocabulum Nokdo , quod hic occurrit , Hebraicæ originis eſt , idem ac Dominus pecorum , ſenſus eſt Regem Moabitarum copioſiſſimos aluiſſe pecorum greges . Joram itaque , cui deliberatum erat neglecta a fratre jura tueri conjunctis armis cum Regibus Judæorum & Idumæorum ditiones Moabitarum invaſit . Sed quum exercitus per inculta , arentemque regionem ingreſſus ſiti laborare cœpiſſet , Duces Joſaphathi pii principis conſilio Eliſeum adierunt , utque laborantibus & afflictis ſuccurreret , rogarunt . Propheta Joramum quidem acerbe increpuit , & repulit , Joſaphathum vero laudavit &

CAP. III. *v.* 9.

præſentis incommodi remedium ſperare juſſit, & inſuper victoriam. Utrumque a Domino poſtera die ſe Joſaphatho impetraturum ſpopondit, idemque beneficium ſociis in ejus gratiam commune futurum ſignificavit.

v. 15. *Nunc autem afferte mihi inſtrumentum muſicum*; non quodcumque, ſed habens harmoniam in chordis deſignat, ſeu ut ex Hebræo verti poſſet, cinnaram: Hoc providit Propheta, ut ad citharæ cantum fieret militum concurſus, & plurimi undique convenirent teſtes futuri rerum, quas idem dicere parabat, aquarum videlicet affluxum & hoſtium cladem, & fugam. Suſpicabatur nimirum ne poſtquam ea, quæ in præſenti pollicebatur, ad effectum perducta fuiſſent, idololatræ, quibus maxima pars exercitus conſtabat, Dei beneficium ſuis Diis adſcriberent.

v. 16. *Et ait: hæc dicit Dominus: Fiet hic torrens foſſæ, & foſſæ... Factum eſt igitur mane, & repleta eſt terra aquis*. Fiet, inquit torrens, torrentis videlicet alveus foveæ & foveæ. Continuo fatiſcens humus multiplices paſſim patefecit ſinus ad concipiendas aquas poſtero mane affluxuras. Allegoria. Canit pſaltes, & alveus torrentis oppletur aquis, hoc nimirum ſymbolo præſignanda fuit vox Chriſti in Cruce quaſi in cithara pſallentis. Clamavit enim Dominus ſemel & iterum in Cruce, & clamans voce magna emiſit ſpiritum & continuo Centurio gentilis glorificavit Deum. Scilicet poſtquam Chriſtus in Cruce noſtræ ſalutis canticum novum abſolvit, confeſtim ad gentilem populum ad inſtar vallis depreſſum & humilem fluxerunt fontes, & torrentes inundaverunt aquarum viventium, id enim ipſe ante ſuam paſſionem prædixerat. *Qui credit in me*, ſicut dicit Scriptura, *flumina de ventre ejus fluent aquarum viventium*, ut juxta Prophetæ vaticinium, idem, qui pſallebat in cithara, pſalleret in nationibus nomini Domini.

Joh. 7. 38.

Pſal. 107. 4.

v. 25. *Et viderunt Moabitæ aquas, quod eſſent rubræ, & dixerunt: pugnaverunt Reges contra ſe, & cæſi ſunt mutuo*. Interim dum Joſaphathi, Regumque ſociorum copiæ ſuppeditatis divinitus aquis a præteritæ ſitis æſtu pleno torrente ſe recreant: Moabitæ aquarum rubedinem contemplati, hæc inter ſe nugabantur. Moabitarum error inde oriebatur, quod aquæ ab adverſo Sole colorem rubeum traxerant, & quamquam torrentem fluere videbant, aquam eſſe non credebant, quod certo ſcirent nec

nec ea tempestate imbres cadere, nec ullos in siticulosa, ac torrida regione fontes extare: inde concludebant, patrios Deos suscepto communis patriæ patrocinio immissis furiis Reges cæteroqui religione discordes facile concitasse in mutuam cædem, cæsorumque cruorem esse, quo siccum antea torrentis alveum modo scatere cernebant.

Nunc perge ad prædam Moab, & perrexerunt ad castra Israel, &c. Moabitæ ea, quam sibi finxerant, spe pleni ad hostium castra diripienda festinabant, quod milite vacua putarent. Cæterum ut compertum est adventare hostem, Josaphath & fœderati Reges trepidi ad arma procurrunt: Moabitæ contra non expectata impressione terga protinus verterunt, ut qui non ad prælium, sed ad prædam se venturos crediderant. Sic uno impetu dissipato hostili exercitu, velut disjecto aggere, torrentis in modum Israelitæ & Idumæi in Moabitarum ditionem sese infuderunt. Succidunt arbores, id enim Eliseus mandaverat, obturant fontes, oppida & ædificia demoliuntur, *donec relinquerentur lapides in muro subversi, & circuierunt murum fundibularii, & subverterunt illum*, idest destruxerunt muros & subversos lapides disperserunt. v. 23.

Quod quum vidisset Rex Moab, invaluisse scilicet contra se bellum . . . arripiens filium suum primogenitum, qui regnaturus erat pro eo, obtulit holocaustum super murum. Moabitarum Rex suis jam armis ac viribus diffisus ab aliquo Deorum afflictæ, & pene desperatæ rei publicæ remedium quærebat. Responsum a sapientibus, hoc a Deo Israelitarum esse petendum exraordinario aliquo sacrificio, nec sane alio quam illo, quod ex pervulgata apud Chananæos fama erat notissimum, quo videlicet Abraham Hebræorum pater illi tantopere placuerat. Quantum porro valeret Israelitarum Deus ex recenti facto esse arguendum, nec enim qui in Idumæa solitudine Hebræis aquam subministraverat, alium aut diversum esse ab illo, qui ipsorum majoribus in Arabiæ deserto fontem de petra elicuerat. Nec profecto alterum se nosse Deum affirmabant, qui suis cultoribus talia ac tanta beneficia contulerit. Rex, qui aquarum recentissimum miraculum testis ipse præsens inficiari non poterat, nec volebat in adversis fortunis sine ullo remedio permanere, statuit inutilem simu- v. 26.

ſimulacrorum cultum abjicere, & ad eum unum confugere, qui ſe præſente nuper in ſqualentem incultamque ab ævo ſolitudinem novum ſuperfuderat mare. Quo igitur hunc ſibi propitium efficeret, ſuum primogenitum columen familiæ, & regni ſpem ſuper obſeſſæ urbis muro immolavit, idcirco, quod vellet Hebræos ſpectare ſacrificium ex Abrahami diſciplina Abrahami Deo oblatum.

A

B

Et invaluit ira magna contra Iſraël. Significat verſa poſtmodum vice Iſraëlitas variis calamitatibus afflictos fuiſſe, quas infra Scriptura diſtincte explicat, idcirco quod perſpecta in Moabitico bello ſingulari Dei erga ſe providentia, viſaque mirabili aquarum alluvione, & hoſtium fuga, nihilominus adhuc in eodem luto inhæreſcerent, & invectum a Jeroboamo vitulorum cultum retinerent.

C

CAP. IV. v. 1. *ET mulier quædam ex uxoribus Prophetarum clamabat ad Eliſeum, &c.* Conjugem hujus mulieris, tradunt fuiſſe Abdiam Achabi œconomum & occultum Eliæ diſcipulum, qui Prophetas centum Jezabelis furori ſubduxerat, ſuiſque expenſis aluerat, credibile namque eſt, eam ob cauſam multum æs alienum contraxiſſe, & morte præventum, illud uxori diſſolvendum reliquiſſe, quod quum mulier præſtare non poſſet, & nihilominus regii Quæſtores, a quibus illa pecunia accepta fuerat pro debiti ſolutione inſiſterent, ſibique filios in ſervos vendicarent, mater ad Eliſeum confugit, tum quod hunc orphanorum patrem, & viduarum judicem crederet, tum quod confideret, ob parentis in ejus ſocios Prophetas merita, operam ſuam ſublevandis ejuſdem filiis minime negaturum. Cæterum regii Quæſtores, qui Abdiæ pecuniam fœnori dederant, ex jure communi Hebræorum contra viduam egiſſe docet ille Chriſti parabolæ locus, in quo Rex ſuis Quæſtoribus mandat, filios & uxorem venum dare pro debito parentis, & quidem adhuc ſuperſtitis, qui proinde proceſſu temporis illud diſſolvere potuiſſet.

D

E

Matth. 18.

F

v. 3. *Pete mutuo ab omnibus vicinis vaſa vacua non pauca.* Hic alterum attexitur Eliſei miraculum, quo prædictæ viduæ ſubventum eſt, exundante divini-

A vinitus oleo in eam copiam, ut diſſoluto ære alieno multum adhuc ſuperfuerit ad victum totius familiæ: Allegoria. Tria in hoc facto ponderanda occurrunt, primum, vidua vicinorum vaſa oleo domi ſuæ divinitus ſcaturiente, impleſſe dicitur, quia Sancta Eccleſia ſponſo in cœlum abeunte quaſi vidua, etſi non derelicta,

B Gentilium corda exundante domi ſuæ per Spiritus Sancti illapſum oleo ſcientiæ ſalutis implevit, ea porro pinguedine repleti, labiis exultationis Deum, quem hactenus ignoraverant, laudare cœperunt. Secundum, quod vacua vaſa petebat mater, & quæcumque filii offerebant ſive parva, ſive magna oleo implebat, ſignificat mentes ſanctorum curis ſecularibus vacuas unguento ſanctæ unctionis & oleo lætitiæ

C impleri, matre quæ eſt Dei gratia illud ſingulis ſubminiſtrante ſive magnis, ſive parvis, *ſingulis enim dividit prout vult*, ait Apoſtolus, *ut in Chriſto omnes creſcamus ſecundum donum ejus*. Ab hac porro gratia excluduntur ii, quorum corda gravantur crapula, ebrietate, & curis hujus vitæ: *Quique*, ut idem Paulus ſtatim ſubjicit, *ambulant in va-*

D *nitate ſenſus ſui, tenebris obſcuratum habentes intellectum, qui ſemetipſos tradiderunt impudicitiæ in operationem immundite omnis, in avaritiam*, nec enim tale oleum deſiderant, nec ſi deſiderant, ſtudent vaſa ſibi vacua comparare. Tertium. Relictum in domo viduæ a demortuo conjuge oleum deſignat miſercordiam, quam ille, quum viveret, Prophetis exhibuerat. *Sociatur Domino*, ait Sa-

E lomon, *qui miſeretur pauperis*, & *viciſſitudinem reddet ei*. Porro quemadmodum pecunia fœnori data plus augetur, quo ſerius redhibetur, ita huic viduæ factum videtur, ut dilatum fœnus, ſi quod forte maritus morte præventus non exegerat, ipſa ex Dei benignitate magnopere auctum, reciperet. *Prov.19.17*

F *Facta eſt autem quædam dies, &c. v. 8. tranſibat Eliſeus per ſilum, &c.* Succeſſerat Eliæ Eliſeus in præfecturam Prophetarum, quare frequenter ad præcipua illorum Collegia poſita in Bethel & Jericho, atque circa Jordanem ventitare tenebatur ex officio: Rector enim erat & viſitator Prophetarum,

rum, quumque recto itinere deberet per Silum transire, commodum in eadem urbe invenerat diversorium in domo hujus Silumitidis, quæ, ut ex ejus actis colligitur, erat mulier admirabilis: eadem nempe postquam ex publica fama, atque proprio experimento comperit sui hospitis dignitatem, rogaverat conjugem, ut cænaculum necessaria supellectile instructum, sed a communi familiæ habitatione separatum Eliseo parari juberet; nec enim decere, ajebat, virum sanctum communi diversorio excipere. Sanctum autem appellat propter cælibatum.

v. 16. *Et dixit Eliseus ad Silumiditem: vertente anno in tempore hoc amplexaberis filium.* Cupiebat Propheta pium hospitæ officium grato aliquo munere compensare, & quoniam affluentibus ex benedictione legis divitiis mulier hæredem desiderabat, eo quod prole careret, esto lex inter cæteras benedictiones fœcunditatem suis cultoribus promitteret, Eliseus Silumitidi hanc quoque benedictionem ipsi præ cæteris optatissimam non rogatus pollicetur.

v. 17. *Et concepit mulier, & peperit filium in tempore, & in hora, qua dixerat Eliseus.* At enim quum post annorum curriculum puerum mors immatura sustulisset, mater corpus exanime in domesticum Prophetæ cubiculum intulit, & in ejusdem lectulo deposuit. Simul ad illum propere profecta accidit ad pedes, & filio vitam restitui petiit. Expostulanti tamen propior, quam roganti. Numquid, ait petivi filium a Domino meo? Numquid non dixi tibi ne illudas ancillam tuam? verbis nimirum accusabat, quia manibus orabat, complexata namque Prophetæ pedes, tergiversantem urgebat, obtestata Deum, se illum eo usque pressuram mordicus, dum raptum sibi natum restitueret. Quamobrem Eliseus mulieris eventum & dolorem miseratus, confestim baculum quem gestare solebat, tradit discipulo & mandat, ut ad Silumitidis domum profectus, hunc puero superponat, & si quod inde sequeretur, effectum statim renunciet. Volebat ut pueri suscitatio baculo magistri, & discipuli manu perficeretur, si quidem huic operi operantis merita sufficissent, sin contra res minime succederet, discipulus ipse scinosset & condemnaret, quod propria ignavia Moysis arma dedecorasset.

v. 25.

Et

A *Et ait Silumitis, vivit Dominus,* v. 30.
quia non dimittam te &c. Interea dum
Eliſeum, qui miſſo famulo, domi
ſubſtiterat, mater premit & urget,
ut ipſe ſibi eam curam ſuſciperet,
quumque ille arbitratus aliquid con-
cedendum mulieris dolori, eandem
ad ſua revertentem ſequeretur, &
Silum tenderet: Gezi Prophetæ diſci-
pulus Silumitidis ædes ingreſſus magi-
B ſtri baculum, ut juſſus fuerat, ap-
plicuit, nec ideo vitam reddidit. Sci-
licet baculi applicationem pueri reſur-
rectio ſequuta non eſt, quia nec
Gezi, homo pecuniæ cupidus, talis
erat, ut tantum miraculum ejus ope-
ra perfectum, diceretur: ſed nec
ipſe Eliſeus puerum ſuſcitavit ſola
baculi applicatione, ſuſcitavit tandem,
quando alias cæremonias adjunxit, qui-
C bus divinam Chriſti in homine ſuſci-
tando diſpenſationem perfecte adumbra-
vit. Et virgam quidem manifeſtum eſt,
Crucis Chriſti fuiſſe umbram, at nec
per legem, quæ fuit umbra futuro-
rum, Mundus ſalvus factus eſt, ne-
que per ſolam baculi applicationem
puer revixit. Quare vitam mortuo
redditurus Propheta ſuam quodam-
modo dignitatem imminuere compulſus
D eſt, ſtaturam contrahere & mem-
bra membris componere; inde per
exangue corpus calor cœpit infundi &
fluere. Sic Incarnatio Unigeniti, no-
ſtræque ſalutis primordia delineabantur:
quoniam oportuit, Dei filium paulo-
minus ab Angelis minui, ut corporeo
utero caperetur, utque carnem vivifi-
caret ſpiritu, carnem ſuſcipere. Quo
autem Propheta ultro citroque per ædes
E demortui pueri deambulavit, Chriſti
in hoc mundo introitus & exitus, &
cum hominibus converſatio præfigura-
batur. Poſtremum Propheta iterum
ſuper puerum incubuit, & corpus cor-
pori commiſit, quo facto mortuus re-
vixit. Hanc enimvero figuram Do-
minus perfecte, abſoluteque comple-
vit, quum Cruci ſua membra vivus
compoſuit, & mortuus mortuo Adæ cor-
F pus ſuum admenſus eſt in ſepulcro.
Sic tandem *Deus, quum eſſemus mortui* Epheſ. 2. 5.
peccatis, convivificavit nos in Chriſto, &
conreſuſcitavit, & conſedere fecit in cæ-
leſtibus in Chriſto Jeſu: ut ait divinus
Paulus.

Et oſcitavit puer ſepties, & aperuit v. 35.
oculos. Hoc numero, credidere nonnulli,

totidem annorum millia indicari, quibus exactis decretus Mortuis resurrectionis dies succedet, septenis proinde annorum millibus mundi ætatem esse definitam. Hebdomas quippe, dicunt, temporis mensura est.

v. 38. *Dixitque Eliseus discipulo suo, pone ollam grandem, & coque pulmentum filiis Prophetarum:* Proponuntur hoc loco duo miracula Eliſei, primum, quo rogatus a filiis Prophetarum mortem, quam in olla condi dicebant, sustulit. Alterum, quum centum Prophetas paucis panibus exaturavit, utrobique illum adumbrabat, qui geminato miraculo modo quatuor hominum millia, modo quinque multiplicato hordeaceo pane satiavit.

v. 39. *Et egressus est unus in agrum, ut colligeret herbas agrestes, & invenit vitem in agro, & collegit ex ea fructus rotundos plena veste.* Prophetarum iste promus, qui ingruente gravi fame per campos vagari compulsus est, & herbas agrestes colligere, quum nota olera non occurrerent, ignota & esui inepta decerpsit. Grossos, seu fructus rotundos Scriptura appellat, quos alii putant esse Colocyntides. alii Aloes fructus esse existimant, quos ova amaritudinis dicimus, ex quorum succo pharmaca cathartica, purgandæ alvo aptissima conficiuntur. Alii ajunt esse, quos rusticorum vulgus cucumeres asininos vocat, quorum sane gustus amarus est, & plantæ propius ad similitudinem vitis accedunt: vitem quippe Scriptura apppellat, quam ille promus invasit, & populatus est.

v. 41. *Afferte, inquit, farinam.* Quæ ollæ infusa omnem pulmenti mordacitatem & acrimoniam sustulit, hunc effectum divina operante virtute, quem certe a farina sperare nemo potuit, quemadmodum nec vidua Sarephthana, nec Silumitis illa femina ab incubatione vivi corporis mortui suscitationem, aut Naaman Syrus ab aquæ sanitatem. Allegoria. Eliseus pulmenti naturam farina correxit, & indito sapore novo imbuit. Sic nimirum proposita nobis ad imitandum Christi exempla, traditæque ad bene, sancteque vivendum cohortationes & pacta insuper pie viventibus ingentia præmia, dolores hujus temporis, ac tristitiam mira nobis jucunditate condiunt. Hos porro fructus collegit

git ex delicto ſuo noſtri generis Auctor Adam, nobiſque coxit, & guſtandos porrexit, quum ab Opifice ſuo illa audiit: *Maledicta terra in opere tuo, ſpinas, & tribulos germinabit tibi. Pulvis es, & in pulverem reverteris.*

Naaman princeps militiæ Regis Syriæ erat vir magnus coram domino ſuo, & glorioſus in conſpectu ejus, per eum enim dedit Dominus ſalutem Syriæ. Hinc quidam conjectant, hunc fuiſſe militem, qui Regem Achab in ultimo prælio miſſo in incertum telo confodit. Hac proinde gratia a Deo fuiſſe pro merito muneratum dicunt, quod Prophetarum perſecutorem ſuſtuliſſet, eodemque interfecto, Jezabelis accidiſſet vires, & furorem repreſſiſſet: inde factum, ut Eliæ diſcipuli, quos Achabi & Jezabelis metus in ſylvas & ſpelæa abegerat, reſpirarent & ad ſua collegia, quæ infra indicantur, redirent. Sed valde incerta ſunt iſta præter unum hoc poſtremum, quod indubitabile faciunt illa Abdiæ ad Eliam verba. *Numquid non indicatum eſt tibi Domino meo, quum Jezabel interficeret Prophetas Domini, quod abſconderim de Prophetis Domini centum viros quinquagenos, & quinquagenos in ſpeluncis.* CAP. V. v. 1.

Miſitque ad eum Eliſeus nunciun dicens, vade, & lavare ſepties in Jordane, & recipiet ſanitatem caro tua, & mundaberis. Naaman lepra laborabat, quumque comperiſſet eſſe in Jorami ditione Prophetam, a quo illo morbo liberari poſſet, eo profectus eſt: & ad Eliſei domum acceſſit, a quo didicerat ſibi petendam eſſe ſanitatem. Sed nec ad conſpectum nedum ad colloquium ab illo admiſſus fuit: tantummodo per nuncium audiit, ut ſi vellet ex ea infirmitate convaleſcere, ſepties in Jordane flumine corpus ablueret. Statim hic occurrit quæſtio, cur Naaman congreſſu, domoque Prophetæ interdictus fuerit? Primum, quia Benadado operam ſuam in caſtris navaverat: nec Prophetæ ignotum erat, quantum ſanguinis Iſraelitici fudiſſet ille Syriæ Rex, quantum proinde Naaman ejus v. 10.

archiſtrategus Iſraëlitas incurſionibus, & cædibus vexaſſet. Secundum Naaman lepra laborabat: noverat Eliſeus ſibi, ſuiſque interdictum leproſorum contubernio & conſuetudine.

v. 11. *Iratus Naaman recedebat &c.* Quia nimirum alia ipſe meditabatur, & expectabat, putabat nempe totum hoc negocium ſimplici manus impoſitione fore tranſigendum. At, ajebat, cur non prodiit obviam venienti? Cur colloquium petenti negavit? Cur illo, quo ſolet medicamento facili, atque obvio morbum non depulit? Nunc vero ad fluvium ire jubet, quaſi vero Jordanis aquæ me ſanum facere poſſint, aut idem minus præſtare potuerint patria flumina Pharphar, & Amana. Talia cogitaſſe & dixiſſe mirum non fuit hominem, qui ab extima rerum ſpecie Prophetæ dicta penſabat, & interpretabatur: nec enim militi rerum divinarum penitus ignaro occurrere poterat myſterium, quod inuſitata illa medicina occultabatur. Naaman ſcilicet ad fluenta Jordanis mittebatur, velut ad commune generis humani remedium: peccatum quippe lepra animæ eſt, menti proinde non ita ſenſibus aſpectabilis; ab hac lue natura humana per Chriſti baptiſmum liberanda erat: debuit itaque Naaman, quo utraque lepra corporis & animæ mundaretur futuram emundationem omnium gentium per lavacrum regenerationis in ipſo utique Jordane inſtituendum adumbrare. Jordanis quippe aqua mater & principium baptiſmi deſignabatur.

v. 15. *Obſecro, ut accipias benedictionem a ſervo tuo. At ille reſpondens ait: Vivit Dominus; in cujus conſpectu ſto, quia non accipiam.* Poſtquam Naaman Prophetæ dictis obſequutus ſepties in Jordane lavit, & emundatus fuit, tum vero ſuum errorem agnovit, miratuſque ſe repente curatum, beneficii auctorem Deum laudavit palam, teſtatuſque eſt eam aquis virtutem ſingulari erga ſe beneficentia inditam fuiſſe, nec morbi depulſionem profluenti, ſed Eliſeo jubenti eſſe adſcribendam; quamobrem ipſi attulit munera regiæ magnificentiæ digna, quæ tamen ut admitteret, nulla offerentis argumenta perſuadere potuerunt. Id porro pulchre & perſpicue Eſ. 52. 3. præſignabat curationem gentium per ſan-

ſanctos Apoſtolos ſine pretio fore tranſigendam, hoc nempe illis prædixerat Eſaias: *Gratis venundati eſtis, & ſine argento redimemini*. Cæterum, quum quilibet morbus quoddam ſit ſervitutis genus, congruenter Naamano ſanitas in ſeptimum diem promittitur, quia etiam lex, ſervum Hebræum in annum ſeptimum manumiſſionem ſperare, jubet. *Eſ.* 52. 3.

Dixitque Naaman, concede mihi ſervo tuo, ut tollam onus duorum Burdonum de terra. Naaman peregrinus duo pondera terræ Hebræorum Majoribus promiſſæ depoſtulavit, ad eorundem, arbitror, confuſionem, quo videlicet ipſos aliquando puderet negare Deum in Prophetis inhabitare, quando homo barbarus, vel ipſam Iſraëlitarum humum Deo plenam eſſe non dubitabat. *v.* 17.

Et ſequutus eſt Gezi poſt tergum Naaman; & petiit talentum argenti, & duas mutatorias veſtes. Homo profundæ avaritiæ, occultam deſpexerat, aſpexit tandem, ore prodente, quod occultabat animus. *v.* 21.

Et egreſſus eſt a conſpectu ejus leproſus, quaſi nix. Gezi a Naamanis congreſſu reverſus Eliſeo ſe præſentat, rogaturque, ut fit, edicere abſentiæ cauſam. Unde venis Gezi? interrogat Propheta. Hoc agebat Eliſeus, ut ſi famulus malefactum damnaret, & culpam fateretur, pœnam etiam evaderet, ſin contra negaret, ex jure & juſto factum conſtaret, ut qui Naamanis pecuniam acceperat clam, ejuſdem ſibi lepram haberet palam. *v.* 27.

CAP. VI. *Dixerunt autem filii Prophetarum ad Eliſeum. Locus, in quo habitamus coram te anguſtus eſt nobis*. Allegoria. Figuram hic attende Apoſto- *v.* 1.

Severi Antioch.

Planum eſt Naamanem ab Eliſeo iſtuc popoſciſſe, quo monumentum quoddam haberet, & benedictionem ſanctæ illius terræ, in qua ſanus factus fuerat. Idemque hodie quoque cum fide factitant credentes, adeo ut pulverem è ſanctis locis, & venerabilibus Eccleſiis, atque Martyrum ædibus, quaſi ad præſidium & benedictionem, domum aſportent.

ſtolorum, quibus templum legalium hoſtiarum anguſtum viſum fuit, & Judæorum ſynagogam amplitudinem Evangelii capere non poſſe, quocirca ſanctam Eccleſiam conſtruere cogitarunt,
Jo. 11. 52. & *filios Dei, qui erant diſperſi congregare in unum*: id enim in ſermone
Eſ. 49. 6. Domini edixerat Eſaias: *Parum eſt, ut ſis mihi ſervus ad ſuſcitandas tribus Jacob, & germen Iſrael convertendum: Ecce dedi te in lucem gentium, ut ſis ſalus mea uſque ad extremum terræ.*

v. 5. *Accidit autem, ut quum unus materiam ſuccidiſſet, caderet ferrum ſecuris in aquam.* Allegoria Adami caſum deſignat. Peccati quippe typus aqua eſt, eadem pœna fuit in Noëtico diluvio, poſtmodum in Chriſti baptiſmo remedium: lignum itaque in aquam demiſſum Chriſtus fuit, quando cum peccatoribus baptizatus fuit a Joanne, & cum illis converſatus eſt, & manducavit, & in paſſione cum ſceleratis reputatus eſt. Demerſo ligno, emerſit ferrum, quia Emmanuel mortuus & ſepultus deſcendit in inferiores partes terræ, & inde aſcendens hominem ſecum eduxit, & elevavit.

v. 18. *Porro Eliſeus oravit ad Dominum dicens: percute, obſecro, gentem hanc cæcitate, percuſſitque eos Dominus, ne viderent juxta verbum Eliſei.* Miſerat Rex Syriæ Benadad milites, qui Eliſeum in urbe Dothain per id tempus diverſantem obſiderent, captumque ad ſe adducerent. Quumque Eliſei famulus eam hoſtium multitudinem contemplatus exhorruiſſet, Eliſeus oſtenſo Angelorum exercitu, quem Deus Syrorum copiis objecerat, diſcipulum metu liberavit. Mox cæcitate divinitus percuſſi Syri, ignari quo pergerent, Eliſeum ducem optarunt, a quo Samariam ducti & intra muros concluſi, poſtquam decuſſa cæcitate, periculum, in quod ipſi ſe conjecerant agnoverunt; ab Eliſeo, & Joramo Rege benevole excepti, cibo-
Eſ. 6. 9. que refecti, liberi in patriam remittuntur. Allegoria. *Incraſſatum eſt cor populi hujus*, dixerat Deus ad Eſaiam: *Et aggravavit aures ſuas, oblinivit oculos ſuos.* Cæcatus Judæorum populus juſto Dei judicio, propria tamen voluntate, quæſivit, Salvatorem mundi occidere, ejuſque memo-

A moriam penitus extinguere. Rependit Christus gratiam pro injuria, & persequutores suos cæcitate liberavit, cibo etiam cœlesti refecit. Inde per universum orbem divisos fecit mirabilium suorum præcones. Tales utique fuere, qui è Calvariæ monte revertebantur percutientes pectora sua, & qui compuncti corde dicebant ad Petrum & reliquos Apostolos: *Quid faciemus fratres?* Et Apostolus Paulus, cui Dominus visum ademit, adeo ut apertis oculis nihil videret, atque postmodum restituit, jussitque portare nomen suum coram gentibus & Regibus, & filiis Israel. *Act. 2. 37.*

B *Factum est post hæc, & congregavit Benadad Rex Syriæ universum exercitum suum, & ascendit, & obsidebat Samariam, & oppugnabat eam.* v. 24. Idem, quem Dei sententia condemnatum Achabus occidere tenebatur, liberum tamen dimiserat. Quumque obsidio protraheretur, & cuncta circum loca insiderent hostes, tanta paulatim inopia premi cœpti cives, ut absumpto omni commeatu, rabidi super cadavera incumberent. Narrat hic Scriptura, inventas fuisse matres, quæ in famis remedium mutuam filiorum cædem inter se pacisce-

C rentur, quod quum altera exequuta fuisset, altera pactum rescindendum, diceret, lis ad forum deducta fuit Rege judice. Joramus hic erat Achabi filius, qui ut in eas se redactum angustias sensit, vehementer excanduit in authorem, quem rebatur esse Elisæum: quod, quum inedia periclitantibus nuper Syris latronibus lauto prandio succurrisset, & discipulis suis annonam nunquam deesse pateretur, modo cives suos fame torreri, absumique, deses & otiosus negligeret. Quare Deum obtestatus minatur, eam se negligentiam Elisei sanguine eodem die vindicaturum. Sed enimvero Joramus non Propheras incusare debuit, imo Prophetarum contemtorem parentem suum Achabum,

D qui si illorum paruisset dicto, & Benadadum sustulisset, is profecto Samariam nunquam obsedisset, nec Regem in eas conjecisset angustias. Allegoria. Atrox & dira fames, quæ diu Samaritanos torsit, & insolitos cibos admittere coëgit, ostendit panis cœlestis inopiam, qua omnes per

E

F

idem

idem tempus gentes laborabant. Samaria ergo totius generis humani personam, statumque repræsentabat. Porro Elisei opera calamitas illa demum depulsa est, quia *infirmi accincti sunt robore, & repleti prius, pro panibus se locaverunt*, id est gentibus Apostolorum prædicatione salutis scientia communicata est, & exundavit, ut Esaias prædixerat, quasi aquæ mare operientes. Sic enim ratum erat ante Deum, ut *famelicus messem stulti comederet, & absumerent sitientes divitias ejus*. Nam sicut Samaritani convectam in Syrorum castra annonam sibi diripuerunt, & in subsidium urbis suæ secum asportarunr, sic Ecclesia gentium divinos codices in Hebræorum synagoga repertos sustulit, & ad suæ sobolis utilitatem & eruditionem usurpavit.

1. Reg. 2. 5.

Job. 5. 5.

v. 25. *Donec venundaretur caput asini octoginta argenteis*. Caput asini, quod tam caro pretio distractum hic dicitur, disciplinam designat ex nugis Philosophorum, & Mundi Sapientum opinionibus hausta: hæc porro in magno pretio habita fuit, donec fames duravit, & parvulis petentibus panem, non fuit, qui frangeret eis, idest usque ad Christi nostri Salvatoris adventum.

Et quarta pars stercoris columbarum quinque argenteis. Tametsi hoc symbolum a mysterio aliquatenus dissonet, quia tamen columbis Justi in Scriptura comparantur, columbarum stercora interpretamur datæ a Moyse legis doctrinam, quæ si cum præceptis Christi componatur, lutum dicetur, pretiosum tamen, illo enim liniendi erant oculi cæcorum Judæorum Christi postmodum baptismo & prædicatione aperiendi.

CAP. VII. v. 1. *Ecce videbis oculis tuis, & inde non comedes*. Quum Eliseus prædixisset, Samariam postera die fame & obsidione liberandam, prædictionem risit quidam vir nobilis ex Jorami familia, cui Eliseus comminatur, quæ hoc loco Scriptura retulit. Hunc porro Regis familiarem tradunt eundem esse, quem supra Scriptura narravit, ab eodem nuncium allegatum fuisse, imo satellitum ducem, ut Prophetam caperet, aut interficeret: quamquam è ve-

A è veſtigio Rex ipſe ſuos apparitores ſubſequutus executionem impedivit : Infelix ergo iſte nobilis prænunciatam quidem ab Eliſeo urbis liberationem vidit, & rerum ad victum neceſſariarum magnam abundantiam, nullum tamen fructum inde conſequutus eſt, eadem die a multitudine ad prædam diſcurrente oppreſſus & extinctus. Sic miſer proprio infortunio Judæorum caſum expreſſit, quibus licuit panem

B vitæ, qui de cœlo ad eos deſcenderat, ſpectare, ea tamen eſca vivificante frui illorum plerique non meruerunt : quum interim eadem per Salvatoris noſtri gratiam omnibus eam accipere volentibus copioſiſſime affluereret.

Quatuor ergo viri leproſi erant extra murum urbis &c. Poſtquam Do- v. 3.

C minus immiſſo pavore Syros a mænibus Samariæ fugavit, quatuor viri leproſi, qui extra urbem vagabantur, hoſtium fugam per portarios urbis ad Regem detulerunt. Quumque miſſi exploratores leproſorum nuncium confirmaſſent egreſſus eſt populus ad prædam, ea, ut fit, multitudine, atque impetu, ut quum ſe invicem

D comprimerent, etiam oppreſſerint Jorami familiarem, qui, ut dictum eſt, Eliſeum hanc ipſam mutationem rerum prædicentem irriſerat, exitum ſortitus, quem Propheta ipſi eodem tempore denunciaverat. Sic enim fieri conſentaneum fuit, ut patefacto, pervulgatoque hujus poſterioris vaticinii eventu, jam

E populus dubitare non poſſet, præſentis beneficii auctorem eſſe Deum, qui per eundem Prophetam utrumque ſignificaverat & ducis mortem, & urbis liberationem. Allegoria. Quatuor iſti leproſi tametſi fædam per ſe præferant ſpeciem, ſi tamen ea parte ſpectentur, qua fauſta nunciarunt, ſanctos quatuor Evangeliſtas nobis pulchre repræſentant, cogitantibus per iſtos innotuiſſe univerſo orbi Chriſti Salvatoris noſtri gratiam, & per Chriſtum

F Mundo aſſertam libertatem. Quid? quod leproſi, qui corpus turpi lue affectum habebant, animum pulchris moribus præditum habere potuerunt, & quidem, qua deformatam a lepra cutem oſtendunt, priorem Apoſtolorum ſtatum ſignificant, qua vero animum virtutibus ornatum, poſteriorem deſcribunt converſionem, quando per Spi-

ritus Sancti illapsum renovati secundum interiorem hominem stolam cœlesti luce nitentem induerunt, & ad annuncianda opera Dei missi sunt.

CAP. VIII. v. 1. *Eliseus autem loquutus est ad mulierem, cujus vivere fecerat filium: surge vade tu, & domus tua.* Si-lumitis Elisei hospita hæc mulier fuit, ejusque rerum satagebat Propheta accepti beneficii memor; filiique ipsius, cui vitam reddiderat, curam gerebat. Septennalem hic prædicit famem, & hanc ob causam, ut in alias terras migret hortatur. Palæstinorum illa regionem delegit, quod foret sibi magis propinqua, quodve frumenti ferax, & ex maritima negociatione dives. Mari siquidem Palæstinorum regio tota alluitur, habebatque eo rempore portus celeberrimos & navium plenissimos, ut passim ex Scriptura colligitur: ea propter olim ob similem causam simile perfugium quæsivere Abraham & Isaac Patriarchæ. Allegoria. Palæstina Justorum a Domino peregrinantium hospitium Mundus est, eadem populi Dei hostis sæpe Dei cultores Israëlitas vexavit acerbissime: a Davide postmodum subacta arma quidem deposuit, sed, ut data occasione, resumeret. Simili Mundus odio Sanctos persequitur, ac perpetuo exagitat, & quamquam a Christo victus est, & princeps ejus Diabolus foras ejectus, nec ideo Christi servos ambo oppugnare desinunt, & incautos, ac ignavos opprimere.

I 2. 7. *Venit quoque Eliseus in Damascum, & Benadad Rex Syriæ ægrotabat*, ex ægritudine videlicet animi, quam ex nupera clade contraxerat. Cogitabat, quanto cum dedecore a certa spe capiendæ regiæ urbis subito dejectus fuisset, & insuper exutus castris, & coactus fugam inire ignominiosissimam; quodque magis dolebat, ex incerto rumore adventantis porentissimi hostis, quum revera, ut postea compertum est, nullus esset. Is porro, audito Elisei in urbem adventu, familiarem suum Hazaelem obviam misit, qui sibi Prophetæ opera sanitatem procuraret: & quoniam putabat ejusmodi negotium, ut cætera humana omnia, donis & muneribus transigendum esse, Camelos Eliseo misit quadraginta, ex omnibus Damasci bonis onustos: quæ illum

illum haudquaquam admisisse certo credendum est, quum nec Naamanis munera acceptare voluerit.

Vade, dic ei vita vives: porro ostendit mihi Deus, quia morte morietur. Rogatus ab ægro, utrum sanitatem esset recuperaturus, Elisæus ista respondit, quæ tamen nec rerum gestarum veritati, nec sibi constare videntur. Sed eadem nec sibi, nec hist. v. 10.

historiæ adversari planum fiet ex iis, quæ supra ad Micheæ simile responsum dixi: nam eodem fere verborum ordine uterque Propheta loquitur, quum uterque eodem contextu prospera & adversa roganti prænunciet. Unum hic addendum hujus loci peculiare est: quod Achabo, attento exitu pugnæ, quam ille pertinacissime volebat, exitium inevitabile fuit; mors contra Benadado, spectata levitate morbi, non modo evitabilis fuit, sed certo evitata fuisset (idque unice intendit significare Elisæus, & Benadad scire se velle expressit illis verbis: *si sanari potero de infirmitate mea hac*) nisi vi externa fuisset naturæ ordo disturbatus: & hanc Hazael ipse in præsenti facto nuncius ægro intulit, & vitam domino suo eripuit, eoque extincto regnum juxta Elisæi prædictionem invasit. Notandum ex Hebræo hæc aliter verti potuisse, contrario sensu: *Dicito, non sanaberis.*

CAP. IX. v. 1.

Eliseus autem Prophetes vocavit unum de filiis Prophetarum, & ait illi &c. Proponitur hoc loco exercitum in domum Achab judicium, & Judicis, atque executoris designatio: Jehu hic fuit, qui ex Dei mandato a quodam Prophetarum in Regem ungitur; discipulus Elisæi is erat, qui quum ad urbem Ramoth Galaad venisset, & Israëlitarum eandem obsidentium castra intrasset, tentorium, ubi duces exercitus conventum habere compererat, recta petiit: admissus in hæc verba profatus est, incertus quem alloqueretur: *Verbum ad te o princeps*, quumque respondisset Jehu, *ad quem ex omnibus nobis?* Intellexit Prophetes hunc esse, quem sibi ungendum magister præceperat: nec enim Jehu de facie noverat, & esto

noviſſet, & Eliſeus hunc proprio nomine diſtinxiſſet; in re tanti momenti errorem timere potuit: quæ porro ſtatim repoſuit: *Ad te o princeps*: indicant, eundem in ipſo facto doctum fuiſſe divinitus, hunc eſſe, quem Deus Regem deſignaverat. Quamobrem, ſicut ab Eliſeo monitus fuerat, illum in proximum conclave ſeduxit a turba: tantiſper namque diſſimulandum, ipſe etiam Jehu intellexit, cavendumque ne ea rerum novatio ſubito in vulgus efflueret: hic remoris arbitris unctus eſt Jehu in Regem, ſimulque juſſus eſt univerſam domum Achab exſcindere. Mox Propheta ſine mora è caſtris ſeſe proripuit, & Jehu, qui ſtatim poſt unctionem ab univerſo exercitu mirabili conſenſu Rex ſalutatus fuerat, in urbem Jezrael cum delecta militum manu procurrit, & Joramum Regem Iſrael, deinde Ochoziam Regem Juda primo impetu capit & interficit.

v. 24. *Dixitque Jehu ad Bar Dakar ducem: tolle projice eum in agrum Naboth Jezraëlitæ, quia veſpere vidi ſanguinem Naboth, & ſanguinem filiorum ejus.* Hæc dicebat Jehu, ſive quia recurrebant hoc tempore, quæ heſterno veſpere audierat, ſive quod per viſum iſtuc ſibi oſtenſum fuerat, quo ſequenti mane Jorami nece Nabothis ſanguinem vindicaret. Aliam inſuper cauſam hujus facti indicat Jehu, & cur vellet projici Jorami cadaver in agrum Nabothis Jezraëlitæ his verbis: *Memini*, ait, *quando ego, & tu ſedentes in curru ſequebamur patrem hujus, quod Dominus dixit verbum hoc ſuper eum dicens, ſi non pro ſanguine Naboth, & pro ſanguine filiorum ejus reddam tibi in agro iſto*, ideſt in ſuburbiis civitatis Jezrael, ubi poſitum erat Nabothis prædium. His in ſuburbano agro geſtis Jehu urbem intravit bene cœpta perfecturus.

v. 30. *Venitque Jehu in Jezrael. Porro Jezabel introitu ejus audito depinxit oculos ſuos ſtibio, & redimivit caput ſuum.* Jezabel, quæ filii caſum lugere credebatur, audito Regis adventu oculos ſtibio delita anus depingit, ornat mitra caput, & ore feneſtra prolato a novo principe videri ambit. Sperabat hunc formæ lenocinio captum eo perducere, ut etiam ipſius nuptias expeteret. Forte non ignorabat Adoniam olim Abiſag Silumitidem uxorem optaſſe,

A taſſe, quo Reginæ nuptiis viam ad regnum ſibi muniret: credere ergo potuit Jezabel Jehu ad novam & fluctuantem dominationem ſtabiliendam, ſimilem viam initurum. Hæc fortaſſe, dum ſui potens fuit, Jezabel cogitabat; at enimvero ubi ad januam adſtare Regem vidit, occurſante ſtatim filii nece, interfectoris conſpectum non
B tulit, quin in apertum jurgium prorumperet, *Numquid*, ait, *pax fuit Zamri, qui occidit dominum ſuum?* Adeo nec præſumta ſpes nuptiarum, nec imminentis lethi metus, nec præſens carnifex, in jugulum incumbens, feminæ ferociam fregerunt, ut vel tantiſper iram compeſceret. Sic quæ aliis nocens, ſibi innocens eſſe non debuit, quin hoſtem aliunde incitatum, convicio magis etiam inflammaret, quo
C atrocius ſæviret.

Et ait Jehu, quis mecum? Et reſpexerunt ad eum duo, vel tres Eunuchi, & ait: præcipitate eam deorſum, & præcipitaverunt eam. Jehu, ut feminam vidit, comperitque eſſe Jezabelem, juſſit Eunuchis præſentibus, ut illam dejicerent è feneſtra: quod illi fecerunt ſtatim eo impetu, ut Jezabelis ſanguine parietes reſperſerint, cadaver a ſuperveniente equitatu conculcatum paulo poſt a canibus la-
D ceratum fuit, *ut nemo diceret: hæc fuit Jezabel.* Tropologice. Achab accepto in acie vulnere occumbit, & regio funere elatus in Regum ſepulcris conditur. Jezabel contra ſervili manu ex ſublimiori loco præcipitata ad terram miſere alliditur, cadaver a prætereuntibus proculcatur, & a ca-
E nibus diſcerpitur. Quia etſi Achab multa peccaverit, aliquam tamen pœnitentiam oſtendit. Jezabel contra, quum non modo plurima commiſiſſet nefaria & execranda, ſed etiam conjugem ad omnia fere, quæ perpetravit flagitia, ipſa ſuis conſiliis induxiſſet, adeo malefacta non damnavit rebus proſpere procedentibus, ut etiam in adverſis, & in ipſo propemodum
F interitu viſa ſit inſanire. Jure itaque & merito ſeverius, quam Achab punienda fuit. Rurſus attende, quomodo Jezabel terror quondam Prophetarum, & Regum domina, ludibrium facta eſt ſpadonum & canum præda, ad obſtruenda videlicet ora loquentium iniqua, ne dicant *quare*

Infr. v. 37.

Jer. 12. 1.

via impiorum proſperatur, bene eſt omnibus, qui prævaricantur? Jam quemadmodum Deus ad vindicandam Reginæ in ſuos Prophetas hucuſque exercitam crudelitatem, ſervis, & canibus nunc utitur adminiſtris; ita poſtmodum Reges & populos Martyrum, & Eccleſiæ Chriſti perſecutores, gentium barbararum, & ignobilium opera, frequenter caſtigavit & afflixit.

CAP. X. v. 1. *Erant autem Achab ſeptuaginta filii in Samaria &c.* Satagebat Jehu non modo commiſſum a Propheta negocium exacte præſtare, verum etiam ſibi, poſterisque regnum, æmula ſublata ſtirpe, conſtabilire: quocirca ſcripſit ad cives Samariæ, ut vel quempiam ex liberis Achab, quos apud ſe habebant, ſibi Regem deligerent, quod ſi feciſſent bellum etiam pararent, & expedirent arma, vel ſi contra pacem optarent, filios Regis omnes ad unum decollarent, abſciſſaque capita ad ſe protinus mitterent. Samaritani Jehu mandatis repugnare non auſi, quæ petebantur capita ſtatim tranſmiſerunt; quæ quum Jehu in duos congeſta acervos in loco frequenti, & publico conſtituiſſet, mane facto convocata populi concione. *Judicate*, inquit, *quod juſtum eſt, eſtis enim juſti*. Si ego reus dicor, quod occiderim Regem, & regnum occupaverim, conſequens erit, eos, qui domini mei filios ſeptuaginta ſuſtulerunt, innoxios non eſſe. Atqui omnes Samariæ optimates, & majores natu manifeſtæ perfidiæ nemo veſtrum, ut arbitror, incuſabit. Reſtat ergo, neutros in hoc facto culpandos eſſe, qui fuimus divinæ ſententiæ meri executores. Videtis enim, eventa propheticis prædictionibus exacte reſpondere: ut quæcumque Deus contra Achabi ſtirpem decrevit, & per Eliam futura prædixit, eadem pleniſſime perfecta & abſoluta fuerint. Cæterum, quod hic & alibi occurrit a Prophetis in ſermone Domini dictum: *Interficiam mingentem ad parietem*. Significat extremum alicujus familiæ & generale excidium ex graviſſima aliqua cauſa conſtitutum, adeo ut canes quoque domus cuſtodes perditum iri intelligas, nedum habitatores ejuſmodi noxæ reos.

v. 18. *Congregavit ergo Jehu omnem populum, & dixit ad eos: Achab coluit*

luit Baal parum &c. Jehu, dum bene cœpta perſequitur Ochoziæ Regis Juda fratres quadraginta duos in medio curſu comprehenſos occidit. Continuo Samariam ingreſſus omnem Achabi progeniem delevit: deinde, ut inductam a Jezabele & Achabo peregrinam religionem aboleret, indicto publico & ſolenni Baalis Sacrificio, ejuſdem ſacrificos ad eam celebritatem invitavit, quos intra clauſa templi congregatos omnes ad unum trucidavit, & Baalis ſtatuam combuſſit, & delubrum in latrinas convertit. Et hæc quidem pie, ſapienterque a Jehu geſta ſunt, eademque Deo grata, & accepta fuiſſe Propheta Regi declaravit, prædicens, ipſius ſtirpi decretum eam ob cauſam imperium ad quartam generationem duraturum: nec enim Jehu curſum, quem ſub ſui principatus initium pie petiit, conſtanter retinuit, neque ejus nepotes prima parentis exempla ſibi imitanda propoſuerunt, ſed extrema.

CAP. XI. v. 1. Athalia vero mater Ochoziæ videns mortuum filium ſuum, ſurrexit, & interfecit omne ſemen regium. Alius erat naturæ motus, quem tamen Athalia ſequuta non eſt, tres, opinor ob cauſas. Prima penitus occulta, utique Athaliæ ignota, Diaboli fuit aſtus: quum enim compertum haberet, quod vel rudis, & imperitus quilibet Iſraëlita non ignorabat, humani generis Redemptorem ex Davidica progenie naſciturum, ſatagebat hanc funditus extirpare, quo divinæ erga nos miſericordiæ conſilium diſturbaret, idem hoc olim non admodum diſſimili via procuraverat, quando Noëmi tempore hominum mores corrupit, ratus Deum naturam adeo labefactatam nunquam reparaturum, & Moyſis ætate Pharaonem induxit, ut maſculos Hebræorum infantes perimeret, quod ſciret in Abrahami ſemine benedicendas omnes tribus terræ; & poſt Chriſti adventum Herodi ſuggeſſit Betlehemiticorum infantium ſtragem. Sed ejuſmodi arcanum, ut dixi, Athalia cogitare non poterat. Duo ergo ex hoc atroci facinore commoda ſpectavit, primum, ne in regia domo tres haberet æmulos Regem, Regiſque matrem & Reginam, & pri-

& primum in ea tenere locum forte non multum curabat, modo secundum, aut tertium occuparet; neutrum tamen sibi obventurum sciebat, quum alterum matri jure competeret alterum uxori. Aliud insuper occurrebat bonum securitas, si enim Athalia illud assequuta fuisset, ut omnes regni Judaici vires ad ipsius defensionem conspirarent, salutem suam in tuto positam esse existimabat: nec proinde timendum, quidquid Jehu Rex Israel Jezabelis, & Achabi familiæ capitalis hostis contra moliretur. Cæterum hoc Athaliæ facinus perspicue ostendit, quam pernicioſa fuerint Israelitis cum peregrini cultus feminis connubia, & quam vere Moyses, qui lege lata suis Hebræis illa interdixerat, damna inde sequutura præsagisset.

v. 2. *Tollens autem Josaba filia Regis Joram soror Ochoziæ Joas filium Ochoziæ, furata est de medio filiorum Regis, qui interficiebantur, & nutricem ejus, & abscondit eum in triclinio cubiculi sui.* Josaba Jojada Pontifici singulari regiæ stirpis privilegio nupserat, cautum quippe erat ne Tribus inter se commiscerentur, neve proinde feminæ extra propriam Tribum cuilibet promiscue nuberent. Hæc itaque nepotem communi fratrum fato feliciter subtractum cum sua nutrice abscondit intra secretiora templi peneralia, quo nemini de populo adire fas erat, solisque Sacerdotibus patebant, qui, quum Pontifici omnes parerent, ab eodem facile inde arceri potuerunt. Interim Athalia regnum invasit, tenuitque ad sexennium. Quod mirum fuit fieri potuisse a femina talibus imbuta moribus, & peregrinæ, Judeisque exosæ originis, ac religionis, donec Jojada Davidicæ stirpi illud restituit.

v. 4. *Anno autem septimo misit Jojada, & assumens Centuriones, & Satellites, & Cursores, introduxit ad se in templum Domini.* His porro permixtum fuisse magnum Levitarum numerum indicat secundus Annalium liber, quos Jojada utpote sibi subjectos ad hoc negotium paratos habuit; quumque sabbatis ad custodias templi venire solerent, eorum convocationem Athaliæ minus suspectam fore putavit. His intra septa templi congregatis Pontifex imperat arma ex armamentario tem-

templi depromta ſumere , ſimul armatis regium puerum oſtendit . Conſeſtim diſtributæ in opportuna loca cohortes militum , juſſique ſinguli templi aditus omnes occupare , & contrariæ factionis quoſcumque inde arcere . Rebus ita diſpoſitis Pontifex puerum de more ſacro oleo ungit , & diademate coronatum Regem declarat : novi Regis inaugurationem ſequuta eſt feſtiva militum acclamatio , mox ingens populi ad templum concurſus .

Audivit autem Athalia vocem populi currentis &c. Dum hæc in templo aguntur Athalia populi concurſantis ſtrepitu , ac tubarum clangore excitata , ad templum procurrit , dumque præſentia , atque voce ſeditionem compeſcere conatur , a regiis ſatellitibus comprehenſa , extra clauſum templi rapitur ; Pontificis juſſu , ne ſuo ſanguine Dei ædem polluereт , & occiditur . Sic Propheticæ de Achabi ſtirpis excidio prædictiones paulatim per varios exitus ad effectum perducebantur . Rebus itaque imperii conſtitutis , Jojadas ad reſtituendam religionem a Joramo , ejuſque ſucceſſoribus peſſumdatam , ſe contulit . Quocirca Regem inprimis & univerſum populum induxit , ut fœdus a majoribus cum Domino pactum , conceptis ex veteri inſtituto verbis , innotarent , mutuamque ſibi invicem fidem ſibi Rex & populus jurarent . Hinc ad extirpandas novas religiones converſus , habuit populum in hoc negotio mirum in modum ſibi conſentientem : ſtatim namque facta manu Baalis fanum ingreſſus ejuſdem aras deſtruxit , ſimulacra confregit , & profani cultus antiſtitem Mathan interfecit . Sic Jojadæ auctoritate & pio ſtudio legis obſervantia , & ſacri miniſterii ordo , ſacrificia & ceremoniæ reſtituta ſunt in eum fere ſtatum , quem , regnante Davide , obtinuerant .

v. 13.

CAP. XII. v. 7.

Vocavitque Rex Joas Jojadam Pontificem , & Sacerdotes dicens : quare non inſtauratis ſarta tecta templi ? Cauſam , cur Rex Joas & Jojadas Pontifex ad reparandam Dei domum animum appellerent , indicat liber ſe-

cundus Annalium his verbis : *Athalia instruxit filios iniquitatis , & fuffodit domum Domini , & omnes fanctificatos , qui erant in domo Domini , traduxit ad cultum idolorum* . Nec vero mirum id attentaſſe Athaliam , feminam ea inſtructam audacia & ſagacitate , ut & regnum ambire , & occupare potuerit . Quum ergo ejus arbitratu omnia adminiſtrarentur , ipſumque Regem Ochoziam ſibi obſequentem haberet , nihil ab ea prætermiſſum fuit, quo Judæos a divino cultu abſtractos ad patriam Sidoniorum religionem traduceret . Quamobrem , dum introducto peregrino cultu veri Dei templum negligitur , multis in locis fatiſcere cœperat , & facto vitio ruinam minari . Ergo , ut huic malo occurreret Rex , auctore Pontifice , magnam pecuniæ vim a populo libenter ſubminiſtratam collegit , & Sacerdotibus ad deſtinatum opus delectis tradidit . Sed quum poſtea animadverteret , ab illis commiſſum negotium , nec ea cum fide , nec diligentia , quam ſperaverat , tractari , eam curam viris exploratæ probitatis detulit , quam & ſtrenue , & diligenter geſſerunt . Allegoria . Agnoſce hic typum Sanctorum , qui ſcientiæ donum a Deo conſequuti , ad ejuſdem reparandam domum vanis religionibus , & variis criminibus labefactatam , contulerunt .

v. 20. *Surrexerunt autem ſervi ejus , & conjuraverunt inter ſe , percuſſeruntque Joas in domo Mello , & mortuus eſt* . Poſtquam exactis annis centum & triginta Jojada Sacerdos vivere deſiit ; Joas quorundam principum conſiliis inductus , veram religionem , quam dum vixit Jojada , ſancte coluerat , abjecit , & idololatriam a feminis Sydoniis invectam , quam eodem Pontifice auctore cum magna gloria exterminaverat , revocavit . Quod quum Zacharias Jojadæ filius quominus fieret impedire conaretur , & divino inflammatus ſpiritu ſtans inter templum & altare Regem , ac principes populi coram argueret , in ipſo atrio Domini lapidibus obrutus fuit , ea ſcilicet fuit Joæ inhumanitas & communis naturæ ſenſus ſtupor , ut acceptorum a Jojada beneficiorum immemor ejuſdem filium virum ſanctiſſimum tanta cum immanitate tractari permiſerit præſens , imo & juſſerit ; eo

2. Pa. 24. 16.

A
B
C
D
E
F

A eo interim propriæ innocentiæ teſtem & vindicem Deum appellante. *Videat Deus*, inquit, *& requirat*. Providebat vir ſanctus mala & calamitates, quæ non multo poſt Regi & regno incubuerunt: ſequente quippe anno invaſere Syri Judæam, & vaſtarunt, adeo ut Joas, quo vitam redimeret, regiam domum, ac templum ſpoliare coactus fuerit, ab eiſdem nihilominus male & ignominioſe habitus eſt, ut contracto inde morbo decubuerit; tandem ſervorum conjuratione oppreſſus in ipſo lectulo, in quo æger jacebat, confoſſus interiit. Cadaver in civitate David conditum fuit, Regum tamen ſepulcro illatum non eſt. Patri ſucceſſit Amaſias.

C E*Liſeus autem ægrotabat infirmitate, qua & mortuus eſt: deſcenditque ad eum Rex Iſrael, & flebat, dicebatque: Pater mi, pater mi currus Iſrael, & equites ejus.* Mortuo Jehu Rege Iſrael, Joachaz filius regnum inivit, quod per annos ſeptemdecim ab eodem vehementer afflictum, ac pene everſum, ejuſdem D filius Joas ex parte reſtituit, Eliſei, quem impenſe coluit, opera & conſiliis adjutus. Quum ergo Propheta decumberet ab eo morbo, quo poſtmodum extinctus eſt, Rex illum inviſit, quumque brevi deceſſurum perſpiceret, orbitatem ſuam lamentabatur, & dicebat: *Pater mi &c.* eandem, ut ſupra vidimus, lamentationum formulam ipſe Eliſeus uſurpaverat in deceſſu Eliæ; & ſenſus eſt idem, quem eo loco expoſui: ſignificabat ergo Eliſei precibus & conſiliis ſtare victoriæ ſpem, & regni fœlicitatem. Continuo Eliſeus pias Regis lacrymas muneraturus, *affer*, ait, *arcum, & nervo ſagittam indito*. Quumque Rex poſuiſſet manum ſuam ſuper arcum, ſuperpoſuit Eliſeus manum manibus Regis, juſſitque aperta feneſtra ſagittam Orientem verſus jacere: quo facto, Eliſeus ait: *Sagitta ſalutis Domino, & ſagitta contra Syriam*; Syriam videlicet ea feneſtra proſpectabat; *Percutieſque Syriam in Aphech, donec conſumes eam. Rurſus ait: Tolle ſagittas, quas quum tuliſſet, rurſus dixit ei, percute jaculo terram. Et quum percuſſiſſet tribus vi-*

CAP. XIII. v. 14.

eibus , & ceſſaſſet , iratus eſt vir Dei contra eum , & ait , ſi percuſſiſſes quinquies , aut ſexies , aut ſepties ; percuſſiſſes Syriam uſque ad conſumtionem , nunc autem tribus vicibus percuties . Hic ad hiſtoricum ſenſum duo pertinent : primum , Iſraëlitarum victoriam a Deo, rem eo modo pro ſua voluntate diſponente , annexam fuiſſe hujuſmodi ſigno : quod novum non fuit , quum antehac Ægyptiorum plagas , & Iſraëlitarum exitum ab elevatione virgæ pendere voluerit : & Amalecitarum cladem ab elevatione manuum Moyſis orantis : & haſtæ Joſuæ pugnantis , Hai urbis expugnationem . Sic enim fieri expediebat , quo nimirum rebus & verbis clarius intelligeretur , beneficium a Deo liberaliter conferendum , & rato tempore collatum , accipientium mentibus altius infigeretur . Hoc porro arcanum Eliſeo divinitus communicatum , Regi ignotum fuit ; alioquin non ter , ſed decies terram jaculo petiiſſet , quod quia non fecit Eliſeus Regem increpuit , non quod hic peccaſſet , ſed quod privaſſet imprudens ſuos Iſraëlitas ampliori beneficio , quod iidem fuiſſent conſequuturi , victis debellatiſque Syris , & everſo illorum imperio : quod quia Eliſeus cupiebat , impeditum doluit præſenti Regis ceſſatione , imo verius futura ejuſdem , ejuſque ſubditorum in idololatria obduratione , quæ vera & ſola cauſa fuit , cur nec ſignum procederet , nec gratia , per illud ſignificata , concederetur . Secundum Eliſeus manum manui Regis ſuperimponit , quo ſignificabat divina virtute , quam Prophetæ manus in præſenti ſymbolo repræſentabat , infirmam Regis dexteram roboratum iri in tantum , ut univerſam Syriam ſubjugare facile poſſet , acceptaſque Syris clades referre . Et vero Iſraëlitæ , a Syris præterito bello attriti , Joramo Rege ad eas venere anguſtias , ut in regia urbe equos dumtaxat quinque habuerint , & ſub ejus ſucceſſore in univerſa ipſorum ditione non plures , quam equites quinquaginta , peditum decem millia , & decem currus reperti fuerint :

Sup. c. 13 v. 7 *Interfecerat enim eos* , ſubdit Scriptura, *Rex Syriæ , & redegerat quaſi pulverem in tritura .* Atqui Hebræi , Salomone regnante , quinquaginta duo millia equorum in regiis ſtabulis numera-

rabant ; & Jeroboamus octingenta millia armatorum in aciem eduxit , quibus ex adverſo oppoſuit Abias quadringenta millia virorum electorum , ex duabus dumtaxat tribubus Juda , & Benjamin . Allegoria . Signum duas habet partes , ſingulæ ſuum ſenſum . *Sagitta ſalutis Domino* , plane Dominum Salvatorem deſignat , quum in Cruce emiſit ſpiritum ; quo terræ viſcera penetravit , & Patres inferno carcere detentos liberavit , deinde per Apoſtolos univerſum orbem pervaſit , & credentibus ſalutem attulit . Quo autem ſagitta Orientem verſus jacitur , ſignificat : Chriſti aſcenſu noſtræ ſalutis opus conſummatum fuiſſe ; quum *aſcendens ſuper cœlum cœli ad Orientem* portas nobis æternales aperuit , cœloque captivitatem noſtram invexit . Item dum jaculum terræ fixum inde extrahitur , aut reſilit , exprimit corporis Chriſti ſepulturam & reſurrectionem , poſtquam ad triduum in corde inferni , in terra mortuorum fixum manſit . Rurſus attende , quomodo terra Iſraëlitarum telis tribus configitur , & regnum Syrorum tribus præliis profligatur . Scilicet adorandum Chriſti Corpus ſpinis , clavis , lancea confixum eſt , his tamen non fuit Chriſti caro deſtructa , ſed Diaboli , peccati , atque mortis imperium triplici clade contritum fuit , Diabolum namque Salvator noſter proſtravit , peccatum & mortem ſuſtulit . Poſtremo telum ter jactum humo hæſit , & Dei populum ad terram afflictum relevavit , quia Chriſtus dum in ſepulcro jacuit, corpora Sanctorum ad ſpem reſurrectionis erexit.

2. Par. 13. 3.

Pſ. 67. 34.

Mortuus eſt Eliſeus , & ſepelierunt eum . Funus curarunt ejus diſcipuli filii Prophetarum , cui Regem Joam interfuiſſe , ex eo colligitur , quod eundem ægrotantem ſtudioſe inviſerat , & morientem mœſtiſſima lamentatione & profuſis lacrymis fuerat proſequutus . Et quoniam Hoſeas in principio ſuæ Prophetiæ indicat , prophetaſſe ſe ſub Jeroboamo filio Joæ , oppido veriſimile eſt , eundem in præfectura Prophetarum Eliſeo ſucceſſiſſe . Quum vero poſtmodum in Eliſei ſepulcrum cadaver mortui hominis aliquando projectum fuiſſet , ejuſque oſſa tetigiſſet , ſtatim revixit . Suſcitaverat mortuum Elias , fecit & hoc Eliſeus , at nullus Prophetarum mortuus

v. 20.

mortuum vita donavit ; ut intelligas : congeminatum in Eliſco Eliæ ſpiritum. Porro virtus oſſibus Eliſei divinitus indita futuræ reſurrectionis index & ſemen fuit . Perinde delatus ejuſdem corpori honor , ut in ſimili caſu ſupra animadverſum eſt , gloriam præſagiebat corporibus Sanctorum in generali corporum reſurrectione communicandam .

CAP. XIV. v. 1. *IN anno ſecundo Joas filii Joachaz Regis Iſrael regnavit Amaſias filius Joas Regis Juda* , qui parentis mortem ultus eſt , moderate tamen , ut conjuratorum cognatis parceret juxta legis præſcriptum , cautum quippe erat , ne pœna ultra culpæ auctores procederet . Pius ergo fuit Amaſias , quandiu triſtem parentis exitum ob oculos habuit , cujus cauſam ignorare non poterat , unam dumtaxat fuiſſe religionis injuriam : rebus itaque poſtmodum proſpere ſuccedentibus , excuſſo , quem ex patris ſupplicio conceperat , Dei metu , cultum pariter repudiavit , & peregrinas religiones amplexus eſt . Hanc porro fuiſſe defectionis cauſam , docet Scriptura in ſecundo Annalium , ubi victoriam ex Idumæis ab eo reportatam narrat : *Amaſias* , inquit , *confortatus eſt , duxitque populum ſuum & abiit ad vallem ſalis , & cecidit , atque interfecit filios montis Gebal decem millia , & decem millia vivos comprehenderunt filii Juda , & adduxerunt eos ad ſummitatem petræ , & omnes venerunt conſtricti vinculis* . Deinde ſubdit : *Et quum veniſſet Amaſias reverſus a cæde Idumæorum , obtulerunt ei Deos Gebal , & ſtatuit eos ante ſe , & adoravit eos , & obtulit eis thymiateria aromatum* . Vallis ſalis eadem eſt , quæ Idumæorum ſanguine olim maduerat ſub Davide , qui primus illos ſub jugum miſit , quod poſtmodum , Joſaphato regnante , excuſſerunt . Ea Amaſiæ perfidia offenſus Deus , Prophetam miſit , qui ſtultam Regis impietatem argueret , ut qui Deos eſſe crederet , qui cultores ſuos de manu ejus liberare nequiverant , quoſque ipſe ſuis è ſedibus avulſos habebat captivos . Rex admonitionem indigne tulit , & monitorem ignominioſe repulit , minatus inſuper ſupplicium , ſi porro pergeret , ut negocium ſibi eam ob rem faceſſeret : cui ille

2. Par.

ſe

A se quidem quieturum, respondit, quod certo sciret futurum, ut scelus illud vindicaretur auctoris morte, Regemque pœniteret aliquando, quod consulentem & monentem se minime auscultasset. Vaticinii fidem probarunt subsequuta Amasiæ captivitas, & festinata mors. Quum enim temere Joam Israëlitarum Regem bello lacessisset, victus captusque fuit, & cum ignominia Samariam abductus: unde B cum ingenti multa demum dimissus, regnoque restitutus, paulo post Solymitarum quorundam conspiratione oppressus est. Hic interim animadverte quomodo Amasias, dum Prophetis obsequitur, & conductos milites peregrinæ religionis dimittit, susceptum nihilominus contra Idumæos bellum fœliciter conficit, & opibus C auctis, ampliataque ditione lætus Jerosolymam revertit: idemque, versa rerum vice, semel & iterum ex eadem urbe turpiter ejicitur, primum a Joa, deinde a conjuratis civibus, & graviſſimis utrinque affectus calamitatibus, libertatem, mox etiam vitam amittit: nec sane aliam ob causam, ut perspicue Scriptura declarat, quam ob divinæ legis & Prophetarum D contemtum. Hoc nimirum perpetuo, & ubique satagebat Deus, ut durissimæ cervicis populus aliquando disceret: salutem suam, & regni fœlicitatem in sola divinorum præceptorum observantia consistere: non quod ipse eorum obsequio indigeret, sed quod ipsis nullatenus expediret, ejus imperio, & gubernatione carere.

E *Anno quintodecimo Amasiæ mortuo* v. 23. *Joa Rege Israel regnavit Jeroboamus ejus filius ad annos unum, & quadraginta: ipse restituit terminos Israel ab Emath usque ad mare solitudinis juxta sermonem Domini Dei Israel, quem loquutus est per servum suum Jonam filium Amathi Prophetam.* Idem est, qui Ninivitis pœnitentiam prædicavit. Mare solitudinis ipsum est, quod mare F salsissimum alibi Scriptura appellat, positum in confinio Chananitidis, cui respondet alter ejusdem terminus aquilonaris Emath civitas juxta Libanum montem. Jeroboamus itaque Jonam Prophetam coluit, quemadmodum pater ejus Elisæum, illiusque operam perinde sibi utilem expertus est, ejus siqui-

siquidem prædictionibus & consilio animatus, occupatas a Syris civitates recuperavit.

CAP. XV. v. 1. *Anno vigesimo septimo Jeroboam Regis Israel regnavit Azarias filius Amasiæ Regis Juda.* Idem in genealogia Christi Ozias appellatur, & Joramo genitus dicitur, qui atavus ejus fuit. Annos regnavit quinquaginta, quo temporis spatio labefactatum sub decessore reipublicæ statum restituit. Jerosolymæ muros a Joja Rege Israel ex parte dirutos refecit, duxitque Judæorum colonias ab introitu Emath usque ad mare solitudinis, & ad ostium maris rubri urbem Ailath condidit. Philistæos, Ammonitas, & Arabes subegit, & Regibus Juda fecit tributarios. Adeo illi omnia prospere cesserunt, dum Zachariam Prophetam habuit præceptorem, & ejus consilio rempublicam administravit. Ex ejus tamen disciplina non fuit, quod postremo sui principatus anno sacerdotale sibi munus usurpare tentavit, & adyta templi temere ingressus adolevit incensum: quod ex lege Dei & Regum decessorum consuetudine proprium Sacerdotum officium esse sciebat: quam ob causam horribili lepra percussus, regno pariter, atque hominum communi consuetudine, dum vixit, privatus mansit. Allegoria. Ozias delicto, & supplicio perduellium Angelorum, atque Judæorum typum expressit. Et illi quidem, dum honoris locum conditioni suæ indebitum occupare contendunt, eum quem obtinebant, amiserunt, & Sanctorum societate, convictuque privati sunt. Isti vero dum non suam hæreditatem invadere tentant, & hæredem occidunt, nec propriam retinere potuerunt, sed de terra hæreditatis suæ ejecti vagantur incertis sedibus, & sicubi considere ipsis licuit, commune tamen cum incolis contubernium habere non licet.

v. 8. *Anno trigesimo octavo Azariæ Regis Juda regnavit Zacharias filius Jeroboam super Israel in Samaria.* Jeroboamo regno, vitaque defuncto sublectus Zacharias sexto a suscepta potestate mense a Sellum filio Jabes interfectus est: suoque interitu promissionem domui Jehu olim factam imple-

A plevit, & conſummavit, eo quippe ſublato regnum in ea familia ad quartam generationem propagatum per alias familias vagari cœpit: ejus interfectorem Sellum Menahemus filius Gadi poſt menſem ſuſtulit, & regnum invaſit, quod quum ſuis viribus tueri ſe poſſe diffideret, Regis Aſſyriorum Phul opem poſtulavit, ejuſque favore ad annos decem obtinuit. Succeſſit Phaceja ejus filius, quem bien-
B nio poſt Phacee filius Romeliæ militiæ Præfectus in palatio occidit, & rerum potitus eſt. Hujus tempore Teglath Phalaſar Aſſyrius apertam a deceſſore viam ingreſſus Chananitidem invaſit, & Hebræorum captivitatem inchoavit omnium, quas ad eam diem paſſi fuerant teterrimam & acer-
C biſſimam.

Anno ſecundo Phacee filii Romeliæ Regis Iſrael regnavit Joatham filius Oziæ Regis Juda. Suſceptum hoc anno regnum Joatham ſexdecim ſequentes magna cum laude adminiſtravit. Enimvero quum multa ab illo præclare geſta ſecundus Annalium liber prodiderit, nihil hoc loco Scriptura reprehendit ab eodem non recte factum, v. 32.
D præter excelſorum tolerantiam, communem videlicet noxam Regum Juda etiam laudatiſſimorum. Jeroſolymam inprimis novis molitionibus communivit, turres & caſtella in deſertis locis conſtruxit. Ammonitas perpetuos Judæorum hoſtes domuit, & annuum tributum Regibus Juda in poſterum penſitare juſſit.

E

CAP. XVI. v. 1. *ANno decimo ſeptimo Phacee filii Romeliæ regnavit Achaz filius Joatham Regis Juda.* Hic a piorum deceſſorum ſuorum religione, ac moribus adeo exorbitavit, tot, tantiſque ſceleribus infamavit Davidis ſtirpem, ut ipſi & Manaſſi ejus nepoti potiſſime adſcribenda cenſeatur Judaici regni
F ruina. Adeo nimirum peregrinarum religionum ſtudioſus fuit, ut quod immaniſſimum fuit, filios ſuos per ignem traduxerit, quo in facto imitatorem habuit præter alios privatæ ſortis homines Regem Manaſſem: ita quippe ſibi perſuaſerat, tum demum ab inimicarum gentium armis ſe tutum fore ſi illarum numina coluiſſet. Eam Achazi perfidiam ſequuta pœna eſt eadem,

quæ alios Reges impios ſæpe afflixit. Raſin namque Syriæ Rex primum ſibi confinem Achazi ditionem depopulatus eſt, mox conjunctis cum Phacee filio Romeliæ viribus Judæam univerſam vaſtavit, cæſis uno prælio Judæorum centum viginti millibus, aliiſque ducentis millibus captis & Samariam abductis, qui tamen poſtmodum intercedente Adu Propheta dimiſſi ſunt. Achaz, ut vidit ſe tantis obrutum malis pium deceſſorum ſuorum morem ſequutus non eſt, nec ad Deum patris ſui David confugit, ſed quod Iſraëlitis ſevere cautum fuerat, Regem Aſſyriorum Teglathphalaſarem in ſocietatem belli contra Syros, & Iſraëlitas accerſivit peſſimo conſilio, quod Hebræis utriuſque regni ingentium calamitatum, & exitii cauſa fuit; magnis inſuper donis ſollicitavit, exhauſtis in hoc negocium publicis, privatiſque copiis, & expilato Domini templo. Nec ille abnuit, lætus occaſionem admodum commodam ſibi offerri, cœptum adverſus Syros, & Chananæos a Deceſſore bellum reparandi. Confeſtim itaque Syriam ingreſſus Damaſcum regni caput expugnavit, Regem Raſin interfecit, & provinciam populatus habitatores in Aſſyriam tranſtulit. Inde motis caſtris terras Samariæ Regi ſubjectas occupavit, & incolas ſimili exilio multavit.

CAP. XVII. v. 1.

Anno duodecimo Achaz Regis Juda regnavit Oſee filius Ela, in Samaria ſuper Iſrael novem annis. Phacee exacto vigeſimo regni anno ab Oſea occiditur, hic Samariæ Regum vigeſimus & ultimus fuit. Quum enim anno ejus nono, ac poſtremo Salmanaſar Aſſyrius poſt triennalem obſidionem expugnaſſet Samariæ urbem regnum pariter excidit & extinxit, abductiſque inde incolis cœptam Iſraëlitarum captivitatem complevit, captivos in Mediam tranſportavit, collocavitque in Hala, & in Habor fluvii Gozan, civitatibus Medorum. Utque religionem mutarent, ſollicitavit conſtitutis ſuper omnem collem excelſum ſimulacris, & excitatis ad nova ſacra delubris. Neve terra ſuis vacuata habitatoribus, inculta maneret, ductis ex Aſſyria colonis excolendam dedit. Poſtremum non ſine cauſa hoc

A hoc loco Scriptura recenſet varias diverſorum Deorum religiones ab Iſraëlitis impie ſuſceptas, & iterata toties flagitia, obſtinatiſſimam denique in ſuis moribus pertinaciam. Hæc nimirum explicanda fuerunt & poſterorum memoriæ prodenda ad tuendum divinæ Juſtitiæ judicium, quæ gentem nefariam & ſceleratam natali ſolo expulerit, & duriſſimæ ſervituti ſubjecerit B propter duritiem cervicis ipſorum.

CAP. XVIII. v. 1. *Anno tertio Oſee filii Ela Regis Iſrael regnavit Ezechias filius Achaz Regis Juda. In Domino Deo Iſrael ſperavit. Itaque poſt eum non fuit ſimilis ei de cunctis Regibus Juda; ſed neque in his, qui ante eum* C *fuerant*: non quo Ezechias cunctis deceſſoribus, vel ſucceſſoribus ſuis ad ipſam hanc metam currentibus anteverterit, ſed quo in iis pleriſque, quæ cum virtute geſſit, alterum ſimilem ſibi non habuerit: hoc ipſo namque elogio, & iiſdem fere verbis Scriptura paulo infra Joſiam Ezechiæ nepotem exornat, quem utique avo ſuperiorem fuiſſe affirmare non potuit. Hic Deorum ſtatuas omnes D disjecit, evertit fana, lucos excidit, & quod deceſſorum nemo attentaverat, ſuſtulit excelſa; non quod in illis idola colendo peccarent Judæi, ſed quod Deum colentes ordinem, & modum ab eo præſcriptum non obſervarent, ut ſupra tactum eſt: cautum quippe erat ne extra conſtitutum legitima poteſtate locum ſacra fierent, E qui locus eo tempore erat Salomonis templum, & altare Jeroſolymis erectum. Hanc ſiquidem Ezechiæ mentem fuiſſe in demoliendis excelſis indicant verba Rabſacis. *Iſte eſt Deus*, inquit, *cujus abſtulit Ezechias excelſa, & altaria; & præcepit Judæ, & Jeruſalem: ante altare hoc adorabitis in Jeruſalem*: interdicti ergo cauſa eadem, quæ fuit præcepti, ut videlicet non in excelſis, ſed ante altare in Jeroſolymitano templo Deus F coleretur.

Anno Ezechiæ quartodecimo aſcendit v. 9. *Sennacherib Rex Aſſyriorum ad univerſas civitates Juda munitas, & cepit eas*. Non ante quartumdecimum, quia nec ante hunc annum Aſſyriorum ju-

gum excuſſerat, nec enim antequam Philiſtæos ſubjugaret, ſingularem erga ſe Dei providentiam, & favorem expertus fuerat. Etenim quum poſtmodum in Judæam irrupiſſe Aſſyrium intellexit, & occupaſſe fere univerſam, jamque motis caſtris ad ſanctam civitatem properare, periculi magnitudine perterritus hoſtem potentiſſimum placare conatus eſt, ſoluta, quam ille impoſuerat, mulcta talentorum auri triginta, & trecentorum argenti: quibus ille acceptis, pactam fefellit fidem, & quam ſpoponderat, pacem negavit, juſſitque Rabſacem cum parte exercitus Jeroſolymam interim antecedere, dum ipſe Rex Lachis munitiſſimum oppidum expugnaret. Allegoria. Si quidem piam animam repræſentat ſacra Deo civitas Jeruſalem, conſequens eſt, ut in ejus Rege Ezechia mentem, Diabolum in Sennacheribo adumbrari dicamus. Quod ergo ſequitur, anno quartodecimo regni Ezechiæ Sennacheribum ejuſdem ditionem invaſiſſe cum immenſo exercitu, ſignificat, tum vero hominem quemque ab adverſariis poteſtatibus acerrime oppugnari, quum adoleſcens ætas ab anno quartodecimo in quintumdecimum agitur.

v. 17. *Miſit autem Rex Aſſyriorum Thartham, & Rabſaris, & Rabſacem de Lachis ad Regem Ezechiam cum exercitu validо Jeruſalem, & ſteterunt in aſcenſu piſcinæ ſuperioris, quæ eſt in via agri fullonis.* Hinc Rabſaces magnanimi, vociſque contentione Solymitarum fidem ſollicitare aggreſſus eſt, Aſſyriorum quippe adventu trepidi ad muros concurrerant frequentes. Allegoria. Ager fullonis dicebatur locus ex eo, quòd in proximo lacu fullones pannos purgare ſolebant. Aſcenſus ad piſcinam in ſummo poſitam, ſemitam deſignat, quæ ducit ad myſticas aquas, quibus piæ animæ ſtolas ſuas lavare cupiunt; per arduа namque illuc enitendum eſt, nec citra laborem, & pugnam: obſident quippe viam Aſſyrii, inviſibiles ſcilicet hoſtes, qui ſubeuntibus infeſti perpetuo imminent, & adverſantur, quominus ad myſticum lavacrum evadant.

v. 19. *Dixitque ad eos Rabſaces, loquimini Ezechiæ: Hæc dicit Rex magnus, Rex Aſſyriorum. Quæ eſt iſta fiducia,*

A cia, *qua niteris* ? Rabſaci propoſitum erat, Judæis deditionem perſuadere, & quoniam ſciebat, eos auxilia ab Ægyptiis ſperare; & ſi quidem iſta negarentur, Dei nihilominus ſui potentiæ, & virtuti confidere: utramque ſpem inanem, & futilem eſſe, contendit. Et Ægyptium quaſſatam arundinem appellaſſe contentus, totus incumbit in hoc, ut probet temere oſtentari ab Ezechia Dei ſui potentiam. Simili quippe ſpe deceptos fuiſſe ſuis a Regibus populos benè multos, quos expreſſis nominibus diſtincte enumerat: ſed poſtmodum ſuccedente contra, quàm ſperaverant, rerum exitu, imbecillitatem Deorum ſuorum ſero tandem comperiſſe; quo poſtremum concludat: nullam ulli uſquam gentium Deo ineſſe virtutem contra Regem Aſſyriorum. Allegoria. Dixi, Sennacheribum Diaboli fuiſſe figuram, dictis optime congruunt, quæ hoc loco Rabſaces vel impie in Deum jactat, vel fraudulenter populo promittit, illi quidem ſummæ potentiæ laudem detrahendo, huic vero pollicendo terram pingui ſolo, & ubere proventu fortunatam, quo demum perſuadeat, regiones ab illo ſibi attributas deſerere, & ad promiſſas ab Aſſyrio ſedes tranſmigrare. Simili namque artificio Diaboli ſatellites, & emiſſarii ſimplicem animam circumvenire ſtudent; quare inditam de divina providentia opinionem inprimis convellere nituntur. *Multi dicunt animæ meæ*, ait Prophe- *Pſ.72.28.*
ta, *non eſt ſalus ipſi in Deo ejus*, quibus reſpondet: *placuit mihi adhærere* *Pſal.3.3*
Deo: bonum eſt mihi nomen tuum, Domine ſpes mea. Terrenas præterea opes, & brevem carnis voluptatem pollicentur, & inſtant, ut præſentem, & certam futuræ, & dubiæ fœlicitati antehabeat, contra quos nos inſtruit Paulus ſcribens: *Nemo vos* *Epheſ.5.6.*
ſeducat inanibus verbis; propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ.

A

CAP. XIX. v. 1. *Quæ quum audiſſet Ezechias Rex ſcidit veſtimenta ſua.* Quod Caiphas ob præſumtam Dei injuriam in paſſione Domini fecit, fecit hoc loco Ezechias ob veram & manifeſtam divinæ majeſtatis violationem. Simulavit falſus Pontifex ægritudinem animi, quam nullam habebat, oſtendit pius Rex ſtudium divini honoris, quo maxime flagrabat. Idcirco etiam ſacco opertus eſt, & ſacco indutos Helciam & Sobnam, & Sacerdotum ſeniores ad Eſaiam miſit, qui Dei Prophetæ factam Deo injuriam renunciarent, & eundem ad tuendum ejus honorem, & procurandam populi ſui ſalutem inflammarent. Reſpondit Eſaias: ſalva omnia fore Deo propitio, ut nihil proinde ab Aſſyrio timendum ſit. Allatæ poſtmodum fuere a Senacheribo literæ, quæ legatus pridem effutiverat, confirmantes, quas quum accepiſſet Ezechias, & ingreſſus templum ante altare explicuiſſet, inſtitit orare Dominum, ut propitius fieret populo ſuo, & ſuperbi Regis infringeret audaciam, & juſtam cauſam colentium ſe, ſuæque potentiæ confidentium tueretur. Cui Dominus iterum per Eſaiam reſpondit, ſuorum ſibi ſalutem curæ eſſe, ac proinde proviſurum, ut omnia ad votum cederent, hoſtium vero motus, & conatus ſe omnino compreſſurum. Allegoria. Epiſtolæ Regis Aſſyrii, quibus Dei potentiæ impie detrahitur, & illius populo tranſmigratio in alienas terras ſuadetur, impiorum hominum ſcripta deſignant, quibus hodie quoque tentatur piorum in Deum fides, iidemque ſollicitantur, ut Chriſti Eccleſiam deſerant, & ad Satanæ ſynagogas tranſeant.

B

C

D

E

v. 29. *Tibi autem, Ezechia, hoc erit ſignum: Comede hoc anno, quæ ſponte naſcuntur, & in anno ſecundo, quæ ex ſponte naſcentibus repullulabunt*, ideſt genimina geniminum ultro provenientium. Allegoria. Genimina prima Prophetas, primos divini verbi præcones deſignant, qui futuram mundi per Chriſtum liberationem prædixerunt. Ex Prophetarum porro diſciplina prodiere Apoſtoli, velut genimina geniminum, qui illam jam peractam nunciarunt. Utrique frugibus ſponte provenientibus recte comparantur, quoniam gratis dederunt, quod

F

quod gratis acceperunt; iidem verbo Dei ſcripto ejuſdem populum hoc interim ſuſtentant, dum agitur vita præſens, quando arcto pane, & aqua brevi nos contentos eſſe oportet. Quæ autem ſequuntur: *Anno tertio ſeminate, & metite, & plantate vineas, & comedite fructus earum*, abundantiam & ſaturitatem futuri ſæculi prænunciant, quando myſteria, quæ in ænigmatibus & ſymbolis Prophetæ, & Apoſtoli nobis exhibuerunt, ipſa in ſe clare videbuntur: tum vero juſtitiam eſurientibus, quaſi ex area plena, affluet annona ad ſatietatem, & ſitientes inebriabuntur, velut exundante è turcularibus muſto, ſicut Propheta ait: *Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos.* Pſ. 35. 9.

Et quodcumque reliquum fuit de domo Juda mittet radicem deorſum, & faciet fructum ſurſum. v. 30. Illi, inquit, Prophetarum, & Apoſtolorum alumni radices deorſum agent, & ſublimes ſe a terra attollent, & florebunt, & dabunt fructum juſtitiæ. Judæorum ſiquidem reſidui Prophetarum oraculis eruditi, & Apoſtolorum prædicatione, & miraculis victi ad Chriſtum converſi ſunt, qui quidem radices deorſum miſerunt, quatenus eidem in baptiſmo conſepulti ſunt, & altis velut radicibus ſuſceptam in nova regeneratione fidem complexi, expanderunt ramos, ideſt longe, lateque Evangelium promulgarunt, & uberrimum fructum protulere, gentium videlicet converſionem. Quod tamen hic typice Eſaias inſinuat, alibi perſpicue declarat, ubi Deum ita loquentem inducit: *Mittam ex eis, qui ſalvati fuerint ad gentes in mare..... & annunciabunt gloriam meam gentibus.* Eſ. 66. 19.

Factum eſt igitur in nocte illa venit Angelus Domini, & percuſſit in caſtris Aſſyriorum centum octoginta quinque millia. v. 35. Nocte, inquit, illa, quo oſtendat Deum haudquaquam in longum aliquod tempus ſententiæ ſuæ executionem diſtuliſſe, ſed quæ vel Ezechiæ proſpera ſpoponderat, vel Sennacheribo comminatus fuerat adverſa, ea ipſa nocte intuliſſe. Copias itaque, quas ad oppugnandam urbem, ingentes Aſſyrius ducebat, unius Angeli opera intra unius noctis ſpatium diſſipavit, interfectis centum octoginta hominum millibus. Rex aperiente ſe die contemplatus tantam hominum ſtragem uno velut momento peractam, nullo ſtrepitu,

pitu, nullove antea prævisо, aut comparente auctore, exhorruit, hæsitque tantisper stupenti similis. Mox trepide collecta, quæ supererat militum manu, celeritate, qua potuit maxima, tota Judæa excessit, & quod etiam Propheta prædixerat, eandem, qua venerat, viam magnis itineribus remensus, ignominia & confusione plenus Niniven in sua se recepit. Ibi a suis oppressus, morte non sua periit: differendum quippe fuit insignis rei supplicium, ut idem, qui divinæ potentiæ detraxerat in acie, in fuga fieret ejusdem testis & præco. Præterea æquo & justo consentaneum fuit, ut qui Deum patrem omnium nostrum scelerate offenderat, paternæ injuriæ ultores filios haberet suos. Interea Ezechias, comperta Assyriorum fuga, castra diripuit. Et vere credibile est, inde collegisse ingentes illas opes, quas secundus Annalium liber enumerat, magnam scilicet auri, argentique copiam, & aromatum & armorum universi generis, & vasorum magni pretii: quum admodum verisimile sit, Assyrios secum in castris repositam habuisse immensam illam prædam, quam ex devictarum gentium spoliis contraxerant. Subdit hic Annalium liber: Ezechiam pium cæteroqui principem in ea rerum prosperitate sibi minime constitisse: nec agnovisse Dei beneficium ea, qua par erat, submissione & grati animi sensu: quare is animi tumor corporis ægritudine postmodum curari debuit. Et addit simili ingrati animi vitio populum pariter laborasse, vindictam nihilominus Deum suspendisse, dum vixit Ezechias.

2. *par.* 32. 27

v. 37. *Quumque adoraret in templo Nesroch Deum suum, Adarmelech, & Sarasar filii ejus percusserunt eum gladio; & fugerunt in terram Ararath.* montes sunt in Armenia, iidem, qui & Carduoi alio nomine dicuntur, ad quos Noë arcam applicuit. Umbram hic intuere futurorum: quod enim Dominus Judæis objecit: *Vos ex patre Diabolo estis*, id enimvero omnibus nationibus probrum commune accidit, quæ Diabolum quasi patrem habebant, quandiu colebant ut Deum. Postquam vero ad Christum conversæ sunt, conversa simul acie contra patrem mendacii dimicarunt contrariis præteritæ conver-

Joh. 8. 44.

ﭐﭑﭒﭓﭔﭕﭖﭗﭘﭙﭚﭛﭜﭝﭞﭟﭠﭡﭢﭣﭤﭥﭦﭧﭨﭩﭪﭫﭬﭭﭮﭯﭰﭱﭲﭳﭴﭵﭶﭷﭸﭹﭺﭻﭼﭽﭾﭿﮀﮁﮂﮃﮄﮅﮆﮇﮈﮉﮊﮋﮌﮍﮎﮏﮐﮑﮒﮓﮔﮕﮖﮗﮘﮙﮚﮛﮜﮝﮞﮟﮠﮡﮢﮣﮤﮥﮦﮧﮨﮩﮪﮫﮬﮭﮮﮯﮰﮱﯓﯔﯕﯖﯗﯘﯙﯚﯛﯜﯝﯞﯟﯠﯡﯢﯣﯤﯥﯦﯧﯨﯩﯪﯫﯬﯭﯮﯯﯰﯱﯲﯳﯴﯵﯶﯷﯸﯹﯺﯻﯼﯽﯾﯿﰀﰁﰂﰃﰄﰅﰆﰇﰈﰉﰊﰋﰌﰍﰎﰏﰐﰑﰒﰓﰔﰕﰖﰗﰘﰙﰚﰛﰜﰝﰞﰟﰠﰡﰢﰣﰤﰥﰦﰧﰨﰩﰪﰫﰬﰭﰮﰯﰰﰱﰲﰳﰴﰵﰶﰷﰸﰹﰺﰻﰼﰽﰾﰿﱀﱁﱂﱃﱄﱅﱆﱇﱈﱉﱊﱋﱌﱍﱎﱏﱐﱑﱒﱓﱔﱕﱖﱗﱘﱙﱚﱛﱜﱝﱞﱟﱠﱡﱢﱣﱤﱥﱦﱧﱨﱩﱪﱫﱬﱭﱮﱯﱰﱱﱲﱳﱴﱵﱶﱷﱸﱹﱺﱻﱼﱽﱾﱿﲀﲁﲂﲃﲄﲅﲆﲇﲈﲉﲊﲋﲌﲍﲎﲏﲐﲑﲒﲓﲔﲕﲖﲗﲘﲙﲚﲛﲜﲝﲞﲟﲠﲡﲢﲣﲤﲥﲦﲧﲨﲩﲪﲫﲬﲭﲮﲯﲰﲱﲲﲳﲴﲵﲶﲷﲸﲹﲺﲻﲼﲽﲾﲿﳀﳁﳂﳃﳄﳅﳆﳇﳈﳉﳊﳋﳌﳍﳎﳏﳐﳑﳒﳓﳔﳕﳖﳗﳘﳙﳚﳛﳜﳝﳞﳟﳠﳡﳢﳣﳤﳥﳦﳧﳨﳩﳪﳫﳬﳭﳮﳯﳰﳱﳲﳳﳴﳵﳶﳷﳸﳹﳺﳻﳼﳽﳾﳿﴀﴁﴂﴃﴄﴅﴆﴇﴈﴉﴊﴋﴌﴍﴎﴏﴐﴑﴒﴓﴔﴕﴖﴗﴘﴙﴚﴛﴜﴝﴞﴟﴠﴡﴢﴣﴤﴥﴦﴧﴨﴩﴪﴫﴬﴭﴮﴯﴰﴱﴲﴳﴴﴵﴶﴷﴸﴹﴺﴻﴼﴽ﴾﴿﵀﵁

A versationi moribus, illumque occiderunt, eoque interfecto, ad terram excelsam spiritualium Carduorum intelligibiles montes obtinentium fœliciter evaserunt.

CAP. XX. *IN tempore illo ægrotavit Ezechias usque ad mortem*. Dixi causam hujus ægritudinis fuisse animi elationem, fœlici quippe rerum successu delinitus Rex cæteroqui bonus a via tantisper retrocessit, donec superveniente morbo correctus se suis moribus restituit. Quamobrem, quum æger a Propheta propinquæ mortis nuncium accepisset, non Medicorum operam quæsivit, aut illorum arti confisus est: quod in Rege Asa Scriptura reprehendit, sed ad exorandum Deum pie se convertit. v. 1.

Flevitque Ezechias fletu magno. Lacrymarum causa non ea sola fuit, quod Regi jucundum esset vivere, sed quod sine hærede mori nimis grave videbatur; optabat enim regnum manere suis. Præterea quum bene nosset Esaiam parenti suo Achaz Virginis partum prædixisse, prolemque ex illa nascituram Emmanuelis fortituram nomen & dignitatem, in eam cogitationem, spemque descenderat, fore ut Christus circa hoc tempus adveniret: cupiebatque dici Messiæ matris pater: compertum quippe aliunde habebat, ex Davidica stirpe eumdem fore nasciturum. v. 3.

Dixitque Esaias accipiant massam ficuum. Confectum ex ficubus cataplasma, ex cujus applicatione curatio Ezechiæ cœpta est, Emmanuelis naturam nostram assumentis incarnationem figuravit, ex quo enim Deus ad carnem se inclinavit, & applicuit, humanæ naturæ ægrotantis ulcera coalescere cœperunt. In ficubus ergo agnosce Christi proavos, ex quorum carne languoris nostri medicina facta est. Congruenter vero Scriptura subjungit: post tertium diem ægri curationem perfectam fuisse, ut in templum Domini ascendere potuerit: nec enim Christus ante tertium a sua morte diem mortalitatem nostram resurgendo depulit, factus ipse *primitiæ dormientium*, ascensumque paravit in templum non manufactum. Nam dicit Apostolus: *Conresuscitavit nos Deus, & consedere nos fecit in cœlestibus in Christo Jesu*. v. 7. 1. Cor. 15. 20. Eph. 1. 6.

v. 10. *Parum eſt umbram creſcere decem lineis : nec hoc volo , ut fiat ; ſed ut revertatur retrorſum decem gradus .* Eo igitur temporis intervallo , quo Ezechiæ ægrotanti medicina parabatur , Sol repetito curſu ad duas ſupra triginta horas diem protraxit : dum per decem eo regreditur unde retroactus fuerat , quibus ſi decem alias horas adjungas , quibus naturali curſu eo venerat , unde extraordinario motu poſtmodum ſe retrotulit , horas tricenas habebis in ſumma . Duæ autem horæ poſtremæ veſperam ejuſdem diei implent , & diem abſolvunt . Hic porro horarum numerus annos deſignat , quibus , ut ait Lucas , Chriſtus proficiebat ſapientia , & ætate & gratia , ipſe enim eſt Sol juſtitiæ , qui ægris valetudinem ſignificavit , & exhibuit . Horæ itaque duæ poſtremæ deſignant duos annos noviſſimos , quibus Chriſtus ſeipſum miraculis & ſignis manifeſtavit , & noſtræ ſalutis opus moriendo abſolvit , Scripturæ ſiquidem textui ſatis conſonat , duabus poſtremis horis ejus diei Ezechiæ ſanitatem perfecte redintegratam fuiſſe . Dictiſque optime cohæret , quod dum Ezechiæ ulcus curatur , inſuper etiam vita prorogatur præter naturalem ſui corporis conſtitutionem : dicit enim Apoſtolus : *Non ſicut delictum ita & donum* . Quia Adam non modo peccatorum ſordibus & morbo per Chriſtum liberatus fuit : ſed inſuper vitam etiam cœleſtem terrenæ conditioni indebitam accepit : Chriſtus enim peccatorem hominem abſolvit , eundemque hæredem & filium dixit , poſt quam *mortuus fuit , & revixit , periit & inventus eſt* .

Luc. 2. 52.

Rom. 5. 15.

Luc.

Duo-

A

DUodecim annorum erat *Manasses*, *quum regnare cœpisset, & quinquaginta quinque annis regnavit in Jerusalem*. Ezechiæ Manasses filius successit, cujus execranda scelera hic Scriptura retexit, pœnitentiam in libris Annalium. Manassis porro impudentia eo projecta est, ut Summi Dei templum in delubrum idolorum converterit, tanta fuit crudelitas, ut civitatem Jerusalem Justorum, & Prophetarum sanguine impleviſſe dicatur usque CAP. XXI. v. 1.

B

In tempore illo misit Merodach filius Baladan literas, & munera ad Ezechiam. Arcanus latet hic sensus, nec cuilibet obvius, sique licet mihi illum proferre, sic accipe. Scriptura narrat, quæ legis, Regem Babylonis Merodach gratulatorias literas, & dona Ezechiæ perferenda designasse, postquam intellexit, eundem ex gravi morbo convaluisse; tametsi nullum hactenus inter eos necessitudinis, aut amicitiæ vinculum, signumve interceſſiſſet. Factum quidem exposuit, causam vero reticuit: fuit autem ejusmodi. Solem Chaldæi colebant, hunc habebant Deum, magnaque religione observare solebant. Inde Merodach eum morem hauserat, legemque sibi fecerat, ut Solem adoraret ter quotidie, mane scilicet meridie, ac vespere. Accidit interea, ut per eos dies, in quos Ezechiæ incidit morbus, dum Rex post supplicationem matutinam, atque meridianam, ineuntem vesperam diei perspectat, ut tertiam de more perageret, Solem observaret præter omnem naturæ legem retrocedentem, mox converso cursu ad punctum, unde discesserat, remeantem. Hinc statim inceſſit ardens cupido discendi veram ejusmodi novitatis causam. Quum ergo rationem ejus portenti disquirerent Rex, & Sapientes Babylonis, atque Populus universus hoc ipsum miraretur, & loqueretur, Judæi in urbe commorantes, rei in Judæa gestæ certiores facti per literas, renunciarunt: ejusmodi signum Ezechiæ Regi divinitus exhibitum fuisse, per idem tempus ægrotanti, quo intelligeret: præsenti morbo se eodem die convaliturum; nec spem eventum fefelliſſe. Rursus ipsum hoc factum confirmabant eorum gentiles Hebræi, in urbe Ninive exules, quo nuper a Salmanasar abducti fuerant, perque totam Assyriam vulgaverant, adeo ut Rex de rerum gestarum fide sibi nullatenus ambigendum esse putaret: ergo Legatos Jerosolymam proficiſci jussit, qui suo nomine redditam Regi salutem gratularentur, simul epistolam, & munera deferenda dedit, & viciſſim petiit ejus prodigii explicatam, & certam narrationem. Et vero quum ambo communem haberent hostem Assyrium, amborum perinde intererat, talibus officiis mutuam inter se societatem, & amicitiam colere. *S. Jacobi Edeſſ. Schol.*

usque ad ſummum . Ea morum depravatio inde præcipue manaſſe videtur , quod mortuo optimo parente duodennis puer viris impiis , & novarum religionum cupidis educandus traditus fuit , quod ne Joæ in ſimili caſu olim contingeret , caute providit Joada ſummus Sacerdos . Enimvero quandiu hunc moderatorem Rex habuit , optimus fuit , peſſimus evaſit , poſtquam Pontifice rebus humanis ſublato , improborum quorundam populi principum arbitrio commiſſus fuit: tunc mores , & religionem mutavit , idola coluit , & Prophetas occidit , quæ omnia Manaſſes fecit . Unum tamen inter utrumque obſerva diſcrimen : quod Joæ initia bona fuere , malus finis , Manaſſis contra peſſimus vitæ curſus , non malus exitus fuit .

v. 13. *Extendam ſuper Jeruſalem funiculum Samariæ , & ſtateram domus Achab* : ideſt quemadmodum Salmanaſaris Aſſyrii opera Samariæ regnum everti , & Jehu Regis Iſrael gladio progeniem Achabi funditus extirpavi . Sic Babyloniorum Regem Nabuchodonoſorem deſignavi civitatis Jeruſalem everſorem crudeliſſimum , qui urbem & regnum tantis afficiet malis , ut quicumque audierit , tinniant præ ſtupore ambæ aures ejus .

v. 19. *Viginti duorum annorum erat Ammon , quum regnare cœpiſſet , duobus quoque annis regnavit in Jeruſalem : fecitque malum in conſpectu Domini , ſicut fecerat pater ejus* . Adeo Ammonem nihil moverunt vel parentis pœna ne peccaret , vel pœnitentia , ut peccata corrigeret . Nec vero licuit procraſtinanti , quum in ipſo flore ætatis , & limine principatus a ſervis per inſidias interfectus fuerit .

CAP. XXII. v. 1. *Octo annorum erat Joſias , quum regnare cœpiſſet : fecitque Joſias, quod placitum erat Domino* per unum , & triginta annos , quibus regno præfuit . Anno itaque ab inito principatu duodecimo mundare cœpit Juda , & habitatores Jeruſalem : quare introductas a Manaſſe novas religiones ſuſtulit , fanaque & aras ſubvertit . Anno autem octodecimo Templi expiationem , & reparationem Sacerdotibus injunxit ; Artifices conduxit , ſaxa , ma-

materiam, & cætera ædificio utilia congeſſit, pecuniam ad neceſſarios ſumptus exhibuit, pium proavi ſui Joæ in ſimili caſu ſtudium religioſe æmulatus. Nec vero ea templi reſtauratio nunc minus neceſſaria erat, quam tunc fuerat, quippe quod per annos quinquaginta, quandiu regnavit Manaſſes, qua neglectum, qua profanis uſibus addictum manſerat.

Ierunt ad Holdam Prophetidem uxorem Sellum filii Techuæ, quæ habitabat in Jeruſalem in Repetitione, erat is locus ad populum docendum deſtinatus. Eo itaque tempore, quo Sacerdotes templi reparationem curabant, volumen legis ibidem repertum eſt, Regique oblatum, etiam lectum fuit: quumque ad eum locum ventum eſſet, ubi Legislator tranſgreſſoribus graviſſimas pœnas comminatur & horribiles prædicit calamitates, ingens metus inceſſit omnes, ne, quæ ſuis majoribus denunciatæ fuerant peſtes, & frequenter etiam immiſſæ, ſibi nec immeritis incumberent, quippe qui multo graviora crimina perpetraſſent. Quocirca Dei oraculum conſulere decreverunt, miſſique fuere ad Holdam Prophetidem Sacerdotes. Reſpondit illa; etiam cito obrutum iri Judæos cunctis calamitatibus eo volumine contentis, Regem vero ob eum, quem tunc oſtendebat pietatis ſenſum, ad patres ſuos ſingulari Dei providentia mature colligendum, nec populi ſui interitum eſſe viſurum. v. 14.

Et ait Rex: Quid eſt ſignum illud, quod video? Quoniam Joſias idololatriam funditus extirpare ſtatuerat, omnia ejus inſtrumenta, vel monumenta deſtruxit, ut ſupra ex Scriptura referebam, quodque mirum fuit ab Ezechia retrohabitum fuiſſe, delubra circa regiam urbem extantia, olim a Salomone Diis Sidoniorum, Moabitarum, & Ammonitarum excitata ſubvertit, ſtatuas contrivit & ſuccidit lucos, opplevitque loca illorum oſſibus mortuorum. Hinc porro ad Samariæ Regum quondam ditiones progreſſus, fanum a Jeroboamo in urbe Bethel ædificatum diruit, & aram ſuperjecto combuſtorum cadaverum cinere polluit; quod olim ipſi Jeroboamo prædictum fuerat, deſignato etiam CAP. XXIII. v. 17.

etiam ex nomine ejus delubri, & altaris everſore. Quum ergo hæc circa urbem Bethel Joſias agitaret, & omnia circum idololatriæ veſtigia ſcrutaretur, inſigne quoddam ſepulcrum conſpicatus, hæſit tantiſper, & ait: *Quid eſt hoc ſignum, quod video? Reſponderuntque ei Cives urbis illius: ſepulcrum eſt hominis Dei, qui venit de Juda, & prædixit verba hæc, quæ feciſti ſuper altare Bethel.* Illud porro ſignum fuit, vel quod tumulus ille reliquis everſis intactus manſerat, vel quod ſpecies aliqua nova Regi occurrit, qualis in aliis ſepulcris non apparebat, Deo iſtuc diſponente, ut dum Rex ejus rei cauſam curioſus diſquirit, audiret ea, quæ prædicta fuerant a duobus illis Propheris ibidem conditis: indeque nova ſibi cauſa fieret perſequendi, quod aliis etiam rationibus inductus agitabat, fuit ergo ille ſciendi impetus occulto Dei impulſu excitatus, ut publica Bethelitarum teſtificatione manifeſtum fieret Prophetarum vaticinium, idemque præſenti Regis facto fuiſſe completum Judæi diſcerent, indeque intelligerent, quo ille inſtinctu ageretur ad extirpandam idololatriam parentum, & Regum ſuorum moribus receptam, & communi omnium gentium conſenſu firmatam.

v. 29. *In diebus ejus aſcendit Pharao claudus Rex Ægypti contra Mabugh ad Euphratem.* Quum Joſias Pharaoni, cum exercitu Aſſyriam petenti, ac tranſitum per Judæam poſcenti negaret, vimque intentanti occurriſſet armatus, commiſſo prælio a Sagittariis confixus occubuit. Hunc ſcilicet exitum tulit Rex optimus Joſias primum, quia eo bello ſe temere implicuerat, non explorata ante Dei voluntate, ſed & ab Ægyptio monitus, ut deſiſteret non acquievit, inquit Scriptura, *Sermonibus ejus ex ore Dei.* Rurſus, quia ſtatuerat Deus pium Regem ad patres ſuos quamprimum colligere, ſicut per Holdam Prophetidem ipſi ſignificaverat, ne ſtirpis, & gentis ſuæ captivitatem, atque civitatis Jeruſalem excidium ſpectare ſuperſtes cogeretur.

2.Pa.35.25 *Et luxit Jeremias Joſiam, & dixit. O vos omnes Juſti, & Juſtæ in veſtris lamentationibus ſuper Joſiam flete. Et uſque in præſentem diem tradi-*

ܐ ܕܝܫܝܐ ܕܐܡܪ ܠܒܢܝ ܐܝܣܪܝܠ ܘܟܬܒ ܣܦܪܐ ܗܢܐ ܒܟܬܒ ܩܝܢܐ ܘܐܝܬ ܒܗ ܐܝܟ ܕܐܡܪ ܠܗ ܡܪܝ ܣܦܪܐ ܗܢܐ ܒܟܬܒ ܩܝܢܐ ܘܐܝܬ ܒܗ ܐܝܟ ܕܐܡܪ ܠܗ ܡܪܝ

didit lamentationes filiis Iſrael in teſtamentum, & hæ ſcriptæ ſunt in libro lamentationum. Joſias namque juris & juſti diſciplinam reſtituit, quæ ab ipſo primum vindicata ad annos quinquaginta ſeptem, etiam poſt ejus obitum viguit.

ب ܐܝܬ ܒܗ ܐܝܟ ܕܐܡܪ ܠܗ ܡܪܝ ܣܦܪܐ ܗܢܐ ܒܟܬܒ ܩܝܢܐ ܘܐܝܬ ܒܗ ܐܝܟ ܕܐܡܪ ܠܗ ܡܪܝ ܣܦܪܐ ܗܢܐ ܒܟܬܒ ܩܝܢܐ ܘܐܝܬ ܒܗ ܐܝܟ ܕܐܡܪ ܠܗ ܡܪܝ

Joſia rebus humanis defuncto regni gubernacula ſuſcepit Joachaz, quem menſe ab obitu parentis tertio Pharao Judæam cum exercitu ingreſſus vinctum in Ægyptum ſecum abduxit, ibique ad obitum uſque detinuit, regnum Joakimo fratri detulit. Hunc porro poſt annos undecim Nabuchodonoſor Babylonius captum Babylonem tranſtulit una cum Daniele ejuſque ſociis, juſſitque regnare Joachin filium. Sed & hunc tertio poſt

ج ܐܝܬ ܒܗ ܐܝܟ ܕܐܡܪ ܠܗ ܡܪܝ ܣܦܪܐ ܗܢܐ ܒܟܬܒ ܩܝܢܐ ܘܐܝܬ ܒܗ ܐܝܟ ܕܐܡܪ ܠܗ ܡܪܝ ܣܦܪܐ ܗܢܐ ܒܟܬܒ ܩܝܢܐ ܘܐܝܬ ܒܗ ܐܝܟ ܕܐܡܪ ܠܗ ܡܪܝ

menſe miſſo in Judæam exercitu ſolio dejecit, mox etiam in Caldæam abſtraxit, Regis caſum ſequuti ſunt Regina, regnique proceres & Præfecti militiæ, atque Ezechiel Propheta. Nepoti patruus ſedecias ſuffectus eſt Regum Juda poſtremus, qui anno regni undecimo è fuga retractus, & oculis orbatus Babylonem in vinculis perductus eſt. Bello eodem Jeruſalem

د ܐܝܬ ܒܗ ܐܝܟ ܕܐܡܪ ܠܗ ܡܪܝ ܣܦܪܐ ܗܢܐ ܒܟܬܒ ܩܝܢܐ ܘܐܝܬ ܒܗ ܐܝܟ ܕܐܡܪ ܠܗ ܡܪܝ ܣܦܪܐ ܗܢܐ ܒܟܬܒ ܩܝܢܐ ܘܐܝܬ ܒܗ ܐܝܟ ܕܐܡܪ ܠܗ ܡܪܝ

poſt triennalem obſidionem capta eſt, & everſa, templumque incendio concrematum, ſacra vaſa direpta, incolæ in Chaldæam migrare compulſi, ac ſervitutem pati duriſſimam & diuturnam ad Occaſum uſque Babylonici imperii, & Perſici initium, donec compleretur ille Prophetæ Jeremiæ ſermo: *Et erit univerſa terra hæc in ſoli-* 25. 11.
tudinem ſeptuaginta annis.

FINIS

TOMI PRIMI SYRIACI, ET LATINI.